

الْمَدْخَلُ إِلَى
الْإِسْلَامِ
فِي دَكُشَيْبِ الْإِيمَانِ
وَالرَّدِّ عَلَى الْمُرْجِيَةِ

SELEFİN KATINDA İMAN

VE MÜRCİE'YE REDDİYE

2.
CİLİ

Ebu Abdillah Âdil b. Abdillah

neda
YAYINLARI

NEDÂ

Yayın No: 55

Kitap İsmi: *Selefin Katında İman ve Mürcie'ye Reddiye*

Muellif: *Ebu Abdullah Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan*

Tercüme: *Mustafa ÖZENLİ*

Tashih& Redakte: *Abdullah YILDIRIM*

Kapak Tasarım: *Ebyar TURAB*

Baskı: *Step Ajans Matbaa Ltd. Şti. Göztepe mah. Bosna cd. No:11*

Bağcılar/İSTANBUL Tel: 0 212 446 88 46

Matbaa Sertifika No:12266

Baskı Tarihi: *Şubat/2020*

Yayıncı Sertifika No: 43189

İletişim

İhlas Kitabevi

Şükran Mah. Başaralı cd. No:6

Rampalı Çarşı no:12 Meram/KONYA

Tel: 0 332 350 4687

0 541 834 0273

www.ihlaskitabevi.com

Selefin Katında İman

ve

Mürctie'ye Reddiye

-2. Cild-

Ebu Abdullah Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

www.nedakitap.com

خُطْبَةُ الْحَاجَةِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ.﴾ [آل عمران: 102]

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا.﴾ [النساء: 1]

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٥﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا.﴾ [الأحزاب: 70-71]

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّنَاتُهَا، وَكُلُّ مُخَدَّنَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

Hamd, ancak Allâh içindir. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız. Allâh kimi hidâyete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa onu hidâyete erdirecek yoktur. Allâh'tan başka -ibâdete lâyık, hak- ilah olmadığına şehâdet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür.

"Ey îmân edenler! Allâh'tan korkulması gerektiği gibi korkun ve kesinlikle ancak Müslümanlar olarak can verin!" (Âl-i İmrân 3/102)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar meydana getiren Rabbinizden sakının! Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allâh'tan ve akrabâlık haklarına riâyetsizlikten sakının! Şüphesiz Allâh sizin üzerinize gözetleyicidir." (en-Nisâ 4/1)

"Ey îmân edenler! Allâh'tan sakının ve sözün en doğrusunu söyleyin ki Allâh, amellerinizi ıslâh etsin ve günâhlarınızı bağışlasın. Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itâat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (el-Ahzâb 33/70-71)

Bundan sonra; muhakkak ki sözlerin en doğrusu Allâh'ın Kitâbı, yolların en hayırlısı ise Muhammed Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulan her şey bid'attir. Her bid'at sapıklık ve her sapıklık da ateştedir.¹

1. Şeyh'ul İslâm İbnu Teymiyye Rahimehullâh'ın, "İslâm Nizâmının ve İmânın Dügümü" (İbnu Teymiyye, Mecmû'ul Fetâvâ, 14/223) olarak nitelediği "Hutbet'ul Hâce (İhtiyâç Hutbesi)" isimli bu du'âyı, Rasûlullâh Sallallâhu Aleyhi ve Sellem hutbelerinin girişinde okurdu. Bu meşhûr hutbenin çeşitli kısımları Nesâî, Hadîs no: 3278; Müslim, Hadîs no: 868; Ebû Dâvud, Hadîs no: 2118; Tirmizî, Hadîs no: 1105 ve diğer hadîs mecmûalarında değişik lafızlarla nakledilmiştir.

-İKİNCİ KİTAB-

“EL-İMAN”

Musannif

Hafız Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b.

Ebî Şeybe el-Kûfî

(V. 235)

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Bismillâhirrahmânirrahîm. Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur.

O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini saptıracak, O'nun saptırdığını doğru yola iletecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur, tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salât ve selâmı O'nun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: "Kitâbu'l İmân"ları bir araya getiren bu derlemenin ikinci kitabı hicrî 235 yılında vefât eden, "el-Musannef" olarak bilinen büyük kitabın müellifi Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî (*rahimehullah*)'ın "el-İmân" kitabıdır. Onun "el-İmân" kitabı iman ve Mürcie'ye reddiye konusunda kaleme alınan ilk eserlerden sayılır. Müellifi (*rahimehullah*) bu kitapta iman konularıyla ilgili merfû hadisleri, ümetin selefinden ve Sünnet imamlarından rivâyet edilen eserleri bir araya getirmiştir. O bunu yaparken her hangi bir tertibe riâyet etmemiş, eserleri çeşitli bablar altına almamış ve yorumda bulunmamıştır. Fakat biz onun "el-Musannef" kitabının içerisinde bulunan "el-İmân" kitabını bablara ayırdığını ve "el-Musannef"teki diğer bablarda takip ettiği metoda uygun olarak bir tertibe göre düzenlediğini görüyoruz. Nitekim bu iki kitap arasındaki farkların zikredildiği yerde söz konusu edilecektir.

İbn Ebî Şeybe (*rahimehullah*) bu kitabını iman hakkındaki şu sözleriyle noktalamıştır: "İman söz ve ameldir, artar ve azalır."

Bu kitabın sonuna onun "el-Musannef" kitabının içerisindeki "el-İmân" kitabından bazı hadisleri, eserleri; ilim ehlinin iman konularında kaleme aldıkları eserlerinde zikretmiş olduğu sözlerinin bir kısmını ekledim. Allah'tan bu çalışmamı sırf kendi rızası için nebîsinin sünnetine riâyet edilerek yapılan amellerden eylemesini, bizi ve sizi dîni ve nebîsinin sünneti üzere sâbit kılmasını niyâz ediyorum.

Müellifin Hâltercemesi

İsmi Abdullah b. Muhammed b. İbrâhîm Ebî Şeybe b. Osmân b. Hâstî el-Kûfî'dir. Künyesi Ebû Bekir'dir. İbn Ebî Şeybe olarak meşhur olmuştur. 159 yılında doğmuştur.

İlmî Konumu:

İbn Ebî Şeybe küçük yaşta ilim ezberlemeye başladı. Muhammed b. Ömer b. el-Alâ el-Curcânî şöyle demiştir: "Cebbânetu Kinde'de İbn Ebî Şeybe ile beraberdim. Ona 'Ebû Bekr, Şerîk'ten kaç yaşındayken hadis dinledin?' diye sordum. 'Şerîk'ten on dört yaşındayken hadis dinledim, o gün hadisleri bugün ezberlediğimden daha iyi ezberliyordum' diye cevap verdi."

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm şöyle demiştir: "İlim (hadis) dört kişiye varır: Onu en sağlam belleyen Ebû Bekir, onun hakkında en ince anlayış sâhibi olan Ahmed, onu en çok toplayan Yahyâ ve onu en iyi bilen Alî (b. el-Medîni)'dir."

Ebû Zur'a er-Râzî "Ben Ebû Bekir b. Ebî Şeybe'den daha hâfızını/iyi belleyenini görmedim" demiş, kendisine "Ey Ebû Zur'a, peki Bağdatlı ashâbımız?" diye sorulması üzerine "Ashâbını boşver, onlar tahta kılıçlarla oynayan çocuklardır" diye cevap vermiştir.

İbn Hibbân şöyle demiştir: "Sağlam belleyen, hâfız ve dindâr bir kimse idi. Yazan, toplayan, kitap tasnif eden ve müzâkare eden kimselerdendi. Zamanında maktû' eserleri en iyi bilen kişi idi."

Hocaları:

İsmâîl b. Uleyye, İbn Uyeyne, İbnü'l Mubârek, Abdurrahmân b. Mehdi, Abdurrezzâk es-San'ânî, Alî b. el-Ca'd, el-Fudayl b. İyâd, Kuteybe b. Saîd, Gunder, Mu'temir b. Süleymân, Vekî' b. el-Cerrâh, Yahyâ el-Kattân, Yezîd b. Hârûn, Ebû Bekr b. Ayyâş ve daha niceleri...

Öğrencileri:

Öğrencileri saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Bazen meclisinde otuz bin kişi bulunurdu. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, İbrâhîm

el-Harbî, Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Hanbel, oğlu Abdullah, Bakî b. Mahled, Ebû Zur'a ve Ebû Hâtım en meşhûr öğrencilerindendir.

İlmî Eserleri:

el-Musannef, el-Müsned, et-Tefsîr, et-Târîh, el-Îmân, el-Evâîl, Sevâbu'l Kur'ân, el-Meğâzî, er-Reddu alâ Ebî Hanîfe, el-Fiten, el-Cemel, Sıffîn, el-Futûh, el-Edeb, ez-Zühed, el-Eş'ribe

Vefâtı:

İbn Ebî Şeybe (*rahimehullah*) hicrî 235 yılında vefât etmiştir.

Kaynaklar:

el-Cerhu ve't Ta'dîl (5/160), Târîhu Bağdâd (10/66), Siyeru A'lâmi'n Nubelâ (11/122), ez-Zehebi'nin "el-İber"i (1/331), İbn Hibbân'ın "es-Sikât"ı (8/358), el-Bidâye ve'n Nihâye (10/328)

El Yazması Hakkında:

İbn Ebî Şeybe (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabının sadece bir nüshasına ulaşabildim ki bu nüsha Zâhiriyye Kütüphânesi'nin korunan eserler bölümünde 279 numaralı bölümde yer almaktadır.

Bu nüsha tamdır. Üzerinde birçok semâ'a (rivâyet zinciri) bulunmaktadır. Üzerine kitabın adı "Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe'nin tasnîfi Îmân Kitabı" olarak yazmaktadır.

Bu nüshada bazı eserlerin okunmasını güçleştiren bir miktar ıslaklık bulunmaktadır. Bu el yazması 14 levhadan (yapraktan) oluşmaktadır ve her levhada iki sayfa vardır. Her bir levhadaki satır sayısı yaklaşık olarak 18'dir.

İsimlerin ve kelimelerin birçoğunun zaptı hususunda İbn Ebî Şeybe (*rahimehullah*)'ın "el-Musannef" kitabından yardım aldım. Zira o orada "el-Îmân" kitabını tam olarak zikretmiştir. Bunu yaparken "Dâru'l Kible" şirketinin hicrî 1427 yılındaki baskısına itimâd ettim.

İbn Ebî Şeybe'nin Müstakil Olan "el-Îmân" Kitabıyla "el Musannef" Kitabının İçerisinde Bulunan "el-Îmân" Kitabının Karşılaştırılması

Müstakil olan "el-Îmân" kitabındaki hadislerin ve eserlerin sayısı 139, "el-Musannef" kitabının içerisinde bulunan "el-Îmân" kitabındaki hadislerin ve eserlerin sayısı 143'tür. Bu 143 hadis ve eser 30945. ile 31088. hadisler arasında yer almaktadır.

"Musannef"ın içerisinde bulunan "el-Îmân" kitabı, her bir hadisin ve eserin bir bâbın altına yerleştirmesi, hadislerin ve eserlerin bir tertîbe göre sıralanması yönünden öne çıkmıştır. Müellif müstakil olan "el-Îmân" kitabında ise hadisleri ve eserleri herhangi bir bâbın altına yerleştirmeden zikretmiştir.

"Musannef"ın içerisinde bulunan "el-Îmân" kitabı şu bablardan oluşmaktadır:

- 1- İman ve İslâm Hakkında Söylenenler: Altında 10 hadis ve eser vardır.
- 2- İmanın Sıfatı Hakkında Söyledikleri: Altında 13 hadis ve eser vardır.
- 3- "Ben Müminim" Diyen Kimse: Altında 4 hadis ve eser vardır.
- 4- Müminin Barındırdığı Hasletler Hakkında Söyledikleri: Altında 9 hadis ve eser vardır.
- 5- Bâb: Bu bâb da kalan hadisleri ve eserleri içermektedir.

İman Kitabı

Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî (*rahimehullah*)'ın tasnîfi, Ebu'l Alâ Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer el-Vekî'î el-Kûfî'nin ondan rivâyeti, Ebû Muhammed el-Hasen b. Raşık el-Askerî'nin ondan rivâyeti, Ebu'l Kâsım Alî b. Muhammed b. Alî b. Ahmed b. Îsâ el-Fârisî'nin ondan rivâyeti, Ebû Sâdık Murşid b. Yahyâ b. Kâsım el-Medenî'nin ondan rivâyeti, Ebû Ubeydullah Muhammed b. Alî b. Muhammed er-Rahbî'nin ondan rivâyeti, Zâhid Ebû Alî Hasen b. Ahmed b. Yûsuf el-Evkî'nin ondan rivâyeti, İmâm Kemâluddîn Ebu'l Abbâs Ahmed b. Ebi'l Fedâil'in ondan rivâyeti...

Bismillâhirrahmânirrahîm. Sallallâhu alâ Muhammedin ve âlihi ve sellem.

Bize zühd ve vera sâhibi imam Ebû Alî Hasen b. Ahmed b. Yûsuf el-Evkî es-Sûfî kendisine okunma yoluyla Çarşamba günü, Rabîulevvel'in on altısında, altı yüz yirmi üç yılında haber verdi, ben de işittim: Ona denildi ki: Size sâlih imam Ebû Ubeydullah Muhammed b. Alî b. Muhammed er-Rahbî kendisine okunma yoluyla haber verdi, sen de işittin, bu beş yüz yetmiş beş yılının Receb ayının sekizinde Mısır'ın Fustât (Kâhire) şehrinde oldu. O da bunu doğruladı ve "Evet" dedi. Ona denildi ki: Size şeyh Ebû Sâdık Murşid b. Yahyâ b. el-Kâsım b. Alî el-Bezzâz el-Medenî Mısır'ın Fustât şehrinde beş yüz on beş yılının Rabîulevvel ayında haber verdi. O da bunu doğruladı ve "Evet" dedi. Bize Ebu'l Kâsım Alî b. Muhammed b. Alî b. Ahmed b. Îsâ el-Fârisî el-Fesevî kendisine okunma yoluyla dört yüz kırk bir yılının Şevvâl'inin on dokuzunda Cuma günü haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Muhammed el-Hasen b. Raşık el-Askerî kendisine okunma yoluyla haber verdi, dedi ki: Bize Ebu'l Alâ Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer el-Vekî'î el-Kûfî kendisine okunma yoluyla haber verdi. Bu iki yüz doksan yedi yılının Safer ayının bitmesine yedi gece kala Cumartesi günü oldu: Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî haber verdi, dedi ki:

İman Hakkında Söylenenler

1- Bize Ğunder tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun da el-Hakem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Urve b. Nezzâl'i Muâz b. Cebel (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet ederken işittim:

“Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte Tebuk Gazvesi'nden dönüyorduk. Onu yalnız görünce ‘Ey Allah’ın Resûlü, bana beni cennete sokacak bir amel söyle’ dedim. Buyurdu ki: ‘Âferin! Sen gerçekten büyük bir şeyi sordun. Bununla birlikte bu Allah’ın kendisine kolaylaştırdığı kimse için kolaydır: (Farz olarak) yazılmış olan namazı kıalarsın. Farz kılınmış olan zekâtı verirsin. Allah (*azze ve celle*)’ye O’na hiçbir şeyi koşmadığın hâlde varırsın. Sana işin başını, direğini ve tepesinin zirvesini² söyleyeyim mi? İşin başı İslâm’dır. Müslüman olan selâmette olur. İşin direği namazdır.³ İşin zirvesi ise Allah yolunda cihâddır.”⁴

2- Bize Ubeyde b. Humeyd tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun el-Hakem'den, onun Meymûn b. Ebî Şebîb'den, onun Muâz (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Tebûk Gazvesi'nde Rasullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte çıktık...”

² “Musannef”te iki yerde de “zirvesini ve tepesini” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım asılda geçendir. Hadisi tahric eden diğer kimseler de yukarıdaki lafzı kullanmışlardır.

³ İbnü'l Kayyım “Namaz”da (s. 72) şöyle demiştir: “Bu şu yönden delil getirilmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazın İslâm’a göre çadırın kendisi üzerine dikildiği direk konumunda olduğunu bildirmiştir. Direk düştüğü zaman nasıl çadır çöküyorsa namazın gitmesiyle de İslâm gider. Ahmed de aynen bunu delil getirmiştir.”

İbn Receb “Câmiu’l Ulûmi ve’l Hikem”de (s. 146) şöyle demiştir: “Görüldüğü gibi O namazı kendisi olmadan çadırın ayakta kalamayacağı ve yerinde duramayacağı çadır direğine benzetmiştir. Direk düşerse çadır çöker. Çadır direksiz durmaz.”

⁴ Musannif “el-Musannef”te (Kitâbu’l İmân, 30950) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (22016, 22047, 22068), “es-Sünenü’l Kubrâ”da Nesâî (11394), İbn Mâce (3973) ve “Bu hasen-sahih bir hadistir” diyerek Tirmizî (2616) rivâyet etmiştir.

Hadis birçok tarikten rivâyet edilmiştir. Fakat isnadlarının her birinin eleştirilecek bir tarafı vardır. Bakınız: el-İlel, ed-Dâraikutnî, 988; Câmi’u’l Ulûmi ve’l Hikem, 29. hadis

Sonra benzerini zikretti.⁵

3- Bize Ebu'l Ahvas tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Rib'î'den, Esedoğulları'ndan bir adamdan, onun da Alî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Dört şey vardır ki hiç kimse bunlara iman edene kadar imanın tadını alamaz: Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olduğuna; benim Allah'ın resûlü olduğuma, O'nun beni hak ile gönderdiğine; öleceğine, öldükten sonra diriltileceğine ve bir de kaderin tamamına iman edene kadar..."⁶

4- Bize İbn Fudayl tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bir bedevî Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e geldi ve 'Selâm sana ey Abdulmuttalib'in oğullarının çocuğu!' dedi. O da 'Sana da' diye karşılık verdi. Adam dedi ki: 'Ben senin Sa'd b. Bekr'den olan dayılarındanım. Aynı zamanda kavmimin sana gönderdiği elçisiyim. Şimdi sana bazı sorular soracağım ve bu hususta seni zorlayacağım. Yine senden yemin etmeni isteyeceğim ve bu hususta seni zorlayacağım.'

⁵ Musannif "el-Musannef"te (30950) rivâyet etmiştir. Avvâme'nin nüshasında "onun el-Hakem'den, onun el-A'meş'ten..." diye geçmektedir ki tahriftir! Şesrî'nin nüshasında ise (Dâru Kunûzi İşbîliya) doğru olarak yazılmıştır.

⁶ Musannif "el-Musannef"te (Kitâbu'l İmân, 30952) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (1112), Ebû Ya'lâ (376), "el-Kader"de el-Firyâbî (194) ve "eş-Şerîa"da el-Âcurrî (374) rivâyet etmiştir.

Yine bunu mübhem/belirsiz kişinin adını anmadan Mansûr-Rib'î-Alî (*radiyallahu anh*) kanalıyla Ahmed (758), Tirmizî (2145), Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (108, 165), "es-Sünne"de Abdullah (820), Ebû Ya'lâ (583), el-Hâkim (1/33) ve "el-Muhtâra"da ed-Diyâ (440) rivâyet etmiştir.

Tirmizî ve el-Hâkim Mansûr'dan gelen rivâyetin isnâdı hakkında vâki olan ihtilâf işaret etmişler ve sâbit olan rivâyetin mübhem kişinin adı geçmeyen rivâyet olduğunu tercih etmişlerdir. Dârakutnî kendisine bu hadisin sorulması üzerine şöyle demiştir: "Bunu Şerîk, Verkâ, Cerîr ve Amr b. Kays Mansûr'dan, o Rib'î'den, o da Alî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Süfyân es-Sevrî, Zâide, Ebu'l Ahvas ve Süleymân et-Teymî ise onlara muhâlefet edip bu hadisi Mansûr-Esedoğulları'ndan bir adam-Alî (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmişlerdir ki doğru olan da budur." (el-İlel, 357)

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Diyeceğini de’ buyurdu. Adam ‘Seni kim yarattı, senden öncekilerin yaratıcısı kimdir, senden sonrakileri yaratacak kimdir?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Allah’ diye cevap verdi. Adam ‘Senden Allah adına yemin etmeni istiyorum, seni O mu gönderdi?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Evet’ buyurdu. Adam ‘Yedi göğü ve yedi yeri kim yarattı, bunların arasında rızkı dolaştıran kimdir?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Allah’ diye cevap verdi. Adam ‘Senden Allah adına yemin etmeni istiyorum, seni O mu gönderdi?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Evet’ buyurdu. Adam ‘Elçilerin bize bir gün ve bir gecede vakitlerinde beş vakit namaz kılmanızı emrettiler, gönderdiğin mektupta da bunu gördük, şimdi senden Allah adına yemin etmeni istiyorum, bunu sana O mu emretti?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Evet’ diye cevap verdi. Adam ‘Elçilerin bize mallarımızın fazlasını alıp onu fakirlerimize döndürmemizi emrettiler, gönderdiğin kitapta da bunu gördük, şimdi senden Allah adına yemin etmeni istiyorum, bunu sana O mu emretti?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Evet’ diye cevap verdi. Bunun üzerine adam ‘Beşincisini sana sormayacağım, buna ihtiyacım da yok’ dedi. Sonra ‘Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ben bunlarla amel edeceğim, kavimimden bana itaat edenler de...’ diye ekledi. Sonra geri döndü. Bunun üzerine Rasulullah azı dişleri görünecek kadar güldü ve ‘Nefsim elinde olana yemin ederim ki söylediğini yaparsa mutlaka cennete girer’ buyurdu.”⁷

5- Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Muğîre tahdis etti. Onun Sâbit’ten, onun Enes (radiyallahu anh)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bize Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’e herhangi bir şeyi sormamız yasaklanmıştı. Bundan dolayı çöl halkından akıllı bir adamın gelip biz dinlerken O’na soru sormasını isterdik. Bir gün çöl halkından bir adam O’na gelip ‘Ey Muhammed, elçin geldi ve onun bize söylediğine göre seni Allah’ın gönderdiğini söylüyormuşsun’ dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Doğru söylemiş’ buyurdu. Adam ‘Peki göğü kim yarattı?’ diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Allah’ dedi. Adam

⁷ “Musannef”inde İbn Ebî Şeybe (30953) ve Ahmed (2254) rivâyet etmiştir. Sonrasına bakınız.

'Peki yeri kim yarattı?' diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Allah' dedi. Adam 'Peki şu dağları kim dikti?' diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Allah' buyurdu. Sonra adam 'Şimdi ben sana göğü yaratan, yeri yaratan ve dağları diken hakkı için soruyorum, seni Allah mı gönderdi?' dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Evet' diye cevap verdi. Adam 'Elçin ayrıca bir günde ve bir gecede üzerimize beş (vakit) namazın vâcip olduğunu söyledi' dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Doğru söylemiş' buyurdu. Adam 'Şu hâlde ben göğü yaratan, yeri yaratan ve dağları diken hakkı için soruyorum, sana bunu Allah mı emretti?' diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Evet' diye cevap verdi.⁸ Adam 'Elçin ayrıca senede bir ay orucun üzerimize vâcip olduğunu söyledi' dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Doğru söylemiş' buyurdu. Adam 'Şu hâlde göğü yaratan, yeri yaratan ve dağları diken hakkı için soruyorum, bunu sana Allah mı emretti?' diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Evet' diye cevap verdi. Adam 'Elçin ayrıca yoluna güç yetirebilen için üzerimize haccın vâcip olduğunu söyledi' dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Doğru söylemiş' buyurdu. Adam 'Şu hâlde göğü yaratan, yeri yaratan ve dağları diken hakkı için soruyorum, bunu sana Allah mı emretti?' diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Evet' buyurdu. Bunun üzerine adam⁹ 'Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ne buna bir şey ilâve ederim ne de bundan bir şey eksiltirim' dedi. Rasulullah da 'Söylediğini yaparsa cennete girer' buyurdu."¹⁰

6- Bize Zeyd b. el-Hubâb, Alî b. Mes'ade'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Katâde tahdis etti, dedi ki: Bize Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) tahdis edip şöyle dedi: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "İslâm açıkta olan, iman kalpte olan şeydir."

⁸ "Musannef"te bundan sonra şu geçmektedir: "Dedi ki: 'Elçin ayrıca mallarımız hususunda üzerimize zekâtın vâcip olduğunu söyledi.' (Rasulullah) 'Doğru söylemiş' buyurdu. Bunun üzerine adam 'Şu hâlde seni gönderen hakkı için soruyorum, bunu sana Allah mı emretti?' dedi. (Rasulullah) 'Evet' diye cevap verdi."

⁹ "Musannef"te "arkasını dönüp..." ilâvesi bulunmaktadır.

¹⁰ Musannif "el-Musannef"te (30954) rivâyet etmiştir. Ayrıca Buhârî (63) ve Müslim (12) de rivâyet etmiştir.

Sonra eliyle göğsüne işâret edip “Takva buradadır, takva buradadır” buyurdu.¹¹

7- Bize Mus’ab b. el-Mikdâm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hilâl tahdis etti. Onun Katâde’den, onun Enes (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Emâneti (güvenilirliği) olmayanın imanı yoktur.”¹²

8- Bize Ebû Usâme tahdis etti, dedi ki: Bize Avf, Abdullah b. Amr b. Hind el-Cemeli’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Alî (*radiyallahu anh*) buyurdu ki: “İman kalpte beyaz bir nokta olarak başlar. İman arttıkça noktanın beyazlığı artar. Sonunda kalbin tamamı bembeyaz olur. Nifâk arttıkça da (siyahlık) artar. Sonunda kalbin tamamı simsiyah olur. Nefsim elinde olana yemin ederim ki bir müminin kalbini yaracak olsanız onun kalbinin kalplerin en beyazı olduğunu görürsünüz. Bir münâfığın

¹¹ Musannif “el-Musannef”te (30955/İmanın Sıfatı Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (12381), “Müsned”inde Ebû Ya’lâ (2923), “ed-Duafâ”da el-Ukaylî (4/270) ve “el-Kâmil”de İbn Adiyy (5/207) rivâyet etmiştir.

İsnâdında Alî b. Mes’ade vardır ki hakkında farklı şeyler söylenmiştir. İbn Adiyy “Hadisleri mahfûz değildir” derken İbn Hibbân “Kendisi hususunda sikalara muvafakat etmediği hadisleriyle ihticâc edilmez” demiştir. (Tehzîbu’l Kemâl, 21/130) Ukaylî de “Sondaki söz yani ‘Takvâ buradadır’ sözü bu isnadın dışında başka isnadlarla rivâyet edilmiştir” demiştir.

Derim ki: Müslim (2564) bunu Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan şu lafızla rivâyet etmiştir: Üç defa “*Takvâ buradadır*” dedi ve göğsüne işâret etti.

¹² Musannif “el-Musannef”te (30956/İmanın Sıfatı Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-İmân”da (61) ve “Müsned”de (12382) Ahmed, “es-Sünne”de (782) oğlu Abdullah rivâyet etmiştir. Beğavî “Şerhu’s Sünne”de (38) “Hasen bir hadistir” demiştir. Dâraikutnî “el-İlâl”de (2372, 2533) doğru olanın bunun el-Hasen el-Basrî (*rahimehullah*)’ın mürsellerinden olması olduğunu söylemiştir.

Yine burada benzeri (13) Urve (*rahimehullah*)’ın sözü olarak gelecektir. Bu Ebû Ubeyd’in “el-İmân”ında da (78) Ömer (*radiyallahu anh*)’ın sözü olarak zikredilmiştir. Yine Ahmed “el-İmân”da bu sözü seleften birçok kimseden rivâyet etmiştir. Bakınız: 60, 330, 399, 400, 410, 460

kalbini yaracak olsanız onun kalbinin kalplerin en karası olduğunu görürsünüz.”¹³

9- Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân b. Meysere'den, onun da Târik b. Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Kişi bir günah işler ve bunun sonucunda kalbine siyah bir nokta konulur. Sonra bir günah daha işler ve kalbine başka bir nokta konulur. Sonunda kalbi üzerinde kırmızı veya beyaz noktalar bulunan kara koyunun rengine bürünür.”¹⁴

10- Bize Vekî' Süfyân'dan onun şöyle dediğini rivâyet etti: Hişâm babasından rivâyetle şöyle dedi: “Emâneti eksilen her bir kulun mutlaka imanı da eksilir.”¹⁵

11- Bize İbn Uyeyne tahdis etti. Onun Amr'dan, onun Ubeyd b. Umeyr'den rivâyet ettiğine göre o “İman heyûbdur” demiştir.¹⁶

¹³ Musannif “Musannef”inde (30957/İmanın Sıfatı Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-İmân”da Ahmed (440), “ez-Zühâd”da Vekî' (1440) ve el-Lâlekâî (1701) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Bunu ayrıca Ebû Ubeyd (*rahi-mehullah*) “el-İmân”da (38) zikretmiştir.

¹⁴ Musannif “Musannef”inde (30958) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-İmân”da Ahmed (438) ve “el-İbânetu'l Kubrâ”da İbn Batta (1206) rivâyet etmiştir. Sahihtir.

Taberî Tefsîri'nde (30/99) ve “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1207) Mücâhid'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kalp el gibidir. Kişi bir günah işlediği zaman bir kısmı kapanır ve kişi bir parmağı kapatır. Bir günah daha işlediği zaman birazı daha kapanır ve kişi bir parmağını daha kapatır. Sonunda kişi bütün parmaklarını kapatır ve üzerine mühür vurulur. İşte (Sahâbe) pasın bu olduğunu düşünürlerdi.” Sonra şu ayeti okudu: “Hayır! Yapmakta oldukları kalplerinde pas tutmuştur.” (*Mutaffifin*, 14)

¹⁵ “Musannef”inde musannif (30959), “es-Sünne”de Abdullah (772) rivâyet etmiştir. Hadisin tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Hallâl'in “es-Sünne”sinde rivâyet edildiğine göre (1017) el-Fadl şöyle demiştir: Ebû Abdullah'ı kendisine imanın eksilmesi hakkında sorulması üzerine şöyle derken işittim: “Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Hişâm b. Urve'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir...” Sonra eseri zikretmiştir. Tahkîkini orada yaptım.

¹⁶ “Musannef”inde musannif (30960), “el-İbânetu'l Kubrâ”da İbn Batta (923) rivâyet etmiştir. Tahkîkini orada yaptım.

12- Bize İbn Uyeyne tahdis etti. Onun Amr'dan, onun Nâfi' b. Cu-beyr'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Bîşr b. Suhaym el-Ğıfârî'yi Nahr Günü'nde Minâ'da insanlar arasında "Mümin kimseden başkası cennete kesinlikle girmeyecek!" diye nidâ etmek üzere gönderdi.¹⁷

13- Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Urve babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: "Kişinin namazı veya orucu sizi aldatma-

Ezherî "Tehzîbu'l Luğa"da (6/244) şöyle demiştir: "Ubeyd b. Umeyr'den 'İman heyûbdur' dediği rivâyet edilmiştir. Bu iki manaya gelebilir. Birincisi: Mümin günahattan çekinir ve ondan korunur. İkincisi: Mümin heyûbdur, yani kendisinden çekinilir. Çünkü o Allah'tan çekinir, insanlar da ondan çekinir. Yani ona değer verir ve ona saygı duyarlar."

Ebû Ubeyd (*rahimehullah*) "Ğarîbu'l Hadîs"te (4/354) şöyle demiştir: "Ubeyd b. Umeyr el-Leysî'nin hadisinde 'İman heyûbdur' denilmiştir. Bazıları bunun 'İman kendisinden çekinilendir' manasına geldiğini söylemişse de bunun bir değeri yoktur. Eğer öyle olsaydı (heyûb yerine) mehîb denilmesi gerekirdi. Bununla birlikte bu, hadiste bulunmasa da (mana yönünden) herhangi bir sıkıntısı yoktur. Fakat zayıf bir manadır. Yine 'İnsanlar müminden çekinir, ona saygı duyarlar' cümlesinden de alınacak bir ilim yoktur. Bu yüzden 'İman heyûbdur' sözünün manası ancak şudur: Mümin heyûbdur, günahlardan çekinir ve onları büyük görür. Çünkü o imanı olmasaydı günahlardan çekinmez ve korkmazdı. Buradaki fiil sanki imana dönmektir. Fiil imana döndüğü takdirde mümine de dönüyor demektir. 'Takvâ sâhibi isen ben senden Rahmân'a sığındım' (Meryem, 18) buyruğunu duymuyor musun? Meryem onu ancak takvâ ile korkutmuştur. Bu konuda Ebû Vâil'den 'Meryem takvâ sâhibinin akıllı olacağını biliyordu' dediği rivâyet edilmiştir. Ömer b. Abdulazîz'in 'Takvâ sâhibi kimsenin ağzı gemlidir' sözü de bu kapsamdadır. (Mümin ve takvâ sâhibi hakkında söylenen) bu sözler takvâ ve iman sebebiyle söylenmiştir."

¹⁷ Musannif "Musannef"inde (30959) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed'in, Nâfi' b. Cubeyr b. Mut'im-Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbından bir adam-Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle rivâyet ettiğine göre O Bîşr b. Suhaym'i gönderip ona... diye nidâ etmesini emretmiştir. Bu sahih bir hadistir.

Müslim'in (2649) İbn Ka'b b. Mâlik-babası tarîkiyle rivâyet ettiğine göre o Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendisini ve Evs b. el-Hadesân'ı teşrîk günlerinde gönderdiğini ve kendisinin "Cennete ancak mümin girecek" diye nidâ ettiğini tahdis etmiştir.

sin. İsteyen oruç tutar, isteyen namaz kılar. [Dikkat edin,] emâneti olmayanın dîni yoktur!"¹⁸

14- Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Ebû Ca'fer el-Hatmî'den, onun babasından, onun dedesi Umeyr b. Habîb b. Humâşe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır" demiş, kendisine "Nasıl artar, nasıl azalır?" diye sorulması üzerine de şöyle cevap vermiştir: "Rabbimizi andığımız ve O'ndan korktuğumuz zaman iman artar. Gaflete düştüğümüz, unuttuğumuz ve kusur işlediğimiz zaman da iman azalır."¹⁹

15- Bize İbn Numeyr tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ubeydullah'tan, onun Nâfi'den, onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle derdi: "Allahım, bana imanı verdiğin gibi onu benden çekip alma!"²⁰

16- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti. Onun el-Avvâm'dan, onun Alî b. Mudrik'ten, onun Ebû Zur'a'dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İman temizdir. Dolayısıy-

¹⁸ Musannif "Musannef"inde (30962) rivâyet etmiştir. Köşeli parantez arası orada geçmektedir. Ahmed bunu "el-İmân"da (330) Vekî'-Hişâm b. Urve-babası-Ömer (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. "Emaneti olmayanın imanı yoktur" buyruğu merfû olarak 7. eserde geçmişti.

¹⁹ Musannif "Musannef"te (30963) rivâyet etmiştir. Köşeli parantez arası orada geçmektedir. Ayrıca "el-İmân"da Ahmed (421) ve "es-Sünne"de Abdullah (657) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız. Umeyr b. Humâşe Sahâbe (*radiyallahu anh*)'dan sayılır. Bu ondan sahih olarak rivâyet edilmiştir.

İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/14) bu eser hakkında şu yorumda bulunmuştur: "İmanın zikir (anmak) ile artması iki şekilde olur. Birincisi: Kişi gaflet sebebiyle kalbinden silinen imanı ve tasdîki yeniler. İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ın dediği gibi: 'Zikir kalpte imanı, suyun ekini bitirdiği gibi bitirir.' Müsned'de Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edildiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'İmanınızı yenileyin' buyurdu. 'İmanımızı nasıl yenileyeceğiz' diye sordular. 'Lâ ilâhe illallâh deyin' diye cevap verdi.

İkincisi: Zikir bizzat iman hasletlerindendir. Bu açıdan iman zikir arttıkça artar. Nitekim Ehli Sünnet'in cumhûru farz olsun nâfile olsun taatlerin tamamının imandan olduğu görüşündedir. Onların az bir kısmı nâfileleri imanın dışına çıkarmıştır."

²⁰ Musannif "Musannef"inde (30964) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

la kim zina ederse iman ondan ayrılır. Bundan sonra kim nefsini kınayıp (günahından) dönerse iman ona geri döner.”²¹

17- Bize Hafs b. Ğiyâs tahdis etti. Onun Muhammed b. Amr’dan, onun Ebû Seleme’dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminlerin en kâmil imana sâhip olanı²² en güzel ahlâka sâhip olanıdır.”²³

18- Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme’dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminlerin en kâmil imana sâhip olanı en güzel ahlâka sâhip olanıdır.”²⁴

19- Bize Hafs tahdis etti. Onun Hâlid’den, onun Ebû Kılâbe’dan, onun Âişe (*radiyallahu anha*)’dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminlerin en kâmil imana sâhip olanı en güzel ahlâka sâhip olanıdır.”²⁵

20- Bize Ebû Abdurrahmân el-Mukri’ tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Eyyûb’dan, onun İbn Aclân’dan, onun el-Ka’kâ’dan, onun Ebû Sâlih’ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’dan rivâyet ettiğine göre o şöyle de-

²¹ Musannif “Musannef”inde (31005) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-Îmân”da Ahmed (97) ve “es-Sünne”de Abdullah (730) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

²² “Musannef”te “ve müminlerin iman yönünden en üstünü” ziyâdesi bulunmaktadır.

²³ “Musannef”inde musannif (31007), “el-Îmân”da (51) ve “Müsned”de (7402, 10106, 10817) Ahmed rivâyet etmiştir. Tirmizî de (1162) rivâyet edip “Bu bapta Âişe ve İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)’dan gelen rivâyetler vardır” demiş, “Bu Ebû Hureyre hadisi hasen sahih bir hadistir” diye de eklemiştir.

²⁴ Musannif “Musannef”inde (31006) rivâyet etmiştir.

²⁵ “Musannef”inde musannif (31008) ve Ahmed (24204, 24677) rivâyet etmiştir. Tirmizî de (2612) rivâyet edip şöyle demiştir: “Bu sahih bir hadistir. Ebû Kılâbe’nin Âişe’den hadis dinlediğini bilmiyoruz ama Ebû Kılâbe Âişe’nin süt kardeşi Abdullah b. Yezîd vâsıtasıyla Âişe’den bundan başka bazı hadisleri rivâyet etmiştir. Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî’dir.”

miştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminlerin en kâmil imana sâhip olanı en güzel ahlâka sâhip olanıdır.”²⁶

21- Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Cerîr b. Hâzîm'den, onun Ya'lâ b. Hakîm'den, -onun 'Saîd b. Cubeyr'den' demiş olması yönündeki zannım daha kuvvetlidir- rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Ömer (*radiyallahu anha*) dedi ki: “Hayâ ve iman bir arada kılınmıştır. Biri kaldırıldığında diğeri de kaldırılır.”²⁷

22- Bize Ğunder tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Seleme'den, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Abdullah (*radiyallahu anh*)'ın yanında “Ben müminim” dedi. Abdullah da “Ben cennetliğim de de bâri!” dedi. “Lâkin biz Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ederiz.”²⁸

23- Bize Vekî' tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Abdullah (*radiyallahu anh*)'ın yanına gelip “Ben bir kervanla karşılaştım ve ‘Siz kimsiniz?’ diye sordum, onlar da ‘Biz müminleriz’ dediler” dedi. Bunun üzerine Abdullah “Sen de ‘Biz cennet ehlindeniz deseydiniz bir de!’ deseydin ya” dedi.²⁹

24- Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den rivâyet ettiğine göre o kendisine “Sen mümin misin?” diye sorulduğu zaman “Öyle olduğumu ümit ediyorum” cevabını vermiştir.³⁰

²⁶ “Musannef”inde musannif (31009) ve Ebû Dâvûd (4682) rivâyet etmiştir. Tirmizî de (2611) rivâyet edip “Hasen sahih bir hadistir” demiştir.

²⁷ “Musannef”inde musannif (31010), “el-Edebu'l Mufred”de Buhârî (1313) ve “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta Muhammed b. Nasr (884) rivâyet etmiştir. Hâkim “Müstedrek”inde (1/22) İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*) tarîkiyle Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den merfû olarak rivâyet etmiştir.

²⁸ Musannif “Musannef”inde (31010) rivâyet etmiştir. Bu Ebû Ubeyd'in “el-İmân”ında da (İmanda İstisnâ Bâbı) geçmişti. İsnâdı sahihtir.

²⁹ Musannif “Musannef”inde (31017) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ebû Ubeyd'in “el-İmân”ında (İmanda İstisnâ Bâbı, 43) geçmişti.

³⁰ Musannif “Musannef”inde (31012) rivâyet etmiştir. Ebû Ubeyd'in “el-İmân”ında da (48) geçmişti.

25- Bize Cerîr tahdis etti. Onun Muğîre'den, onun Simâk b. Seleme'den, onun Abdurrahmân b. Isme'den³¹ rivâyet ettiğine göre Âişe (*radiyallahu anha*) "Siz inşâallah müminlersiniz" demiştir.³²

26- Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Mis'ar'dan, onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ebû Abdurrahmân'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Birinize 'Sen mümin misin?' diye sorulduğu zaman sakın şüpheyeye düşmesin!"³³

³¹ Aslında "Ukbe'den" diye geçmektedir. "Musannef'e ve eserin tahric edildiği başka yerlere bakarak düzeltilmiştir.

³² Musannif "Musannef"inde (31013) rivâyet etmiştir. Yine o (20704, 31213) şu lafızla rivâyet etmiştir: "Âişe (*radiyallahu anha*)'nın yanındaydım. O esnâda ona Muâviye tarafından bir elçi bir hediye getirdi. 'Bunu müminlerin emîri gönderdi' dedi. Âişe de onu kabul etti. Elçi çıkınca 'Ey müminlerin annesi, biz müminleriz, o da emîrimiz, değil mi?' diye sorduk. O da 'Siz inşâallah müminlersiniz, o da emîriniz' diye cevap verdi." Bunu ayrıca "el-İmân"da Ahmed (6) ve "es-Sünne"de Abdullah (725) rivâyet etmiştir. Sahih bir eserdir. Tahrîcinin tamamı için "es-Sünne"ye bakınız.

³³ "Musannef"inde musannif (31014) ve "Tehzîbu'l Âsâr"da Taberî (989) rivâyet etmiştir. Ebû Abdurrahmân, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'dir. Allah ona rahmet etsin. Atâ b. es-Sâib'in hafızasının karışmış olması sebebiyle isnâdı zayıftır. Ayrıca Mis'ar imanda istisnâ yapılmayacağı hususunda Mürcie'nin görüşünü benimsiyordu. Onun buradaki rivâyeti de görüşüyle örtüşmektedir.

Ayrıca "Tehzîbu'l Âsâr"da da (988) Muhammed b. Bişr tarîkinden şu rivâyet edilmiştir: Bize Mis'ar tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'den rivâyet ettiğine göre o acem aksanıyla konuşan bir adam gördü ve ona "Sen mümin misin?" diye sordu. Adam "İnşâallah" diye cevap verince "İnşâallah deme" dedi.

Evet, bu eserin manası sahihtir. Şöyle ki: İslâm'da istisnâ, kişi kelime manasını kastettiği takdirde olmaz. İstisnâ ancak imanda, amel(in azlığı) sebebiyle olur. Bunun manası Sünnet imamlarının da açıkladığı üzere şüphe değildir.

"El-İbânetu'l Kubrâ"da (1285) rivâyet edildiğine göre Ahmed şöyle demiştir: "Bu onların söyledikleri gibi şüphe sebebiyle değildir. Kişi ancak ameli(nin azlığı) sebebiyle istisnâ yapar." "Eş-Şerâ"da (279) rivâyet edildiğine göre el-Fadl b. Ziyâd şöyle demiştir: Ebû Abdullah'ı "Kişi 'Ben müminim inşâallah' dediği zaman şüphe etmiş olmaz" derken işittim. Kendisine "İnşâallah sözü şüphe değil midir?" diye sorulması üzerine şöyle cevap verdi: "Allah muhafaza buyursun! Allah Teâlâ 'Mescid-i Harâm'a mutlaka gireceksiniz inşâallah' (*Feth*, 27) buyurmamış mıdır? Onların

27- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Mis'ar'dan, onun Ziyâd b. İlâka'dan, onun Abdullah b. Yezîd'den³⁴ rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Birinize 'Sen mümin misin?' diye sorulduğu zaman sakın imanında şüphe etmesin!"³⁵

28- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Mis'ar'dan, onun Mûsâ b. Ebî Kesîr'den, onun ismini zikretmediği bir adamdan, onun da babasından ri-

Mescid-i Harâm'a gireceğini bilmiyor muydu? Yine kabirdeki kimseye '*Bunun üzerine diriltileceksin inşaallah*' denecektir. Bunda ne gibi bir şüphe söz konusudur? Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) (kabirde bulunanlara) '*İnşâallah biz de size katılacağız*' buyurmuştur."

Seleften bazı kimselerin imanda istisna yapılmayabileceğine dâir sözleri İbn Teymiyye'nin "Mecmû'u'l Fetâvâ"daki (7/375) şu sözleriyle açıklığa kavuşmaktadır:

"Bu imanda istisna yapılmamasının câiz olmadığı manasına gelmez. Tabîî kişi bununla tasdik eden olduğunu kastediyorsa... Zira bu kişi kalbindeki tasdiki kesin bir şekilde söylemiş olmaktadır. Değilse o kendisine emredilen her şeyi yerine getirdiğini kesin bir şekilde söylüyor değildir."

Yine o Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğini kesin olarak söylediği gibi küfre buğzettiğini ve kalbinde olduğunu bildiği buna benzer hususları kesin bir şekilde söylemektedir. Tıpkı bunun gibi kişi zâhiren mümin olduğunu söylemek istediği zaman bildiği şeyi söylemesinin önünde hiçbir engel yoktur. Mürcie'nin, âlimlerin tamamının kerih gördüğü sözü şudur: Onlar 'İman müminlerin tamamında aynı miktarda ve aynı şekilde bulunur, tıpkı her insanın bir başının olması gibi...' derler. Bu yüzden onlardan biri, tıpkı bir insanın 'Benim gerçekten bir başım var' ve 'Allah'ın ilminde gerçekten benim bir başım var' dediği gibi 'Ben hakîkaten müminim' ve 'Ben Allah katında müminim' gibi sözler söyler. Bunları bu açıdan söyleyen kimse bâtinî ve zâhirî amelleri imanın dışına çıkarmış olur. Bu ise hem Sahâbe'nin hem Tâbiîn'in hem de onlara tâbi olan diğer müslümanların nezdinde çirkin ve yalan bir sözdür."

Yine İbn Teymiyye "Mecmû'u'l Fetâvâ"da (7/669) şöyle demiştir: "Mutlak olarak (herhangi bir sınırlandırmada bulunmadan) 'Ben müminim' demenin câiz olup olmadığı meselesine gelince bu, kişinin imanının kemâlini değil de aslını, tamamını değil de ona girmiş olmayı kastettiği takdirde câizdir."

³⁴ Aslında "Ubeydullah" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım "el-Musannef-tendir. 32. maddede doğru şekilde gelecektir.

³⁵ Musannif "Musannef"inde (31015) rivâyet etmiştir. İmanda istisna önceki dipnotta da açıklandığı üzere şüpheden kaynaklanmamaktadır.

vâyet ettiğine göre o “Ben İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’ı ‘Ben müminim’ derken işittim” demiştir.³⁶

29- Bize İbn Mehdî tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun Ma’merden, onun İbn Tâvûs’tan, onun babasından; ayrıca Muhil’den, onun da İbrâhîm’den rivâyet ettiğine göre bu ikisi (yani Tâvûs ve İbrâhîm) kendilerine (mümin olup olmadıkları) sorulduğu zaman “Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettik” diyorlardı.³⁷

30- Bize Ebû Muâviye, eş-Şeybânî’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Ma’kil ile karşılaştım ve ona “Bazı sâlih kimseler benim ‘Ben müminim’ dememi ayıplıyorlar” dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ma’kil “Eğer mümin değilsen zarar ettin ve ziyana uğradın demektir” dedi.³⁸

31- Bize Vekî’ tahdis etti. Onun Ömer³⁹ b. Münebbih’ten, onun Sevvâr b. Şebîb’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam İbn Ömer’e gelip “Burada benim kâfir olduğumu söyleyen kimseler var” dedi. Bunun üzerine İbn Ömer “Lâ ilâhe illallâh deyip onları yalancı çıkarsan ya!” diye karşılık verdi.⁴⁰

³⁶ Musannif “Musannef”inde (31016) rivâyet etmiştir. İsnâdı ismi zikredilmeyen râviden dolayı zayıftır. Ayrıca Taberî “Tehzîbu’l Âsâr”da (985) şunu rivâyet etmiştir: Bana Ahmed b. Bedîl el-İyyâmî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Mis’ar tahdis etti. Onun Hammâd’dan, onun İbrâhîm’den rivâyet ettiğine göre Abdullah (*radiyallahu anh*) “Ben müminim” demiştir. İsnâdı zayıftır. Çünkü Mis’ar ve Hammâd Mürcie’dendir. İmanda istisnâ yapmayı câiz görmezlerdi. Ayrıca bu, İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’tan sahih olarak gelen rivâyete aykırıdır: O 23. eserde geçtiği gibi istisnâ yapmaksızın “Ben müminim” demekten nehyederdi.

³⁷ Ebû Ubeyd “el-Îmân”da (45), Ahmed “el-Îmân”da (171, 186), Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (627, 628) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

³⁸ Musannif “Musannef”inde (31019) ve İbn Cerîr “Tehzîbu’l Âsâr”da (982) rivâyet etmiştir. 73. eserde yine gelecektir.

³⁹ “Musannef”te “Amr” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım asılda da geçtiği üzere doğru olandır. Bakınız: el-Cerhu ve’t Ta’dîl, 6/135

⁴⁰ Musannif “Musannef”inde (31020) ve İbnu’l Mukrî’ “Mu’cem”inde (726) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-Îbânetu’l Kubrâ”da Yezîd’in şöyle dediği rivâyet edilmiş-

32- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun eş-Şeybânî'den, onun İbn İlâka'dan, onun Abdullah b. Yezîd el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah'ın size verdiği isminizle;⁴¹ hanif, müslüman ve mümin olarak isimlenin!"⁴²

33- Bize Abdullah b. İdrîs tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Şakîk'ten, onun Seleme b. Sebra'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Muâz b. Cebel bize hitap etti ve 'Siz müminlersiniz, siz cennet ehli-siniz!' dedi."⁴³

34- Bize Ömer b. Eyyûb, Ca'fer b. Burkân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ömer b. Abdulazîz bize şunu yazdı: "Bundan sonra: Şüphesiz dinin bağları ve İslâm'ı ayakta tutan şeyler; Allah'a iman etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermektir. Şu hâlde namazı vaktinde kılın."⁴⁴

35- Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Lâ ilâhe il-lallâh diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan herkes ce-

tir: Enes b. Mâlik'e "Bazı insanlar bizim müşrik olduğumuzu söylüyor" dedim. Dedi ki: "Onlar yaratılmışların en şerlileridir. Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i 'Kul ile şirk veya küfür arasında namazın terki vardır' buyururken ya da 'Namazı terk eden kâfir olur' buyururken işittim."

⁴¹ "Musannef"te "isimlerinize" diye geçmektedir.

⁴² Musannif "Musannef"inde (31021) rivâyet etmiştir.

⁴³ Musannif "Musannef"inde (31022), Taberî "Tefsîr'de (25/29) ve "Tehzîbu'l Âsâr'da (İbn Abbâs Müsnedi; 987, 988) rivâyet etmiştir. Hâkim de (2/444) şu lafızla rivâyet etmiştir: Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*) bize şöyle hitap etti: "Siz müminlersiniz. Siz cennet ehlisiniz. Vallahi ben Fars ve Rûm topraklarında karşılaştığınız kimselerin tamamının cennetlik olmasını umuyorum. Zira biriniz bir hayır işler de (karşısındaki kişi) 'Allah sana bereket versin, iyi iş yaptın; Allah sana rahmet etsin, iyi iş yaptın' der. Allah ise şöyle buyurur: 'O iman edip sâlih amel işleyenlere icâbet eder ve lütfundan onlara arttırarak verir.' (Şûrâ, 26)"

İsnadı munkatı (kopuk) olduğu için zayıftır. Buhârî "et-Târîhu'l Kebîr"de (2014) şöyle demiştir: "Seleme b. Sebra'nın Muâz (*radiyallahu anh*)'tan rivâyetine gelince, Muâz'dan Ebû Vâil rivâyette bulunmuştur. Dolayısıyla hadis munkatıdır."

⁴⁴ Musannif "Musannef"inde (31023) rivâyet etmiştir.

hennemden çıkacaktır.” Sonra şöyle buyurdu:⁴⁵ “Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday tanesi ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkacaktır.”

Sonra şöyle buyurdu: “Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkacaktır.”⁴⁶

36- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zî'b tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Âmir b. Sa'd'dan,⁴⁷ onun da babasından rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına birkaç kişi gelmiş ve O'ndan (mal) istemişti. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de onlardan bir kişi hâriç hepsine vermişti. Bunun üzerine Sa'd “Ey Allah'ın Resûlü, onlara verdin ama falana vermedin?” dedi ve “Vallahi ben onu mümin görüyorum” diye ekledi. Bunun üzerine Rasulullah “*Ya da müslüman*” buyurdu. Sonra Sa'd yine “Ben onu mümin görüyorum” dedi. Rasulullah da yine “*Ya da müslüman*” dedi. (Sa'd) bunu üç defa söyledi. Rasulullah da bunu üç defa söyledi.⁴⁸

⁴⁵ “Musannef”te “Sonra ikinci defa şöyle buyurdu” diye geçmektedir.

⁴⁶ Musannif “Musannef”inde (31024) rivâyet etmiştir. Ayrıca Buhârî (44) ve Müslim (397) rivâyet etmiştir.

İbn Receb “Fethu'l Bârî”de (1/94) şöyle demiştir: “Bu hadis imanın kalplerde farklı seviyelerde bulunacağı hususunda açık bir nastır. Bununla kastedilen sırf tasdik ise bunun farklı seviyelerde bulunup bulunmayacağı tartışmalıdır. Bununla kastedilen kalplerde bulunan korku, ümit, sevgi ve tevekkül gibi iman amelleri ise bunların farklı seviyelerde olacağı hususunda ihtilâf yoktur.”

⁴⁷ Aslında “Saîd” olarak geçmektedir.

⁴⁸ “Musannef”inde musannif (31025), Buhârî (27, 1478) ve Müslim (296) rivâyet etmiştir.

Hallâl'ın “es-Sünne”sinde (1059) rivâyet edildiğine göre Sâlih şöyle demiştir: Babama İslâm ve iman soruldu. “İbn Ebî Zî'b ‘İslâm söz, iman ameldir’ demiştir” diye cevap verdi. “Sen ne diyorsun?” diye sorulması üzerine de “İslâm imandan başkadır” dedi ve Âmir b. Sa'd'ın babasından rivâyet ettiği hadisi zikretti: “‘Ey Allah'ın Resûlü, o mümindir’ dedim. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de ‘*Ya da müslümandır*’ buyurdu.”

İbn Receb “Fethu'l Bârî”de (1/131) şöyle demiştir: “Bu hadis Buhârî tarafından söz konusu adamın münâfık olduğu, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ondan imanı nefyedip onun hakîki müslüman olmayıp sadece teslimiyet gösterdiğini ifâde

ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu aynı zamanda Muhammed b. Nasr el-Mervezî'nin görüşüdür.

Hâlbuki bu doğruya son derece uzak bir yorumdur. Hadisin sonu, yani Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in '*Ben bir adama, ondan başkasını daha çok sevdiğim hâlde (mal) veririm*' buyruğu da bunu reddetmektedir. Zira bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in onu imana yönlendirdiğine delâlet etmektedir. Nitekim O kalpleri ısıdırılacaklara verip muhâcirlerden ve Ensâr'dan esirgerdi. Allah en doğrusunu bilir ya, zâhir olan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Sa'd'ı o kişinin mümin olduğuna şehâdet etmekten sakındırmış olmasıdır. Zira iman kalpte bulunur ve kul ona muttali olamaz. Dolayısıyla iman hakkında şehâdette bulunmak zan ile şehâdette bulunmak demektir. Bu yüzden bu (kişinin mümin olduğu) kesin bir şekilde söylenemez. Nitekim Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) '*İllâ öveceksen ben falanın şöyle olduğunu zannediyorum, Allah'a karşı kimseyi temize çıkarmıyorum de*' buyurmuştur. Evet, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Sa'd'a ayrıca o adamın müslüman olduğuna şehâdet etmesini söylemiştir. Çünkü müslümanlık "Müsned"de Enes (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet edildiği üzere muttali olunabilecek bir şeydir: '*İslâm açıktadır, iman kalptedir.*'"

Yine İbn Receb "Câmi'u'l Ulûmi ve'l Hikem"de (s. 108) şöyle demiştir: "Tahkîk ehli âlimler her müminin müslüman olduğunu söylemişlerdir. Zira gerçekten iman eden ve imanı kalbinin derinliklerine yerleştiren kimse İslâm'ın/Müslümanlığın amellerini yerine getirir. Nitekim Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: '*İyi dinleyin! Bedende bir et parçası vardır ki o düzeldiği zaman bütün beden düzelir. O bozulduğu zaman bütün beden bozulur. Dikkat edin, o kalptir!*' Kalp gerçek manada imanı elde etmeyegörsün uzuvlar onun hemen arkasından İslâm'ın amellerini yerine getirir. Fakat her müslüman mümin değildir. Zira iman zayıf olabilir. Uzuvların İslâm'ın amellerini yerine getirmesiyle birlikte iman kalpte hakikî manada bulunmuyor olabilir. İşte bu durumda kişi müslüman olur fakat tam olarak iman etmiş bir mümin olmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Bedeviler iman ettik dediler. De ki: İman etmediniz fakat islâm olduk deyin. İman henüz kalplerinize girmedir.*' (Hucurât, 14) Evet, bedeviler iki tefsirden daha doğru olanına göre - ki bu İbn Abbâs'ın ve başkalarının görüşüdür- büsbütün münâfık değillerdi. Sadece imanları zayıftı. Allah Teâlâ'nın '*Eğer Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederseniz O sizin amellerinizden hiçbir şeyi eksiltmez*' yani 'amellerinizin karşılığını tam olarak verir' buyruğu da bunu desteklemektedir. Demek ki onlarda amellerinin kabûlüne sebep olacak iman bulunmaktadır.

Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Sa'd b. Ebî Vakkâs (*radiyallahu anh*)'a söylediği söz de bu baptandır. O, kendisine 'Falan mümin olduğu hâlde ona neden bir şey vermedin?' demesi üzerine Sa'd'a '*Ya da müslümandır*' buyurmuş, böylece onun imanı hakikî manada elde edemediğine, onun ancak zâhiren/görünürde müslüman konumunda olduğuna işâret etmiştir. İçteki iman zayıfladığı zaman bunun

37- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Osmân'dan, onun Selmân (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ona -yani Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e 'İste, sana verilecek; şefa'at et, şefaatin kabul edilecek; duâ et, sana icâbet edilecek' denir. Bunun üzerine O başını kaldırır ve iki veya üç defa 'Rabbim; ümmetim, ümmetim!' der."

Selmân şöyle devam etti: "Sonra O kalbinde buğday tanesi ağırlığınca iman bulunan herkes için şefa'at eder." Ya da "arpa tanesi ağırlığınca iman" dedi. Ya da "hardal tanesi ağırlığınca iman" dedi.

Yine Selmân dedi ki: "İşte Makâm-ı Mahmûd budur."⁴⁹

38- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi*

aynı zamanda uzuvların zâhirî amellerindeki zayıflığına sebep olacağı şüphe götürmez bir husustur. Bununla birlikte Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in 'Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez' buyruğunda görüldüğü üzere imanın vâciplerinden birini terk eden kimseden mümin isminin kalkacağı da bir gerçektir.

Ehli Sünnet imanı eksik kimsenin mümin olarak isimlendirilip isimlendirilmeyeceği hususunda ya da 'O mümin değildir ama müslümandır' denilip denilmeyeceği hususunda ihtilâf etmiştir. Bu konuda onların iki kavli vardır ki bu aynı zamanda Ahmed'den gelen iki rivâyettir. İslâm'a gelince, islâm/müslüman ismi bazı vâciplelerinin ortadan kalkması veya bazı haramlarının çiğnenmesi sebebiyle ortadan kalkmaz. Ancak kendisine bütünüyle zıt olan şeyler yapıldığı takdirde ortadan kalkar."

Ahmed'in "el-İmân" kitabında (87) bu mesele hakkında daha fazla açıklamada bulunulacaktır.

⁴⁹ Musannif "Musannef"inde (31026) rivâyet etmiştir. Bu hadis, Buhârî'nin (3340, 3361, 4712) ve Müslim'in (394) rivâyet etmiş olduğu uzunca şefa'at hadisi-dir. Hallâl'in "es-Sünne"sinde (1025) rivâyet edildiğine göre Ebû Bekr el-Esram şöyle demiştir: Ebû Abdullah'a "Peki imanın arttığı ve azaldığı görüşü?" diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in hadisi buna delâlet etmektedir. O 'Kalbinde şu kadar (iman) bulunan kim varsa (cehennemden) çıkarın, kalbinde şu kadar (iman) bulunan kim varsa (cehennemden) çıkarın' buyurmuştur. Görüldüğü gibi bu imanın artıp azaldığına delâlet etmektedir."

ve sellem) buyurdu ki: “Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez.⁵⁰ Kişi şarap içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Yine kişi insanların gözlerini diktği bir malı yağmaladığı zaman onu mümin olduğu hâlde yağmalamaz.”⁵¹

39- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk tahdis etti. Onun Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zubeyr'den, onun babasından, onun da Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: “Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi hırsızlık yaptığı zaman mümin olduğu hâlde hırsızlık yapmaz. Onu - yani şarabı- içtiği zaman da mümin olduğu hâlde içmez. Onun için aman dikkat edin!”⁵²

40- Bize İbn Uleyye tahdis etti. Onun el-Leys'ten, onun Müdrîk'ten, onun İbn Ebî Evfâ (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

“Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Hırsız hırsızlık yaptığı zaman mümin olduğu hâlde hırsızlık yapmaz. Kişi şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Müslümanların kendisine başlarını kaldırdığı değerli bir malı yağmaladığı zaman da onu mümin olduğu hâlde yağmalamaz.”⁵³

⁵⁰ “Musannef”te bu cümleden sonra “Hırsız çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz” geçmektedir.

⁵¹ “Musannef”inde musannif (31027), Buhârî (2475, 5578) ve Müslim (112-121) rivâyet etmiştir. Tirmizî de (2625) rivâyet edip “Bu bapta İbn Abbâs'tan, Âişe'den, ve Abdullah b. Ebî Evfâ'dan gelen rivâyetler vardır, Allah onlardan râzı olsun” demiştir.

“Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (581) İbn Ebî Şeybe'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kişi zinâ ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Yani o hâlde kâmil bir imana sâhip olmaz. İmanı eksik olur.”

⁵² “Musannef”inde musannif (31028) ve Ahmed (25088) rivâyet etmiştir. Önceki hadis bunu desteklemektedir.

⁵³ Musannif “Musannef”inde (31029), Ahmed “el-İmân”da (105) rivâyet etmiştir.

41- Bize el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O Firâs'tan, o Müdrîk'ten, o İbn Ebî Evfâ'dan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den benzerini rivâyet etmiştir.⁵⁴

42- Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Hayâ imandandır. İman da cennettir. Hayâsızlık (bezâ) cefâdandır. Cefâ da ateştedir."⁵⁵

43- Bize Huseyn b. Alî tahdis etti. Onun Zâide'den, onun Hişâm'dan, onun el-Hasen'den, onun Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, hangi iman⁵⁶ daha fazîletlidir?" diye soruldu. O da "Sabır ve müsâmaha" diye cevap verdi. "Hangi müminin imanı daha kâmindir?" diye soruldu. O da "Ahlâk en güzel olanının" buyurdu.⁵⁷

⁵⁴ Musannif "Musannef"inde (31030) rivâyet etmiştir.

⁵⁵ "Musannef"inde musannif (31031) ve Ahmed (10512) rivâyet etmiştir. Tirmizi de (2009) rivâyet edip "Bu bapta İbn Ömer'den, Ebû Bekre'den, Ebû Umâme'den ve İmrân b. Husayn'dan -Allah onlardan râzî olsun- gelen rivâyetler vardır" demiş, "Bu hasen sahih bir hadistir" diye eklemiştir. Yine Tirmizî (*rahime-hullah*) "Bezâ çirkin söz demektir" demiştir. Sözlerinin tamamı için 118. eserin dipnotuna bakınız.

⁵⁶ "Musannef"te "hangi amel" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım asıldandır. Yine "el-Metâlibu'l Âliye"de de "Musannef"ten bu şekilde nakilde bulunulmuştur.

⁵⁷ Musannif "Musannef"inde (31032), el-Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (647) rivâyet etmiştir. "El-Metâlibu'l Âliye" (3122) sâhibi bunu "el-Musannef"ten nakletmiş, "İsnâdı hasendir" demiştir.

Derim ki: Hayır, isnâdı munkatıdır. Çünkü birçok hâfızın söylediği üzere Hasen Câbir (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir. Râzî'nin "el-Merâsîl"ine (s. 36) bakınız.

"Lâlekâî"de (1578) ve "el-Hilye"de (2/156) İmrân b. Hâlid'den rivâyet edildiğine göre bir adam Hasen'e "Ey Ebû Saîd, iman nedir?" diye sordu. O da "Sabır ve müsâmaha" diye cevap verdi. Adam bu sefer "Ey Ebû Saîd, sabır ve müsâmaha nedir?" diye sordu. Buna karşılık Hasen "Allah'a isyân etmemekte sabırlı olmak ve Allah (*azze ve celle*)'nin farzlarını yerine getirirken müsâmahakâr (cömert) olmak" dedi.

44- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebu'z Zubeyr-den, onun Câbir (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kul ile küfür arasında namazın terki vardır."⁵⁸

45- Bize Ubeyde tahdis etti. O el-A'meş'ten, o Ebû Süfyân'dan, o Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anhuma*)'dan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den benzerini rivâyet etmiştir.⁵⁹

46- Bize Yahyâ b. Vâdîh, Huseyn b. Vâkîd'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Bureyde'yi şöyle derken işittim: Babamı şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle derken işittim: "Bizimle onlar arasındaki ahit namazı terk etmektir. Namazı terk eden kâfir olur."⁶⁰

47- Bize Şerîk tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun da Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Namaz kılmayanın dîni yoktur" demiştir.⁶¹

48- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti. Onun Hişâm ed-Destuvâî'den, onun Yahyâ'dan, onun Ebû Kılâbe'den, onun Ebu'l Melîh'ten, onun Bureyde (*radiyallahu anh*)'tan, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den ri-

⁵⁸ "Musannef"inde musannif (31033), "el-İmân"da Ahmed (212) ve Müslim (82) rivâyet etmiştir.

Namazı terk eden kimsenin tekfiri ve İslâm'dan çıkacağı, bu hususta namazı inkâr ederek terk eden kimse ile gevşekliğinden ve tembelliğinden dolayı terk eden kimse arasında fark olmadığı mukaddimedede söylenmiş ve bu konudaki icmâ orada nakledilmişti.

⁵⁹ Musannif "Musannef"inde (31034) "Onlarla aramızdaki ahit namazdır" lafzıyla rivâyet etmiştir.

⁶⁰ Musannif "Musannef"inde (31035) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed "el-İmân"da (212) ve Abdullah "es-Sünne"de (746) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız. Lâlekâî (*rahimehullah*) (1520) "Müslim'in şartına göre sahihtir" demiştir.

⁶¹ "Musannef"inde musannif (31036), "el-İmân"da Ahmed (225) ve "es-Sünne"de oğlu Abdullah (749) rivâyet etmiştir. İsnâdı hasendir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

vâyet ettiğine göre O “İkinci namazını terk edenin ameli boşa gitmiştir” buyurmuştur.⁶²

49- Bize İsâ ve Vekî’ tahdis etti. O el-Evzâî’den, o Yahyâ b. Ebî Kesîr’den, o Ebû Kılâbe’den, o Ebu’l Muhâcir’den, o Bureyde (*radıyallahu anh*)’tan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den; Yezîd’in Hişâm ed-Destuvâî’den rivâyet ettiği hadisin aynısını rivâyet etti.⁶³

50- Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd b. Meysere el-Minkarî’nin Ebû Kılâbe ve el-Hasen’den tahdis ettiğine göre onlar oturuyorlardı. Ebû Kılâbe dedi ki: “Ebu’d Derdâ (*radıyallahu anh*) dedi ki: ‘Kim ikinci namazını mazereti olmaksızın kaçırana kadar terk ederse ameli boşa gider.’”

Bunun üzerine el-Hasen şöyle dedi: “Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: ‘Kim farz kılınmış olan bir namazı mazereti olmaksızın kaçırana kadar terk ederse ameli boşa gider.’”⁶⁴

51- Bize Hevze b. Halîfe tahdis etti, dedi ki: Bize Avf, Kasâme b. Zuheyr’in şöyle dediğini tahdis etti: “Emâneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dîni yoktur.”⁶⁵

⁶² Musannif “Musannef”inde (31037), Buhârî “Sahîh”inde (553) rivâyet etmiştir.

⁶³ Musannif “Musannef”inde (31038) rivâyet etmiştir.

Buhârî (*rahimehullah*) “et-Târîhu’l Kebîr”de (6/449) şöyle demiştir: “Müslim dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Kesîr’den, onun Ebû Kılâbe’den, onun Ebu’l Melîh’ten rivâyet ettiğine göre o ‘Bir gazvede Bureyde’nin yanındaydık...’ demiştir. Evzâî ‘onun Yahyâ’dan, onun Ebû Kılâbe’den, onun Ebu’l Muhâcir’den...’ demiştir. Önceki daha sahihtir. Yine Evzâî, Yahyâ-Ebû Kılâbe-Ebu’l Muhâcir tarîkiyle bazı hadisler rivâyet etmiştir fakat Ebû Kılâbe-Ebu’l Muhâcir tarîkiyle gelen hiçbir şey sahih değildir.”

⁶⁴ Musannif “Musannef”inde (31039) rivâyet etmiştir.

Ahmed de (27492) rivâyet edip şöyle demiştir: Bize Sureyc b. en-Nu’mân tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd b. Râşid el-Minkarî haber verdi. Onun Hasen’den ve Ebû Kılâbe’den rivâyet ettiğine göre bu ikisi oturuyorlardı. Ebû Kılâbe dedi ki: Ebu’d Derdâ (*radıyallahu anh*) dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İkinci namazını kasıtlı olarak kaçırana kadar terk eden kimsenin ameli boşa çıkar.”

İsnâdında zayıflık vardır fakat önceki eser bunu desteklemektedir.

52- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Şüphesiz en fazîletli ibâdet güzel görüştür."⁶⁶

53- Bize Ebû Muâviye, Yûsuf b. Meymûn'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Atâ'ya dedim ki: "Bizim taraflarımızda kendilerini sâlih kimselerden gördüğümüz bazı kişiler var ki biz 'Biz müminleriz' dediğimizde bunu ayıplıyorlar." Bunun üzerine Atâ şöyle dedi: "Biz müslümanlarız ve müminleriz. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbını da böyle derken gördük."⁶⁷

54- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Amr b. Murra'dan, onun Ebu'l Bahterî'den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Kalpler dört çeşittir: Musaffah (iki yüzlü) kalp ki bu münâfığın kalbidir. Kılıflı⁶⁸ kalp ki bu kâfirin kalbidir. Soyutlanmış ve içerisinde parıldayan bir kandil bulunan kalp ki bu müminin kalbidir. Bir de içerisinde hem nifakın hem de imanın bulunduğu bir kalp vardır. Onun durumu irinin ve kanın beslediği yaraya benzer. Yine onun durumu hem pis suyun hem de temiz suyun beslediği ağaca benzer. Hangisi ağır basarsa o tarafa meyleder."⁶⁹

⁶⁵ Musannif "Musannef"inde (31040), Ahmed "el-İmân"da (399, 400) rivâyet etmiştir. 8 numaralı eserde benzeri Enes (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak zikredilmişti. Ahmed bunu "el-İmân"da (400) Kasâme b. Zuheyr-(Ebû Mûsâ) el-Eş'arî (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir.

⁶⁶ Musannif "Musannef"inde (31041) rivâyet etmiştir. Bunun tahrîcini İbn Battâ'nın "el-İbânetu's Suğrâ"sında (84) yaptım. O orada ayrıca "yani sünnettir" ziyâdesini zikretmiştir.

⁶⁷ Musannif "Musannef"inde (31042), Taberî "Tehzîbu'l Âsâr"da (986) rivâyet etmiştir. İsnâdı zayıftır. Çünkü isnâdında Yûsuf b. Meymûn vardır. Ahmed b. Hanbel onun hakkında "Zayıftır, bir şey değildir" demiştir. Buhârî "Hadisi ileri derecede münkerdir" demiştir. (Tehzîbu'l Kemâl, 32/470)

⁶⁸ Asılda "kapalı" olarak geçmektedir.

⁶⁹ Musannif "Musannef"inde (31043) ve Abdullah "es-Sünne"de (795) rivâyet etmiştir. İsnâdında inkıta/kopukluk vardır. Tahrîcinin tamamı için "es-Sünne"ye bakınız. "Tehzîbu'l Luğa"da (4/150) şunlar geçmektedir: "Musaffah kalbin manası iki safhı yani iki yüzü bulunan kalptir. Bir yüzüyle kâfirlere, bir yüzüyle müminlere bakar. Bir şeyin safhı onun yüzü ve tarafıdır. Şu hadisin manası da aynıdır: 'Sunla-

55- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun Enes (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî sık sık "Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dînin üzere sâbit kıl!" derdi. "Ey Allah'ın Resûlü, sana ve getirdiklerine iman ettik, şu hâlde hâlâ bizim için endişeleniyor musun?" dediler. O da "Evet, şüphesiz kalpler Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır, onları çevirir" buyurdu.⁷⁰

rın yanına bir yüzle, ötekilerin yanına başka bir yüzle varan iki yüzlü kimse en şerli adamlardandır. 'Bu kimse münâfıktır.'

Kılıflı (ağlef) kalp bir şeyi umursamayan kalptir. (Tehzîbu'l Luğa, 8/132)

Fâide: Ehli Sünnet bu eseri Mürcie'ye karşı onların bir insanın kalbinde imanın ve küfrün bir araya gelmeyeceği ya da insanın kalbinde imanın veya küfrün bir kısmı bulunmayacağı şeklindeki iddialarına cevap olmak üzere delil getirmiştir. Bu iddialar İbn Teymiyye'nin "Mecmû'u'l Fetâvâ"da (7/353) dediği gibidir: Onlar onun (yani imanın) hakkında hataya düştüler. Bu hususta sarîh akla muhâlefet etmeleriyle beraber Kitab'a, Sünnet'e, Sahâbe'nin ve onlara güzellikle tâbi olanların eserlerine de muhâlefet ettiler.

Yine o "Mecmû'u'l Fetâvâ"da (7/520) şöyle demiştir: "Bir insanda iman ve nifak bir araya gelebilir. Onda iman şubelerinin bir kısmı veya küfür şubelerinden bir şube bulunabilir. Nitekim Sahihayn'da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: 'Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o hâlis münâfıktır. Kimde bunlardan bir haslet bulunursa onu bırakana kadar kendisinde nifaktan bir haslet var demektir....' Yine O'ndan sahih olarak rivâyet edildiğine göre O şöyle buyurmuştur: 'Kim savaşmamış ve savaşmayı içinden geçirmemiş hâlde ölürse nifaktan bir şûbe üzerine ölmüş olur.' Yine O'ndan sahih olarak Ebû Zerr (*radıyallahu anh*)'a 'Sen kendisinde câhiliyye bulunan bir adamsın' dediği rivâyet edilmiştir. Yine O 'Müslümana sövmek fâsıklıktır...' buyurmuştur." Mukaddimeye bakınız. (1/209)

⁷⁰ "Musannef"inde musannif (31044) ve Ahmed (12107) rivâyet etmiştir. Tirmizî de (2140) rivâyet edip şöyle demiştir: "Bu bapta en-Nuvâs b. Sem'ân'dan, Ümmü Seleme'den, Abdullah b. Amr'dan ve Âişe (*radıyallahu anhum*)'dan gelen rivâyetler vardır. Bu hasen bir hadistir. Birçok kimse bunu bu şekilde el-A'meş-Ebû Süfyân-Enes (*radıyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. Bazıları da bunu el-A'meş-Ebû Süfyân-Câbir (*radıyallahu anh*)-Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. Ebû Süfyân-Enes (*radıyallahu anh*) tarîkiyle gelen hadis daha sahihtir."

Ayrıca Müslim (6844) Abdullah b. Amr b. el-Âs (*radıyallahu anhuma*)'nın Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittiğini söylediğini rivâyet etmiştir: "Âdemoğullarının kalplerinin tamamı Rahmân'ın parmaklarından iki

56- Bize Muâz b. Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize el-Harîr'in arkadaşı Ebû Ka'b tahdis etti, dedi ki: Bize Şehr b. Havşeb tahdis etti, dedi ki: Ümmü Seleme (*radıyallahu anha*)'ya "Ey müminlerin annesi, senin yanında bulunduğu zaman Rasulullah'ın en çok yaptığı dua ne idi?" diye sordum. Dedi ki: "Onun en çok yaptığı dua 'Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dinin üzere sâbit kıl' idi. Bundan dolayı ben ona 'Ey Allah'ın Resûlü, ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dinin üzere sâbit kıl diye ne kadar çok duâ ediyorsun!' dedim. Buyurdu ki: 'Ey Ümmü Seleme, hiçbir âdemoğlu yoktur ki kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasında olmasın. Dilediğini doğrultur, dilediğini eğriltir.'"71

57- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahyâ tahdis etti. Onun Alî b. Zeyd'den, onun Ümmü Muhammed'den, onun Âişe (*radıyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle derdi: "Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dinin üzere sâbit kıl!" Ben de "Ey Allah'ın Resûlü, böyle dua ediyorsun ha?!" dedim. Buyurdu ki: "Ey Âişe! Bilmez misin ki âdemoğlunun kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır. Onu hidâyete çevirmek istediği zaman çevirir. Onu dalâlete çevirmek isterse de çevirir."72

58- Bize Gunder tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun el-Hakem b. Utbe'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Ebî Leylâ'yı Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şunu tahdis ederken işittim: O "Ey kalpleri evirip çeviren, kalbimi dinin üzere sâbit kıl" diye dua ederdi.73

59- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Zerr'den, onun Vâil b. Muhâne'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

parmak arasında tek bir kalp gibidir. Onu dilediği yere çevirir." Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: "Allahım, ey kalpleri evirip çeviren! Kalplerimizi taatine çevir."

71 "Musannef"inde musannif (31045), Ahmed (26679) ve "Hasen bir hadistir" diyerek Tirmizî (3522) rivâyet etmiştir. Derim ki: Musannifin bu bapta zikrettiği hadisler bunu desteklemektedir.

72 "Musannef"inde musannif (31046) ve Ahmed (26133) rivâyet etmiştir. Önceki eser bunu desteklemektedir.

73 "Musannef"inde musannif (31047) rivâyet etmiştir.

Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Dini ve aklı eksik olduğu hâlde akıl sâhibi erkekler üzerinde hâkim olma hususunda kadınlar gibisini görmedim!”

“Ey Ebû Abdurrahmân, onların dîninin eksikliği nedir?” diye sordular. Abdullah “Hayız günlerinde namazı terk etmesidir” diye cevap verdi. “Peki, aklının eksikliği nedir?” diye sordular. “İki kadının şahitliği ancak bir adamın şahitliğiyle geçerli olur” dedi.⁷⁴

60- Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun el-Hasen b. Ayyâş’tan, onun Muğîre’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbrâhîm’e bir adama “Sen mümin misin?” diye soran kimse soruldu. Bunun üzerine o dedi ki: “Buna cevap vermek bidattir. Şüpheye düşmem de hoşuma gitmez.”⁷⁵

61- Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun Habîb b. eş-Şehîd’den, onun Atâ’dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi mümin olduğu hâlde çalmaz. Yine kişi mümin olduğu hâlde şarap içmez.”⁷⁶

62- Bize Ebû Hâlid el-Ahmer tahdis etti. Onun el-A’mêş’ten, onun Umâre b. Umeyr’den, onun Ebû Ammâr’dan, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Vallahi (bir zaman gelecek ki, o zamanda) kişi gözü gördüğü hâlde sabahlayacak, akşamı ise sufru ile bakamaz hâlde edecek.”⁷⁷

⁷⁴ “Musannef”inde musannif (31048), “el-Îmân”da Ahmed (10), “es-Sünne”de el-Hallâl (1153) ve “el-İbânetu’l Kubrâ”da İbn Batta (1224) rivâyet etmiştir. Benzerini Buhârî (304) ve Müslim (153) merfû olarak Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir. Yine bu başka sahâbîlerden de rivâyet edilmiştir.

⁷⁵ Musannif “Musannef”inde (31049), Abdullah “es-Sünne”de (631, 691) rivâyet etmiştir.

⁷⁶ Musannif “Musannef”inde (31050), Abdullah “es-Sünne”de (731) rivâyet etmiştir. Daha önce merfû olarak geçmişti.

⁷⁷ Musannif “Musannef”inde (31051), Ahmed “el-Îmân”da (449), İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ” (1252) rivâyet etmiştir. Hadisin metninde geçen şufr kırpkiklerin bittiği yerin köküdür. (Tâcu’l Arûs, 12/207) Hadisin manası 64. maddede gelecek Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) hadisinin manasıyla aynıdır.

63- Bize İbn İdrîs tahdis etti. Onun Muhammed b. İshâk'tan, onun Saîd b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer (*radiyallahu anh*)'a Şam'da bir adamın kendisinin mümin olduğunu söylediği ulaştı. Bunun üzerine Ömer "Onu bana getirin" diye yazdı. Adam Ömer'e getirildi. Ömer "Mümin olduğunu söyleyen sen misin?" diye sordu. Adam dedi ki:⁷⁸ "İnsanlar Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında mümin, kâfir ve münâfık olmak üzere üç sınıf değiller miydi? Şimdi ben kâfir değilim, münâfıklık etmiş de değilim." Bunun üzerine Ömer "Elini uzat" dedi. İbn İdrîs dedi ki: "Yani söylediğinden râzı oldu."⁷⁹

64- Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis etti, dedi ki: Bize Leys b. Sa'd tahdis etti. Onun Yezîd'den, onun Sa'd b. Sinân'dan, onun Enes (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Kıyâmet saatinin öncesinde kapkaranlık gecenin parçaları gibi fitneler olur. Kişi o fitnelerde mümin olarak sabahlar, akşamı kâfir eder; kâfir olarak sabahlar, akşama mümin olur."⁸⁰

65- Bize İsâ b. Yûnus tahdis etti. Onun el-Evzâî'den, onun Yahyâ b. Ebî Amr es-Seybânî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Ben iki dînin mensuplarını tanıyorum ki bu iki dîn⁸¹ ateştedir: Bir dînin mensupları ki 'İman, kişi cana kıyıp zina etse bile amel değil sözdür' derler. Yine bir dînin mensupları ki şöyle derler: 'İlk şey -zannediyorum burada bir kelime söyledi⁸²- bize her gün beş vakit namazı emretmeleridir. Namaz ancak ikidir: Yatsı namazı ve sabah namazı.'"

⁷⁸ "Musannef"te "Evet... dedi" ziyâdesi bulunmaktadır.

⁷⁹ "Musannef"te şöyle geçmektedir: "İbn İdrîs dedi ki: 'Onun söylediğinden râzı mı oldu?' dedim. 'Onun söylediğinden râzı oldu' dedi."

Bunu musannif "Musannef"inde (31053) rivâyet etmiştir. İntikâ'ı sebebiyle zayıftır. İbn İshâk sika ve müdellistir.

⁸⁰ Musannif "Musannef"inde (31053) rivâyet etmiştir. Benzerini Müslim (228) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

⁸¹ "Musannef"te "bu iki dinin ehli" diye geçmektedir.

⁸² "Musannef"te "zannediyorum kaçırdığım bir kelime söyledi" diye geçmektedir.

66- Bize Ebû Hâlid el-Ahmer tahdis etti. Onun İbn Aclân'dan, onun Abdullah b. Dînâr'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (ra-dıyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "İman atmış küsur -ya da yetmiş küsur-şûbedir. En yükseği Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en aşağısı ise sıkıntı veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."⁸³

67- Bize İbn Uyeyne tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Sâlim'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Hayâ imandandır."⁸⁴

68- Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Seleme b. Kuhey'l'den, onun Habbe el-Urenî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Selmân ile birlikteydik. Düşmanla karşı karşıya saf tutmuştuk. Selmân dedi ki: "Bunlar müminler, bunlar münâfıklar, bunlar da müşriklerdir. Allah müminlerin duasıyla münâfıklara yardım eder, münâfıkların kuvvetiyle⁸⁵ de müminleri destekler."⁸⁶

⁸³ Musannif "Musannef"inde (31055) rivâyet etmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında da (19) geçmişti. Ukaylî'nin "ed-Duafâ"sında (2096) Yahyâ b. Suleym'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Saîd b. Sâlim el-Kaddâh, İbn Aclân'a "Sence yoldaki rahatsızlık veren şeyi kaldırmadığım takdirde imanım eksik olur mu?" diye sordu. Bunun üzerine İbn Aclân "Bunu kim tanıyor?" dedi, "Bu mürciîdir!" İbn Aclân'ın yanından kalktıktan sonra bu hususta onu (yani Saîd b. Sâlim el-Kaddâh'ı) azarladım. O da aynı soruyu bu sefer bana yöneltti. Ona dedim ki: "[Tavaf ederken] ben dursam sen de tavafa devam etsen, sonra sen 'Ey tavaf edenler, sizin tavafınız imandan değildir' desen, ben de 'Tavafınız imandandır' desem, sonra ne karşılık vereceklerine baksan?" Bunun üzerine o "Beni teşhir etmek (ortaya çıkarmak) mı istiyorsun?" diye sordu. Ben de "Dile getirdiğin takdirde seni(n kötü durumunu) ortaya çıkaracak bir söze niye meylediyorsun o zaman?" dedim.

⁸⁴ "Musannef"inde musannif (310056), Buhârî (9) ve Müslim (61) rivâyet etmiştir.

⁸⁵ Avvâme'nin tahkîkinde "münâfıkların duâsıyla" diye geçmektedir! Şesrî'nin tahkîkinde ise "münâfıkların kuvvetiyle" diye geçmektedir.

⁸⁶ Musannif "Musannef"inde (31057) rivâyet etmiştir. İsnâdında Habbe el-Urenî vardır ki Yahyâ b. Maîn "Habbe el-Urenî bir şey değildir" demiştir. (el-Cerhu ve't Ta'dil, 3/253)

69- Bize Abde b. Süleymân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû İshâk'tan, onun Ebû Karre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Selmân (*radiyallahu anh*) bir adama yaklaşık olarak şöyle dedi: "Uzuvlarına ayrılсан bile imana ulaşamazsın."⁸⁷

70- Bize Hammâd b. Ma'kil tahdis etti. Onun Ğâlib'den, onun Bekr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bana şu mescitteki en fazîletli kimseyi sorsalar ve 'Onun nifaktan uzak ve imanı kâmil bir mümin olduğuna şehâdet eder misin?' deseler buna şehâdet etmem. Buna şehâdet ettiğim takdirde onun cennetlik olduğuna şehâdet etmiş olurum. Yine bana en şerli ya da en pis adamı sorsalar -buradaki şüphe Ebu'l Alâ'dan kaynaklanmaktadır-⁸⁸ ve 'Onun imandan uzak ve nifakın son noktasına ulaşmış bir münâfık olduğuna şehâdet eder misin?' deseler buna şehâdet etmem. Buna şehâdet ettiğim takdirde onun cehennemlik olduğuna şehâdet etmiş olurum."⁸⁹

71- Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl b. Ğazvân tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ebî Safiyye el-Ensârî tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Abbâs (*radiyallahu anhuma*) hizmetçilerini teker teker çağırır ve onlara "Seni evlendireyim mi?" derdi. "Zira zina eden hiçbir kul yoktur ki Allah ondan iman nûrunu çekip almasın."⁹⁰

⁸⁷ Musannif "Musannef"inde (31058), Ahmed "el-İmân"da (386), el-Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (801), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1242) rivâyet etmiştir. Burada "Selmân Hucr'a dedi ki..." diye geçmektedir. Muhammed b. Nasr (*rahimehullah*) "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (2/788) şöyle demiştir: "Doğru söylemiştir. Çünkü bilenlerin nezdinde bilinenin sonu yoktur ki onu bilmelerinin bir sonu olsun."

⁸⁸ "Musannef"te "Şüphe Ebû Bekir'den kaynaklanmaktadır" diye geçmektedir ki doğru olan da budur. Zira isnâddaki râvilerin arasında künyesi Ebu'l Alâ olan biri yoktur.

⁸⁹ "Musannif "Musannef"inde (30965), Ahmed "el-İmân"da (383) ve Taberî "Teh-zîbu'l Âsâr"da (1004, 1005) rivâyet etmiştir. İkisi de bunu Ğâlib b. Kattân-Bekr b. Abdullah tarîkinden rivâyet etmiştir. (Taberî) "Bunu bundan daha tam bir lafızla zikretmişlerdir" demiştir.

⁹⁰ Musannif "Musannef"inde (309366/Müminin Sıfatı Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca Abdurrezzâk (13687), "el-İmân"da Ahmed (98) ve "es-Sünne"de Abdullah (732) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakı-

72- Bize Süleymân b. Harb tahdis etti. Onun Hammâd b. Seleme'den, onun Hişâm'dan, onun babasından, onun Âişe (*radıyallahu anha*)'dan, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Yine kişi çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz."⁹¹

73- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun eş-Şeybânî'den, onun Sa'lebe'den, onun Ebû Kılâbe'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bana Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'a şunu soran elçi tahdis etti: "Senden Allah adına yemin etmeni istiyorum,⁹² Rasulullah zamanında insanların üç sınıf olduklarını biliyor musun: Bir sınıf gizlide de açıkta da mümindir. Bir sınıf gizlide de açıkta da kâfirdir. Bir sınıf da açıkta mümin gizlide kâfir idi." Bunun üzerine Abdullah "Allah'a yemin ederim ki evet!" dedi. Adam "Senden yine Allah adına yemin etmenin istiyorum, sen onlardan hangisindendin?" diye sordu. Bunun üzerine Abdullah "Allah'a yemin ederim ki gizlide de açıkta da mümindim, ben mümindim" diye cevap verdi. Ebû İshâk dedi ki: "Yine ben Abdullah b. Ma'kil⁹³ ile karşılaştım ve 'Sâlihlerden bazı kimseler beni "Ben müminim" demem sebebiyle ayıplıyor" dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ma'kil 'Mümin değilsen zarar ettin ve ziyana uğradın demektir' dedi."⁹⁴

nız. Burada da 94 numaralı eserde başka bir isnâd ile gelecektir. Ebû Hâtim er-Râzî (*rahimehullah*) "Osmân b. Ebî Safiyye, İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet-te bulunmuştur, mürseldir" demiştir. (el-Merâsîl, 499)

⁹¹ 38 numaralı eserin dipnotunda tahriç edilmişti.

⁹² "Musannef"te "Sana Allah için soruyorum" diye geçmektedir.

⁹³ Aslında "Abdullah b. Muğaffel" olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım "Musannef"ten alınmıştır. "Tehzîbu'l Âsâr"da da (982) bu şekilde geçmektedir. Nitekim 30 numaralı eserde de doğru şekliyle geçmişti.

⁹⁴ Musannif "Musannef"inde (30968/Ben Müminim Diyen Kimse Bâbı) rivâyet etmiştir. Taberî de "Tehzîbu'l Âsâr"da (982) rivâyet etmiştir. Bu eser zayıftır. İsnâdında Ebû Muâviye vardır ki mürciidir. Ayrıca İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'a soru soran elçinin kim olduğu da meçhuldür. Diğer taraftan bu İbn Mes'ûd'dan sahih olarak rivâyet edilen şeye, yani onun istisnâda bulunmayan kişiye karşı çıkışına zıttır. Ahmed (*rahimehullah*) da İbn Mes'ûd'dan gelen, onun imanda istisnâ yapmak gerektiği görüşünden döndüğü yönündeki rivâyetleri reddetmiş ve bunu onun

74- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun Mûsâ b. Müslim eş-Şeybânî'den, onun da İbrâhîm et-Teymî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Herhangi birinizin 'Ben müminim' demesinde bir sakınca yoktur. Vallahi o doğru söylüyorsa Allah ona doğru sözlülüğünden dolayı azap etmez. Yalan söylüyorsa kendisinde bulunan küfür kendisi için yalandan daha kötüdür."⁹⁵

75- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den rivâyet ettiğine göre o kendisine "Sen mümin misin?" diye sorulması üzerine⁹⁶ "Öyle olduğumu ümit ederim" diye cevap vermiştir.⁹⁷

76- Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Onun Dâvûd b. Ebî Hind'den, onun Şehr b. Havşeb'den, onun el-Hâris b. Amîra ez-Zubeydî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Şam'da tâûn hastalığı ortaya çıktı. Bunun üzerine Muâz (*radıyallahu anı*) Hıms'ta kalkıp bir hutbe îrâd etti. Dedi ki: "Şüphesiz bu tâûn Rabbinizin rahmeti, Nebînizin duası ve sizden önceki sâlih kimselerin ölüm sebebidir. Allah'ım, Muâz'ın âilesinin ondan payını en bol şekilde ver!"

Muâz minberden inince onun yanına biri geldi ve "Abdurrahmân b. Muâz'a hastalık isâbet etti" dedi. Muâz da "Şüphesiz biz Allah'a âidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" dedi ve onun bulunduğu yere doğru yürümeye başladı. Abdurrahmân onun kendisine doğru geldiğini görünce "Baba, *hak Rabbindendir, sakın şüpheyi düşenlerden olma (Bakara,*

ashâbının tamamının imanda istisnâ yapmak gerektiğini söylemiş olmalarıyla sebeplendirmiştir. Nitekim bu Ebû Ubeyd'in "el-Îmân" kitabında (51) açıklanmıştır.

⁹⁵ Musannif "Musannef"inde (30969) rivâyet etmiştir.

Harb el-Kirmânî'nin "Mesâil"inde (s. 460) zikredildiğine göre Ahmed b. Saîd ed-Dârimî "İbrâhîm et-Teymî Kûfe'de içcâ görüşünü benimsemekteydi" demiştir. Abdullâh'ın "es-Sünne"sinde de (650) Muğîre'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "İbrâhîm et-Teymî İbrâhîm en-Nehaî'nin yanından geçerken ona selâm verdi fakat İbrâhîm onun selâmını almadı."

⁹⁶ "Musannef"te "bir adamın kendisine... sorması üzerine" diye geçmektedir.

⁹⁷ Musannif "Musannef"inde (30970) rivâyet etmiştir. Tahrîci 24 numaralı eserin dipnotunda geçmiştir.

147)” dedi.⁹⁸ Muâz da “Oğlum, *inşâallah* beni sabredenlerden bulacak-sın (*Sâffât*, 102)” diye karşılık verdi.

Bundan sonra Muâz’ın âilesi birer birer öldü. Muâz da onların so-nuncuları oldu. Muâz’a hastalık isâbet ettikten sonra ziyâretine el-Hâris b. Amîra ez-Zubeydî geldi. O esnâda Muâz baygın hâldeydi. Ayıldığında el-Hâris ağlıyordu. Muâz “Neden ağlıyorsun?” diye sordu. Hâris “Seninle birlikte gömülecek olan ilme ağlıyorum” diye cevap verdi. Bunun üzerine Muâz “Mutlaka ilim talep edeceksen onu Abdullah b. Mes’ûd’dan, Uveymir Ebu’d Derdâ’dan ve Selmân el-Fârisî’den talep et; âlimin sürç-mesine karşı da dikkatli ol” dedi. (Haris dedi ki:) “Allah seni ıslâh etsin, onu nereden bileceğim?” diye sordum. “Hakkın bir nûru vardır ki onunla bilinir” diye cevap verdi.

Allah ona rahmet etsin, sonra Muâz öldü. Hâris de Kûfe’den bulu-nan Abdullah b. Mes’ûd ile görüşmek için yola çıktı. Onun kapısına var-dı. Baktı ki kapıda Abdullah b. Mes’ûd’ın ashâbından bazı kimseler ara-larında sohbet ediyorlar. Konuştular, konuştular, sonunda “Ey Şamlı, sen mümin misin?” dediler. Hâris de “Evet” dedi. Sonra “Peki cennet eh-linden misin?” diye sordular. Hâris dedi ki: “Benim öyle günahlarım var ki Allah’ın onlara karşılık ne yapacağını bilmiyorum. Onların bağışlandı-ğını bilseydim size kesinlikle cennet ehlinden olduğumu söylerdim.”

Onlar bu hâlde iken yanlarına Abdullah çıkıverdi. Ona “Mümin ol-duğunu söylediği hâlde cennet ehlinden olduğunu söylemeyen şu Şamlı kardeşimize hayret etmiyor musun?” dediler. Abdullah da “Ben bunlar-dan birini söyleseydim diğerini de söylerdim” dedi. Bunun üzerine Hâris “Şüphesiz biz Allah’a âidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz, Allah Muâz’a salât etsin!” dedi. Abdullah “Ne diyorsun sen, Muâz da kim?” diye sordu. Hâris “Muâz b. Cebel” dedi. Abdullah “Peki neden öyle dedin?” diye sor-du. Hâris şu cevabı verdi: “O bana âlimin sürçmesine karşı dikkatli ol demişti. Allah’a yemin ederim ki bu senden sâdır olan bir sürçmedir ey İbn Mes’ûd! İman; Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe, cennete, cehenneme, yeniden dirilişe ve Mîzân’a iman

⁹⁸ “Musannef”te şöyle geçmektedir: “Dedi ki: Bu Rabbinden gelen haktır...”

etmemizden başka bir şey değildir. Bunun yanında bizim Allah'ın ne yapacağını bilmediğimiz günahlarımız vardır. Onların bağışlanmış olduğunu biliyor olsaydık mutlaka 'Biz cennet ehlindeyiz' derdik." Bunun üzerine Abdullah dedi ki: "Doğru söylüyorsun! Vallahi bu benden sâdır olan bir sürçmedir. Doğru söylüyorsun! Vallahi bu benden sâdır olan bir sürçmedir."⁹⁹

77- Bize Mus'ab b. el-Mikdâm tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Zumejl tahdis etti. Onun Mâlik b. Mersed ez-Zemmânî'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Zerr dedi ki: "Rasulullah'a 'Kulu ateşten ne kurtarır?' diye sordum. 'Allah'a iman' diye cevap verdi. 'Ey Allah'ın Nebîsi, iman yanında amel de vardır?'"¹⁰⁰ dedim. 'Allah'ın sana verdiği rızıktan verirsin' ya da 'Kişi Allah'ın kendisine verdiği rızıktan verir' buyurdu."¹⁰¹

⁹⁹ "Musannef"inde musannif (30971/Ben Müminim Diyen Kimse Bâbı), el-Bezzâr (2671), "Tehzîbu'l Âsâr"da (Müsned-i İbn Abbâs, 981) et-Taberî rivâyet etmiştir. İsnâdının munkatı olmasından dolayı zayıf bir eserdir. Yine isnâdında Şehr b. Havşeb vardır ki hakkında bazı şeyler söylenmiştir. Ebû Muâviye de istisnânın terki hususunda görüşünü destekleyen eserler rivâyet eden bir mürciidir. İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ın imanda istisnâ hususundaki görüşünden dönmesi kıssasını İmam Ahmed (*rahimehullah*) reddetmiştir. Nitekim bu 73 numaralı eserin dipnotunda açıklanmıştır.

Tâûn kıssasında gelince bu kıssanın doğruluğunu destekleyen birçok şâhidi vardır. "Bezlu'l Mâûn fî Fadli't Tâûn" isimli kitaba (s. 257-268) bakınız.

¹⁰⁰ "Musannef"te "İmanın yanında amel de var mıdır?" diye geçmektedir.

¹⁰¹ Musannif "Musannef"inde (30972/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) bu şekilde muhtasar olarak rivâyet etmiştir. Bazıları da bunu uzunca rivâyet etmiştir.

Buhârî (2518) benzerini yine Ebû Zerr (*radiyallahu anh*)'tan uzunca rivâyet etmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e "Hangi amel daha fazîletlidir?" diye sordum. "Allah'a iman etmek ve O'nun yolunda cihâd etmek" diye cevap verdi. "Hangi köle(yi) azat etmek" daha fazîletlidir?" diye sordum. "Fiyatça en pahalısını ve ehli nezinde en değerlisini" diye cevap verdi. "Peki, bunu yapamazsam?" diye sordum. "İş yapana yardım edersin veya iş yapamayanın işini yaparsın" buyurdu. "Bunu da yapamazsam?" diye sordum. Buyurdu ki: "O zaman şerrini insanlardan uzak tutarsın. Bu da kendin adına vereceğin bir sadakadır."

78- Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. Onun Alî b. Zeyd'den, onun Ümmü Muhammed'den rivâyet ettiğine göre bir adam Âişe (*radiyallahu anha*)'ya "İman nedir?" diye sordu. Âişe "Ayrıntılı şekilde mi açıklayayım, yoksa özet bir şekilde mi?" dedi. Adam "Yok, özet şekilde açıkla" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Âişe "Kimin iyiliği kendisini mutlu ediyor, kötülüğü kendisini üzüyorsa işte o mümindir" dedi.¹⁰²

79- Bize Muhammed b. Sâbık tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulul-

¹⁰² Musannif "Musannef"inde (30973/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) ve Abdullah "es-Sünne"de (659) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Abdullah'ın "es-Sünne"sinde de (660) tahriç ettiğim üzere Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Kimin kötülüğü kendisini üzüyor, iyiliği kendisini sevindiriyorsa o mümindir" buyurduğu O'ndan sahih olarak rivâyet edilmiştir.

Hallâl'in "es-Sünne"sinde (963) el-Hasen b. Alî b. el-Huseyn el-İskâfî'den rivâyet edildiğine göre o Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel'e "Kimin kötülüğü kendisini üzüyor, iyiliği kendisini sevindiriyorsa o mümindir" hadisi hakkında sormuş, Ebû Abdullah da "Kötülüğü kendisini mutlu eden kimse nedir, onlara sor bakalım!" demiştir.

İbn Batta (*rahimehullah*) "el-İbânetu'l Kubrâ"da (909) şunları söylemiştir: "Bir kimse bu hadisin manasını sorarsa Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in buradaki 'mümin' buyruğunun manası -Allah en doğrusunu bilir ya- musaddık (doğrulayan)dır. Çünkü iman tasdiktir. Kendisinden sâdır olan iyilik sebebiyle mutlu olan, bunu kendisine muvaffak kılanın ve bu hususta kendisine yardım edenin Allah Teâlâ olduğunu bilen kimsenin mutluluğu bunun mükâfatını tasdik demektir. Kendisinden sâdır olan kötülük sebebiyle kalbi sıkışan, Allah'ın kendisini bu kötülükle ona karşılık kendisini cezalandırmak için yardımsız bırakmış olabileceğinden endişelenen, Allah'a döneceğinin farkında olan, Allah'ın kendisini o kötülükten sorguya çekeceğini ve kendisine onun karşılığını vereceğini bilen kimse(nin üzüntüsü de tasdiktir). Eğer tasdik hücceti olmasaydı ve şüphe ortadan kalkmamış olsaydı iyiliği onu mutlu etmez, kötülüğü onu üzmezdi. Çünkü münâfık yaptığı iyilik sebebiyle mutlu olmaz, işlediği kusurun çirkinliğine de üzülmez. Zira o ne umduğu mükâfatı ne de korktuğu cezâyı tasdik etmemektedir."

lah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Mümin sürekli ta'n eden, sürekli lânet okuyan, kötü iş yapan ve çirkin söz söyleyen değildir.”¹⁰³

80- Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Man-sûr'dan, onun Mâlik b. el-Hâris'ten, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Müminin tabiatında hıyânet ve yalan dışında her haslet bulunabilir.”¹⁰⁴

¹⁰³ “Musannef”inde musannif (30974), Ahmed (3839), “el-Edebu'l Mufred”de Buhârî (332) rivâyet etmiştir. Tirmizî de (1977) rivâyet edip “Bu hasen-garip bir hadistir, Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan başka bir vecihle de rivâyet edilmiştir” demiştir.

Hatîb “Târih”inde (5/339) isnâdıyla Necfî b. İbrâhîm'den rivâyet etmiştir: “Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'yi işittim: Muhammed b. Sâbık'ın İsrâîl'den, onun el-A'meş'ten, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun da Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiği hadisi zikretti. Bu hadiste Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Mümin sürekli ta'n eden değildir' buyurmuştur.” Sonra (Hatîb) “Bunu bellemişse garîb bir hadistir” demiştir.

Yine o isnâdıyla Muhammed b. Ahmed b. Ya'kûb'un şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bize dedem tahdis etti, dedi ki: Alî b. el-Medînî'yi bu hadisi zikrettikten sonra şöyle derken işittim: Bunu İbn Sâbık İsrâîl'den, o el-A'meş'ten, o İbrâhîm'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet etmiştir: “Mümin sürekli ta'n eden değildir.” Alî sonra “Bu İbrâhîm-Alkame tarîkiyle münker bir hadistir, el-A'meş hadisi dışında Ebû Vâil'den rivâyet edilmiştir” demiştir. Ben (Hatîb) derim ki: “Bunu Leys b. Ebî Süleym, Zebîd el-Yâmî'den, o Ebû Vâil'den, o da Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Ancak mevkûf olarak değil merfû olarak rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca İshâk b. Ziyâd el-Attâr el-Kûfî rivâyet etmiştir. İsrâîl'den yaptığı rivâyetlerde sadûk idi. Bu hadiste ona Muhammed b. Sâbık muhâlefet etmiştir.” Bezzâr da “Müsned”inde (3207) bunu bu şekilde illetlendirmiştir.

Derim ki: Bunu “Müsned”inde (3948) ve “el-İmân”da (29) Ahmed, “el-Edebu'l Mufred”de Buhârî (312, 332) ve Ebû Ya'lâ (5088, 5379) başka bir tarikten rivâyet etmiştir. Bu hadis birçok tarikten rivâyet edilmiştir. Aralarında İbn Hibbân (Sahih, 192), el-Hâkim (1/12) ve İbnu'l Kattân (Beyânu'l Vehmi ve'l İhâm, 2489) gibi kimselerin bulunduğu birçok kimse hadisi sahihlemiştir. Fakat ed-Dâraikutnî “el-İllet”de (738) sahih olanın İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan mevkûf olması olduğunu söylemiştir. Hadis mevkûf olarak Ahmed'in “el-İmân”ında (28) gelecektir.

¹⁰⁴ Musannif “Musannef”inde (30976/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı), Ahmed “el-İmân”da (365) ve İbn Ebî'd Dünyâ “es-Samt”ta (490) rivâyet etmiştir.

81- Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Süfyan'dan, onun Seleme b. Kuhey'l'den, onun Mus'ab b. Sa'd'dan, onun da Sa'd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Müminin tabiatında hıyânet ve yalan dışında her haslet bulunabilir."¹⁰⁵

82- Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği tahdis edildi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Müminde hıyânet ve yalan hâricinde her haslet bulunabilir."¹⁰⁶

83- Bize Huseyn b. Alî tahdis etti. Onun Zâide'den, onun Hişâm'dan, onun el-Hasen'den, onun Ebû Mûsâ (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Âhırzamanda kapkaranlık gecenin parçaları gibi fitneler olacaktır. Kişi mümin olarak sabahlayacak, akşama kâfir olarak çıkacaktır. Mümin olarak akşamlayacak, sabaha kâfir olarak çıkacaktır."¹⁰⁷

84- Bize İbn Uleyye tahdis etti. Onun el-Haccâc b. Ebî Osmân'dan, onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, onun Hilâl b. Ebî Meymûne'den, onun Atâ'dan, onun Muâviye b. el-Hakem es-Sülemî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Benim Uhud ve Cevvâniye taraflarında kendime âit koyunlarımı otlatan bir câriyem vardı. Bir gün ona bakıyordum. Bir kurt otlatığı koyunlardan birini alıp gitmişti. Ben de âdemoğullarından bir adamım. Onların kızdığı gibi ben de kızarım. Ona bir tokat aşk ettim. Sonra Rasulullah'ın yanına vardım. Bu yaptığımı çok bü-

¹⁰⁵ Musannif "Musannef"inde (30975/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed "el-İmân"da (363, 364), İbn Ebî'd Dünyâ "es-Sam'ta" (490), ed-Diyâ "el-Muhtâra"da (1062) rivâyet etmiş, Ebû Ubeyd "el-İmân"da (88) isnâdsız şekilde zikretmiştir.

Ed-Diyâ el-Mâkdisî "Bu mevkuttur ve (bu şekliyle) sahihtir, merfû olarak da rivâyet edilmiştir" demiştir. Dârakutnî "el-İlel"de (602) Sa'd (*radiyallahu anh*)'tan mevkûf hâlini sahıhlemiştir.

¹⁰⁶ Musannif "Musannef"te (30977/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (22170) ve "es-Sünne"de İbn Ebî Âsım (118) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Önceki eserin dipnotuna bakınız.

¹⁰⁷ Musannif "Musannef"inde (30978/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Benzeri 64 numaralı eserde geçmişti.

yük buldu. Ben de “Ey Allah’ın Resûlü, onu azat edeyim mi?” diye sordum. “Onu bana getir” buyurdu. Sonra “Allah nerede?” diye sordu. Cârîye “Semâda” diye cevap verdi. Rasulullah “Ben kimim?” diye sordu. Cârîye “Allah’ın Resûlü’sün” diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah “Onu azat et, zira o müminedir” buyurdu.¹⁰⁸

85- Bize Alî b. Hişâm tahdis etti. Onun İbn Ebî Leylâ’dan, onun el-Minhâl’dan, onun Saîd b. Cubeyr’dan, onun İbn Abbâs’tan, onun da el-Hakem’dan merfû olarak rivâyet ettiğine göre bir adam Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’e gelip “Annemin bir mümin köle azat etme borcu var, benim de siyâhî acem bir cârîyem var” dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Onu bana getir” buyurdu. Sonra “Allah’tan başka ilâh olmadığına, benim de Allah’ın Resûlü olduğuma şehâdet ediyor musun?” diye sordu.

¹⁰⁸ Musannif “Musannef”inde (30979/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir. Ayrıca et-Taberânî’nin “el-Mu’cemu’l Kebîr”de (12369) rivâyet ettiğine göre İbn Ebî Leylâ, el-Minhâl b. Amr ve el-Hakem’dan, onlar Saîd b. Cubeyr’dan, o da İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ)’dan Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’e bir adamın geldiğini...” rivâyet etmiştir.

Müslim (1136) bunun benzerini el-Hakem b. Muâviye es-Sülemî (radiyallahu anh)’tan rivâyet etmiştir. “Zira o müminedir” lafzı hakkında söylenecek söz ve bu hadisi delil getirmeleri hususunda Mürcie’ye reddiye için Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabındaki 12 numaralı esere bakınız. İbn Huzeyme de bu lafz hakkında “et-Tevhîd” isimli kitabında (1/278/Allah Azze ve Celle’nin Semâda Olduğunu İkrâr Etmenin İmandan Olduğunun Delilinin Zikri Bâbı) bazı şeyler söylemiştir.

Fâide: El-Kercî el-Kassâb (rahimehullah) “Nüketu’l Kur’ân”da (2/68) şöyle demiştir: “Üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emredilirse yaparlar’ (Nahl, 50) buyruğu Allah (azze ve celle)’nin zâtıyla semâda ve Arş’ın üzerinde olduğuna delildir. Mu’tezile’nin ve Cehmiyye’nin cehâletinin ve akılsızlığının bizi bunu onlara karşı isbât etmeye mecbûr bırakması vallahi en büyük musîbetlerdendir. Hâlbuki bu Nûbe’li siyâhî kadına bile gizli kalmamıştır...”

Sonra hadisi zikretmiş ve şöyle devam etmiştir: “Bu Allah düşmanı câhiller ise O’nun semâda olduğu gibi zâtıyla yeryüzünde de olduğunu; karanın, denizin ve havanın her yerinde bulunduğunu iddia etmektedirler! O’nun Arş’ın üzerinde olduğunu inkâr etmektedirler. O onların söylediklerinden çok yücedir, çok büyüktür. Allah onlara lânet etsin, O “Üstlerindeki Rablerinden korkarlar” dediği hâlde bu nasıl olabilir?!”

Câriye “Evet” diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah “Onu azat et” buyurdu.¹⁰⁹

86- Bize Abdula'lâ tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun ez-Zuhrî'den, onun Saîd b. el-Museyyeb'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminin durumu ekinin durumu gibidir. Rüzgâr ekini eğer durur. Müminin başına da belâlar gelip durur. Kâfirin durumu ise çam ağacının durumu gibidir. Kökünden sökülene kadar sallanmaz.”¹¹⁰

87- Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Zekerıyyâ, Sa'd b. İbrâhîm'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana İbn Ka'b b. Mâlik, babası Ubeyy b. Ka'b'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Müminin durumu yaş ekinin durumu gibidir. Rüzgâr onu eğer; onu bazen yatırır bazen doğrultur. Kuruyana kadar bu böyle devam eder. Kâfirin durumu ise kökü üzerinde sâbit çam ağacının durumu gibidir. Tek bir seferde devrilene kadar hiçbir şey onu hareket ettirmez.”¹¹¹

88- Bize Vekî' tahdis etti. Onun İmrân b. Hudeyr'den, onun Yahyâ b. Saîd'den,¹¹² onun Beşîr b. Nehîk'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“Zayıf müminin durumu yaş ekinin durumu gibidir. Rüzgâr onu bir eğer bir doğrultur.”

(Yahyâ b. Saîd dedi ki:) “Ey Ebu's Şa'sâ,¹¹³ peki kuvvetli müminin durumu?” diye sordum. Dedi ki: “Onun durumu da hurma ağacının du-

¹⁰⁹ Musannif “Musannef”inde (30980/Müminde Bulunan Hasletler Hakkında Söyledikleri Bâbı) rivâyet etmiştir.

¹¹⁰ “Musannef”inde musannif (30981) ve Müslim (2809) rivâyet etmiştir.

¹¹¹ “Musannef”inde musannif (30982) ve Müslim (2810) rivâyet etmiştir.

¹¹² Aslında “Sa'd” olarak geçmektedir.

¹¹³ Bu Beşîr b. Nehîk'in künyesidir.

rumu gibidir. Meyvesini her zaman gölgesi altında verir durur. Rüzgâr onu yatırmaz.”¹¹⁴

89- Bize Ğunder tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun Ya'lâ'dan, onun Atâ'dan, onun babasından, onun Abdullah b. Ömer (*radıyallahu anhu-ma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“Müminin durumu hurma ağacının durumu gibidir. Güzel yer ve güzel meyve verir.”¹¹⁵

90- Bize İbn İdrîs haber verdi. Onun Bureyd b. Abdullah b. Ebî Burde'den, onun babasından, onun Ebû Mûsâ (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müminle, mümin birbirlerini destekleyen binâlar gibidir.”¹¹⁶

91- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun el-A'meş'ten, onun Ebî Ammâr'dan,¹¹⁷ onun Amr b. Şurahbîl'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Ammâr kemiklerine kadar imanla dolmuştur.”¹¹⁸

¹¹⁴ “Musannef”inde musannif (30983), er-Râmehurmuzî (36), ed-Deylemî (6409) ve “Musnedu's Şihâb”da el-Kudâî (1357) rivâyet etmiştir.

Bu onun başına gelen fitnelerden etkilenmesi yönüyledir. Zayıf mümini fitneler değiştirir ve etkiler. Kuvvetli olana ise gökler ve yer yerinde olduğu sürece hiçbir fitne zarar veremez.

¹¹⁵ Musannif “Musannef”inde (30984), Nesâî “es-Sünenu'l Kubrâ”da (11278), İbn Hibbân “Sahih”inde (247) ve Taberânî “el-Evsat”ta (2637) rivâyet etmiştir.

¹¹⁶ “Musannef”inde musannif (30985), Buhârî (481) ve Müslim (6677) rivâyet etmiştir.

¹¹⁷ Aslında “Ebû Osmân” diye geçmektedir. “Musannef”ten düzeltilmiştir.

¹¹⁸ Musannif “Musannef”inde (30986) rivâyet etmiştir.

Nesâî “es-Sünenu'l Kubrâ”da (8273) Amr b. Şurahbîl tarikiyle Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbından birinden rivâyet etmiştir. “Fethu'l Bârî” sâhibi (7/92) şöyle demiştir: Nesâî sahih bir senetle tahrîç etmiştir. (Hadisin metninde geçen kelime) dammeli mim, iki noktalı ve şeddesiz (şîn) ile müşâştır. Bu sıfat ancak Allah'ın kendisini şeytandan koruduğu kimsede ortaya çıkar.”

Müşâş hakkında Ebû Ubeyd (*rahimehullah*) “Dizler, dirsekler ve omuzlar gibi başlıca kemiklerdir” demiştir. (Tehzîbu'l Luğâ, 11/199)

92- Bize Asâm b. Alî haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû İshâk'tan, onun Hânî' b. Hânî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Alî (*radıyallahu anh*)'ın yanında oturuyorduk. O esnâda Ammâr girdi. Bunun üzerine Alî dedi ki: "Temiz ve temiz kılınan kimse hoş gelmiş! Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i 'Ammâr kemiklerine kadar imanla dolmuştur' buyururken işittim."¹¹⁹

93- Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize Zekerıyyâ tahdis etti, dedi ki: Hasen'i şöyle derken işittim: "İman iddiâ ve temennî ile değildir. İman ancak kalbe yerleşen ve amelin doğruladığı şeydir."¹²⁰

94- Bize İbn Misher¹²¹ haber verdi. Onun Süfyân'dan, onun İbrâhîm b. el-Muhâcir'den, onun Mücâhid'den, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o hizmetçilerine şöyle demiştir: "Sizden kim cima istiyorsa onu evlendiririz. Sizden biri zinâ edecek olur-

¹¹⁹ "Musannef"inde musannif (30987), İbn Mâce (147), sahihleyerek el-Hâkim (3/392), "Sahih"inde İbn Hibbân (7075) ve "el-Muhtâra"da ed-Dıyâ (776) rivâyet etmiştir.

Ahmed'in (1160) ve Tirmizî'nin (3798) Alî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Ammâr Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına girmek için ondan izin istedi. O da "Temiz ve temiz kılınan kimse, ona izin ver" buyurmuştur.

Tirmizî "Bu hasen sahih bir hadistir" demiştir. Ayrıca Dârakutnî'nin "el-İlel"ine (479) ve Bezzâr'ın "Müsned"ine (741) bakınız.

¹²⁰ Musannif "Musannef"inde (30988), İbnu'l Mübârek "ez-Züh'de (1565), Abdullah "ez-Züh'dün üzerine yazdığı "Zevâid"inde (1/263), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1106) rivâyet etmiştir. İbnu'l Kayyım Sünen üzerine yazdığı hâşiyesinde sahihlemiş, "Benzeri Süfyân es-Sevrî'den de rivâyet edilmiştir" demiştir.

Abdullah b. Ahmed'in "Zevâidu'z Züh'dünde (1517) Hâlid b. Şevzeb'den şu rivâyet edilmiştir: Ferkad es-Sencî'yi üzerinde yünden bir cübbe olduğu hâlde gördüm. Hasen onun cübbesinden tuttu ve iki veya üç defa "Ey Ferkad'ın oğlu!" dedi. "Takvâ şu elbisede değildir. Şüphesiz takvâ kalbe yerleşen ve amelin kendisini doğruladığı şeydir." Ahmed'in "el-İmân"ında da (50) benzeri Ubeyd b. Umeyr el-Leysî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet edilmiştir.

Derim ki: "El-Kâmil'de İbn Adıyy (6/288) ve el-Lâlekâî (1516) Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet etmişlerdir ki sahih değildir.

¹²¹ "Musannef"te "İbn Mehdî" olarak geçmektedir.

sa Allah mutlaka ondan imanın nûrunu çekip alır. Bundan sonra döndürmek isterse döndürür, esirgemek isterse esirger.”¹²²

95- Bize Kabîsa haber verdi. Onun Süfyân'dan, onun Ma'mer'den, onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Irak ehlinde olan kardeşlerimize hayret doğrusu, Haccâc'a mümin diyorlar!”¹²³

96- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o Haccâc'ı andığı zaman “Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun!” (Hûd, 18) diyordu.¹²⁴

97- Bize Ebû Bekr b. Ayyâş tahdis etti. Onun el-Eclah'tan, onun eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre o Haccâc'ı kastederek “Onun tâgûta iman edip Allah'a küfreden biri olduğuna şehâdet ederim” demiştir.¹²⁵

¹²² Musannif “Musannef”inde (30989) rivâyet etmiştir. Benzeri 71 numaralı eserde geçmişti.

¹²³ Musannif “Musannef”inde (30990), Ahmed “el-İmân”da (3) ve Abdullah “es-Sünne”de (649) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Zehebî “es-Siyer”de (5/44) şöyle demiştir: “Derim ki: Onlar arasında ircâ görüşüne sâhip olup ‘O zulmüne, kanları akıtmasına ve Sahâbe (radiyallahu anhum)’a sövmesine rağmen imânı kâmil bir mümindir’ diyen kimselere işâret etmektedir.”

¹²⁴ Musannif “Musannef”inde (30994), Ahmed “el-İmân”da (3) ve Abdullah “es-Sünne”de (649) rivâyet etmiştir.

¹²⁵ Musannif “Musannef”inde (30991) rivâyet etmiştir. Yine “Musannef”te (31239) el-Eclah'tan şu rivâyet edilmiştir: “Âmir eş-Şa'bî'ye ‘İnsanlar Haccâc'ın mümin olduğunu söylüyorlar’ dedim...” Sonra eseri zikretmiştir.

“Târîhu Haleb”de (5/2049) Katâde'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Saîd b. Cubeyr'e ‘Haccâc'a isyân ettin, öyle mi?’ diye soruldu. O da ‘Evet vallahi, ona ancak kâfir olduktan sonra isyân ettim’ dedi.”

Yine “Musannef”te (31260) rivâyet edildiğine göre Atâ b. es-Sâib şöyle demiştir: Haccâc'ın hutbe îrâd ettiği esnâda Ebu'l Bahterî et-Tâî'nin yanında oturuyordum. Haccâc “Allah katında Osmân'ın durumu Meryem oğlu İsrâ'nın durumu gibidir” dedi. Sonra başını kaldırıp ah çekti. Sonra “Hani Allah ‘Ey İsrâ, şüphesiz Ben seni vefât ettireceğim...” âyetini “Sana tâbi olanları kıyâmet gününe dek küfredenlerin üstünde kılacağım” (Âli İmrân, 55) buyruğuna kadar okudu. Bunun üzerine Ebu'l Bahterî “Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki kâfir oldu” dedi.

98- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o "Allah canını alasıca Haccâc'ın durumu hakkında şüphe eden kimseye bu yeter" demiştir.¹²⁶

99- Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Âsım'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Talk b. Habîb'e "Bize takvayı anlat" dedik. Dedi ki: "Takva, Allah'tan bir nûr üzere Allah'a itaat etmek ve Allah'ın rahmetini ummaktır. Yine takva, Allah'tan bir nûr üzere Allah'a masiyet olan şeyleri terk etmek ve Allah'tan korkmaktır."¹²⁷

100- Bize Vekî' haber verdi. Onun Süfyân'dan, onun Abdulmelik b. Ebî Buşeyr'den, onun Abdullah b. Sevvâr'dan, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhu*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu*

Ebu'l Fadl ez-Zuhrî'nin cüzünde (274) el-A'meş'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Haccâc(ın hükmü) hakkında ihtilâf ettiler. Sonra 'Kimin sözüne râzı olursunuz?' diye sordular. Bazıları 'Mücâhid'in sözüne' dedi. Bunun üzerine onun yanına gidip bu meseleyi sordular. O da 'Bana kâfir moruğu mu soruyorsunuz?' dedi."

Hallâl'in "es-Sünne"sinde (842) rivâyet edildiğine göre es-Salt b. Dînâr şöyle demiştir: "Haccâc b. Yûsuf'u Vâsit minberinde işittim. '...*Ve bana benden sonra kimseye nasip olmayacak bir hükümrânlık ver'* (*Sâd*, 35) âyetini okudu ve 'Vallahi Süleymân hasetçi biriydi' dedi."

"Târîhu Dimeşk"te (21/201) Eş'as el-Hudânî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Haccâc'ı rüyamda kötü bir hâlde gördüm. 'Ey Ebû Muhammed, Rabbin sana ne yaptı?' diye sordum. 'Kimi öldürdüysem ona karşılık beni öldürdü' diye cevap verdi. 'Sonra ne yaptı?' diye sordum. 'Sonra cehenneme götürülmemi emretti' dedi. 'Peki, sonra?' diye sordum. 'Lâ ilâhe illallâh diyenlerin umduğunu umuyorum' dedi. İbn Sîrîn 'Ben onun hakkında ümit besliyorum' derdi. Onun bu sözü Hasen'e ulaştı. Hasen 'Vallahi Allah (*azze ve celle*) onun -yani İbn Sîrîn'in- onun hakkındaki ümidini gerçekleştirmeyecektir' dedi."

İbn Hacer "et-Tezhîb"de (2/211) şöyle demiştir: "Aralarında Saîd b. Cubeyr, en-Nehaî, Mücâhid, Âsım b. Ebî'n Necûd ve eş-Şa'bî gibi kimselerin bulunduğu bir topluluk onu tekfir etmiştir."

¹²⁶ Musannif "Musannef"inde (30995), Ahmed "el-İmân"da (3) ve Abdullah "es-Sünne"de (649) rivâyet etmiştir.

¹²⁷ Musannif "Musannef"inde (30993), İbnu'l Mubârek "ez-Züh'd"de (1343) ve İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"inde (453, 2364) rivâyet etmiştir. Talk b. Habîb mürciidir. Saîd b. Cubeyr (*rahimehullah*) ondan sakındırırdı. Ebû Hâtim er-Râzî "Hadiste sadûktur fakat ircâ görüşünü benimsemekteydi" demiştir. (Tehzîbu'l Kemâl, 13/452)

hu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Komşusu yanı üzerine kıvrılmışken tok geceleyen mümin değildir."¹²⁸

101- Bize Fudayl b. İyâd haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun Hayseme'den, onun Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki toplanıp mescidlerde namaz kılacaklar fakat aralarında tek bir mümin bulunmayacak."¹²⁹

102- Bize Yahyâ b. el-Alâ et-Teymî tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Talk b. Habîb'den, onun Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın tadını ve lezzetini alır: Allah (*tebareke ve teala*)'nın ve Resûlû'nün kendisine başka herkesten daha sevimli olması, Allah için sevip Allah için buğz etmesi ve şirki aklından çıkarmaması."¹³⁰

¹²⁸ "Musannef'te "Komşusu yanı üzerine kıvrılmışken tok geceleyen iman etmektedir" diye geçmektedir. Musannif "Musannef"inde (30996) ve Buhârî "el-Edebu'l Mufred"de (112) rivâyet etmiştir. Hadisin Ömer, Enes ve Âişe'den rivâyet edilen şâhitleri vardır. Allah onlardan râzı olsun.

Bakınız: er-Ravdu'l Bessâm bi-Tertîbi ve Tahrîci Fevâidi Temâm, 1270

¹²⁹ "Musannef"inde musannif (30992), "Sıfetu'n Nifâk"ta el-Firyâbî (108-110), "eş-Şerîa"da el-Âcurrî (236-237) ve el-Hâkim (4/442) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Bu eseri Ahmed'in "el-İmân" kitabında (130) gelecek olan Huzeyfe (*radıyallahu anh*) eseri açıklığa kavuşturmaktadır: "Dîninizden ilk kaybedeceğiniz şey huşû olacaktır..."

Hâlbuki Allah Teâlâ müminleri namazda huşû içerisinde olmakla nitelemiş ve bundan dolayı onları övmüştür. O şöyle buyurmuştur: "Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında huşû içerisinde oldukları." (Mu'minûn, 1-2)

¹³⁰ Musannif "Musannef"inde (30997) rivâyet etmiştir.

Nesâî "el-Müctebâ"da (8/94) Talk b. Habîb tarîkinden Enes (*radıyallahu anh*)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa bunlar sebebiyle imanın tadını alır: Allah (azze ve celle)'nin ve Resûlû'nün kendisine ikisi dışındaki her şeyden daha sevimli olması, Allah için sevip Allah için buğzetmesi, büyük bir ateş tutuşturulduktan sonra onun içine atılmanın kendisine Allah'a bir şeyi ortak koşturmadan daha sevimli olması..."

103- Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Urve tahdis etti. Onun babasından, onun el-Misver b. Mahrame'den ve İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)'dan rivâyet ettiğine göre onlar yaralandığı zaman Ömer (*radiyallahu anh*)'ın yanına girdiler ve "Namazı!" dediler. Bunun üzerine Ömer "Namazı zâyî eden bir kimsenin İslâm'dan nasîbi yoktur" dedi ve yarasından kan fışkıra fışkıra namazını kıldı. Allah ondan razı olsun.¹³¹

104- Bize İbn Fudayl tahdis etti. Onun babasından, onun Şibâk'tan, onun İbrâhîm'den, onun da Alkame'den rivâyet ettiğine göre o ashâbına "Bizimle yürüyün de imanımızı arttıralım" derdi.¹³²

105- Bize Vekî tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Câmi' b. Şeddâd'dan, onun el-Esved b. Hilâl el-Muhâribî'den rivâyet et-

Buhârî (16) ve Müslim (74) benzerini Eyyûb-Ebû Kılâbe-Enes-Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkinden rivâyet etmiştir. Bunun lafzı Ahmed'in "el-İmân" kitabında (124) gelecektir.

¹³¹ Musannif "Musannef"inde (30998), Abdurrezzâk "Musannef"inde (579,580, 581), Mâlik "el-Muvatta"da (81), Ahmed "el-İmân"da (209, 219, 226), İbn Sa'd "et-Tabakâtul Kubrâ"da (3/350) rivâyet etmiştir. Ömer (*radiyallahu anh*)'tan sahih olarak gelmektedir.

"Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (930) Şerîk-Abdumelik b. Umeyr tarîkiyle rivâyet edildiğine göre Ebu'l Melîh şöyle demiştir: "Ömer (*radiyallahu anh*)'ı 'Namaz kılmayanın islâmı yoktur' derken işittim." Şerîk'e "Minberde mi?" diye soruldu. O da "Evet" diye cevap verdi.

İbn Teymiyye "Şerhu'l Umde"de (4/74) namazı terk eden kimsenin tekfîri meselesinden bahsederken şöyle demiştir: "Aynı şekilde bu Sahâbe'nin icmâsıdır. Nitekim Ömer (*radiyallahu anh*) namaza çıktığında kendisine namaz hatırlatıldığında 'Tamam, namazı terk eden kimsenin İslâm'dan nasîbi yoktur' demiştir. Kıssası sahihlerde geçmektedir. Ondan gelen bir rivâyete göre de 'Namaz kılmayanın islâmı yoktur' demiştir. Bunu en-Neccâd rivâyet etmiştir. O bu sözü Sahâbe (*radiyallahu anhum*) yanında bulunuyorken söylemiştir."

Mukaddimede bu meseleyi uzun uzun açıkladım ve Sahâbe'nin bu konudaki icmâsını naklettim.

¹³² Musannif "Musannef"inde (30999), Ahmed "el-İmân"da (384), es-Seâlibî "et-Tefsîr"de (3/212) ve Ebû Nuaym "el-Hilye"de (2/99) rivâyet etmiştir.

tiğine göre o şöyle demiştir: Muâz (*radıyallahu anh*) “Allah Teâlâ'yı zikrederim” manasında “Bizimle oturun da bir süre iman edelim” dedi.¹³³

106- Bize Ebû Usâme haber verdi. Onun Mehdi b. Meymûn'dan, onun İmrân el-Kasîr'den, onun Muâviye b. Kurre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebu'd Derdâ şöyle derdi: “Allah'ım! Senden sürekli bir iman, faydalı bir ilim ve dosdoğru bir yol istiyorum.”

Muâviye dedi ki: “Buradan anlıyoruz ki sürekli olmayan iman, faydalı olmayan ilim ve doğru olmayan yol da vardır.”¹³⁴

107- Bize Ebû Usâme tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Câmi' b. Şeddâd'dan, onun el-Esved b. Hilâl'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Muâz (*radıyallahu anh*) kardeşlerinden bir adama “Bizimle otur da bir süre iman edelim” derdi. Sonra otururlar ve Allah'ı zikredip O'na hamd ederlerdi.¹³⁵

108- Bize Ebû Usâme haber verdi. Onun Muhammed b. Talha'dan, onun Zubeyd'den,¹³⁶ onun Zerr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer (*radıyallahu anh*) ara sıra ashâbından bir iki kişinin elini tutar ve “Hadi kalkıp imanımızı arttıralım” derdi.¹³⁷

109- Bize Vekî tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân b. Meysere ve el-Muğîre b. Şibl'den, onların Târik b. Şihâb el-Ahmesî'den, onun da Selmân (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Beş vakit namaz ganimet payı gibidir. Ondan beş pay alan dört pay alandan hayırlıdır. Dört pay alan üç pay alandan hayırlıdır.

¹³³ Musannif “Musannef”inde (31000), Ebû Ubeyd “el-İmân”da (57), Ahmed “el-İmân”da (387) rivâyet etmiştir.

¹³⁴ Musannif “Musannef”inde (31001), İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1041) rivâyet etmiştir.

¹³⁵ Musannif “Musannef”inde (31002) rivâyet etmiştir. Benzeri 105 numaralı eserde geçmişti.

¹³⁶ Aslında “Zeyd” olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım hadisın tahrîc edildiği diğer kaynaklardır.

¹³⁷ “Musannef”inde musannif (31003), “el-İmân”da Ahmed (433), el-Hallâl (1103), “eş-Şerîa”da el-Âcurrî (241) rivâyet etmiştir.

Üç pay alan iki pay alandan hayırlıdır. İki pay alan bir pay alandan hayırlıdır. Yine Allah İslâm'dan bir payı olanı hiç payı olmayan gibi kılmamıştır.”¹³⁸

110- Bize İbn Fudayl haber verdi. Onun Leys'ten, onun Amr b. Murre'den, onun el-Berâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İslâm'ın en sağlam kulpu Allah için sevip Allah için buğzetmektir.”¹³⁹

111- Bize İbn Numeyr tahdis etti. Onun Mâlik b. Miğvel'den, onun Zebîd'den, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “İmanın en sağlam kulpu Allah için sevip Allah için buğzetmektir.”¹⁴⁰

112- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebî Hind tahdis etti. Onun Zürâre b. Evfâ'dan, onun Temîm ed-Dârî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Kıyâmet günü kulun kendisinden sorguya çekileceği ilk şey farz kılınan namazdır. Kul namazlarını tam bir şekilde kılmışsa ne âlâ. Aksi takdirde ‘Bakın bakalım, onun nâfilesi var mı?’ denilir. Sonra farzlar (onlarla) tamamlanır. Farzlar tamamlanmazsa, nâfilesi de yoksa yakalarından tutulup cehenneme atılır.”¹⁴¹

¹³⁸ Musannif “Musannef”inde (31004) rivâyet etmiştir.

¹³⁹ “Musannef”inde musannif (31059), Ahmed (18547), et-Tayâlisî (783), “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta Muhammed b. Nasr (393) rivâyet etmiştir. 134 numaralı eserde yine gelecektir. Bunların hepsi Amr b. Murra ile el-Berâ b. Âzib (*radiyallahu anh*)’ın arasına Muâviye b. Suveyd b. Mukrin’i ekleyerek rivâyet etmişlerdir. Ahmed’in (21303) rivâyet ettiği Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) hadîsi bunun şâhididir. 134 numarada hem merfû hem de mürsel olarak gelecektir. Ayrıca “el-İbânetu’s Suğrâ”daki (183) ta’lîkime bakınız.

¹⁴⁰ Musannif “Musannef”inde (31056), el-Mervezî “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta (393) rivâyet etmiştir.

¹⁴¹ Musannif “Musannef”inde (31061) rivâyet etmiştir.

Ahmed (*rahimehullah*) “Zürâre b. Evfâ Temîm ed-Dârî’den hadis işitmemiştir; Temîm Şam’da idi, Zürâre ise Basralıydı” demiştir. (el-İlel, 1/200)

Ayrıca Ahmed (16954), Ebû Dâvûd (866) ve ed-Dârimî (1395) Hammâd b. Seleme-Humeyd-Dâvûd-Zürâre-Temîm ed-Dârî (*radiyallahu anh*) tarîkiyle Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: “Kıyâmet günü kulun

113- Bize Huşeym haber verdi, dedi ki: Bize Dâvûd tahdis etti. O Zürâre'den, o da Temîm (*radıyallahu anh*)'tan Yezîd'in hadisinin aynısını rivâyet etti. Şu kadar var ki "yakalarından tutulup cehenneme atılır" demedi.

114- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ma'ser tahdis etti. Onun Muhammed b. Sâlih'ten, onun Sâlih el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Avf b. Mâlik ile karşılaştı ve "Sabahı nasıl ettin Avf b. Mâlik?" diye sordu. O da "Sabahı hakîki bir mümin olarak ettim" diye cevap verdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Her sözün bir hakîkati vardır, bunun (senin söylediğinin) hakî-kati nedir?" diye sordu. Avf dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Nefsimi dünyadan uzaklaştırdım. Gecemi uykusuz geçirdim. Öğlenin şiddetli sıcaklarında susuz kaldım. Sanki ben Rabbimin arşına bakıyorum. Sanki ben orada birbirlerini ziyâret eden cennet ehline bakıyorum. Sanki ben orada bağrışıp duran cehennem ehline bakıyorum." Bunun üzerine Rasulullah "İyi bildin -ya da sana telkîn edildi"¹⁴²- bu yoldan ayrılma" buyurdu.¹⁴³

115- Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel, Zebîd'den onun şöyle dediğini rivâyet etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Sabahı nasıl ettin ey Hâris b. Mâlik?" diye sordu. Hâris "Mümin olarak ettim" diye cevap verdi.¹⁴⁴ Rasulullah "Her hakkın bir hakîkati

kendisinden hesâba çekileceği ilk şey namazdır. Eğer namazlarını tam olarak kılmışsa namazları kendisine tam olarak yazılır. Tam olarak kılmamışsa (Allah) meleklerle 'Bakin, kulumun bir nâfilesini bulabilecek misiniz' buyurur. Sonra zâyî ettiği farzları onlarla tamamlarlar. Sonra zekât gelir. Sonra bütün ameller bu şekilde sorgulanır." Bu hadisin "Müsned"de (9494, 16614, 16949, 16954, 16955, 20692, 23203) birçok şâhidi vardır. Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin "Musannef"ine (Kulun Kendisinden Hesâba Çekileceği İlk Şey Namazdır Diyenler Bâbı) bakınız.

¹⁴² "Musannef"te "ya da iman ettin" diye geçmektedir.

¹⁴³ Musannif "Musannef"inde (31062) rivâyet etmiştir ki mu'dal bir hadistir.

Ayrıca Abdurrezzâk (20114), "ed-Duafâ"da el-Ukaylî (6806), "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta Muhammed b. Nasr (362), "el-Kebîr"de et-Taberânî rivâyet etmiş; el-Ukaylî (*rahimehullah*) "Bu hadisin sâbit (sahih) bir isnâdı yoktur" demiştir.

¹⁴⁴ "Musannef"te "hakîki bir mümin olarak ettim" ziyâdesi vardır.

vardır"¹⁴⁵ buyurunca Hâris şöyle dedi: "Öyle bir hâlde sabahladım ki nefsim dünyayı terk etti. Gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Sanki ben hesap için ortaya çıkarılmış olduğu hâlde Rabbimin arşına bakıyorum. Sanki ben orada birbirlerini ziyâret eden cennet ehline bakıyorum. Sanki ben cehennem ehlinin iniltisini duyuyorum." Bunun üzerine Rasulullah ona "Allah'ın kalbinde imanı parlattığı bir kul!" ya da "İyi bildin, bu yoldan ayrılma"¹⁴⁶ buyurdu.¹⁴⁷

116- Bize Ebû Usâme, Mûsâ b. Müslim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Sâbit tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Ravâha (*radiyallahu anh*) ashâbından birkaç kişinin elinden tutar ve şöyle derdi: "Gelin, bir süre iman edelim! Gelin, Allah'ı analım! İmanınızı arttırın!"¹⁴⁸ Gelin, Allah'a itaat ederek O'nu analım! Belki O da bizi mağfiret ederek anar."¹⁴⁹

¹⁴⁵ "Musannef"te "Her sözün bir hakikati vardır, senin imanının hakikati nedir?" ziyâdesi vardır.

¹⁴⁶ "Musannef"te "Bildiğine göre aman bu yoldan ayrılma" diye geçmektedir.

¹⁴⁷ Musannif "Musannef"inde (31064) rivâyet etmiştir. İsnâdı önceki eserinki gibi mu'daldır.

İbn Receb "Câmi'u'l Ulûmi ve'l Hikem"de (s. 127) şöyle demiştir: "Meşhûr Hârise hadisi mürsel vecihlerden rivâyet edilmiştir. Muttasıl olarak da rivâyet edilmiştir fakat mürsel hâli daha sahihtir."

¹⁴⁸ "Musannef"te "imanımızı arttıralım" diye geçmektedir.

¹⁴⁹ Musannif "Musannef"te (31065) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Çünkü İbn Sâbit Abdullah b. Revâha (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir.

"Şuabu'l İmân"da (49) Ahmed b. Yûnus tarîkinden şu rivâyet edilmiştir: Bize Medine ehlinin şeyhi tahdis etti. Onun Safvân b. Süleym'den, onun Atâ b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Revâha (*radiyallahu anh*) bir arkadaşına "Gel de bir süre iman edelim" demiş, arkadaşının "Biz zâten mümin değil miyiz?" diye sorması üzerine de "Müminiz ama Allah'ı zikrederiz, böylece imanımız artar" diye cevap vermiştir.

Ayrıca "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1220) Bilâl b. Sa'd tarîkiyle Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: İbn Revâha elimi tutar ve şöyle derdi: "Gel de bir süre iman edelim! Zira kalp kaynamakta olan tencerenin içindekilerden daha hızlı döner." Benzeri Sahâbe'den bazı kimselerden (104, 105, 107) nakledilmişti.

117- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb tahdis etti. Onun Ebû Sâdık'tan, onun Alî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “İslâm'ın¹⁵⁰ üç sacayağı¹⁵¹ vardır: İman, namaz ve cemaat. İman olmadan namaz kabul edilmez. İman eden namaz kılar. Namaz kılan cemaate katılır. Cemaatten bir karış ayrılan kimse İslâm'ın halkasını boynundan çıkarmış olur.”¹⁵²

118- Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Mutarrif¹⁵³ tahdis etti. Onun Hassân b. Atıyye'den, onun Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Hayâ ve az konuşmak imandan iki şubedir.”¹⁵⁴

119- Bize İbn Fudayl tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib'den, onun Muhârib'den, onun İbn Bureyde'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Medîne'ye vardık ve Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'nın yanı-

¹⁵⁰ Aslında “imanın” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım “Musannef”ten, “el-Lâlekâî”den ve “et-Temhîd”den (21/281) alınmıştır.

¹⁵¹ Hadisin metninde geçen “esâfi” dikilip üzerine tencere konulan taşlardır. (Lisânu'l Arab, 1/27)

¹⁵² “Musannef”inde musannif (31066) ve el-Lâlekâî (1531) rivâyet etmiştir. İsnâdında Ebû Sâdık ve Alî (*radiyallahu anh*) arasında inkıta (kopukluk) vardır.

¹⁵³ Aslında “Muhammed b. Mutarrif'in Hârûn'dan, onun Hassân”dan...” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım “Musannef”ten ve eserin tahric edildiği diğer kaynaklardır.

¹⁵⁴ Musannif “Musannef”inde (31067) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (22312), Tirmizî (2027) ve “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta Muhammed b. Nasr (446) bunu Muhammed b. Mutarrif-Hassân b. Atıyye-Ebû Umâme (*radiyal-lahu anh*) tarîkinden şu lafızla rivâyet etmişlerdir: “Hayâ ve az konuşmak imandan iki şubedir, hayâsızlık (bezâ) ve beyân ise nifâktan iki şubedir.” İsnâdı munkatıdır. Çünkü Hassân b. Atıyye Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir. Fakat daha önce geçen 42 numaralı eser bunu desteklemektedir. “Tehzîbu'l Kemâl”e (13/159) bakınız.

Tirmizî de şöyle demiştir: “Bu hasen garîb bir hadistir. Bunun ancak Ebû Ğassân Muhammed b. Mutarrif tarîkinden rivâyet edildiğini biliyoruz. (Hadisin metninde geçen) “ayy” az konuşmaktır. Bezâ ise çirkin sözler söylemektir. Beyân çok konuşmaktır. Tıpkı hutbe îrâd ederken sözü uzattıkça uzatan ve insanları Allah'ın râzı olmayacağı sözlerle öven şu hatiplerin yaptığı gibi...”

na gittik. 'Ey Ebû Abdurrahmân, biz yeryüzünde gezip dolaşıyoruz ve kader diye bir şeyin olmadığını söyleyen kimselerle karşılaşılıyor' dedik. Abdullah 'Müslümanlardan mı, kibleye doğru namaz kılanlardan mı?' diye sordu. 'Evet' dedik, 'Kibleye doğru namaz kılanlardan.' Bunun üzerine öyle öfkelenildi ki ona bunu sormamış olmayı diledim. Sonra şöyle dedi: 'Onlarla karşılaştığın zaman onlara Abdullah b. Ömer'in kendilerinden berî olduğunu, kendilerinin de ondan berî olduklarını bildir.' Sonra 'İstersen sana Rasulullah'tan bir şey tahdis edeyim' dedi. (Râvi) 'Olur' dedi. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi:

'Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanında bulunuyorduk. O esnada güzel elbiseli, güzel kokulu ve yakışıklı bir adam geldi. "Ey Allah'ın Resûlü, İslâm nedir?" diye sordu.¹⁵⁵ Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Namazı kıalarsın, zekâtı verirsın, Ramazan orucunu tutarsın, Beyt'i haccedersin ve cenâbetten gusledersin" buyurdu. Adam "Doğru söyledin" dedi. Sonra "Ey Allah'ın Resûlü, iman nedir?" diye sordu. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaba, nebîlere; hayrıyla, şerriyle, tathısıyla, acısıyla kadere iman edersin" buyurdu. Adam "Doğru söyledin" dedi ve gitti. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Adamı bana getirin" buyurdu. Bizde hep birlikte kalkıp onu aradık fakat bulamadık. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "O Cibrîl (*aleyhisselam*) idi, size dîninizi size öğretmeye geldi" buyurdu."¹⁵⁶

¹⁵⁵ Bu hadisi el-Ukaylî "ed-Duafâ"da (3367) Abdulazîz b. Ebî Ravvâd tarîkinden şu lâfızla rivâyet etmiştir: (Adam) "İslâm'ın şeriatleri (buyrukları) nedir?" (diye sordu.) (Rasulullah) "Namazı kıalarsın, zekâtı verirsın..." buyurdu.

Sonra el-Ukaylî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Aynı bu şekilde 'İslâm'ın şeriatleri' demiştir. Bu lafız hususunda ona Ebû Hanîfe ve Cerrâh b. ed-Dahhâk mutâbaat etmiştir ki bunlar mürcîîdir."

İmam Müslim'in "et-Temyîz" kitabında söyledikleri de bunun benzeridir. Mukaddimeye bakınız. (1/451)

¹⁵⁶ Musannif "Musannef"inde (31068) rivâyet etmiştir.

Atâ b. es-Sâib'in hafızası karışmıştır. Muhammed b. Fudayl da ondan hafızası karıştıktan sonra hadis işitenlerdendir. Müslim'in "Sahîh"inde (1) rivâyet ettiği buna muhtaç etmez. Yine Buhârî (50) ve Müslim (9) benzerini Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

120- Bize İbn Mehdî tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun İbn Ebî Leylâ el-Kindî'den, onun Hucr b. Adıyy'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Alî (*radıyallahu anh*) bize temizliğin (abdestin) imanın yarısı olduğunu tahdis etti."¹⁵⁷

121- Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ebî Kesîr tahdis etti. Onun Zeyd'den, onun Ebû Selâm'dan,¹⁵⁸ onun Ebû Mâlik el-Eş'arî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "**Temizlik (abdest) imanın yarısıdır**" buyururdu.¹⁵⁹

İbn Receb "Câmi'u'l Ulûmi ve'l Hikem"de (s. 97) şöyle demiştir: "Bu gerçekten büyük bir hadistir. Dînin tamamının açıklamasını içermektedir. Bu sebeple Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) İslâm derecesini, iman derecesini ve ihsan derecesini açıkladıktan sonra sonunda 'O Cibrîl'di, size dîninizi size öğretmeye geldi' buyurmuştur. Böylece bunların tamamının din olduğunu söylemiştir."

Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (1/392) şöyle demiştir: "İnsanlar bu Cibrîl (*aleyhisselam*) hadîsinin tefsîri hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ashâbımızdan bazı kimseler 'Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "**İman Allah'a... inanmandır**" buyruğu ve bununla birlikte zikrettikleri bir derinliğe sâhip olan kapsamlı ve kısa sözlerdir' demiştir. Mürcie ise Araplar'ın dilini bilmemeleri; kendisine kısa, kapsamlı ve anahtar sözler verilen, söz kendisi için kısaltıldıkça kısalan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sözünün derinliğinin farkında olmamaları sebebiyle bu hadisin tefsîri hususunda vehme kapılmış ve bu hadisi yorumlanmaması gereken şekilde yorumlamıştır."

¹⁵⁷ Musannif "Musannef'te (31070), Ahmed "el-İmân'da (433) ve Abdullah "es-Sünne"de (779) rivâyet etmiştir.

¹⁵⁸ Asılda "Zeyd Ebû Selâm'dan" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım "Musannef'ten ve hadisin tahrîç edildiği diğer kaynaklardandır.

¹⁵⁹ "Musannef'inde musannif (31069) ve Müslim (223) rivâyet etmiştir. Ahmed'in kitabında da (249) gelecektir.

Muhammed b. Nasr (*rahimehullah*) "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (438) şöyle demiştir: İshâk dedi ki: Yahyâ b. Âdem şöyle dedi: Bu hadis, yani Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "**Abdest imanın yarısıdır**" buyruğu Ebû Hanîfe'ye zikredildi de o şöyle dedi: "O zaman kişi iki defa abdest alsın. Böylece imanını kemâle erdirmiş olur."

İshâk dedi ki: Yahyâ b. Âdem şöyle dedi: "**Abdest imanın yarısıdır**" "namazın yarısıdır" manasına gelir. Zira Allah namazı iman olarak isimlendirmiş, "**Allah sizin imanınızı -yani namazınızı- zâyi edecek değildir**" (Bakara, 143) buyurmuştur. Ayrıca Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "**Hiçbir namaz abdestsiz kabul olmaz**" buyurmuş-

122- Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Evzâî, Hassân b. Atıyye'den¹⁶⁰ onun "Abdest imanın yarısıdır" dediğini tahdis etti.¹⁶¹

123- Bize Vekî' haber verdi, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun İbn Ebî Leylâ el-Kindî'den, onun Hucr'un bir hizmetçisinden rivâyet ettiğine göre Hucr helâdan yeni çıkmış olan bir oğlunu gördü ve ona şöyle dedi: "Oğlum, bana dolaptaki sahifeyi getir. Ben Ali (*radıyallahu anh*)'ı "Temizlik imanın yarısıdır" derken işittim."¹⁶²

124- Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, dedi ki: Bize Zekerıyyâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Havârî'nin tahdis ettiğine göre Abdullah b. Ömer¹⁶³ (*radıyallahu anhuma*) şöyle demiştir: "Şüphesiz dînin kulpları ve onu ayakta tutan hususlar namaz, zekât -ki bu ikisi birbirinden ayrılmaz- Beyt'i haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır. Sadaka ve cihâd da en sâlih amellerdendir." Sonra kalkıp gitti.¹⁶⁴

125- Bize İbn Uleyye haber verdi. Onun Yûnus'tan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Müminler arasında iman en kâmil kimse onlar arasında en güzel ahlâka sâhip olan kimsedir."¹⁶⁵

126- Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî İsmâîl, Ma'kil el-Has'amî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Alî (*radı-*

tur. Demek ki abdest bu mana göz önünde bulundurulduğunda imanın yarısıdır. Zira namaz ancak onunla tamam olmaktadır. (Muhammed b. Nasr'ın sözleri burada sona erdi.)

¹⁶⁰ Asılda "Hassân b. İkrime" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım "Musannef"tedir.

¹⁶¹ Musannif "Musannef"inde (31071) rivâyet etmiştir.

¹⁶² Musannif "Musannef"inde (31072), Ahmed "el-İmân"da (433) ve Abdullah "es-Sünne"de (778) rivâyet etmiştir.

¹⁶³ Asılda "Abdullah b. Amr" olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım "Musannef"ten ve hadisin tahrîç edildiği diğer kaynaklardandır.

¹⁶⁴ Musannif "Musannef"inde (31073) rivâyet etmiştir. "Musannef"te "kalk git" diye geçmektedir.

¹⁶⁵ Musannif "Musannef"inde (31074) rivâyet etmiştir. Mürseldir ve sahihtir. 17 numaralı eserde mevsûl olarak zikredilmişti.

yallahu anh) avludayken yanına bir adam geldi ve “Ey müminlerin emîri, namaz kılmayan kadın hakkındaki görüşün nedir?” diye sordu. Bunun üzerine o “Namaz kılmayan kâfirdir” diye cevap verdi.¹⁶⁶

127- Bize Ebû Muâviye haber verdi. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Damra'dan, onun Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Namazı kılıp zekâtı veren kimse imanının yarısını elde etmiş olur.”¹⁶⁷

128- Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Damra'dan, onun Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Namazı kılan, zekâtı veren ve itaat eden kimse imanının yarısını elde etmiş olur. Allah için seven, Allah için buğzedilen, Allah için veren ve Allah için esirgeyen kimse ise imanını kemâle erdirmiş olur.”¹⁶⁸

129- Bize İsmâîl b. Ayyâş, Ubeydullah b. Abdullah el-Külâî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Mekhûl elimden tutup “Ey Ebû Vehb, farz olarak yazılmış bir namazı kasıtlı bir şekilde terk eden kimse hak-

¹⁶⁶ Musannif “Musannef”inde (31075), Ahmed “el-İmân”da (230), el-Adenî “el-İmân”da (63), el-Mervezî “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (933), el-Âcurrî “eş-Şerîa”da (277) ve İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (901) rivâyet etmiştir. İsnâdı zayıftır.

Âcurrî (*rahimehullah*) bu eseri naklettikten sonra şöyle demiştir: “Namazın terki ve zâyi edilmesi hususundaki bu sünnetler ve eserler, zikretmediğimiz ve zikrettiğimiz takdirde kitabın uzayacağı hadislerle birlikte namazın imandan olduğuna, namaz kılmayanın imanının ve islâmının olmadığına delâlet etmektedir. Huzeyfe (*radiyallahu anh*) hadisi bunlara örnektir. O namazını tam kılmayan bir adam hakkında ‘Eğer ölseydi Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in fitratından gayrısı üzerine ölürdü’ demiştir. Benzeri Bilâl (*radiyallahu anh*)’tan da rivâyet edilmiştir.”

¹⁶⁷ Musannif “Musannef”inde (31076) rivâyet etmiştir. Sonrasına bakınız.

¹⁶⁸ “Musannef”inde musannif (31077), “el-İmân”da Ahmed (385), “el-İmân”da el-Adenî (3), “ez-Zühâd”da İbnu's Sirri (480), “el-İbânetu'l Kubrâ”da İbn Batta (905) ve el-Lâlekâî (1724-1726) rivâyet etmiştir. Daha önce geçen 110 numaralı esere bakınız.

Ka'b, Ka'b el-Ahbâr olarak bilinen zâttır. Allah ona rahmet etsin.

“Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (1/407) el-Velîd b. Ebî Sevr-Âsım-Ebû Sâlih-Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) tarikiyle benzeri rivâyet edilmiştir.

kında ne diyorsun?" diye sordu. "Günahkâr mümindir" dedim. Bunun üzerine avucuyla elimi sıkıp şöyle dedi: "Ey Ebû Vehb! İmanın değeri kalbinde büyük olsun. Kim farz olarak yazılmış bir namazı kasıtlı bir şekilde terk ederse Allah'ın zimmeti ondan kalkar. Allah'ın zimmeti kimden kalkarsa kâfir olur."¹⁶⁹

130- Bize Ebû Hâlid el-Ahmer tahdis etti. Onun Amr b. Kays'tan, onun Ebû İshâk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Alî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dedi ki: "Sabrın imana göre konumu başın bedene göre konumu gibidir. Sabır giderse iman da gider."¹⁷⁰

131- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyan'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Sıla'dan, onun Ammâr (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

"Üç şey vardır ki onları kendisinde toplayan imanı kendisinde toplamış olur: Kendine insaflı davranman, fakir hâldeyken bile infak etmek ve herkese selâm vermek."¹⁷¹

¹⁶⁹ "Musannef"inde musannif (31078) ve Abdurrezzâk (5008) rivâyet etmiştir. Şu kısım "Musannef"te bulunmamaktadır: "Ey Ebû Vehb, farz olarak yazılmış bir namazı kasıtlı bir şekilde terk eden kimse hakkında ne diyorsun?" diye sordu. 'Günahkâr mümindir' dedim. Bunun üzerine avucuyla elimi sıkıp şöyle dedi: 'Ey Ebû...'"

"Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (977) Ma'kil b. Ubeydullah el-Cezerî'den şu rivâyet edilmiştir: "Nâfi'ye 'Bir adam Allah Teâlâ'nın indirdiklerini ve Allah'ın Nebîsi (*salallahu aleyhi ve sellem*)'in beyân ettiklerini ikrâr ediyor, sonra ben namazın Allah tarafından bir hak olduğunu bilmekle birlikte onu terk ediyorum diyor?' diye sordum. 'Bu adam kâfirdir!' deyip elini öfkeli bir şekilde elimden çekti ve arkasını dönüp gitti."

¹⁷⁰ "Musannef"inde musannif (31079), "es-Sabr"da İbn Ebi'd Dünyâ (8), "el-Hilye"de Ebû Nuaym (1/75) ve el-Lâlekâî (1569) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır fakat şâhidleri vardır. Ayrıca el-Adenî "el-İmân"da (19) başka bir tarîkten daha uzun bir metinle rivâyet etmiştir. Tahrîci ve tashîhi için oraya bakınız.

¹⁷¹ "Musannef"inde musannif (3108), Abdurrezzâk (19439), "el-İmân"da Ahmed (454) rivâyet etmiştir. Buhârî "Sahîh"inde (Selâmî Yaymak İslâm'dandır Bâbı) muallak olarak zikretmiş, Ebû Ubeyd de "el-İmân"da (31) zikretmiştir.

132- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Sıla'dan, onun Ammâr (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Onların yemin diye bir şeyleri yoktur" buyruğu hakkında "Ahitleri/sözleri yoktur" demiştir.¹⁷²

133- Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kalbinde hardal tanesi ağırlığına iman bulunan hiç kimse ateşe girmeyecek" derdi.¹⁷³

134- Bize Zeyd b. el-Hubâb, es-Sa'k b. Hazn el-Bekrî'den¹⁷⁴ onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "İmanın kulplarının en sağlamı Allah için sevip Allah için buğzetmektir."¹⁷⁵

Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den merfû olarak da rivâyet edilmiştir fakat Ebû Hâtîm'in ve Ebû Zur'a'nın "el-İlel"de (1931) söylediği üzere sahih değildir. Ayrıca İbn Receb'in "Fethu'l Bârî" sine (1/134) bakınız.

Derim ki: Bu eser merfû hükmündedir. Zira "Fethu'l Bârî"de (1/83) beyân edildiği üzere böylesi bir söz şahsî görüşe dayanarak söylenmez.

"Kendine insaflı davranman" sözüne gelince İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/135) şöyle demiştir: "Bu en yüksek hasletlerdendir. Bunun manası insanın üzerindeki sorumluluğun farkında olması ve kendisinden talepte bulunulmadan onu tam olarak yerine getirmesidir."

¹⁷² Musannif "Musannef"te (31081), Taberî "et-Tefsîr"de (10/89) ve İbn Ebî Hâtîm "et-Te fsîr"de(10026) rivâyet etmiştir.

¹⁷³ "Musannef"te "denirdi" olarak geçmektedir.

Hadisi musannif "Musannef"te (31082) rivâyet etmiştir. Benzeri Ahmed'in "el-İmân"ında (425) İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ın sözü olarak gelecektir.

¹⁷⁴ "Musannef"te şöyle geçmektedir: "Bana Zeyd b. el-Hubâb, es-Sa'k b. Hazn'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Akîl el-Ca'dî tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Suveyd b. Ğafele'den, onun İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki..." Sonra hadisi zikretti.

¹⁷⁵ Musannif "Musannef"inde (31083) rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca et-Tayâlisî (376) es-Sa'k b. Hazn-Akîl el-Ca'dî-Ebû İshâk-Suveyd b. Ğafele-Abdullah b. Mes'ûd-Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. İsnâdında Akîl el-Ca'dî vardır ki hadîsi Buhârî'nin söylediği üzere münkerdir. Ebû Hâtîm de bu hadisin

135- Bize Ebû Usâme, Cerîr b. Hâzim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana İsâ b. Âsım tahdis etti, dedi ki: Bana Adiyy b. Adiyy tahdis etti, dedi ki: Ömer b. Abdulazîz bana şunu yazdı: "Bundan sonra: İmanın farzları, kuralları, sınırları ve sünnetleri vardır. Bunların hepsine riâyet eden kimse imanını kemâle erdirmiş olur. Bunların hepsine rivâyet etmeyen kimse ise imanını kemâle erdiremez. Eğer hayatta kalırsam bunlarla amel etmeniz için size bunları açıklayacağım. Bundan önce ölürsem zaten sizinle beraber olmaya çok istekli değilim."¹⁷⁶

136- Bize el-Fadl b. Dukeyn tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den onun şöyle dediğini rivâyet etti: "Dört şey bu dînin mensupları için kaçınılmazdır: İslâm dâvetinin içerisine girmek... İman etmek; Allah'ı, öncesiyle sonrasıyla resûlleri, cenneti, cehennemi ve ölümden sonra dirilişi tasdik etmek... Yine kesinlikle imanını doğrulayacak ameller işlemelisin. Yine sen kesinlikle kendisiyle amelini güzelleştireceğin kadar bir ilim öğrenmelisin."

Sonra şu âyeti okudu: "*Şüphesiz Ben tevbe eden, iman eden, sâlih amel işleyen ve hidâyete eren kimseye karşı çok bağışlayıcıyım.*" (Tâhâ, 82)¹⁷⁷

137- Bize Abdula'lâ tahdis etti. Onun el-Cureyrî'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Onlar (yani Sahâbe) namaz dışında kişinin terk ettiği herhangi bir amelin terkinin

münker olduğuna hükmetmiştir. (el-İlel, 1977) Şâhidleri yukarıda geçmişti. (110, 111, 128)

¹⁷⁶ "Musannef"inde musannif (31084), "el-İmân"da Ahmed (392), el-Hallâl (1143) ve el-Lâlekâî (1572) rivâyet etmiştir. Buhârî de "Sahîh"inde muallak olarak zikretmiştir.

¹⁷⁷ "Musannef"inde musannif (31085) ve el-Lâlekâî (1582) rivâyet etmiştir.

Âcurrî "eş-Şerîa"da (2/614) şöyle demiştir: "Allah size rahmet etsin. Azalarla amel, kalp ve dil ile imanın tasdikidir. Kim imanını; azalarıyla işlediği abdest, namaz, zekât, oruç ve hac gibi amelleriyle tasdik etmez, kendisinin marifetiyle ve sözüyle yetinirse mümin olamaz. Marifet ve söz ona fayda vermez. Ameli terk etmesi imanını yalanlaması anlamına gelir. Yukarıda zikrettiklerimizle amel etmesi ise imanını tasdik etmesi demektir. Başarı Allah'tandır."

küfür olduğunu söylemiyorlardı. Ancak 'Namazın terki küfürdür' diyorlardı."¹⁷⁸

138- Bize Ebû Bekr b. Ayyâş, Muğire'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adamın kendisine "Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ı 'Mümin olduğuna şehâdet eden cennetlik olduğuna da şehâdet etsin' derken işittim?" demesi üzerine Şakîk'in "Doğrudur" dediğini işittim.¹⁷⁹

139- Bize Ebû Bekr b. Ayyâş, Âsım'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Vâil, kendisine "Bazı kimseler müminlerin cehenneme gireceğini söylüyor" denmesi üzerine "Vallahi cehennemi müminlerden başkası dolduracaktır" dedi.¹⁸⁰

140- Ebû Bekr dedi ki: Bize göre iman, söz ve ameldir, artar ve azalır.

-Kitabın Sonu-

Âlemlerin Rabbi Allah'a Hamd Olsun

Allah'ın Salât ve Selâmı Muhammed'in ve Onun Âlinin Üzerine Olsun.

¹⁷⁸ "Musannef"inde musannif (31086), "el-Îmân"da Ahmed (216), Tirmizî (2622), "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta el-Mervezî (947) rivâyet etmiştir. Tirmizî'nin ve Mervezî'nin lafızları şöyledir: "Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbı namaz dışında amellerden hiçbirinin terkini küfür görmezlerdi."

Bu eser Abdullah (*rahimehullah*)'ın Sahâbe'nin namazı terk eden kimsenin tekfiri hususundaki icmâsını naklettiği sahih bir eserdir. Bu Ehli Sünnet'in kabulle karşıladığı sahih ve muteber bir icmâdır. Mukaddimede beyân ettiğim üzere Sahâbe'nin bu konudaki icmâsını ilim ehlinde birçok kimse nakletmiştir. Ameli imanın bir rûknü olmaktan çıkarmak isteyen Mürcie'den başka kimse de bu esere ta'n etmemiştir.

¹⁷⁹ "Musannef"inde musannif (31088), "es-Sünne"de Abdullah (689) ve el-Hallâl (1012) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahrîci Ebû Ubeyd'in "el-Îmân" kitabında (İmanda İstisnâ Bâbı) geçmiş, bunun Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan birçok tarikle sahih olarak rivâyet edildiği beyân edilmişti.

¹⁸⁰ Musannif "Musannef"inde (31087) rivâyet etmiştir.

-Ek-

“Musannef”in İçerisinde Bulunan “İman” Kitabındaki

Hadisler ve Eserler

Bismillâhirrahmânirrahîm. Lütfunu karşılık Allah’a hamd olsun. Başarıya ulaştırmasına ve bağışta bulunmasına karşılık şükür O’nadır. Şehâdet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur, tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed onun kulu ve resûlüdür. Allah ona, âline ve ashâbına bol bol salât ve selâm etsin.

Bundan sonra: Musannifin “el-Musannef” isimli büyük kitabının içerisinde bulunan “el-Îmân” kitabında zikretmiş olduğu hadisleri ve eserleri, müstakil olan “el-Îmân” kitabının arkasına eklemenin alınacak fâidenin tam olması adına uygun olacağını düşündüm.

Musannif burada müstakil kitabında zikretmediği üç hadisi ve iki eseri zikretmiştir. Diğer taraftan müstakil kitabını kendisiyle noktaladığı iman hakkındaki “İman söz ve ameldir, artar ve azalır” sözü hâricinde “el-Musannef”te olmadığı hâlde müstakil kitabında bulunan hiçbir eser yoktur.

Sonra bunun arkasına İbn Ebî Şeybe’nin imanla ilgili konularda söylemiş olduğu ve ilim ehlinin kitaplarında dağınık hâlde bulunan bazı sözlerini ekledim. Başarıya ulaştıracak olan Allah’tır.

Allah’ın salâtı ve selâmı Muhammed’in, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

141/1- Bize İsmâîl İbn Uleyye tahdis etti. Onun Ebû Hayyân’dan, onun Ebû Zur’a’dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir gün insanların görebileceği bir yerde bulunuyordu. Bu esnâda bir adam O’na gelip “Ey Allah’ın Resûlü, iman nedir?” diye sordu. Rasulullah “İman; Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, O’na kavuşmaya ve resûllerine

inanman, bir de son dirilişe inanmandır” buyurdu. Adam “Ey Allah’ın Resûlü, İslâm nedir?” diye sordu. Rasulullah “Allah’a ibâdet edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmaman, farz olarak yazılmış namazı kılman, farz kılınmış zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır” buyurdu. Adam “Ey Allah’ın Resûlü, ihsân nedir?” diye sordu. Rasulullah şöyle cevap verdi: “Allah’a O’nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni görüyor.”¹⁸¹

142/2- Bize Ğunder tahdis etti. Onun Şu’be’den, onun Ebû Cemre’den, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)’dan rivâyet ettiğine göre Abdulkays heyeti Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e geldiler. Rasulullah “Bu heyet kimlerin heyetidir?” ya da “Bu topluluk kimdir?” diye sordu. “Rabîa” dediler. Bunun üzerine Rasulullah “Topluluk -ya da heyet- hoş gelmiş; rezil duruma düşmeyesiniz ve pişman olmayasınız” dedi.

Dediler ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Biz sana uzak yollardan geliyoruz. Ayrıca seninle aramızda Mudar kâfirlerinden şu kabîle bulunmaktadır. Bundan dolayı sana ancak haram ayda gelebiliyoruz. Şimdi bize açık seçik bir şey emret de onu arkamızdakilere bildirelim ve onunla cennete girelim.”

Rasulullah onlara dört şeyi emretti ve dört şeyi yasakladı. Onlara tek olan Allah’a iman etmeyi emretti. “Allah’a iman etmenin ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dediler. Buyurdu ki: “Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in de Allah’ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve bir de ganimetin beşte birini vermeniz.” Sonra “Bunları belleğin ve arkamızdakilere öğretin” diye ekledi.¹⁸²

143/3- Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr’dan, onun Sâlim b. Ebîl Ca’d’dan, onun Âmiroğulları’nın mevlâsı Atıyye’den, onun Yezîd b.

¹⁸¹ “Musannef”inde musannif (30945), Buhârî (50) ve Müslim (9) rivâyet etmiştir. Tahrîci 119 numaralı eserin dipnotunda geçmişti.

¹⁸² “Musannef”inde musannif (30946), Buhârî (53) ve Müslim (17) rivâyet etmiştir. Bunun hakkında Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabında (15) bazı açıklamalarda bulunulmuştur.

Bişr es-Seksekî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Medîne'ye geldim ve Abdullah b. Ömer'in yanına girdim. Ona Irak ehlinde bir adam gelip "Ey Abdullah, neden Allah yolunda savaşmayıp da hac ve umre yapıyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Abdullah "Yazık sana!" dedi. "Şüphesiz iman beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'a ibâdet edersin, namazı kıalarsın, zekâtı verirsin, Beyt'i haccedersin, Ramazan orucunu tutarsın."

Ona yine aynı şeyi söyledi, dedi ki: "Allah'ın kulu! Allah'a ibâdet edersin, namazı kıalarsın, zekâtı verirsin, Beyt'i haccedersin ve Ramazan orucunu tutarsın."

Sonra ona yine aynı şeyi söyledi, dedi ki: "Allah'ın kulu! Allah'a ibâdet edersin, namazı kıalarsın, zekâtı verirsin, Beyt'i haccedersin ve Ramazan orucunu tutarsın. Rasulullah bize böyle söyledi."¹⁸³

144/4- Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti. Onun Umâra'dan, onun Ebû Zur'a'dan rivâyet ettiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "İslâm'ın kulpları dörttür: Namaz, zekât, cihâd ve emânet."¹⁸⁴

145/5- Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Sıla'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*) dedi ki: "İslâm sekiz paydır. Namaz bir pay, zekât bir pay, cihâd bir pay, Ramazan orucu bir pay, iyiliği emretmek bir pay, kötülükten sakındırmak bir pay, islâm (teslîmiyet) bir paydır. Hiç payı olmayan hüsrâna uğramıştır."¹⁸⁵

146/6- İbn Ebi Şeybe şöyle demiştir: "Kişi zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Yani o hâlde imanı kâmil olmaz. İmanı eksik olur."¹⁸⁶

¹⁸³ Musannif "Musannef"inde (30947) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ahmed'in "el-Îmân" kitabında (22) gelecektir.

¹⁸⁴ Musannif "Musannef"inde (30948) rivâyet etmiştir.

¹⁸⁵ Musannif "Musannef"inde (30949) rivâyet etmiştir. Burada hacı söz konusu etmemiştir. Bu sahih bir eserdir. Tahrîci Ahmed'in "el-Îmân" kitabında (393) gelecektir.

¹⁸⁶ Ta'zîmu Kadri's Salât, 581

147/7- İbn Ebî Şeybe şöyle demiştir: “İman ancak islâm ile, islâm da ancak iman ile. Kişi konuşma esnâsında ‘İmanı kabul ettim’ dediği zaman İslâm’a da girmiş olur. Yine o ‘İslâm’ı kabul ettim’ dediği zaman imana da girmiş olur.”¹⁸⁷

148/8- İbn Ebî Şeybe şöyle demiştir: “İstisnâ câizdir. Kişi ‘Ben müminim’ dese, ‘Allah katında’ demese, istisnâ da yapmasa bu da benim nezdimde câizdir. Bunu diyen kimse mürcî değildir.”¹⁸⁸

149/9- İbn Ebî Şeybe şöyle demiştir: “Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Namazı terk eden kâfir olur’ buyurmuştur. Bundan dolayı ona ‘Küfürden dön!’ denir. Dönerse ne âlâ! Dönmezse yöneticinin ona verdiği üç gün mühletten sonra öldürülür.”¹⁸⁹

150/10- Ebû Muhriz “Ma’rifetu’r Ricâl” (2/215) eserinde şöyle demiştir: Ebû Bekr b. Ebî Şeybe’yi kendisine “İman hakkında ne düşünüyorsun?” diye sorulması üzerine “İman artar ve azalır, o söz ve ameldir” derken işittim. Yine ona “İman nasıl azalır?” diye soruldu. O da “Ebû Cafer el-Hatmî’nin hadisinde geçtiği gibi” diye cevap verdi.

¹⁸⁷ Ta’zîmu Kadri’s Salât, 583

¹⁸⁸ Ta’zîmu Kadri’s Salât, 587

¹⁸⁹ Ta’zîmu Kadri’s Salât, 988

-ÜÇÜNCÜ KİTAB-

“KİTÂBU’L İMAN”

(el-İRCA)

Musannif

Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel

(V. 235)

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahmân ve Rahmân Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yar-dım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyete ilettiğini saptıracak, O'nun saptırdığını hidâyete iletecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu derlemedeki bu üçüncü kitap, hicrî iki yüz kırk bir yılında vefât etmiş olan Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Han-bel (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabıdır. İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabı ilim ehli arasında meşhur bir kitaptır. Kaleme aldıkları eserlerde bu kitaptan çokça istifâde etmişlerdir.

Bu kitabın bize kadar ulaşması için onu öncelikle Allah Teâlâ ko-rumuş, sonra hicrî üç yüz on bir yılında vefat etmiş olan Ebû Bekr Ah-med b. Muhammed el-Hallâl (*rahimehullah*) korumuştur. O bu kitabı tam olarak hocası el-Merrûzî'den büyük kitabı "es-Sünne"de rivâyet etmiş, bu kitabının "el-Îmân" bölümünde oluşturduğu baplara göre ondan dağınık rivâyetler zikretmiştir. Bu bapları bitirdiği zaman el-Hallâl şöyle demiş-tir: "Ebû Abdullah'ın 'el-İrcâ' kitabı, o bunun bir kısmını İbn Ebî Rezme-ye öğrettikten sonra tamama erdi."

Derim ki: İmam Ahmed'in İbn Ebî Rezme'ye gönderip öğrettiği bu kitabının el-Hallâl (*rahimehullah*)'ın "es-Sünne"de (1088) zikrettiği geç-miştir. O şöyle demiştir:

Bana Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: "Ebû Abdullah ba-na İbn Ebî Remze el-Merrûzî hakkında dedi ki: 'Bana ulaştığına göre in-sanlar ona Mekke'de iman hakkında sormuşlar da o "İman söz ve amel-dir" diyememiş. Bunun onun hakkında doğru olduğunu bilsem kesinlikle yanıma girmesine izin vermem.' Bundan iki veya üç gün sonra bana 'İbn Ebî Rezme'nin durumu nedir?' diye sordu. Dedim ki: 'Onun hakkında bir şey öğrenemedim. "Benim tarafımdan bir kimsenin ona gitmesini iste-

mem” dediğinden dolayı onun yanına da gitmedim.’ Aradan bir süre geçti, yatsı namazını kıldık. Sonra dedi ki: ‘Ona git, zira kendisiyle aramızda bir hukuk vardır. Ona “İbnu’l Mubârek ‘İman farklı derecelerde bulunur’ derdi” de.’”

Sonra (el-Merrûzî) onun (yani İbn Ebî Rezme’nin) yanına gitti ve (İbn Ebî Rezme) “İnsanlara Irak’a gittiğim zaman Ebû Abdullah ile görüşeceğimi, o bana ne söylerse ona göre hareket edeceğimi söyledim” dedi. Sonra (Irâk’a) gelip Ebû Abdullah’a “Bana bir hüccet ver de Merv ehlinin yanına gittiğim zaman bunu onlara bildireyim” dedi. Ebû Abdullah da ona bu hadisleri öğretti ve bana “Bunları ona ver” dedi. (Hallâl’in Merrûzî’den yaptığı nakil burada sona erdi.)

Sonra el-Hallâl (*rahimehullah*) bu kitabı tam olarak aktarmış, kitabı bitirince “Ebû Abdullah (*radiyallahu anh*)’ın ‘el-Îmân’ kitabının sonu” demiştir.

Bu kitabı meydana getirdikten sonra ilim ehlinin bu kitapta yer alan hadisleri ve eserleri nasıl tahriç ettiğine baktım. Allah’ın lütfu ve minnetiyle onların tahriç ettiklerinin önümüzde duran kitaptan farklı olmadığını gördüm.

İman kitabının el-Merrûzî tarafından rivâyet edilen bu rivâyetini İmam Ahmed’in oğlu Abdullah’ın “es-Sünne” kitabında babasından rivâyet ettikleriyle karşılaştırdım. Abdullah toplamda yüz altmış üç eser rivâyet etmiştir ki bunların on sekizini el-Merrûzî rivâyet etmemiştir. Bunları Abdullah (*rahimehullah*)’ın “es-Sünne” kitabındaki tahriçlerimle yeti- nerek tahriçsiz bir şekilde kitabın ek bölümünde aktarmayı alınacak fâidenin tamamen ermesi adına uygun gördüm.

Allah’tan bu çalışmamı yalnızca kerîm vechi için ortaya konan bir çalışma eylemesini, beni kendisine kavuşana kadar İslâm ve Sünnet üzere kılmasını niyaz ediyorum. Allah’ın salât ve selâmı nebîsi Muhammed’in, onun âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Musannifin Tercemesi

İsmi Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed b. İdrîs'tir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın imamı olarak meşhurdur. Hicrî yüz altmış dört yılında doğmuş, iki yüz kırk bir yılında vefât etmiştir. Allah ona rahmet etsin.

Âlimlerin Onun Hakkındaki Övgüleri:

Şâfiî "Ahmed sekiz hususta imamdır" dedikten sonra onun Sünnet'te imam olduğunu söylemiştir.

Alî b. el-Medînî şöyle demiştir: "Allah bu dini üçüncüleri olmayan iki adamla desteklemiştir: Riddet zamanında Ebû Bekir es-Sıddık (*radıyallahu anh*) ile, mihnet zamanında Ahmed b. Hanbel ile..."

İshâk b. Râhûye şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel ve kendisini harcadığı şey için harcaması olmasaydı şüphesiz İslâm giderdi."

Abdulvehhâb el-Verrâk şöyle demiştir: "Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel imamımızdır. O ilimde derinleşenlerdendir. Yarın Allah Teâlâ'nın huzurunda durduğumda bana 'Kime uydun?' diye sorduğu zaman 'Ahmed'e' diyeceğim. İslâm adına Ebû Abdullah'ın başına neler geldi?! Yirmi sene bu meseleden dolayı belâyâ maruz kaldı."

Tercemenin Kaynakları:

Menâkıbu'l İmâmi Ahmed, İbnu'l Cevzî

Tabakâtu'l Hanâbile, (1/8)

Hilyetu'l Evliyâ, 9/161

Tehzîbu'l Kemâl, 1/437

Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 11/177

Kitap Hakkında

1- Kitabın Güvenilirliği

İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabının var olduğu hususunda şüphe yoktur. Bu kitap aynı zamanda "el-İrcâ" olarak da isim-

lendirilmektedir. İlim ehlinden birçok kimse bu kitabı söz konusu etmiş ve ondan nakillerde bulunmuştur. Örneğin:

a) “Târîhu’l İslâm”da (5/1063) şunlar geçmektedir: Hanbel b. İshâk dedi ki: Ebû Abdullah Bağdat’taki bir hükümet binasında, İshâk b. İbrâhîm’in kardeşi Muhammed b. İbrâhîm’in ahırında hapsedildi. Daracık bir hücredeydi. Ramazan ayında hastalandı. O hücrede az bir süre hapsedildi. Sonra genel hapishaneye gönderildi. O hapishanede yaklaşık otuz ay kaldı. Onun yanına giderdik. Bana hapiste ‘el-İrcâ’ kitabını ve başka eserleri okudu.”

b) Ebû Muhammed İbn Ebî Hâtîm er-Râzî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: Babamı şöyle derken işittim: “İki yüz on üç yılında kendisiyle ilk karşılaştığım zaman Ahmed b. Hanbel’in yanına gitmiştim. Namaza çıktığı zaman yanına ‘Kitâbu’l Eşribe’yi ve ‘Kitâbu’l İmân’ı almıştı. Namazını kıldı da kimse ona bir şey sormadı. Sonra kitapları evine götürdü. Başka bir gün yine onun yanına gittim. Baktım ki yine bu iki kitabını çıkarmış. Bu kitapları ecir beklediğinden dolayı çıkardığını düşündüm. Çünkü ‘Kitâbu’l İmân’ dinin aslıdır, ‘Kitâbu’l Eşribe’ (İçecekler Kitabı) ise insanları kötülükten alıkoyar. Zira her kötülüğün başı sarhoşluk veren içeceklerdir.” (Menâkıbu’l İmâmi Ahmed, İbnu’l Cevzî, s. 260)

c) Âcurrî (*rahimehullah*) “eş-Şeria”da (2/614) şöyle demiştir: “Ahmed b. Hanbel ‘Kitâbu’l İmân’da gerek bu hadisi gerek başka hadisleri imanın söz ve amel olduğuna delil getirmiştir. Bu hadis birçok tarikten gelmiştir...” Sonra bu tarikleri zikretmiştir.

d) Hallâl “es-Sünne”de bu kitabın tamamını zikretmiştir. Ben de kitabı oradan çıkardım.

e) İleride geleceği üzere Kâdî Ebû Ya’lâ “el-İmân” kitabında defalarca bu kitaptan söz etmiştir.

f) İbn Teymiyye “el-Ukûd”da (s. 200) şöyle demiştir: “Yine o ‘Kitâbu’l İmân’ı ve ‘Kitâbu’l Eşribe’yi tasnif etmiştir. O bunları orada -yani Kûfe’de- Mürcie’nin ve sarhoşluk veren içecekleri tüketen kimselerin çokluğu sebebiyle insanlara sürekli okurdu.”

g) İbnu'l Kayyım bu kitaptan "Tehzibu's Sünen"de söz etmiş, 35 numaralı eseri zikrettikten sonra "Ahmed bunu 'er-Reddu ale'l Mürcie' kitabında delil getirmiştir" demiştir.

h- Zehebî bu kitaptan "Siyeru A'lâmi'n Nubelâ"da (11/296) söz etmiş, kitabı çeşitli eserlerinin içerisinde zikretmiştir.

i) İbn Receb bu kitaptan "Fethu'l Bârî"de (1/196) söz etmiştir.

j) İbn Abdulhâdî bu kitaptan "Tenkîhu Tahkîki Ehâdisi't Ta'lik"te (2/395) söz etmiştir.

k) İbn Hacer bu kitaptan "Fethu'l Bârî"de (1/38, 47, 82, 87, 111) söz etmiştir. Yine o bu kitabı "el-Mu'cemu'l Mufehres"te (s. 52) isnâdıyla rivâyet etmiş, şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel'in 'el-Îmân' kitabı: Bize Ebû İshâk et-Tenûhî şifâhî olarak Ahmed b. Abdulhâdî'den onun şöyle dediğini haber verdi: Bize el-Fahr Alî b. el-Buhârî haber verdi, dedi ki: Bize İsmâil b. İbrâhîm b. Zekeriyâ haber verdi, dedi ki: Bize İsmâil b. el-Fadl haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr el-Bâtırkânî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Mende haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Amr b. Hakîm haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Mûsâ el-Huseyn b. el-Hasen er-Râzî haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed bunu haber verdi."

l- Suyûtî bu kitaptan "Enşâbu'l Kutubi fi Ensâbi'l Kutub" (s. 116) isimli eserinde söz etmiştir.

2- İmam Ahmed'in "el-Îmân" Kitabının Râvîleri

a) El-Hallâl'in "es-Sünne"sinde ve el-Âcurrî'nin "eş-Şeria"ında geçtiği üzere el-Mervezî rahimehullah.

b) İbn Hacer'in bu kitabın isnadında zikrettiği üzere Ebû Mûsâ el-Huseyn b. el-Hasen er-Râzî rahimehullah.

c) Kâdî Ebû Ya'lâ'nın "el-Udde fi Usûli'l Fıkh" (3/963) isimli eserinde geçtiği üzere Abdullah b. Ahmed rahimehullah. İbn Batta (rahimehullah)'ın "el-İbânetu'l Kubrâ" eserindeki rivâyetleri de ondan nakledilmiştir.

d) Hanbel b. İshâk rahimehullah. El-Lâlekâî'nin "es-Sünne" kitabındaki rivâyetleri de ondan nakledilmiştir. Az önce Hanbel (rahimehullah)'tan aktarıldığı üzere İmam bu kitabı onlara zindandayken okumuştur.

El-Hallâl (rahimehullah) dedi ki:

1- Bize Ebû Bekr el-Mervezî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Şemmâs tahdis etti, dedi ki: Cerîr b. Abdulhâmîd'i "İman söz ve ameldir, iman artar ve azalır" derken işittim. Ona "Sen ne diyorsun?" diye soruldu. "Ben müminim inşâallah diyorum" diye cevap verdi.

Yine İbrâhîm dedi ki: Fudayl b. İyâd'a ben işitiyorken iman hakkında soruldu. Dedi ki: "Bize göre imanın içi ve dışı dil ile ikrarda bulunmak, kalp ile söylemek ve onu uygulamaktır."

Yine İbrâhîm dedi ki: Yahyâ b. Suleym'i "İman söz ve ameldir" derken işittim. İbn Cureyc'in de "İman söz ve ameldir" dediği rivâyet edilmiştir.

Yine İbrâhîm dedi ki: Ebû İshâk el-Fezârî'ye iman hakkında sorup "İman söz ve amel midir?" dedim. "Evet" diye cevap verdi.

Yine İbrâhîm dedi ki: İbnu'l Mubârek'i "İman söz ve ameldir, iman farklı derecelerde bulunur" derken işittim.¹⁹⁰

¹⁹⁰ İbn Teymiyye "Mecmû'u'l Fetâvâ"da (13/50) şöyle demiştir: "Sahâbe (radiyalahu anhum)'den iman arttığı ve azaldığı sahih olacak rivâyet edilmiştir. Sünnet imamlarının görüşü de budur. İbnu'l Mubârek 'O farklı derecelerde bulunur ve artar' derdi. 'Azalır' lafzını kullanmaktan kaçınırdı. Bunun sebebi Ehli Sünnet'in aslının iman iki cihet ile farklı derecelerde bulunuyor olmasıdır: Rabbin emri ciheti ile ve kulun fiili ciheti ile..."

Birinci cihet: Müminlerden bir şahsa emredilen iman herkese emredilen iman ile aynı değildir. Zira müslümanlar için başında iman bir kısmı ile emrolunmuşlardı. Bundan sonra diğer kısmıyla emrolundular. Yine onlar kible gibi kendilerine emredilen bazı şeyleri terk ettiler... Aynı şekilde haccın, zekâtın ve cihadın kendisine vacip olduğu kimseye kendisine emredileni bileceği ve Allah'ın kendisine başkasına -mücmel olması haricinde- vacip olmayan şeyleri vacip kıldığına inanacağı kadar iman vaciptir. Bu kimseye bu hususlarda mufassal iman vaciptir... Şu hâlde in-

Yine İbrâhîm dedi ki: En-Nadr b. Şumeyl'i "İman söz ve ameldir" derken işittim.

Yine İbrâhîm dedi ki: Nahivci Halîl'i "Ben mümin olduğumu söyledikten sonra geriye ne kalıyor ki?" derken işittim. Yine ben Bakıyye'ye ve İbn Ayyâş'a (iman hakkında) sordum. "İman söz ve ameldir" dediler.¹⁹¹

2- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi, dedi ki: Bana -kayınbiraderi- Muhammed b. Zekvân tahdis edip şöyle dedi: Hammâd'a "İbrâhîm ircâ hususunda sizinle aynı şeyi mi söylüyordu?" diye sordum. "Hayır, o da senin gibi şüpheliydi" dedi.¹⁹²

3- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun bir adamdan, onun Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o "Ey Irak halkı, siz Haccâc'ın mümin olduğunu mu söylüyorsunuz-

sanlar kendilerine emredilen iman hususunda aynı derecede bulunamazlar. Bu Mürcie'nin hataya düştüğü asıllardandır. Onlar imanın tek bir şey olduğunu, mükelleflerin tamamının iman hususunda eşit olduğunu zannetmişlerdir. 'Meleklerin ve nebîlerin imanı en fâsık insanın imanı birdir; nitekim fâsık kimse şehâdeteyni telaffuz ettiği ya da Fâtîha'yı okuduğu zaman onun telaffuzu diğer insanların lafzıyla aynı olur' demişlerdir.

İkinci cihet: İnsanlar, onların hepsine vacip emredilmiş olmasına rağmen onu yerine getirme yönünden farklı derecelerde bulunabilirler. İşte bu ayrışma noktası olduğu zannedilen meseledir. Hâlbuki iki mesele de ayrışma noktasıdır. İnsanlar bu hususta da birbirlerinden farklı derecelerde bulunurlar. Hırsızlık yapanın, zina edenin ya da içki içenin imanı başkalarının imanı gibi değildir. Vacipleri yerine getirenin imanı onların bir kısmını zayi edenin imanı gibi değildir."

¹⁹¹ Abdullah "es-Sünne"de (613) rivâyet etmiştir. Tahricimin tamamı için oraya bakınız.

¹⁹² Abdullah "es-Sünne"de (723) rivâyet etmiştir. İbrâhîm (*rahimehullah*)'ın istisna hakkındaki sözü 188. maddede gelecektir. Hammâd, mürcîî fakih Hammâd b. Ebî Süleymân'dır. O burada İbrâhîm en-Nehâî (*rahimehullah*)'tan imanında şüpheli diye söz etmektedir. Onun bununla maksadı, İbrâhîm'in imanda istisna yapıp "Ben inşaallah müminim" demesidir. Bu onlara göre caiz değildir. Hatta bu onların bazılarına göre küfürdür! Bundan dolayı onlar Ehli Sünnet'i "Şükkâk/Şüpheciler" olarak isimlendirirler. Nitekim bunu mukaddimede beyân ettim.

nuz?!" demiştir. Mansûr, İbrâhîm'in "Haccâc'ın durumu kendisine kapalı kalan kimseye bu körlük olarak yeter" dediğini nakletmiştir. Yine Mansûr İbrâhîm'in Haccâc'ı söz konusu ettikten sonra "*Dikkat edin, Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir!*" (Hûd, 18) dediğini aktarmıştır.¹⁹³

4- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Hâlid tahdis etti, dedi ki: Bana Rabâh tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun İbn Tâvûs'tan, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İman ağaca benzer. Aslı şehâdetdir. Gövdesi ve yaprakları da şudur. Meyveleri veradır. Meyvesi olmayan ağaçta hayır olmadığı gibi verası olmayan insanda da hayır yoktur."¹⁹⁴

5- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Miskîn b. Bukeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Sâbit b. Aclân'ın¹⁹⁵ Süleym Ebû Âmir'den rivâyet ettiğine göre el-Hamrâ heyeti Osmân b. Affân (*radıyallahu anh*)'a ona hem kendileri adına hem de arkalarındakiler adına İslâm üzere bey'at etmeye geldiler. Osmân da Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, namazı kılacakları, zekâtı verecekleri, Ramazan orucunu tutacak-

¹⁹³ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (95, 96, 98) parça parça rivâyet etmiştir. 370. maddede bir daha gelecektir. İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (97) onun küfrüne hükmedenlerden bazı eserler nakledilmişti. Allah'tan selâmet ve âfiyet dileriz.

¹⁹⁴ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (614) rivâyet etmiştir.

İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/28) bu esere ta'lîk olarak şöyle demiştir: "Bilindiği üzere ağaç ve hurma ağacı isimlerinin müsemmâlarının kapsamına giren; onların dalları, yaprakları ve meyveleri gibi şeylerden herhangi biri ortadan kalktığı zaman ağaçtan ağaç ismi gitmez. Ancak "Bu eksik bir ağaçtır, başka ağaçlar ondan daha tamdır" denir. Ağacın kökü kesildiğinde ve ağaç yıkıldığında ise ortada ağaç mağaç kalmaz. Ağaç o zaman kütük olur. Aynı şekilde rükünleri yerinde olduktan sonra imandan ve İslâm'dan bunların müsemmâsı kapsamında olan şeylerin bir kısmı kaybolduğu zaman bundan dolayı İslâm ve iman ismi tamamıyla kaybolmaz. İsmi (İslâm'ın veya iman'ın) noksanlığından dolayı çekip alınması ayrıdır. Hâlbuki rükünleri ve binası yıkılan şeyin müsemmâsı tamamıyla ortadan kalkar. Allah en iyi bilendir."

¹⁹⁵ Aslında "Sâbit'ten, onun İbn Aclân'dan..." diye geçmektedir. Bu bir hatadır. Doğrusu yukarıda yazdığımıdır. Tercemesi için "Tehzîbu'l Kemâl"e (4/363) bakınız.

ları ve mecûsilerin bayramlarını bırakacakları üzere onlardan bey'at aldı. ["Evet"] dedikleri zaman onların bey'atını kabul etti.¹⁹⁶

6- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize bir adam -ki bu adam Ali'dir- tahdis etti. Onun Cerîr b. Abdulhamîd'den, onun Muğî-re'den, onun Simâk b. Seleme ed-Dabbî'den, onun Abdurrahmân b. Is-me'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Âişe (*radiyallahu anha*)'nın yanımdaydım. Muâviye'nin elçisi ona bir hediye getirdi ve "Bunu müminlerin emîri sana gönderdi" dedi. Âişe de "İnşâallah müminlerin emîri, o sizin emîrinizdir" dedi ve hediye kabul etti.¹⁹⁷

7- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis etti, dedi ki: Bize Usâme b. Zeyd tahdis etti. Onun İbn Şihâb'dan, onun Hanzala b. Alî b. el-Eska'dan rivâyet ettiğine göre Ebû Bekr (*radiyallahu anh*) Hâlid b. el-Velîd'i gönderip ona insanlarla beş şey için savaşmasını emretti ve "Kim bu beş şeyden birini terk ederse onunla bu biri için beşi için savaştığın gibi savaş!" dedi: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek ve Ramazan orucunu tutmak."¹⁹⁸

8- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Abdula'lâ es-Sa'lebî'den, onun İbnu'l Hanefiyye'den rivâyet ettiğine göre o "Takiyyesi olmayanın imanı yoktur" demiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (939) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. İsnâdı hasendir. Köşeli parantez arası oradandır.

¹⁹⁷ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (25) rivâyet etmiştir. Tahricimin tamamı için oraya bakınız.

¹⁹⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (981) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. Yine el-Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (975) ve el-Adenî "el-İmân"da (1) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Hanzala b. Alî Ebû Bekr es-Sıddık (*radiyallahu anh*)'a erişmemiştir. İslâm'ın esaslarından birini yerine getirmekten geri duranlarla savaşmanın emredilmesi 9, 12 ve 410. eserlerde gelecektir.

¹⁹⁹ İbn Ebî Şeybe (33716, Müslümanları Uygun Olmayan Şeylere Çağırın Müşrikler Hakkında Ne Dedikleri, Onlara Olumlu Karşılık Verip Vermedikleri, Hoşnutsuz-

9- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulhamîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şehr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ğanm Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*) hadisini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Şüphesiz bu işin başı Allah’tan başka ilâh olmadığına, O’nun tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına, Muhammed’in de O’nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmendir. Bu işi ayakta tutan şey namazı kılmak ve zekâtı vermektir. Bu işin tepesinin zirvesi Allah yolunda cihaddır. Ben²⁰⁰ insanlarla namazı kılmalarına, zekâtı vermelerine, Allah’tan başka ilâh olmadığına, tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmelerine dek savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman korunurlar, -hakkı ile olması müstesnâ- kanlarını ve mallarını korurlar. Hesapları ise Allah’a aittir.”²⁰¹

10- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun Mansûr’dan, onun Zerr’den, onun Vâil b. Mihâne’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Kadınlar gibi, akılları ve dinleri eksik olduğu hâlde akıllı adamlara üstün gelen kimseyi görmedim.” “Onun aklının eksikliği nedir?” diye soruldu. “İki kadının şehâdetinin bir adamın şehâdetiyle eşit kılınması”

luk Gösterip Göstermedikleri) ve “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1251) İbn Batta rivâyet etmiştir.

“Tabakâtul Muhaddisîne bi-İsbehân”da (4/176) Mekhûl’dan onun “Takiyye yapmayan zelil düşer” dediği rivâyet edilmiştir. İbn Ebî Şeybe’nin (33719) rivâyet ettiğine göre de el-Hasen “Takiyye bir ruhsattır, faziletli olan Allah’ın emrini yerine getirmektir” demiştir. Bununla Ehli Sünnet’in nezdindeki takiyye ile düşmanları olan Râfıza’nın ve başkalarının nezdindeki takiyye arasındaki fark anlaşılmaktadır.

²⁰⁰ “Müsned”de “Ben ancak...” diye geçmektedir.

²⁰¹ Ahmed (22122), İbn Mâce (72) ve “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta (7) Muhammed b. Nasr rivâyet etmiştir.

“Misbâhu’z Zücâce” (1/13) sahibi şöyle demiştir: “Bu hasen bir isnaddır. Bunu ayrıca ed-Darakutnî ‘Sünen’inde bu tarikten rivâyet etmiştir. Şeyhayn ise Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir.”

Benzeri Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan (12, 37) ve mürsel olarak el-Hasen’den (340) gelecektir.

dedi. “Dininin eksikliği nedir?” diye soruldu. “Şu kadar şu kadar gün Allah’a tek rekât namaz kılmadan durur” diye cevap verdi.²⁰²

11- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Hişâm ve Ebû Ahmed tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Alkame b. Mersed’den, onun Süleymân b. Bureyde’den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara kabirlere çıktıkları zaman (şöyle demelerini) öğretir ve kendisi de şöyle derdi: “Selâm üzerinize olsun müminlerden ve müslümanlardan olan yurt halkı! İnşâallah biz size katılacağız.”

Muâviye b. Hişâm (ziyâde olarak) şöyle dedi²⁰³: “Siz bizim öncümüzünüz. Biz sizin peşinizden gelecek olanlarız. Allah’tan hem bizim için hem sizin için âfiyet dileriz.”²⁰⁴

²⁰² Tahrici İbn Ebî Şeybe’nin kitabında (59) geçmişti. El-Adenî’nin kitabında da (35) merfû olarak gelecektir.

²⁰³ “Müsned”de “Muâviye hadisinde şöyle demiştir” deyip hadisi zikretmiştir.

²⁰⁴ Ahmed “Müsned”inde (22985) rivâyet etmiştir. Hadisi ayrıca Müslim (985) Süfyân tarîkiyle rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinde “Siz bizim öncümüzünüz, biz sizin peşinizden gelecek olanlarız” lafzı yoktur. On üçüncü maddede Âîşe tarîkiyle gelecektir. Burada imanda istisnâ yapılabileceğinin delili vardır. İmam Ahmed (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara katılacağını bildiği hâlde istisnâ yapmıştır.” (Tabakâtü’l Hanâbile, 2/181)

Abdullah “es-Sünne”de (587) şöyle demiştir: Babamı şöyle derken işittim: “(İmanda) istisnâ yapmayana karşı hüccet Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kabir ehline söylediği ‘Biz de inşâallah size katılacağız’ buyruğudur.”

Hallâl’in (1048) rivâyet ettiğine göre İshâk şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel’i şöyle derken işittim: “Ben imanda istisnâ hususunda İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’ın hadisini delil sayıyorum. Zira iman sözdür. Amel de fiildir. Biz sözü söylemiş bulunuyoruz. Amel hususunda ise kusurlarımızın bulunmasından endişe ediyoruz. İmanda istisnâda bulunmamız benim hoşuma gider. Biz ‘Ben inşâallah müminim’ deriz.”

Yine (İshâk) şöyle dedi: Kendisine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Biz de inşâallah size katılacağız” buyruğundaki istisnâdının ne hususta vâki olduğunun sorulması üzerine Ebû Abdullah’ın şöyle dediğini işittim: “İstisnâ yerler hakkında vâki olmuştur. O onlara selâm verdiği yere mi yoksa başka bir yere mi defnedileceğini bilmiyordu.”

12- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdolvâhid b. Ziyâd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Kesîr b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bana babam Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittiğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“İnsanlarla Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in Allah’ın resûlü olduğuna şehâdet etmelerine, namazı kılmalarına, zekâtı vermelerine dek savaşmakla emrolundum. Bundan sonra artık (Allah) onların kanlarını ve mallarını bana haram kılmıştır. Hesapları ise Allah’a aittir.”²⁰⁵

13- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Mehdî²⁰⁶ tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti. Onun Şerîk b. Ebî Nemir’den, onun da Atâ b. Yesâr’dan rivâyet ettiğine göre Âişe (*radiyallahu anha*) şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Âişe’nin gecesı olduğu zaman gecenin sonlarında²⁰⁷ Bakî’e çıkar ve şöyle derdi:

²⁰⁵ Ahmed “Müsned”de (8544) rivâyet etmiştir.

Buhârî (2946) ve Müslim (21, 22) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan şu lafızla rivâyet etmiştir: “Lâ ilâhe illallâh demelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Kim Lâ ilâhe illallâh derse canını ve malını -hakkı ile olması hariç- benden korumuş olur. Hesâbı ise Allah’a aittir.”

İbn Receb “Câmiu’l Ulûmi ve’l Hikem”de (s. 227) şöyle demiştir: “Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’ın rivâyeti hususunda meşhûr olan onda namazı kılmanın ve zekâtı vermenin zikrinin geçmemesidir.”

Yine bunu Buhârî ve Müslim (36) İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)’dan şu lafızla rivâyet etmişlerdir: “Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın resûlü olduğuna şehâdet etmelerine, namazı kılmalarına, zekâtı vermelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman -İslâm’ın hakkı ile olması hariç- kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah’a aittir.”

Bu hadis onların dışındaki sahâbîlerden de rivâyet edilmiştir ki bu rivâyetler Sahîhayn’da ve başka kitaplarda geçmektedir. Yine bu hadis 37. ve 340. maddeler de gelecektir. Benzeri 9. maddede Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*)’tan geçmişti.

²⁰⁶ “Müsned”de “Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti” diye geçmektedir.

²⁰⁷ “Müsned”de “gecenin üçte ikisi geride kaldığında” diye geçmektedir.

“Selâm üzerinize olsun müminler topluluğunun yurdunun halkı! Şüphesiz siz yarın size vaad edilen için bekletilmektesiniz, biz de (bekletilmekteyiz). Biz de inşaallah size katılacağız.”²⁰⁸

14- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Şüphesiz ölü onların ayakkabılarının seslerini kendisine arkalarını dönüp gittikleri zaman işitir. Eğer müminse namaz başının ucunda, oruç sağında, zekât solunda; sadaka, insanlara iyilik ve ihsan gibi hayır fiilleri ayaklarının ucunda olur. Sonra kendisine başı tarafın-dan gelinir de namaz ‘Benim tarafımdan giriş yok’ der. Sonra kendisine sağ tarafından gelinir de oruç ‘Benim tarafımdan giriş yok’ der. Sonra kendisine sol tarafından gelinir de zekât ‘Benim tarafımdan giriş yok’ der. Sonra kendisine ayakları tarafından gelinir de sadaka, bağları gözetme, insanlara iyilik ve ihsan gibi hayır fiilleri ‘Benim tarafımdan giriş yok’ der. Sonra kendisine ‘Otur!’ denir. O da oturur. Kendisine güneş gösterilmiştir ve batmak üzereyken gösterilmiştir. Ona ‘Bize sana soracaklarımızdan haber ver’ denir. Bunun üzerine o ‘Beni bırakın da namaz kılayım’ der. ‘Kılacaksınız, sen bize sana soracaklarımızdan haber ver’ derler. ‘Bana ne soracaksınız?’ der. (Biri) ‘Aranızdaki şu adamı bildin mi, onun hakkında ne diyorsun, onun hakkındaki şehâdetin nedir?’ diye sorar. ‘Muhammed mi?’ der. ‘Evet’ derler. Bunun üzerine ‘Onun Allah’ın resûlü olduğuna ve Allah katından hak ile geldiğine şehâdet ederim’ der. Ona ‘Bunun üzerine yaşadın, bunun üzerine öldün ve inşaallah bunun üzerine diriltileceksin’ denir. Sonra ona cennet kapılarından bir kapı açılır ve kendisine ‘Bu buradan senin oturacağın, Allah’ın senin için hazırladığı yerdir’ denir. Bundan dolayı mutluluğu ve sevinci artar. Sonra ona cehennem kapılarından bir kapı açılır ve kendisine ‘Bu -Allah’a isyan etseydin- buradan senin oturacağın, O’nun senin için hazırladığı yerdî’ denir. Bunun üzerine mutluluğu ve sevinci artar. Sonra kabri kendisi için yetmiş zirâ genişletilir. Orada kendisine aydınlık verilir. Rûhu Nesîm-i Tayyib’de kılınır ki bu

²⁰⁸ Ahmed (25471) ve Müslim (974) rivâyet etmiştir. Benzeri 11. maddede ve onun dipnotunda geçmiştir.

cennetin ağaçlarına konan yeşil kuşlardır. Beden kendisinden başladığı toprağa geri döner. Nitekim Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Allah iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sâbit bir sözle sâbit kılar. Yine Allah zâlimleri saptırır. Allah dilediğini yapar.'* (İbrâhîm, 27)

Eğer kâfirse kendisine başı tarafından gelinir de bir şey bulunmaz. Sağından gelinir de bir şey bulunmaz. Solundan gelinir de bir şey bulunmaz. Ayakları tarafından gelinir de bir şey bulunmaz. Sonra kendisine 'Otur!' denilir. Bunun üzerine endişeli ve korkutulmuş bir şekilde oturur. Sonra kendisine 'Aranızdaki şu adamı bildin mi, onun hakkında ne diyorsun, onun hakkında şehâdetin nedir?' diye sorulur. 'Hangi adam?' der. 'Aranızda bulunan adam' denir. Fakat onun ismini bilemez. Tâ ki kendisine 'Muhammed' denir. Bunun üzerine 'Bilmiyorum, insanları bir şey söylerken işittim ve insanların söylediğini söyledim' der. 'Bunun üzerine yaşadın, bunun üzerine öldün ve inşaallah bunun üzerine diriltileceksin' denir. Sonra kendisi için cehennem kapılarından bir kapı açılır ve 'Bu buradan senin oturacağın, Allah'ın senin için hazırladığı yerdir' denir. Bunun üzerine üzüntüsü ve yazıklanması artar. Sonra kendisine cennet kapılarından bir kapı açılır ve 'Bu -Allah'a itaat etseydin- buradan senin oturacağın, O'nun senin için hazırladığı yerdî' denir. Bunun üzerine üzüntüsü ve yazıklanması daha da artar. Sonra kabri kendisine daraltılır. Öyle ki kaburgaları ayrılır. İşte Allah tebâreke ve teâlâ'nın kendisi hakkında *'Onun için dar bir yaşam vardır ve kıyâmet günü onu kör haşredeceğiz'* (Tâhâ, 124) buyurduğu dar yaşam budur."²⁰⁹

²⁰⁹ "Musannef"te İbn Ebî Şeybe (12188), Abdurrazzâk (6703) ve "et-Tefsîr"de Taberî (13/215) mevkûf olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca sonrasına bakınız.

Yine "el-Evsat"ta (2630) Taberânî, "Sahîh"inde İbn Hibbân (3113) ve el-Hâkim (1/379-381) Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den merfû olarak rivâyet etmiştir.

Hallâl'ın "es-Sünne"sinde (1033) rivâyet edildiğine göre Muhammed b. el-Hasen b. Hârûn şöyle demiştir: Ebû Abdullah'a imanda istisnâ hakkında sordum. Dedi ki: "Evet. İstisnâ şüphe manasında değildir. O ameller hususundaki endişeden ve ihtiyattan kaynaklanmaktadır. İbn Mes'ûd ve başkaları istisnâda bulunmuştur... Yine O (sallallahu aleyhi ve sellem) Bakî'de 'Bunun üzerine diriltileceğiz inşaallah' demiştir."

15- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrez-zâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bu bize Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ın Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den tahdis ettiğidir, o dedi ki: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

"Her nebînin icâbet edilecek bir duası vardır. Ben inşâallah duamı kıyâmet günü ümmetime şefaath olmak üzere saklamak istiyorum."²¹⁰

16- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne tahdis etti. Onun Süleymân el-A'meş'ten, onun Mücâhid'den, onun Ubeyd b. Umeyr el-Leys'den, onun Ebû Zerr (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Bana beş şey verildi ki bunlar benden önce kimseye verilmemiştir: Ben hem kırmızı tenliye hem de siyah tenliye gönderildim. Yeryüzü bana tahûr (temiz ve temizleyici) ve mescid kılındı. Ganîmetler bana helâl kılındı ki benden önce kimseye helâl değildi. Ben korku ile desteklendim. Şöyle ki düşman benden bir aylık yürüme mesâfesi kadar uzak olduğu hâlde korkar. Yine (bana) 'İste, sana verilecek' denir. Ben duamı ümmetim için şefaath olmak üzere sakladım. İnşâallah o sizden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlara ulaşacaktır."²¹¹

17- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zî'b tahdis etti. Onun Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, onun Zekvân'dan, onun Âişe (*radiyallahu anha*)'dan, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O

²¹⁰ Ahmed "Müsned"de (8132) Abdurrazzâk'ın "Musannef"teki (20846) tarîkin-den rivâyet etmiştir. Bu hadisi ayrıca Buhârî (6304) ve Müslim (199) de rivâyet etmiştir. Yirminci maddede başka bir tarîkten gelecektir.

²¹¹ Ahmed "Müsned"inde (21314) rivâyet etmiştir. Ayrıca hadisi yine Ahmed (14264), Buhârî (335, 438) ve Müslim (521) Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anhu*)'dan rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed bu hadisi imanda istisnânın câiz oluşuna delil getirmiştir. Delil olan kısım, el-Hallâl'in "es-Sünne"sinde (1038) geldiği üzere Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "İnşâallah o sizden... ulaşacaktır" buyruğudur.

şöyle buyurmuştur: “Kabir fitnesine gelince benden imtihan edileceksiniz. Size ben sorulacağım. Eğer (sorgulanacak kişi) sâlih adam ise, korkması ve kalbinin ürpermesi²¹² söz konusu olmaksızın kabrinde oturulur. Sonra ona ‘Ne içerisindeydin?’ diye sorulur. Adam ‘İslâm’ın içerisindeydim’ diye cevap verir. Sonra ona ‘Aranızda bulunan şu adam neyin nesidir?’ diye sorulur. Adam ‘Allah’ın resûlü Muhammed’dir, bize Allah katından açık delillerle geldi, biz de onu doğruladık’ der. Bunun üzerine kendisi için cehenneme bakan bir oyuk açılır da ona bir kısmı diğerini çiğnediği hâlde bakar. Ona ‘Allah’ın seni kendisinden koruduğu şeye bak!’ denir. Sonra kendisi için cennete bakan bir oyuk açılır da adam onun güzelliğine ve içindekilere bakar. Sonra kendisine ‘Bu buradan oturacağın yerdir’ denir ve ‘Kesin bir inanç üzereydin, bunun üzerine öldün ve inşaallah bunun üzerine diriltileceksin’ diye eklenir.

(Sorgulanacak kişi) kötü adamsa korkmuş ve kalbi ürpermiş bir şekilde kabrinde oturtulur. Ona ‘Ne içerisindeydin?’ diye sorulur. Adam ‘Bilmiyorum’ der. Ona ‘Aranızda bulunan şu adam neyin nesidir?’ diye sorulur. Adam ‘İnsanları bir şey derken işittim, ben de onların söylediklerini söyledim’ diye cevap verir. Bunun üzerine kendisi için cennete bakan bir oyuk açılır da onun güzelliğine ve içerisindekilere bakar. Sonra kendisine ‘Allah’ın seni hangi şeyden çevirdiğine bak!’ denir. Sonra kendisi için cehenneme bakan bir oyuk açılır da ona bir kısmının diğerini çiğnediği hâlde bakar. Sonra kendisine ‘Bu buradan senin oturacağın yerdir; şüphe içerisindeydin, şüphe içerisinde öldün ve inşaallah şüphe içerisinde diriltileceksin’ denir ve azaba uğratılır.”

Muhammed b. Amr dedi ki: Bana Saîd b. Yesâr tahdis etti. O Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’tan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den hadisi rivâyet etmiştir: “Sonra kabre gelirler. Sâlih adam oturtulur ve ona şöyle şöyle denir...” Sonra Âişe (*radıyallahu anha*)’nın hadisindekilerin aynısını

²¹² Yukarıda “meş’ûf” olan lafız aslında “ma’şûf” olarak geçmektedir. “Tâcu’l Ârûs”ta (23/515) şöyle denmiştir: “Ma’şûf; sevgiden, korkudan ya da cinnetten dolayı kalbinin şefafına yani onu ciğerlere bağlayan damarlarının bulunduğu bölgedeki üst kısmına darbe almış kimsedir. Şu hadis de bu baptandır...” Sonra hadisi zikretmiştir.

tekrar etti. Sonra “Kötü adam oturtulur ve ona şöyle şöyle denir...” dedi. Sonra yine Âişe hadisinde geçenlerin aynısını tekrar etti.²¹³

18- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh ve Ebu'l Münzir tahdis etti, dediler ki: Bize Mâlik tahdis etti. Onun Abdullah b. Abdurrahmân b. Ma'mer el-Ensârî'den, onun Âişe'nin mevlâsı Ebû Yûnus'tan, onun da Âişe'den rivâyet ettiğine göre bir adam Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e kapıda durduğu hâlde “Ey Allah'ın Resûlü!” dedi. “Ben oruç tutmak istediğim hâlde cünüp sabahlıyorum? Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “Ben de oruç tutmak istediğim hâlde cünüp sabahlıyorum, sonra gusledip orucumu tutuyorum” buyurdu. Adam “Sen bizim gibi değilsin” dedi. “Zira senin geçmiş ve gelecek günahların bağışlanmıştır.” Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) öfkeleni ve “Vallahi ben Allah'tan en çok korkanınız ve sakınacağım hususları en iyi bilen kimse olduğumu umuyorum” buyurdu.

Ebu'l Münzir “Sakınacağım hususları en iyi bileniniz” dedi.²¹⁴

²¹³ Ahmed (25089) ve “es-Sünne”de Abdullah (588) rivâyet etmiştir. Hadis sahihtir. İmam Ahmed (*rahimehullah*) bu hadisi imanda istisnânın câiz oluşuna delil getirmiştir. Nitekim el-Âcurrî (*rahimehullah*) “eş-Şerîa”da (2/658) istisnâ meselesi hakkında konuşurken şunları söylemiştir: “Bu âlimlerden birçoğunun görüşüdür. Yine bu Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür... O, iki meleğin kabirde mümini sorguya çekmelerini, ona karşılık vermelerini ve ona ‘Yakîn üzere idin, yakîn üzere öldün ve kıyâmet günü de bunun üzerine diriltileceksin inşaallah’ demelerini; kâfire ve münâfiğa da ‘Şüphe içinde idin, şüphe içinde öldün ve şüphe içinde diriltileceksin inşaallah’ demelerini delil getirmiştir.”

²¹⁴ “Müsned”de Ahmed (26083, 24385), “Muvatta”da Mâlik (637) ve Ebû Dâvûd (2391) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir.

İmam Ahmed (*rahimehullah*) bu hadisi imanda istisnânın caiz oluşuna ve bunun Mürcie'nin zannettiği gibi şüphe manasında olmadığına delil getirmiştir. Ayrıca el-Hallâl'in “es-Sünne”sinde (1039) rivâyet edildiğine göre el-Esram şöyle demiştir: Bize Ebû Abdullah Âişe (*radiyallahu anha*)'nın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği “Ben sizin Allah'tan en çok korkanınız olduğumu umuyorum” hadisini tahdis etti ve dedi ki: “Buradaki ‘umuyorum’ lafzı da imanda istisna hususunda bir hüccettir. O onların (Allah'tan) en çok korkanları olduğu hâlde ‘umuyorum’ demiştir.” (Bakınız: es-Sünne, el-Hallâl, 1038)

19- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bana Fuleyt²¹⁵ el-Âmirî tahdis etti. Onun Ebû Zerr (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir gece namaz kıldı ve sabahı edene kadar tek bir âyet okudu. Onunla rûkûya gidiyor, onunla secde ediyordu: “Eğer onlara azap edersen onlar Senin kullarıdır. Onları bağışlarsan şüphesiz Sen Azîz'sin, Hakîm'sin!” (Mâide, 118) Sabahladığı zaman “Ey Allah'ın resûlü!” dedim. “Sabahı edene kadar bu âyeti okudun durdun. Onunla rûkûya gidip onunla secde ettin?” Buyurdu ki: “Rabbimden ümmetim için şefa'at etmeyi istedim, O da bana bunu verdi. O inşaallah Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlara ulaşacaktır.”²¹⁶

20- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye ve Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dediler ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Her nebînin icâbet edilecek bir duası vardır. Her nebî duasını önceden kullandı. Bense duamı ümmetim için -Ya'lâ şefa'at²¹⁷ olmak üzere dedi- sakladım. O inşaallah Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanlara ulaşacaktır.”²¹⁸

21- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, İsmâîl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Kays tahdis etti, dedi ki: Bana Cerîr b. Abdullah haber verdi -ya da Cerîr'in şöyle dediğini işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e na-

²¹⁵ Aslında “Kalîb” olarak geçmektedir. Doğru olan, hadisi tahric eden diğer kimse-lerin kitaplarında da geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

²¹⁶ “Müsned”de Ahmed (21328) ve İbn Ebî Şeybe (32427) rivâyet etmiştir. Hasen bir hadistir.

²¹⁷ “Müsned”de “yani şefa'at” olarak yazılmıştır!

²¹⁸ Ahmed “Müsned”de (9504) rivâyet etmiştir. On beşinci maddede geçmiştir.

mazı kılmak, zekâtı vermek ve her müslümana nasihatte bulunmak üzere bey'at ettim.”²¹⁹

22- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nûh tahdis etti, dedi ki: Bize Âsım b. Muhammed tahdis etti. Bize ayrıca Ebu'n Nadr tahdis edip şöyle dedi: Bize Âsım b. Muhammed tahdis etti. Onun babasından, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhum*)'dan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle demiştir:

“İslâm beş (esas) üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Beyt'i hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”²²⁰

²¹⁹ “Müsned”de Ahmed (19245, 19247), Buhârî (57, 524) ve Müslim (56) rivâyet etmiştir. 44, 153 ve 154. maddelerde lafzında bazı ziyâdelerle gelecektir.

Hallâl'ın “es-Sünne”sinde (1005) rivâyet edildiğine göre Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: “Cerîr b. Abdullah (*radıyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbı arasında en geç müslüman olan kimselerdendir. O ‘Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e nasihat üzere bey'at ettim’ demektedir. Şu hâlde nasihat ve hayâ imandan olmaktadır da oruç ve namaz imandan olmamaktadır(!)”

²²⁰ Ahmed (6015), Buhârî (4513) ve Müslim (16) rivâyet etmiştir.

İbn Receb “Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem”de (1/145) şöyle demiştir: “Bu hadisle kastedilen, İslâm'ın bu beşinin üzerine bina edilmiş olmasıdır. Bunlar binalarına göre temellerin ve asılların konumundadır. Bunu Muhammed b. Nasr el-Mervezî ‘Namaz’ kitabında ‘İslâm beş temel üzerine bina edilmiştir’ lafzıyla tahriç etmiş, sonra bu temelleri zikretmiştir.

Burada anlatılmak istenen İslâm'ın bir binaya, bu beşinin de binanın temellerine benziyor olmasıdır. Bina temeller olmadan ayakta kalamaz. İslâm'ın diğer hasletleri ise binanın tamamlayıcıları konumundadır. Bunlardan bir şey bulunmadığı zaman bina eksik olur. Bununla beraber o ayakta kalmaya devam eder. Onun eksik olması yıkılmasına sebep olmaz. Fakat bu beş temelden biri eksik olduğu zaman durum farklıdır. Zira İslâm bunların tamamı bulunmadığı zaman hiç şüphesiz ortadan kalkar. Aynı şekilde İslâm şehâdeteyn bulunmadığı takdirde de ortadan kalkar. Şehâdeteynden maksat Allah'a ve Resûlü'ne iman etmektir. Buhârî'nin ta'lik olarak zikrettiği bir rivâyette şu vârid olmuştur: ‘İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'a ve Resûlü'ne iman etmek...’ Sonra hadisin kalanını zikretmiştir. Müslim'in rivâyetinde ise ‘...beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'ın birlenmesi...’ lafzı geçmek-

23- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. Onun Budeyl b. Meysere el-Ukaylî'den, onun Abdullah b. Şakîk'ten, onun Beleka'yn'den²²¹ bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Vâdilkurâ'da²²² olduğu esnada Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına gittim ve "Ey Allah'ın Resûlü, ne ile emrolundun?" diye sordum. Buyurdu ki: "Allah'a ibâdet edip O'na bir şeyi ortak koşmamanız, namazı kılmanız ve zekâtı vermeniz ile emrolundum."²²³

24- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd

tedir. Yine onun bir rivâyetinde 'Allah'a ibâdet edilmesi ve O'nun dışındakilerin reddedilmesi...' lafzı geçmektedir. Bununla anlaşılmaktadır ki daha önce açıklandığı üzere Allah'a ve Resûlü'ne iman İslâm'ın kapsamına dahildir."

Yine İbn Receb (1/151) şöyle demiştir: "İbn Ömer hadisi bir ismin birden fazla şeyi kapsamına aldığı takdirde bu şeylerden birinin ortadan kalkmasının ismin ortadan kalkmasını gerektirmeyeceğine delil getirilmektedir. Böylece 'Eğer ameller imana dâhil olsaydı iman müsemmasının kapsamına giren bir amelin bulunmaması imanın ortadan kalkmasını gerektirirdi' diyen kimsenin tezi çürümektedir. Zira Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu beşinin İslâm'ın temelleri ve esasları olduğunu söylemiştir. Cibrîl hadisinde de İslâm'ı bunlarla açıklamıştır. Talha b. Ubeydullah hadisinde geçtiğine göre de bir bedevî Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e İslâm'ı sormuş, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de ona İslâm'ı bu beşiyile açıklamıştır. Bununla birlikte iman konusunda farklı görüşte olanlar 'İslâm'dan tek bir haslet zâil olursa ya da şehâdeteyn dışında dört hasletin tamamı zâil olursa kişi bundan dolayı İslâm'dan çıkmaz' demiştir. Bazıları Cibrîl (*aleyhisselam*)'ın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e İslâm'ı değil İslâm'ın şeriatlerini sorduğunu rivâyet etmiştir ki bu lafız hadislerin sahihini zayıfından ayıran Ebû Zur'a er-Râzî, Müslim b. el-Haccâc ve Ebû Ca'fer el-Ukaylî gibi hadis imamlarının nezdinde sahih değildir.

Âlimler imanı kökü ve dalları olan bir ağaca benzetmişlerdir. Ağaç ismi bunların tamamını içerisine alır. Dallarından bir şeyin ortadan kalkması ağaçtan ağaç ismini gidermez. Ancak 'O eksik bir ağaçtır' ya da 'Başkası ondan daha tamdır' denilir."

²²¹ Yani Beni'l Kayn'den. Beni'l Kayn Benî Esed'in bir boyudur.

²²² Bu vadi, Teymâ ile Hayber arasında kalan bir vadidir. Birçok kasaba barındırmaktadır. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) orayı kuvvet kullanarak fethetmiştir. Sonra cizye vermek üzere barış antlaşması yapmışlardır.

²²³ Ebû Ya'lâ "Müsned"de (7179) bundan daha fazla lafızla rivâyet etmiştir. İsnâdi sahihtir.

tahdis etti. Onun en-Nu'mân b. Murra el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında bir adam hayâsıyla anıldı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Şüphesiz imanın şubele-ri vardır ve hayâ da imandan bir şubedir" buyurdu.²²⁴

25- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Vekî'i "İman artar ve azalır" derken işittim. Süfyân da böyle diyordu.²²⁵

26- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) İslâm'a girmiş olan bir adama "Namazı kılacaksın, zekâtı vereceksin, Beyt'i haccedeceksin, Ramazan orucunu tutacaksın ve hangi müşriğin ateşini görsen mutlaka ona düşman olacaksın" diye şart koştu.²²⁶

27- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Süfyân'ın Mürcie'yi söz konusu edip "Bu sonradan ortaya atılmış bir görüştür, insanları bundan başka bir şey üzerinde bulduk" dediğini işittim.²²⁷

28- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca'fer er-Râzî tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Şakîk b. Seleme'den, onun İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Mümin çokça dil uzatan değildir, çokça lânet eden de değildir, çirkin işler yapıp edepsizce konuşan da değildir."²²⁸

²²⁴ Mürsel bir hadistir. 36. maddede Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'tan mevsûl ve sahih olarak gelecektir Ebû Ya'lâ da bunu "el-Îmân" kitabında (15) Ahmed'in "el-Îmân" kitabından naklen zikretmiştir.

²²⁵ Abdullah "es-Sünne"de (593) rivâyet etmiştir. Buradaki Süfyân, Süfyân es-Sevrî (rahimehullah)'tır.

²²⁶ Abdurrazzâk (9824, 20684) rivâyet etmiştir. Mürsel bir hadistir.

²²⁷ Âcurrî musannifin tarîkiyle "eş-Şerîa"da (301), Abdullah da "es-Sünne"de (597) rivâyet etmiştir.

²²⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (920) rivâyet etmiştir. Bu İbn Ebî Şeybe'nin "el-Îmân" (79) kitabında da geçmişti. Dârakutnî bunun mevkûf olarak sahih olduğunu söylemişti.

29- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Esved b. Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Bekr el-Hasen b. Amr tahdis etti. Onun Muhammed b. Abdurrahmân b. Yezîd-den, onun babasından, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Şüphesiz mümin çokça dil uzatan değildir, çokça lânet eden de değildir, çirkin işler yapan da değildir, edepsizce konuşan da değildir.”²²⁹

30- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd tahdis etti. Onun Katâde'den, onun el-Hasen'den, onun Ebû Mûsâ el-Eş'arî (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre O şöyle buyurmuştur: “Birbirlerine kılıçlarıyla yönelen ve biri diğerini öldüren iki müslümanın ikisi de ateştedir.” “Ey Allah'ın Resûlü, şu kâtil de maktûle ne oluyor?” dendi. “O da diğerini öldürmek istemişti” buyurdu.²³⁰

31- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, İsmâîl b. Ebî Hâlid'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Âmir'in Muâz b. Cebel'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onu Yemen'e gönderdiği zaman insanlar onun etrafında toplandılar. Muâz Allah'a hamd u senâda bulunduktan sonra şöyle dedi: “Ey insanlar! Ben Allah'ın Elçisi'nin O'na ibâdet edesiniz, hiçbir şeyi ortak koşmayasınız, namazı kılasınız ve zekâtı veresiniz diye size gönderdiği elçisiyim. Bana itaat ederseniz size doğru yolu gösteririm. İyi dinleyin, O ancak tek olan Allah'tır. Cennet ve cehennem kalıcı yurttur, oradan göçüş yoktur. Artık ebedilik vardır, ölüm yoktur. Bundan sonra...”²³¹

²²⁹ Ahmed “Müsned”de (3948) rivâyet etmiştir. Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin kitabında geçmişti. (79)

²³⁰ Ahmed “Müsned”de (19751) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. 71. maddede bunu destekleyen sahih eser Ebû Bekre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyetle gelecektir.

²³¹ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (894) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe de “Musannef”te (35506) rivâyet etmiştir. Âmir, eş-Şa'bî (*rahimehullah*)'tır. Hadisin isnâdı munkatıdır.

32- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Şu'be'den onun şöyle dediğini tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Cemre tahdis etti, dedi ki: İbn Abbâs (*radiyallahu an-huma*)'yı şöyle derken işittim: Abdulkays heyeti Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in huzuruna geldiklerinde Rasulullah onlara Allah (*azze ve cel-le*)'ye imanı emretti ve "Allah'a iman nedir, bilir misiniz?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganîmetin beşte birini vermeniz."²³²

33- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun ez-Zubeyr ailesinin mevlâsı Sadaka'dan, onun Ebû Sîfâl'den, onun da Ebû Bekr b. Huveytîb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Namazı olmayanın imanı yoktur."²³³

34- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd kitabından tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bana Ka'b b. Alkame tahdis etti. Onun Îsâ b. Hilâl es-Sadeffî'den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhu-ma*)'dan, onun da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o bir gün namazı söz konusu edip şöyle buyurmuştur: "Kim ona özen gösterirse o kıyâmet günü kendisi için bir nur, burhân ve kurtuluş olur. Kim de ona özen göstermezse o kendisi için nur, burhân ve kurtuluş

²³² Ahmed "Müsned"de (2020) bundan daha uzun bir şekilde rivâyet etmiştir. Hadisi ayrıca Buhârî (53) ve Müslim (17) rivâyet etmiştir. Kâdî Ebû Ya'lâ "el-Îmân"da (16) Ahmed'in "el-Îmân" kitabından naklen zikretmiştir.

²³³ İbn Batta "el-İbâne"de (1162) Abdullah tarîkiyle onun babasından rivâyet etmiştir. Mürsel bir hadistir. Bunu el-Adenî de "el-Îmân"da (62) rivâyet etmiştir. Beyhakî "es-Sünenü'l Kubrâ"da (1/43) "Bu mürsel bir hadistir, Ebû Sîfâl pek iyi bilinen bir kimse değildir" demiştir.

olmaz. Kıyâmet günü Kârûn, Firavun, Hâmân ve Ubeyy b. Halef ile birlikte gelir.”²³⁴

35- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Abdülkerîm el-Cezerî'den, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre Ebû Zerr Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e iman hakkında sordu. O da âyeti bitirene kadar “İyilik yüzlerinizi... çevirmeniz değildir...” (Bakara, 177) buyruğunu okudu.²³⁵

²³⁴ Ahmed “Müsned”de (6576) ve Abdullah “es-Sünne”de (759) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir.

²³⁵ Âcurrî “eş-Şerîa”da (253), İbn Batta “el-İbâne”de (1141) musannifin târîkin-den rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca “Câmi”inde Ma'mer (20110/Abdurrazzâk Musannefî), İshâk b. Râhûye, “İthâfu'l Mehera”da (129, 130) geçtiği üzere Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (409) Muhammed b. Nasr ve el-Hâkim (2/272) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Mücâhid Ebû Zerr (*radiyallahu anh*)'ı görmemiştir. İbn Receb'in “Fethu'l Bârî”sine (1/17) bakınız.

“El-Metâlibu'l Âliye” (3624) sahibi “Bu isnadı sahih bir mürseldir ve bir şâhidi vardır” demiştir. Ayrıca el-Adenî'nin “el-Îmân” kitabında (67) İkrime'den rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: Şam'dan gelirken Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib'e iman sorulmuş, o da “Yüzlerinizi... çevirmeniz iyilik değildir...” âyetini okumuştur.

Âcurrî (*rahimehullah*) “eş-Şerîa”da (2/614) şöyle demiştir: “Allah Teâlâ şeytanların kendileriyle oynadığı Mürcie'nin iddia ettiğinin aksine kitabının birçok yerinde imanin amelsiz olmayacağını söylemiş ve bunu beyan etmiştir. Bunu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de beyân etmiştir. Allah Teâlâ Bakara Sûresi'nde ‘Yüzlerinizi... çevirmeniz iyilik değildir...’ buyurmuştur. Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e bu iman hakkında sormuş, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de bu âyeti okumuştur... Ahmed b. Hanbel “el-Îmân” kitabında gerek bu hadisi gerek başka hadisleri imanin söz ve amel olduğuna delil getirmiştir. Birçok tarikten geldiği üzere...” Sonra bu tarikleri zikretmiştir.

İbn Batta (*rahimehullah*) “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1140) şöyle demiştir: “Allah Teâlâ kitabındaki birçok âyette bu imanin amelsiz olmayacağını, farzların kalplerle ve uzuvlarla yerine getirilmediği takdirde imanin olmayacağını bildirmiştir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de sünnetinde bunu beyan edip açıklamıştır. Ümmetine bunu öğretmiştir. Allah Teâlâ'nın kitabında bize kendisiyle imanin amel olduğunu, amelin de imandan olduğunu öğrettiği buyruklarından biri de O'nun Bakara Sûresi'ndeki ‘Yüzlerinizi... çevirmeniz iyilik değildir...’ buyruğudur. Görüldüğü üzere bu âyette imanin nitelikleri ve şartları olan sözler, ameller ve ihlâs sıralan-

36- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân -yani İbn Abdullah b. Dînâr- tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "İman doksan dokuz şûbedir. Bunların en büyüğü 'Lâ ilâhe illallâh' sözü, en düşüğü de eziyet veren şeyi insanların yolundan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."²³⁶

37- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca'fer -yani er-Râzî- tahdis etti. Onun Yûnus'tan, onun el-Hasen'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "İnsanlarla 'Al-lah'tan başka ilâh yoktur' demelerine, namazı kılmalarına ve zekâtı vermelerine dek savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman -hakkı ile olması müstesnâ- kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah'a aittir."²³⁷

38- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik tahdis etti, dedi ki: Bize ez-Zuhrî tahdis etti. Onun Sâlim'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre Ensâr'dan bir adam kardeşine hayâ hususunda nasihat ediyordu. Bunun

mıştır. Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e imanı sormuş, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de bu âyeti okumuştur."

²³⁶ Harb el-Kirmânî "es-Sünne"de (134), İbn Mende "el-İmân"da Ahmed (*rahi-mehullah*)'ın tarîkenden rivâyet etmişlerdir. Abdurrahmân b. Abdullah b. Dînâr "doksan dokuz" lafzını babasından rivâyetinde tek kalmıştır. İbn Maîn "Bana göre onun hadisinde zayıflık vardır" demiştir. İbn Adiyy "Rivâyet ettiklerinin bir kısmı kendisi hususunda hiç kimsenin mutabaat etmediği münkerlerdir" demiştir. (Teh-zîbu'l Kemâl, 17/209)

Süheyl b. Ebî Sâlih, Muhammed b. Aclân, Süleymân b. Bilâl ona muhâlefet edip "yetmiş küsur şube" demiştir. 41. maddede geleceği üzere doğru olan da budur.

²³⁷ Tahrîci 12. maddenin dipnotunda geçmişti.

üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “Bırak onu, zira hayâ imandandır” buyurdu.²³⁸

39- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Zuhayr -yani İbn Muhammed- tahdis etti. Onun Sâlih'ten -yani Sâlih b. Keysân'dan- rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Ebî Umâme²³⁹ ona Ebû Umâme'nin kendisine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in “Bezâzet imandandır” buyurduğunu haber verdiğini haber vermiştir.

Ebû Abdullah dedi ki: Bezâzet giyimde sâdelik ve eskilik demektir.²⁴⁰

40- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti. Onun Avf'tan, onun el-Hasen'den, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o “Haya imandandır, iman da cennettir” buyurmuştur.²⁴¹

²³⁸ Ahmed (5183, 6341) ve Mâlik (1611) rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin kitabında da (67) geçmişti.

Hallâl'in “es-Sünne”sinde (1090) Ahmed (*rahimehullah*) “Bu hadis Mürcie'ye çok ağır gelir ve onların aleyhinde bir hüccettir” demiştir.

²³⁹ Aslında “Usâme” olarak geçmektedir ki bu bir tashiftir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

²⁴⁰ Ahmed “ez-Züh'de (s. 12), Muhammed b. Nasr “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (485) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Bunun tahririni Abdullah b. Ahmed'in “es-Sünne” kitabında yaptım.

Abdullah b. Ahmed (*rahimehullah*) “ez-Züh'de (s. 12) şöyle demiştir: “Bu Ebû Umâme el-Hârisî'dir. Babama ‘Bezâzet nedir?’ diye sordum. ‘Giyimde mütevâzî olmaktadır’ dedi.”

Ebû Dâvûd (*rahimehullah*) “Bezâzet sade giyinmektir” demiştir. İbn Mâce (*rahimehullah*) da “Bezâzet kaşâfettir yani sade ve eski giyinmektir” demiştir. “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (485) geçtiğine göre Hammâd b. Seleme “Eski püskü bir görünüme sahip olmak demektir” demiştir. Ebû Ubeyd (*rahimehullah*)'ın bu kelime hakkında söyledikleri için onun “el-Îmân” kitabına (29) bakınız.

²⁴¹ İsnâdı munkatıdır. Bunu ayrıca İbn Mâce (4184) ve “Sahîh”inde İbn Hibbân (5704) el-Hasen tarîkiyle Ebû Bekre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Benzerini Ahmed (10512) ve Tirmizî (2009) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: “Bu bapta İbn Ömer'den, Ebû Bekre'den, Ebû

41- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun Abdullah b. Dînâr'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“İman yetmiş küsur baptır. En düşüğü eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. En yükseği ise ‘Lâ ilâhe illallâh’ sözüdür.”²⁴²

42- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus, el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “Bakin, müminlerin en fazîletlisi onların ahlâkı en güzel olanıdır.”²⁴³

43- Dedi ki: Bize Yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil ve Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dediler ki: Bize Zuheyr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk, Ebu'l Ahvas'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Kişinin kişiyi aralarında herhangi bir nesep bağı bulunmadığı ve birinin diğerine verdiği bir mal olmadığı hâlde sadece Allah için sevmesi imandandır.”²⁴⁴

44- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun Mucâlid'den, onun eş-Şa'bi'den, onun Cerîr (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Nebî'ye namazı kılmak, zekâtı vermek, iştirip itaat etmek ve her müslümana nasihatte bulunmak üzere bey'at ettim.”²⁴⁵

Umâme'den ve İmrân b. Husayn'dan gelen rivâyetler vardır. Bu hasen sahih bir hadistir.”

²⁴² Ahmed (9748) rivâyet etmiştir. Sahihtir. Tahrîci Ebû Ubeyd'in “el-İmân” kitabında (19) geçmişti.

²⁴³ İsnâdı munkatıdır. 51. maddede Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan mevsûl olarak sahih bir isnâd ile gelecektir.

²⁴⁴ İbn Ebî'd Dünyâ “el-İhvân”da (15) rivâyet etmiştir. Benzeri merfû olarak 52, 53 ve 62. maddelerde gelecektir.

²⁴⁵ Ahmed (19228) rivâyet etmiştir. 21. maddede Sahîhayn'dan tahrîci geçmiştir.

45- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca'fer es-Suveydî tahdis etti. Onun Yahyâ b. Suleym'den, onun Hişâm'dan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o "İman söz ve ameldir" demiştir.²⁴⁶

46- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus'un el-Hasen'den²⁴⁷, Ebû Hayyân'ın eş-Şa'bî'den²⁴⁸ ve Muğîre'nin İbrâhîm'den haber verdiğiğine göre onlar bir mümini öldüren kimse hakkında şöyle diyorlarmış: "Ona bülûğa ermiş bir köleyi azat etmesi vaciptir. Zıhar ve yemin kefâretlerinde ise küçüğü azat etmek yeterli gelir."²⁴⁹

²⁴⁶ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (616) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

²⁴⁷ Taberî "Tefsîr"inde (5/205) el-Hasen'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah'ın kitabının neresinde 'bir mümin kölenin özgürleştirilmesi' geçiyorsa orada kastedilen oruç tutan, namaz kılan ve akli eren kimsedir. 'Bir kölenin özgürleştirilmesi' buyurduğunda ise kişi dilediğini azat eder."

²⁴⁸ Taberî "Tefsîr"inde (5/205) Ebû Hayyân'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Eş-Şa'bî'ye "bir mümin kölenin özgürleştirilmesi" (Nisâ, 92) buyruğunu sordum. "Namaz kılması ve imanı tanımış olan" dedi.

²⁴⁹ Taberî'nin "Tefsîr"inde (5/205) rivâyet ettiğine göre İbrâhîm şöyle demiştir: "Kur'ân'da nerede 'bir mümin köle...' geçiyorsa ancak oruç tutup namaz kılan köle kurtarır. Kur'ân'da nerede mümin olmayan bir köleden söz ediliyorsa küçük çocuk yeterli gelir." Benzeri için Abdurrazzâk'ın "Musannef"ine (16843) bakınız.

İbnu'l Münzir'in "el-Evsat"ında (12/199) geçtiğine göre Ahmed şöyle demiştir: "Namaz kılması bana daha sevimlidir. Çünkü iman söz ve ameldir."

İbn Teymiyye "Mecmû'u'l Fetâvâ"da (7/216) şöyle demiştir: "Fakihlerin kefarette geçerli olacak köle azadı için en çok şart koştukları şey zâhirî amellerdir. Bundan sonra onlar küçük çocuğun kefarette geçerli olup olmayacağı hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bu hususta selef in iki kavli vardır ki bunlar aynı zamanda Ahmed'den gelen iki rivâyettir. Küçüğün azat edilmesinin yeterli gelmeyeceği, çünkü imanın söz ve amel olduğu, küçüğün ise kendisinin iman etmediği, onun imanının dünya ahkâmında anne ve babasına tâbî olduğu söylenmiştir. Bununla beraber hiç kimse kişinin bâtinen mümin olduğunun bilinmesini şart koşmamıştır. Küçüğün azat edilmesinin yeterli geleceği, çünkü azat etmenin zâhirî hükümlerden olduğu, onun anne ve babasına tâbî olduğu, nasıl anne ve babasına mirasçı olabiliyorsa, cenâze namazı kılınabiliyorsa, ancak müminin cenaze namazı kılınabilabildiğine göre onun azat edilebileceği de söylenmiştir."

47- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû Hayyân'dan, onun eş-Şa'bî'den, Hişâm'ın da el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre onlar "Kur'ân'da (kefâret konusunda) geçen ne kadar köle varsa oruç tutup namaz kılandan başkası (kefâretin ödenmesi açısından) geçerli olmaz" demişlerdir.

48- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Mâlik b. Enes'ten, İbn Cureyc'den, Şerîk'ten ve Fudayl b. İyâd'dan "İman söz ve ameldir" dedikleri ulaştı.²⁵⁰

49- Dedi ki: Ebû Abdullah'ı şöyle derken işittim: Süfyân'ı şöyle derken işittim: Kişiye mümin olup olmadığı sorulduğu zaman dilerse buna cevap vermez ve "Bana sorduğun soru bidattir, bununla birlikte ben imanımdan şüphe etmiyorum" der. "İman azalır" diyen de kınanmaz. "İnşâallah (müminim)" dediği zaman da bu kötü görülmez. Bu şüphe kapsamında değildir.²⁵¹

50- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd -yani el-Mukri- tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis etti. Onun Abdullah b. Hubeyre'den, onun Ubeyd²⁵² b. Umeyr el-Leysî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İman bir kuruntu değildir. İman akledilen²⁵³ bir söz ve uygulanan bir ameldir.²⁵⁴

51- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd -yani İbn Ebî Eyyûb- tahdis etti.

Bana ayrıca Abdulmelik el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Aclân tahdis etti. Onun

²⁵⁰ Abdullah "es-Sünne"de (617) rivâyet etmiştir. Yine o (407) bunu müsned ve muttasıl olarak rivâyet etmiştir.

²⁵¹ Abdullah "es-Sünne"de (595, 690) rivâyet etmiştir.

²⁵² Aslında "Ubeydullah" olarak geçmektedir ki bu bir tashiftir.

²⁵³ Aslında "uygulanan" diye geçmektedir. Abdullah'ın "es-Sünne"sinden düzeltilmiştir.

²⁵⁴ Abdullah "es-Sünne"de (618) rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (93) benzeri el-Hasen el-Basrî (*rahimehullah*)'tan aktarılmıştı.

el-Ka'kâ b. Hakîm'den onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Müminlerin imanca en mükemmeli onların ahlâkça en güzel olanıdır."²⁵⁵

52- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn el-Muallim tahdis etti. Onun Katâ-de'den, onun Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebîsi -salât ve selâm onun üzerine olsun- şöyle buyurmuştur:

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki bir kul kendisi için istediği hayrı kardeşi için de istemediği sürece iman etmiş olmaz."²⁵⁶

53- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*)'ı Nebî'nin -salât ve selâm onun üzerine olsun- şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim:

"Herhangi biriniz kendisi için istediğini insanlar için istemediği sürece ve kişiyi ancak Allah için sevdiği sürece iman etmiş olmaz."²⁵⁷

54- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zî'b haber verdi. Onun el-Makburî'den, onun Ebû Şurayh el-Ka'bî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz, vallahi iman etmiş olmaz!" buyurdu. "Kim, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. "Komşusunun kendisinin bevâikinden güvende olmadığı komşu" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü, onun bevâiki nedir?" diye sordular. "Şerridir" buyurdu.²⁵⁸

²⁵⁵ Ahmed (10817) ve "el-Îmân"da İbn Ebî Şeybe (17-20) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir.

²⁵⁶ Ahmed (13146), Buhârî (13) ve Müslim (45) rivâyet etmiştir. Buhârî'de ve Müslim'de "hayrı" lafzı geçmemektedir.

²⁵⁷ Sahih bir isnad ile Ahmed (13875) ve Buhârî (13, 16) rivâyet etmiştir.

²⁵⁸ Ahmed (27162, 7878) rivâyet etmiştir.

Bunu ayrıca Buhârî de (6016) rivâyet etmiştir ki lafzı Ebû Ubeyd'in "el-Îmân" kitabında (82) geçmişti. Müslim de (46) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan şu lafızla

55- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. İdris eş-Şâfî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz -yani ed-Derâverdi- tahdis etti. Onun Yezîd'den -yani İbnu'l Hâd'dan- onun Muhammed b. İbrâhîm'den, onun Âmir²⁵⁹ b. Sa'd'dan, onun Abbâs b. Abdulmuttalib'den rivâyet ettiğine göre o Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işitmiştir:

“Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, resûl olarak Muhammed'den razı olan kimse imanın tadını almıştır.”²⁶⁰

56- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bana Şu'be tahdis etti.

Bize Muhammed b. Ca'fer de tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Katâde'yi Enes (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet ederken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Herhangi biriniz ben kendisine çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadığım sürece iman etmiş olmaz.”²⁶¹

57- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti, dedi ki: Onun Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*)'tan, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Herhangi biriniz Allah ve Resûlü kendisine ikisi dışında her şeyden daha sevimli olmadığı sürece ve ateşe atılmasının kendisine Allah'ın kendisini küfürden kurtardıktan sonra ona dönmekten daha sevimli olmadığı sürece iman etmiş olmaz. Yine biriniz ben kendisine çocuğundan, babasından

rivâyet etmiştir. O (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Komşusu kendisinin bevâikinden güvende olmayan kimse cennete giremez.”

Bunu ayrıca el-Adenî “el-İmân” kitabında (64) İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir ki içerisinde şunlar geçmektedir: “Bevâiki nedir ey Allah'ın Nebîsi?” diye sordular. “Haksızlığı ve zulmüdür” buyurdu. Oradaki tahrîcime bakınız.

²⁵⁹ Aslında “Alkame” olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

²⁶⁰ Ahmed (1778, 1779) ve Müslim (34) rivâyet etmiştir.

²⁶¹ Ahmed (13911, 12814), Buhârî (15) ve Müslim (44) rivâyet etmiştir.

ve bütün insanlardan daha sevimli olmadığım sürece iman etmiş olmaz.”²⁶²

58- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Mansûr'un şöyle dediğini işittim: Talk b. Habîb'i Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den *aynısını* tahdis ederken işittim.²⁶³

59- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Eş'as'ın el-Hasen'den tahdis ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Herhangi biriniz küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kerih görmediği sürece iman etmiş olmaz.”²⁶⁴

60- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Humeyd'den, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Emâneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur.”²⁶⁵

61- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hasen tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bana Enes b. Mâlik'i işiten bir kimse haber verip bunu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den aktardı.²⁶⁶

²⁶² Ahmed (13151) rivâyet etmiştir. Hadis müttefekun aleyhtir. 56. maddede geçmişti. 124. maddede tekrar gelecektir.

²⁶³ Ahmed (13959) rivâyet etmiştir.

²⁶⁴ Mürsel bir hadistir. 57. maddede geçen eser sıhhatini desteklemektedir ki bu 124. maddede tekrar gelecektir.

²⁶⁵ Ma'mer “Câmi”inde (20192/Abdurrazzâk'ın Musannef'i) rivâyet etmiştir. Mürsel bir hadistir. Sonrasına bakınız.

²⁶⁶ Ahmed “Müsned”inde başka tariklerden (13199, 12382, 12567), oğlu Abdullah da “es-Sünne”de (782) rivâyet etmiştir. Beğavî “Şerhu's Sünne”de (38) “Hasen bir hadistir” demiştir. Bu hadis bu kitapta 401. maddede başka bir tarikten gelecektir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân” kitabında (7) geçmişti. Yine bu hadis Sahâbe ve Tâbiîn'den birçok kimseden (399, 400) gelecektir.

62- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. (Yine Ebû Abdullah) dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bana Şu'be tahdis etti, dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını alır: Kişiyi ancak Allah için seven kimse(nin yaptığı), Allah ve Resûlü kendisine ikisi dışındaki her şeyden daha sevimli olan kimse(nin yaptığı), ateşe atılması kendisine Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra ona dönmekten daha sevimli olan kimse(nin yaptığı).”²⁶⁷

63- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun Humeyd'den, onun da Enes (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını alır: Allah ve Resûlü kendisine ikisi dışındaki her şeyden daha sevimli olan kimse(nin yaptığı), ateşe atılıp da yanması kendisine küfre dönmekten daha sevimli olan kimse(nin yaptığı) ve bir adamı ancak Allah (*azze ve celle*) için seven adam(ın yaptığı).”

64- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Meymûn Ebû Abdurrahmân er-Rakkî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Melîh tahdis etti, dedi ki: Meymûn'a Mürcie'nin görüşü soruldu da “Ben ondan daha yaşlıyım” diye cevap verdi.²⁶⁸

65- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk tahdis etti, dedi ki: Evzâî dedi ki:

²⁶⁷ Ahmed (12765), Buhârî (21) ve Müslim (43) rivâyet etmiştir. Bu 124. madde de de gelecektir.

²⁶⁸ Abdullah “es-Sünne”de (619) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Lâlekâî'nin (1842) rivâyet ettiğine göre Cerîr (*rahimehullah*), el-A'meş (*rahimehullah*)'ın yanında ırcâyı zikretmesi üzerine o “Benim kendisinden yaşlı olduğum bir görüşten ne beklersin?” demiştir.

Hallâl'ın “es-Sünne”sinde (936) rivâyet edildiğine göre Ebû Abdullah şöyle demiştir: İbn Numeyr dedi ki: Süfyân'ı “İrcâ dini sonradan uydurulmuş bir dindir” derken işittim.

Yahyâ ve Katâde şöyle derdi: “Onlara göre hevalar arasında bu ümmet için ırcâdan daha çok korkulacak bir hevâ yoktu.”²⁶⁹

66- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk, el-Evzâî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Saîd²⁷⁰ şöyle derdi: “Şehâdet bidattir. Berâet bidattir. İrcâ bidattir.”²⁷¹

67- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun İbn Ebî Leylâ'dan, onun el-Hakem'den, onun Ebu'l Bahterî'den²⁷² rivâyet ettiğine göre - (Hasen b. Mûsâ dedi ki:) Şerîk'e “Alî'den mi?” diye sordum, o da “(Evet) onu zikretti” dedi- o şöyle demiştir: “İrcâ bidattir. Şehâdet bidattir. Berâet bidattir.”²⁷³

68- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Âmir Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hilâl, Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: “İrcâ ancak İbnu'l Eş'as'ın bozguna uğramasından sonra ortaya atıldı.”²⁷⁴

²⁶⁹ Âcurrî “eş-Şerîa”da (301) musannifin tarîkiden rivâyet etmiştir. Abdullah da “es-Sünne”de (620) rivâyet etmiştir. Benzeri 198. maddede İbrâhîm en-Nehaî (*rahimehullah*)’tan gelecektir. Yine benzeri Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabında (77) ez-Zuhri (*rahimehullah*)’tan nakledilmişti.

²⁷⁰ Aslında “İbn Saîd” olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım, eseri tahric eden diğer kimselerden alınmıştır.

²⁷¹ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (621) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Zira el-Evzâî, Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)’ı görmemiştir. Fakat bu söz seleften birçok kimseden rivâyet edilmiştir. 66, 197 ve 204. maddelerde benzeri onlardan nakledilecektir. Manası Ebû Ubeyd (*rahimehullah*)’ın “el-İmân” kitabında (76) geçmiştir.

²⁷² Aslında “el-Hakem b. Ebi'l Bahterî'den” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım eseri tahric eden diğer kimselerden alınmıştır.

²⁷³ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (622) rivâyet etmiştir. Eserde inkıta vardır. Tahricinin tamamı için oraya ve öncesine bakınız.

²⁷⁴ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (623) rivâyet etmiştir. İbnu'l Eş'as Emevîler Devleti'nin büyük komutanlarından biridir. Haccâc'a isyan etmiştir. Kendisiyle birlikte birçok kimse de isyana katılmıştır. Bu olay hicrî 81 ile 83 yılları arasında ol-

69- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Harb b. Şeddâd tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den rivâyet ettiğine göre Yaîş b. el-Velîd kendisine ez-Zubeyr'in ailesinin bir mevlâsının kendisine ez-Zubeyr b. el-Avvâm'ın kendisine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis ettiğini tahdis ettiğini tahdis etmiştir:

“Size sizden önceki ümmetlerin hastalığı bulaştı: Hased ve kin! Kin tıraş edicidir. ‘O saç tıraş eder’ demiyorum fakat o dini tıraş eder. Nefsim elinde olana yemin ederim ki -ya da Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki- iman etmediğiniz sürece cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmediğiniz sürece de iman etmiş olmazsınız. Bunu sizin için sağlayacak şeyi size öğreteyim mi: Aranızda selâmı yayınız.”²⁷⁵

muştur. Nitekim bunu mukaddimede “Mürcie ne zaman ortaya çıktı?” başlığı altında beyân ettim.

²⁷⁵ Ahmed (1430) ve Tirmizî (2510) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: “Bu hadisin Yahyâ b. Ebî Kesîr'den rivâyetini hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bunu Yahyâ b. Ebî Kesîr- Yaîş b. el-Velîd- ez-Zubeyr'in mevlâsı- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle rivâyet etmiş, ‘ez-Zubeyr'den’ kısmını zikretmemiştir.”

İsnâdında ez-Zubeyr âilesinin mevlâsı vardır ki meçhûldür. Kalan ricâli sikadır. Ayrıca ed-Dârakutnî'nin “el-İlel”ine (544) bakınız.

Fakat bunu Buhârî'nin “el-Edebu'l Mufred”de (260) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiği hadis desteklemektedir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Nefsim elinde olana yemin ederim ki islâm olmadıkça cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de islâm olmuş olmazsınız. Selâmı yayın, birbirinizi seversiniz. Aman, kinden de sakının! Zira o tıraş edicidir. Size ‘O saç tıraş eder’ demiyorum. Fakat o dini tıraş eder.”

Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*) hadisi de bunu desteklemektedir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Bakın; size orucun, namazın ve sadakanın derecesinden daha üstününü bildireyim mi?” “Evet” dediler. Buyurdu ki: “Aranın düzgün olması. Zira aranın bozukluğu tıraş edicidir.” Bunu Tirmizî (2509) rivâyet edip şöyle demiştir: “Bu sahih bir hadistir. Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle dediği rivâyet edilmektedir: ‘O tıraş edicidir. Saçı tıraş eder demiyorum. Fakat dini tıraş eder.’”

Onun hadisteki “...cennete giremezsiniz” buyruğunu Müslim (54) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) kanalıyla rivâyet etmiştir.

70- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdur-rezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, onun Ubeydullah b. Adıyy b. el-Hıyâr'dan rivâyet ettiğine göre el-Mikdâd b. el-Esved ona tahdis edip şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, ben ve müşriklerden bir adam karşı karşıya gelsek ve vuruşsak, o benim elimi kesse, ben de ona vurmak için üzerine atılsam, sonra o 'Lâ ilâhe illallah' dese onu öldüreyim mi yoksa bırakayım mı?" diye sordum. "Hayır, onu bırakırsın" buyurdu. "Elimi kesmiş olsa da mı?" dedim. "Evet, bunu yapsa da" buyurdu. Ona iki ya da üç kez daha aynı şeyi sordum. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Lâ ilâhe illallâh dedikten sonra onu öldürürsen sen onun bunu söylemeden önceki konumunda olursun, o da senin onu öldürmeden önceki konumunda olur."²⁷⁶

71- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Rib'î b. Hirâş'tan, onun Ebû Bekre (radiyallahu anh)'tan, onun da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"İki müslümandan biri kardeşine silah doğrulttuğu zaman ikisi de cehennemin yamacındadır. İkisinden biri diğerini öldürdüğü zaman ikisi de oraya girer."²⁷⁷

72- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. İshâk'tan, onun ez-Zuhrî'den, onun Atâ b. Yezîd'den, onun Ubeydullah b. Adıyy b. el-Hıyâr'dan, onun el-Mikdâd b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, ne dersin, bir adam bana kılıçla vurup elimi kesse, sonra benden bir ağacın altına sığınsa, sonra 'Lâ ilâhe illallah' dese onu öldürebilir miyim?" diye sordum.

²⁷⁶ Ahmed (23832), Buhârî (4019) ve Müslim (95) rivâyet etmiştir.

²⁷⁷ Ahmed (20424), Buhârî (31, 6875) ve Müslim (2888) rivâyet etmiştir.

“Hayır” dedi. İki veya üç kez aynı şeyi sordum. Buyurdu ki: “Hayır! Bunu yaparsan kesinlikle söylediğini söylemeden önce onun konumuna düşersin, o da yaptığını yapmadan önce senin konumuna gelir.”²⁷⁸

73- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. Nubeyt'in ed-Dahhâk'tan tahdis ettiğine göre o “*Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse...*” (Nisâ, 93) buyruğu hakkında “Bu ayet indirildiğinden beri hiçbir şey onu nesh etmedi” demiştir.²⁷⁹

74- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Muğîre b. en-Nu'mân'dan, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun İbn Abbâs (*radıyalahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o “*Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse...*” buyruğu hakkında “Bunu hiçbir şey nesh etmedi” demiştir.²⁸⁰

75- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Abdurrahmân er-Rakkî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen -yani Ebû Melîhez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Hişâm b. Abdulmelik dedi ki: “Sana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bir münâdiye ‘Kim Lâ ilâhe illallâh derse ona cennet vardır’ demesini emrettiği ulaştı mı?” Dedim ki: “Evet fakat bu farzların nâzil olmasından önceydi. Sonra farzlar nâzil oldu. Şu hâlde insanların yapması gereken Allah (*azze ve celle*)'nin kendilerine farz kılmış olduklarını yerine getirmektir.”²⁸¹

²⁷⁸ Ahmed (23811) rivâyet etmiştir. 70. maddede geçmişti.

²⁷⁹ İbn Ebî Şeybe “Musannef”te (28311), et-Taberî’de “Tefsîr”de (5/219) rivâyet etmiştir.

²⁸⁰ Ahmed (2142), Buhârî (3023) ve Müslim (3023) rivâyet etmiştir.

²⁸¹ İbn Batta musannifin târikinden “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1339), el-Âcurrî de “eş-Şerîa”da (305) rivâyet etmiştir. Hallâl’ın “es-Sünne”sinde (939) rivâyet edildiğine göre Ebu'l Hâris onlara tahdis edip şöyle demiştir: Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel’e “Kişi Lâ ilâhe illallâh dediği zaman mümin midir?” diye sordum. Dedi ki: “İmanın başlangıcında durum böyleydi. Sonra farizalar nâzil oldu: Namaz, zekât, Ramazan orucu ve Beyt'in hacı.”

Benzeri 79. maddede ed-Dahhâk b. Müzâhim (*rahimehullah*)'tan gelecektir.

76- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû Husayn'dan, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun da İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Cana kıyanın istiğfar etmesi durumu müstesna bir tevbesinin olduğunu bilmiyorum."²⁸²

77- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. Nubeyt, ed-Dahhâh b. Müzâhim'den onun "Mümini öldürenin tevbesi yoktur" dediğini tahdis etti. (Katâde) ayrıca "Şirkten tevbe etmek bana bir mümini öldürmekten tevbe etmekten daha sevimlidir" dedi.²⁸³

78- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mutarrif b. Tarîf el-Hârisî'den, onun Ebu's Sefer Saîd b. Ahmed es-Sevrî Sevri Hemdân'dan,

İbn Batta da "el-İbânetu'l Kubrâ"da (867) benzerini İbn Uyeyne (*rahimehullah*)'tan rivâyet etmiştir.

Yine bunun benzeri "el-İmân" kitabında (9) Ebû Ubeyd (*rahimehullah*)'ın sözü olarak geçmişti. Daha fazla açıklama için oraya bakınız. Bu meseleden bu derlemenin mukaddimelerinde söz etmiştim. (Fasıl: Mürcie "Kim Lâ İlâhe İllallâh Derse Cennete Girer" Hadisini Delil Getirerek Ameli İmanın Rüknu Olmaktan Çıkarır)

²⁸² Taberî "Tefsîr"inde (5/219) rivâyet etmiştir.

Yine Taberî "Tefsîr"inde (5/218) Saîd b. Cubeyr'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'ya "Kim de kasıtlı olarak bir mümini öldürürse onun karşılığı cehennemdir" (*Nisâ*, 93) buyruğunu sordum. Dedi ki: "Kişi İslâm'ı ve İslâm'ın hükümlerini bildikten sonra kasıtlı olarak bir mümini öldürürse onun karşılığı cehennemdir. Onun tevbesi yoktur." Bunu Mücâhid'e anlattım. "Pişman olan başka" dedi.

Yine Taberî "Tefsîr"inde (5/219) Şehr b. Havşeb'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'yı şöyle derken işittim: "Kim de kasıtlı olarak bir mümini öldürürse onun karşılığı cehennemdir" âyeti "Tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işleyen başka..." (*Furkân*, 70) buyruğundan bir sene sonra nâzil oldu.

İbn Ebî Şeybe (28319) Vekî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebû Husayn'dan, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ben müminin kâtili için bir tevbe bilmiyorum. İstiğfar başka..."

²⁸³ İbn Ebî Şeybe (28308) ve "Tefsîr"inde Taberî (5/221) rivâyet etmiştir.

onun Nâciye'den, onun da İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Şu ikisi mübhemdir/kapalıdır: Şirk ve cana kıyma" demiştir.²⁸⁴

79- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. Numeyt ed-Dahhâk b. Müzâhim'den tahdis etti: (Seleme dedi ki:) Onun yanında Lâ ilâhe illallâh diyen kimsenin cennete gireceğini söz konusu ettik. Dahhâk dedi ki: "Bu sınırların çizilmesinden ve farzların nâzil olmasından önceydi."²⁸⁵

80- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Hârûn b. Sa'd el-İclî'den, onun Ebu'd Duhâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Çadırında İbn Ömer (*radiyallahu anhum*)'nın yanındaydım. Bir adam ona kasıtlı olarak bir mümini öldüren kimse hakkında sordu. Bunun üzerine İbn Ömer (*radiyallahu anhum*) "Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse bunun karşılığı içerisinde ebedî olarak kalacağı cehennemdir; ayrıca Allah ona öfkelenmiş, onu lanetlemiş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır..." (Nisâ, 93) âyetini okumuş ve "Kimi öldürdüğüne bak!" demiştir.²⁸⁶

81- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Necîh'ten, onun da Kerdem'den rivâyet ettiğine gö-

²⁸⁴ İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (28305), Taberî "Tefsîr"inde (5/220) rivâyet etmiştir. Taberî "Tefsîr"inde (5/220) Alî b. Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Büyük günahların en büyüğü Allah'a şirk koşturmak ve Allah'ın haram kıldığı cana kıymaktır. Zira Allah subhânehû şöyle buyurmaktadır: '...Onun karşılığı içerisinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona öfkelenmiş ve lanet etmiştir. Yine ona büyük bir azap hazırlamıştır.'"

²⁸⁵ Âcurrî "eş-Şerîa"da (303), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1340) Ahmed'den rivâyet etmiştir.

"El-Künâ ve'l Esmâ"da (589) Nasîr b. Ebî'l Esved kanalıyla ed-Dahhâk b. Müzâhim'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Senin yanındaki ahmaklar Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet edenin cennete gireceğini söylüyorlar. Bu ancak farizaların nâzil olmasından önceydi." Bunun benzeri 75. maddede ez-Zuhrî ve Ahmed'den nakledilmiştir. Allah onlara rahmet etsin.

²⁸⁶ İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (28304, 28307) rivâyet etmiştir.

re bir adam İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'nın yanına geldi ve ona bir mümini kasıtlı olarak öldüren kimse hakkında sordu. İbn Abbâs "Bu kimsenin ölmemeye gücü yeter mi?" dedi. Adam "Hayır" diye karşılık verdi. İbn Abbâs "Peki onu diriltmeye gücü yeter mi?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. İbn Abbâs "Peki yerin altına girip tünel açmaya gücü yeter mi?" diye sordu. Adam yine "Hayır" dedi. Adam sonra Ebû Hureyre'ye ve İbn Ömer'e de gitti. Onlar da ona aynısını söylediler.²⁸⁷

82- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Safvân b. İsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Sevr b. Yezîd tahdis etti. Onun Ebû Avn'dan, onun Ebû İdrîs'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Muâviye (*radıyallahu anh*)'ı -ki o Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den az hadis rivâyet eden bir kimseydi- şöyle derken işittim:

"Allah'ın her günahı bağışlaması umulur. Ancak kâfir olarak ölen kimse ya da kasıtlı olarak bir mümini öldüren kimse bunun dışındadır."²⁸⁸

83- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebu'z Zinâd'dan, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu aktarmıştır:

"Kişi çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Şarabı içerken onu mümin olduğu hâlde içmez. Zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez."²⁸⁹

84- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi çaldı-

²⁸⁷ İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (28303, 28315) rivâyet etmiştir.

²⁸⁸ Ahmed (16907). "es-Sünne"de oğlu Abdullah (726) rivâyet etmiştir. Sahihdir.

²⁸⁹ Ahmed (7318) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. 95, 99, 100 ve 101. maddelerde tekrar gelecektir. Ebû Ubeyd'in kitabında (81) ve İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (83) geçmişti.

ğı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Bundan sonra tevbe kapısı açıktır.”

85- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk tahdis etti. O el-Evzâî'den, o ez-Zuhrî'den, o Ebû Seleme'den, Saîd b. el-Museyyeb'den ve Ebû Bekr b. el-Hâris'ten, onlar da Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan *aynısını* rivâyet etmiştir. Şu kadar var ki o hadiste “Müminlerin gözlerini diktikleri değerli bir malı yağmaladığı zaman da onu mümin olduğu hâlde yağmalamaz” ziyâdesini söz konusu etmiş, tevbeyi zikretmemiştir.

86- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun el-Evzâî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Zührî “Kişi zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez” hadisini zikrettiği zaman ona “Eğer mümin değilse o nedir?” diyorlar” dedim. Bundan hoşlanmadı ve benim bunu sormamdan da rahatsız oldu.²⁹⁰

²⁹⁰ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1020) Abdullah b. Ahmed tarîkinden rivâyet etmiştir.

“Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (520) şu geçmektedir: “El-Evzâî, ez-Zuhrî'ye ‘Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez’ hadisini kastederek ‘Bu nedir?’ diye sordu. (Ez-Zuhrî de) ‘Rasulullah’a düşen tebliğ, bize düşen teslimiyettir’ dedi.”

Hallâl'ın “es-Sünne”sinde (985) geçtiğine göre el-Humeydî şöyle demiştir: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: “Bir adam ez-Zuhrî'ye ‘Ey Ebû Bekr, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Yanakları tokatlayan bizden değildir” hadisi “Büyüklerimizi saymayan bizden değildir” hadisi ve benzeri hadisler (bunların manası nedir)?” diye sordu.” Süfyân dedi ki: “Ez-Zuhrî bir süre başını eğip sessiz kaldı. Sonra başını kaldırıp ‘İlim Allah (*azze ve celle*)’den, Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e düşen tebliğ, bize düşen de teslimiyet’ dedi.”

Muhammed b. Nasr “Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (535) şöyle demiştir: Bize İshâk -yani İbn Râhûye- tahdis etti, dedi ki: Bana Bakıyye b. Mahled haber verdi, dedi ki: Bana el-Evzâî'nin Mekhûl'den ve ez-Zuhrî'den tahdis ettiğine göre onlar şöyle demiş: “Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in hadislerini okuyun ve onları geldiği gibi kabul edin.”

Muhammed b. Nasr dedi ki: “İshâk Abdurrazzâk hadisini -yani ‘Zina eden zina ettiği zaman...’ hadisini- yazdırdığı zaman arkasından hemen (yukarıdaki) Bakıyye hadisini yazdırdı.”

87- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik, Şerîk, Ebû Bekr b. Ayyâş, Abdulazîz b. Ebî Seleme, Hammâd b. Seleme ve Hammâd b. Zeyd tahdis ettiler, dediler ki: “İman; marifet²⁹¹, ikrâr ve ameldir.” Şu kadar var ki Hammâd b. Zeyd iman ile islâmın arasını ayırır, islâmı daha genel imanı daha özel kılar. ²⁹²

İshâk b. Râhûye (*rahimehullah*) “Müsned”inde (419) şöyle demiştir: Bana Süfyân b. Abdulmelik haber verdi, dedi ki: İbnu'l Mübârek bu hadisi zikrettikten sonra bazıların bundan ürkmesi üzerine şöyle dedi: “Durmadan mırıldanan şu adamlar bizi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in hadisini tahdis etmekten alıkoyuyor. Ne zaman bir hadisin manasını bilmesek onu bırakacağız ha! Hayır, onu duyduğumuz gibi rivâyet eder ve kendimizin câhil olduğunu itiraf ederiz.”

²⁹¹ İbn Receb (*rahimehullah*) “Fethu'l Bârî”de (1/88) şöyle demiştir: “Marifet tasavvur ve tasdikten mürekkeptir. İlmi ve ameli içine alır. Marifet kalbin tasdîkidir. Tasavvur noktasında mümin ve kâfir ortak olabilir. Fakat tasdik mümine hastır. Kısacası marifet müminin kalbinin ameli ve kesbidir. Bu şuna dayanır: Marifet sonradan elde edilen ve kendisine delillerle ulaşılan bir şeydir. Mezhebimiz mensuplarından olsun başkalarından olsun Ehli Sünnet’in çoğunluğunun görüşü budur. İbn Cerir et-Taberî de bunu tercih etmiş ve isnadıyla el-Fudayl b. İyâd’dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: ‘Ehli Sünnet imanın marifet, söz ve amel olduğunu söyler.’ Bir taife ise marifetin zorunlu olduğunu ve çabayla elde edilemeyeceğini savunmuştur. Bu mezhebimize mensup bazı âlimlerin, kelâmcılardan ve sûfilerden bazı tâifelerin ve başkalarının görüşüdür.”

²⁹² Abdullah “es-Sünne”de (599) rivâyet etmiştir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız.

İbn Receb “Fethu'l Bârî”de (1/127-129) şunları söylemiştir: “İslâm ile imanı birbirinden ayıran kimseler bu ikisinin hangi şekilde birbirinden ayrıldığı hususunda ihtilâf etmiştir. Bir tâife ‘İslâm şehâdeteyni söylemek, iman ise amel etmektir’ demiştir. Bu ez-Zuhrî’den ve İbn Ebî Zî’b’den rivâyet edilmiştir. Bu aynı zamanda Ahmed’den gelen bir rivâyettir... Yine bu Ebû Hayseme’nin ve hadis ehlinin başkalarının görüşüdür... Başka bir tâife ise İslâm’ın daha genel, imanın ise daha özel olduğu görüşünü tercih etmiştir. Bunlara göre büyük günah işleyen kimse daha özel olan iman dâiresinin dışına çıkıp daha genel olan İslâm dâiresinin kapsamına girer. Bu Ebû Ca’fer Muhammed b. Alî’den rivâyet edilmiştir... Hammâd b. Zeyd’den de bunun benzeri rivâyet edilmiştir... Bu aynı zamanda Ahmed’den de bir rivâyet olarak aktarılmıştır... İbn Batta’nın tercih ettiği görüş de budur. Bir başka tâife şöyle demiştir: ‘İslâm ile iman arasındaki fark şudur: İman tasdîktir, kalbin tasdîkidir. Bu da kalbin ilmi ve amelidir. İslâm ise boyun eğmek ve teslimiyet göstermektir. Bu

88- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan, onun Ömer (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biz 'Babalarınızdan yüz çevirmeyin, zira bu sizdeki bir küfürdür' ya da 'Babalarınızdan yüz çevirmeniz sizdeki bir küfürdür' âyetini okuyorduk."²⁹³

89- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Seleme- tahdis etti. Onun Hakîm el-Esram'dan, onun Ebû Temîme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"Kim bir hayızlıya varırsa ya da bir kadına arkasından varırsa ya da kâhine giderse Allah'ın Muhammed'e indirdiğine küfretmiş olur."²⁹⁴

da kalbin ve uzuvların amelidir.' Bu da âlimlerin birçoğunun görüşüdür. Ebu'l Fadl et-Temîmî bunu Ahmed'in mezhebinin mensuplarından nakletmiştir. İslâm ile imanın birbirinden ayrı olduğu görüşü el-Hasen'den, İbn Sîrîn'den, Şerîk'ten, Abdurrahmân b. Mehdî'den, Yahyâ b. Maîn'den, Müemmel b. İhâb'dan rivâyet edilmiştir. Yine bu görüş Mâlik'ten, daha önce aktarıldığı üzere Katâde'den, Dâvûd b. Ebî Hind'den, ez-Zuhrî'den, İbn Ebî Zî'b'den, Hammâd b. Zeyd'den, Ahmed'den ve Ebû Hayseme'den de nakledilmiştir. Ebû Bekr b. es-Sem'ânî Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın tamamından nakletmiştir. İbn Nasr'ın ve İbn Abdulberr'in çoğunluktan ikisinin aynı şey olduğu görüşünü aktarmalarına gelince bu doğru değildir. Aksine belki 'Seleften ancak ikisini birbirinden ayırdıkları rivâyet edilmiştir' denilebilir. Allah en iyi bilendir."

İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (36) bu meseleden söz edilmişti.

²⁹³ Ahmed (331) ve Abdurrazzâk (9758, 11631) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Bu eser 91. maddede tekrar gelecektir. Benzeri merfû olarak 237. maddede, Ebû Bekr (*radıyallahu anh*)'tan mevkûf olarak 92. maddede aktarılabacaktır.

²⁹⁴ Ahmed, Affân (9290) ve Vekî' (10167) tarîkiyle Hammâd b. Seleme'den rivâyet etmiştir. Bunu Ebû Dâvûd (3906) ve Tirmizî (135) de rivâyet etmiş, Tirmizî şöyle demiştir: "Bu hadisi ancak Hakîm el-Esram- Ebû Temîme el-Hecîmî- Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*) tarîkiyle biliyoruz. İlim ehlinin nezdinde bu şiddetle sakındırma manasını içermektedir. Zira Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun 'Kim bir hayızlıya varırsa bir dinar sadaka versin' buyurduğu rivâyet edilmiştir. Eğer hayızlıya varmak küfür olsaydı bu hususta kefarete emredilmezdi. Muhammed (yani el-Buhârî) bu hadisi isnâdı yönünden zayıflamıştır. Ebû Temîme el-Hecîmî'nin ismi

90- Bana Abdulmelik el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Hakîm el-Esram tahdis etti. Onun Ebû Temîme et-Temîmî'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Kim bir kâhine gider de söylediği hususunda onu doğrularsa ya da hayızlı bir kadına varırsa veya bir kadına dübüründen varırsa Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirilenden beri olmuş olur.”

91- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Ubeydullah'tan, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “Biz ‘Babalarınızdan yüz çevirmeyin, zira bu sizdeki bir küfürdür’ ya da ‘Babalarınızdan yüz çevirirseniz kâfir olursunuz’ âyetini okuyorduk.”²⁹⁵

Tarîf b. Mücâlid'dir.” İbnu'l Kattân “Beyânu'l Vehmi ve'l İhâm”da (3/326) şöyle demiştir: “Bu sadece Hakîm el-Esram kanalıyla bilinen bir hadistir. O bu hadisi Ebû Temîme el-Hecîmî'den, o da Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Bu Hakîm'in bu hadisten başka pek hadisi bilinmemektedir. Bunu Ebû Ahmed b. Adiyy söylemiştir. Buhârî de ‘Ona mutabaat edilmez’ demiştir. Yine o ‘Ebû Temîme'nin Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ı işittiği bilinmemektedir’ demiştir. Muhammed b. Yahyâ en-Neysâbü'rî -ki o ez-Zührlî'dir- şunu söylemiştir: ‘Alî b. el-Medînî'ye Hakîm el-Esram'ın kim olduğunu sordum. Hakkında bir şey söyleyemeyeceğim dedi.”

İbn Receb'in “Fethu'l Bârî”sinde (1/142) şu geçmektedir: Ebu'l Hâris dedi ki: “Ahmed'e ‘Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ın Kim kadınlara dübürlerindenvarırsa küfre girer hadisi?’ dedim. ‘Bu kadarı rivâyet edilmiş, bu söze bir şey eklenmemiştir’ dedi.”

“Mesâilu'l Kevsec”de (3531) rivâyet edildiğine göre İshâk b. Râhûye bu hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir: “Kişi belâya maruz kalıp da hanımına ya da câriyesine bu fiili yaparsa ihlâslı bir şekilde tevbe etmelidir. Zira ben bunun küfür olmadığından emin olamam. Bazı kimseler bunun helâl sayıldığı takdirde küfür olacağı görüşünü benimsemişlerdir ki onların yuttukları yol güzel bir yoldur.”

Bu hadisin şahidleri için “Telhîsu'l Habîr”e (3/369) bakınız. Hadisin son kısmının şahidleri ise 238. ve 239. maddelerde gelecektir.

²⁹⁵ Benzeri 88. maddede geçmişti. Ayrıca ondan sonrasına bakınız.

92- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ tahdis etti. Onun Yûnus'tan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre Ebû Bekr (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: “Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Zira bu sizdeki bir küfürdür.”²⁹⁶

93- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Talha tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Ma'mer'den, onun Ebû Bekr es-Sıddık (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bilinmeyen bir nesebe katılmak Allah'a küfürdür. Az da olsa bir nesepten beri olmak da Allah'a küfürdür.”²⁹⁷

94- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun en-Nu'mân b. Sâlim'den, onun Nâfi' b. Cubeyr b. Mut'im'den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Kim şarap içer de ondan dolayı sarhoş olursa kırk gece namazı kabul edilmez.”²⁹⁸

²⁹⁶ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (728) babasından rivâyet etmiştir. İsnâdında inkıta bulunmaktadır. 237. maddede geleceği üzere merfû olarak sahihtir. 88. ve 91. maddelere bakınız.

²⁹⁷ Dârimî (2903), Abdurrazzâk (16315) ve “es-Sünne”de Abdullah (727) rivâyet etmiştir. Bu Ebû Bekr (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet edilmiştir ki sahih değildir. Sahih olan İbn Adiyy, el-Bezâr ve ed-Dârakutnî'nin dediği üzere bunun mevkûf olmasıdır. Nitekim ben bunu Abdullah'ın “es-Sünne”sindeki talikimde beyan ettim. Bu eser 304. maddede başka bir tarikten gelecektir. 503. maddede Saîd b. el-Museyyeb'den mürsel olarak gelecektir. Benzeri İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyetle 368. ve 372. maddelerde gelecektir.

²⁹⁸ İsnâdı sahihtir. 115. maddede başka bir isnad ve metin ile gelecektir. Ahmed (6773) merfû olarak Abdullah b. Amr'dan bundan daha uzun bir lafızla rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Şahidleri çoktur. Bir kısmı Ebû Ubeyd'in kitabında geçmişti. (113)

Mervezî (*rahimehullah*) “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (2/588) şöyle demiştir: “Bunun bir benzeri de Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ‘Kim şarap içerse onun namazı kırk gün kabul edilmez’ buyruğudur. Kişi şarap içse, sonra ne yapacağı hakkında soru sorsa ona ‘Sen kırk gün namaz kılma, çünkü namaz kılsan da kıldığın namazlar senden kabul edilmez’ denilmesi câiz olmaz. Aksine âlimler bu kimsenin namazını kılması gerektiği, namaz kıldığı zaman namazının sahih olduğu, kırk günün namazını îade etmesinin gerekmediği üzerinde icmâ etmişlerdir. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ‘Ondan namaz kabul edilmez’ buyruğu ‘Şarap içmesine cezâ olmak

95- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Behz b. Hakîm tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti. Onun Katâde'den, onun el-Hasen'den ve Atâ'dan, onların da Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Kişi çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Ganîmetten çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz ve bir malı yağmalamaz.”

Atâ “değerli bir malı yağmaladığı zaman mümin olduğu hâlde yağmalamaz” dedi. Ona denildi ki: “İman ondan çekilip alınır. Tевbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder.”²⁹⁹

96- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Zubeyd el-Eyyâmî'den, onun Hayseme'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'nın yanındaydım. Onunla aramda herhangi bir adam yoktu. -Ya da onunla aramda bir adam vardı dedi. Şarabı söz konusu ettiler. Bir adam onu küçümser gibi oldu ve “O büyük günahlardan değildir” dedi. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: “Vallahi bir adam şarabı sabahleyin içse mutlaka akşama müşrik çıkar.”³⁰⁰

üzere kırk gün boyunca kıldığı namazın mükâfâtını almaz’ şeklinde tevil edilmiştir. Tıpkı Cuma günü imamın hutbe îrâd ettiği esnâda konuşan kimse hakkında, ‘İşlediği günaha cezâ olmak üzere ona Cuma'nın sevabı verilmez’ manasını kastederek ‘O cuma namazını kılar ama onun cuması yoktur’ dedikleri gibi... Bunun bir benzeri de Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu buyruğudur: ‘Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız. Sizden biri kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.’”

²⁹⁹ Ahmed (9007) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Ahmed'in rivâyet ettiği lafız şöyledir: Atâ dedi ki: “Değerli bir malı mümin olduğu hâlde yağmalamaz.” Behz dedi ki: Ona denildi, dedi ki: “İman ondan çekilip alınır. Tевbe ederse Allah tevbesini kabul eder.”

Affân hadisinde şöyle demiştir: Katâde şöyle dedi: Atâ'nın hadisinde “Değerli bir malı mümin olduğu hâlde (yağmalamaz)” geçmektedir.

³⁰⁰ İbn Ebî Şeybe “Musannef”te (24563) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Benzeri 115. ve 152. maddelerde gelecektir. Şarap içenin puta, Lât'a ve Uzzâ'ya tapana

97- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti.

Bize ayrıca Abdülmelik el-Meymûnî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize el-Avvâm tahdis etti, dedi ki: Bana Alî b. Müdrîk tahdis etti. Onun Ebû Zur'a'dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Şüphesiz iman nezihdir.³⁰¹ Kişi zina yaptığında iman ondan ayrılır. Nefsini kınayıp geri dönerse iman da ona geri döner.”³⁰²

98- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti. Onun Süfyan'dan, onun İbrâhîm b. Muhâcîrden, onun Mücâhid'den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o kölelerine şöyle demiştir: “Sizden cima isteyen evlendiririz. Sizden kimse zina etmez ki Allah ondan imanın nûrunu almasın. İmanı ona geri döndürmek isterse döndürür. Bunu esirgemek isterse esirger.”³⁰³

benzetildiği eserler için 102, 115, 116, 359, 150-152 ve 361. maddelere bakınız. Şarap içen şu yönden tekfir edilmiştir: O şarap içtiği zaman aklı gider. Bu da onun namazı terk etmesine sebep olur. Bu da küfrün ta kendisidir.

Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*) şöyle demiştir: “Kim akşamleyin şarap içerse sabaha müşrik çıkar. Kim sabahleyin şarap içerse akşamı müşrik eder.” İbrâhîm en-Nahâî'ye “Bu nasıl olur?” diye sorulması üzerine o “Çünkü o namazı terk eder” diye cevap vermiştir. (Mecmû'ul Fetâvâ, 7/303)

Mesrûk (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Kim şarap içerse kâfir olur. Onun küfrü namazının geçerli olmamasından dolayıdır.” (Sünenu'n Nesâî, 5665)

Ebû Abdullah el-Ahnes (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Şarap içen kimse namazın terki ile karşı karşıyadır. Namazı terk eden de imandan çıkar. (Mecmû'ul Fetâvâ, 7/303)

³⁰¹ Nezih günahlardan uzak demektir. “Tehzîbu'l Kemâl”de (4/3555) şu geçmektedir: “Allah'ı tenzih etmek O'nun bütün denklere ve zıtlardan uzak ve arı olduğunu ikrar etmektir.”

³⁰² Âcurrî “eş-Şerîa”da (229) el-Merrûzî tarîkinden rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe “el-İmân”da (16), Abdullah “es-Sünne”de (730) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Benzeri merfû ve mevkûf olarak 99, 101, 103, 106, 107 ve 111. maddelerde gelecektir.

³⁰³ Âcurrî “eş-Şerîa”da (228) el-Merrûzî tarîkinden rivâyet etmiştir. İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1032) Abdullah b. Ahmed kanalıyla onun babasından rivâyet

99- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Habîb b. eş-Şehîd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Atâ tahdis etti, dedi ki: Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ı şöyle buyururken işittim:

"Kişi zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Çaldığı zaman da mümin olduğu hâlde çalmaz."

Dedi ki: Atâ dedi ki: "İman ondan uzaklaşır."³⁰⁴

100- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Hemmâm b. Münebih'ten rivâyet ettiğine göre o Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işitmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim:

"Bir hırsız çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Bir zinâci mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi şarap içtiği zaman onu mümin olarak içmez. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki herhangi biriniz müminlerin gözlerini kendisine kaldırdığı değerli bir malı yağmaladığı zaman onu mümin olduğu hâlde yağmalamaz. Ganîmetten çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Aman dikkat edin, aman!"³⁰⁵

101- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. O ez-Zuhrî'den ve Katâ-de'den, onlar bir adamdan, o da İkrime'den rivâyet etti.

Ma'mer ayrıca İbn Tâvûs'tan, o babasından -zannediyorum o da Ebû Hureyre'den dedi- rivâyet etti. Hepsî hadisi Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e ref ederek onun şöyle buyurduğunu söylediler:

"Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi şarap içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Ganîmetten çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. İnsanların kendisine gözlerini kaldırdıkları bir malı yağmaladığı zaman da mümin olduğu hâlde yağmalamaz."

etmiştir. İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (71, 94) rivâyet etmiştir. 103. maddede başka bir isnad ile gelecektir ki bu ondan sahih olarak rivâyet edilmiştir.

³⁰⁴ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (731) rivâyet etmiştir.

³⁰⁵ Ahmed (8020), Abdurrazzâk (20551) ve Müslim (57) rivâyet etmiştir.

İbn Tâvûs dedi ki: Babam dedi ki: “Bunları yaptığında iman ondan zâil olur.”

Yine (İbn Tâvûs) dedi ki: (Babam) dedi ki: “İman gölge gibidir... Bunun gibi.”³⁰⁶

102- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Avvâm tahdis etti. Onun el-Museyyeb b. Râfi' el-Kâhilî'den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhu*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Şarap bağımlısı Lât'a ve Uzzâ'ya ibâdet eden gibidir.”³⁰⁷

103- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Nu-meyr tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl -yani İbn Ğazvân- tahdis etti, dedi

³⁰⁶ İshâk b. Râhûye'nin “Müsned”inde (415- 417) şu geçmektedir: Bize Abdur-razzâk haber verdi, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zuhrî'den, o Katâde'den, o bir adamdan, o İkrime'den, o Ebû Hureyre'den ve Ebû Saîd'den rivâyet etti...” Yi-ne o “O İbn Tâvûs'tan, o babasından, o da zannediyorum Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan...” demiştir.

“Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (539) Ebû Sâlih kanalıyla Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edildiğine göre ona “Zina eden mümin olduğu hâlde zina etmez” buyruğu zikredilip “İman onun neresinde olur?” diye soruldu. Ebû Hureyre de eliyle göstererek “Onun üzerinde şu şekilde olur” dedi. “(Günahı) el çekerse ve tevbe ederse iman ona geri döner.”

³⁰⁷ İbn Ebî Şeybe (24538) rivâyet etmiştir. İsnâdında inkıta vardır. Merfû olarak da rivâyet edilmiştir fakat sahih değildir. Bakınız: el-İlelu'l Mütênâhiye, 2/672

(Hadiste geçen) “Muâkiru'l Hamr” lafzına gelince el-Harbî (*rahimehullah*) “Garîbu'l Hadîs”te (3/1005) şöyle demiştir: Muâkara şarabı sürekli olarak içmektir. Kişi şarabı içer durur da sonunda şarap onu yere yıkar.”

İbn Ebi'd Dünyâ'nın “Zemmu'l Müskir”inde (6) rivâyet edildiğine göre Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhu*) şöyle demiştir: “Zina etmem bana sarhoş olmamdan daha sevimlidir. Sarhoş olmam da bana şirk koşmamdan daha sevimlidir. Çünkü sarhoş öyle bir an yaşar ki o anda Rabbinin kim olduğunu bilmez.”

Yine o (7) Şuayb b. Harb'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “O tebâreke ve teâlâ buyurdu ki: Kulunun öldürülmesi Bana onun sarhoş olmasından daha sevimlidir. Çünkü o sarhoş olduğu zaman Beni bilmez.”

96. maddede şarap içenin müşrik olacağı geçmişti. Orada bu konu ile ilgili eserlerin numaralarını bir arada zikrettim.

ki: Bize Osmân b. Ebî Safiyye tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Abbâs (*radiyallahu anhumâ*) kölelerini teker teker çağırıp onlara şöyle dedi: “Zina eden hiçbir kul yoktur ki Allah ondan imanın nûrunu almasın.”³⁰⁸

104- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun Zekvân'dan, onun Ebû Hureyre (*rahimehullah*)'tan, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Kişi zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Bundan sonra tevbe kapısı açıktır.”³⁰⁹

105- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Firâs'tan, onun Müdrîk b. Umâra'dan, onun İbn Ebî Evfâ (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Kişi şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Çok kıymetli -ya da değerli- bir malı da mümin olduğu hâlde yağmalamaz.”³¹⁰

106- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Avf'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Hasen dedi ki: “O hâlde bulunduğu sürece iman ondan uzak durur. Dönerse iman da ona geri döner.”³¹¹

³⁰⁸ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (732) bu isnad ile rivâyet etmiştir. Benzeri 98. maddede geçmişti.

³⁰⁹ Ahmed (10216) ve “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (525) Muhammed b. Nasr rivâyet etmiştir.

³¹⁰ Ahmed (19102), “Müsned”inde el-Bezzâr (3354), “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta Muhammed b. Nasr (549- 554) rivâyet etmiştir. El-Bezzâr “Bu hadisin İbn Ebî Evfâ (*radiyallahu anh*)'tan bundan başka bir tarîkini bilmiyoruz” demiştir.

³¹¹ Âcurrî “eş-Şerîa”da (232) el-Merrûzî tarîkinden rivâyet etmiştir. Abdullah da “es-Sünne”de (733) rivâyet etmiştir ve isnâdı sahihtir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız.

107- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun Eş'as'tan, onun el-Hasen'den, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“İman ondan çekilip alınır. Tевbe ederse iman ona geri döner.”³¹²

108- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Hırsız çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Kişi (insanların) gözlerinin dikildiği değerli bir malı mümin olduğu hâlde yağmalamaz.”

109- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk tahdis etti. Onun Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zubeyr'den³¹³, onun babasından, onun Âişe (*radıyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre (Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zubeyr'in babası) şöyle demiştir: Ben onun (yani Âişe'nin) yanındayken onun kapısının önünden şarap içtiğinden dolayı dövülmüş olan bir adam geçirilmekteydi. (Âişe) insanların uğultusunu işitti ve “Bu ne?” diye sordu. “Şaraptan sarhoş bir hâlde yakalanmış ve dövülmüş bir adam” diye cevap verdim. Dedi ki: “Subhânallah! Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim:

³¹² Âcurrî “eş-Şerîa”da (231) el-Merrûzî tarîkiyle, İbn Batta da “el-İbânetu'l Kubrâ”da Abdullah b. Ahmed tarîkiyle onun babasından rivâyet etmiştir. İsnâdı mun-katıdır.

“Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (531) el-Hasen'e ve Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'a dayanan bir isnâd ile Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez...” “Ey Allah'ın Resûlü, başına böyle bir şey gelen kimse ne yapar?” diye soruldu. Buyurdu ki: “Dönerse iman da ona döner. Olduğu gibi kalırsa mümin olamaz.”

“El-İbâne”de (1031) İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kul zina ettiği zaman imanının nuru ondan çekilip alınır.”

³¹³ Aslında “onun Yahyâ b. Abbâd'dan, onun Abdullah b. ez-Zubeyr'den” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım “Müsned”den alınmıştır.

'İçen -yani şarabı içen- içtiği zaman mümin olduğu hâlde içmez. [Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez.] Hırsız çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Bir yağmacı insanların kendisine başlarını kaldırdıkları değerli -ya da çok kıymetli dedi- bir malı mümin olduğu hâlde yağmalamaz.' Aman dikkat edin, aman!"³¹⁴

110- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn İshâk- tahdis etti. O Yezîd b. Ebî Habîb'den, o Ba'ce'den -yani el-Cuhenî'den- o Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den *aynısını* rivâyet etti.³¹⁵

111- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun el-Fudayl b. Delhem'den, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Kişi şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. İmanın nûru onun kalbinden birinin gömleğini çıkardığı gibi çıkarılır. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."³¹⁶

112- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl b. Ğazvân tahdis etti. Onun İkrime'den, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Şarabı içtiği zaman mümin olduğu hâlde içmez" demiştir.³¹⁷

³¹⁴ Ahmed (25088) rivâyet etmiştir. İki köşeli parantez arası oradan alınmıştır.

İbn Batta da "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1024) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (24546), el-Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (548) rivâyet etmiştir.

³¹⁵ İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (24546), el-Âcurrî "eş-Şerîa"da (230) İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın tarîkinden rivâyet etmiştir.

³¹⁶ Âcurrî "eş-Şerîa"da (230) el-Merrûzî tarîkinden rivâyet etmiştir. Benzerleri 97, 98, 99, 101, 103, 106 ve 107. maddelerde geçmiştir.

Hallâl'ın "es-Sünne"sinde (1063) geçtiğine göre Hanbel şöyle demiştir: Ebû Abdullah'a "Kişi zina namına bir günah işlediği zaman ya da hırsızlık yaptığı zaman imanı kendisinden ayrılır mı?" diye sordum. Dedi ki: "Onun imanı eksiktir. Kişi gömleğinden soyulduğu gibi imanından soyulur. Tevbe edip geri dönerse imanı ona geri döner."

³¹⁷ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1025) rivâyet etmiştir.

113- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. Onun babasından, onun Âişe (*radıyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İçen -yani şarabı içen- içtiği zaman mümin olduğu hâlde içmez."

114- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbrâhîm es-Sekûnî'den, onun bir adamdan, onun Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Kişi zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez" demiştir."

115- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' ve Muhammed b. Ca'fer mana bir olacak şekilde tahdis etti, dediler ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Mücâhid'den, onun Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim sabahleyin şarap içerse öğleye müşrik çıkar. Ondan dolayı sarhoş olursa kırk gün namazı kabul edilmez. Bu zaman içerisinde ölürse kâfir olarak ölür."³¹⁸

116- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Âsım b. Ebî'n Necûd'dan, onun Zekvân Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Şarap bağımlısı Lât'a ve Uzzâ'ya ibâdet eden gibidir."³¹⁹

117- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Kuhey'l'in oğulları Zubeyd ve Seleme'den, onların Hayseme'den, onun Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet

³¹⁸ İbn Ebî Şeybe "Musannef"te (24563, 24565) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. 94. ve 97. maddelerde muhtasar olarak geçmişti. 117. maddede tekrar gelecektir.

İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/140) şöyle demiştir: "Ahmed, el-Merrûzî'den gelen bir rivâyette Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet edilen şarap içenin kâfir olarak isimlendirilmesini içeren eseri münker görmüş ve onu Abdullah b. Amr'dan sahih görmemiştir. Bununla beraber bu ondan bir kısmı hasen isnâda sahip birçok vecihle rivâyet edilmiştir. Yine bu ondan merfû olarak da rivâyet edilmiştir."

³¹⁹ 102. maddede geçmişti. Sahih bir eserdir.

ettiğine göre o “Kim sabahleyin şarap içerse öğleye müşrik olarak çıkar” demiştir.³²⁰

118- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim, el-Fudayl b. Yesâr’dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Muhammed b. Alî “Bu İslâm’dır” deyip bir dâire çizdi ve ortasına da bir başkasını çizdi. Sonra dâirenin ortasındaki “Bu da imandır” dedi. “İslâm’ın sınırları içerisinde. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ‘Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez; kişi çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz; şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez’ buyruğuna gelince kişi (bunları yaptığı zaman) imandan çıkıp İslâm’a girer. İslâm’dan çıkmaz. Tevbe ettiği zaman Allah tevbesini kabul eder ve imana geri döner.”³²¹

³²⁰ İbn Ebî Şeybe “Musannef”te (24563) rivâyet etmiştir. Bu kimsenin ne yönden müşrik olduğu az önce geçmişti: Onun aklı ortadan kalktığı zaman namazını terk eder ve bu sebeple kâfir olur. Ayrıca 96. ve 115. maddelere bakınız. Bu eser 151. maddede de gelecektir.

³²¹ Âcurrî “eş-Şerîa”da (225) el-Merrûzî tarîkinden rivâyet etmiştir. Bunu Abdullah b. Ahmed de “es-Sünne”de (703) rivâyet etmiştir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız. Âcurrî (rahimehullah) “eş-Şerîa”da (2/593) şöyle demiştir: “Muhammed b. Alî (radiyallahu anhumâ)’ın söylediği ne güzeldir: İman artar ve azalır. Taatlerle artar, masiyetlerle azalır. İslâm hakkında ise ‘artar’ veya ‘azalır’ demek mümkün değildir. Öncekilerden bir topluluktan onların ‘Kişi zina ettiği zaman iman ondan çıkarılır, tevbe ederse Allah imanı ona geri verir’ dedikleri rivâyet edilmiştir. Bütün bunlar imanın arttığına ve azaldığına delildir. İslâm ise böyle değildir. Görmez misin ki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Kul ile küfür arasında namazın terki vardır, namazı terk eden kâfir olur’ buyurmuştur. İbn Mes’ûd (radiyallahu anh)’tan da onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Allah Teâlâ kitabında zekâtı namazın yanında zikretmiştir. Şu hâlde zekât vermeyenin namazı yoktur.’”

İbn Batta (rahimehullah) “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1236) şöyle demiştir: “Ebû Ca’fer (radiyallahu anh)’ın bu sözü imanın artıp azaldığının en açık ve net delillerinden biridir. Şöyle ki: İman taatlerle artar. Bu durumda iman kişiyi içerisinde tutar. İman masiyetlerle de eksilir. Bu durumda kişi iman dairesinin dışına çıkmış olur ama İslâm’ın dışına çıkmış olmaz. Çünkü İslâm hakkında ‘artar’ veya ‘azalır’ demek mümkün değildir.”

Derim ki: Ehli Sünnet kible ehlinde büyük günah işleyen kimseyi fâsık müslüman olarak isimlendirir. Ona mümin ismini vermezler. Nitekim İbn Teymiyye “Mecmûu’l Fetâvâ”da (7/240) şöyle demiştir: “Seleften ‘Onlar imandan çıkıp İslâm’a girmişlerdir’ diyen kimseler ‘Onlarda iman adına hiçbir şey kalmamıştır’ demek istememişlerdir. Bu Havâric’in ve Mutezile’nin sözüdür. Yukarıdaki söz

119- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm -yani İbn Urve- tahdis etti. Onun babasından, onun Âişe (*radiyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bir kul zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. İçtiği zaman mümin olduğu hâlde içmez. Çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz.”

120- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde'nin tahdis ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) şöyle demiş: “Kim mümin olduğunu söylerse kâfirdir. Kim cennetlik olduğunu söylerse cehennemliktir. Kim âlim olduğunu söylerse câhildir.” Bir adam onunla çekişip “Delil götürürlerse bizim için cennet vardır” dedi. Bunun üzerine Ömer dedi ki: “Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i ‘Kim cennetlik olduğunu söylerse cehennemliktir’ buyururken işittim.”³²²

söyleyen Ehli Sünnet ise şöyle demiştir: Fâsıklar cehennemden şefaât ile çıkacaklardır. Onlarda kendisiyle cehennemden çıkacakları kadar iman bulunmaktadır. Fakat onlar hakkında mümin ismi kullanılmaz. Çünkü mutlak iman, sahibinin mükâfâtı ve cennete girmeyi hak ettiği imandır. Bunlar ise böyle bir imana sahip değildirler. Ancak müminlere yöneltilen hitabın kapsamına girerler... Bunun hakîkatî şudur: Kim hakîkî müminlerden değilse onun hakkında ‘Müslümandır ve beraberinde kendisini cehennemde ebediyen kalmaktan koruyacak kadar iman vardır’ denir. Bu Ehli Sünnet arasında üzerinde icmâ edilen bir husustur. Onların kendisi hakkında görüş ayrılığına düştükleri mesele ise bu kimse hakkında mümin isminin kullanılıp kullanılmayacağıdır... Havâric ve Mutezile bu kimseleri hem mümin isminin hem de müslüman isminin dışına çıkarırlar. Çünkü iman ve islâm onlara göre birdir. Onlara göre imandan çıktıkları zaman islâmdan da çıkmış olmaktadırlar. Şu kadar var ki Havâric ‘Onlar kâfirdir’ derken Mutezile ‘Onlar ne müslümandır ne de kâfirdir’ der ve onları iki konum arasındaki bir konuma yerleştirir.”

Yine İbn Teymiyye “Cevâbu'l İ'tirâdâtı'l Mısriyye”de (s. 144) şöyle demiştir: “Mümin değildir dediğimiz zaman, bu, iman kapsamında vacip olan bazı şeylerin ortadan kalktığına delâlet etmektedir. Onların -yani Mutezile'nin ve Havâric'in- dediği gibi imanın tamamen ortadan kalktığına değil...” Bakınız: Mecmû'u'l Fetâvâ, 7/257

³²² “Zevâidu'l Heysemî”de (17) geçtiği üzere el-Hâris b. Ebî Usâme “Müsned”inde, İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1266) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. 128. maddede Ömer (*radiyallahu anh*)'tan gelecektir.

Bunu el-Lâlekâî (1777) Hanbel tarikinden rivâyet etmiştir: “Dedi ki: Bana Ahmed b. Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bana el-Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun

121- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd -yani İbn Atâ- tahdis etti. Onun Mutarriften, onun Ebu's Sefer'den, onun Muâviye b. Suveyd b. Mukarrin'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Hangi adam arkadaşına 'Ey kâfir!' derse mutlaka ikisinden biri kıyâmet günü onunla (bu sözle) döner."³²³

122- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Vâil'den, onun İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Müslüman, kardeşine 'Sen benim düşmanımsın' dediği zaman mutlaka ikisinden biri İslâm'dan çıkar."³²⁴

123- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd -yani İbn Râşid- tahdis etti. Onun Dâvûd

Nuaym b. Ebî Hind'den rivâyet ettiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir..." Sonra eseri zikretmiştir. İsnâdı munkatıdır. İbn Kesîr de bunu "Müsnedu'l Fârûk"ta (2/574) el-Lâlekâî'nin isnâdının aynıyla nakletmiştir. İbn Kesîr (2/546) bu eserin başka bir tarîkini de nakletmiştir ki bunu İbn Merdûye, Mûsâ b. Ubeyde-Talha b. Ubeydullah b. Kureyz senediyle rivâyet etmiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey kişinin kendi görüşünü beğenmesidir. Kim âlim olduğunu söylese câhil-dir. Kim cennetlik olduğunu söylese cehennemlidir." Bunun isnadı da aynı şekilde munkatıdır.

İbn Kesîr bu tarîki zikrettikten sonra şunları söylemiştir: "Bu ikisi birbirlerine zıt iki tariktir. 'Kim ben müminim derse kâfirdir' sözünde bu hususta istisnâ yapılması gerektiği görüşünü benimseyen âlimlerin kendileri lehine delil çıkarabilecekleri bir yön vardır. Buhârî Şerhi'nin baş taraflarında bu konuda uzun uzun konuşmuştuk. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur."

Derim ki: Bu eser 128. maddede Ömer (*radiyallahu anh*)'tan gelecektir.

³²³ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1067) rivâyet etmiştir.

Muâviye b. Suveyd b. Mukarrin el-Müzenî'nin hadisleri İbn Ebî Hâtim'in söylediği üzere mürseldir.

Hadis Sahîhayn'da İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet edilmiştir. Nitekim 314. ve 327. maddelerde gelecektir.

³²⁴ Lâlekâî (1899) rivâyet etmiştir. Ondandır sahihtir. Musannif bu eseri 315, 317, 329, 344 ve 366. maddelerde tekrar edecektir. Bu yerlerde daha fazla açıklama bulunmaktadır. Benzeri 344. maddede merfû olarak gelecektir.

b. Ebî Hind'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Siz gözünüzde kıldan önemsiz bazı ameller işliyorsunuz ki biz onları Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında helak edici günahlardan sayıyorduk."³²⁵

124- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulveh-hâb es-Sekafî tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb tahdis etti. Onun Ebû Kılâ-be'den, onun Enes (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

"Üç şey vardır ki bunlar kimse bulunursa bunlar sebebiyle imanın tadını alır: Allah'ın ve Resûlü'nün kendisine ikisi dışındaki her şeyden daha sevimli olması, kişiyi ancak Allah için sevmesi, Allah kendisini kü-fürden kurtardıktan sonra ona dönmeyi bir ateş tutuşturulduktan sonra onun içine atılmayı kerih gördüğü gibi kerih görmesi."³²⁶

125- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muham-med b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süley-mân'dan, onun İbrâhîm'den, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den, onun Ab-dullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

"Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa münâfiktir: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Ahit verdiği zaman ahde vefa göstermez."³²⁷

126- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tah-dis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Zeyd b. Vehb'den, onun

³²⁵ Ahmed (10995) ve "es-Sünne"de Abdullah b. Ahmed (737) rivâyet etmiştir. Benzeri 146. maddede Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'ın sözü olarak gelecektir. Buhârî (6492) benzerini Enes (*radiyallahu anh*)'ın sözü olarak rivâyet etmiştir.

³²⁶ Ahmed (12002), Buhârî (16) ve Müslim (43) rivâyet etmiştir. Benzeri 62. ve 63. maddelerde geçmiştir.

³²⁷ El-Firyâbî "Sıfetu'l Nifâk"ta (10) rivâyet etmiştir. Yine el-Firyâbî "Sıfetu'n Nifâk"ta (7) İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet etmiştir ki sahih değildir. Sahih olan İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan mevkûf olan hâlidir. Musannif bunu birçok tarîk ile İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet edecek-tir. (468, 470, 479) Yine bunun benzeri 472. maddede Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan sahih ve merfû olarak gelecektir.

da Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre münafıklardan biri öldü de Huzeyfe onun cenâze namazını kılmadı. Ömer ona "O onlardan mıydı?" diye sordu. Huzeyfe "Evet" diye cevap verdi. Ömer "Allah için söyle, ben onlardan mıyım?" diye sordu. Huzeyfe "Hayır, ayrıca senden sonra kimseye bu konuda bir şey söylemeyeceğim" dedi.³²⁸

127- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Ebû Kılâbe şöyle dedi: "Heva eh-

³²⁸ Bezzâr "Müsned"inde (3885), Fesevî "el-Ma'rifetu ve't-Târîh"te (2/765) rivâyet etmiştir. El-Busîrî "İthâfu'l Mehera"da (1916) "Bunu Müsedded sahih bir isnâd ile rivâyet etmiştir" demiştir.

El-Firyâbî'nin "Sıfetu'n Nifâk"ında (84) Muhammed b. Suleym'den -ki o Ebû Hilâl'dir- onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Ebân, el-Hasen'e "Nifâk'tan korkuyor musun?" diye sordu. Bunun üzerine o "Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) bile ondan korkmuşken beni ondan güvende kılacak nedir?" dedi.

"Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem"de (s. 492) şunlar geçmektedir: "Evzâî Ömer (*radiyallahu anh*) kendisi hakkında nifaktan korktu" dedi. Ona 'Ama onlar "Ömer o gün münâfık olabileceğinden korkup da Huzeyfe'ye bunu sormuş değildi, o ancak ölmeden önce bununla sınanacağından korkmuştu" diyorlar' denildi. Bunun üzerine (Evzâî) 'Bu bidat ehlinin sözüdür' dedi."

İbn Receb sonra şöyle demiştir: "(Evzâî) burada Ömer (*radiyallahu anh*)'ın kendisi hakkında nifaktan bulunduğu hâl içerisinde korktuğuna işâret etmektedir. Zâhir olan onun Ömer (*radiyallahu anh*)'ın bulunduğu hâl içerisinde küçük nifaktan korkmakta olduğunu kastetmiş olmasıdır. Küçük nifak ise masiyetlerin küfrün postacı olduğu gibi büyük nifakın vesîlesidir, yoludur. Bir masiyette ısrar eden kimse hakkında imanın ondan ölüm anında alınabileceğinden endişe edildiği gibi nifak hasletlerinde ısrar eden kimse hakkında da imanın ondan alınabileceğinden ve onun hâlis münâfığa dönüşebileceğinden endişe edilir. İmam Ahmed'e 'Kendisi hakkında nifaktan korkmayan kimse hakkında ne diyorsun?' diye sorulmuş, o da 'Kim kendisini nifaktan güvende hissedebilir ki?' demiştir."

İbn Batta (*rahimehullah*) "el-İbânetu'l Kubrâ"da (25/İman Korku ve Ümittir Bâbı) şöyle demiştir:

"Ve akıllı müminlerin kendilerinden imanın alınmasından endişe etmeleri, kendisi hakkında nifaktan korkmayan kimselerin nifakından endişe etmeleri... Kur'ân bununla nâzil olmuş, Sünnet bununla gelmiştir."

Derim ki: Bu konuda Mürcie muhâlefet etmiştir. Onlar nifak diye bir şeyin olmadığını söylerler. Bu, 492. numaralı eserin dipnotunda selefin nifaka duyduğu korku hususundaki eserler ile birlikte açıklanacaktır. Ayrıca mukaddimeye bakınız.

linin durumunun tıpkı nifak ehlinin durumuna benzediğini gördüm. Zira Allah nifakı birbirinden farklı sözlerle ve birbirinden farklı amellerle söz konusu etmiştir. Bununla birlikte bunların hepsi sapıklıktır.”³²⁹

128- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Nuaym b. Ebî Hind'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*) dedi ki: “Kim ‘Ben müminim’ derse kâfirdir. Kim âlim olduğunu söylerse cahildir. Kim cennetlik olduğunu söylerse cehennemliktir.”³³⁰

129- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Nu-meyr tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah -yani İbn Ömer- tahdis etti. Onun Nâfi'den, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)’dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Münâfığın durumu iki sürü arasında gidip gelen koyunun durumuna benzer. Hangisini takip edeceğini bilmez hâlde bir birine gider, bir birine gider.”³³¹

³²⁹ Ebû Nuaym “el-Hilye”de (2/287) şu lafızla rivâyet etmiştir: “Hevâ ehlinin durumu münâfıkların durumuna benzer. Allah Teâlâ münâfıkları birbirinden farklı sözlerle ve birbirinden farklı amellerle söz konusu etmiştir. Fakat bunların tamamı sapıklıktır. Yine hevâ ehlinin tamamı hevâlar hususunda ayrılığa düşmüş fakat (Ümmet-i Muhammed’e) kılıç çekme hususunda görüş birliği etmişlerdir.”

Ed-Dârimî’nin (101), “el-Kader”de el-Firyâbî’nin (367) ve “el-İbânetu’s Suğrâ”da İbn Batta’nın (118) rivâyet ettiğine göre Ebû Kılâbe şöyle demiştir: “Hevâ ehli dalâlet ehlidir. Onların varacağı yeri ancak cehennem görüyorum. Onlar şöyle bir yokla: Onlardan bir görüşü -ya da sözü dedi- benimseyip de kılıçtan aşağısına razı olan kimseyi bulamazsın. Nifak çeşit çeşittir...” Sonra “Onlardan öyleleri vardır ki Allah’a ahit verirler...” (Tevbe, 75), “Onlardan öyleleri vardır ki sadakalar hususunda seni eleştirir...” (Tevbe, 58) ve “Onlardan öyleleri vardır ki Nebî’yi incitir...” (Tevbe, 61) âyetlerini okudu. (Sonra şöyle devam etti:) “Onların sözleri farklılık gösterdi ama şüphe ve yalanlama hususunda görüş birliği ettiler. Şunların sözleri de farklılık gösterdi ama (Ümmet-i Muhammed’e) kılıç çekme hususunda görüş birliği ettiler. Onların varacağı yeri ancak cehennem görüyorum.”

³³⁰ Lâlekâî (1777) Hanbel tarîkinden rivâyet etmiştir. O şöyle demiştir: Bana Ahmed b. Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun Nuaym b. Ebî Hind'den rivâyet ettiğine göre Ömer “...” demiştir. Sonra eseri zikretmiştir. İsnâdı munkatıdır. Tahrici 120. maddede geçmiştir.

³³¹ Ahmed (6298) ve Müslim (2784) rivâyet etmiştir.

130- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime, Ebû Abdullah el-Filistinî'nin şöyle dediğini tahdis etti: Bana Huzeyfe'nin kardeşi Abdulazîz, Huzeyfe b. el-Yemân (*radıyallahu anh*)'ın şöyle dediğini tahdis etti: "Dininizden ilk yiti-receğiniz şey huşûdur. Dininizden son yitireceğiniz şey ise namazdır. Kadınlar hayırlı oldukları hâlde namaz kılacaklar. İslâm'ın bağları teker teker çözülecek. Sizden öncekilerin yolunu adım adım, karış karış takip edeceksiniz. Onların yolundan ayrılmayacaksınız. Onların yolu da sizden ayrılmayacak. Sonunda birçok fırka arasından iki fırka kalacak. Bunlar-dan biri şöyle diyecek: 'Beş vakit namaz da ne oluyor? Bizden öncekiler doğru yoldan sapmışlar. Allah (*azze ve celle*) ancak "Gündüzün iki ucunda ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl" (Hûd, 114) buyur-muştur.' Böyle diyerek iki ya da üç vakit namaz kılarlar. Diğer fırka ise 'Biz Allah'a meleklerin iman ettiği gibi iman ediyoruz, aramızda kâfir ve münâfık yoktur' der. Onları Deccâl ile haşır etmesi Allah üzerine bir hak-tır."³³²

131- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed³³³ b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr el-Yemâmî³³⁴ tah-dis etti, dedi ki: Bize Humeyd Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Huzeyfe'nin kardeşi Abdulazîz'in tahdis ettiğine göre Huzeyfe (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: "Dininizden ilk yitireceğiniz şey huşûdur..." Sonra aynı manayı zikretti. Şu kadar var ki "Kadınlar hayırlı oldukları hâlde na-maz kılacaklar" demedi.

132- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Onun es-Salt'tan, onun Âmir'den, onun İbn

³³² İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (8) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir.

"Ez-Züh'de Ahmed (s. 179) ve İbn Ebî Şeybe (35954) muhtasar olarak rivâyet etmiştir.

"El-İbânetu'l Kubrâ"da İbn Batta (1314), el-Hâkim ve "Tehzîbu'l Âsârda et-Taberî (Müsned-i İbn Abbâs, 1005-1007) rivâyet etmiştir. Eserin baş tarafını destekleyen bir nakil 168. maddede Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sözü olarak gelecektir.

³³³ Aslında Abdulazîz olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

³³⁴ Aslında el-Yemânî olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Mümine sövmek fâsıklık, onun başını almak küfürdür" demiştir.

133- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Ebû İshâk'ı Ebu'l Ahvas kanalıyla Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "İyi dinleyin! Müslümanı öldürmek küfürdür. Ona sövmek ise fâsıklıktır. Bir müslümana bir müslümanla üç günden fazla küs durması helâl olmaz."³³⁵

134- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân et-Teymî, Ebû Amr eş-Şeybânî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*) dedi ki: "Müslümana -ya da mümine dedi- sövmek -ya da onunla sövüşmek dedi- fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür."

135- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti.

Bize ayrıca el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Zubeyd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Mürcie konuşmaya başlayınca Ebû Vâîl'in yanına gidip ona (bunu) sordum. Bana Abdullah (*radıyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis etti: "Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür."³³⁶ Dedi ki: Bunu bana el-A'meş ve Mansûr da tahdis etti. Onların Ebû Vâîl'den işittiğine göre o Abdullah (*radıyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den *aynısını* rivâyet etmiştir.

(Şu'be) dedi ki: Hammâd'a³³⁷ "Zubeyd'den mi şüpheleneceğiz, Mansûr'dan mı şüpheleneceğiz, el-A'meş'ten mi şüpheleneceğiz?" diye sordum. "Hayır, fakat Ebû Vâîl'den şüpheleniyorum" dedi.³³⁸

³³⁵ İsnâdı sahihtir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den merfû olarak da sahihtir. Nitekim 135. maddede gelecektir.

³³⁶ Ahmed (3647, 3903), Buhârî (48) ve Müslim (133) rivâyet etmiştir.

³³⁷ Buradaki Hammâd, Mürcie'nin imamlarından Hammâd b. Ebî Süleymân'dır. O bu sözü hadise karşı çıkmak maksadıyla söylemiştir. Çünkü hadis onun mezhebine

136- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun Zekvân'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kimse Ensâr'a buğzetmez.”³³⁹

uymamaktadır. Ebû Vâil ise Tâbiîn'in büyüklerinden Şakîk b. Seleme er-Riyâhî (*rahimehullah*)'tır.

³³⁸ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (624) rivâyet etmiştir. Ayrıca el-Lâlekâî'nin (1839) rivâyet ettiğine göre Şu'be şöyle demiştir: Bize Zubeyd tahdis etti, dedi ki: “Mürcie ortaya çıkınca Ebû Vâil'in yanına gittim. Bana Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun 'Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür' buyurduğunu tahdis etti.” Şu'be dedi ki: “Bana Mansûr ve Süleymân, Ebû Vâil'i kendilerine Abdullah (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun *aynısını* söylediğini rivâyet ederken işittiklerini tahdis ettiler.” Yine Şu'be şöyle dedi: “Sonra bu Hammâd'a zikredildi. O 'Ey Şu'be, sen bir damladan başkası değilsin' derdi. Ona 'Zübeyd'den mi şüpheleniyorsun, Mansûr'dan mı şüpheleniyorsun, yoksa el-A'meş Süleymân'dan mı şüpheleniyorsun?' diye sordum. 'Onların hepsi bana Ebû Vâil'den tahdis ettiler.' Bunun üzerine o 'Hayır fakat Ebû Vâil'den şüpheleniyorum' dedi.”

Hallâl'in (1064) rivâyet ettiğine göre İshâk şöyle demiştir: “Ebû Abdullah'a 'Ebû Vâil'i ne töhmet altında bıraktı?' diye sordum. Bunun üzerine o Hammâd b. Ebî Süleymân'ı kastederek 'Onun habis görüşü' dedi. Yine bana dedi ki: 'İbn Avn şöyle dedi: Hammâd b. Ebî Süleymân ortaya attığını atasıya kadar ashâbımızdandı. O ortaya ircâyı attı.'”

İbn Receb “Fethu'l Bârî”de (1/201) şöyle demiştir: “Görüldüğü üzere Ebû Vâil bu hadisi amelleri imana dâhil etmeyen Mürcie'ye reddiye olarak zikretmiştir. Zira hadisi müslümanlarla savaşmak gibi bazı amellerin küfür olarak isimlendirilebileceğine, ayrıca bazı amellere iman bazı amellere ise küfür isminin verilebileceğine delâlet etmektedir. Fukahâ Mürciesi'nden bazı kimseler bu hadisi rivâyeti hususunda Ebû Vâil'i itham etmişlerdir. Hâlbuki Ebû Vâil itham edilecek biri değildir. Aksine o sika, âdil ve güvenilir bir kimsedir. Ayrıca bu hadisi onunla birlikte İbn Mes'ûd'dan Ebû Amr eş-Şeybânî, Ebu'l Ahvas ve Abdurrahmân b. Abdullah b. Mes'ûd da rivâyet etmiştir. Fakat bunlar arasında hadisi mevkûf olarak rivâyet edenler vardır. Yine bunu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den Sa'd b. Ebî Vakkâs ve başkaları rivâyet etmiştir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in 'Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!' buyruğu da bu hadise benzemektedir.”

³³⁹ Ahmed (11407) ve Müslim (77) rivâyet etmiştir.

137- Bana Abdulmelik haber verdi, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize es-Sevrî tahdis etti, dedi ki: Bize Zubeyd el-Eyyâmî tahdis etti. Onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Müslümana sövmek fısk, onunla savaşımak küfürdür" buyurmuştur.³⁴⁰

138- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ğaylân tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mufaddal tahdis etti, dedi ki: Bana Ayyâş b. Abbâs tahdis etti. Onun İmrân b. Abdurrahmân el-Kuraşî'den, onun Ebû Hirâş el-Hımyerî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî'yi şöyle derken işittim: "Tıyera kimi bir şeyden caydırırsa o kimse şirke bulaşmış olur."³⁴¹

139- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen -yani İbn Amr- tahdis etti. Onun Fudayl'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: Kim bir kâhine ya da sihirbaza gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Allah'ın indirdiğine küfretmiş olur."³⁴²

³⁴⁰ Tahrîci az önce geçmişti.

³⁴¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (937) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Ahmed (7045) Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Tıyera kimi yapmak istediği şeyden döndürürse o kimse şirk koşmuş olur." "Ey Allah'ın Resûlü, bunun kefâreti nedir?" dediler. Buyurdu ki: "Onlardan birinin şöyle demesidir: Allah'ım, Senin hayrından başka hayır yoktur. Senin tayrından başka tayr yoktur. Senden başka ilâh yoktur."

Bunun el-Bezzâr (2031) tarafından Ruveyfi' b. Sâbit (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edilen bir şâhidi de vardır.

³⁴² Bezzâr (1931) el-A'meş- İbrâhîm- Hemmâm- Abdullah (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. Bazıları da bunu İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet etmiştir ki bu sahih değildir. Sahih olan İbn Adiyy'in "el-Kâmil"de (7/133), ed-Dârakutnî'nin de "el-İlel"de (5/281; 5/328) tercih ettiği üzere bunun mevkûf hâlidir. Musannif bu eseri ayrıca başka tarihlerle İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan (140, 245, 247), merfû olarak Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan (236, 238, 239) ve Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in eşlerinin birinden (240) nakledecektir.

140- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Seleme b. Kuheyl'den, onun Habbe el-Urenî'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)-tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim bir kâhine ya da arrâfa gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Allah'ın Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirdiğine küfretmiş olur."³⁴³

141- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdurrahmân et-Tufâvî tahdis etti, dedi ki: Bize Leys tahdis etti. Onun Mücâhid'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim bir kadına ya da adama dübüründen varırsa küfre girer."³⁴⁴

142- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus ve Saîd b. Yezîd, el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Alî (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Kim bir arrâfa gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Allah'ın Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirdiğine küfretmiş olur."³⁴⁵

³⁴³ İsnâdı hasendir. Önceki esere bakınız.

³⁴⁴ Abdurrazzâk (20959), İbn Ebî Şeybe (17076), "İşretu'n Nisâ"da en-Nesâî (7778) ve "Zemmu'l Livât'ta el-Heysem b. Halef (99-101, 146) rivâyet etmiştir. Hepsi de bunu Leys -yani İbn Ebî Süleym- tarîkiyle Mücâhid'den rivâyet etmiştir. En-Nesâî'nin "İşretu'n Nisâ"da (7780) Alî b. Bezîme tarîkiyle Mücâhid'den rivâyet ettiği üzere Leys'e bu eser hususunda mutabaat edilmiştir. Yine bunu et-Taberânî "el-Evsat'ta (9179) Ömer b. Yezîd el-Yesârî- Abdolvâris- Leys- Mücâhid- Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) tarîkiyle merfû olarak rivâyet etmiştir. Sonra et-Taberânî "Bu hadisi Leys'ten Abdolvâris'ten başka kimse rivâyet etmemiştir, Ömer b. Yezîd bunda tek kalmıştır" demiştir. İbn Kesîr de "Bu mevkûf olarak daha sahihtir" demiştir. (ed-Dürri'l Mensûr, 1/264) Bunu ayrıca el-Heysem b. Halef "Zemmu'l Livât'ta (11, 20) Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) tarîkiyle Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet etmiştir ki sahih değildir.

Ebu'l Hâris şöyle demiştir: "Ahmed'e 'Ebû Hureyre'nin kim kadınlara kışlarından varırsa küfre girer hadisi?' denildi. Bunun üzerine o 'Bu rivâyet edilmiştir' dedi, bundan başka bir söz de söylemedi." (Fethu'l Bârî, İbn Receb, 1/130) 268. madde de bu eserin başka bir tarîki gelecektir.

³⁴⁵ İsnâdı munkatıdır. Hasen'in Alî (*radiyallahu anh*)'tan hadis işittiği sahih değildir. Bunu destekleyen merfû ve mevkûf rivâyetler 139. ve 140 maddelerde geçti.

143- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti. Onun Mansûr el-Ğudânî b. Abdurrahmân'dan, onun eş-Şa'bî'den, onun Cerîr (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Efendilerinden kaçan³⁴⁶ bir köle mutlaka küfre girer."³⁴⁷

144- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Habîb'den, onun Ebu'l Bahterî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'a "*Hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler*" (*Tevbe, 31*) buyruğu zikredilip "Onlara ibâdet mi ediyorlardı?" diye soruldu. Huzeyfe dedi ki: "Hayır. Onlar kendilerine bir şeyi helâl kıldıkları zaman onu helâl sayıyorlar, kendilerine bir şeyi haram kıldıkları zaman da onu haram biliyorlardı."³⁴⁸

145- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân b. Meyser'e'den, onun Târik b. Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'a "İsrâîloğulları dinlerini bir günde mi terk ettiler?" diye soruldu. Huzeyfe dedi ki: "Hayır fakat onlar kendilerine bir şey emredildiği zaman onu yerine getirmiyor, kendilerine bir şey yasaklan-

³⁴⁶ Buradaki ebeka fiilinin manası kölenin korku içinde bulunması ve iç altında ezilmesi söz konusu olmaksızın kaçmasıdır. (Tehzîbu'l Luğa, 1/108)

³⁴⁷ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (738, 785) rivâyet etmiştir. Müslim de (140) eş-Şa'bî- Mansûr- Cerîr (*radiyallahu anh*) tarîkiyle merfû olarak rivâyet edip zikretmiş, sonra Mansûr'un şöyle dediğini aktarmıştır: "Vallahi bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edilmiştir. Fakat ben bunun burada Basra'da benden rivâyet edilmesini istemiyorum."

Ahmed (19243) de Alî b. Âsım- Mansûr- eş-Şa'bî- Cerîr (*radiyallahu anh*)- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle rivâyet edip hadisi zikretmiştir.

³⁴⁸ "Tefsîr"inde Abdurrazzâk (2/272), İbn Ebî Hâtim (16716) ve et-Taberî (10/115) rivâyet etmiştir. Sahihtir. Benzeri Adiyy b. Hatim kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den merfû olarak rivâyet edilmiştir: Tirmizî (3095) Adiyy (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i Berâe Sûresi'nde '*Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler*' (*Tevbe, 31*) âyetini okurken işittim. Buyurdu ki: 'Onlar onlara ibâdet ediyor değil-lerdi. Fakat kendileri için bir şeyi helâl kıldıklarında onu helâl biliyor, kendilerine bir şeyi haram kıldıklarında onu haram sayıyorlardı.'"

dığı zaman onu işliyorlardı. Sonunda adamın gömleğinden sıyrıldığı gibi dinlerinden sıyrıldılar.”³⁴⁹

146- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun el-A’miş’ten, onun Hayseme’den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki Şam’a katılmayan hiçbir mümin kalmaz. Yine insanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki mescidlerde toplanırlar da aralarında bir mümin bulunmaz.”³⁵⁰

147- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Leys’ten, onun Bilâl’den, onun Şuteyr b. Şekl’den, Sıla b. Züfer’den ve Selîk b. Mishâl’den rivâyet ettiğine göre onlar şöyle demiştir: Huzeyfe biz aramızda konuşmaktayken yanımıza çıktı ve şöyle dedi: “Siz öyle şeyler söylüyorsunuz ki biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında onları nifaktan sayıyorduk.”³⁵¹

148- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eyyûb’dan, onun Ebû Racâ’dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)’yı şöyle derken işittim:

“Kim cemaatten bir karış ayrılıp da ölürse onun ölümü câhiliyye ölümüdür.”³⁵²

³⁴⁹ Ebû Nuaym “el-Hilye”de (1/279) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

³⁵⁰ Âcurrî “eş-Şerîa”da “İmanın Arttığının ve Azaldığının Delillerinin Zikri Bâbı”nda el-Merrûzî tarikiyle (236) ve başka tariklerle (237, 238) rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe (19791, 30992), “Sıfetu’n Nifâk”ta el-Firyâbî (108, 109) ve el-Hâkim (4/457, 442) rivâyet etmiştir. Bu 448. maddede de gelecektir.

³⁵¹ Ahmed (23262, 23322, 23278) rivâyet etmiştir. Abdullah da “es-Sünne”de (740) hasen tariklerle Huzeyfe (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)’ın ve Enes (*radiyallahu anh*)’ın daha önce geçen sözleri (122) bunu desteklemektedir.

³⁵² Abdullah “es-Sünne”de (735) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (2487, 2702), Buhârî (7053) ve Müslim (1849) İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) kanalıyla Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den merfû olarak rivâyet etmiştir: Buyurdu ki: “Kim emîrinden hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin. Zira kim cemaatten bir karış ayrılır da ölürse onun ölümü câhiliyye ölümüdür.”

149- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Mücâhid'den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu an-huma*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“İçer de sarhoş olmazsa yedi gün namazı kabul edilmez. İçer de sarhoş olursa kırk gün namazı kabul edilmez. Ölürsa kâfir olarak ölür. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. (İçmeye) dönerse aynı şey söz konusudur. -Bunu üç kere söyledi- Bundan sonra tevbe ederse Allah yine tevbesini kabul eder. (İçmeye) dönerse aynı şey söz konusudur. -Bunu üç kere söyledi- Bundan sonra tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Bilmiyorum üçüncüde mi yoksa dördüncüde mi, ona Tînetu'l Hibâl'den içirmesi Allah üzerine bir haktır.”³⁵³

150- Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Talha'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiş-

³⁵³ İbn Ebî Şeybe (24536) ve “Müsned”inde el-Bezzâr (2378) Zeyd b. Ebî Ziyâd-Leys- Mücâhid- Abdullah b. Amr (*radiyallahu an-huma*)- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarîkiyle merfû olarak rivâyet etmiştir:

Buyurdu ki: “Kim şarap içip onu karnına koyarsa yedi gün namazı kabul edilmez. Bu süre içerisinde ölürsa kâfir olarak ölmüş olur. Akli farizalardan birini yerine getiremeyecek derecede giderse kırk gün namazı kabul edilmez. Bu süre içerisinde ölürsa kâfir olarak ölmüş olur.”

Ahmed (6644) benzerini Abdullah b. Amr b. el-Âs (*radiyallahu an-huma*)'dan merfû olarak rivâyet etmiştir: Buyurdu ki:

“Kim şaraptan bir yudum içerse kırk sabah namazı kabul edilmez. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Dönerse yine kırk sabah namazı kabul edilmez. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Sonra tekrar dönerse -bilmiyorum üçüncü defada mı dedi dördüncü defada mı dedi- kıyâmet günü ona Radğatu'l Habâl'den içirmesi Allah üzerine bir hak olur.” Bu sahih bir hadistir. Şahidleri çoktur.

Bunlardan biri Ahmed'in (14880) ve Müslim'in (2002) Câbir (*radiyallahu an-h*)'tan rivâyet ettiği hadistir. O şöyle demiştir: O (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Sarhoşluk veren her şey haramdır. Allah'ın sarhoşluk veren şeyi içen kimseye ahdi vardır, onu Tînetu'l Habâl'den içirecektir.” “Ey Allah'ın Resûlü, Tînetu'l Habâl nedir?” dediler. “Cehennem ehlinin teridir” ya da “Cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan sıvılardır” buyurdu.

tir: Mesrûk dedi ki: "Şarap için Lât'a ve Uzzâ'ya ibâdet eden gibidir. Şarap için puta tapan gibidir."³⁵⁴

151- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Leys tahdis etti. Onun Talha'dan, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Şarap için puta tapan gibidir. Şarap için Lât'a ve Uzzâ'ya ibâdet eden gibidir."

152- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. O Zubeyd'den, o da el-A'meş'ten rivâyet etti.

Dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onu bir defasında Seleme-Hayseme- Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*) kanalıyla onun şarap hakkında şöyle dediğini rivâyet ederken işittim: "Onu sabahleyin içse akşam mutlaka müşrik çıkar. Akşamleyin içse sabaha mutlaka müşrik çıkar."³⁵⁵

153- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Mansûr'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Vâil'i bir adam kanalıyla Cerîr (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim:

"Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e namazı kılmak, zekâtı vermek, her müslümana nasihat etmek ve müşrikten ayrılmak üzere bey'at ettim."³⁵⁶

154- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun Ebû Vâil'den, onun Cerîr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e namazı kılmak, zekâtı

³⁵⁴ Abdurrazzâk "Musannef"te (17064) rivâyet etmiştir. Benzeri Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan sahih olarak rivâyet edilmiştir. 96, 102. ve 116 maddelerde de geçmiştir.

³⁵⁵ 96, 115. ve 117. maddelerde geçmiştir.

³⁵⁶ Ahmed (19163) . Sahih bir hadistir. 21, 44. ve 154. maddelerde geçmiştir.

vermek, her müslümana nasihat etmek ve müşrikten ayrılmak üzere bey'at ettim.” Ya da benzer manada bir söz (söyledi).³⁵⁷

155- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrah-mân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o “Şarap içen Lât'a ve Uzzâ'ya ibâdet eden gibidir” demiştir.³⁵⁸

156- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Avâne tahdis etti, dedi ki: Bize Beyân, Kays b. Ebî Hâzim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bilâl (*radiyallahu anh*) namaz kılmakta olan bir adam gördü ve “Ey namaz kılan, ölseydin İsâ b. Meryem (*aleyhisselam*)'ın milletinden başkası üzere öldürdün!” dedi.³⁵⁹

157- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: El-Evzâî'yi işittim, onun bildirdiğine göre Ömer b. Abdulazîz muhafızlarına onların yanına çıktığı zaman kendisi için ayağa kalkmamalarını, oturuyorlarsa kendisi için yer açmalarını tembihlemiştir. Bir gün onların yanına çıktı. Ona yer açtılar. “Hanginiz Mısır'a göndereceğimiz elçimizi tanıyor?” diye sordu. “Hepimiz onu biliriz” dediler.

³⁵⁷ Ahmed (19163) rivâyet etmiştir. Bir üstüne bakınız.

³⁵⁸ Tahrîci 102, 115, 149. ve 150. maddelerde geçmiştir.

³⁵⁹ İbn Ebî Şeybe (2998), “Ta'zîmu Kadri's Salât'ta el-Mervezî (943), “el-Kebîr”de (1085) ve “el-Evsat”ta (2691) et-Taberânî; Beyân- Kays- Bilâl (*radiyallahu anh*) tarîkiyle rivâyet etmiştir. Bu rivâyete göre Bilâl namazını güzel kılmayan, rükûsunu ve secdesini tam yapmayan bir adam görmüş ve “Şu anda ölmüş olsan mutlaka İsâ (*aleyhisselam*)'ın milletinden gayrısı üzere ölmüş olursun” demiştir.

Ayrıca el-Heysemî “Mecmeu'z Zevâid”de (2/121) bu hadisin “el-Evsat”ta “Eğer şu ölmüş olsa mutlaka Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın milletinden gayrısı üzere ölmüş olur” şeklinde rivâyet edildiğini zikretmiştir.

Derim ki: Benim vâkîf olduğum “el-Evsat” rivâyeti, eseri tahric eden diğer kimse-lerin kitaplarındaki rivâyetlere muvâfıktır. Allah en iyi bilendir.

Yine “el-Evsat”ta Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kişi altmış sene namaz kılar da hiçbir namazı kabul olmaz. Rükûyu tam yapıyordur fakat secdeyi tam yapmıyordur. Secdeyi tam yapıyordur fakat rükûyu tam yapmıyordur.” Benzeri 232. maddede gelecektir. Yine benzeri 227. maddede Huzeife (*radiyallahu anh*)'ın sözü olarak gelecektir.

Ömer "Aranızda yaşı en küçük kimse kalkıp onun yanına gitsin (ve yanına gelmesini söylesin)" dedi. Bunun üzerine onlardan bir adam kalkıp onun yanına gitti. Elçi ona "Beni aceleye getirme de elbiselerimi toplayayım" dedi. Sonra elçi Ömer'in yanına geldi. Ömer (*rahimehullah*) ona dedi ki: "Bugün cuma günüdür, cumayı kılmadan (yola) çıkma. Biz seni müslümanların işlerinden âcil bir iş için gönderdik. Seni acele ettirmemiz seni namazı vakitlerinden sonraya ertelemeye sevk etmesin. Sen mutlaka namazları kılacaksın. Allah (*azze ve celle*) bir topluluğu söz konusu edip '*Onlar namazı zâyi ettiler*' (*Meryem*, 59) buyurmuştur. Onların namazı zayi etmeleri namazı terk etmeleri değildi. Fakat onlar vakitleri zayi ettiler."³⁶⁰

158- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Gâlib tahdis etti, dedi ki: Hasen'e "Sen Bâbil halkı hakkında 'Onlardan kim öldürülürse cehenneme gider, onlardan kim dönerse tevbesi söz konusu olmaksızın dönmüş olur' mu diyorsun?" diye sordum. Dedi ki: "Bu bize ulaşan bir hadistir. Biz de bunu söylüyoruz. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: 'Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin.'" Şöyle ki bir adam Bâbil halkı arasında isyan etmişti. Sonra cayıp pişman oldu. "Rum diyârına gidip nöbet tutacağım" dedi. Onu bundan sakındırır mısınız? Hasen "Hayır" dedi.³⁶¹

159- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Ebû Miclez'den, onun Cundeb b. Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim kör bir sancağın altında asabiyyet için öfkelenir ve asabiyyet için savaşırsa hâlde ölürse bu câhiliye ölümüdür."³⁶²

³⁶⁰ "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta el-Mervezî (40), "Tefsîr"inde et-Taberî (16/98) ve "Târîhu Dimeşk"te (7/276) İbn Asâkir İsâ- el-Evzâ- İbrâhîm b. Yezîd- Ömer b. Abdulazîz tarîkiden rivâyet etmiş, benzerini zikretmiştir.

³⁶¹ Bir yerde bulamadım. Merfû hadis ise 301. maddede geleceği üzere Sahihayn'da tahric edilmiştir.

³⁶² Müslim (1850) rivâyet etmiştir. Ayrıca Ahmed (7944, 8061) ve Müslim (1848) benzerini Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

160- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Süleymân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Zıbyân'ı Cerîr (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim:

“İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez.”³⁶³

161- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Âsım'dan, onun Vâil³⁶⁴ b. Rabîa'dan, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o “Yalan şahitlik Allah'a şirk koşmaya denktir” demiş ve “*Pislik olan putlardan uzak durun, yalan sözden de uzak durun!*” (*Hacc, 30*) buyruğunu okumuştur.³⁶⁵

162- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Âsım b. Ebî'n Necûd'dan, onun Vâil b. Rabîa'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*) “Yalancı şahitlik Allah'a şirk koşmaya denk kılınmıştır” dedi ve “*Pislik olan putlardan uzak durun, yalan sözden de uzak durun!*” buyruğunu okumuştur.

163- Dedi ki: Bize yine Ebû Bekr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Vâil'den, onun İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Rîba altmış küsur bapıdır. Şirk de bunun gibidir.”³⁶⁶

³⁶³ Ahmed (19164, 19161, 19261), Buhârî (6013, 7376) ve Müslim (2319) rivâyet etmiştir.

³⁶⁴ Aslında “Ebû Vâil” olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım, hadisi tahrîc eden diğer kimselerin kitaplarından alınmıştır.

³⁶⁵ Abdurrazzâk (15395), İbn Ebî Şeybe (23494, 23495) ve “Tefsîr”inde et-Taberî (17/154) rivâyet edilmiştir. Merfû olarak da rivâyet edilmiştir fakat Ebû Ubeyd'in “el-İmân” kitabında (142) beyân ettiğim üzere sahih değildir.

³⁶⁶ Abdullah “es-Sünne”de (768) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Benzeri, “es-Sünne” üzerine yazdığım ta'likte belirttiğim üzere merfû olarak da rivâyet edilmiştir. İleri de yine mevkûf olarak gelecektir. (319, 325, 334, 335)

164- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Hilâl b. Humeydden, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Kim temîmeler takıp rukyeler bağlarsa şirkten bir şûbe üzere-dir.”³⁶⁷

165- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Safvân b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Aclân tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yılanlar hakkında buyurdu ki:

“Onlarla savaşa başladığımızdan beri onlarla hiç barışmadık. Kim onlardan korktuğundan dolayı onlardan birini bırakırsa bizden değildir.”³⁶⁸

³⁶⁷ “El-Ca'diyyât”ta İbnu'l Ca'd (2385) ve İbn Ebî Şeybe (23936) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır.

³⁶⁸ Ahmed (9588, 10741, 2037) ve Ebû Dâvûd (5250) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Ayrıca el-Bezzâr'ın (2335) rivâyet ettiği bir hadiste Osmân b. Ebi'l Âs (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yılanları söz konusu edip buyurdu ki: “Kim onların irabinden korkarsa bizden değildir.”

Beğavî (*rahimehullah*) “Şerhu's Sünnê”de (12/195) şöyle demiştir: “İrab dehâ (yani kurnazlık ve keskin zekâ) demektir. Bunun manası şudur: Kim câhiliyyede söylenen ‘Yılan kendisini öldürene hayâl olarak gözüdür’ sözünden dolayı onların şerrinden korkar ve onları öldürmeye davranmaktan çekinirse bizden ayrılmış ve üzerinde bulunduğumuz şeye muhâlefet etmiş olur.”

El-Kercî el-Kassâb (*rahimehullah*) “Nüketu'l Kur'ân”da (2/286) “Onu tut ve korkma dedi” (*Tâhâ*, 21) buyruğunun tefsirinde şunları söylemiştir: “Burada insanoğullarının nefislerinin zarar veren şeylerden korkmaya meyilli yaratıldığıının ve böyle bir şey görüldüğü zaman ondan korkmanın tevekkül derecesinden bir şey eksiltmeyeceğinin delili vardır. Yine burada Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ‘Kim onlardan birini korkusundan dolayı bırakırsa bizden değildir’ buyruğundaki korkunun onları öldürme hususunda kişinin başına gelebileceğini düşündüğü sıkıntının korkusu olduğunun delili vardır. Bil ki o kimse cinlerin onların bedenlerinde ve sûretlerinde zuhûr etmesi gibi sakındığı sıkıntıların başına gelmesi söz konusu olmaksızın ecirlendirilecektir. Özellikle de yılanlar çöllerdeyse, kişinin üzerine atla-

166- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti. Onun Abdullah b. Osmân'dan, onun Nâfi' b. Ser-cis'ten, onun Ubeyd b. Umeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Başını kazıyan bizden değildir."³⁶⁹

167- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Mâlik b. Enes tahdis etti, dedi ki: Ömer b. Abdulazîz dedi ki: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve ondan sonraki yöneticiler bazı sünnetler ortaya koymuşlardır. Bunları uygulamak; Allah'ın kitabını doğrulamak, Allah'a itaati mükemmelleştirmek ve Allah'ın dini hususunda kuvvet bulmak demektir. Bunları uygulayan doğru yolu bulur. Bunlarla yardım isteyen yardıma mazhar olur. Bunlara muhâlefet eden müminlerin yolundan başkasına uymuş olur ve Allah onu girdiği yolda yalnız bırakır."³⁷⁰

malarından korkulmuyorsa... Zira nefsi buna aykırı yaratılmışken Allah ona gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemeyiz."

Evlerdeki yılanların öldürülmesi meselesindeki ihtilâf için "et-Temhîd'e (16/23) bakınız. Müellif orada bu hususta vârid olan yasaktan dolayı evlerdeki yılanların öldürülmesinin müstesnâ olduğu görüşünü tercih etmiştir. Nitekim Nâfi'nin rivâyet ettiğine göre İbn Ömer (*radiyallahu anhumâ*) bütün yılanların öldürülmesini emrediyordu. Bunun üzerine Ebû Lubâbe ona "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in evlerdekileri öldürmeyi yasaklayıp sırtında iki çizgi olanları ve kuyruksuzları öldürmeyi emrettiği sana ulaşmadı mı?" dedi.

İbn Abdulberr bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Burada evlerdeki yılanların öldürülmesi hükmünün nesh edildiği beyân edilmektedir. Zira bu (İbn Ömer ile Ebû Lubâbe arasında geçen olay) emirden sonra olmuştur."

³⁶⁹ Abdullah "es-Sünne"de (742) rivâyet etmiştir. Munkatıdır. Ahmed (19539, 19690) ve Müslim (201) Ebû Mûsâ (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sahih ve merfû olarak rivâyet etmiştir. Burada başı kazıktan maksat musibet zamanı başı kazıktır.

³⁷⁰ Abdullah "es-Sünne"de (743) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahrîcinin tamamı için "es-Sünne"ye bakınız. İbn Batta'nın "el-İbânetu'l Kubrâ"sında (620) ve ed-Dânî'nin "er-Risâletu'l Vâfiye"sinde (199) bir ziyâde vardır ki o da şudur: Mu-tarrif b. Abdullah'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Kendisinin yanında Ebû Hanîfe'nin ve din hususunda sapan kimselerin anılması üzerine Mâlik b. Enes'i şöy-

168- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bana Abdulazîz b. İsmâîl b. Ubeydullah'ın tahdis ettiğine göre Süleymân b. Habîb onlara Ebû Umâme el-Bâhilî (*radiyallahu anh*) kanalıyla Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir: "İslâm'ın düğümleri birer birer çözülecek. Ne zaman bir düğüm çözülse insanlar hemen ondan sonrakine yapışacak. İlk çözülecek düğüm hüküm, son çözülecek düğüm ise namaz olacak."³⁷¹

169- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Ammâr'dan, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ahir zamanda bir topluluk gelecek ki Kur'ân'ı okuyacaklar, onu okun doğrultulduğu gibi doğru okuyacaklar, onun ne bir elifini ne bir vavını atlayacaklar. Fakat imanları gırtlaklarını geçmeyecek."³⁷²

170- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Abdurrahmân b. Bukeyr es-Sulemî tahdis etti, dedi ki: Muhammed'in yanındaydım. Yanında Eyyûb vardı. Ona "Ey Ebû Bekr, adam bana 'Sen mümin misin?' diye soruyor" dedim. Eyyûb beni azarladı. Sonra Muhammed şöyle dedi: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettim demende senin için ne gibi bir sakınca olabilir?"³⁷³

le derken işittim: "Ömer b. Abdulazîz (*rahimehullah*) dedi ki..." Sonra benzerini zikretmiştir.

³⁷¹ Ahmed (22160) ve "es-Sünne"de Abdullah (741) rivâyet etmiştir. İbn Hibbân (6715) sahihlemiştir. Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'ın 130. numaradaki eserine bakınız.

³⁷² Said b. Mansûr "Sünen"inde (60) rivâyet etmiştir. İsnâdî sahihtir. Ayrıca Ahmed (14855, 15273) Câbir (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) mescide girdi. Orada Kur'ân okuyan bazı kimseler vardı. Buyurdu ki: "Onu okun doğrultulduğu gibi dosdoğru okuyan fakat bunun karşılığını âhirette değil dünyada bekleyen kimseler gelmeden önce Kur'ân'ı okuyun ve onunla Allah'ı (n rızasını) arayın." İsnâdî sahihtir.

³⁷³ Abdullah "es-Sünne"de (625) rivâyet etmiştir. Muhammed, Muhammed b. Sîrîn; Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir. Ayrıca "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1286) Abdullah b. Ahmed tarîkiyle onun babasından şu rivâyet edilmiştir: Dedi ki: Bize Abdullah b.

171- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Muhil'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbrâhîm bana şöyle dedi: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğu zaman 'Ben Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettim' de."³⁷⁴

172- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bana Süfyân tahdis etti. O Ma'mer'den, o İbn Tâvûs'tan, o da babasından *aynısını* rivâyet etmiştir.³⁷⁵

173- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. Onun Yahyâ b. Atîk ve Habib b. eş-Şehîd'den, onların Muhammed b. Sîrîn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğu zaman 'Allah'a, bize indirilene; İbrâhîm'e, İsmâîl'e ve İshâk'a indirilene iman ettik' de."³⁷⁶

174- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Hasen b. Amr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sana

Meymûn er-Rakkî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen -yani Ebu'l Melîh- haber verdi, dedi ki: Bir adam Meymûn b. Mihrân'a "Bir adam bana 'Sen mümin misin?' diye sordu" dedi. Meymûn "Allah'a, meleklerine ve kitaplarına iman ettim de" dedi. Adam "Ama bu sözümle yetinmiyor" dedi. Meymûn "Söylediğini tekrar et" dedi. Adam "Yine razı olmuyor" dedi. Meymûn "Söylediğini ona yine söyle, sonra onu bırak da gayzı içerisinde dönüp dolaşıp dursun!" dedi.

³⁷⁴ Âcurrî "eş-Şerîa"da (290) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Ubeyd "el-İmân"da (46), Abdullah da "es-Sünne"de (627) rivâyet etmiştir.

³⁷⁵ Âcurrî "eş-Şerîa"da (290) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Ubeyd "el-İmân"da (46), İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (29), Abdullah "es-Sünne"de (627) rivâyet etmiştir. 186. maddede başka bir isnad ile gelecektir.

³⁷⁶ Âcurrî "eş-Şerîa"da (290) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Ubeyd "el-İmân"da (47), Abdullah "es-Sünne"de (626) rivâyet etmiştir.

‘Sen mümin misin?’ diye sorulduğu zaman ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ de.”³⁷⁷

175- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Hasen b. Ayyâş tahdis etti. Onun Muğîre’den, onun İbrâhîm’den rivâyet ettiğine göre o “Kişinin kişiye ‘Sen mümin misin?’ diye sorması bidattır” demiştir.³⁷⁸

176- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib’den, onun Saîd b. Cubeyr’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “İbn Ömer’e ‘Ölü yıkamaktan dolayı gusledeyim mi?’ diye sordum. ‘O mümin mi?’ dedi. ‘Öyle olduğunu ümit ederim’ dedim. ‘O zaman mümini sürt ve bundan dolayı gusletme’ dedi.”³⁷⁹

177- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu’be tahdis etti, dedi ki: Bize Seleme b. Kuheyl tahdis etti. Onun İbrâhîm’den, onun Alkame’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Abdullah (*radıyallahu anh*)’ın yanında “Ben müminim” dedi. Bunun üzerine Abdullah dedi ki: “Bir de ‘Ben cennetliğim’ deseydin bâri! Fakat biz Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ederiz.”³⁸⁰

178- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A’miş, Ebû Vâil’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam Abdullah (*radıyallahu anh*)’a geldi ve “Ey Ebû Abdur-

³⁷⁷ Âcurrî musannifin tarîkinden “eş-Şerîa”da (290), Abdullah “es-Sünne”de (629) rivâyet etmiştir.

³⁷⁸ Âcurrî musannifin tarîkinden “eş-Şerîa”da (291), Abdullah “es-Sünne”de (631) rivâyet etmiştir.

³⁷⁹ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (632) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Sâlih b. Ahmed “el-Mesâil”de (393) şöyle demiştir: “Babama ölüyü yıkayan kimsenin gusledip gusletmeyeceğini sordum. ‘Bu konudaki hadis sahih değildir fakat abdest alır’ dedi.” Ayrıca İbn Ebî Şeybe’nin “Musannef”ine bakınız. (3/268/Ölüyü Yıkayanın Gusletmesinin Vâcip Olduğunu Söyleyenler)

³⁸⁰ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (633) rivâyet etmiştir. 177, 179. ve 205. maddelerde gelecektir.

rahmân, ben bir kervanla karşılaştım ve 'Siz kimsiniz?' diye sordum, onlar da 'Biz müminleriz' diye cevap verdiler" dedi. Bunun üzerine Abdullah (*radıyallahu anh*) "Bir de 'Biz cennetliğiz' deselermiş ya!" dedi.³⁸¹

179- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Yahyâ'yı şöyle derken işittim: "Ashabımızdan kimi görmüşsem ve bana kim ulaşmışsa mutlaka istisnâ görüşünü benimsiyordu."

Yine Yahyâ dedi ki: "İman söz ve ameldir."

Yine Yahyâ dedi ki: "Süfyân kişinin 'Ben müminim' demesini hoş karşılamıyordu."

Yine Yahyâ imanın arttığını ve azaldığını onayladı ve bu görüşü benimsedi.³⁸²

180- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Eşheb'in el-Hasen'den tahdis ettiğine göre bir adam Abdullah'ın -yani Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ın yanında "Ben müminim" dedi. İbn Mes'ûd'a "Ey İbn Mes'ûd, bu kendisinin mümin olduğunu söylüyor?" dediler. Bunun üzerine o "Ona sorun bakalım, cennetlik miymiş yoksa cehennemlik miymiş?" dedi. Ona sordular. "Allah bilir" dedi. Bunun üzerine Abdullah (*radıyallahu anh*) "İkinciye (Allah'a) havale ettiğin gibi birinciye de havale etseydin ya!" dedi.³⁸³

181- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bana Süfyân tahdis etti. Onun el-Hasen b. Ubeydullah'tan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğu zaman 'Umarım' de."³⁸⁴

³⁸¹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1268) Abdullah tarikiyle onun babasından rivâyet etmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (İmanda İstisnâ Bâbı) ve İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (23) geçmişti.

³⁸² Abdullah "es-Sünne"de (592) rivâyet etmiştir. Buradaki Yahyâ, Yahyâ b. Saîd el-Kattân (*rahimehullah*)'tır.

³⁸³ Ebû Ubeyd "el-İmân"da (42), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1269) rivâyet etmiştir. Benzeri 177. ve 178 maddelerde geçmişti. Yine 203. ve 206. maddelerde gelecektir.

³⁸⁴ Abdullah "es-Sünne"de (630) rivâyet etmiştir.

182- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. [Onun İbrâhîm-den,] onun Alkame'den rivâyet ettiğine göre Havâric'den bir adam onun (yani Alkame'nin) yanında hoşlanmadığı bir söz söyledi. Bunun üzerine Alkame dedi ki: *"Mümin erkekleri ve mümin kadınları yapmadıkları şeyler sebebiyle incitenler bir bühtânı ve açık bir günahı yüklenmişlerdir."* (Ahzâb, 58) Hâricî "Sen onlardan mısın?" diye sordu. Alkame "Umarım" dedi.³⁸⁵

183- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, dedi ki: Hişâm'ı şöyle derken işittim: "Hasen ve Muhammed müslüman derler fakat mümin demekten kaçınırlardı."³⁸⁶

184- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr, İbrâhîm'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Alkame'nin Havâric'den bir komşusu vardı ki kendisine sürekli sıkıntı verirdi. Alkame ona şöyle dedi: *"Mümin erkekleri ve mümin kadınları yapmadıkları şeyler sebebiyle incitenler bir bühtânı ve açık bir günahı yüklenmişlerdir."* (Ahzâb, 58) Adam ona "Sen mümin misin?" diye sordu. Alkame "Umarım" diye cevap verdi.³⁸⁷

185- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Saîd b. Cubeyr bana "Seni Talk ile gördüm, değil mi?" diye sordu. "Evet, öyle, ne olmuş ona?" dedim. "Onunla oturma, çünkü o mürcüdir" dedi. Eyyûb dedi ki: "Bu konuda onunla istişâre etmemiştim. Fakat müslümanın yapması gereken, kardeşinden hoşlanmadığı bir şeyi

³⁸⁵ Âcurrî "eş-Şerîa"da (293) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Abdullah da "es-Sünne"de (635) rivâyet etmiştir. İki köşeli parantez arası oradandır.

³⁸⁶ Abdullah "es-Sünne"de (636) rivâyet etmiştir. Hasen, Hasen el-Basrî; Muhammed de Muhammed b. Sîrîn'dir.

³⁸⁷ Tahrîci 182. maddede geçmişti.

gördüğü zaman ona (doğruyu) emretmesi ve onu (yanlıştan) sakındırmasıdır.”³⁸⁸

186- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Kişiye ‘Sen mümin misin?’ diye sorulduğu zaman ‘Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettim’ der ve buna bir şey ilâve etmez.”³⁸⁹

187- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun el-Hasen'den, onun Fudayl'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Sana ‘Sen mümin misin?’ diye sorulduğunda ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ de. O zaman seni bırakacaklardır.”³⁹⁰

188- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun bir adamdan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o “Bunu sormak bidattir, bununla beraber ben (imanımda) şüphe etmiyorum” demiştir.³⁹¹

189- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Süfyân dedi ki: “İnsanlar bizim nezdimizde hükümler ve miraslar yönünden mümindirler. Biz de öyle olduğumuzu ümit ederiz. Allah katındaki hâlimizi ise bilmeyiz.”³⁹²

190- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Lehîa tahdis etti, dedi ki: Bana Bekr b. Amr el-Meâfirî, Hımyerli bir adamdan onun şöyle dediğini tahdis etti:

³⁸⁸ Âcurrî musannifin tarîkiden “eş-Şerîa”da (301), Abdullah da “es-Sünne”de (637) rivâyet etmiştir. Benzeri 380. maddede gelecektir.

³⁸⁹ Âcurrî musannifin tarîkiden “eş-Şerîa”da (293) rivâyet etmiştir. Tahrîci 172. maddede geçmiştir.

³⁹⁰ İbn Batta musannifin tarîkiden “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1295), Âcurrî “eş-Şerîa”da (290), Harb el-Kirmânî “es-Sünne”de (160) rivâyet etmiştir.

³⁹¹ el-İbânetu'l Kubrâ, 1296. 2 numaralı esere bakınız.

³⁹² Abdullah “es-Sünne”de (596) rivâyet etmiştir. Benzerini Ebû Ubeyd “el-İmân”da (108) söylemiştir.

Ukbe b. Âmir el-Cuhenî dedi ki: “Şüphesiz kişi imanla kadının elbisesi-
nin değerlendirildiği gibi değerlendirilir.”³⁹³

191- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muham-
med b. Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah -yani İbn Habîb b.
Ebî Sâbit- annesinden onun şöyle dediğini tahdis etti: “Saîd b. Cubeyr’i
işittim de Mürcie’yi söz konusu edip ‘Yahudiler’ dedi.”³⁹⁴

192- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrah-
mân tahdis etti, dedi ki: Bana Süfyân, Atâ b. es-Sâib’den onun şöyle de-
diğini tahdis etti: Saîd b. Cubeyr Zerr’e şöyle dedi: “Bu rey neyin nesidir
ki benden sonra ortaya çıkmıştır ve Zubeyr b. es-Seykal sizi Kur’ân’dan
müstağni kılmıştır?”

193- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân
tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Atâ b. es-
Sâib’den, onun Saîd b. Cubeyr’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:
“Mürcie’nin durumu Sâbiîler’in durumu gibidir.”³⁹⁵

194- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim
tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Amr tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Amr es-
Seybânî’den, onun Huzeyfe (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o
şöyle demiştir: “Ben iki din halkı biliyorum ki bu iki dinin halkı atestedir:
‘İman ancak sözdür’ diyen bir topluluk ve ‘Beş vakit namaz da neyin nesi,
namaz ancak iki vakittir!’ diyen bir topluluk...”³⁹⁶

195- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Amr ed-Darîr
tahdis etti. Onun Hammâd b. Seleme’den, onun Atâ b. es-Sâib’den rivâ-
yet ettiğine göre o şöyle demiştir: Saîd b. Cubeyr’in yanında Mürcie’den

³⁹³ Abdullah “es-Sünne”de (672), İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1035) mu-
sannifin tarîkinden “Kişinin derecesi iman ile yükselir...” lafzıyla rivâyet etmiştir.

³⁹⁴ Abdullah “es-Sünne”de (639) rivâyet etmiştir.

³⁹⁵ Âcurrî musannifin tarîkinden “eş-Şerîa”da (300), Abdullah da “es-Sünne”de
(686) rivâyet etmiştir. Açıklaması 195 numaralı eserde gelecektir.

³⁹⁶ Âcurrî “eş-Şerîa”da (299), İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1314) musannifin
tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Ubeyd “el-İmân”da (74) rivâyet etmiştir.
Oradaki tahrîcime bakınız. Bu eser 207. maddede de gelecektir.

bahsedildi. Bunun üzerine o bir misâl getirip şöyle dedi: “Onların durumu Sâbiiler’in durumuna benzemektedir. Onlar yahudilere gittiler ve ‘Sizin dininiz nedir?’ diye sordular. Onlar da ‘Yahudilik’ diye cevap verdiler. ‘Kitabınız nedir?’ diye sordular. Onlar ‘Tevrat’tır’ diye cevap verdiler. ‘Nebîniz kimdir?’ diye sordular. Onlar ‘Mûsâ’ diye cevap verdiler. ‘Size tabi olana ne var?’ diye sordular. Onlar ‘Cennet’ diye cevap verdiler.

Sonra hristiyanlara vardılar ve onlara ‘Sizin dininiz nedir?’ diye sordular. Onlar ‘Hristiyanlık’ diye cevap verdiler. ‘Kitabınız nedir?’ diye sordular. Onlar ‘İncil’ diye cevap verdiler. ‘Nebîniz kimdir?’ diye sordular. Onlar ‘İsâ’ diye cevap verdiler. ‘Size tabi olana ne var?’ diye sordular. Onlar ‘Cennet’ diye cevap verdiler. Bunun üzerine (Mürcie) ‘Biz bunu din ediniyoruz’ dediler.”³⁹⁷

196- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Atâ b. es-Sâib’den, onun Zâzân’dan ve Meysere’den rivâyet ettiğine göre onlar şöyle demişlerdir: “Hasen b. Muhammed’in yanına gittik ve ‘Ortaya attığın bu kitap neyin nesidir?’ dedik.” O “Kitâbu’l Mürcie”yi kaleme alan kimseydi. Zâzân dedi ki: “Bunun üzerine bana ‘Ey Ebû Amr, bu kitabı yazmadan önce ölmüş olmayı dilerdim’ dedi veya ‘Bu kitabı ortaya atmadan önce...’ dedi.”³⁹⁸

197- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun Seleme’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ed-Dahhâk el-Meşrikî, Bukeyr et-Tâî, Meysere ve Ebu’l Bahterî bir araya geldiler ve şehâdetin bid’at olduğu, berâetin bid’at olduğu, velâyetin bid’at olduğu ve ircânın bid’at olduğu hususunda görüş birliği ettiler.³⁹⁹

³⁹⁷ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (642) rivâyet etmiştir.

³⁹⁸ Abdullah “es-Sünne”de (643) rivâyet etmiştir. Bu eser el-Adenî’nin “el-İmân” kitabında (80) tam olarak zikredilecek ve buradaki ircânın iman konusundaki irca olmadığı beyân edilecektir. Ayrıca mukaddimeye bakınız.

³⁹⁹ Abdullah “es-Sünne”de (647) rivâyet etmiştir. Benzeri 66. maddede Ebû Saîd’den geçmişti. 204. maddede tekrar gelecektir.

198- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Sâlih tahdis etti, dedi ki: İbrâhîm dedi ki: “Biz gerçekten bu ümmet için Ezârika’nın fitnesinden çok Mürcie’nin fitnesinden korkuyoruz.”⁴⁰⁰

199- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, dedi ki: Süfyân’ı şöyle derken işittim: İbrâhîm dedi ki: “Mürcie, dini sâbirî elbiseden ince hâle getirdi.”⁴⁰¹

200- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bana el-Kâsım b. Habîb tahdis etti. Onun Nizâr denen bir adamdan, onun İkrime’den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhu-ma*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bu ümmetten iki sınıf vardır ki onların İslâm’da bir nasipleri yoktur: Mürcie ve Kaderiyye.”⁴⁰²

201- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd -yani İbn Zeyd- İbn Avn’dan onun şöyle dediğini tahdis etti: “İbrâhîm ircâ hakkında söyledikleri sebebiyle Zerr’i kınar-
dı.”⁴⁰³

202- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. Ebî'l Vaddâh tahdis etti. Onun el-Alâ b. Abdullah b. Râfi’den rivâyet ettiğine göre Ebû Amr Zerr bir gün bir ihtiyacından dolayı Saîd b. Cubeyr’in yanına gitti. Saîd b. Cubeyr de “Hayır, bugün hangi din -ya da hangi görüş- üzere olduğunu bana söylemediğin sürece olmaz” dedi. “Sen hep yitirdiğin bir dini arama peşin-

⁴⁰⁰ Abdullah “es-Sünne”de (604) rivâyet etmiştir. Benzeri 204. maddede geçmişti. Ezârika, Nâfi’ b. el-Ezrak’ın takipçileridir. Bunlar Hâricîler’in fırkalarından biridir. Fitneleri Yezîd b. Muâviye’nin ölümünden sonra ortaya çıkmış, yirmi seneden fazla devam etmiştir. Benzeri Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabında (76) ez-Zuhrî (*rahimehullah*)’tan rivâyet edilmiştir. Selefin Mürcie’nin zemmi ve onların Ehli Sünnet’ten olmadıkları hususundaki sözlerini kitabın mukaddimesinde bir araya getirmiştım.

⁴⁰¹ Abdullah “es-Sünne”de (605, 687) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız. Sâbirî elbisesi, altındakini örtmeyen incecik elbisedir.

⁴⁰² Abdullah “es-Sünne”de (644) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁴⁰³ Abdullah “es-Sünne”de (606) rivâyet etmiştir.

desin! Kendisinden yaşlı olduğun bir görüşe sahip olmaktan utanmıyor musun?"⁴⁰⁴

203- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Muğîre, Ebû Vâîl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam Abdullah (*radıyallahu anh*)'ın yanında "Ben müminim" dedi. Bunun üzerine Abdullah "'Ben cennetliğim' de de!" dedi.⁴⁰⁵

204- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Seleme b. Kuheyl'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cemâcim'de Ebu'l Bahterî, Meysere Ebû Sâlih, ed-Dahhâk el-Meşrikî ve Bukeyr et-Tâî ile bir araya geldik. Onlar ircânın bid'at olduğu, velâyetin bid'at olduğu, berânın bid'at olduğu ve şehâdetin bid'at olduğu hususunda görüş birliği ettiler."⁴⁰⁶

205- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Bısr tahdis etti, dedi ki: Bana Saîd b. Sâlih, Hakîm b. Cubeyr'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbrâhîm dedi ki: "Ben müslümanlar için Mürcie'den Ezârika'dan korktuğumdan çok daha fazla korkuyorum."⁴⁰⁷

206- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbrâhîm'i Alkame'den onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Bir adam Abdullah (*radıyallahu anh*)'ın yanında "Ben müminim" dedi. Bunun üzerine Abdullah şöyle karşılık verdi: "Ben cen-

⁴⁰⁴ Abdullah "es-Sünne"de (645) rivâyet etmiştir.

⁴⁰⁵ İbn Ebî Şeybe (31011), "Tehzîbu'l Âsâr"da et-Taberî (999) ve el-Lâlekâî (1780) rivâyet etmiştir. Benzeri 177, 178. ve 180. maddelerde başka tarihlerle geçmişti. 206. maddede tekrar gelecektir.

⁴⁰⁶ Tahrîci ve manası 66, 67. ve 197. maddelerde geçmişti.

⁴⁰⁷ Âcurrî musannifin tarîkiden "eş-Şerîa"da (290), Abdullah "es-Sünne"de (607), Harb el-Kirmânî "es-Sünne"de (195) rivâyet etmiştir. Benzeri 198. maddede geçmişti.

netliğim de de bâri! Fakat biz Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ederiz.”⁴⁰⁸

207- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Evzâî tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Amr'dan, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Ben iki din halkı biliyorum ki bunlar ateştedir: ‘Kişi zina etse de cana kıysa da iman sözden ibârettir’ diyen bir topluluk ve ‘Bizden öncekiler sapmış kimselerdi, namazın beş vakit olduğunu söylerlerdi, namaz ancak yatısı namazı ve sabah namazı olmak üzere ikidir’ diyen bir topluluk.”⁴⁰⁹

208- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd -yani İbn İbrâhîm- tahdis etti. Onun Leys'ten, onun el-Hakem'den, onun Saîd et-Tâî'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o “Velâyet bidattir, ircâ bidattir, şehâdet bidattir” demiştir.⁴¹⁰

209- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. Onun Hişâm b. Urveden, onun Urve'den, onun Süleymân b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bana el-Misver tahdis edip şöyle dedi: “Ben ve İbn Abbâs, darbe aldığı zaman Ömer'in yanına girdik ve ona ‘Namaz!’ dedik. Bunun üzerine ‘Namazı zayı edenin İslâm'da nasîbi yoktur’ dedi ve yarası kan fışkırtır hâlde namazını kıldı.”⁴¹¹

210- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Avf, el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana ulaştığına göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in

⁴⁰⁸ Benzeri 176, 177. ve 179. maddelerde geçmişti.

⁴⁰⁹ Tahrîci 194 numaralı eserin dipnotunda geçmişti.

⁴¹⁰ Abdullah “es-Sünne”de (648) rivâyet etmiştir. 66. ve 67. maddelerde geçmişti.

⁴¹¹ İbn Ebî Şeybe “el-İmân”da (103) rivâyet etmiştir. Ondan sahihtir. 219. ve 226. maddelerde yine gelecektir.

ashâbı şöyle dermiş: “Kul ile şirk koşup da kâfir olması arasında özürlü olmaksızın namazı bırakması vardır.”⁴¹²

211- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebu'z Zübeyr'den, onun Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anhum*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kul ile küfür arasında namazın terki vardır.”⁴¹³

212- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. el-Hubâb tahdis etti, dedi ki: Huseyn b. Vâkîd tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Bureyde, babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Onlarla aramızda namazın terki vardır. Namazı terk eden kâfir olur.”⁴¹⁴

213- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. el-Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun Câbir (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kul ile küfür arasında ancak namazın terki vardır.”⁴¹⁵

214- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan, onun Câbir (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: “Kul ile küfür ve şirk arasında namazın terki vardır.”⁴¹⁶

⁴¹² İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (935) Abdullah tarîkiyle onun babasından rivâyet etmiştir. Bunu el-Lâlekâî de (1539) rivâyet etmiştir ki isnâdı ondan sahihtir. Hasen el-Basrî (*rahimehullah*) Sahâbe (*radiyallahu anhum*)'un birçoğunu görmüş olan Tâbiîn'in büyüklerindendir. Onların hiçbirinden buna muhâlif bir şey işitilmemiştir. Şu hâlde onun nakli muteberdir. Bu sahih ve muteber bir icmadır. Buna Mürcie'den başkası ta'n etmez. Nitekim bunu mukaddimedeyi beyân ettim.

⁴¹³ “Es-Sünne”de Abdullah b. Ahmed (44) ve Müslim (82) rivâyet etmiştir.

⁴¹⁴ Ahmed (23007), “es-Sünne”de oğlu Abdullah (746) ve “el-İmân”da İbn Ebî Seybe (46) rivâyet etmiştir.

⁴¹⁵ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (744) rivâyet etmiştir.

⁴¹⁶ Ahmed (14979) rivâyet etmiştir.

215- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Atâ'dan, onun Câbir (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Kul ile şirk arasında namazı terk etmesi vardır.”⁴¹⁷

216- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize el-Cerîrî, Abdullah b. Şakîk'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: “Amellerden namaz dışında terkinin küfür olduğu söylenen bir amel bilmiyorduk.”⁴¹⁸

⁴¹⁷ İsnâdı sahihtir. Benzeri az önce geçmişti. Bunu Abdullah “es-Sünne”de (747) rivâyet etmiştir. İbn Teymiyye birçok mana arasından burada kastedilen küfrün İslâm Dini'nden çıkaran büyük küfür olduğunu beyân etmiştir. Nitekim onun sözünü ehemmiyetinden dolayı mukaddimede aktardım.

⁴¹⁸ İbn Ebî Şeybe “el-Îmân”da (137) bundan farklı bir lafızla rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız. Bu eserin senedi ve metni sahihtir. Ehli Sünnet bu eseri kabulle karşılaşmış, delil getirmiş ve namazı terk eden kimseyi tekfir etmemeleri hususunda Mürcie'ye reddiye olarak zikretmişlerdir. Ne var ki asrımızın mürciesinin büyüklerinden biri bu eseri red ve inkâr etmiş, hem senedine hem de metnine ta'n etmiştir. Önceki Ehli Sünnet'ten hiçbirinin söylemediği bir şeyi ortaya atmıştır. Amelin tamamının terki hususunda Mürcie'nin görüşünü desteklemiştir. Amelin imanın kemâlini sağladığını, imanın amelsiz de sahih olacağını savunmuştur. Eğer o bu eseri zayıflama hususunda haklı olsaydı, bu eseri görüp onu namazı terk eden kimsenin tekfirine delil getiren cerh ve tâdil ehli Ehli Sünnet imamları bu esere ondan önce ta'n ederlerdi!

İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın, içerisinde bu eserlere ve bu eserlerin delâlet ettiklerine ta'n eden Mürcie'ye reddiye verdiği şu kitapta yaptığı üzerinde bir düşün: O önce namazı terk eden kimsenin tekfiri konusundaki hadisleri zikretmiş, sonra Abdullah b. Şakîk (*rahimehullah*)'ın eserinin isnâdını aktarmış, sonra değerli sahâbî Câbir b. Abdullah (*radıyallahu anhuma*)'nın namazı terk eden kimsenin tekfiri hakkında bunu destekleyici nitelikteki sözünü getirmiş, sonra Ömer (*radıyallahu anh*)'ın Sahâbe (*radıyallahu anhuma*)'un hazır bulunduğu bir ortamda söylediği namazı terk eden kimsenin tekfiri hususundaki sözünü getirmiştir. Böylece bu, Câbir b. Abdullah (*radıyallahu anh*)'ın, Abdullah b. Şakîk'in ve el-Hasen el-Basrî (*rahimehullah*)'ın naklettiğine muvâfık bir icmâ olmuştur.

217- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bana babam, İbn İshâk'tan⁴¹⁹ onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebân b. Sâlih, Ebu'l Haccâc Mücâhid b. Cebr kanalıyla Câbir b. Abdullah el-Ensârî (*radiyallahu anhuma*)'dan tahdis etti. (Mücâhid) dedi ki: "Ona (yani Câbir'e) 'Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında sizin nezdinizde küfür ile imanı birbirinden ayıran amel ne idi?' diye sordum. 'Namazdı' dedi."⁴²⁰

218- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: El-Evzâî'yi el-Kâsım b. Muhaymira'dan onun şöyle dediğini rivâyet ederken işittim: "Onlar vakitleri zayı ettiler, namazı terk etmediler. Namazı terk etselerdi onu terk etmeleri sebebiyle kâfir olurlardı."⁴²¹

219- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Hişâm b. Urve'den, onun babasından, onun el-Misver b. Mahreme'den rivâyet ettiğine göre İbn Abbâs, darbe aldıktan sonra Ömer'in yanına girdi. -Bir defasında "İbn Abbâs'la birlikte... girdim" dedi- (İbn Abbâs) "Namaz!" dedi. Bunun üzerine Ömer "Evet, namazı zâyî eden bir kimsenin İslâm'da nasîbi yoktur" dedi ve yara kan fışkırtı fışkırtı namazını kıldı.⁴²²

220- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hanzale el-Cumahî tahdis etti. Onun İkrime b. Hâlid'den, onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "İslâm beş (temel) üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmek, namazı kıl-mak, zekâtı vermek, Beyt'i hacetmek ve Ramazan'ı oruçlamak."⁴²³

⁴¹⁹ Aslında "İbn Ebî İshâk" diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

⁴²⁰ "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta el-Mervezî (947) ve el-Lâlekâî (1527) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁴²¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (748) rivâyet etmiştir.

⁴²² Tahrîci 209. maddede geçmişti. 226. numaralı eserde yine gelecektir.

⁴²³ Muttefekun aleyh. Tahrîci 22. maddede geçmişti.

221- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. O Süfyân'dan, o Mansûr'dan, o Sâlim b. Yezîd b. Bişr'den, o İbn Ömer (*radiyallahu anhumâ*)'dan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den *aynısını* rivâyet etmiştir.

İbn Ömer'e "Ya cihad?" diye soruldu. Bunun üzerine o "Cihad güzeldir, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bize bu şekilde tahdis etti" dedi.⁴²⁴

222- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Câbir tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b.

⁴²⁴ Ahmed (4798) rivâyet etmiştir. İsnâdında inkıta vardır. Sâlim, Sâlim b. Ebî'l Ca'd'dır ve Yezîd'den hadis işitmemiştir. Aralarında Benî Âmir'in mevlâsı Atâ vardır. Buhârî (*rahimehullah*) "et-Târîhu'l Kebîr"de (8/322) şöyle demiştir: "Osmân Cerîr'den, o Mansûr'dan, o Sâlim'den, o Benî Âmir'in mevlâsı Atıyye'den, o da Yezîd b. Bişr'den..."

Yezîd b. Bişr, Yezîd b. Bişr es-Seksekî'dir. İbn Ebî Hâtim "el-Cerhu ve't Ta'dîl"de (9/254) şöyle demiştir: "Benî Âmir'in mevlâsı Atıyye'den rivâyette bulunmuştur. Babamı bunu söylerken ve 'O meçhûldür' derken işittim."

Müslim'in (16) Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre bir adam Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhumâ*)'ya "Gazaya çıkmıyor musun?" diye sordu. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek..." Sonra kalanını zikretmiştir. Ayrıca el-Adenî'nin "el-İmân" kitabına (6) bakınız.

İbn Receb "Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem"de (1/146) şunları söylemiştir: "Cihad amellerin en fazîletlisi olmasına rağmen o İbn Ömer (*radiyallahu anhumâ*)'nın bu hadisinde cihadı söz konusu etmemiştir... Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*) hadisinde de 'Şüphesiz işin başı İslâm'dır, direği namazdır ve doruğunun zirvesi cihaddır' buyrulmuştur. Onun doruğunun zirvesi, kendisindeki en yüce şeydir. Ne var ki o İslâm'ın kendisi üzerine bina edildiği beş temelinden ve rûknünden biri değildir. Bu iki şekilde açıklanabilir:

Birincisi: Cihad cumhur ulemâya göre farz-ı kifâyedir, farz-ı ayn değildir. Bu rûkûnler ise farz-ı aynıdır.

İkincisi: Cihad sürekli devam edecek değildir. Îsâ (*aleyhisselam*) indiği ve bundan sonra İslâm dininden başka din kalmadığı zaman savaş ağırlıklarını bırakacaktır ve cihada ihtiyaç duyulmayacaktır. Bu rûkûnler ise müminler üzerine onlar bulundukları hâl üzere iken Allah'ın emri kendilerine gelesiyeye dek vaciptir. Allah en iyi bilendir."

Ebî Zekerıyyâ'nın tahdis ettiğine göre Ümmü'd Derdâ ona Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittiğini tahdis etmiştir: "Namazı olmayanın imanı yoktur. Abdesti olmayanın da namazı yoktur."⁴²⁵

223- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, el-Mes'ûdî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize el-Hasen b. Sa'd, Abdurrahmân b. Abdullah'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah (*radiyallahu anh*)'a "Allah (*azze ve celle*) namazı sık sık söz konusu ediyor, 'Onlar ki namazlarını sürekli kırlarlar' (*Meâric*, 23) ve 'Onlar ki namazlarına özen gösterirler' (*Meâric*, 34) buyuruyor" dediler. Abdullah "Bu namazın vakitleri hakkındadır" dedi. "Biz onun (yani namazına özen göstermeyen kimsenin) ancak namazı terk eden bir kimse olduğunu düşünüyorduk" dediler. Abdullah "Namazın terki küfürdür" dedi.⁴²⁶

224- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun el-Mes'ûdî'den, onun el-Kâsım'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Küfür namazın terkidir."⁴²⁷

225- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' Süfyân'dan tahdis etti. Bize ayrıca Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Zirr'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Namaz kılmayanın dini yoktur" demiştir.⁴²⁸

⁴²⁵ "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta el-Mervezî (945), "el-İbânetu'l Kubrâ'da İbn Batta (945) ve el-Lâlekâî (1536) rivâyet etmiştir. Sahihdir. Şahidleri çoktur. Benzeri 33. ve 60. maddelerde merfû olarak geçmişti. Yine merfû olarak 235. maddede gelecektir.

⁴²⁶ "Tefsîr"de et-Taberî (16/99), "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta el-Mervezî (62, 938), "el-Kebîr"de et-Taberânî (8938, 8940) ve el-Lâlekâî (1532-1534) rivâyet etmiştir.

⁴²⁷ Âcurrî "eş-Şerîa'da (269) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca Abdullah "es-Sünne"de (750), İbn Batta "el-Kubrâ'da (944) "Küfür onun terkidir" lafzıyla rivâyet etmiştir.

Taberânî de "el-Kebîr"de (8939) munkatı bir isnâd ile rivâyet etmiştir. Fakat daha önce geçen hadisler onu desteklemektedir.

⁴²⁸ İbn Ebî Şeybe "el-İmân'da (47), Abdullah da "es-Sünne"de (749) rivâyet etmiştir. İsnâdı hasendir.

226- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyûb tahdis etti. Onun İbn Ebî Muleyke'den, onun el-Misver b. Mahrame'den rivâyet ettiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*) yaralandığı zaman aylıp bayılmaya başladı. "Eğer hayattaysa onu namaza denk bir şeyle ayıltamazsınız" dediler. Sonra "Ey müminlerin emîri, namaz kılındı, uyan!" dediler. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Namaz, o zaman haydi yâ Allah! Namazı terk edenin İslâm'da nasîbi yoktur." Sonra yarası kan fışkırtı fışkırtı namazını kıldı.⁴²⁹

227- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Zeyd b. Vehb'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Huzeyfe (*radiyallahu anh*) mescide girdi ve bir adam gördü. Adam Kinde kapılarına yakın olan tarafta namaz kılmaya başladı. Rükûyu ve secdeyi tam yapmıyordu. Namazı bitirdiği zaman Huzeyfe ona "Ne zamandan beri namazın bu şekilde?" diye sordu. Adam "Kırk senedir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Huzeyfe ona dedi ki: "Kırk seneden beri namaz kılmamışsın sen! Namazın bu hâldeyken ölseydin Allah'ın Muhammed'i kendisi üzere yarattığı fıtrattan başkası üzere ölmüş olurdun." Sonra ona (namazı) öğretmeye durdu ve "Adam rükûyu ve secdeyi tam yaptığı hâlde de namazını hafif tutabilir" dedi.⁴³⁰

228- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî'nin, el-Kâsım'dan ve el-Hasen b. Sa'd'dan tahdis ettiğine göre onlar şöyle demiş: Abdullah dedi ki: "(Namazın) terki küfürdür."⁴³¹

⁴²⁹ Tahrîci 209. ve 219. maddelerde geçmişti. Ondan sahihtir.

⁴³⁰ Ahmed (23258), Abdurrazzâk (3732, 3733), İbn Ebî Şeybe (2983), Nesâî (1312) ve "el-İbânetu'l Kubrâ"da İbn Batta (904) rivâyet etmiştir. Buhârî de (791) şu lafızla rivâyet etmiştir: "...onun Ebû Vâil'den, onun Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre o rükûsunu ve secdesini tam yapmayan bir adam gördü. Adam namazını bitirince Huzeyfe ona 'Sen namaz kılmadın' dedi. Adam 'Ama kıldığımı zannediyorum' dedi. Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi: 'Eğer ölseydin Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetinden gayrısı üzere ölmüş olurdun.'" Benzeri 155. maddede Bilâl (*radiyallahu anh*)'tan geçmişti.

⁴³¹ Tahrîci 223. ve 224. maddede geçmişti.

229- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Seleme b. Kuheyl'den, onun Ebu'z Za'râ'dan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Dininizden ilk kaybedeceğiniz emânettir. Dininizden son kaybedeceğiniz de namazdır."⁴³²

230- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun Ca'fer'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) oturmakta iken bir adam mescide girdi ve namaza durdu. Sonra karganın yemi gagaladığı gibi eğilip doğrulmaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah "Bu ölseydi Muhammed'in dininden başkası üzerine ölmüş olurdu" buyurdu.⁴³³

⁴³² "Tefsîr"inde Saîd b. Mansûr (97), Abdurrazzâk (5981) ve İbn Ebî Şeybe (36984, 37028, 38740) rivâyet etmiştir. Ondan sahih bir eserdir.

Ed-Diyânın "el-Muhtârâ"da (1538) Enes (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Dininizden ilk önce kaybedeceğiniz şey emânettir. Sonra namazdır." Yine et-Taberânî "el-Kebîr"de (7182) Şeddâd b. Evs (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den benzerini rivâyet etmiştir.

Ahmed (*rahimehullah*) "Hangi şeyin sonu gitmişse onun hiçbir şeyi kalmamış demektir" demiştir. Bunu destekleyen merfû ve mevkûf rivâyetler 130. ve 168. maddelerde geçmişti.

⁴³³ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (947) Ahmed'in tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe (2986), "el-İmân"da el-Adenî (30), "el-Muhaddisu'l Fâsıl"da er-Râmehurmuzî (730) rivâyet etmiştir.

"Müsned"inde Ebû Ya'lâ (7184), "Sahîh"inde İbn Huzeyme (665) Ebû Abdullah el-Eş'arî (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ashâbına namaz kıldırdı. Sonra onlardan bir grubun arasında oturdu. Sonra bir adam içeri girdi ve namaza durdu. Rükûya gitmeye ve secde ederken başını hızlı hızlı eğip kaldırmaya başladı. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Şunu görüyor musunuz? Kim bu hâl üzere ölürse Muhammed'in milletinden gayrısı üzere ölmüş olur. Karganın kanı gagaladığı gibi namazını hızlı hızlı kılıyor. Rükûya giden ve secde ederken başını hızlı hızlı eğip kaldıran kimsenin durumu ancak bir veya iki hurma yiyen aç kimsenin durumu gibidir. İki hurmanın ona ne yararı olur ki? Şu hâlde abdestinizi tam bir şekilde alın. Ateşten dolayı vay ökçelerin hâline! Rükûyu ve secdeyi tam yapın!"

231- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Onun Muhammed'den -yani İbn Ebî İsrâîl'den- onun da Ma'kil el-Has'amî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam, avludayken Ali (*radiyallahu anh*)'ın yanına geldi ve "Ey müminlerin emiri, namaz kılmayan kadın hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ali "Namaz kılmayan kâfirdir" diye cevap verdi. Adam "Fakat o istihâza görüyor" dedi. Bunun üzerine Ali şöyle cevap verdi: "Namazı hayzının süresi kadar bıraksın. Hayzının süresi kadar süre geçtikten sonra her gün gusleder ve içinde tereyağı ya da bitkisel yağ olan bir yün parçası edindir." ⁴³⁴

232- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Halef b. el-Velid tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid tahdis etti. Onun Beyân'dan, onun Kays'tan rivâyet ettiğine göre Bilâl özensizce namaz kılan bir adam gördü ve şöyle dedi: "Ey namaz kılan! Şu anda ölsen İsâ (*aleyhisselam*)'ın milletinden başkası üzerine ölmüş olursun." ⁴³⁵

233- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Ya'lâ b. Atâ'dan, onun Hassân b. Ebî Vecze'den, onun babasından, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Zina etmem bana şarap içmemden daha sevimlidir. Çünkü şarap içtiğim zaman namazı terk ederim. Namazı terk edenin de dini yoktur." ⁴³⁶

234- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed'in -yani İbn İshâk'ın- Mekhûl'den tahdis ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) el-Fadl b. el-Abbâs'a şöyle öğüt vermiştir: "Öldürülse de yakılsan da Allah'a şirk koş-

⁴³⁴ Âcurrî "eş-Şerîa"da (277) el-Merrûzî'nin tarîkinden rivâyet etmiştir. Tahrirci İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (126) geçmişti.

⁴³⁵ Tahrirci 156. maddede geçmişti.

⁴³⁶ İbn Ebî Şeybe (24537) ve "Zemmu'l Müskir"de İbn Ebî'd Dünyâ (6) rivâyet etmiştir. Namaz kılmayan kimsenin dininin ve imanının olmadığı hususundaki eserler daha önce geçmişti. (221, 225, 235)

ma! Namazı da kasıtlı olarak terk etme! Çünkü kim namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın zimmeti ondan beri olur."⁴³⁷

235- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize babam, İbn İshâk'tan⁴³⁸ onun şöyle dediğini

⁴³⁷ Abdurrazzâk'ın (5008) Muhammed b. Râşid'den rivâyet ettiğine göre o Mekhûl'ü şöyle derken işitmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın zimmeti ondan beri olur. Ebû Bekr dedi ki: Bana İsmâîl b. Ayyâş'ın Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî'den haber verdiğine göre Mekhûl ona Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den aynısını haber vermiştir. Sonra dedi ki: "Ey Ebû Vehb, Allah'ın zimmeti kimden beri olursa o kimse kâfir olur." Hadis mürseldir fakat isnâdındakiler sikadır.

Ahmed (27364) el-Velîd b. Müslim'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bize Saîd b. Abdulazîz haber verdi. Onun Mekhûl'den, onun Ümmü Eymen (*radiyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Namazı kasıtlı olarak terk etme. Zira kim namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın ve Resûl'ünün zimmeti ondan beri olur."

Abd b. Humeyd "el-Müntehab"da (1595) bundan daha uzun bir metinle rivâyet etmiştir. Orada "O (yani Ümmü Eymen) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i âilesinden birine şöyle tavsiyede bulunurken işitmiştir" lafzı geçmektedir.

Derim ki: Isnâdında inkıta vardır. Mekhûl Ümmü Eymen (*radiyallahu anha*)'dan hadis işitmemiştir. Hadisin kendileriyle hasen derecesine yükseldiği şahidleri vardır ki onlardan biri Ahmed'in (22075) Abdurrahmân b. Cubeyr b. Nufeyr el-Hadramî kanalıyla Muâz (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiği hadistir. Muâz dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana on sözü tavsiye etti, buyurdu ki: "Öldürülse de yakılsan da Allah'a hiçbir şeyi ortak koşma... Farz kılınmış bir namazı kasıtlı olarak sakın terk etme. Zira kim farz kılınmış bir namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın zimmeti ondan beri olur..." Bu hadisin isnâdında da inkıta vardır. Zira Abdurrahmân Muâz (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir.

Diğer bir şahid Buhârî'nin "el-Edebu'l Mufred"de (18), Muhammed b. Nasr'ın "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (911) Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettikleri hadistir.

Ayrıca "el-İbânetu'l Kubrâ"da (896) ve "İthâfu'l Mehera"da (1787) Mekhûl- Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) kanalıyla Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edildiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Kim namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın zimmeti ondan beri olur." Mekhûl dedi ki: "Allah'ın zimmeti kimden beri olmuşa o kâfir olmuş demektir."

El-Bûsîrî "Bunu İshâk rivâyet etmiştir, isnâdında ismi zikredilmeyen bir râvi vardır" demiştir.

tahdis etti: Bana Abdullah b. Ebî Bekr ve Yahyâ b. Saîd'in, Benî Sa'd b. Bekr'den olan ve sahâbîliği bulunan Saîd b. Umâra'dan tahdis ettiklerine göre bir adam ona "Nefsim hususunda bana nasihat et, Allah sana rahmet etsin!" dedi. Bunun üzerine o şunları söyledi: "Namaza kalktığın zaman güzelce abdest al. Zira abdesti olmayanın namazı yoktur. Namazı olmayanın da imanı yoktur. Sonra, namaz kıldığın zaman veda edenin namazı gibi namaz kıl. Hâcetlerin birçoğunu istemeyi bırak. Zira bu hâlihazırdaki yokluktur. İnsanlarda bulunanlardan iyice ümidini kes. İşte bu zenginliğin ta kendisidir. Kendileri hususunda mazeretler ileri süreceğin sözlerine ve fiillerine bak da onlardan uzak dur."⁴³⁹

236- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Avf tahdis etti. Onun Hilâs'tan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim bir arrâfa ya da kâhine gider de söyledikleri hususunda onu doğrularsa Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirilene küfretmiş olur."⁴⁴⁰

237- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hayve tahdis etti, dedi ki: Bana Ca'fer b. Rabîa el-Kuraşî'nin⁴⁴¹ tahdis ettiğine göre Îrâk b. Mâlik ona Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittiğini haber vermiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "Babalarınızdan yüz çevirmeyin. Kim babasından yüz çevirirse bu şüphesiz küfürdür."⁴⁴²

238- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Avf'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Hilâs Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) ve el-Hasen kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle

⁴³⁸ Aslında "Ebû İshâk" olarak geçmektedir. Doğru olan "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta da (946) geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

⁴³⁹ "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta el-Mervezî (946), "el-Kebîr"de et-Taberânî (5459) rivâyet etmiştir.

⁴⁴⁰ Beyhakî "el-Kubrâ"da (8/135) Ravh tarîkiyle Avf'tan rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. 238. maddeye bakınız.

⁴⁴¹ Aslında Ca'fer ismi tekrar etmektedir.

⁴⁴² Ahmed (10813), Buhârî (6768) ve Müslim (62) rivâyet etmiştir.

buyurduğunu tahdis etti: “Kim bir kâhine ya da arrâfa gider de söylediği hususunda onu tasdik ederse Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e indirilene küfretmiş olur.”⁴⁴³

239- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Hakîm el-Esram’dan, onun Ebû Temîme el-Hecîmî’den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Kim bir kâhine gider de söylediği şey hususunda onu doğrularsa Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e indirilene küfretmiş olur.”⁴⁴⁴

240- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Ubeydullah’tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Nâfi’ haber verdi. Onun Safiyye’den, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in eşlerinden birinden, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Kim bir arrâfa ya da kâhine gider de söylediği hususunda onu doğrularsa kırk gün namazı kabul olmaz.”⁴⁴⁵

241- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A’miş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih’ten, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İki şey vardır ki

⁴⁴³ Ahmed (9536) ve “el-İbânetu’l Kubrâ”da İbn Batta (1004) musannifin tarîkin-den rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Râhûye “Müsned”inde (503) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Bir sonraki hadis, ayrıca 89. ve 90. maddede geçenler bunu desteklemektedir.

⁴⁴⁴ Ahmed (10167) aynı isnad ile rivâyet etmiştir. Lafzı şudur: “Kim bir hayızluya varırsa ya da bir kadına dübüründen varırsa veya bir kâhine gidip söylediği hususunda onu doğrularsa Allah’ın Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e indirdiği-ne küfretmiş olur.” 89. maddede geçmişti.

⁴⁴⁵ Ahmed (23222, 16638) ve Müslim (4917) kâhini söz konusu etmeksizin rivâyet etmişlerdir.

insanlardaki birer küfürdür: Ölünün arkasından yas tutma ve nesebe ta'n etme."⁴⁴⁶

242- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Seleme b. Kuheyl'den, onun Îsâ⁴⁴⁷ b. Âsım'dan, onun Zirr b. Hubeyş'ten, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Tıyera şirktir, tıyera şirktir. Fakat Allah onu tevekkül ile giderir."⁴⁴⁸

243- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun Urve

⁴⁴⁶ Ahmed (9690) ve Müslim (67) rivâyet etmiştir. 336. ve 337. maddelerde yine gelecektir.

İbn Teymiyye "İktidâu's Sırâtı'l Müstakîm"de (1/237) şöyle demiştir: "Onun 'Bu ikisi onlardaki birer küfürdür' buyruğu şu manaya gelmektedir: Bu iki haslet insanlarda bulunan birer küfürdür. Yine bu iki haslet kâfirlerin amelleri olmaları yönünden birer küfürdür ve insanlarda bulunmaktadır. Fakat kendisinde küfrün şûbelelerinden biri bulunan her bir kimse, küfrün hakîkatı kendisinde bulunmadığı sürece mutlak manada kâfir değildir. Nitekim kendisinde imanın şûbelerinden biri bulunan her kimse, imanın aslı kendisinde bulunmadığı sürece mümin değildir. O lâm harfiyle muarref/belirli olan küfür ile müneker/belirsiz olan küfrü birbirinden ayırmıştır. Örneğin o (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Kul ile küfür ya da şirk arasında ancak namazın terki vardır.'"

⁴⁴⁷ Aslında "Kays" olarak geçmektedir. Doğru olan "Müsned"de geçtiği üzere yukarıda yazdığım dır.

⁴⁴⁸ Ahmed (3687) bu isnâd ile rivâyet etmiştir. Lafzı şudur: "Tıyera şirktir. Bizden kimse yoktur ki... Ancak Allah onu tevekkül ile giderir." İmam Ahmed burada zikrettiği bu lafzı "Müsned"de (4194) zikredip şöyle demiştir: "Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Seleme'den, onun Îsâ b. Âsım'dan, onun Zirr b. Hubeyş'ten, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre..." Sonra hadisi zikretmiştir. Yine o bu hadisi başka bir tarikten 248. maddede rivâyet edecektir.

Hadisi "el-Edebu'l Mufred"de Buhârî (909), Ebû Dâvûd (3910) ve Tirmizî (1712) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: "Bu bapta Ebû Hureyre'den, Hâbis et-Temîmî'den, Âişe'den, İbn Ömer'den ve Sa'd'dan gelen rivâyetler vardır. Bu hasen sahih bir hadistir. Bunu ancak Seleme b. Kuheyl tarîkiyle biliyoruz. Şu'be de Seleme'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Muhammed b. İsmâîl'i şöyle derken işittim: 'Süleymân b. Harb "Bizden kimse yoktur ki... ancak Allah onu tevekkül ile giderir" hadisi hakkında "Bizden kimse yoktur ki sözü bana göre Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ın sözüdür" derdi.'"

b. Âmir el-Kuraşî'den⁴⁴⁹ rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanında tiyereden söz ettim de şöyle buyurdu: "En güzeli fe'ldir. O müslümanı (yapacağından) caydırmaz. Şu hâlde herhangi biriniz bundan hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman şöyle desin: Allahım! İyilikleri ancak Sen getirirsin. Kötülükleri ancak Sen savarsın. Güç ve kuvvet ancak Seninledir."⁴⁵⁰

244- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Ulâse tahdis etti. Onun Abdulkerîm el-Cezerî'den, onun Ziyâd b. Ebî Meryem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Sa'd b. Mâlik (*radiyallahu anh*) müslümanların ordularından birinin başında yola çıktı. Yoldayken bir ceylan sürüsü sağ taraftan çıkageldi.⁴⁵¹ Sa'd'ın ashâbından bir adam kendisine gelip "Geri dön ey emir!" dedi. Bunun üzerine Sa'd ona şöyle dedi: "Hangi şeyden uğursuzluk manası çıkardın? Geldikleri zaman boynuzlarından mı? Arkasını döndükleri zaman kuyruklarından mı? Yürü! Zira tiyera şirktir."⁴⁵²

245- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Hubeyre'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim bir sihirbaza, kâhine ya da arrâfa gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirilene küfretmiş olur."⁴⁵³

⁴⁴⁹ Aslında "O Urve'den rivâyet etti, onun Âmir el-Kuraşî'den işittiğine göre" diye geçmektedir. Doğru olan ise yukarıda yazdığımıdır. Tehzîbu'l Kemâl, (20/26) bakın.

⁴⁵⁰ Ebû Dâvûd (3919) ve İbn Ebî Şeybe (26920) rivâyet etmiştir. El-Mizzî "Tehzîbu'l Kemâl'de (20/26) Urve b. Âmir'in tercemesinde "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den tiyera konusunda mürsel rivâyette bulunmuştur" demiştir.

⁴⁵¹ Sânihi, sana sağ tarafından gelen kuş, ceylan ve diğer varlıklardır. (Araplar) bir ceylan sağdan sola doğru koşuyorsa bu eserde de görüldüğü üzere bundan uğursuzluk manası çıkarırlardı. (Tehzîbu'l Luğa, 2/1769)

⁴⁵² Abdullah b. Ahmed "es-Sünne'de (754) rivâyet etmiştir. Tahrîci için oraya bakınız.

⁴⁵³ Tayâlisî (381), Bezzâr (1873) ve "Müsned"inde eş-Şâî (2/311) bu tarikten rivâyet etmiştir. Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan sahihtir. 139. ve 140. maddelerde geçmişti.

246- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir halkada İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*) ile birlikteydim. O başka halkadaki bir adamı "Babama yemin olsun ki hayır!" derken işitti. Bunun üzerine İbn Ömer ona taş attı ve şöyle dedi: "Bu Ömer'in yemini idi. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onu bundan sakındırdı ve 'Bu şirktir' buyurdu."⁴⁵⁴

247- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Süfyân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Süleymân tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Hemmâm b. el-Hâris'ten, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Kim bir kâhine ya da arrâfa gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Muhammed'e indirilene küfretmiş olur."⁴⁵⁵

248- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Seleme b. Kuhey'l'den, onun İsâ el-Esedî'den, onun Zirr'den, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Tiyera şirktir. [Bizden kimse yoktur ki (bu zanna kapılmıyor olsun).] Fakat Allah (*azze ve celle*) bunu tevekkül ile giderir."⁴⁵⁶

249- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun es-Süddî'den, onun Ebu'd Duhâ'dan, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle de-

⁴⁵⁴ Ahmed (5222, 5256), İbn Ebî Şeybe (12412) ve "el-Muhtâra"da ed-Dıyâ (206) rivâyet etmiştir. İsnâdî sahihtir. Hadisi Müslim de (1646) şu lafızla rivâyet etmiştir: ...Onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o, bir grup bineklinin arasındayken Ömer b. el-Hattâb'a yetişi. O esnâda Ömer babası adına yemin ediyordu. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara şöyle seslendi: "İyi dinleyin! Allah (*azze ve celle*) size babalarınız adına yemin etmenizi yasakladı. Şu hâlde kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin ya da sussun."

⁴⁵⁵ Tahrîci 139, 140. ve 245. maddelerde geçmişti. Sahihdir.

⁴⁵⁶ Ahmed (4171) rivâyet etmiştir. İki köşeli parantez arası oradandır. İsnâdî sahihtir. Tahrîci 242. maddede geçmişti.

miştir: Abdullah'a süht soruldu da o "Rüşvettir" diye cevap verdi. "Hükümde mi?" diye soruldu. Bunun üzerine "Küfürdür" dedi ve şu âyeti okudu: "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.*" (Mâide, 44)⁴⁵⁷

250- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Ebî Süleymân tahdis etti. Onun Seleme b. Kuheyl'den, onun Alkame'den ve el-Esved'den⁴⁵⁸ rivâyet ettiğine göre onlar İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'a rüşveti sormuş, o da "Sühttür" diye cevap vermiştir. "Bu hükümde midir?" diye sormuşlar, o da "O küfürdür" demiş ve şu âyeti okumuştur: "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.*" (Mâide, 44)⁴⁵⁹

251- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz el-Ammî tahdis etti, dedi ki: Bana Mansûr b. el-Mu'temir tahdis etti. Onun Sâlim b. Ebî'l Ca'd'dan, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Adamın biri Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'a sühtü sordu. İbn Mes'ûd "Rüşvettir" diye cevap verdi. Adam "Hükümde rüşvet mi?" diye sordu. Bunun üzerine İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Hayır. *Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.* (Mâide, 44) *Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.* (Mâide, 45) *Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların ta kendileridir.* (Mâide, 47)"⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (5266), "el-Kebîr"de et-Taberânî (9098-9101) ve "Tefsîr"de et-Taberî (6/240) rivâyet etmiştir. "İthâfu'l Hîrati'l Mehera" (39063) sahibi "Bunu et-Taberânî mevkûf olarak sahih bir isnad ile rivâyet etmiştir" demiştir. Bir sonraki esere bakınız. Ayrıca et-Taberî (6/239) Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan onun "*çokça suht yiyenler*" (Mâide, 42) buyruğu hakkında "Suht rüşvettir" dediğini rivâyet etmiştir.

⁴⁵⁸ "El-İbânetu'l Kubrâ"da (1013) "Alkame'den ve Mesrûk'tan" diye geçmektedir.

⁴⁵⁹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1013) rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

⁴⁶⁰ Taberî "Tefsîr"de (6/240), Taberânî "ed-Duâ"da (2105) rivâyet etmiştir. Ziyâde olarak âyetleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Fakat suht adamın senden zulüm hususunda yardım istemesi, senin de ona zulüm hususunda yardım etmen, sonra onun sana hediye vermesi, senin de hediyeyi kabul etmendir."

252- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ma'mer'den, onun İbn Tâvûs'tan, onun baba-sından, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir" (*Mâide, 44*) buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bu kişideki bir küfürdür ama o Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine küfreden kimse gibi değildir."⁴⁶¹

253- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî tahdis etti, dedi ki: Bize Zekerıyyâ, Âmir'den onun şöyle dediğini tahdis etti: "Kâfirler" müslümanlar hakkında, "zâlimler" yahudiler hakkında, "fâsıklar" hristiyanlar hakkında indirildi.⁴⁶²

254- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o "Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir" (*Mâide, 44*) buyruğu hakkında "Bu İsrâiloğulları hakkında nâzil oldu ve (Allah) sizin için de bundan razı oldu."⁴⁶³

255- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Cureyc'den, onun Atâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Küfrün altında küfür, zulmün altında zulüm ve fıskın altında fısk."⁴⁶⁴

⁴⁶¹ Taberî "Tefsîr"de (6/256), Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (571, 572), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1016) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁴⁶² Abdurrazzâk "Tefsîr"de (1/191) ve Taberî "Tefsîr"de (6/255) rivâyet etmiştir. Âmir, eş-Şa'bî (*rahimehullah*)'tır. Abdurrazzâk'ın kitabında geçen lafız şu şekildedir: Eş-Şa'bî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Birincisi müslümanlar, ikincisi yahudiler, üçüncüsü de hristiyanlar hakkındadır."

⁴⁶³ Taberî "Tefsîr"de (6/256), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1075) rivâyet etmiştir. Benzeri 259. maddede geçmiştir.

⁴⁶⁴ Abdurrazzâk "Tefsîr"de (1/191), Taberî "Tefsîr"de (6/256), es-Sevrî "Tefsîr"inde (242), Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (575) rivâyet etmiştir. Muhammed b. Nasr sonra şöyle demiştir: "Demişlerdir ki: Atâ doğru söylemiştir. Kâfire zâlim denebilir. Müslümanlardan âsî bir kimseye de zâlim denebilir. Şu hâlde bir İslâm'dan çıkaran zulüm vardır, bir de (İslâm'dan) çıkarmayan zulüm

256- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Said el-Mekki'den, o-nun Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o "Dinden çıkararak bir küfür değildir" demiştir.⁴⁶⁵

257- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun Hişâm b. Huceyr'den, onun Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs dedi ki: "Bu düşündükleri küfür değildir."

Süfyân dedi ki: Yani "*Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir*" âyetindeki küfür dinden çıkararak küfür değildir.⁴⁶⁶

258- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs (*radıyallahu an-huma*)'ya "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir*" buyruğu hakkında soruldu. O da "Bu ondaki bir küfürdür" dedi.

İbn Tâvûs dedi ki: "O; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûlleri-ne küfreden kimse gibi değildir."⁴⁶⁷

259- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "*Kim Allah'ın*

vardır. Allah '*Onlar ki iman etmişler ve imanlarına hiçbir zulüm karıştırmamışlardır*' buyurmuştur. Yine O '*Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür*' buyurmuştur."

Ebû Ubeyd de bu "el-İmân"da (125) muhtasar olarak zikretmiştir.

⁴⁶⁵ Abdurrazzâk "Tefsîr"de, Taberî "Tefsîr"de (6/256), Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (575) rivâyet etmiştir.

⁴⁶⁶ Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (569) rivâyet etmiştir.

⁴⁶⁷ Abdurrazzâk "Tefsîr"de (1/191), İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"de (6435), Taberî "Tefsîr"de (6/256), Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (570), İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1072) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Benzeri 254. maddeye geçmişti.

indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların ve zâlimlerin ta kendileridir. Bu İsrâîloğulları hakkında nâzil oldu ve (Allah) şunlar için de bundan razı oldu.”⁴⁶⁸

260- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Cureyc'den, onun Atâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Küfrün altında küfür, zulmün altında zulüm, fîskın altında fîsk.”⁴⁶⁹

261- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân, Habîb b. Suleym'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Hasen'i şöyle derken işittim: “Bu kitap ehli hakkında Allah (*azze ve celle*)'nin hükümlerinin tamamını terk etmeleri sebebiyle nâzil oldu.”⁴⁷⁰

262- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Cenâb'ın ed-Dahhâk'tan tahdis ettiğine göre o şöyle demiştir: “*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin, zâlimlerin ve fâsıkların ta kendileridir.* Bu âyetler kitap ehli hakkında nâzil olmuştur.”⁴⁷¹

263- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun Ebu'l Bahterî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radıyallahu anh*)'a “*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir*” âyetinin İsrâîloğulları hakkında inip inmediği soruldu. Huzeyfe dedi ki: “İsrâîloğulları size ne güzel kardeşler! Tatlı olan her şey sizin, acı olan her şey onlarındır(!) Onların yolunu karış karış takip edeceksiniz.”⁴⁷²

⁴⁶⁸ Abdurrazzâk “Tefsîr”de (1/191), Taberî “Tefsîr”de (6/257), İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1075) rivâyet etmiştir.

⁴⁶⁹ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1078) musannifin tarîkenden rivâyet etmiştir. Benzeri 255. maddede geçmişti.

⁴⁷⁰ Taberî “Tefsîr”de (6/257) benzerini rivâyet etmiştir.

⁴⁷¹ Taberî “Tefsîr”de (6/253) rivâyet etmiştir.

⁴⁷² Abdurrazzâk “Tefsîr”de (1/191), İbn Ebî Hâtîm “Tefsîr”de (6430), Taberî “Tefsîr”de (6/253), İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1079) rivâyet etmiştir. Ayrıca

264- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Hükümde adâletsizlik küfûrdür. Süht ise rüşvettir."

(Sâlim) dedi ki: İbrâhîm'e "Abdullah'ın sözüne göre mi süht rüşvet-tir?" diye sordum. "Evet" dedi.⁴⁷³

265- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Hakîm el-Esram tahdis etti. Onun Ebû Temîme el-Hecîmî'den, onun Ebû Hu-reyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulul-lah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Kim bir hayızlıya varırsa veya bir kadına dübüründen varırsa ya da bir kâhine gidip onu doğrularsa Muhammed'e indirilenden beri ol-muş olur."⁴⁷⁴

266- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdur-rezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs (*radi-yallahu anhuma*)'ya karısına arkasından varan kimse hakkında soruldu da o "Bu bana küfrü soruyor" diye cevap verdi.⁴⁷⁵

el-Hâkim "el-Müstedrek"te (2/312) şu lafızla rivâyet etmiştir: "Ne güzel kardeş şu İsrâîloğulları(!) Tatlı olan ne varsa sizin, acı olan ne varsa onların! Hayır! Nefsim elinde olana yemin ederim ki onların yolunu karış karış takip edeceksiniz." Sonra el-Hâkim "Bu Şeyhayn'ın şartlarına uygun bir hadistir fakat bunu tahrîç etmemiş-lerdir" demiştir.

⁴⁷³ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da Abdullah tarîkenden rivâyet etmiştir. Tahrîci 250. ve 251. maddelerde geçmiştir.

⁴⁷⁴ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1081) musannifin tarîkenden rivâyet etmiş-tir. Ahmed de (9290, 10167) Affân&Vekî'- Hammâd b. Seleme- Hakîm kanalıyla ri-vâyet etmiştir. Hadisin tahrîci 89. ve 90. maddelerde geçmiştir.

⁴⁷⁵ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1082) musannifin tarîkenden rivâyet etmiş-tir. İsnâdı sahihtir. Ayrıca Abdurrazzâk (20953) rivâyet etmiştir. Bakınız: Telhîsu'l Habîr, 3/181

267- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Saîd'den, onun Katâde'den, onun Ukbe b. Ves-sâc'dan⁴⁷⁶, onun Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Bunu kâfirden başkası yapar mı?!" demiştir.⁴⁷⁷

268- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Kim kadınlara ve erkeklere dübürlерinden varırsa kâfir olur."⁴⁷⁸

269- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bana Muhammed b. Müslim'in Amr⁴⁷⁹ b. Katâde'den tahdis ettiğine göre o Tâvûs'a bu meseleyi sormuş o da şöyle demiştir: "Bu bir küfürdür. Lût Kavmi'nin işinin başlangıcını biliyor musun sen? Bunu ilk önce erkekler kadınlara yaptı, sonra erkekler erkeklere yaptı."⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ Aslında "Vişâh" diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır. "Tehzîbu'l Kemâl"e (22/189) bakınız.

⁴⁷⁷ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1083) Abdullah b. Ahmed tarîkinden rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Ayrıca Abdurrazzâk (20957), İbn Ebî Şeybe (17073) ve "el-Kubrâ"da Beyhakî (7/199) rivâyet etmiştir.

⁴⁷⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1084) Abdullah tarîkinden rivâyet etmiştir. Tahrîci 141. maddede geçmiştir.

⁴⁷⁹ Aslında "Ömer" diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır. "Tehzîbu'l Kemâl"e (22/189) bakınız.

⁴⁸⁰ İbn Asâkir "Târîh"inde (50/320) İbn Ebî'd Dünyâ- Muhammed b. Müslim et-Tâîfi kanalıyla rivâyet etmiştir: Tâvûs'a kadına dübüründen varan adam hakkında soruldu. Dedi ki: "Bu onun küfrüdür. Lût kavmi de bundan başladı. Önce erkekler kadınlara yapıyordu. Sonra erkekler erkeklere yapmaya başladı."

270- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb el-Haffâf tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Cureyc'in İbrâhîm b. Ebî Bekr'den⁴⁸¹ haber verdiğiğine göre bir adam Tâvûs'a bu meseleyi sordu da Tâvûs "Bu bana küfrü soruyor" dedi.⁴⁸²

271- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Amr- haber verdi. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o "Kur'ân hakkında tartışmak küfürdür" buyurmuştur.⁴⁸³

⁴⁸¹ Aslında "...İbrâhîm'den, onun Ebû Bekr'den..." diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım, "Tehzîbu'l Kemâl"de (2/63) geçtiği üzere doğru olandır.

⁴⁸² İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1026) Abdullah kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. Ayrıca ed-Dârimî'nin "Müsned"inde (1185) Ebân b. Sâlih kanalıyla Tâvûs'tan, Saîd'den, Mücâhid'den ve Atâ'dan rivâyet ettiğine göre onlar kadınlara dübürlерinden varmayı çirkin görüyor ve "Bu küfürdür" diyorlardı. İsnâdı sahihtir.

Fâide: İbn Kesîr "Tefsîr"inde (1/598) şöyle demiştir: "Ebû Bekr b. Ziyâd en-Neysâbü'rî dedi ki: Bana İsmâîl b. Hısn tahdis etti, dedi ki: Bana İsrâîl b. Ravh tahdis etti, dedi ki: Mâlik b. Enes'e 'Kadınlara dübürlерinden varmak hakkında ne diyor-sun?' diye sordum. Dedi ki: 'Siz ancak arap bir toplumsunuz. Tarla ekimin yapıldığı yerden başkası olur mu hiç? Ferci aşmayın!' 'Ey Ebû Abdullah, onlar senin böyle dediğini söylüyorlar!' dedim. 'Hakkımda yalan söylüyorlar, hakkımda yalan söylüyorlar' dedi." İbn Kesîr şöyle devam etmiştir: "Ondan sâbit olan budur. Bu aynı zamanda Ebû Hanîfe'nin, eş-Şâfiî'nin, Ahmed b. Hanbel'in ve bunların mezhebine mensup bütün âlimlerin görüşüdür. Yine bu Saîd b. el-Museyyeb'in, Ebû Seleme'nin, İkrime'nin, Tâvûs'un, Atâ'nın, Saîd b. Cubeyr'in, Urve b. ez-Zubeyr'in, Mücâhid b. Cebr'in, el-Hasen'in ve seleften diğer kimselerin görüşüdür. Onlar bunu son derece çirkin görüyorlardı. Bazıları bu fiil hakkında küfür ifâdesii kullanıyordu. Cumhûr ulemânın görüşü de budur."

⁴⁸³ Ahmed (10539) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Tahrîcini Abdullah'ın "es-Sünne" kitabında (60) ve "el-İbânetu's Suğrâ"da (15) yapmıştım. Manasını orada beyân etmiştim.

İbn Batta (*rahimehullah*)'ın "el-İbânetu'l Kubrâ"da (852) söylediği şu sözler de bu bapıdır: "Hevâ ehli, (bâtıl) mezheplere tâbi olanlar ve bidat ehli arasındaki tartışmalar ki onlar Allah'ın âyetlerine dalan, fitne çıkarmak ve Allah'tan ve ilimde derinleşenlerden başka hiç kimsenin bilmediği tevilini aramak maksadıyla onun (Kitâb'ın) müteşâbihinin peşine düşen kimselerdir. Onu isteklerine göre yorumlar-lar, isteklerine göre tefsir ederler. Onu akıllarının yordukları şeye yorarlar. Böylece

272- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Usâme tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr el-Leysî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme, Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: "Kur'ân hakkında tartışmak küfürdür."⁴⁸⁴

273- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme Mansûr b. Seleme el-Huzâî tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Bilâl tahdis etti, dedi ki: Bana Yezîd b. Husayfe tahdis etti, dedi ki: Bana Büsr⁴⁸⁵ b. Saîd haber verdi, dedi ki: Bana Ebû Cuheym'in haber verdiği göre iki adam Kur'ân'dan bir âyet hususunda ihtilâf ettiler. Biri "Ben bunu Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den öğrendim" dedi. Diğeri de "Ben bunu Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den öğrendim" dedi. Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e onu sordular. Buyurdu ki: "Kur'ân yedi harf üzere okunur. Şu hâlde Kur'ân hakkında tartışmayın. Zira onun hakkında tartışmak küfürdür."⁴⁸⁶

274- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Habîb b. eş-Şehîd'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize el-Hasen tahdis etti. Onun Ebu'l Ahvas'tan, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "Mümine sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür" demiştir.⁴⁸⁷

275- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' ve Abdurrahmân tahdis etti. Onların Süfyân'dan, onun Zubeyd'den, onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür."

hem kendileri saparlar hem de kendilerine uyanları saptırırlar." Ayrıca "eş-Şerîa"ya bakınız. (1/465, Kur'ân Hakkında Tartışmaktan Sakındırma Bâbı)

⁴⁸⁴ Ahmed (7848) rivâyet etmiştir.

⁴⁸⁵ Aslında "Bişr" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım doğru olandır. "Tehzîbu'l Kemâl'e (4/72) bakınız.

⁴⁸⁶ Ahmed (17542) rivâyet etmiştir.

⁴⁸⁷ Abdullah "es-Sünne"de (761) rivâyet etmiştir. Merfû ve mevkûf olarak 132. ilâ 135. maddelerde geçmişti.

Abdurrahmân hadisinde dedi ki: (Zubeyd şöyle dedi:) “Ebû Vâil’e ‘İbn Mes’ûd’u bunu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den tahdis ederken işittin mi?” diye sordum. ‘Evet’ dedi.”⁴⁸⁸

276- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Süfyân dedi ki: “Zubeyd’e ‘Bunu Ebû Vâil’den sen mi duydun?’ diye sordum. ‘Evet’ dedi.”

277- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. O Ebû İshâk’tan, o da Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan aynısını rivâyet etmiştir.

278- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne’nin Ebu’z Za’râ’dan tahdis ettiğine göre o amcası Ebu’l Ahvas’tan onun Abdullah (*radiyallahu anh*)’ı şöyle derken işittiğini işitmiştir: “Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür.”⁴⁸⁹

279- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti. Onun Ya’lâ b. Atâ’dan, onun Mücâhid’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Ömer’in yanından ayrılmıştım. Sonra geldiğimde onun yanına vardım. Bana “İnsanların senden sonra küfre girdiklerini fark ettin mi?” dedi. Bununla birbirlerini öldürmelerini kastediyordu.⁴⁹⁰

280- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun et-Teymî’den, onun Ebû Amr eş-Şeybânî’den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Müslümana -ya da mümine- sövmek -ya da onunla sövüşmek- fâsıklıktır. Onunla savaşmak -ya da onu öldürmek- ise küfürdür.”

281- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Şu’be’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Zubeyd tahdis etti. Onun Ebû Vâil’den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

⁴⁸⁸ Abdullah “es-Sünne”de (760) rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

⁴⁸⁹ Abdullah b. Ahmed “el-İlelu ve Ma’rifetu’r Ricâl”de (136) rivâyet etmiştir.

⁴⁹⁰ İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1090) Abdullah kanalıyla onun babasından rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

“Müslümana -ya da mümine- sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür.”

(Zubeyd dedi ki:) Ebû Vâil'e “Bunu Abdullah'tan sen mi duydu?” diye sordum. “Evet” dedi.⁴⁹¹

282- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür.”⁴⁹²

283- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Zubeyd el-Eyyâmî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Vâil'i Abdullah (*radıyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: “Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür.”⁴⁹³

284- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrezzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Ömer b. Sa'd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bize Sa'd b. Ebî Vakkâs (*radıyallahu anh*) tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Müslümanla savaşmak küfürdür. Ona sövmek ise fâsıklıktır. Bir müslümana kardeşine üç günden fazla küs durması helâl olmaz.”⁴⁹⁴

285- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Cureyc tahdis etti. Onun Meymûn Ebû Muğallis'ten, onun Ebû Necîh'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ra-

⁴⁹¹ Ahmed (3647) rivâyet etmiştir. 134. maddede geçmiştir.

⁴⁹² Ahmed (4178) rivâyet etmiştir.

⁴⁹³ Ahmed (4178) rivâyet etmiştir.

⁴⁹⁴ Ahmed (1519) ve Abdurrazzâk (20224) rivâyet etmiştir. Hadis, 135. maddede geçtiği üzere sahihtir. Buhârî (6076, 6077) ve Müslim (2560, 2561) üç günden fazla küsmenin yasaklığı hususunda Enes'ten, Ebû Hureyre'den, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den ve başka sahâbîlerden rivâyette bulunmuşlardır. Allah onlardan razı olsun.

sulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Evlenmeye imkânı olduğu hâlde evlenmeyen bizden değildir.”⁴⁹⁵

286- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kasım tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca'fer tahdis etti. Onun er-Rabî' b. Enes'ten ve Humeyd'den, onların Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yağmacılığı yasakladı ve “Yağmalayan bizden değildir” buyurdu.⁴⁹⁶

287- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn İshâk⁴⁹⁷- tahdis etti. Onun Amr b. Şuayb'dan, onun babasından, onun dedesinden rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Büyüğümüzün hakkını tanımayan, küçüğümüze merhamet etmeyen bizden değildir.”⁴⁹⁸

288- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti. Onun el-Alâ'dan, onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir yiyecek satmakta olan bir adamın yanından geçiyordu. Ona “Bunu nasıl satıyorsun?” diye sordu. Adam da ona anlattı. Sonra ona “Elini

⁴⁹⁵ Abdurrazzâk (10376), İbn Ebî Şeybe (16152), “es-Sünen”de ed-Dârimî (2164) ve “el-Merâsîl”de Ebû Dâvûd (140) rivâyet etmiştir. Mürsel bir hadistir. Mürsel olduğuna hükmedenler arasında Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim, Ebû Zur'a ve el-Fellâs da vardır.

⁴⁹⁶ Ahmed (12422, 13032) ve “el-Muhtâra”da ed-Diyâ (2124) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Hadis sahihtir.

⁴⁹⁷ Aslında “Ebû İshâk” diye geçmektedir. Doğru olan “Müsned”de geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

⁴⁹⁸ Ahmed (2935, 2937) ve Tirmizî (1921) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: Hasen sahih bir hadistir. Abdullah b. Amr'dan bundan başka vecihlerle de rivâyet edilmiştir. İlim ehlinen biri dedi ki: ‘Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Bizden değildir” buyruğu “Bizim sünnetimizden değildir, bizim edebimizden değildir” manasına gelmektedir.’ Alî b. el-Medînî de şöyle dedi: Yahyâ b. Saîd dedi ki: Süfyân es-Sevrî ‘Bizden değildir’ buyruğunun ‘bizim gibi değildir’ manasına yorumasını hoş karşılamazdı.” Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabında (117, 118) bu mesele hakkında bazı şeyler söylenmiştir.

onun içine daldır" diye vahyedildi. Bunun üzerine elini daldırdı. Gördü ki ıslak! Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Aldatan bizden değildir" buyurdu.⁴⁹⁹

289- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun Yûsuf b. Suheyb'den, onun Habîb b. Yesâr'dan, onun Zeyd b. Erkam (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Bıyığından almayan bizden değildir."⁵⁰⁰

290- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Zubeyd'den, onun İbrâhîm'den, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Yanaklara vuran, yakaları yırtan ve câhiliyye davası güden bizden değildir."⁵⁰¹

291- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. O Süfyân'dan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den isnâdıyla aynısını tahdis etti.

292- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Hasen b. Ubeydullah'tan, onun eş-Şa'bî'den, onun Cerîr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Her büyüklenmeyle birlikte bir küfür vardır."⁵⁰²

293- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, İbn Cureyc'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû Muğallis tahdis etti. Onun Ebû Necîh'ten, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

⁴⁹⁹ Ahmed (7292) ve Müslim (102) rivâyet etmiştir. Aslında şöyle yazmaktadır:

"Ondan nakledilen aslın dördüncü cüzünün sonu. Bismillâhirrahmânirrahîm. Beşinci cüz."

⁵⁰⁰ Ahmed (19263) ve "Hasen sahih bir hadistir" diyerek Tirmizî (2761) rivâyet etmiştir.

⁵⁰¹ Ahmed (4215), Buhârî (1297) ve Müslim (103) rivâyet etmiştir.

⁵⁰² Bir yerde bulamadım.

“Evlenmeye imkânı olduğu hâlde evlenmeyen bizden değildir.”⁵⁰³

294- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Mis'ar'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdulmelik b. Meysere tahdis etti. Onun el-Hasen b. Muhammed'den, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)-den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Kim Allah (*azze ve celle*)-den başkası adına yemin ederse bizden değildir.”⁵⁰⁴

295- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Sa'lebe et-Tâî tahdis etti. Onun Abdullah b. Bureyde'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Emânet adına yemin eden bizden değildir. Adama karşı karısını veya kölesini ayartan bizden değildir.”⁵⁰⁵

296- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Ubeydullah'tan onun şöyle dediğini tahdis etti. Bana Nâfi' Abdullah'tan haber verdi.

Bize Abdula'lâ da tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis etti. Onun Nâfi'den, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Bize karşı silah taşıyan bizden değildir.”⁵⁰⁶

297- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Behz b. Esed Ebu'l Esved tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime tahdis etti. Onun İyâs b. Seleme'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Bize karşı silah sıyran bizden değildir.”⁵⁰⁷

⁵⁰³ Tahrîci 285. maddede geçmişti.

⁵⁰⁴ İsnâdı munkatıdır.

⁵⁰⁵ Ahmed (22980), Ebû Dâvûd (3255) ve “Sahîh”inde İbn Hibbân (4363) rivâyet etmiştir. El-Münzirî “et-Terğîbu ve't Terhîb”de (3/59) “Ahmed sahih bir isnad ile rivâyet etmiştir, lafız onundur, ayrıca el-Bezzâr ve ‘Sahîh’inde İbn Hibbân rivâyet etmiştir” demiştir.

⁵⁰⁶ Ahmed (4649), Buhârî (6874, 7070) ve Müslim (98) rivâyet etmiştir.

⁵⁰⁷ Ahmed (16500) ve Müslim (99) rivâyet etmiştir.

298- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Mahled tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Aclân tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Bize karşı silah taşıyan bizden değildir."⁵⁰⁸

299- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Bize ayrıca İbn Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Abdullah b. Murra'dan, onun Mesrûk'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radıyallahu anh*) dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

"Yanaklara vuran, yakaları yırtan ve câhiliyye davası güden bizden değildir."

Dedi ki: İbn Numeyr ise şöyle dedi: "...ya da yakaları yırtan ya da câhiliyye davası güden..."⁵⁰⁹

300- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Abdullah b. Mur-ra'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Yanakları tokatlayan, yakaları yırtan ve câhiliyye davası güden bizden değildir."⁵¹⁰

301- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Fudayl -yani İbn Gazvân- tahdis etti.

⁵⁰⁸ Ahmed (8359) ve Müslim (101) rivâyet etmiştir.

⁵⁰⁹ Ahmed (4361) el-A'meş- Abdullah tarîkiyle Mesrûk'tan rivâyet etmiştir. Lafzı şudur: "Yanakları tokatlayan ya da yakaları yırtan veya câhiliyye davası güden bizden değildir."

Hadisi Müslim (103) bu lafızla rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: "Bu Yahyâ'nın hadisidir. İbn Numeyr'e ve Ebû Bekr'e gelince onlar (vâvın başında) elif söz konusu olmaksızın 've (yakaları) yırtan ve (câhiliyye davası) güden' demişlerdir."

Hadis 290. maddede geçmişti.

⁵¹⁰ Ahmed (4361) rivâyet etmiştir.

Onun İkrime'den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiği-ne göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Veda Haccı'nda buyurdu ki: "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlerle dönmeyin!"⁵¹¹

302- Bize Ebû Abdullah tahdis etti: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Vâkîd b. Muhammed b. Zeyd'in tahdis ettiğine göre o babasını Abdullah b. Ömer (*radiyal-lahu anhuma*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun Veda Haccı'nda şöyle buyurduğunu tahdis ederken işitmiştir:

"Dikkat edin -ya da yazıklar olsun size- Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!"⁵¹²

303- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Kurra tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti. Onun Abdurrahmân b. Ebî Bekre'den⁵¹³, onun benim gözümde Abdurrahmân b. Ebî Bekre'den daha faziletli olan başka bir adamdan, onun Ebû Bekre'den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) insanlara Mina'da hitap etti ve "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!" buyurdu.⁵¹⁴

304- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Abdullah b. Murra'dan, onun Ebû Ma'mer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Bekr dedi ki: "Az da olsa nesepten teberrî etmek Allah'a küfürdür. Bilinmeyen bir ne-sebe âidiyet iddiası da Allah (*azze ve celle*)'ye küfürdür."⁵¹⁵

⁵¹¹ Ahmed (2036) ve Buhârî (2036) rivâyet etmiştir. Hadis gerek Sahîhayn'da gerekse başka kitaplarda Sahâbe'den bir topluluktan rivâyet edilmiştir ki bu rivâyetlerin bir kısmı burada gelecektir.

⁵¹² Ahmed (5578), Buhârî (4402) ve Müslim (66) rivâyet etmiştir.

⁵¹³ Aslında "Bize Muhammed b. Abdurrahmân b. Ebî Bekre tahdis etti" diye geçmektedir. Yazdığım doğru olandır.

⁵¹⁴ Ahmed (20407), Buhârî (1741) ve Müslim (1679) rivâyet etmiştir.

⁵¹⁵ Tahrîci 93. maddede geçmişti.

305- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, İsmâîl ve Mücâlid'den onların şöyle dediklerini tahdis etti: Bize Kays tahdis etti, dedi ki: Ebû Bekr (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Yalandan sakının. Zira yalan imanla birlikte bulunmaz."⁵¹⁶

306- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Süleymân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebu'd Duhâ'yı Mesrûk'tan tahdis ederken işittiğime göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Veda Hacci'nda insanlara hitap etti ve "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin" buyurdu.⁵¹⁷

307- Bize Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ali b. Müdrîk'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Zur'a Amr b. Cerîr'i, Cerîr (*radiyallahu anh*)'tan şunu tahdis ederken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Veda Hacci'nda Cerîr'e "İnsanlara susmalarını söyle" dedi ve şöyle buyurdu: "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin."⁵¹⁸

308- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk, Kays b. Ebî Hâzim'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Bekr (*radiyal-lahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Aman ha, yalandan sakının! Zira yalan imanla birlikte bulunmaz."⁵¹⁹

309- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Mesrûk'tan onun şöyle de-

⁵¹⁶ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (763), el-Adenî "el-İmân"da (54-57) rivâyet etmiştir. Ebû Bekr (*radiyallahu anh*)'tan sahihtir. Merfû olarak da rivâyet edilmiştir ama sahih değildir. Nitekim bunu Abdullah'ın "es-Sünne" kitabının tahkikinde beyân ettim. 308. maddede başka bir tarikten tekrar gelecektir. Ayrıca Ebû Ubeyd bunu "el-İmân" kitabında (58) isnadsız olarak zikretmiştir.

⁵¹⁷ İsnâdı munkatıdır. Sahîhayn'da ve başka kitaplarda mevsûl olarak rivâyet edilmiştir.

⁵¹⁸ Ahmed (19217), Buhârî (121, 4405) ve Müslim (65) rivâyet etmiştir.

⁵¹⁹ Abdullah b. Ahmed (763) rivâyet etmiştir. 305. maddede geçmişti.

diğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Veda Haccı'nda bir hutbe îrâd etti ve hutbesinde şöyle buyurdu: "Sakin sizi benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmüş bulmayayım!"⁵²⁰

310- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Abdulmelik b. Umey-ri, Abdurrahmân b. Abdullah kanalıyla onun babasından Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!"⁵²¹

311- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. Zeyd tahdis etti. Onun Ebû Hurra er-Rakkâşî'den, onun amcasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ben teşrik günlerinin ortancasında Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in devesinin yularını tutuyordum. Sonra hutbesini zikretti ve şöyle buyurdu: "Benden sonra birbirlerinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyin!"⁵²²

312- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân, Zeyd b. Vehb'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah (*radıyallahu anh*) dedi ki: "İki adam İslâm'a girseler, sonra küsüşseler; ikisinden biri -yani zâlim olan- (küslükten) dönene kadar dininin dışındadır."⁵²³

313- Dedi ki: Bana Muhammed b. Cuhâde tahdis etti. O Talha b. Musarrif'ten, o Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan (aynısını) rivâyet etti.⁵²⁴

314- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Abdullah b. Dînâr'dan onun

⁵²⁰ Aslında "Sizi mutlaka... bulacağım" diye geçmektedir. Doğru olan Nesâî'de (1352) geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır. Hadisin isnâdı munkatıdır. Az önce mevsûl olarak geçmişti.

⁵²¹ Ahmed (3815) rivâyet etmiştir.

⁵²² Ahmed (20695) rivâyet etmiştir.

⁵²³ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (764) rivâyet etmiştir. Sahihdir.

⁵²⁴ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (765) rivâyet etmiştir.

şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'yı Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim:

"Kişi kardeşine 'Ey kâfir!' dediği zaman mutlaka ikisinden biri onunla döner. Eğer dediği gibiyse (kâfir karşısındakidir). Değilse (bu söz) diğerine döner."⁵²⁵

315- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû İshâk tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Umâra b. Umeyr'den, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Kişi kardeşine 'Sen benim düşmanımsın' dediği zaman mutlaka ikisinden biri küfre girmiştir."⁵²⁶

316- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd, Ebû Muhezzim'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Cennette iki adam bir araya gelmez: Kardeşine 'Ey kâfir!' diyen adam (ve onun bu sözü söylediği adam)."⁵²⁷

317- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun İsmâîl'den, onun Kays'tan, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kişi arkadaşına 'Sen benim düşmanımsın' dediği zaman mutlaka ikisinden biri İslâm'dan çıkmıştır."

Kays dedi ki: Bana Ebû Cuhayfe Abdullah'ın "tevbe eden hâriç" dediğini tahdis etti.⁵²⁸

318- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Süleymân et-Teymî'den,

⁵²⁵ Ahmed (5035) ve Müslim (60) rivâyet etmiştir. Buhârî'deki (6104) lafızda ise "Eğer dediği gibiyse... Değilse diğerine döner" buyruğu geçmemektedir.

⁵²⁶ İsnâdı sahihtir. Tahrîci 316. maddede geçmişti.

⁵²⁷ İsnâdında Ebu'l Mühelzem vardır. Şu'be ve İbn Maîn onu zayıflamıştır. (el-Cerhu ve't Ta'dîl, 9/269)

⁵²⁸ "El-Ma'rifetu ve't Târîh"te el-Fesevî (2/677) ve el-Lâlekâî (1899) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Az önce geçmişti.

onun Kurdûs'tan⁵²⁹ rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Şirk karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir."⁵³⁰

319- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Vekî' ve Abdurrahmân'ın Süfyân'dan, onun Zubeyd'den, onun İbrâhîm'den, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ribâ yetmiş küsur bapıdır. Şirk de bunun gibidir."⁵³¹

320- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Ebû Ubeyde'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) hanımının yanına girdi ve onun göğsüne dokundu. Gördü ki boynunda takınmış olduğu bir ip var! "Bu nedir?" dedi. Hanımı "İçerisine hummadan korunmam için rukye yazılmış bir şey" diye cevap verdi. Abdullah hemen onu çıkardı ve "Gerçekten Abdullah'ın ailesi şirkten uzak sabahladı" dedi.⁵³²

⁵²⁹ Aslında "Kurûs" diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

⁵³⁰ Vekî' "ez-Züh'de (304), İbn Hibbân "es-Sikât'ta (5/342) rivâyet etmiştir: O şöyle demiştir: "Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ümmeti arasında ve namaz kılanlar arasında şirk karınca yürüyüşünden gizlidir."

Ahmed (19606) Ebû Mûsâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir gün bize hitap edip şöyle dedi: "Ey insanlar! Şu şirkten sakının! Zira o karınca yürüyüşünden daha gizlidir." Bunun üzerine Allah'ın konuşmasını dilediği biri ona "O karınca yürüyüşünden daha gizliyen ondan nasıl sakınacağız ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Buyurdu ki: "Deyin ki: Allahım! Biz Sana bildiğimiz bir şeyi ortak koştuktan Sana sığınıyoruz. Bilmediğimiz için de Senden bağışlanma diliyoruz."

Ebû Ya'lâ "Müsned"inde (60, 61), ed-Dıyâ "el-Muhtâra"da (62) Ebû Bekr es-Sıddık (*radiyallahu anh*)'tan; el-Hâkim Âişe (*radiyallahu anha*)'dan benzerini rivâyet etmiştir. İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"inde (229) İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet etmiştir: "Şirk kapkaranlık gecede kara kaya üzerindeki karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir..."

⁵³¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (768) rivâyet etmiştir. Tahrîci 163. maddede geçmişti.

⁵³² İbn Mâce (3530), İbn Ebî Şeybe (23924), "Sahîh"inde İbn Hibbân (6090) ve el-Hâkim (4/217) rivâyet etmiştir.

321- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Zıbyân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Huzeyfe (*radiyallahu anh*) Abs'ten bir adamın yanına hasta ziyâreti yapmak amacıyla girdi. Onun pazısına dokundu. Baktı ki bir ip! "Bu nedir?" diye sordu. Adam "İçerisine benim için rukye yazılmış bir şey" diye cevap verdi. Bunun üzerine Huzeyfe onu kopardı ve "Eğer bu üzerindeyken ölseydin cenâze namazını kılmazdım!" dedi.⁵³³

322- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bana Osmân eş-Şahhâm, el-Hasen'den onun şöyle dediğini işittiğini tahdis etti: Ebu'l Hasen'i -yani Alî b. Ebî Tâlib'i- şöyle derken işittim: "Şu temîmelerin ve rukyelerin birçoğu Allah (*azze ve celle*)'ye koşulan birer şirktir. Onlardan sakının!"⁵³⁴

323- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Hubeyre b. Yerîm'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim bir kâhine, sihirbaza ya da arrâfa gider de söylediği hususunda onu doğrularsa Allah'ın Muhammed üzerine indirdiğine küfretmiş olur."⁵³⁵

324- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti. Onun Amr b. Kays'tan, onun el-Minhâl'den, onun Ebû Ubeyde'nin kardeşi Sîrîn'den⁵³⁶, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Temîmeler, rukyeler ve tivele şirktir."⁵³⁷

⁵³³ İbn Ebî Şeybe (23928, 23929) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁵³⁴ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1043) rivâyet etmiştir.

⁵³⁵ Tahrîci 139, 140. ve 245. maddelerde geçmişti.

⁵³⁶ Abdullah'ın "es-Sünne"sinin bir nüshasında "Ebû Ubeyde'nin annesi Sîrîn'den" diye, başka bir nüshasında da Ümmü Ubeyde'nin oğlu Sîrîn'den" diye geçmektedir.

⁵³⁷ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (767) rivâyet etmiştir. 333. maddede merfû olarak gelecektir.

325- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. O Süfyân'dan, o Seleme'den, o Ebu'd Duhâ'dan, o Mesrûk'tan, o da Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan (aynısını) rivâyet etti.

(Süfyân) ayrıca Zubeyd'den, o İbrâhîm'den, o Mesrûk'tan, o da Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etti.

(Süfyân) ayrıca el-A'meş'ten, o Umâra'dan, o Abdurrahmân b. Yezîd'den, o Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etti: "Riba yetmiş küsur baptır. Şirk de bunun gibidir."⁵³⁸

326- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti.

(Ebû Abdullah dedi ki:) Bize ayrıca Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Kays b. Müslim'den, onun Târik b. Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Kişi evinden dini yanında olduğu hâlde çıkar da beraberinde hiçbir şey olmadığı hâlde geri döner: Kendisine ne bir zarar ne bir fayda veremeyecek bir adamla karşılaşır da ona Allah adına yemin ederek 'Sen şöylesin, sen böylesin' der. Arkadaşından bir şey görmemiş ve bununla birlikte Allah (*azze ve celle*) kendisine öfkelenmiş olduğu hâlde geri döner."⁵³⁹

⁵³⁸ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (791) rivâyet etmiştir. 163. maddede geçmişti.

⁵³⁹ Ahmed "el-İlelu ve Ma'rifetu'r Ricâl"de (1816) rivâyet etmiştir. İçerisinde şunlar geçmektedir: Ebû Dâvûd dedi ki: Bize Şu'be haber verdi, dedi ki: Bana Kays b. Müslim haber verdi, dedi ki: Târik b. Şihâb'ı Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan şunu tahdis ederken işittim: "Bir adam beraberinde dîni olduğu hâlde evinden çıkar da kendisine ihtiyaç duyduğu bir adamla karşılaşır. Hemen 'Sen şöylesin, sen böylesin' diyerek onu övmeye başlar. Hâlbuki ihtiyaçlarından belki de hiçbir şey görülmez. Böylece geri döner. Allah da ondan hoşnutsuz olur. Beraberinde dini adına hiçbir şey olmadığı hâlde geri döner."

Abdullah dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Şu'be dedi ki: "Ona (yani Kays b. Müslim'e) bu hadisi sorduğumda mutlu oldum. Çünkü o Mürcie'nin görüşünü benimsemiş olmasına rağmen bunu bana tahdis etmişti."

Bunu ayrıca "ez-Züh'd"de İbnu'l Mubârek (382), "Sifetu'n Nifâk"ta el-Firyâbî (111), "Tefsîr"de et-Taberî (5/128), "el-İlmân"da el-Adenî (74) rivâyet etmiştir.

327- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Abdullah b. Dînâr'dan, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim kardeşine 'Ey kâfir!' derse mutlaka ikisinden biri bununla döner."⁵⁴⁰

328- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be'nin Amr b. Murra'dan tahdis ettiğine göre o Ebû Vâil'i şöyle derken işitmiştir: Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Adam başka bir adama 'Sen benim düşmanımsın' derse mutlaka ikisinden biri İslâm'a küfretmiştir."⁵⁴¹

329- Bana ayrıca Abdumelik haber verdi, dedi ki: Bize Ebu'n Nadr Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bana Amr b. Murra haber verdi, dedi ki: Ebû Vâil'in şöyle dediğini işittim: Abdullah (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Adam başka bir adama 'Sen benim düşmanımsın' derse mutlaka ikisinden biri İslâm'a küfretmiştir."

330- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Hişâm'ı babası kanalıyla Ömer (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini zikrederken işittim: "Kişinin namazı ya da orucu sakın seni aldatmasın. Dileyen oruç tutar. Fakat dikkat edin, emâneti olmayanın dini yoktur!"⁵⁴²

Orada daha fazla açıklama vardır. Ondan sahihtir. 388. ve 314. maddelerde başka bir tarikten gelecektir.

⁵⁴⁰ Ahmed (5259) rivâyet etmiştir. 314. maddede geçmişti.

⁵⁴¹ 315. ve 317. maddelerde geçmişti. 329, 344. ve 366. maddelerde de gelecektir. Ondan sahihtir.

⁵⁴² İsnâdı munkatıdır. Ebû Ubeyd "el-İmân"da (86) isnadsız olarak zikretmiştir. İbn Ebî Şeybe (30962) Urve (*rahimehullah*)'ın sözü olarak rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd'un "ez-Züh'de (66, 67) ve el-Harâitî'nin "Mekârimu'l Ahlâk"ta (1/117) rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: "Bir kimse nin namazı ya da orucu sizi aldatmasın. Fakat (hakiki mümin) konuştuğu zaman doğru söyler, kendisine bir şey emânet edildiğinde onu yerine teslim eder, bir dünyalıkla karşılaştığı zaman veralı davranır." Bakınız: el-İlel, ed-Dârakutnî, 2/148

331- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Umâra'dan, onun Ebû Ammâr'dan, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Üzerinize öyle bir zaman gelecek ki kişi görür hâlde sa- bahlayacak fakat akşama göz kapağı(nın altındaki göz) ile bakamaz hâlde çıkacaktır."⁵⁴³

332- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdur- rahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Kays b. Müslim'den, onun Târik b. Şihâb'dan⁵⁴⁴ rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Aranızda yüz müminin oldu- ğunu bilmem bana kırmızı ve siyah develerden daha sevimlidir. "Hâcira- mızda, Şâmımızda ve Irakımızda yüz (mümin) yok mu?" diye sordular. Dedi ki: "Aranızda Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından kork- mayan bir adam var ki onun ancak Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) ol- duğunu biliyorum. Peki, o aranızdan ayrılmış olsa durumunuz ne olur?" Sonra öyle ağladı ki gözyaşları sakallarına -ya da bıyıklarına- aktı.⁵⁴⁵

333- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tah- dis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Amr b. Murra'dan, onun Yahyâ b. el-Cezzâr'dan, onun Zeyneb'in yeğeninden, onun Abdullah'ın hanımı Zeyneb'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyu- rurken işittim: "Rukyeler, temîmeler ve tivele şirktir."⁵⁴⁶

334- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Zubeyd'den, onun İbrâhîm'den, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâ-

⁵⁴³ İbn Ebî Şeybe "el-Îmân"da (62) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı ve manası için oraya bakınız. Ayrıca 449. ve 450. maddelerde gelecektir.

⁵⁴⁴ Aslında "onun Târik'tan, onun İbn Şihâb"dan diye geçmektedir. Doğru olan yu- karıda yazdığımıdır.

⁵⁴⁵ İbn Bata "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1244) rivâyet etmiştir.

⁵⁴⁶ Ahmed (3615) ve "es-Sünne"de Abdullah (769) rivâyet etmiştir. Sahih bir ha- distir. Mevkûf olarak 324. maddede geçmişti.

yet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Riba yetmiş üç baptır. Şirk de bunun gibidir.”

335- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Seleme b. Kuheyl-den. onun Ebu'd Duhâ'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Riba yetmiş üç baptır. Şirk de bunun gibidir.”⁵⁴⁷

336- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Nu-meyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle de-miştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İnsanlarda iki şey vardır ki bunlar onlardaki birer küfürdür: Nesebe ta'n etmek ve ölü-nün arkasından yas tutmak.”⁵⁴⁸

337- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğ-i-ne göre o şöyle demiştir: “İnsanlarda iki şey vardır ki birer küfürdür: Ne-sebe ta'n etmek ve ölünün arkasından yas tutmak.”⁵⁴⁹

338- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. el-Hubâb tahdis etti, dedi ki: Bana Huseyn tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Bureyde babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kim (yalan söylediği takdirde) İslâm'dan berî olduğunu söyleyerek yemin ederse eğer yalancıysa söylediği gibidir. Doğ-ru söylüyorsa İslâm'a sağ sâlim dönemez.”⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ Tahrîci 163, 319, 325. ve 335. maddelerde geçmiştir.

⁵⁴⁸ 241. maddede geçtiği üzere Ahmed (10434) ve Müslim rivâyet etmiştir.

⁵⁴⁹ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1102) musannifin tarîkiyle rivâyet etmiştir. Bir öncesine bakınız.

⁵⁵⁰ Ahmed (23006), Ebû Dâvûd (3258) ve İbn Mâce (2100) rivâyet etmiştir. İsnâdî sahihtir. Ayrıca Buhârî (1363) Sâbit b. ed-Dahhâk (*radiyallahu anh*)'tan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “Kim İslâm'dan başka bir din üzere yalan yere yemin ederse dediği gibidir.”

339- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Sâlih tahdis etti. Onun Mutarrîf'ten, onun Ebû İshâk'tan, onun Ebu'l Ahvas'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Zekât vermeyen müslüman değildir."⁵⁵¹

340- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti. Onun Yûnus'tan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Lâ ilâhe illallâh demelerine, namazı kılmalarına, zekâtı vermelerine kadar insanlarla sa-vaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman -hakkı ile olması müs-tesna- kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Al-lah'a aittir."⁵⁵²

341- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tah-dis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Ebu'l Ahvas'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Kim namazı kıldığı hâlde zekâtı vermezse onun namazı yok-tur."⁵⁵³

⁵⁵¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (789) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. İslâm'ın namaz hâricindeki tamellerinden birini ya da birkaçını terk eden kimsenin tekfiri hususunda selef arasında bir ihtilâf vâki olmuştur. Namaza gelince Sahâbe (*radiyallahu anhum*) onu terk edenin tekfiri üzerinde icma etmiştir. Nitekim bu mukaddimede açıklanmıştı. Bu baptan olmak üzere el-Hakem b. Uteybe şöyle de-miştir: "Kim kasıtlı olarak namazı terk ederse kâfir olur. Kim kasıtlı olarak zekâtı terk ederse kâfir olur. Kim kasıtlı olarak haccı terk ederse kâfir olur. Kim kasıtlı olarak Ramazan orucunu terk ederse kâfir olur."

Saîd b. Cubeyr şöyle demiştir: "Kim kasıtlı olarak namazı terk ederse Allah'a kâfir olur. Kim kasıtlı olarak zekâtı terk ederse Allah'a kâfir olur. Kim kasıtlı olarak Ra-mazan orucunu terk ederse Allah'a kâfir olur."

Ed-Dahhâk "Namaz ancak zekât ile yükseltilir" demiştir. Abdullah b. Mes'ûd (*ra-di-yallahu anh*) şöyle demiştir: "Kim namazı kılar da zekâtı vermezse onun namazı yoktur."

Bunları Esed b. Mûsâ rivâyet etmiştir. Bu bölüm İbn Teymiyye'nin "el-İmân" ki-tabından alınmıştır.

⁵⁵² İsnâdı munkatıdır. 12. ve 37. maddelerde mevsûl olarak geçmişti.

⁵⁵³ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (790) rivâyet etmiştir.

342- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bana Mehdi b. Meymûn tahdis etti, dedi ki: Bize Vâsıl el-Ahdeb tahdis etti. Onun Ebû Vâil'den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o rûkûsunu ve secdesini tam yapmadan namaz kılan bir adam gördü. Adam namazını bitirince onu yanına çağırdı ve "Ne zamandan beri böyle namaz kılıyorsun?" diye sordu. Adam "Şu zamandan beri böyle namaz kılıyorum" diye cevap verdi. Huzeyfe bunun üzerine "Sen hiç namaz kılmamışsın" ya da "Sen hiç Allah'a namaz kılmamışsın" diye cevap verdi.

Mehdi dedi ki: Zannediyorum "Ölseydin Muhammed'in sünnetinden gayrısı üzerine ölmüş olurdu" da dedi.⁵⁵⁴

343- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Usâme tahdis etti, dedi ki: Bize Ubeydullah tahdis etti. Onun Nâfi'den, onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim kardeşini küfre nispet ederse mutlaka ikisinden biri onunla döner."⁵⁵⁵

344- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize el-Huseyn, İbn Bureyde'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Yahyâ b. Ya'mer'in tahdis ettiğine göre Ebu'l Esved ona Ebû Zerr (*radiyallahu anh*)'tan onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ı şöyle buyururken işittiğini tahdis etmiştir:

"Babasını bildiği hâlde babasından başkasının oğlu olduğunu iddia eden hiçbir adam yoktur ki küfre girmesin. Yine kim kendisinin olmayanın kendisinin olduğunu iddia ederse bizden değildir, cehennemde oturacağı yere hazırlansın. Yine kim bir adamı küfrü söz konusu ederek (yani kâfir diyerek) çağırırsa ya da 'Allah'ın düşmanı' derse, adam öyle değilse (söylediği söz) kendisine döner."⁵⁵⁶

⁵⁵⁴ Buhârî (791) rivâyet etmiştir. Benzeri 227. maddede geçmişti.

⁵⁵⁵ Ahmed (6280) rivâyet etmiştir. Tahrîci 314. ve 327. maddelerde geçmişti.

⁵⁵⁶ Ahmed (21465) ve Müslim (61) rivâyet etmiştir.

345- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Habîb eş-Şehîd'den, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bunlar bazı amellerin diğerlerini boşa çıkaracağına inanmıyorlar. Hâl-buki Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır: 'Seslerinizi Nebî'nin sesinin üzerine çıkarmayın... Sonra amelleriniz boşa çıkar da farkında olmazsınız.' (Hucurât, 2)"⁵⁵⁷

346- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Avn, Muhammed'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Utbe Acemlerin davranışlarından birini sergileyen bir adam gördü de "Kişi farkında olmaksızın yahudi ya da hristiyan olup çıkmaktan sakınsın" dedi.⁵⁵⁸

347- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Babamı Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "Akşama kâfir çıkmayacağıma ya da sabahı kâfir etmeyeceğime dair yemin etmeyi istemem."⁵⁵⁹

348- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyan'dan, onun el-A'meş'ten, onun Ebû Zıbyân'dan, onun Alkame'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine gö-

⁵⁵⁷ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1245) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir.

⁵⁵⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1246) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"inde (6511) rivâyet etmiştir.

⁵⁵⁹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1261) rivâyet etmiştir. 451. maddede başka bir lafızla gelecektir.

İbn Batta (*rahimehullah*) "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1260) rivâyet etmiştir: "Allah'a iman edenlerden isen, kalbinin O'nun elinde olduğunu ve onu dilediği zaman çevirdiğini biliyorsan kesin bir şekilde 'Ben yarın sabaha mümin olarak çıkacağım' demen ya da 'Ben yarın sabaha kâfir veya münâfık olarak çıkacağım' demen sana câiz değildir. Ancak sözünün sonuna istisnâ ekleyip 'İnşâallah' dediğin takdirde bu câizdir. Müminlerden akıllı olanların sıfatları böyleydi..." Sonra Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'ın bu eserini isnâdiyla zikretmiştir.

re o şöyle demiştir: “Sabır imanın yarısıdır. Yakîn ise imanın tamamıdır.”⁵⁶⁰

349- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ tahdis etti. Onun Zeyd'den, onun Ebû Sellâm'dan, onun Ebû Mâlik el-Eş'arî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle derdi: “Temizlik (abdest) imanın yarısıdır. Elhamdulillâh mizanı doldurur. Subhânallah ve Allahu Ekber göklerle yerin arasını doldurur.”⁵⁶¹

350- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Ebî İshâk tahdis etti, dedi ki: Cureyy b. Kuleyb en-Nehdî'yi Benî Süleyym'den bir adamdan onun şöyle dediğini rivâyet eder-

⁵⁶⁰ Buhârî muallak olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca Abdullah “es-Sünne”de (792), et-Taberânî “el-Kebîr”de (8544) rivâyet etmiştir. “Tağlîku't Ta'lîk” müellifi (2/21) isnâdını sahihlemiş ve bunun merfû olarak da rivâyet edilmiş olduğunu fakat sahih olmadığını söz konusu etmiştir.

İbn Receb “Fethu'l Bârî”de (1/15) bu eser hakkında şu yorumlarda bulunmuştur: “Yakîn nazardan (düşünmeden) ve istidlâlden (delillendirmeden) sonra kalpte meydana gelen ilimdir. Yakîn şüpheyi ortadan kaldıracak derecede kuvvetli bir tasdîki gerektirir. Kalbin iman ile mutmainliğe ulaşmasını, sükûna ermesini ve rahatlamasını gerektirir. İbn Mes'ûd yakînin imanın tamamı olduğunu söylemiştir. Şa'bî de bunun aynısını söylemiştir. Bu ‘İman tasdikten ibârettir’ diyenlerin tutundukları delillerdendir. Çünkü İbn Mes'ûd yakînin imanın tamamı olduğunu söylemiştir. Yani imanı yakînle sınırlamıştır. Hâlbuki İbn Mes'ûd burada amellerin imandan olmadığını söylemek istememiştir. Onun söylemek istediği yakînin bütünüyle imanın aslı olduğudur. Dolayısıyla kalp Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve âhîret gününe yakînen inandığı zaman uzuvların tamamı Allah Teâlâ’nın huzuruna sâlih amellerle çıkmak için hazırlık yapmaya başlar. Bunların tamamı yakînden kaynaklanır. Hasen el-Basrî şöyle demiştir: ‘Cennet ancak yakîn ile talep edilmiştir. Cehennemden ancak yakîn ile kaçılmıştır. Farzlar ancak yakîn ile yerine getirilmiştir. Hak üzere ancak yakîn ile sabredilmiştir.’ Süfyân es-Sevrî şöyle demiştir: ‘Yakîn lâıyk olduğu şekilde bir kalbe düşmeyegörsün, kalpler mutlaka cennete olan özleminden ve cehenneme olan korkusundan dolayı uçar.’ Lokman’ın da şöyle dediği zikredilmiştir: ‘Amele ancak yakîn ile güç yetirilir. Yakîni zayıf olanın ameli az olur.’ Abdullah b. Ukeym şöyle demiştir: ‘Abdullah b. Mes'ûd’u duasında “Allahım; imanımızı, yakînimizi ve anlayışımızı arttır!” derken işittim.”

⁵⁶¹ Ahmed (22902) ve Müslim (223) rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe’nin kitabının 121. maddesinde geçmiştir.

ken işittim: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunları elimle -ya da eliy-le- saydı: "Tesbîh mizanın yarısıdır. Hamd ise onu doldurur. Tekbîr göklerle yer arasını doldurur. Oruç sabrın yarısıdır. Temizlik (abdest) imanın yarısıdır."⁵⁶²

351- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. O Süfyân'dan, o Ebû İshâk'tan, o Cureyy b. Kuleyb en-Nehdî'den, o Benî Süleym'den bir adamdan, o da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den *aynısını* rivâyet etti.

352- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Selâmı aranızda yayınız."⁵⁶³

353- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ya'lâ b. Atâ'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi' b. Âsım'ı Abdullah b. Amr (radiyallahu anhu-ma)'dan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "Hazîre-i Kuds'e yüklenen, iyiliği başa kakan ve ana babasına eziyet eden kimse giremez."⁵⁶⁴

354- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Nubeyt b. Şerî'ten⁵⁶⁵, onun Câbân'dan,

⁵⁶² Ahmed (23073), Tirmizî (3519) ve "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta el-Mervezî (432) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: "Bu hasen bir hadistir. Bunu Şu'be ve Süfyân es-Sevrî, Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir."

⁵⁶³ Ahmed (9709) ve Müslim (54) rivâyet etmiştir. 398. maddede gelecektir.

⁵⁶⁴ İbn Ebî Şeybe (27116) rivâyet etmiştir. Onun kitabında "iyiliği başa kakan ve ana babasına eziyet eden kimse" lafzı yoktur. İsnâdî sahihtir.

⁵⁶⁵ Aslında "Şebî't" olarak geçmektedir. Doğru olan "Tehzîbu'l Kemâl"de (29/316) geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhum*)'dan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Cennete; iyiliği başa kakan, ana babasına eziyet eden ve (şarap içme) alışkanlığı olan kimse giremez."⁵⁶⁶

355- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhum*) şöyle demiştir: "Cennete; iyiliği başa kakan, ana babasına eziyet eden ve (şarap içme) alışkanlığı olan kimse giremez."⁵⁶⁷

356- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hakem ve Yezîd b. Ebî Ziyâd tahdis etti. Onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhum*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cennete; iyiliği başa kakan, ana babasına eziyet eden ve şarap bağımlısı olan kimse giremez."

357- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr tahdis etti. O Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, o Nubeyt'ten, o Câbân'dan, o Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhum*)'dan, o Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den *aynısını* rivâyet etmiştir.

⁵⁶⁶ Ahmed (6882) ve "es-Sünne'de Abdullah b. Ahmed (804) rivâyet etmiştir. Şahidleri çoktur. Bunların bir kısmını musannif ileride zikredecektir. Onların haricinde şunlar da bu hadisin şahidlerindendir: Buhârî (5984) ve Müslim (2556) Cubeyr b. Mut'im (*radiyallahu anh*)'tan onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittiğini rivâyet etmiştir: "Kesen cennete giremez." Süfyân dedi ki: "Yani akrabalık bağlarını kesen..." Yine Buhârî (6056) ve Müslim (105) Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Koğuculuk yapan cennete giremez." Müslim'de geçen başka bir lafızda "İyiliği başa kakan cennete giremez" buyrulmuştur.

İbn Mâce (3376) Ebu'd Derdâ kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Şarap bağımlısı cennete giremez." "Misbâhu'z Zücâce" müellifi (4/39) "İsnâdî hasendir" demiştir.

⁵⁶⁷ İbn Ebî Şeybe (24554) rivâyet etmiştir. Bir önceki maddeye bakınız.

358- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Yezîd b. Ebî Ziyâd'dan, onun Mücâhid'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'tan, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre -başka bir sefer "zannediyorum Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'tan" dedi- o şöyle buyurmuştur: "Cennete; iyiliği başa kakan, ana babasına eziyet eden ve (şarap içme) alışkanlığı olan kimse giremez."⁵⁶⁸

359- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh ve Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Avf tahdis etti. Onun Alî b. Zeyd'den, onun Saîd b. el-Museyyeb'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Falanca dedi ki: "Kim Allah (*azze ve celle*)'nin huzuruna şarap bağımlısı olduğu hâlde çıkarsa Allah'ın huzuruna putperest gibi çıkmış olur." Ebû Ca'fer "putperest olarak" dedi.⁵⁶⁹

360- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Ebî Abdullah tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Ebu'l Halîl'den, onun Mücâhid Ebu'l Haccâc'dan rivâyet ettiğine göre Nebî aleyhissalâtuveselâm şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki cennetin kokusunu alamayacaklardır. Hâlbuki onun kokusu beş yüz yıllık yürüme mesafesinden alınır: Ana babasına eziyet eden kimse, şarap bağımlısı kimse ve iyiliği başa kakan cimri kimse."⁵⁷⁰

361- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hayve ve İbn Lehîa tahdis etti, dediler ki: Bize Ebû Sahr'ın haber verdiği göre o Yezîd b. Abdullah b. Kusayt'ı şöyle derken işitmiştir: Ebû Sâlih es-Semmân'ı şöyle derken işittim: Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Kim mesânesinde üç damla şarap olduğu hâlde gecelerse kırk gece namazı kabul edilmez."

⁵⁶⁸ Ahmed (11398) ve "Müsned"inde Ebû Ya'lâ (1168) rivâyet etmiştir. İsnâdında inkıta vardır. Zira Mücâhid Ebû Saîd (*radıyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir. Fakat daha önce zikredilenler bunu desteklemektedir.

⁵⁶⁹ Benzeri Abdullah b. Amr (*radıyallahu anh*)'tan ve Mesrûk'tan geçmişti. 116, 150, 151, 155. ve 359. maddelere bakınız.

⁵⁷⁰ Taberî "Tehzibu'l Âsâr"da (Müsned-i Alî, 313) rivâyet etmiştir. İsnâdı mürseldir. Bunu destekleyen bir eser 354. maddede geçmişti.

Ebû Sâlih dedi ki: Bunu çok büyüsedik ve ben İbn Abbâs'ın yanına gidip ona hadisi tahdis ettim. Bunun üzerine o "Ebû Hureyre doğru söylemiş" dedi. "Ayrıca kırk gecenin içinde ölürse Allah'a kâfir olarak ölmüş olur." Bunu da büyüsedik. Sonra bize İbn Mes'ûd'a da bu sorunun sorulduğu ve onun şöyle dediği ulaştı: "Doğrudur. Onu içip mesânesinden ondan yedi damla olduğu hâlde geceleyen kimsenin kırk gece namazı kabul olmaz. Ondan kanasıya kadar içip o karnındayken ölen ve Allah (*azze ve celle*)'ye tevbe de etmeyen kimse Allah'ın huzuruna puta tapan gibi çıkar."⁵⁷¹

362- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. Onun Ya'lâ b. Atâ'dan, onun Hassân b. Ebî Vecze'den, onun babasından, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Zina etmem bana şarap içmemden kesinlikle daha sevimlidir. Çünkü sarhoş olan... -Yani namazı terk eder- Namazı terk edenin de dini yoktur."⁵⁷²

363- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Mus'ab b. Sa'd'ı babası Sa'd (*radiyallahu anh*)'tan tahdis ederken işittiğine göre müslümanda her huy bulunabilirmiş ama hıyanet ve yalan bulunmazmış.⁵⁷³

364- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Süfyân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Seleme b. Kuheyl tahdis etti. Onun Mus'ab b. Sa'd'dan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

"Müminde her huy bulunabilir fakat hıyanet ve yalan bulunmaz."

365- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Muhavvel'den,

⁵⁷¹ Tahrîci 232. maddede geçmişti.

⁵⁷² Tahrîci 233. maddede geçmişti.

⁵⁷³ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (971) Abdullah b. Ahmed kanalıyla onun babasından rivâyet etmiştir. Yine bunu İbn Ebî Şeybe "el-İmân" kitabında (81) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

onun Fudayl'dan, onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“Müslümanda her huy bulunabilir ama hıyanet ve yalan bulunmaz.”⁵⁷⁴

366- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bana Kays, İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: “Adam kardeşine ‘Sen benim düşmanımsın!’ dediği zaman İslâm'dan çıkmış olur.”

Dedi ki: Ebû Cuhayfe bana onun ayrıca “tevbe eden müstesna” dediğini haber verdi.⁵⁷⁵

367- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Seleme'den, onun Mus'ab b. Sa'ddan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Müminde her ahlâk bulunabilir ama hıyanet ve yalan bulunmaz.”⁵⁷⁶

368- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî', Süfyân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Zekerıyyâ el-Abdî, Ebû Vâil'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediğini işittim: “Az da olsa nesepten teberrî etmek Allah'a küfürdür. Kişi bilinmeyen bir nesebe ait olduğunu iddia ettiği zaman, bu da Allah'a küfürdür.”⁵⁷⁷

369- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Mansûr'dan, onun Mâlik b. el-Hâris'ten, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Mü-

⁵⁷⁴ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (968) Abdullah b. Ahmed kanalıyla onun babasından rivâyet etmiştir. Yine bunu İbn Ebî Şeybe “el-İmân” kitabında (80) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁵⁷⁵ Benzerleri ve şahidleri daha önce geçmişti. Bakınız: 314, 315, 317, 327, 318, 343, 344, 366.

⁵⁷⁶ Benzerleri daha önce geçmişti. (345-363)

⁵⁷⁷ İsnâdı sahihtir. Benzeri Ebû Bekr es-Sıddık (*radiyallahu anh*)'tan (93, 304) nakledilmişti.

min kendisinde her huyu barındırabilir ama hıyaneti ve yalanı barındıramaz.⁵⁷⁸

370- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan. onun bir adamdan, onun Tâvûs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Irak halkı! Siz Haccâc'ın mümin olduğunu söylüyorsunuz ha!" Dedi ki: Mansûr, İbrâhîm'den onun şöyle dediğini rivâyet etti: "Haccâc'ın durumu kendisine kapalı kalan kimseye körlük olarak bu yeter."⁵⁷⁹

Yine Mansûr'un İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o Haccâc'ı söz konusu edip "Allah'ın laneti zâlimlerin üzerine olsun!" (Hûd, 18) demiştir.⁵⁸⁰

371- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bana Mansûr tahdis etti. Onun Mâlik b. el-Hâris'ten, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Mümin her huyu kendisinde barındırabilir fakat hıyaneti ve yalanı barındıramaz."⁵⁸⁰

372- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Rey halkından Zekâriyyâ'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ebû Vâil'e babasının ismini divânda değişik yazdıran kimse hakkında sordum. -Abdurrahmân "ya da benzer bir şey (söyledi) dedi- Dedi ki: Abdullah (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediğini işittim -ya da Abdullah şöyle dedi: "Bilinmeyen bir nesebe ait olduğunu iddia eden kimse(nin yaptığı) Allah'a küfürdür. Az da olsa nesepten terri etmek de Allah'a küfürdür."⁵⁸¹

373- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Esved b. Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk, el-Muğîre'den onun şöyle dediğini

⁵⁷⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (970) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir.

⁵⁷⁹ Tahrîci 3. maddede geçmişti. Aslında bu eserden sonra "Sonra bu yaprağın kenarındaki hadise döndüm" denmektedir.

⁵⁸⁰ Tahrîci 365. maddede geçmişti.

⁵⁸¹ Tahrîci 368. maddede geçmişti.

tahdis etti: İbrâhîm et-Teymî İbrâhîm en-Nehaî'nin yanına uğradı ve ona selâm verdi fakat (İbrâhîm en-Nehaî) onun selâmını almadı.⁵⁸²

374- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Esved b. Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer el-Ahmer, Ebu'l Cahhâftan onun şöyle dediğini tahdis etti: Saîd b. Cubeyr Zerr'e dedi ki: "Ey Zerr! Bana ne oluyor da seni her gün din değiştirir görüyorum?!"⁵⁸³

375- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Esved b. Âmir tahdis etti, dedi ki: Bize Ca'fer b. Ziyâd tahdis etti. Onun Hamze ez-Zeyyât'tan, onun Ebu'l Muhtâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Zerr, Ebu'l Bahterî et-Tâî'ye Saîd b. Cubeyr'i şikâyet edip "Yanına gidip selâm verdim ama selâmımı almadı" dedi. Bunun üzerine Ebu'l Bahterî Saîd b. Cubeyr'e bunu sordu. Saîd b. Cubeyr de dedi ki: "Bu var ya, her gün din değiştiriyor. Hayır, vallahi, onunla asla konuşmam!"⁵⁸⁴

376- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Şerîk'ten, onun Umeyy'den, onun eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Onlara cehenneme düşecek olmalarından dolayı ashâbu'l ehvâ ismi verilmiştir."⁵⁸⁵

377- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bana Hâlid tahdis etti, dedi ki: Bana bir adam tahdis etti, dedi ki: Ebû Kılâbe benî Abdulkarîm'in yanındayken gördü ve "Senin şu maskaralıkla işin ne?" dedi.⁵⁸⁶

378- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Talha -yani Seleme b. Kuheyl'den- tahdis etti, dedi ki: İrcâyı ilk gündeme getiren kişi olan Zerr ircâyı anlattı ve "Ben bunun din edinilmesinden endişeleniyorum" dedi.

⁵⁸² Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (650) rivâyet etmiştir. İbrâhîm et-Teymî mürciidir.

⁵⁸³ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (651) rivâyet etmiştir.

⁵⁸⁴ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (652) rivâyet etmiştir.

⁵⁸⁵ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (653) rivâyet etmiştir.

⁵⁸⁶ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (654) rivâyet etmiştir.

(Ravi) dedi ki: Ona uzaklardan kitaplar geldiği zaman onu “Bundan başka bir şey olabilir mi ki?!” derken işittim.⁵⁸⁷

379- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz b. Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Avn tahdis etti, dedi ki: Benî Adiyy mescidinde oturuyorduk. Aramızda Ebu's Sevvâr el-Adevî de vardı. O esnada Ma'bed el-Cuhenî kapıların birinden girdi. Bunun üzerine Ebu's Sevvâr şöyle demeye başladı: “Bunu mescidimize sokan nedir? Onun bizimle oturmasına müsaade etmeyin!”

Orada bulunanlardan biri “O ancak bu kubbe altında itikâfta bulunan bir yakınıni ziyârete gelmiştir” dedi. Derken (Ma'bed) geldi, yakınının yanına girdi ve sonra çıkıp gitti.⁵⁸⁸

380- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl, Eyyûb'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Saîd b. Cubeyr ona sormadığım ve sözünü etmediğim hâlde bana ‘Talk ile oturma’ dedi.⁵⁸⁹

381- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Avn tahdis etti, dedi ki: İbrâhîm şöyle dedi:

“Onlardan (yani öncekilerden) bir şey saklanıp kenara konulmamıştır ki sizde bulunan bir üstünlükten dolayı o size ayrılmış olsun.”⁵⁹⁰

⁵⁸⁷ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (655) rivâyet etmiştir.

⁵⁸⁸ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (805) rivâyet etmiştir. Ma'bed el-Cuhenî Kaderiyye'nin imamıdır.

⁵⁸⁹ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (608) rivâyet etmiş ve “Onun Mürcie'nin görüşünü benimsediğini kastederek...” ziyâdesinde bulunmuştur. Benzeri 185. maddede geçmişti.

⁵⁹⁰ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1253) rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed'in oğlu Sâlih “Mesâil”inde (214) şöyle demiştir: “Babama İbrâhîm'in 'Onlardan bir şey saklanıp kenara konulmamıştır ki sizde bulunan bir üstünlükten dolayı o size ayrılmış olsun’ sözünü sordum. Dedi ki: ‘O “Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ashâbından bir şey saklanmamıştır” demek istemektedir.”

“Hilyetu'l Evliyâ”da (8/255) el-Evzâî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Eğer bu bir hayır olsaydı seleflerinizin hâricinde bununla ayrıcalıklı kılınmazdınız. Zira size ait bir hak sizde bulunan bir fazîletten dolayı onların haricinde sizin için saklan-

382- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus tahdis etti, dedi ki: Hasen hevâyı kastederrek “O kalbe bulaşan en kötü hastalıktır” derdi.⁵⁹¹

383- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Ğâlib, Bekr b. Abdullah'tan onun şöyle dediğini rivâyet etti: İçindekilerle dopdolu ve adamlarla tıklım tıklım olduğu hâlde şu mescide varsam da bana ‘Şunların hangisi daha hayırlıdır?’ diye sorulsa bana bunu sorana ‘Onlar arasında onlara karşı en samimi olan kimdir, biliyor musun?’ derim. Kim olduğunu bilirse onun onların en hayırlısı olduğunu bilirim. Yine ben içindekilerle dopdolu ve adamlarla tıklım tıklım olduğu hâlde mescide varsam da bana ‘Şunların hangisi daha şerlidir?’ diye sorulsa bana bunu sorana ‘Onlar arasında onları en çok aldatan kimdir, biliyor musun?’ derim. Kim olduğunu bilirse onun onların en şerlisi olduğunu bilirim. Bununla birlikte ben onların en hayırlısının kâmil imana sahip bir mümin olduğuna şehâdet etmem. Buna şehâdet edecek olsam onun cennetlik olduğuna da şehâdet etmem gerekir. Yine ben onların en şerlisinin imandan tamamen uzak bir münâfık olduğuna da şehâdet edecek değilim. Buna şehâdet edecek olsam onun cehennemlik olduğuna da şehâdet etmem gerekir. Fakat ben onların en hayırlısı için endişelenir, en şerlisi için de ümit beslerim. En hayırlıları hakkında bile endişeleniyorsam en şerlileri hakkındaki endişemin hangi boyutta olması beklenir? En şerlileri hakkında bile endişeleniyorsam en hayırlıları hakkındaki ümidimin hangi derecede olması beklenir? Sünnet işte böyledir.”⁵⁹²

384- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti. Onun Şibâk-

mamıştır. Onlar, O'nun Nebîsi Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbıdır ki onları onun için seçmiştir...”

⁵⁹¹ Ahmed “ez-Zühd”de (s. 264) rivâyet etmiştir. İbn Batta da “el-İbânetu'l Kubrâ”da (68) zikretmiştir.

⁵⁹² İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1114) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Benzerini İbn Ebî Şeybe “el-İmân” kitabında (70) muhtasar olarak rivâyet etmiştir.

tan, onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den rivâyet ettiğine göre o ashâbına "Bizimle yürüyün de imanımızı -yani anlayışımızı- arttıralım" dedi.⁵⁹³

385- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Damra'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ka'b dedi ki: "Kim namazı kılar, zekâtı verir, iştir ve itaat ederse orta yolu tutmuş olur. Kim de Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için alırsa imanını kemâle erdirmiş olur."⁵⁹⁴

386- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Selmân Hucr'a dedi ki: "Ey Ümmü Huceyye'nin oğlu, uzuvlarına ayrılsan da imana ulaşamazsın!"⁵⁹⁵

387- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Süfyân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Câmi' b. Şeddâd, onun el-Esved b. Hilâl'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Muâz (*radiyallahu anh*) bazı insanlar arasında dışarı çıktı ve "Oturun da bir süre iman edelim, Allah'ı zikredelim" dedi.⁵⁹⁶

388- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eyyûb et-Tâi'den, onun Kays b. Müslim'den, onun Târk b. Şihâb'dan, onun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bir adam ne ona ne de kendisine ne bir zarar vermeye ne bir fayda sağlamaya muktedir olmayan bir adama gider de 'Sen söyleyin, sen böylesin' diyerek yeminler eder. Belki ondan bir şey görür ama beraberinde dini adına hiçbir şey olmadığı hâlde döner." Sonra Ab-

⁵⁹³ İbn Ebî Şeybe "el-İmân" kitabında (104) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁵⁹⁴ İbn Ebî Şeybe "el-İmân" kitabında (128, 129) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız. Burada 459. maddede de gelecektir.

⁵⁹⁵ İbn Ebî Şeybe "el-İmân" kitabında (69) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁵⁹⁶ Ebû Ubeyd "el-İmân"da (57), İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (105) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

dullah şu âyeti okudu: “Kendilerini temize çıkaranları görmüyor musun? Hayır! Allah dilediğini temize çıkarır ve onlar kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar. Bak, nasıl da Allah’a yalan uyduruyorlar? Açık bir günah olarak bu yeter.” (Nisâ, 49-50)⁵⁹⁷

389- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bana Kays b. Müslim haber verdi, dedi ki: Târik b. Şihâb'ı, Abdullah (radiyallahu anh)-tan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: “Kişi evinden beraberinde dini olduğu hâlde çıkar da kendisine ihtiyaç duyduğu bir adamla karşılaşır. ‘Sen şöylesin, sen böylesin’ demeye ve ona övgüler düzmeye başlar. Belki de ihtiyacından bir şey görülmez, bunun yanında Allah kendisine öfkelenmiş ve beraberinde dini namına bir şey olmadığı hâlde döner.”⁵⁹⁸

390- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn İshâk- tahdis etti. Onun Ebû Ca'fer'den, onun Alî b. Huseyn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kılıcının kabzasına iliştirilmiş bir sahife bulundu. (Sahifede şöyle yazıyordu:) “Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Yarın Allah nezdinde insanlar arasında en şerli kimse kendisiyle savaşmayanı öldüren ve kendisiyle dövüşmeyene vuran kimse dir. Kim kendisini nimetlendirenin iyiliğini inkâr ederse Allah'ın indirdiğine küfretmiş olur. Kim bir yenilikçiye barındırırsa Allah'ın laneti ve gazabı onun üzerinedir! Kıyâmet günü onun ne bir farzı ne bir nâfilesi kabul edilmeyecektir!”⁵⁹⁹

391- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bana Huseyn tahdis etti,

⁵⁹⁷ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1105, 1256) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. Tahrîci 326. maddede geçmiştir.

⁵⁹⁸ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1106) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

⁵⁹⁹ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1104) Abdullah kanalıyla onun babasından rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca Abdurrazzâk (18847) ve Ebû Ya'lâ (330) da rivâyet etmiştir.

dedi ki: İbn Bureyde dedi ki: Bana Yahyâ b. Ya'mer'in tahdis ettiğine göre Ebu'l Esved ona Ebû Zerr (*radıyallahu anh*)'ın kendisine Rasulullah (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittiğini rivâyet ettiğini tahdis etmiştir: "Bir adam bir adamı fâsıklıkla ya da küfürle itham ederse, karşındaki dediği gibi değilse mutlaka söylediği kendisine döner."⁶⁰⁰

392- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim'in Îsâ b. Âsım el-Esedî'den tahdis ettiğine göre Ömer b. Abdulazîz Adıyy'e şöyle yazmış: "Bundan sonra: Şüphesiz İslâm kanunlardan, sınırlardan ve sünnetlerden oluşmaktadır. Bunlara tam olarak riayet eden kimse imanını kemâle erdirmiştir. Bunlara tam olarak riayet etmeyen kimse ise imanını kemâle erdiremez. Eğer yaşarsam bunları size açıklayacağım. Ölürsem vallahi sizin yanınızda olmaya çok da meraklı değilim!"⁶⁰¹

393- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize babam, İsrâîl ve Alî b. Sâlih tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun Sıla b. Züfer el-Absî'den, onun Huzeyfe (*radıyallahu anh*)-tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İslâm sekiz paydır: İslâm⁶⁰² bir paydır. Namaz bir paydır. Zekât bir paydır. Hac bir paydır. Ramazan bir paydır. Cihâd bir paydır. Marufu emretmek bir paydır. Münkerden sakındırmak bir paydır. Hiçbir payı olmayan zarar etmiştir."⁶⁰³

⁶⁰⁰ Ahmed (21571) ve Buhârî (6045) rivâyet etmiştir.

⁶⁰¹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1248) Abdullah b. Ahmed kanalıyla rivâyet etmiştir. Yine İbn Ebî Şeybe "el-İmân" kitabında (135) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁶⁰² Abdurrazzâk'ın kitabında "İslâm" yerine "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek" geçmektedir.

⁶⁰³ Abdurrazzâk (5011, 9280), İbn Ebî Şeybe (19910, 30949) ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (430) rivâyet etmiştir. İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/26) "Merfû olarak da rivâyet edilmiştir fakat mevkûf olanı daha sahihtir" demiştir. Ayrıca ed-Dârakutnî'nin "el-İlel"ine (3/171) bakınız.

İbn Receb "Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem"de (1/101) şöyle demiştir: "İslâm bir paydır" sözünde kastedilen şehâdeteyndir. Çünkü şehâdeteyn İslâm'ın alâmetidir. Kişi ancak şehâdeteyn ile müslüman olur."

394- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, İsmâîl b. Ebî Hâlid'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Âmir haber verdi, dedi ki: Bir adam, yanında bazı kimseler olduğu hâlde Abdullah b. Amr'ın yanına geldi ve ona doğru birkaç adım attı. Ona engel oldular. (Abdullah) "Onu bırakın!" dedi. Bunun üzerine adam yaklaştı ve onun yanına oturdu. "Bana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den bellediğin bir şeyi bildir" dedi. (Abdullah) dedi ki: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: Müslüman müslümanların kendisinin dilinden ve elinden güvende olan kimsedir. Muhâcir ise Allah (*azze ve celle*)'nin yasakladıklarından uzak duran kimsedir."⁶⁰⁴

395- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Sa'd⁶⁰⁵

⁶⁰⁴ Ahmed (6806) ve Buhârî (9, 6484) rivâyet etmiştir.

İbn Receb "Fethu'l Bârî"de (1/37) şöyle demiştir: "Müslüman' lafzı geçen rivâyet müslümanın müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimseyle sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Burada kastedilen müslüman Müslümanlığı kâmil müslümandır. Dolayısıyla müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olmadığı kimseden vacip olan İslâm'ın kemâli zâil olur. Zira müslümanların kulun dilinden ve elinden selâmette olması vaciptir. Yine müslümana dille veya elle sıkıntı vermek de haramdır. Elin verdiği sıkıntı fiil, dilin verdiği sıkıntı sözdür. Zâhir olan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu hadiste bu özelliği söz konusu etmesinin sebebinin soru soran kimsenin İslâm'ın Allah (*azze ve celle*) için vacip olan rükünlerini yerine getirmiş olan fakat kulların hakları adına bu vacip miktarın İslâm'a dâhil olup olmadığını bilmeyen bir kimse olmasıdır. Bu yüzden Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona bilmediğini açıklamıştır... 'Muhâcir de Allah'ın yasakladığından uzak duran kimsedir' buyruğuna gelince hicret asıl itibariyle hayrı elde etmek için, hayra duyulan sevgiden ve râğbetten ötürü kötülüğü terk edip ondan uzak durmaktır. Hicret Kitab ve Sünnet'te mutlak olarak kullanıldığı zaman İslâm'ı öğrenip ona göre amel etmek maksadıyla şirk beldesini terk edip İslâm yurduna göçmek manasına gelir. Bu tanıma göre hicretin aslı kişinin Allah'ın yasaklamış olduğu masiyetlerden uzak durmasıdır. Bunun kapsamına İslâm yurduna varmayı hedefleyerek şirk beldesini terk etmek de girer. Değilse masiyetlerde ısrar eder hâlde mücerred olarak şirk beldesini terk etmek tam ve kâmil bir hicret değildir. Tam ve kâmil hicret Allah'ın yasakladıklarını terk etmektir. Güç yetirildiği takdirde şirk beldesini terk etmek de bu kapsama girer."

⁶⁰⁵ Aslında "Saîd" olarak geçmektedir. Doğru olan "Târîhu Bağdâd"da (4693) geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

b. Huzeyfe'den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslâm'ın halkasını boy-nundan çıkarmış olur."⁶⁰⁶

396- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muham-med b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Sıla b. Züfer'i, Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan onun şö-yle dediğini tahdis ederken işittim:

"İslâm sekiz paydır. Namaz bir paydır. İslâm bir paydır. Zekât bir paydır. Ramazan orucu bir paydır. Beyt'i haccetmek bir paydır. Allah yo-lunda cihâd bir paydır. Marufu emretmek bir paydır. Münkerden sakın-dırmak bir paydır. Hiçbir payı olmayan zarar etmiştir."⁶⁰⁷

397- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Şu'be'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû İshâk haber verdi. Onun Sa'd⁶⁰⁸ b. Huzeyfe'den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim cemaatten bir karış ayrılırsa İslâm'dan ay-rılmış olur."⁶⁰⁹

398- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasu-lullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki iman etmedikçe cennete gi-remezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. İsterseniz size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söylerim." "İsteriz" dediler. "Aranızda selâmı yayın" buyurdu.⁶¹⁰

⁶⁰⁶ İbn Ebî Şeybe (38309) rivâyet etmiştir. Benzeri bu kitapta (148) İbn Abbâs'tan nakledilmişti.

⁶⁰⁷ Tahrîci 393. maddede geçmişti.

⁶⁰⁸ Aslında "Saîd" olarak geçmektedir. Doğru olan az önce geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

⁶⁰⁹ İbn Ebî Şeybe (38299) rivâyet etmiştir. Az önce geçmişti.

⁶¹⁰ Ahmed (10431) rivâyet etmiştir. 352. maddede geçmişti.

399- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh ve Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dediler ki: Bize Avf, Kasâme b. Zuhey'r'den onun şöyle dediğini tahdis etti: "Emaneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur."⁶¹¹

400- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Umeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Eşheb tahdis etti. Onun Avf'tan, onun Kasâme b. Zuhey'r'den, onun el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Emaneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur."⁶¹²

401- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bana el-Muğîre b. Ziyâd es-Sekafî Enes (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittiğini haber verdi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Emaneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur."⁶¹³

402- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed -yani İbn Râşid- tahdis etti. Onun Süleymân'dan, onun Amr b. Şuayb'dan, onun babasından, onun dedesinden, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"Bize karşı silah taşıyan ya da yolumuzu gözetleyen bizden değildir."⁶¹⁴

403- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti, dedi ki: Bize Zuhey'r tahdis etti. Onun Ebu'z Zubeyr'den, onun Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

⁶¹¹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1030) Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe de (51) "el-İmân"da rivâyet etmiştir.

⁶¹² Bir yerde bulamadım.

⁶¹³ Ahmed (13637) rivâyet etmiştir. Tahrîci 60. ve 61. maddelerde geçmişti.

⁶¹⁴ Ahmed (6724) rivâyet etmiştir. Sahihtir. Benzeri 297. ve 298. maddelerde geçmişti.

“Kim bir malı yağmalarsa bizden değildir.”⁶¹⁵

404- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den, onun Yezîd b. Evs'ten, onun Ebû Mûsâ'dan rivâyet ettiğine göre o bir baygınlık geçirdi. Bunun üzerine ümmüveledi (kendisinden çocuğu olan câriyesi) kendisine ağladı. Ayıldığı zaman ona “Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ne buyurduğu sana ulaşmadı mı?” dedi. (Râvi) dedi ki: Ona (yani ümmüvelede Rasulullah'ın ne buyurduğunu) sordum. Dedi ki: (Ebû Mûsâ) şöyle dedi: (Rasulullah buyurdu ki:) “Feryat figân eden, başını tıraş eden ve (yakasını) yırtan bizden değildir.”⁶¹⁶

405- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Âdem tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti. Onun Humejd et-Tavîl'den, onun el-Hasen'den, onun İmrân b. Husayn (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Kim bir malı yağmalarsa bizden değildir.”⁶¹⁷

406- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem tahdis etti, dedi ki: Bize Şerik tahdis etti. Onun Yezîd b. Ziyâd'dan, onun Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, onun Ebû Mûsâ (radiyallahu anh)'tan, onun Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Başını tıraş eden, (yakasını) yırtan ve feryat figân eden -yani bizden- değildir.”⁶¹⁸

407- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Sehm b. Mincâb'dan, onun Karsa'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Mûsâ ağırlaştığı zaman karısı bir çığlık attı. (Ebû Mûsâ) ona “Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ne buyurduğunu bilmiyor musun?” diye sordu. (Karısı) “Biliyorum” dedi, sonra sesini kesti. (Ebû Mûsâ) öldüğü zaman ona (yani karısına) “Rasulullah ne buyurdu?” diye

⁶¹⁵ Ahmed (14464). Sahih bir hadistir. Tahrîci 286. maddede geçmişti.

⁶¹⁶ Ahmed (19535) ve Müslim (104) rivâyet etmiştir.

⁶¹⁷ Ahmed (19929) rivâyet etmiştir.

⁶¹⁸ Ahmed (19690) rivâyet etmiştir. Tahrîci 404. maddede geçmişti.

soruldu. Dedi ki: “(Ebû Mûsâ) şöyle dedi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) (yakasını) yırtana, başını tıraş edene ya da feryat figân edene lanet etti.”⁶¹⁹

408- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdî tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim tahdis etti. Onun Ya'lâ b. Hakîm'den, onun Ebû Lebîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdurrahmân b. Semura ile Kâbil'e gazveye çıktık. İnsanlar bir ganîmete denk geldiler ve onu yağmaladılar. Bunun üzerine Abdurrahmân bir münâdiye “Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i ‘Kim bir malı yağmalar-sa bizden değildir’ derken işittim, şu ganîmeti geri verin!” diye nida etmesini emretti. Onlar da ganîmeti geri verdiler. (Abdurrahmân) ganîmeti onlar arasında eşit şekilde üleştirdi.⁶²⁰

409- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Kâbûs'tan, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Yağmalayan, üst soyan ve silâhla işâret eden bizden değildir.”⁶²¹

410- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr, el-Hasen'den onun şöyle dediğini haber verdi: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Öyle içimden geçirdim ki birkaç kişiyi şu şehirlere göndereyim. İmkânları olduğu hâlde haccet-memiş olan kimselere baksınlar ve onların üzerine cizye koysunlar. Onlar müslüman değillerdir! Onlar müslüman değillerdir!”⁶²²

⁶¹⁹ Ahmed (19626) rivâyet etmiştir.

⁶²⁰ Ahmed (20619) rivâyet etmiştir.

⁶²¹ İsnâdı munkatıdır. Bunu destekleyen rivâyetler 286. ve 296. maddelerde geçmişti.

⁶²² İsnâdı munkatıdır. Ömer (*radiyallahu anh*)'tan sahihtir. Bir sonraki eser bunun şahididir.

İbn Kesîr “Tefsîr”de (1/387) şöyle demiştir: “Hâfız Ebû Bekr el-İsmâîlî Ebû Amr el-Evzâî'den rivâyet etmiştir: Bana İsmâîl b. Ubeydullah b. Ebî'l Muhâcir tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Ğanm'ın tahdis ettiğine göre o Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işitmiştir: ‘Kim hacca güç yetirdiği hâlde haccet-

411- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebî Hind tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Cubeyr tahdis etti, dedi ki: Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: “İnsanlar haccı terk edecek olsalar mutlaka onlarla namaz ve zekât uğruna savaştığımız gibi savaşırız.”⁶²³

412- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr tahdis etti. Onun el-Hakem'den, onun Adiyy b. Adiyy'den, onun ed-Dahhâk b. Arzem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Kim imkân olduğu hâlde haccetmemiş hâlde ölürse isterse yahudi olarak isterse hristiyan olarak ölsün.”⁶²⁴

413- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Muğîre tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun el-Esved'den rivâyet ettiğine göre o Miklâs denen bir azatlısına “Haccetmemiş hâlde ölürsen cenâze namazını kılmam” demiştir.⁶²⁵

414- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Ebu'l Ma'lâ'dan, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bir komşum imkânı olmasına rağmen haccetmemiş hâlde ölse onun cenâze namazını kılmam.”⁶²⁶

415- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Mücâhid b. Rûmî'den onun şöyle dediğini

mezze yahudi veya hristiyan olarak ölsün onun için fark etmez.' Bu Ömer (*radiyallahu anh*)'a kadar sahih bir hadistir.”

Bunu “et-Telhîsu'l Habîr” (2/223) müellifi de sahihlemiştir. Ayrıca el-Adenî'nin “el-Îmân” kitabına (409) bakınız. Orada daha fazla açıklama vardır.

⁶²³ Bu eseri “ed-Dürü'l Mensûr”da (2/276) zikredildiği üzere Saîd b. Mansûr, “el-Îmân”da el-Adenî (34) “Ahbâru Mekke”de el-Fâkihî (813) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır.

⁶²⁴ İbn Ebî Şeybe (14671) rivâyet etmiştir.

⁶²⁵ İbn Ebî Şeybe (14666) rivâyet etmiştir.

⁶²⁶ İbn Ebî Şeybe (14668) rivâyet etmiştir.

tahdis etti: Saîd b. Cubeyr'e, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'ya ve İbn Ma'kil'e imkânı olmasına rağmen haccetmeden ölen kimseyi sordum. İbn Ebî Leylâ "Velîsi onun adına haccettiği takdirde onun için ümitvar olurum" dedi. Saîd b. Cubeyr "Ateş, ateş!" dedi. Abdullah b. Ma'kil de "Allah'a âsi olduğu hâlde ölmüştür" dedi.⁶²⁷

416- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Leys'ten, onun İbn Sâbit'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kim haccetmeden ölürse, kendisini bundan alıkoyucu bir hastalık, zâlim bir sultan ya da açık bir ihtiyaç engellemediyse ne hâl üzere ölürse ölsün: İsterse yahudi olarak isterse hristiyan olarak..."⁶²⁸

417- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Muğîre'den, onun Mansûr'dan, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre el-Esved Miklâs denen varlıklı bir azatlısına şöyle demiştir: "Ey Miklâs, haccettin mi? Haccetmediysen cenâze namazını kılmam ha!"⁶²⁹

418- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Abdurrahmân b. Sâbit'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Kim tek bir hac bile yapmadan ölürse, eğer onu bundan açık bir ihtiyaç, alıkoyucu bir hastalık ya da zâlim bir sultan engellemediyse ne hâl üzere ölürse ölsün: İsterse yahudi olarak isterse hristiyan olarak..."

419- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun el-

⁶²⁷ İbn Ebî Şeybe (14667) rivâyet etmiştir.

⁶²⁸ İbn Ebî Şeybe (14665) ve "el-İmân"da el-Adenî (37) rivâyet etmiştir. İsnâdı mürseldir. Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak da rivâyet edilmiştir fakat sahih değildir. Beyhâkî de "es-Sünenu'l Kubrâ"da (4/334) rivâyet edip şöyle demiştir: "Bunun, isnâdı kuvvetli olmasa da Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)'ın sözü olan bir şâhidi vardır."

⁶²⁹ İbn Ebî Şeybe (14666) rivâyet etmiştir.

Hakem'den, onun Adiyy b. Adiyy'den, onun ed-Dahhâk b. Abdurrahmân b. Arzem'den, onun babasından, onun Ömer (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim imkânı olduğu hâlde haccetmeden ölürse isterse yahudi olarak isterse hristiyan olarak ölsün."⁶³⁰

420- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Said b. Zeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Süleymân el-Usarî tahdis etti, dedi ki: Bana Ukbe b. Suhbân tahdis etti, dedi ki: Ebû Bekre (*radiyallahu anh*)'ı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şunu rivâyet ederken işittim: "İnsanlar kıyâmet günü Sırat üzerinde taşınırlar. Sırat'ın iki yanı onları kelekelerin düşüştüğü gibi birbirleri ardınca ateşe düşürür. Bundan sonra Allah (*azze ve celle*) dilediğini rahmetiyle kurtarır."

Buyurdu ki: "Sonra şefa'at etmeleri için meleklerle, nebîlere ve şehidlere izin verilir. Şefa'at ederler ve çıkarırlar. Şefa'at ederler ve çıkarırlar. Şefa'at ederler ve kalbinde zerre ağırlığında iman bulunan kim varsa çıkarırlar."⁶³¹

421- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Ebû Ca'fer el-Hatmî'den, onun babasından, onun dedesi Umeyr b. Habîb b. Humâşe'den⁶³² rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır" demiş, kendisine "Onun artması ve azalması nedir?" diye sorulması üzerine de şu cevabı vermiştir: "Allah tebâreke ve teâlâ'yı andığımız ve O'ndan korktuğumuz zaman işte bu imanın artmasıdır. Gaflete düştüğümüz, unuttuğumuz ve kusurlu davrandığımız zaman, bu da imanın azalmasıdır."⁶³³

⁶³⁰ İbn Ebî Şeybe (14670) rivâyet etmiştir: "Bize Vekî' tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun el-Hakem'den, onun Adiyy b. Adiyy'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) dedi ki..."

⁶³¹ Ahmed (20440), İbn Ebî Şeybe (35333) ve "es-Sünne"de İbn Ebî Âsım (863) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Şahidleri Sahîhayn'da ve başka kaynaklarda çoktur.

⁶³² Aslında "...onun dedesinden, onun Umeyr'den" diye geçmektedir. Doğru olan Abdullah'ın "es-Sünne"sinde (611) geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

⁶³³ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (14), Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (611) rivâyet etmiştir.

422- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Hammâd'ı şöyle derken işittim: (Ebû Ca'fer el-Hatmi'nin) -babasından lafzı geçmemektedir- Umeyr b. Habîb'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir...

Ona "O bana babası kanalıyla dedesinden tahdis etti dedim. Bunun üzerine "Zannediyorum, 'babasından- dedesinden' dedi" dedi.⁶³⁴

423- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Talha tahdis etti. Onun Zubeyd'den, onun Zerr'den⁶³⁵ rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*) ashâbına "Gelin imanımızı arttıralım" derdi. Sonra Allah (*azze ve celle*)'yi anarlardı.⁶³⁶

424- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Harîz b. Osmân tahdis etti, dedi ki: Bize hocalarımız -ya da bazı hocalarımız dedi- tahdis etti ki Ebu'd Derdâ (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: "Şüphesiz kulun imanından neyin artıp neyin azaldığını bilmesi onun anlayışındandır. Kulun arttığını mı yoksa azaldığını mı bilmesi onun anlayışındandır. Kulun şeytanın dürtmelerinin kendisine geliyor olduğunu bilmesi⁶³⁷ de onun anlayışındandır."⁶³⁸

425- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Alkame'den, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cennete kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir bulunan kim-

⁶³⁴ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (612) rivâyet etmiştir.

⁶³⁵ Aslında böyle geçmektedir. İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (31003) ve İbn Receb'in "Fethu'l Bâri"sinde (1/13) ise "Zirr b. Hubeyş" diye geçmektedir. Bu şekliyle isnâdı sahih olmaktadır.

⁶³⁶ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (108) rivâyet etmiştir. Benzeri daha önce geçmişti. 384. ve 387. maddelere bakınız.

⁶³⁷ "El-İbânetu'l Kubrâ"da "Kulun şeytanın dürtmelerinin kendisine nereden gelmekte olduğunu bilmesi..." diye geçmektedir.

⁶³⁸ "El-İbânetu'l Kubrâ"da İbn Batta (1223) ve el-Lâlekâî (1710) rivâyet etmiştir.

se girmez. Ateşe kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimse girmez.”⁶³⁹

426- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyan’dan, onun Câmi’ b. Şeddâd’dan, onun el-Esved b. Hilâl’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*) “Allah (*azze ve celle*)’yi zikredelim” manasında “Otur da bir süre iman edelim” dedi.⁶⁴⁰

427- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A’mes tahdis etti. Onun Zeyd b. Vehb’den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bize Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) iki hadis tahdis etti ki bunlardan birinin gerçekleştiğini gördüm, diğerinin gerçekleşmesini ise beklemekteyim. Onun bize tahdis ettiğine göre emanet insanların kalplerinin köküne inmiştir. Kur’ân da inmiştir. Bundan sonra Kur’ân’dan bazı şeyler öğrenmişler, Sünnet’ten de bazı şeyler öğrenmişlerdir.

Sonra bize emanetin kaldırılmasından söz etti, buyurdu ki: “Kişi bir uykuya dalacak da emânet kalbinden alınverecek. İzi çok hafif bir iz olarak kalacak. Yine kişi bir uykuya dalacak da emânet kalbinden alınverecek. İzi nasır izi gibi kalacak. Ayağına yuvarladığın kor parçası gibi... Onu kabarmış görürsün ama içinde bir şey yoktur.”

Sonra Huzeyfe bir çakıl taşı aldı ve onu baldırının üzerine yuvarladı. Sonra şöyle devam etti: “Sonra iş öyle bir hâl alır ki insanlar birbirlerinden alışveriş yaparlar. Neredeyse hiç kimse emaneti yerine getirmez. Öyle ki ‘Falanoğulları arasında güvenilir bir adam varmış’ denilir. Yine bir adam hakkında ‘Ne sağlamdır, ne akıllıdır, ne zariftir!’ denir. Hâlbuki onun kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman yoktur.”

Ben öyle bir zaman geçirdim ki o zamanda hanginizle alışveriş yaptığıma aldırmazdım. Eğer müslümansa bana onu (yani hakkımı) Müslümanlığı döndürürdü. Yahudi veya hristiyansa bana onu (yani hakkımı)

⁶³⁹ İbn Ebî Şeybe “Musannef”inde (27110) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. İleride merfû olarak (540) gelecektir.

⁶⁴⁰ Tahrîci 387. maddede geçmişti. 523. maddede tekrar gelecektir.

âmiri döndürürdü. Bugün ise sizden ancak falanla ve falancayla alışveriş yapabilirim.⁶⁴¹

428- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk tahdis etti, dedi ki: Bana Ubeydullah b. el-Muğîre b. Muaykib'in, Benî Leys'ten biri olan ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin himâyesinde yetişen Süleymân b. Amr b. Ubeyd el-Utvârî'den onun şöyle dediğini tahdis etmiştir: Ebû Saîd el-Hudrî (*radı-yallahu anh*)'ın şöyle dediğine şahit oldum: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim:

“Nebîler ihlâslı olarak Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet eden herkes hakkında şefaet eder ve onları oradan çıkarırlar. Sonra Allah (*azze ve celle*) orada bulunanlara rahmetiyle acır da orada kalbinde tane

⁶⁴¹ Ahmed (23255, 23256), Buhârî (6497, 7086) ve Müslim (143) rivâyet etmiştir.

Ebû Ubeyd “Ğarîbu'l Hadîs”te (4/118) şunları söylemiştir: “El-Asmaî ve başkaları ‘insanların kalplerinin cezri’ buyruğundaki cezr hakkında ‘Cezr bir şeyin köküdür’ demiştir... Ebû Amr ‘O kesralı şekilde cizrdir’ demiştir. El-Asmaî ise ‘O fethalıdır’ demektedir. ‘Eseru'l vekt’ buyruğuna gelince, vekt bir şeyin hafifçe izidir. El-Asmaî ‘Hurma olgunlaşmaya başladığında ona busrun muvekketun denir’ demiştir. Mecl ise eldeki iş izidir. İnsan eliyle bir iş yapar da sonunda derisi sertleşir. Bu baptan olmak üzere iki lugat ile ‘mecerlet/mecilet yeduhû’ denir. Müntebir ise kabarmış demektir. ‘Ben öyle bir zaman geçirdim ki o zamanda hanginizle alışveriş yaptığımı aldırılmazdım’ sözüne gelince insanların birçoğu bunu hilâfet bey’atine yormaktadır. Bu hatalı bir yorumdur. O ‘Yahudi veya hristiyan ise bana onu (yani hakkımı) âmiri döndürürdü’ demekten bu nasıl mümkün olabilir? O bir yahudiye veya hristiyana hilâfet üzere bey’at mı etmekteydi? Bununla birlikte onun Ömer (*radı-yallahu anh*)’tan sonra kimseyi görmemişken herkesle bey’atleşip herkesi halife yapmış olması da mümkün değildir. Şu hâlde onun hakkında nasıl böyle bir yorumda bulunulabilir? Onun burada söylemek istediği ancak alışverıştır. O emâneti ve emânetin insanlardan kaybolduğunu söz konusu ederek ise ‘Bugün insanlar arasında güvenilirliğin kalmadığından dolayı alışveriş hususunda ancak falana ve falancaya güvenebiliyorum’ demek istemiştir. ‘Onu bana âmiri döndürürdü’ sözündeki âmir (sâî) ise onun başındaki yönetici demektir. ‘Müslüman olmasa bile hakkımı ondan alıp bana verirdi’ demek istemektedir. Bir topluluğun yönetimi adına bir şeyi eline alan her kimse onlar üzerindeki bir sâîdir. Bu çoğunlukla sadaka memurları hakkında kullanılır. Onlara (sâînin çoğulu olan) suât denir.”

ağırlığınca, zerre ağırlığınca iman bulunduğu hâlde oradan çıkartmadığı hiçbir kul bırakmaz.”⁶⁴²

429- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Said tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Arûbe tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti, dedi ki: Bize Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in şöyle buyurduğunu tahdis etti:

“Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkacaktır. Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde buğday⁶⁴³ tanesi ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkacaktır. Sonra Lâ ilâhe illallâh diyen ve kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan herkes cehennemden çıkacaktır.”⁶⁴⁴

430- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Süfyân’dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebû İshâk, Ebû Leylâ el-Kindî’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Hucr b. Adiyy bir oğlunun özensizce abdest aldığını gördü. Bunun üzerine “Sayfayı getir!” dedi (ve şunu yazdı): “Bu bize Alî’nin tahdis ettiği: Abdest imanın yarısıdır.”⁶⁴⁵

431- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus tahdis etti. Onun Ebû İshâk’tan, onun Umeyr b. Kumeym’den, onun Hucr el-Kindî’nin bir kölesinden rivâyet ettiğine göre Hucr bir oğlunun tuvaletten çıktığı hâlde abdest almadığını gördü. Bunun üzerine “Oğlum, bana şu dolaptan sayfayı getir hele” dedi (ve şöy-

⁶⁴² Ahmed (11081) bundan daha tam bir lafızla rivâyet etmiştir. Hallâl’ın “es-Sünne”sinde (1025) Ebû Bekr el-Esram’ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Ebû Abdullah’a ‘İman artıp azalır mı?’ diye soruldu. Dedi ki: ‘Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in hadisi buna delâlet etmektedir. O ‘Kalbinde şu kadar (iman) bulunan kim varsa çıkarın, kalbinde şu kadar (iman) bulunan kim varsa çıkarın’ buyurmuştur. Görüldüğü gibi bu buna delâlet etmektedir.”

⁶⁴³ Aslında “zerre” diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

⁶⁴⁴ Ahmed (12153), Buhârî (4476) ve Müslim (193) rivâyet etmiştir.

⁶⁴⁵ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (777) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

le yazdı): "Alî b. Ebî Tâlib'i şöyle derken işittim: Abdest imanın yarısıdır."⁶⁴⁶

432- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî', Hammâd b. Necîh'ten tahdis etti.

Bize ayrıca el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî', Hammâd b. Necîh'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Cundeb (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte idik ve ergenliğe adım atmak üzere olan gençlerdik. O bize önce imanı öğretiyordu. Sonra Kur'ân'ı öğretmeye başladı da bu imanımızı arttırdı."⁶⁴⁷

433- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Ebû Leylâ el-Kindî'den, onun Hucr b. Adiyy'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bize Alî (*radiyallahu anh*) temizliğin (abdestin) imanın yarısı olduğunu tahdis etti."⁶⁴⁸

434- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muâz tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Avn, Muhammed'den onun şöyle dediğini tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Utbe acemlerin davranışlarından birini sergileyen bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle dedi: "Kişi farkında olmadan yahu-di ya da hristiyan olmaktan sakınsın."⁶⁴⁹

435- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Muhammed b. Amr'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ubeyde b. Süfyân el-Hadramî, sahabiliği bulunan Ebu'l Ca'd ed-Damrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)

⁶⁴⁶ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (123) rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

⁶⁴⁷ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (776) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız.

⁶⁴⁸ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (120) rivâyet etmiştir.

⁶⁴⁹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1246) Abdullah kanalıyla onun babasından rivâyet etmiştir. 346. maddede geçmişti. 442. maddede tekrar gelecektir.

buyurdu ki: "Kim üç cumayı önemsemeyerek terk ederse⁶⁵⁰ kalbi mühürlenir."⁶⁵¹

436- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Muhammed b. Abdurrahmân b. Es'ad b. Zûrâre'den, onun övgüyle bahsettiği amcası Yahyâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Kim cumayı önemsemeyerek ve övrü olmadığı hâlde üç defa terk ederse kalbine mühür vurulur ve kalbi münâfığın kalbine dönüştürülür."⁶⁵²

437- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Avf'tan, onun Saîd b. Ebî'l Hasen'den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim övrü olmadığı hâlde arka arkaya dört cumayı terk ederse İslâm'ı arkasına artmış olur."⁶⁵³

⁶⁵⁰ "Müsned"de "önemsemeyerek ve övrü olmaksızın terk ederse Allah onun kalbini mühürler" diye geçmektedir.

⁶⁵¹ Ahmed (15498), Ebû Dâvûd (1052) ve Tirmizî (500) rivâyet etmiş; İbn Huzeyme (1858) ve İbn Hibbân (2786) sahihlemiştir. Müslim'in şu rivâyeti (865) bunun şahididir: Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i minberinin basamakları üzerinde şöyle buyururken iştmişlerdir: "Bazı kim-seler ya cumaları bırakmaktan vazgeçerler ya da Allah kalplerine mühür vurur da muhakkak gâfilardan olurlar." Ayrıca bir sonraki hadise bakınız.

⁶⁵² İbn Ebî Âsım "el-Âhâdu ve'l Mesânî"de (2197), el-Mervezî "el-Cumua"da (63) rivâyet etmiştir. İsnâdını el-Bûsîrî "İthâfu'l Mehera"da (2/272) sahihlemiştir. Bunun Ahmed'in (14559) Câbir b. Abdullah kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği bir şahidi de vardır. O şöyle buyurmuştur: "Kim cumayı üç kere övrü olmaksızın terk ederse Allah kalbini mühürler." İsnâdı hasendir. Aynı şekilde bir önceki eser de bunu desteklemektedir.

⁶⁵³ Abdurrazzâk (5169) ve Ebû Ya'lâ (2712) rivâyet etmiştir. "Mecmeu'z Zevâid" (2/193) müellifi "Ebû Ya'lâ rivâyet etmiştir, ricâli sahihin ricâlidir" demiştir. "Et-Tergîbu ve't Terhîb" (1/296) müellifi "Ebû Ya'lâ mevkûf olarak sahih bir isnad ile rivâyet etmiştir" demiştir. İbn Ebî Şeybe (5579) de Avf- Saîd b. Ebî'l Hasen- İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) tarikiyle şunu rivâyet etmiştir: "Kim arka arkaya üç cumayı terk ederse Allah onun kalbini mühürler."

438- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân⁶⁵⁴ b. Meyser'e'den, onun Târik b. Şihâb'dan, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kişi bir günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta konur. Bir daha günah işlediğinde kalbine başka bir siyah nokta daha konur. Öyle ki sonunda kalbi benekli kara koyunun rengine bürünür."⁶⁵⁵

439- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Hişâm'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Muhammed tahdis etti. Onun Ebû Ubeyde b. Huzeyfe'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biriniz bilmeden yahudi veya hristiyan olmaktan sakınsın!"⁶⁵⁶

440- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Avf, Abdullah b. Amr b. Hind el-Cemeli'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Alî b. Ebî Tâlib şöyle derdi: "İman kalpte beyaz bir nokta olarak belirir. İman arttıkça beyazlık da artar. Kişi imanını kemâle erdirdiği zaman kalp bembeyaz olur. Nifak da kalpte siyah bir nokta olarak belirir. Nifak arttıkça o siyahlık artar. Kişi nifakını kemâle erdirdiği zaman kalbin tamamı kapkara olur. Allah'a yemin ederim, Allah'a yemin ederim ki bir müminin kalbini yaracak olsanız onu beyaz bulursunuz. Münafığın kalbini yaracak olsanız onu siyah bulursunuz."⁶⁵⁷

441- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer ve Ravh tahdis etti, dediler ki: Bize Avf, Saîd b. Ebi'l Hasan'den onun şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)

⁶⁵⁴ Aslında "Selmân" diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır. (el-Cerhu ve't Ta'dîl, 4/143)

⁶⁵⁵ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1206) musannifin târîkinden rivâyet etmiştir. İbn Ebi Şeybe de "el-İmân"da (9) rivâyet etmiştir.

⁶⁵⁶ Benzeri 346. ve 434. maddelerde Abdullah b. Utbe'den nakledilmişti.

⁶⁵⁷ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1205) musannifin târîkinden rivâyet etmiştir. İbn Ebi Şeybe de "el-İmân"da (8) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır.

dedi ki: "Kim özü olmadığını hâlde arka arkaya dört cumayı -Ravh cuma demedi- terk ederse İslâm'ı arkasına atmış olur."⁶⁵⁸

442- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd -yani İbn Abdurrahmân-Muhammed'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Utbe dedi ki: "Biriniz farkında olmadan yahudi ya da hristiyan olmaktan sakınsın!"

Muhammed dedi ki: "Zannımca o bu manayı '*Sizden kim onları dost edinirse o da onlardandır*'" (*Mâide*, 51) âyetinden çıkardı."⁶⁵⁹

443- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ, Avftan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Saîd b. Ebi'l Hasen, İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'dan onun şöyle dediğini tahdis etti:

"Kim özü olmadığını hâlde dört cumayı terk ederse İslâm'ı arkasına atmış olur."⁶⁶⁰

444- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Zuheyr tahdis etti.

Bize İbn Mehdi de Zuheyr- Useyd kanalıyla tahdis etti. İbn Mehdi "İbn Ebi Useyd" dedi. Onun Abdullah b. Ebî Katâde'den, onun Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anhumâ*)'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kim mazereti olmadığını hâlde cumayı üç defa terk ederse..."

İbn Mehdi "zarureti olmadığını hâlde (terk ederse) kalbi mühürlenir" dedi. Yine İbn Mehdi "Allah kalbine mühür vurur" dedi.⁶⁶¹

445- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Nâfi' b. Ömer tahdis etti, dedi ki: İbn Ebî Muleyke

⁶⁵⁸ Tahrîci 437. maddede geçmişti.

⁶⁵⁹ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da {1247} Abdullah b. Ahmed kanalıyla babasından rivâyet etmiştir. Tahrîci 346, 435. ve 436. maddelerde geçmişti.

⁶⁶⁰ Tahrîci 436. ve 441. maddelerde geçmişti.

⁶⁶¹ Ahmed (14559) ve İbn Mâce (1125) rivâyet etmiştir. Benzeri 435. ve 436. maddelerde geçmişti.

şöyle dedi: “Fehdân şarap içtiğini söylüyor. Onlar ise onun imanının Cibrîl’in ve Mîkâîl’in imanı gibi olduğunu söylüyorlar.”⁶⁶²

446- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Hayyân tahdis etti, dedi ki: Bize Nasr b. el-Müsennâ el-Eşca’î tahdis etti, dedi ki: Bir gün Meymûn ile beraberdim. Def çalmakta olan küçük bir câriyenin yanından geçti. Câriye “Söylediğim herhangi bir sözden dolayı benim için büyük günah⁶⁶³ söz konusu olabilir mi?” diyordu. Bunun üzerine Meymûn şöyle dedi: “Şunun imanını Meryem binti İmrân’ın -Allah ona salât etsin- imanı gibi mi görüyorsunuz? İmanının Cibrîl (*aleyhisselam*)’ın imanı gibi olduğunu söyleyene yazıklar olsun!”⁶⁶⁴

447- Bize el-Meymûnî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca’fer en-Nufeylî tahdis etti, dedi ki: Ma’kil b. Ubeydullah el-Absî’ye okudum, dedi ki: Meymûn b. Mihrân’ın yanında Benî Esed’den kör ve çolak bir adam gördüm. Sinekler bir ona konuyor, bir Meymûn’a konuyordu. Adam ona “Bize bir sûre oku ve onu tefsir et ey Ebû Eyyûb!” dedi. Bunun üzerine o “İzeş şemsu kuvvirat” sûresini okudu. “Şüphesiz o kerîm, kuvvetli, Arş’in sahibinin yanında saygın, orada kendisine itaat edilen ve güvenilir bir elçinin sözüdür” buyruğuna gelince şöyle dedi: “Bu Cibrîl (*aleyhisselam*)’dır. İmanının Cibrîl’in imanı gibi olduğunu söyleyene yazıklar olsun!”⁶⁶⁵

448- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun el-A’miş’ten, onun Hayseme’den rivâyet

⁶⁶² Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (780) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1348) Nâfi’ b. Ömer el-Kuraşî’nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Fehdân’ı içmekten hiç ayılmayan bir adam olarak gördüm.”

⁶⁶³ “El-İbânetu’l Kubrâ”da “nankörlük” diye geçmektedir.

⁶⁶⁴ İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1350) musannifin târikinden rivâyet etmiştir. Ebû Ubeyd de “el-İmân”da (55) zikretmiştir. “Şuabu’l İmân”da (64) Abdulmelik b. Ebî’n Nu’mân kanalıyla Meymûn b. Mihrân’dan şu rivâyet edilmiştir: O bir adamla irca hususunda tartıştı. Onlar bu hâldeyken şarkı söyleyen bir kadın duydular. Meymûn b. Mihrân “Şunun imanı nerede, İmrân’ın kızı Meryem’in imanı nerede?” dedi. Meymûn bu sözü söyleyince adam ona hiçbir cevap vermeden oradan ayrıldı.

⁶⁶⁵ İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1354) rivâyet etmiştir.

ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Amr (*radıyallahu anh*) dedi ki: "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki mescidlerinde bir araya gelip Kur'ân okurlar da aralarında tek bir mümin bulunmaz."⁶⁶⁶

449- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Ma'mer'den, onun Huzeyfe (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kişi gözü görür sabahlar da akşama göz kapağı(nın altındaki gözü) ile bakamaz çıkar."⁶⁶⁷

450- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Umâra'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû Ammâr tahdis etti, dedi ki: Huzeyfe (*radıyallahu anh*) dedi ki: "Kişi gözü görür sabahlar da akşama göz kapağı(nın altındaki gözü) ile bakamaz çıkar."

451- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Alî tahdis etti. Onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ben sabahı kâfir etmeyeceğim ya da akşama kâfir çıkmayaçağım hususunda yemin etmek istemem."⁶⁶⁸

452- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Amr, Attâb b. Huneyn'i Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'tan⁶⁶⁹ onun şöyle dediğini tahdis ederken işitmiş: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ El-Firyâbî "Sıfetu'n Nifâk"ta (108-110) rivâyet etmiştir. Ondan sahihtir. 146. maddede geçmişti.

⁶⁶⁷ Tahrîcî 331. maddede geçmişti. 450. maddede yine gelecektir.

⁶⁶⁸ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da rivâyet etmiştir. Aynı manayı içeren başka bir eser 347. maddede geçmişti.

⁶⁶⁹ Aslında "Attâb b. Cubeyr'i Ebû Ca'fer'den..." diye geçmektedir. Doğru olan hadisi tahrîc eden diğer kimselerin kitaplarında geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

⁶⁷⁰ "Müsned"de şu geçmektedir: "Süfyân dedi ki: Attâb'ın kim olduğunu bilmiyorum."

“Allah yedi sene yağmur damlalarını tutup insanlara göndermese, sonra gönderse; mutlaka bazı kimseler ‘Micdeh nev’i sebebiyle yağmurlandık’ diyerek O’na kâfir olurlar.”⁶⁷¹

453- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun Mansûr’dan, onun Sâlim b. Ebi’l Ca’d’dan, onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)’dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bir kul dinleri hususunda insanları ahmak görmediği sürece imanın hakikatine erişemez.”⁶⁷²

454- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Bize ayrıca Abdurrahmân Süfyân’dan tahdis etti. Mana birdir. Onun Ebû İshâk’tan, onun Sila b. Züfer’dan, onun Ammâr (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Üç şey vardır ki kim onları kendisinde bir araya getirirse imanı kendisinde toplamış olur: “Sorumluluklarının farkında olması, yoklukta bile infak etmek ve herkese selâm vermek.”⁶⁷³

455- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Merhûm Abdurrahîm⁶⁷⁴ b. Meymûn tahdis etti. Onun Sehl b. Muâz b.

⁶⁷¹ Ahmed (11042), Abdurrazzâk (2/274), el-Humeydî (751), en-Nesâî (3/165) ve “Sahîh”inde İbn Hibbân (2130) rivâyet etmiştir. İbn Hibbân ayrıca şöyle demiştir: “O (Micdeh) Deberân’dır. Deberân da ayın menzillerinden biridir.”

“Sahîhayn”da Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet edilen bir şahidi vardır. Bu Ebû Ubeyd’in “el-İmân” kitabında (93) da geçmişti.

⁶⁷² İbnu’l Mubârek “ez-Zühed”de (296) Süfyân tarîkiyle rivâyet etmiştir. Lafzı şu şekildedir: “Kişi insanları dinleri hususunda ahmaklar gibi görmedikçe imanın hakikatine isâbet edemez.” İsnâdı sahihtir. Ayrıca el-Lâlekâî (1695) Mu’temir-Mansûr- Sâlim b. Ebi’l Ca’d- İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) kanalıyla benzerini rivâyet etmiştir. Manasının açıklaması için “el-İfsâhu an Meâni’s Sahîh”e (6/403) bakınız.

⁶⁷³ İbn Ebî Şeybe “el-İmân”da (131), Ebû Ubeyd “el-İmân”da (31) rivâyet etmiştir. Ondan sahihtir.

⁶⁷⁴ Aslında “Abdurrahmân” diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır. Bakınız: Tehzîbu’l Kemâl, 18/42

Enes'ten, onun babasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Kim Allah için verir, Allah için esirger, Allah için sever, Allah için buğzeder ve Allah için evlendirirse imanını kemâle erdirmiş olur.”⁶⁷⁵

456- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Onun Ebû Belc'den, onun Amr b. Meymûn'dan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Kim imanın tadını almak istiyorsa kişiyi ancak Allah için sevsin.”⁶⁷⁶

457- Bana Abdulmelik haber verdi, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ebû Belc'den tahdis etti: Amr b. Meymûn'un Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu rivâyet ederken işittim: “Kim imanın tadını almak istiyorsa kişiyi ancak Allah için sevsin.”

458- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Zekvân'dan, onun Abdullah b. Damra'dan, onun Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Kim

⁶⁷⁵ Ahmed (15369) ve “Hasen bir hadistir” diyerek Tirmizî (2521) rivâyet etmiştir. İbn Receb (Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem)de (213) şunları söylemiştir: “Bunun manası şudur: Kalbin ve uzuvların hareketlerinin tamamı Allah için olduğu zaman kulun imanı bununla zâhiren ve bâtinen tamama ermiş olur. Kalplerin hareketlerinin düzgünlüğü uzuvların hareketlerinin düzgünlüğünü gerektirir. Kalp düzgün olduğunda, içerisinde Allah'ı istemekten ve onun istediklerini istemekten başka bir şey olmadığından uzuvlar ancak Allah'ın istediklerini yapmak için harekete geçer. O'nun râzı olduğu şeylere koşturur. O'nun hoşlanmadıklarından ve emin olmasa bile hoşlanmadıklarından olabileceğinden endişe ettiklerinden el çeker. Hasen şöyle demiştir: ‘Taata uğruna mı masiyet uğruna mı olduğuna bakmadan ne gözümle baktım ne dilimle konuştum ne elimle tuttum ne de ayaklarım üzerinde dineldim. Taat uğrundaydı ilerledim. Masiyet uğrundaydı geri durdum...’ Bu insanların kalpleri düzgün olunca ve kalplerinde Allah (*azze ve celle*)'den başkasına duyulan bir istek kalmayınca uzuvları da düzgün olmuştur. Uzuvları ancak Allah (*azze ve celle*) için harekete geçmiştir. O'nun râzı olduğu şeylere davranmıştır.”

⁶⁷⁶ Ahmed (7967), “Müsned”inde İshâk (253), “el-İbâne”de İbn Batta (915) rivâyet etmiştir. Bunun şâhidi 62. maddede Enes (*radiyallahu anh*)'tan nakledildi.

Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur.”⁶⁷⁷

459- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“Kim namazı kılar, zekâtı verir, iştir ve itaat ederse imanı ortalamış olur. Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur.”⁶⁷⁸

460- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdusamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hilâl tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ne zaman hutbe îrâd etmişse mutlaka şöyle buyurmuştur:

“Emâneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur.”⁶⁷⁹

461- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Evzâî tahdis etti. Onun Hassân b. Atıyye'den, onun Abdullah b. Ebî Zekerıyyâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Bana ulaştığına göre kişi amellerinden herhangi biriyle gösteriş yaptığı zaman Allah (*azze ve celle*) ondan öncekileri de boşa çıkarırmış.”⁶⁸⁰

462- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, dedi ki: Bize Mansûr haber verdi. Onun el-Hasen'den, onun İmrân b. Husayn (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o bir adamın elinde pirinçten bir halka gördü ve “Bu neyin nesidir?” diye sordu. Adam “Vâhineye karşı” diye cevap verdi. Bunun üzerine İmrân şöyle dedi: “O

⁶⁷⁷ “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta el-Mervezî (397) rivâyet etmiştir. Benzeri 455. maddede merfû olarak geçmişti.

⁶⁷⁸ Tahrîci 385. maddede geçmişti.

⁶⁷⁹ Ahmed (13199) rivâyet etmiştir. 61. ve 400. maddelerde geçmişti.

⁶⁸⁰ İbn Ebî Şeybe (36445) rivâyet etmiştir.

senin sadece vehnini arttırır. Eğer onun sana fayda verdiğine inanır hâlde ölseydin fitrat dininden gayrısı üzerine ölmüş olurdu.”⁶⁸¹

463- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun el-A’mes’ten, onun Ebû Zıbyân’dan rivâyet ettiğine göre Huzeyfe (*radiyallahu anh*) bir adamın yanına hasta ziyâreti yapmak için girdi. Adamın pazısına içerisine rukye yazılmış bir ip bağlamış olduğunu gördü ve “Bu neyin nesidir?” diye sordu. Adam “Hummâya karşı” diye cevap verdi. Bunun üzerine Huzeyfe öfkeli bir şekilde kalktı ve “Ölseydin cenâze namazını kılmazdım” dedi.⁶⁸²

464- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî’ tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl ve Şerîk tahdis etti. Onların Simâk b. Hârb-den, onun Câbir b. Semura (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre bir adam canına kıydı da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onun cenâze namazını kılmadı.⁶⁸³

⁶⁸¹ İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1179) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Abdurrazzâk (20344) ve İbn Ebî Şeybe (23926) de mevkûf olarak rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Ahmed (20000) el-Mubârek b. Fedâle kanalıyla Hasen’den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bana İmrân b. Husayn (*radiyallahu anh*)’ın haber verdiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir adamın pazısı üzerinde bir halka gördü. -Zannederim pirinçten dedi- Bunun üzerine “Yazık sana, bu da nedir?” diye sordu. Adam “Vâhineden korunmak için” dedi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: “O var ya senin ancak güçsüzlüğünü arttırır. At onu üzerinden! O üzerinde olduğu hâlde ölseydin ebediyen kurtuluşa eremezdin.”

İsnâdı munkatıdır. Hasen İmrân (*radiyallahu anh*)’tan hadis işitmemiştir. Onun buradaki “Bana İmrân haber verdi” sözü ise İmam Ahmed (*rahimehullah*)’ın söylediği üzere el-Mubârek b. Fadâle’den kaynaklanan bir vehimdir.

⁶⁸² İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1098) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Yine o başka bir tarikten (1097) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁶⁸³ Ahmed (20977) ve Tirmizî (1067) rivâyet etmiştir. Müslim (978) de şu lafızla rivâyet etmiştir: “Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e kendisini ok uçlarıyla öldürmüş olan bir adam getirildi ve onun namazını kılmadı.”

Tirmizî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “İlim ehli bu hususta ihtilâf etmiştir. Bazıları ‘Kibleye doğru namaz kılan herkesin namazı kılınır, kendisini öldürenin de namazı kılınır’ demiştir. Bu es-Sevrî’nin ve İshâk’ın görüşüdür. Ahmed ise ‘Kendisini öldürenin namazını imam kılmaz ama imamdansa başkası kılar’ demiştir.”

465- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti. Onun Yahyâ b. Saîd'den, onun Muhammed b. Hibbân'dan, onun Ebû Amra'dan, onun Zeyd⁶⁸⁴ b. Hâlid el-Cuhenî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbından Eşca' kabilesine mensup bir adam Hayber günü vefat etti. Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e söylendi. O da "Arkadaşınızın cenâze namazını kılın!" buyurdu. Bundan dolayı insanların yüzlerinin rengi değişti. (Nebî) bunun üzerine "Arkadaşınız Allah yolunda (iken) ganîmetten çaldı" buyurdu. Eşyalarını inceledik. Eşyaları arasında yahudilerin boncuklarından değeri iki dirhem bile etmeyen bir boncuk bulduk.⁶⁸⁵

466- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ'nın Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân'dan tahdis ettiğine göre Zeyd b. Hâlid'in mevlâsı Ebû Amra ona Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî'yi şunu tahdis ederken işittiğini haber vermiştir: Müslümanlardan bir adam Hayber günü vefat etti. İnsanlar Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e bunu aktardılar. Bunun üzerine o "Arkadaşınızın cenâze namazını kılın" buyurdu. Bundan dolayı insanların yüzlerinin rengi değişti. (Nebî) onlardaki hâli görünce "Arkadaşınız Allah yolunda (iken) ganîmetten çaldı" buyurdu. Bunun üzerine eşyalarını inceledik. Eşyaları arasında yahudilerin boncuklarından değeri vallahi iki dirhem bile etmeyen bir boncuk bulduk.⁶⁸⁶

⁶⁸⁴ Aslında "Ziyâd" olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım doğru olandır.

⁶⁸⁵ Ahmed (21675), Ebû Dâvûd (2712), İbn Mâce (2848), el-Humeydî (815) ve "Sahîh"inde İbn Hibbân (4853) rivâyet etmiştir. Buhârî'nin (4234) ve Müslim'in (115) Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettikleri hadis bunun şâhididir: Bir çocuk kendisine bir okun isâbet etmesi sonucunda ölmüştü. "Şehâdet ona helâl u hoş olsun!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: "Hayır! Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki Hayber Günü henüz paylaştırılmayan ganîmetlerden aldığı hırka onun üzerinde alev alev yanmaktadır." Bunun üzerine insanlar korkuya kapıldı. Bir adam bir veya iki ayakkabı bağcığı ile geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, (bunları) Hayber Günü elde etmiştim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Ateşten bir ayakkabı bağcığı" ya da "Ateşten iki ayakkabı bağcığı" buyurdu.

⁶⁸⁶ Ahmed (17031) rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

467- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Abbâd -yani İbn Râşid- el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Semura'ya "Oğlun geceyi uykusuz geçirdi" denildi. Semura "Çok yemekten mi?" diye sordu. "Çok yemekten" dediler. Bunun üzerine o "Ölseydi cenâze namazını kılmazdım" dedi.⁶⁸⁷

468- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radıyallahu anh*) dedi ki:

"Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse münâfıktır: Konuşup yalan söyleyen kimse, söz verip sözünde durmayan kimse, kendisine bir şey emânet edildikten sonra hıyânet eden kimse... Kimde de bunlardan bir haslet varsa, onu bırakana kadar o (kendisinde) nifaktan bir haslettir."⁶⁸⁸

469- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, Zeyd b. Vehb'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Münâfıklardan bir adam öldü de Huzeyfe onun cenâze namazını kılmadı. Ömer ona "O onlardan mı?" diye sordu. Huzeyfe "Evet" dedi. Ömer sonra "Allah için söyle, ben onlardan mıyım?" diye sordu. Huzeyfe "Hayır" diye cevap verdi. "Senden sonra kimseye de bu konuda konuşmam."⁶⁸⁹

470- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Ayrıca Yahyâ da Şu'be'den tahdis etti. (Şu'be) dedi ki: Bana Mansûr tahdis etti. Onun Ebû Vâil'den, onun Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa münâfıktır. Eğer onda bunlardan bir haslet varsa onda onu bırakana kadar nifaktan bir has-

⁶⁸⁷ Ahmed "el-Vera"da (334) ve "ez-Züh'de (s. 199), İbn Ebi'd Dünyâ "el-Cû"da (73) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁶⁸⁸ El-Firyâbî "Sıfetu'n Nifâk"ta (8) rivâyet etmiştir. Daha önce başka bir tarikten (125) nakledilmişti.

⁶⁸⁹ Tahrîcî 126. maddede geçmişti.

let var demektir: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edildiği zaman hıyânet eder.”⁶⁹⁰

471- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Mûsâ ve Behz tahdis etti, dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Âsım b. Behdele'den, onun Ebû Vâil'den, onun İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o münâfıktır: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edildiği zaman hıyânet eder.”

Dedi ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs da şöyle dedi: “Güzel. Bir de tartıştığı zaman haddi aşar. Ahit verdiği zaman ahbine vefa göstermez.”⁶⁹¹

472- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. O Dâvûd b. Ebî Hind'den, o Saîd b. el-Museyyeb'den, o Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan, o Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den (aynısını) rivâyet etmiştir.

Dedi ki: Hammâd b. Seleme'nin Habîb b. eş-Şehîd'den, onun el-Hasen'den, onun da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse oruç tutsa da namaz kılsa da müslüman olduğunu iddia etse de münâfıktır: Konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünde durmayan ve kendisine bir şey emânet edildiği zaman hıyânet eden kimse...”⁶⁹²

⁶⁹⁰ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (964) rivâyet etmiştir. 472. maddede merfû olarak Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan nakledilmişti.

⁶⁹¹ El-Firyâbî “Sıfetu'n Nifâk”ta (9), İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (914) rivâyet etmiştir.

⁶⁹² Ahmed (10925) rivâyet etmiştir. İlk isnâdı sahihtir. İkinci isnâdı ise mürseldir. Bunu el-Firyâbî de “Sıfetu'n Nifâk”da (21) Yûnus b. Ubeyd tarîkiyle el-Hasen'den rivâyet etmiştir. Bu da mürseldir. Hadisi Müslim de (59) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

İbn Receb “Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem”de (s. 480) şunları söylemiştir: “İrcâya meyledenlerden bir tâife bu hadisi Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in zamanındaki

473- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Hasen tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme'nin Habîb b. eş-Şehîd-den rivâyet ettiğine göre el-Hasen şöyle demiştir: "Onlar şu nifakın ima-

münâfıklara yormuştur. Zira onlar Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile konuşmuşlar ve ona yalan söylemişlerdi. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sırrı hususunda onlara güvenmişti ama onlar ona hıyânet etmişlerdi. Ona kendisiyle birlikte gazveye çıkacaklarına dâir söz vermişlerdi ama sözlerinde durmamışlardı. Muhammed el-Muhrim bu yorumu Atâ'dan rivâyet etmiş ve onun 'Bunu bana Câbir Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den tahdis etti' dediğini nakletmiştir. Hasen'in de kendisine Atâ'dan onun bu sözü ulaştığı zaman Atâ'nın sözüne döndüğünü zikretmiştir. Fakat bu bir yalandır ve el-Muhrim yalancılığıyla bilinen yalancı bir şeyhtir.

Yine Atâ'dan zayıf olan bundan başka iki vecihle onun Hasen'in 'Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse münâfıktır' sözü hususunda ona karşı çıktığı ve şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Yûsuf'un kardeşleri de konuştular ve yalan söylediler, söz verdiler ve sözlerinde durmadılar, kendilerine bir şey emânet edildi ve onu yerine teslim etmediler. Buna rağmen münâfık olmadılar.' Bu da Atâ'dan sahih olarak rivâyet edilmiş değildir. Hasen de bu sözü kafasına göre söylememiştir. Bu söz ona Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den ulaşmıştır. Bu hadis Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sâbittir. Sâbit ve sahih olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. Mu-teber âlimlerin tefsiri şu şekildedir: Nifak lügatte aldatma, hile yapma, hayrı açığa vurup aksini gizleme cinsindendir. Şeriatte ise iki kısma ayrılır:

Birincisi: Büyük nifak. Bu kişinin Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve âhiret gününe iman ettiğini açığa vurup bunların tamamıyla ya da bir kısmıyla çelişen hususları içinde saklamasıdır. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in zamanında olan, Kur'ân'ın ehlinin kınanmalarıyla ve tekfir edilmeleriyle indiği, ehlinin ateşin en alt tabakasında olacağını bildirdiği nifak işte budur.

İkincisi: Küçük nifak. Bu da amelî nifaktır. Bu, kişinin görünüşte sâlih amel işleyip içinde bunun aksini gizlemesidir. Bu nifakın asılları bu hadislerde zikredilmiş olan hasletlere râcidir ki bu hasletler şunlardır:

Birincisi kendisini doğru sözlü bilen bir kimseyle konuşup ona yalan söylemesidir... İkincisi söz verdiği zaman sözünde durmamasıdır. Üçüncüsü tartıştığı zaman fücûra girmesidir. Yani kasıtlı olarak, hak bâtil konumuna bâtil da hak konumuna gelecek derecede hakkın dışına çıkmasıdır. Bu da yalan söylemeye sevk eden hususlardandır. Dördüncüsü ahit verdiği zaman gadretmesi ve ahde vefa göstermemesidir... Beşincisi emânete hıyânet etmesidir.

Özetle küçük nifak tamamıyla gizlinin ve açığın farklı oluşuna râcidir. Bunu el-Hasen söylemiştir. Yine el-Hasen 'Kalbin dilden, gizlinin açıktan, için dıştan farklı olması nifaktandır' demiştir."

nın üzerine çıktığını⁶⁹³ gördükleri zaman nifaktan başka tasaları olmadı.”⁶⁹⁴

474- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Ebî Bukeyr ve Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dediler ki: Bize Şu'be, Avf kanalıyla İbn Münebbih'ten şunu tahdis etti. Ebû Dâvûd “Vehb dedi ki' dedi” dedi: “Nifâkın alâmeti yerilmekten hoşlanmaman ve övülmeyi sevmendir. Bu nifak ahlakındandır.”⁶⁹⁵

475- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Vâil b. Dâvûd'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana İbrâhîm et-Teymî tahdis etti, dedi ki: El-Eş'arî (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Bir direğe doğru namaz kılmam bana şarap içmemden daha sevimlidir.”⁶⁹⁶

476- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Behz tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Abdullah b. Cebr el-Ensârî tahdis etti, dedi ki: Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Nifâkın alâmeti Ensâr'a buğzetmek, imanın alâmeti Ensâr'ı sevmektir.”⁶⁹⁷

477- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süleymân b. Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize İmrân tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Nasr b. Âsım el-Leysî'den, onun Muâviye el-Leysî (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İnsanlar kuraklık çekerler. Sonra Allah onlara rızıkından bir rızık indirir. Bu sebeple müşrik olup çıkarlar.” Ona “Bu nasıl

⁶⁹³ “Sıfetu'n Nifâk”ta “imani kapıverdiğini” diye geçmektedir.

⁶⁹⁴ El-Firyâbî “Sıfetu'l İmân”da (82) rivâyet etmiştir.

⁶⁹⁵ Bir yerde bulamadım.

⁶⁹⁶ İbn Ebî Şeybe (24559) Mervân b. Muâviye- Vâil b. Dâvûd et-Teymî kanalıyla İbrâhîm et-Teymî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: El-Eş'arî (*radiyallahu anh*) dedi ki... Sonra eseri zikretmiştir. İsnâdı munkatıdır. Yine başka bir isnadla İbn Ebî Şeybe (24064) ve “el-Kubrâ”da en-Nesâî (5153) Vâil- Ebû Burde- Ebû Mûsâ (*radiyallahu anh*) tarîkiyle onun şöyle demekte olduğunu rivâyet etmiştir: “Ha şarap içmişim, ha Allah'tan gayrı şu direğe ibâdet etmişim; benim için birdir.”

⁶⁹⁷ Ahmed (12369), Buhârî (17) ve Müslim (74) rivâyet etmiştir.

olur ey Allah'ın Resûlü?" diye soruldu. Buyurdu ki: "Şu şu nev' sebebiyle yağmura kavuştuk derler."⁶⁹⁸

478- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Sâbit b. Hürmüz Ebu'l Mikdâm'dan, onun Ebû Yahyâ'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe'ye "Münâfık kimdir?" diye soruldu. Dedi ki: "İslâm'ı dillendiren fakat onu uygulamayan kimsedir."⁶⁹⁹

479- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Umâra'dan, onun Abdurrahmân b. Yezîd'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radıyallahu anh*) dedi ki: "Münâfıĝı üç şeyden tanıyın: Konuştuĝu zaman yalan söyler. Söz verdiĝi zaman sözünde durmaz. Ahit verdiĝi zaman ahde vefa göstermez." Sonra "Onlardan öyleleri vardır ki 'Eĝer fazlından bize verecek olsa mutlaka tasaddukta bulunuruz' diye Allah'a ahit verir" âyetini "yalanlamakta olmalarına karşılık..." (*Tevbe, 75-77*) buyruĝuna kadar okudu.⁷⁰⁰

480- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleymân, Umâra'dan -yani İbn Abbâd'dan- onun şöyle dediĝini tahdis etti: Ebû Osmân'ı şöyle derken işittim: Huzeyfe (*radıyallahu anh*) münâfıĝı tahkir ederdi.⁷⁰¹

481- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Abdullah b. Murra'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah b. Amr (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa

⁶⁹⁸ Ahmed (15537), "es-Sünne"de Abdullah (802) rivâyet etmiştir. Şâhidi 452. maddede geçmişti. Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (127) nev'in manası geçmişti.

⁶⁹⁹ Abdullah "es-Sünne"de (783, 801) rivâyet etmiştir.

⁷⁰⁰ İbn Ebî Şeybe (26124), "Sıfetu'n Nifâk"ta el-Firyâbî (10), "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (677) Muhammed b. Nasr rivâyet etmiştir. Sahihdir. 471. maddede geçmişti.

⁷⁰¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (784) rivâyet etmiştir.

hâlis münâfıktır. Kimde bunlardan bir haslet bulunursa onda onu bırakana kadar nifaktan bir haslet var demektir: Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Konuştuğu zaman yalan söyler. Tartıştığı zaman haddi aşar. Ahit verdiği zaman ahde vefa göstermez.”⁷⁰²

482- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Vâil'den, onun Huzeyfe (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Sizin aranızdaki münâfıklar Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanındaki münâfıklardan daha beterdir.”

“Bu nasıl olur ey Ebû Abdullah?” dedik. Dedi ki: “Onlar nifaklarını gizliyorlardı. Bunlar ise onu açığa vuruyorlar.”⁷⁰³

483- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Eşheb tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen tahdis etti, dedi ki: Derlerdi ki: “Dilin kalpten, gizlinin açıktan, için dıştan farklı olması nifaktandır.”⁷⁰⁴

⁷⁰² Ahmed (6768) Muhammed b. Ca'fer- Şu'be- el-A'meş kanalıyla rivâyet etmiştir. Yine o (6864) Muhammed b. Ca'fer'den şunu rivâyet etmiştir: Bize Şu'be, Süleymân'dan ve İbn Numeyr'den tahdis etti, dedi ki: Bunu bize el-A'meş haber verdi. Ayrıca Buhârî (34, 2459) ve Müslim (58) rivâyet etmiştir. Manası 472 numaralı hadiste açıklanmıştır.

⁷⁰³ İbn Ebî Şeybe (38551), “Sıfetu'n Nifâk”ta el-Firyâbî (53, 56), “el-İbânetu'l Kubrâ”da İbn Batta (973) rivâyet etmiştir.

⁷⁰⁴ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (972) Abdullah b. Ahmed tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe (36792) ve “Sıfetu'n Nifâk”ta el-Firyâbî (49) rivâyet etmiştir. Ahmed'in “Müsned”inde (5373) Ömer b. Abdullah'tan rivâyet edildiğine göre Abdullah b. Ömer (*radıyallahu anhuma*) Mervân'ın yanından çıkmış olan bazı kimseler gördü ve “Bunlar nereden gelmişlerdir?” diye sordu. “Emîr Mervân'ın yanından çıktık” dediler. Dedi ki: “Gördüğünüz her hakkı söyleyip onun uğrunda yardım ettiniz mi? Gördüğünüz her münkere karşı çıkıp onu ona geri çevirdiniz mi?” Şöyle dediler: “Hayır vallahi! Münker olan bir şey söylüyordu. Biz de 'Doğru söyledin, Allah seni ıslah etsin!' diyorduk. Yanından çıktığımızda ise 'Allah onun canını alsın, ne kadar zâlim ve fâcir!' dedik.” Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: “Biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında böyle davranan kimse için bunu bir nifâk sayıyorduk.”

484- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî', İbn Harmele'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Saîd b. el-Museyyeb'in şöyle dediğini işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Münâfıklarla aramızda yatsıda ve sabahta hazır bulunmaktan başka bir şey yoktur. Onlar ikisine birden iştirâk etmezler."⁷⁰⁵

485- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti. Onun el-Avvâm'dan, onun Hammâd'dan, onun İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Şarkı kalpte nifakı bitirir."⁷⁰⁶

"Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (690) İbrâhîm- Ebu's Şa'sâ tarîkiyle rivâyet edildiğine göre birtakım kimseler gelip bir adam hakkında kötü konuşmaya başladılar. İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*) "Yanında bulunduğunuz zaman ona ne diyorsunuz?" diye sordu. Onlardan biri "Onu yüzüne karşı övüyoruz" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer "İşte bu nifaktır" dedi.

⁷⁰⁵ Mâlik "el-Muvatta"da (292) şu lafızla rivâyet etmiştir: "Münâfıklarla aramızda yatsıya ve sabaha iştirâk etmek vardır. Onlar bu ikisini kaldıramazlar." Ya da benzeri... İbn Abdulberr "et-Temhîd"de (20/11) şöyle demiştir: "Bu hadisin müsnedliği ve mürselliği hususunda Mâlik'ten gelen rivâyetler farklılık arz etmemektedir. Bu hadis Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den müsned olarak mahfuz değildir. Manası ise sâbit vecihlerden mahfuzdur."

Derim ki: Sahîhayn'da Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Münâfıklara en ağır namaz yatsı namazı ve sabah namazıdır."

İbn Huzeyme (1485) ve İbn Hibbân (2099) Yahyâ b. Saîd'den onun şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: Nâfi'yi Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'nın şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "Bir insanı yatsı ve sabah namazlarında bulamadığımızda onun hakkında suizan beslerdik."

⁷⁰⁶ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1011) Abdullah b. Ahmed tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. İbn Ebi'd Dünyâ "Zemmu'l Melâhî"de (30, 31, 34), Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (680) rivâyet etmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-Îmân" kitabında (130) da geçmişti. Beyhakî "Şuabu'l Îmân"da (4745), İbnu'l Kayyım "İğâsetu'l Lehfân"da (1/248) sahihlemiştir. Ebû Dâvûd (4929) ve "el-Kubrâ"da Beyhakî (10/223) de merfû olarak rivâyet etmiştir fakat sahih değildir. Bu Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan da merfû olarak rivâyet edilmiştir fakat isnâdı "el-İlelu'l Mutenâhiye"de (1310) belirtildiği üzere çok zayıftır.

Abdullah b. Ahmed "Mesâil"inde (1175) şöyle demiştir: "Babama şarkıyı sordum. 'Kalpte nifakı bitirir, ilgimi çekmez' dedi."

486- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Mehdî tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Mansûr'dan, onun Ham-mad'dan, onun İbrâhîm'den, onun Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.”

487- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tah-dis etti. Onun Muğîre'den, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.”⁷⁰⁷

488- Dedi ki: Bize yine Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Cerîr tahdis etti. Onun Leys'ten, onun Muhammed b. Abdurrahmân b. Ye-zîd'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.”

489- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti. Onun Muhammed b. Talha'dan, onun Saîd b. Ka'b el-Murâ-dî'den, onun Muhammed b. Abdurrahmân b. Yezîd'den, onun İbn Mesûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Suyun ekini bi-tirdiği gibi şarkı da kalpte nifakı bitirir. Yine suyun ekini bitirdiği gibi zi-kir de kalpte imanı bitirir.”⁷⁰⁸

490- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bana Behz b. Esed tahdis etti, dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr tahdis etti, dedi ki: Bize Taylese b. Alî tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Ömer'i Arefe günü Usûlü'l Erâk'ta gördüm. Önünde Irak halkından bir adam vardı. Adam “Ey İbn Ömer, münafık kimdir?” diye sordu. İbn Ömer şöyle cevap verdi: “Münafık o kimsedir ki konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözü-nü yerine getirmez, kendisine bir şey emânet edildiği zaman onu yerine

İbnu'l Kayyım “Medâricu's Sâlikîn”de (1/487) şöyle demiştir: “Bu, şarkının etki-sini ve meyvesini bilen birinin sözüdür. Zira sürekli şarkı dinleyen bir kimse mut-laka farkında olmaksızın münâfıklaşır. Nifakın hakikatini ve son noktasını biliyor olsa mutlaka onu kalbinde görür. Zira bir kulun kalbinde şarkı sevgisi ve Kur'ân sevgisi ne zaman bir araya gelse mutlaka biri diğerini oradan kovmuştur...”

⁷⁰⁷ “Câmi”inde Ma'mer (19737/Musannefu Abdirrazzâk) ve İbn Ebî Şeybe (21545) rivâyet etmiştir.

⁷⁰⁸ Muhammed b. Nasr “Ta'zîmu Kadri's Salât”ta (691) eş-Şa'bî'den benzerini ri-vâyet etmiştir.

teslim etmez. Gece ayrı bir kuyruğu gündüz ayrı bir kuyruğu⁷⁰⁹ vardır.” Adam “Peki mümin kimdir ey İbn Ömer?” diye sordu. İbn Ömer şöyle cevap verdi: “O kimsedir ki konuştuğu zaman doğru söyler, söz verdiği zaman sözünü yerine getirir, kendisine bir şey emânet edildiği zaman onu yerine teslim eder. Yakınında akşamlayan, tanıyan tanımayan herkes güvende olur.”⁷¹⁰

491- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Adıyy tahdis etti. Onun Yûnus’tan, onun el-Hasen’den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kimse namaz kılrsa da oruç tutsa da müslüman olduğunu iddia etse de münâfıktır: Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edildiği zaman onu yerine teslim etmez.”⁷¹¹

492- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, dedi ki: Hammâd b. Zeyd’i şöyle derken işittim: Eyyûb dedi ki: Hasen’i şöyle derken işittim: “Vallahi yeryüzünde ne kadar mümin sabaha çıktıysa, yine yeryüzünde ne kadar mümin akşamı ettiyse mutlaka kendisi için nifaktan endişelenir hâlde sabaha çıkmış ve akşamı etmiştir. Nifaktan ancak münâfık kendisini güvende hisseder.”⁷¹²

⁷⁰⁹ “El-İbânetu’l Kubrâ”da (965) iki yerde de “kurdu” diye geçmektedir.

⁷¹⁰ İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (965) Abdullah b. Ahmed tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir.

⁷¹¹ El-Firyâbî “Sifetu’n Nifâk”ta (21) Yezîd b. Zuray’ tarîkinden rivâyet etmiştir: “Bize Yûnus b. Ubeyd el-Hasen’den tahdis etti.” Bu mürseldir. Mürsel ve mevsûl olarak 472. maddede geçmiştir.

⁷¹² İbn Batta “el-İbânetu’l Kubrâ”da (1126) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. İbn Receb “Fethu’l Bârî”de (1/196) Ahmed’in “el-Îmân” kitabından nakletmiştir. Bunu ayrıca el-Firyâbî “Sifetu’n Nifâk”ta (21), el-Mervezî “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta (687) rivâyet etmiştir. Ömer (*radiyallahu anh*)’ın nifaktan korkusu hususundaki eser 126. maddede geçmiştir. Oradaki ta’like bakınız.

Buhârî “Sahîh”inde “Müminin Farkında Olmadan Amelinin Boşa Çıkmasından Korkması” diye bir bab açmış, İbn Receb de “Fethu’l Bârî”de (1/192) şunları söylemiştir: “Buhârî’nin bu bâbı açmaktaki gâyesi müminin kendisinin kâmil bir imana sâhip olduğunu, imanının Cibrîl’in ve Mîkâîl’in imanı gibi olduğunu ve onun mümin

493- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Amr b. Murra'dan, onun Ebu'l Bahterî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam "Allah'ım, Sen münâfıkları helâk eyle!" dedi. Bunun üzerine Huzeyfe (*radı-yallahu anh*) "Onlar helâk olsalar düşmanlarınızdan öcünüzü alamazsınız" dedi.⁷¹³

494- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti. Onun Muğîre'den, onun İbrâhîm'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Denirdi ki: Şarkı kalpte nifakı bitirir."⁷¹⁴

495- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti, dedi ki: Hasen'i şöyle derken işittim: "Vallahi ne kadar mümin gelip geçmişse mutlaka hepsi nifaktan endişelenmiştir. Münafıktan başka hiç kimse kendisini ondan güvende hissetmez."⁷¹⁵

olduğu sürece kendisi hakkında amelî nifâktan endişe etmesinin gerekmeyeceğini söyleyen Mürcie'ye reddiye vermektir."

Yine o şunları söylemiştir: "Bunun aslı nifâkın daha önce zikredildiği üzere büyük ve küçük olarak ikiye ayrılmasına dayanmaktadır. Küçük nifak amelî nifaktır ki yukarıda zikri geçen kimselerin kendileri adına korktukları nifak budur. Bu nifak büyük nifâkın kapısıdır. Küçük nifâkın hasletlerinin kendisinde baskın olarak bulunduğu kimse adına bu hasletlerin onu hayâtında büyük nifâka sürükleyeceğinden ve böylece onun imandan tamamen sıyrılacağından korkulur."

Mürcie'nin nifakı kabul etmediklerinden bu derlemenin mukaddimelerinde söz etmiştim. (Fasıl: Mürcie'nin "Bu Ümmet Arasında Nifak Yoktur" Sözü Hakkında)

⁷¹³ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (996) Abdullah b. Ahmed tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe (38548) ve "Sıfetu'n Nifâk"ta el-Firyâbî (21) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Ayrıca "el-İbânetu'l Kubrâ"da (997) Hasen el-Basrî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Münafıklar olmasaydı yollarda bir başınıza kalır, yalnızlık hissederdiniz." Benzeri eş-Şa'bî (*rahimehullah*)'tan da (998) rivâyet edilmiştir.

⁷¹⁴ Tahrîci 487. maddede geçmişti.

⁷¹⁵ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1125) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Ayrıca el-Firyâbî "Sıfetu'n Nifâk"ta (88) rivâyet etmiştir. Benzeri 492. maddede geçmişti. İbn Receb de "Fethu'l Bârî"de (1/196) Ahmed'in "el-İmân" kitabından tahrîc etmiştir.

496- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Abdullah b. Murra'dan, onun Mesrûk'tan, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhu-ma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa hâlis münâfıktır. Kimde bunlardan bir haslet varsa onu bırakana kadar kendisinde nifaktan bir haslet var demektir: Konuştuğu zaman yalan söyler. Ahit verdiği zaman ahde vefa göstermez. Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Tartıştığı zaman haddi aşar.”⁷¹⁶

497- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Sellâm b. Miskîn'den, onun ismini söylemediği bir hocalarından, onun Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre o bir düğün yemeğine çağrılmıştı. Orada oynayan iki adam gördü de hemen dışarı çıktı ve dedi ki: İbn Mesûd (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “Suyun baklayı bitirdiği gibi şarkı da nifakı bitirir.”⁷¹⁷

498- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Şu'be'den, onun el-Hakem'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbrâhîm dedi ki: Abdullah (*radiyallahu anh*) şöyle dedi: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.”

(Şu'be dedi ki:) “Sana bunu kim tahdis etti?” diye sordum. “Hammâd” dedi. Hammâd'ın yanına vardım. Bunu doğruladı.

499- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. O Süfyân'dan, o Habîb b. Ebî Sâbit'ten, o da İbrâhîm'den rivâyet

⁷¹⁶ Ahmed (6768, 6864), Buhârî (34, 2459) ve Müslim (58) rivâyet etmiştir.

⁷¹⁷ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (958) rivâyet etmiştir. Benzeri 485. maddede geçmişti. Ebû Dâvûd (4927) Müslim b. İbrâhîm'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bize Sellâm b. Miskîn'in, Ebû Vâil'i bir düğün yemeğinde gören bir şeyhten tahdis ettiğine göre insanlar oynamaya ve şarkı söyleyerek dans etmeye başladılar. Bunun üzerine Ebû Vâil elbisesini sırtından attı ve şöyle dedi: Abdullah'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.” İsnâdı zayıftır.

etti. O bize ayrıca el-Hasen- Ebû Miskîn kanalıyla İbrâhîm'den onun şöyle dediğini tahdis etti: “Şarkı kalpte nifakı bitirir.”

500- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Eşheb tahdis etti, dedi ki: Bize Tarîf b. Şihâb tahdis etti, dedi ki: Hasen'e “Bazı kimseler nifak diye bir şeyin olmadığını iddia ediyorlar ve nifaktan korkmuyorlar” dedim. Hasen bunun üzerine şöyle dedi: “Vallahi nifaktan berî olduğumu bilmem bana dünya dolusu altından daha sevimlidir.”

Alî “Tılâu'l ard dünya dolusu demektir” dedi.⁷¹⁸

501- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Abdullah b. İsâ'dan, onun Cumey' b. Umeyr'den -ya da İbn Saîd'den⁷¹⁹- onun dayısı Ebû Burde b. Niyâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte Bakî-i Musallâ'ya çıktım. Elini bir yiyeceğin içine daldırdı ve çıkardı. Yiyecekte hile yapılmış olduğunu ya da (yiyeceğin altıyla üstünün) farklı olduğunu gördü. Bunun üzerine “Bizi aldatan bizden değildir” buyurdu.⁷²⁰

502- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' ve Abdurrahmân tahdis etti. Onların Süfyân'dan, onun Sa'd b. İbrâhîm'den, onun Ömer b. Ebî Seleme'den, onun babasından, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kur'ân hakkında tartışmak küfürdür.”⁷²¹

503- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Sa'd -yani İbn Saîd- tahdis etti, dedi

⁷¹⁸ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1127) Abdullah tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. Ayrıca el-Firyâbî “Sıfetu'n Nifâk”ta (72, 85) rivâyet etmiştir.

⁷¹⁹ “Müsned”de “şüphe etmedi” diye geçmektedir.

⁷²⁰ Ahmed (15833, 16489) rivâyet etmiştir. Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan şâhidi zikredilmişti. (288)

⁷²¹ Ahmed (10202) bu tarikten “Kur'ân hakkında cidâle girmek küfürdür” lafızıyla rivâyet etmiştir. Sahihtir. Daha önce geçmişti. (270-273)

ki: Said b. el-Museyyeb'i şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Nesebinden başkasını iddia eden kimse(nin) ya da az da olsa nesebinden bir şeyi terk eden kimse(nin yaptığı) küfürdür.”⁷²²

504- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, dedi ki: Bize Habîb -yani İbnu's Şehîd- tahdis etti. Onun Meymûn b. Mihrân'dan, onun Ebû Adiyy el-Kindî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) “Ey Zeyd b. Sâbit! Okumakta olduklarımız arasında ‘Babalarınızdan intifâ etmeyin (onların nesebinden çıkmayın), çünkü bu küfürdür’ âyetini de okuduğumuzu biliyorsun değil mi?” diye sordu. Zeyd de “Biliyorum” dedi.⁷²³

505- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be, Ebû Belc'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Amr b. Meymûn'u Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) kanalıyla Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: “Kimi imanın tadını alması mutlu edecekse kulu ancak Allah için sevsin.”⁷²⁴

506- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer tahdis etti. Onun Said b. Said el-Makburî'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Sümâme b. Üsâl -ya da Üsâle- müslüman oldu. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “Onu Falanoğulları'nın bahçesine götürün ve ona gusletmesini söyleyin” buyurdu.⁷²⁵

⁷²² İsnâdı munkatıdır. Benzeri 93. ve 368. maddelerde Ebû Bekr ve İbn Mes'ûd (*radiyallahu anhum*)'dan nakledilmişti.

⁷²³ “Fedâilu'l Kur'ân'da Ebû Ubeyd (712) ve “İthâfu'l Mehera”da (3341) geçtiği üzere İshâk b. Râhûye rivâyet etmiştir. Orada “Bu sikâ kimselerden oluşan bir isnaddır” denmiştir.

⁷²⁴ Ahmed (10738), Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin “Müsned”indeki (2617) tarîkinden rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir. Sahihayn'daki ve diğer kaynaklardaki şâhidleri daha önce geçmişti.(52, 53, 124)

⁷²⁵ Ahmed (8037) rivâyet etmiştir. İsnâdında kendisinde bir miktar zayıflık bulunan Abdullah b. Ömer vardır. Bunu Abdurrazzâk da İbn Ömer'in iki oğlu Abdullah

507- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Eğarr'dan, onun Halife b. Husayn'dan, onun dedesi Kays b. Âsım'dan rivâyet ettiğine göre o müslüman olmuş, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de ona su ve sidr ile gusletmesini emretmiştir.⁷²⁶

508- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Eğarr'dan, onun Halife b. Husayn'dan, onun dedesi Kays b. Âsım'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına gittim. Müslüman olmak istiyordum. Derken müslüman oldum. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana gusletmemi emretti, ben de su ve sidr ile guslettim."⁷²⁷

509- Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer tahdis etti. Onun Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Sümâme b. Üsâl'e müslüman olduğu zaman gusletmesini ve iki rekât namaz kılmasını emretmiştir.⁷²⁸

510- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Onu yeni müslüman olan kimse hakkında "Gusül ile başlar" derken işittim.⁷²⁹

ve Ubeydullah tarikinden sahih bir isnadla rivâyet etmiştir. Bunun sahih şahidleri az ileride gelecektir.

⁷²⁶ Ahmed (20611), Ebû Dâvûd (355) ve Tirmizî (605) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: "Bu kendisini ancak bu vecihten bildiğimiz hasen bir hadistir. İlim ehlinin nezdinde buna göre amel edilir. Onlar kişinin müslüman olduktan sonra gusletmesini ve elbiselerini yıkamasını güzel görürler."

⁷²⁷ Abdurrazzâk (19225) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁷²⁸ Abdurrazzâk (9834) rivâyet edip şöyle demiştir: "Bize Ömer'in iki oğlu Ubeydullah ve Abdullah, el-Makburî'den bunu haber verdi." İsnâdı sahihtir. Benzeri az önce geçmişti.

⁷²⁹ Abdurrazzâk (9836) rivâyet etmiştir.

511- Dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Leys b. Sa'd tahdis etti, dedi ki: Bana Saîd'in tahdis ettiğine göre o Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken iştmişti: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Necd tarafına bir süvârî birliği gönderdi. Birlik Benî Hanîfe'den Sümâme b. Üsâl denen bir adamı getirdi. O Yemâme'nin efendisi idi. Onu mescidin direklerinden birine bağladılar. Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onun yanına çıktı ve ona "Ne-yin var ey Sümâme?" diye sordu. Sümâme "Hayrım var ey Muhammed!" dedi. "(Beni) öldürürsen kan sahibi (yani değerli) birini öldürmüş olursun. (Beni) nimetlendirirsen nimetin karşılığını verecek birini nimetlendirmiş olursun. Eğer mal istiyorsan; iste, sana dilediğin kadarı verilecektir." Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onu ertesi güne kadar bıraktı. Sonra ona aynı şeyi üç defa söyledi. Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Sümâme'yi götürün!" buyurdu. O mescidin yakınlarında bulunan hurma ağaçlarına götürüldü. Gusletti. Sonra mescide girip "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ediyorum" dedi.⁷³⁰

512- Bize Ebû Bekr el-Mervezî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid b. Hayyân tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'kil b. Ubeydullah el-Absî tahdis etti, dedi ki: Sâlim el-Eftasî karşıma za ircâ ile geldi ve onu sundu. Ashâbımız bundan oldukça geri durdular. Bundan geri durmak hususunda en sıkıları arasında Meymûn b. Mihrân ve Abdulkerîm b. Mâlik el-Cezerî de vardı. Abdulkerîm mescid dışında herhangi bir çatının onu ve kendisini aynı anda barındırmayacağına dair Allah'a ahit vermişti.

⁷³⁰ Ahmed (9833), Buhârî (462, 469, 2422, 2423) ve Müslim (1764) rivâyet etmiştir. Tembih: Bu eserden sonra el-Hallâl (*rahimehullah*) "Ebû Abdullah (*rahimehullah*)'ın 'el-Îmân' kitabının sonu" demiştir. Ben burada zikrettiğim hadisleri ve eserleri el-Hallâl'in el-Mervezî'den rivâyetle kaleme aldığı "es-Sünne" kitabındaki imanla ilgili baplarda, baplara uygunluğuna göre farklı yerlerde zikretmiş olduğu hadislerden ve eserlerden derledim. El-Hallâl (*rahimehullah*) da bunların İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın kendisiyle İbn Ebî Remze'ye (iman meselelerini) öğrettiği kitabından olduğuna işârette bulunmuştur. Nitekim bu mukaddimede açıklanmıştı.

Ma'kil dedi ki: Sonra haccettim. Arkadaşlarımdan birkaç kişi ile beraber Atâ b. Ebî Rabâh'ın yanına girdim. Yûsuf Süresi'ni okuyordu. "Resûller ümitsizliğe düşüp de (kavimleri) onlara yalan söylendiğini sandıkları zaman" buyruğunu tahfif ile okuduğunu işittim.⁷³¹

(Ma'kil devam edip) şöyle dedi: Ona "Sana ihtiyacımız var, bizi yalnız bırak" dedim. Söylediğimi yaptı. Ona bizim tarafımızdaki bazı kimselerin yenilik ortaya çıkardığını, kelâma daldığını ve "Namaz ve zekât dinden değildir" dediklerini bildirdim.

Dedi ki: "Allah '*Onlar ancak dini Allah'a özgüleyerek, hanifler olarak O'na ibâdet etmekle, namazı kılmakla ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı*' (Beyyine, 5) buyurmuyor mu? Demek ki namaz ve zekât dindendir." Sonra ona "Onlar ayrıca imanda artışın söz konusu olamayacağını söylüyorlar" dedim. Dedi ki: "Allah (*azze ve celle*) indirdikleri arasında '*İmanlarına iman katsınlar diye...*' (Feth, 4) buyurmamış mıdır? Onlardaki artan bu iman nedir?"

Dedim ki: "Onlar senin kendilerinden olduğunu iddia ediyorlar. Bana ulaştığına göre Zerr⁷³² ashâbı arasında senin yanına girmiş. Sana görüşlerini sunmuşlar. Sen de onu kabul etmişsin ve bu şeyi söylemişsin." Dedi ki: "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki hayır, böyle bir şey olmadı." Bunu iki veya üç kere tekrar etti. Sonra Medîne'ye gittim. Nâfi'nin yanına oturdum. "Ey Ebû Abdullah, sana ihtiyacım var" dedim. "Gizli mi, açık mı?" diye sordu. "Açık değil gizli" dedim. "Nice sır vardır ki kendisinde bir hayır yoktur" dedi. "Bu onlardan değil" dedim. İkinci namazını kıldıktan sonra kalkıp elimden tuttu ve küçük kapıdan çıktı. Kısacıyı beklemedi. Sonra "İhtiyacın nedir?" diye sordu. "Şunu yanımdan uzaklaştır" dedim. Bunun üzerine "Uzaklaş

⁷³¹ "Kuzibû" kelimesini kastetmektedir. Yedi kıraat imamından bunu şedde ile "kuzzibû" olarak okuyanlar vardır.

Tahfif ile okunduğu takdirde mana yukarıdaki gibi olmakta, teşdîd ile okunduğu takdirde de mana "*Resûller ümitsizliğe düşüp de yalanlandıklarını gördükleri zaman...*" olmaktadır. (Çevirenin Notu)

⁷³² Aslında "Ebû Zerr" diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım "es-Sünne"dendir.

Amr!" dedi. Sonra ona görüşlerinin başlangıcını söz konusu ettim. Bunun üzerine dedi ki: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

'Lâ ilâhe illallâh demelerine kadar kılıçla onlara vurmakla emrolundum. Lâ ilâhe illallâh dedikleri zaman kanlarını ve mallarını -hakkı ile olması hâriç- benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah (*azze ve celle*)'ye aittir."

Dedim ki: "Onlar diyorlar ki: 'Namaz farzdır ama biz namaz kılmayız. Şarap haramdır ama biz onu içeriz. Anaları nikâhlamak haramdır fakat biz nikâhlarız.'" Bunun üzerine elini elimden hızla çekti ve "Kim bunu yaparsa kâfirdir!" dedi.

Ma'kil (devam ederek) şöyle dedi: Sonra ez-Zuhrî ile karşılaştım ve ona da onların görüşlerini aktardım. Dedi ki: "Subhânallah! İnsanlar tartışmalara mı başladılar?! Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Çalan çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. İçen şarap içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez."

Ma'kil (devam ederek) şöyle dedi: Sonra el-Hakem b. Uteybe ile karşılaştım. "Meymûn'a ve Abdülkerîm'e ulaştığına göre senin yanına Mürcie'den bazı kimseler girmiş ve sana görüşlerini sunmuşlar, sen de görüşlerini kabul etmişsin" dedim. "Abdülkerîm ve Meymûn hakkımdaki bu iddiayı kabul ettiler mi peki?" diye sordu. "Hayır" dedim. Dedi ki: "Hasta olduğum bir zamanda yanıma onlardan on iki adam girdi. Dediler ki: 'Ey Ebû Muhammed! Sana ulaştı mı: Bir adam Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e Habeşli siyâhî bir câriyeyle geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, benim bir köle azat etme borcum var, bunu mümine görüyor musun?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ediyor musun?" diye sordu. (Câriye) "Evet" dedi. (Rasulullah) "Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ediyor musun?" diye sordu. (Câriye) "Evet" dedi. (Rasulullah) "Cennetin hak olduğuna ve cehennemnin hak olduğuna şehâdet ediyor musun?" diye sordu. (Câriye) "Evet" dedi. (Rasulullah) "Allah (*azze ve celle*)'nin seni ölümden sonra dirilteceğine şehâdet ediyor musun?" diye sordu. (Câriye) "Evet" dedi. Bunun üzerine (Rasulullah) "Onu azat et, zi-

ra müminedir" buyurdu.' (El-Hakem b. Uteybe dedi ki:) Sonra yanımdan benim kendilerinden olduğumu iddia ederek çıktılar."

Ma'kil (devam ederek) şöyle dedi: Sonra Meymûn b. Mihrân'ın yanına oturdum. Ona "Ey Ebû Eyyûb, bize bir sûre okuyup onu tefsir et-sen?" denildi. Bunun üzerine o "İze's şemsu kuvvirat"ı okudu. -Ya da "İze's şemsu kuvvirat" okundu- "Orada kendisine itaat edildir, güvenilirdir" (Tekvîr, 21) buyruğuna gelince dedi ki: "Bu Cibrîl (aleyhisse-lam)'dır. İmanın Cibrîl'in imanının gibi olduğunu söyleyene yazıklar olsun!"⁷³³

513- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Kâmil ve el-Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dediler ki: Bize Şerîk tahdis etti.

Bize ayrıca Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun Ebû İshâk'tan, onun el-Berâ b. Âzib (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o "Allah imanınızı zâyî edecek değildir" (Bakara, 143) buyruğu hakkında "Beyt-i Makdis'e doğru kıldığınız namazlarınızı" demiştir.⁷³⁴

514- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti. Onun Simâk'tan, onun İkrime'den, onun İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Ka'be'ye yöneldiği zaman "Ey Allah'ın Resûlü, Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmakta oldukları hâlde ölenlerin durumu ne olacak?" dediler. Bunun üzerine Allah tebâre-ke ve teâlâ "Allah imanınızı zayî edecek değildir" (Bakara, 143) buyru-ğunu indirdi.⁷³⁵

⁷³³ Abdullah "es-Sünne"de (806) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁷³⁴ Saîd b. Mansûr "Tefsîr"inde (225), et-Taberî "Tefsîr"inde (2/17) ve İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1186) rivâyet etmiştir. Bir sonraki esere bakınız.

⁷³⁵ Ahmed (3249) ve Buhârî (40) rivâyet etmiştir.

İbn Batta (rahimehullah) "el-İbânetu'l Kubrâ"da şöyle demiştir: "Namazı kılmak amelin ta kendisidir ve o resûllerin kendisiyle gönderildikleri, müminlere emre-dilmiş olan dindir. Şu hâlde -Allah rahmet edesiceler- 'Namaz imandan değildir' di-

515- Bize Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hâşim b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize el-Ferac tahdis etti, dedi ki: Bize Lukmân, el-Hâris b. Muâviye'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ben içerisinde Ebu'd Derdâ (*radıyallahu anh*)'ın da bulunduğu bir halkada oturmaktaydım. O, o gün bizi Deccâl'e karşı uyarıyordu. "Vallahi Deccâl'den başkası bana Deccâl'den daha korkutucu gelmektedir" dedim. "Sana Deccâl'den daha korkutucu gelen nedir?" diye sordu. "Ben farkında olmadığım hâlde imanımın benden çekilip alınmasından endişe ediyorum" dedim. Bunun üzerine dedi ki: "Senin doğuran ana Allah'ındır, Kindeli kadının oğlu!⁷³⁶ [İnsanlar arasında senin endişelendiğin şeyden endişelenen yüz kişi görebiliyor musun?] İnsanlar arasında senin endişelendiğin şeyden endişelenen elli kişi görebiliyor musun? Seni doğuran ana Allah'ındır, Kindeli kadının oğlu! İnsanlar arasında senin endişelendiğin şeyden endişelenen on kişi görebiliyor musun? Seni doğuran ana Allah'ındır, Kindeli kadının oğlu! İnsanlar arasında senin endişelendiğin şeyden endişelenen üç kişi görebiliyor musun? Vallahi hangi adam imanını kendisinden alınmasından kendisini güvende hissetmişse mutlaka iman ondan alınmıştır. Alınmıştır da o imanın yokluğunu hissetmemiştir."⁷³⁷

yenler hakkında ne düşünürsünüz? Hâlbuki Allah (*azze ve celle*) 'Ona yönelmiş kimseler olarak (yüzünüzü dine çevirin), O'ndan korkun, namazı kılın ve müşriklerden olmayın' (Rûm, 31) buyurmaktadır. Görüldüğü gibi Allah namazı terk eden kimseyi imanın dışına çıkmış olan bir müşrik konumuna yerleştirmiştir. Çünkü müminlere yönelik bu hitap onlara namazı terk ederek imandan çıkıp müşrik olmamaları için bir uyarıdır."

⁷³⁶ Tembih: "Seni doğuran ana Allah'ındır" ifâdesi Araplar arasında "Helâl olsun sana!" anlamında bir övgü ifâdesidir. (Çevirenin Notu)

⁷³⁷ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1128) Abdullah tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. İki köşeli parantez arası oradandır.

El-Firyâbî "Sıfetu'n Nifâk"ta (75) el-Vadîn b. Atâ kanalıyla Yezîd b. Mersed'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İçerisinde Ebu'd Derdâ'nın da bulunduğu bir mecliste Deccâl'den söz edildi. Nevf el-Bekâlî "Deccâl'den başka bir şey bana Deccâl'den daha korkunç gelmektedir" dedi. Ebu'd Derdâ "Nedir o?" diye sordu. Nevf "Farkında olmadığım hâlde imanımın benden alınmasından korkuyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebu'd Derdâ "Anan seni yitirsin Kindeli kadının oğ-

516- Bize yine Ebû Bekr el-Merrûzî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Sâlim'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kardeşine hayâ konusunda nasihat eden bir adam görmüş, bunun üzerine "Hayâ imandandır" buyurmuştur.⁷³⁸

517- Bize yine Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Hayâ imandandır. İman da cennettir. Bezâ (hayâsızlık) cefâdandır. Cefâ ise ateştedir."⁷³⁹

lu, acaba dünyada senin endişelendiğin şeyden endişelenen elli kişi var mıdır?" dedi. Sonra "otuz kişi" dedi. Sonra "yirmi kişi" dedi. Sonra "on kişi" dedi. Sonra "beş kişi" dedi. Sonra "üç kişi" dedi. Bunları her dediğinde "Anan seni yitirsin!" de diyordu. Ebu'd Derdâ sonra şöyle dedi: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki hangi kul imanı hususunda kendisini güvende hissetmişse mutlaka imanı kendisinden alınmıştır da o imanının yokluğunu hissetmemiştir. Yine nefsim elinde olana yemin ederim ki iman tıpkı gömlek gibidir. Kişi onu bir giyer bir çıkarır."

Yine el-Firyâbî'nin "Sıfetu'n Nifâk"ında (73) rivâyet edildiğine göre Cubeyr b. Nufeyr şöyle demiştir: "Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'ı namazının sonunda teşehhüdü bitirdikten sonra Allah'a nifaktan sığınırken işittim. Uzun uzun nifaktan Allah'a sığındı." Bunun üzerine Cubeyr "Sen neredesin, nifak nerede ey Ebu'd Derdâ?" dedi. Bunun üzerine o şöyle cevap verdi: "Bize karışma! Vallahi kişi bir anda dininden dönüp onu üzerinden çıkarırverir."

Yine "Sıfetu'n Nifâk"ta (73) Ümmü'd Derdâ'dan rivâyet edildiğine göre Ebu'd Derdâ ölünün düzgün bir hâl üzere öldüğünü gördüğü zaman "Ne mutlu ona, keşke onun yerinde olsaydım" derdi. Ümmü'd Derdâ ona "Neden böyle söylüyorsun?" diye sordu. Ebu'd Derdâ "Kişinin mümin sabahlayıp akşama münâfık çıkacağını bilmiyor musun ahmak kadın?" dedi. Ümmü'd Derdâ "Nasıl?" diye sordu. Ebu'd Derdâ dedi ki: "Farkında olmadan imanı kendisinden alınır. Bu yüzden şu kimsenin ölmesi benim namaz kılıp oruç tutarak yaşamamdan daha çok gıpta edilecek bir durumdur."

⁷³⁸ Abdullah "es-Sünne"de bu tarikten rivâyet etmiştir. Tahrîci 38. maddede geçmişti.

⁷³⁹ Ahmed (10512) ve "el-İmân"da İbn Ebî Şeybe (42) rivâyet etmiştir. Sahihdir.

518- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Bize ayrıca el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Sühey'l'den, onun Abdullah b. Dî-nâr'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Hayâ imandan bir şûbedir."⁷⁴⁰

519- Bize yine Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. Bize ayrıca Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bana Şu'be tahdis etti, dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim: "Herhangi biriniz kendisi için istediğini kardeşi -ya da komşusu, Haccâc 'kardeşi' lafzı hususunda şüphe etmedi- için istemediği sürece iman etmiş olamaz."⁷⁴¹

520- Bize Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde, Enes (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Herhangi biriniz kendisi için istediğini kardeşi -ya da komşusu, Şu'be burada şüphe etti- için de istemediği sürece iman etmiş olmaz."⁷⁴²

521- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Seleme, Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

⁷⁴⁰ Ahmed (9710) ve Müslim (35) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan benzerini rivâyet etmiştir. Yine Müslim (36) İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan benzerini rivâyet etmiştir.

⁷⁴¹ Ahmed (13874).. Sahih bir hadistir. Tahrîci 52. ve 53. maddelerde geçmiştir.

⁷⁴² Ahmed (12801) rivâyet etmiştir.

“Müminler arasında imanı en kâmil olan kimse onlar arasında en güzel ahlâka sahip olan kimsedir. Sizin en hayırlınız kadınlarınıza en iyi davrananınızdır.”⁷⁴³

522- Bize Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ tahdis etti. Onun Ebû Kılâbe'den, onun Âişe (*radiyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Müminler arasında en güzel ahlâka sahip ve ehline karşı en yumuşak kimse onlar arasında en kâmil imana sahip olan kimselerdendir.”⁷⁴⁴

523- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Vekî'nin Şerîk'ten, onun Hilâl b. Humeyd'den, onun Abdullah b. Ukeym'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ın dua ederken şöyle dediğini işittim: “Allah'ım, Sen bizim imanımızı, yakînimizi ve anlayışımızı arttır!”⁷⁴⁵

524- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Mis'ar'dan, onun Câmi' b. Şeddâd'dan, onun el-Esved b. Hilâl'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Muâz (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Bizimle oturun da bir süre iman edelim.”⁷⁴⁶

⁷⁴³ Ahmed (10106) ve “Hasen sahih bir hadistir” diyerek Tirmizî (1162) rivâyet etmiştir.

⁷⁴⁴ Ahmed (24204) ve “es-Sünne”de oğlu Abdullah (758) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Fakat bir önceki eser kendisini desteklemektedir.

⁷⁴⁵ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (774) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

İbn Hacer'in “Fethu'l Bâri”sinde (1/48) şunlar geçmektedir: “Ahmed'in ‘el-İmân'ında Abdullah b. Ukeym tarikiyle İbn Mes'ûd'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Allahım; imanımızı, yakînimizi ve anlayışımızı arttır!’ İsnâdı sahihtir.”

⁷⁴⁶ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1218) Abdullah tarikiyle babasından rivâyet etmiştir. Tahrîci 387. maddede geçmişti.

525- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Talha tahdis etti, dedi ki: Bize Zubeyd'in Zerr'den haber verdiği göre Ömer b. el-Hattâb halklardaki ashâbından bir iki adamın elinden tutup "Gelin imanımızı arttıralım" derdi.⁷⁴⁷

526- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Ebû Ca'fer el-Hatmî'den, onun babasından, onun dedesi Umeyr b. Habib'den rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır" dedi. "Onun artması ve azalması nedir?" diye soruldu. Dedi ki: "Allah (*azze ve celle*)'yi zikrettiğimiz, O'na hamd ettiğimiz ve O'nu tesbih ettiğimiz zaman; işte bu imanın artmasıdır. Gaflete düştüğümüz, kusur işlediğimiz ve kötülük yaptığımız zaman; bu da imanın azalmasıdır."⁷⁴⁸

527- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Heysem b. Hârice tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ayyâş tahdis etti. Onun Safvân b. Amr'dan, onun Abdullah b. Rabîa el-Hadramî'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır" derdi.⁷⁴⁹

528- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Heysem b. Hârice tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Ayyâş tahdis etti. Onun Harîz b. Osmân'dan, onun el-Hâris b. Muhmir'den, onun Ebu'd Derdâ (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır" demiştir.⁷⁵⁰

529- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Sureyc b. en-Nu'mân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah

⁷⁴⁷ Tahrîci 423. maddede geçmişti.

⁷⁴⁸ Tahrîci 421. maddede geçmişti.

⁷⁴⁹ Abdullah "es-Sünne"de (609) rivâyet etmiştir. Ebû Hureyre'den sahih değildir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁷⁵⁰ Abdullah "es-Sünne"de (610) rivâyet etmiştir. Ebu'd Derdâ'dan sahih değildir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

b. Nâfi' tahdis etti, dedi ki: Mâlik "İman söz ve ameldir, artar ve azalır" derdi.⁷⁵¹

530- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nuaym tahdis etti, dedi ki: Süfyân'ı "İman artar ve azalır" derken işittim.⁷⁵²

531- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed b. Hassân tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî tahdis etti. Onun Yezîd'den, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o "İman artar ve azalır, söz ve ameldir" demiştir.⁷⁵³

532- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti. Onun Ebu'l Heysem'den, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o "*Fakat kalbimin mutmain olması için*" (Bakara, 260) buyruğu hakkında "imanının artması için" demiştir.⁷⁵⁴

533- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Onun Süfyân'dan, onun Hişâm b. Urve'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o "Bir kulun güvenilirliği azalmışsa mutlaka imanı da azalmıştır" demiştir.⁷⁵⁵

534- Bize Ebû Bekr el-Merrûzî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus'un el-Hasen'den tahdis ettiğine göre bir adam İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ın yanında "Ben müminim" dedi. (İbn Mes'ûd) "Ne diyor?" diye sordu. "Ben müminim' diyor" dedi(ler). (İbn Mes'ûd) "Sorun bakalım, o cennetlik miymiş?" dedi. Bunun üzerine "Sen cennetlik misin?" diye sordu-

⁷⁵¹ Abdullah "es-Sünne"de (615) rivâyet etmiştir.

⁷⁵² Abdullah "es-Sünne"de (591) rivâyet etmiştir.

⁷⁵³ Abdullah "es-Sünne"de (598, 673) rivâyet etmiştir.

⁷⁵⁴ Abdullah "es-Sünne"de (775) rivâyet etmiştir.

⁷⁵⁵ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (10), Abdullah "es-Sünne"de (772) rivâyet etmiştir.

lar. Adam "En iyi Allah bilir" dedi. Bunun üzerine (İbn Mes'ûd) "Sonra-kini (Allah'a) havale ettiğin gibi öncekini de havâle etseydin ya!" dedi.⁷⁵⁶

535- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Muğîre'den, onun Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre Mürcie'den kelâm ile uğraşan dokumacı bir adama Abdullah (*radıyallahu anh*)'ın iman hakkındaki sözü ulaştı da "Bu bir alimin zellesidir" dedi.⁷⁵⁷

536- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti. Bana ayrıca Abdulmelik el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ebî Zî'b haber verdi. Onun ez-Zuhrî'den, onun Âmir b. Sa'd b. Mâlik'ten, onun babasından, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre ona birkaç kişi geldi ve ondan (mal) istediler. Bir adam dışında onların hepsine verdi. Sa'd (*radıyallahu anh*) dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, onlara verdin ama falancaya vermedin, vallahi ben onu mümin görüyorum" dedim. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Ya da müslüman" buyurdu. Sa'd bunu ona üç defa "mümin" diye söyledi. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de ona hep "Ya da müslüman" diye karşılık verdi. Sonra Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üçüncü seferde şöyle buyurdu:

"Vallahi ben kişiye başkası bana ondan daha sevimli olduğu hâlde, Allah (azze ve celle)'nin onu yüz üstü cehenneme devirmesinden endişelendiğim için ihsanda bulunurum."⁷⁵⁸

537- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti. Bana ayrıca Abdulmelik el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize Ah-

⁷⁵⁶ İbn Batta "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1191) Abdullah tarîkiyle babasından rivâyet etmiştir. Benzeri daha önce (177, 178, 180, 203, 206) geçmişti. İbn Mes'ûd'dan sahihtir.

⁷⁵⁷ Abdullah "es-Sünne"de (602) rivâyet etmiştir. Bu eserin zayıflığı Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (51) beyân edilmişti.

⁷⁵⁸ Ahmed (1579) rivâyet etmiştir. Hadis muttefekun aleyhtir. Nitekim tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (36) geçmişti.

med b. Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Âmir b. Sa'd'dan, onun babasından, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o onlardan bir adama (mal) vermişti. Sa'd "Ey Allah'ın Nebîsi, falana verdin ama mümin olduğu hâlde falancaya bir şey vermedin?" dedi. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Ya da müslüman" buyurdu. Sa'd bunu üç defa tekrar etti. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) her defasında "Ya da müslüman" diyordu. Sonra Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: "Ben bazı kimselere veririm. Bana onlardan daha sevimli olan kimseleri ise bırakırım ve onlara bir şey vermem. Yüz üstü cehenneme devrilmelerinden endişelendiğim için böyle yaparım."⁷⁵⁹

538- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun ez-Zuhrî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Şu hâlde biz İslâm'ı söz, imanı amel görüyoruz."⁷⁶⁰

539- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hârûn b. Ma'rûf tahdis etti, dedi ki: Bize Damra tahdis etti. Onun İbn Şevzeb'den, onun Muhammed b. Cuhâde'den, onun Seleme b. Kuheyl'den, onun Huzeyl b. Şurahbîl'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Ebû Bekr (*radiyallahu anh*)'ın imanı yeryüzündekilerin tamamının imanıyla tartılacak olsa onlara ağır basardı."⁷⁶¹

⁷⁵⁹ Ahmed (1522) rivâyet etmiştir.

⁷⁶⁰ Abdullah "es-Sünne"de (729) rivâyet etmiştir.

İbn Teymiyye "Mecmû'ul Fetâvâ"da (7/415) şunları söylemiştir: "Şehâdeteyni telaffuz eden her kimse yahudilerden ve hristiyanlardan ayrılan ve müslümanlara uygulanan İslâm hükümleri kendisine uygulanan bir müslüman hâline geldiğine göre bu istisnâda bulunmaksızın kesin bir şekilde söylenecek hususlardan olmaktadır. Bundan dolayı ez-Zuhrî 'İslâm sözdür' demiştir. Ahmed ve başkaları da bu hususta ona muvâfakat etmiştir. Ahmed ona muvâfakat etmekle vacip olan İslâm'ın sözden ibâret olduğunu kastetmemiştir. Zira ez-Zuhrî bu mesele kendisine kapalı kalmayacak kadar büyük bir insandır. İşte Ahmed İslâm'ın sözden ibâret zannedileceğinden endişelendiğinden dolayı bunu ikinci cevabında zikretmemiştir..."

⁷⁶¹ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (796) rivâyet etmiştir.

540- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Hasen b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun Alî b. Zeyd'den, onun Yûnus b. Ubeyd'den ve Humeyd'den, onların Enes (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiklerine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Mümin insanların kendisinden güvende olduğu kimsedir. Müslüman müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir. Muhâcir kötülüğü terk eden kimsedir. Nefsim elinde olana yemin ederim ki komşusunun kendisinin kötülüklerinden güvende olmadığı kimse cennete giremez."⁷⁶²

541- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Affan tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun İbrâhîm'den, onun Al-kame'den, onun Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Cennete kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir bulunan kimse giremez. Cehenneme de kalbinde hardal tanesi kadar ağırlığınca bulunan kimse girmez."⁷⁶³

542- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer tahdis etti. Onun Zeyd b. Eslem'den, onun Atâ b. Yesâr'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'tan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kim varsa ateşten çıkarın!" Ebû Saîd dedi ki: Şüpheye düşen "*Şüphesiz Allah zerre ağırlığınca zulmetmez*" (*Nisâ, 40*) âyetini okusun.⁷⁶⁴

⁷⁶² Ahmed (12561), Ebû Ya'lâ (4187) ve "Sahîh"inde İbn Hibbân (510) rivâyet etmiştir. El-Münzirî (3/240) şöyle demiştir: "Ahmed'in isnâdı ceyyiddir. Alî b. Zeyd, Humeyd ve Yûnus b. Ubeyd ona mutabaat etmiştir."

⁷⁶³ Ahmed (3913, 4310, 3947) ve Müslim (148) rivâyet etmiştir.

⁷⁶⁴ Ahmed (11898), Buhârî (22) ve Müslim (373) bundan daha uzun bir metinle rivâyet etmiştir.

543- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize ayrıca el-Meymûnî haber verdi, dedi ki: Bize İbn Hanbel tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Numeyr, Ca'fer el-Ahmer'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Mansûr b. el-Mu'temir bir meselede "Ben sapık ve bidatçı Mürcie'nin dediği gibi demem" dedi.⁷⁶⁵

544- Bize Ebû Bekr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, dedi ki: Şerîk'in Mürcie'yi söz konusu edip şöyle dediğini işittim: "Onlar en pis topluluktur. Yine pislik olarak sana Râfıza yeter. Fakat Mürcie Allah hakkında yalan söylemektedir."⁷⁶⁶

Abdullah b. Ahmed'in "Kitâbu's Sünnne"deki İman

Bablarında Babasından Tek Başına Rivâyet Ettikleri

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla. Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm O'nun nebisinin, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

İmam Ahmed'in oğlu İmam Abdullah "Kitâbu's Sünnne"de iman ve Mürcie'ye reddiye hususunda tam bir bab açmış, bu babda babasından bazı hadisler ve eserler rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadislerin ve eserlerin sayısı yüz altmış üçtür. Bu rivâyetlerin çoğunluğu önümüzdeki "Kitâbu'l İmân"da yer almaktadır. Şu kadar var ki onun "Kitâbu's Sünnne"de babasından aktardığı bazı rivâyetler burada (yani el-Hallâl'in kitabında) gelmemiştir. Ben de alınacak fâidenin tamam olması adına bu rivâyetleri kitaba eklemeyi uygun gördüm. Bu rivâyetleri, "Kitâbu's Sünnne"deki tahriclerimi yeterli gördüğümünden dolayı tahricsiz olarak zikredeceğim. Başta ve sonra Allah'a hamd olsun. Allah nebîsine, onun âline ve ashâbına salât ve selâm etsin.

⁷⁶⁵ Âcurrî "eş-Şerîa"da (301) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Abdullah da "es-Sünnne"de (600, 685) rivâyet etmiştir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız.

⁷⁶⁶ Âcurrî "eş-Şerîa"da (301) musannifin tarîkinden rivâyet etmiştir. Abdullah da "es-Sünnne"de (601) rivâyet etmiştir. Lâlekâî de (1817) Mansûr b. el-Mu'temir'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah'ın düşmanlarıdır onlar: Mürcie ve Râfıza!"

İmam Ahmed'in Oğlu Abdullah "es-Sünne" Kitabında İman
ve Mürcie'ye Reddiye Bablarında Dedi Ki:

1- Babam (*rahimehullah*)'ın kendisine ircâ hakkında sorulması üzeri-
ne şöyle dediğini işittim: "Biz diyoruz ki: İman söz ve ameldir. Artar ve
azalır. Kişi zina ettiğinde veya şarap içtiğinde imanı azalır."

2- Babama "İman söz ve ameldir, artar ve azalır" diyen fakat
(imanda) istisna yapmayan kimsenin mürciî olup olmadığını sordum.
"Umarım mürciî değildir" dedi.

3- Babamı şöyle derken işittim: "İstisnâ yapmayan kimsenin aley-
hine hüccet Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabir ehline söylediği
'İnşâallah biz de size katılacağız' buyruğudur."

Yine babam şöyle dedi: Bunu bana Abdurrahmân b. Mehdî tahdis
etti, dedi ki: Bize Zuheyr b. Muhammed tahdis etti. Onun Şerîk b. Ebî
Nemir'den, onun Atâ b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre Âişe (*radiyallahu
anha*) şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Âişe'nin gecesi
olduğu zaman dışarı çıkar ve *bu sözü* söylerdi.⁷⁶⁷

4- Muhammed b. Amr dedi ki: Bana Saîd b. Yesâr da tahdis etti. O
Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan, o da Nebî'den -salat ve selâm onun üze-
rine olsun- rivâyet etti.⁷⁶⁸ Bu hadisi Âişe'nin hadisi ile aynı olarak zikret-
ti. Babam dedi ki: "Biz istisnayı ancak amel hakkında söz konusu ederiz.
Zira sözü söylemişizdir."

5- Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Hişâm ve Ebû
Ahmed tahdis etti, dediler ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Alkame b.
Mersed'den, onun Süleymân b. Bureyde'den, onun babasından rivâyet
ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah -salât ve selâm onun üzerine
olsun- onlara kabirlere çıktıkları zaman (söylemeleri gereken şeyi) öğre-

⁷⁶⁷ "Müsned"de (25471) ve "el-İmân"da (11) Ahmed ve Müslim (2215) rivâyet
etmiştir.

⁷⁶⁸ Ahmed (25090) rivâyet etmiştir.

tirdi. Onlardan biri şöyle derdi: “Selâm üzerinize olsun ey müminlerden ve müslümanlardan olan diyar halkı! İnşallah biz de size katılacağız.”⁷⁶⁹

6- Bana babam tahdis etti, dedi ki: Vekî' şöyle derdi: “Haccâc b. Yûsufun imanını Ebû Bekr ve Ömer (*radıyallahu anhuma*)’nın imanını gibi mi görüyorsunuz?!”

7- Bana babam tahdis etti, ben de ona okudum, dedi ki: Bize Mehdi b. Ca’fer tahdis etti, dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Ebû Amr’ın -yani el-Evzâî’nin- Mâlik’in ve Saîd b. Abdulazîz’in “İmanın sonu yoktur, o dâima artış hâlinde” dediklerini işittim. Yine onlar kâmil imana sahip olduğunu, imanının Cibrîl (*aleyhisselam*)’ın imanını gibi olduğunu söyleyen kimseye karşı çıkarlardı.

8- Bana Ya’kûb ed-Devrakî tahdis etti, dedi ki: Abdurrahmân b. Mehdi “Ben imanının farklı derecelerde bulunacağını söylüyorum” dedi. Evzâî de “Zaman ilim öğrenme zamanı değildir, zaman (Sünnet’e) yapışma zamanıdır” derdi.

9- Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. Bahr tahdis etti, dedi ki: Cerîr b. Abdulhamîd’i “İman söz ve ameldir” derken işittim. Yine el-A’mes, Mansûr, Muğîre, Leys, Atâ b. es-Sâib, İsmâîl b. Ebî Hâlid, Umâra b. el-Ka’kâ, el-Alâ b. el-Museyyeb, İbn Şübrûme, Süfyân es-Sevrî, el-Hasen’in ashâbından Ebû Yahyâ ve Hamze ez-Zeyyat “Biz müminleriniz inşaallah” der ve istisnâ yapmayanı kınarlardı.

10- Bize Merv halkından Abde b. Abdurrahîm tahdis etti, dedi ki. Bize Bakıyye haber verdi, dedi ki: Bize Mûsâ b. A’yen el-Cezerî haber verdi, dedi ki: Abdülkerîm b. Mâlik el-Cezerî’nin ve Husayf b. Abdurrahmân’ın “İman artar ve azalır” dediklerini işittim.

11- Bize Muhammed b. Süleymân b. Habîb Luveyn tahdis etti, dedi ki: İbn Uyeyne’yi birçok kez “İman söz ve ameldir” derken işittim. İbn Uyeyne şöyle dedi: “Biz bunu bizden öncekilerden aldık: İman söz ve ameldir. Amelsiz söz olmaz.”

⁷⁶⁹ Ahmed (22985) ve Müslim (2217) rivâyet etmiştir.

İbn Uyeyne'ye "Peki artar ve azalır mı?" diye soruldu. O "Artmayıp ve azalmayıp ne yapacak?!" dedi.

Yine İbn Uyeyne'ye "Rüyet konusunda rivâyet ettiğin şu hadisler?" diye soruldu. "Onları içittiğimiz üzere haktır" dedi.

12- Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti. Onun Dırâr'dan -ki o Ebû Sinân eş-Şeybânî'dir- onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o "Allah (*azze ve celle*)'ye tevekkül imanın kaynağıdır" demiştir.

13- Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Nâfi' b. Ömer tahdis etti, dedi ki: İbn Ebî Muleyke şöyle dedi: "Fehdân şarap içtiğini söylemektedir. Buna rağmen onun imanının Cibrîl ve Mikâil'in imanı gibi olduğunu iddia etmektedirler!"

14- Dedi ki: Babam (*rahimehullah*)'ın kitabında bulduğuma göre o şöyle demiş: Bana bildirildiğine göre el-Fudayl b. İyâd Enfâl'in baş tarafını okudu. Tâ ki "*İşte onlar hakîkî müminlerdir, Rableri katında kendileri için dereceler, bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır*" (*Enfâl, 4*) buyruğuna geldi. Bitirince şöyle dedi: "Bu âyet sana imanın söz ve amel olduğunu, mümin hakîkî mümin olduğu zaman cennetlik olacağını, hakîkî müminin cennetliklerden olduğuna şehâdet etmeyen kimsenin Allah (*azze ve celle*)'nin kitabından şüphe eden ve onu yalanlayan ya da onun câhili olan bir kimse olduğunu bildirmektedir. Bu sıfatları kendisinde barındıran kimse hakîkî mümindir. Onun imanı kemâle ermiş durumdadır. İman da ancak amelle mükemmelleştirilir. Bir kul dinini arzularının önüne geçirmediği sürece imanını mükemmelleştiremez ve hakîkî bir mümin olamaz. Yine bir kul arzularını dininin önüne geçirmediği sürece helâk olmaz. Ey beyinsiz! Ne câhilsin! 'Ben imânı kemâle ermiş hakîkî bir müminim' demedikçe 'Ben müminim' demeye razı olmuyorsun! Valahi sen Allah (*azze ve celle*)'nin sana farz kıldıklarını yerine getirmedikçe, Allah'ın sana haram kıldıklarından kaçınmadıkça, Allah (*azze ve celle*)'nin sana pay ettiğinden hoşnut olmadıkça ve bunlarla birlikte Allah (*azze ve celle*)'nin (yaptıklarını) senden kabul etmeyeceğinden endişelenmedikçe imânı kâmil hakîkî bir mümin olamazsın."

Yine Fudayl imanı söz ve amel olarak niteledi ve şu âyeti okudu: *“Onlar ancak dini Allah'a özgüleyerek, hanifler olarak O'na ibâdet etmekle, namazı kılmakla ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı.”* (Beyyine, 5)

(Sonra şöyle dedi:) “Allah (azze ve celle) dini söz ve amel ile dosdoğru din olarak isimlendirmiştir. Söz, tevhîdi ikrar etmek ve Nebî'nın (risâleti) tebliğ ettiğine şehâdette bulunmaktır. Amel ise farzları yerine getirip haramlardan kaçınmaktır.”

Sonra şu âyeti okudu: *“Kitab'da İsmâîl'i de an! Şüphesiz o sözünde duran bir kimseydi. Bir resûl ve bir nebî idi. Ehline namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbinin nezdinde kendisinden razı olunan bir kimseydi.”*

Yine Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: *“O, ‘Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin’ diye Nûh'a buyurduklarını, sana vahyettiklerimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya buyurduklarımızı size din kıldı.”* (Şûrâ, 13)

“Görüldüğü üzere din tasdik ve ameldir. Nitekim Allah (azze ve celle) onu bu şekilde nitelemiştir. Nebîlerine ve resûllerine de onu ayakta tutmalarını emretmiştir. Dinde ayrılığa düşmek ise ameli terk etmek ve söz ile amelin arasını ayırmaktır. Allah (azze ve celle) *‘Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse artık sizin din kardeşlerinizdir’* (Tevbe, 11) buyurmuştur. Burada Allah (azze ve celle) şirkten tevbe, söz ve namazı kılıp zekâtı vermek sûretiyle amel kılmıştır. Rey ashâbı ise *‘Namaz, zekât ve farizalardan herhangi biri imandan değildir’* demiştir. Böylece onlar Allah (azze ve celle)'ye iftira atmışlar, O'nun kitabına ve Nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetine muhâlefet etmişlerdir. Eğer onların söylediği doğru olsaydı Ebû Bekr (radiyallahu anı) riddet ehliyle savaşmazdı.”

Yine Fudayl (rahimehullah) şöyle dedi: *“Bidat ehli ‘İman amel olmaksızın sözden ibârettir, iman birdir, insanlar ancak amellerle birbirlerinden farklı derecelerde bulunurlar, iman yönünden birbirlerinden farklı derecelerde bulunmazlar’* demektedir. Kim bunu söylerse esere muhâlefet etmiş ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sözünü reddetmiş olur. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *‘İman*

yetmiş küsur şûbedir. En üstünü Lâ ilâhe illallâh, en aşağısı ise sıkıntı veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir.'

'İman farklı derecelerde bulunmaz' diyen kimsenin sözü 'Farizalar imandan değildir' manasına gelmektedir. Böylece bidat ehli ameli imandan ayırmıştır. 'Allah (*azze ve celle*)'nin farzları imandan değildir' demişlerdir. Bunu söyleyen kimse gerçekten büyük bir iftira ortaya atmış olur. Onun Allah subhânehû'nun emrini reddedip farizaları inkâr ediyor olmasından korkarım.

Sünnet ehli ise şöyle der: Allah (*azze ve celle*) ameli iman yanında zikretmiştir. Allah (*azze ve celle*)'nin farizaları imandandır. Onlar '*İman edenler ve sâlih ameller işleyenler...*' buyruğu hakkında 'Burada amel imana bitişiktir' der. İrca ehli ise 'Burada amel imana bitişik değildir, ondan kopuktur' der. Yine sünnet ehli '*Erkek olsun kadın olsun kim mümin olduğu hâlde sâlih ameller işlerse...*' (*Nisâ, 124*) buyruğu hakkında 'Burada (amel imana) bitişiktir' der. İrca ehli ise 'Hayır, kopuktur' der. Sünnet ehli '*Kim âhireti arzu eder ve mümin olduğu hâlde onun için çabalarsa...*' (*İsrâ, 19*) buyruğu hakkında 'Burada (amel imana) bitişiktir' der. Kur'ân'da buna benzeyen ne kadar âyet varsa Ehli Sünnet onun hakkında 'Burada (amel imana) bitişiktir ve onunla bir aradadır' der. İrca ehli ise 'Kopuktur ve ayrıdır' der. Eğer onların dedikleri doğru olsaydı isyân eden, masiyetler ve haramlar işleyen kimse için bir sıkıntı söz konusu olmazdı. Onun ikrârı kendisine yeterli gelir, amele gerek bırakmazdı. Bu ne kötü ve ne çirkin bir sözdür! Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve mutlaka O'na döneceğiz!"

Yine Fudayl şöyle dedi: "Bizim nezdimizde tevhîde şehâdetten sonra, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in (risâleti) tebliğ ettiğine şehâdetten sonra ve farzları yerine getirmekten sonra imanın aslı ve fer'i; doğru söylemek, emâneti korumak, hıyâneti terk etmek, ahde vefa göstermek, akrabalık bağlarını gözetmek, bütün müslümanlara nasihat etmek ve bütün insanlara merhametli olmaktır."

Ona (yani Fudayl'a) "Bunu kendi görüşüne dayanarak mı söylüyorsunuz yoksa bunu işittin mi?" diye soruldu. Dedi ki: "Hayır, bunu işittik ve

öğrendik. Bunu fakihlerden ve fazîlet sahibi kimselerden almamış olsaydım onu dile getirmezdim.”

Yine Fudayl şöyle dedi: “İrca ehli ‘İman amel olmaksızın sözden ibârettir’ der. Cehmiyye ‘İman söz ve amel olmaksızın marifetten ibârettir’ der. Sünnet ehli ise ‘İman; marifet, söz ve ameldir’ der. ‘İman söz ve ameldir’ diyen kimse sağlam bir kulpa tutunmuş olur. ‘İman amel olmaksızın sözden ibârettir’ diyen kimse ise tehlikenin eşiğindedir. Çünkü o bilemez: İkrarı kabul mü edilecektir yoksa günahlarından dolayı red mi edilecektir?” (Fudayl) dedi ki: “Kör değilsen sana meseleyi açıkladım.”

Yine Fudayl dedi ki: “Bir adam ‘Sen mümin misin?’ dese yaşadığım sürece onunla konuşmam!”

Yine o dedi ki: “‘Allah’a iman ettim’ dediğin zaman bu ‘Ben müminim’ demene gerek bırakmaz. Zira ‘Allah’a iman ettim’ demek bir emirdir. Allah (*azze ve celle*) ‘Allah’a iman ettik deyin...’ (Bakara, 136) buyurmuştur. ‘Ben müminim’ demen ise yük altına girmektir. Bunu söylemenin sana bir zararı olmaz. Diğer taraftan bunu ikrar manasında söylemende bir sakınca yoktur. Kendini temize çıkarmak maksadıyla söylemeni ise hoş görmem.”

Yine Fudayl şöyle dedi: “Süfyân es-Sevrî’yi şöyle derken işittim: ‘Kim şu kibleye doğru namaz kılsa bizim nezdimizde mümindir. İnsanlar bizim nezdimizde ikrar, miras hukuku, nikâh, hadler, kesilen hayvanlar ve kurbanlar gibi meselelerde mümindirler. Bununla birlikte onların bazı günahları ve hataları vardır ki Allah onları bunlardan hesaba çekecektir. Allah dilerse onlara azap edecek, dilerse onları bağışlayacaktır. Onların Allah (*azze ve celle*) nezdinde ne durumda olduklarını bilemeyiz.”

Yine Fudayl şöyle dedi: “Muğîre ed-Dabbî’yi şöyle derken işittim: ‘Kim dininden şüphe ederse kâfirdir. Ben de müminim inşaallah!’”

Yine Fudayl şöyle dedi: “İstisnâ şüphe değildir.”

Yine Fudayl şöyle dedi: “Mürcie ne zaman içerisinde korkutma geçen bir hadis işittiyse ‘Bu sadece bir tehdittir’ demiştir. Şüphesiz mümin Allah (*azze ve celle*)’nin tehdidinden, sakındırmasından ve korkutmasından

korkar. O'nun vaadini ümit eder. Münâfık ise Allah (*azze ve celle*)'nin tehdidinden, sakındırmasından ve korkutmasından korkmaz. O'nun vaadini de ümit etmez.”

Yine Fudayl şöyle dedi: “Ameller amelleri boşa çıkarır. Yine ameller amellere engel olur.”

15- Abdullah dedi ki: Babam dedi ki: Bana Fudayl- Leys- Mücâhid kanalıyla haber verildiğine göre Mücâhid Allah (*azze ve celle*)'nin “*Kime hikmet verilirse ona büyük bir hayır verilmiş olur*” (*Bakara*, 269) buyruğu hakkında “fıkıh ve ilim” demiştir.

16- Babam (*rahimehullah*)'ın kitabında onun şöyle dediğini buldum: Bana Fudayl- Süleymân -yani el-A'meş- Amr b. Murra- Ebu'l Bahterî et-Tâî- Huzeyfe (*radiyallahu anh*) kanalıyla haber verildiğine göre Huzeyfe şöyle demiştir: “Kalpler dört sınıftır: Ecred (yani soyutlanmış) kalp ki bu müminin kalbidir. Sanki içerisinde ışık saçan bir kandil vardır. Ağlef (yani kılıflı) kalp ki bu kâfirin kalbidir. Musaffah (yani ikiyüzlü) kalp ki bu münâfığın kalbidir. Bir de içerisinde hem imanın hem de nifakın bulunduğu bir kalp vardır. İman onda kendisini temiz bir suyun suladığı bir ağaca benzer. Nifak ise onda kendisini irinin ve kanın beslediği bir çibana benzer. Ona hangisi galebe çalarsa o galebe çalar.”

17- Babam (*rahimehullah*)'ı şöyle derken işittim: Esved b. Sâlim şöyle derdi: “Ben Alkame'den bir şey rivâyet etmem. Çünkü o ‘Mümin olduğumu ümit ederim’ dedi.” Sadaka el-Mervezî, İbn Uleyye'nin kapısının önünde “Ben hakîkî müminim” diyen kimse hakkında onunla tartıştı ve ona karşı çıktı. Hepimiz onun sözünü reddettik.

Yine el-Esved “*İman eden, hicret eden ve Allah yolunda cihad eden kimseler, yine (onları) barındıran ve (onlara) yardım eden kimseler var ya; işte onlar hakîkî müminlerdir*” (*Enfâl*, 74) âyetini tevîl ederek “Ben hakîkî bir müminim” derdi.

Babam dedi ki: “Bu ancak (onları) barındıran ve (onlara) yardım eden kimse hakkında söz konusudur. Bu gelip geçmiş ve kesintiye uğramış bir şeydir. Bu ancak ve ancak onlar hakkında söz konusudur.”

-DÖRDÜNCÜ KİTAB-

“KİTÂBU’L İMAN”

Musannif

Hafız Muhammed İbn Ebî Ömer el-Adenî
(V.243)

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister, O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin kötülüğünden ve amellerimizin kötülerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini saptıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salât ve selâmı O'nun, âilesinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu kitap bu derlemedeki dördüncü kitaptır. Bu kitap İbn Ebî Ömer el-Adenî rahimehullah'ın (v. 243) "el-Îmân" kitabıdır. Bu kitap ilim ehli arasında meşhûr olan iman kitaplarından. Müellifi bu kitapta müsned hadisleri, ümmetin selefinden rivâyet edilen iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili eserleri bir araya getirmiştir.

Bu kitabın önemi, isnadlarıyla ancak kendisinde rivâyet edilmiş olan bazı eserleri barındırmasında açığa çıkmaktadır. Hasen b. Muhammed b. el-Hanefiyye'nin ircâ konusundaki kitabı bu eserlerdendir. Bu kitap ilim ehlinin zikrettiği üzere ilk ircâ konusunda kaleme alınan ilk kitaptır. Müellifi ileride geleceği üzere bu kitabı yazdığına pişman olmuştur.

Musannif (*rahimehullah*) bu kitapta kendisinden önceki âlimlerin yolunu takip ederek nasların tamamını herhangi bir bab altında toplamadan ve üzerine yorum yapmadan zikretmiştir. Bazı tahkiklerdeki bab başlıklarına gelince bu muhakkikin işidir. Zaten muhakkik de buna işâret etmiştir.

Allah'tan bizi faydalı ilimle faydalandırmasını, ilim talep ederken ve onunla amel ederken bizi ihlâs ile rızıklandırmasını, onu aleyhimizde değil lehimizde hüccet eylemesini, bizi Selef-i Sâlihîn'in yoluna koymasını niyaz ederim. Şüphesiz bu O'nun işidir ve O buna kâdirdir. Allah'ın salâtı ve selâmı Muhammed'in, onun âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Musannifin Tercemesi

İsmi Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Ömer el-Mekkî el-Adenî'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. İbn Ebî Ömer el-Adenî diye meşhûr olmuştur. Yaklaşık hicrî yüz elli üç yılında doğmuştur.

İlmi Konumu:

Ebû Hâtim (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Sâlih bir adamdı. Fakat kendisinde bir gaflet vardı. Onda İbn Uyeyne'den tahdis ettiği mevzû bir hadis gördüm. Sadûk idi.”

Ahmed b. Hanbel (*rahimehullah*) kendisine “Kimin hadisini yazalım?” diye sorulması üzerine “Mekke'den İbn Ebî Ömer'in...” diye cevap vermiştir.

Tirmizî “es-Sünen”de (4/120) şöyle demiştir: “Bize Muhammed b. Yahyâ el-Adenî el-Mekkî tahdis etti ki o Ebû Abdullah diye künyelenirdi. Sâlih bir adamdır. İbn Ebî Ömer'dir.”

Hocaları:

Şu zatlardan ve başkalarından hadis işitmiştir: Abdullah b. Vehb, Abdulazîz b. Muhammed, Hişâm b. Süleymân, Ferec b. Saîd, Bîşr b. es-Sirri, Süfyân b. Uyeyne, Fudayl b. İyâd, Abdullah b. Yezîd el-Mukri', Abdurrezzâk b. Hemmâm, Abdulazîz b. Abdussamed el-Ammî, Abdulazîz b. Muhammed ed-Derâverdî, Mu'temir b. Süleymân, Ma'n b. İsâ, Vekî' b. el-Cerrâh, el-Velîd b. Müslim, Yezîd b. Hârûn...

Öğrencileri:

Şu zatlar ve başkaları kendisinden hadis işitmiştir: Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zur'a er-Râzî, Müslim, et-Tirmizî, İbn Mâce, İbrâhîm b. Mehdî el-İbelî, el-Hakem b. Ma'bed el-Huzâî, Ebû Zur'a ed-Dımeşkî...

Haberleri:

Tirmizî şöyle demiştir: İbn Ebî Ömer'i şöyle derken işittim: “On sekiz yıl boyunca İbn Uyeyne'nin yanına gittim. Humeydî benden bir yaş büyüktü.”

Yine onu “Yayan yayan yetmiş kez haccettim” derken işittim.

İlmî Eserleri:

İbn Ebî Ömer “el-Müsned”i ve “el-Îmân” kitabını kaleme almıştır.

Vefâtı:

İbn Ebî Ömer hicrî iki yüz kırk üç yılında vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.

Tercemenin Kaynakları:

Sünen-i Tirmizî, 4/120; el-Cerhu ve't Ta'dîl, 8/124; Tehzîbu'l Kemâl, 26/639; Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 12/96

El Yazmasının Niteliği:

Bu kitabın tek bir nüshasına ulaştım. Bu nüsha eski bir nüshadır ve tamdır. Zâhiriyye Kütüphanesi'nin 104 numaralı bölümünde korunmaktadır. Kitabın adı bu nüshanın ilk sayfasında “İbn Ebî Ömer'in el-Îmân Kitabı” diye zikredilmiştir. Nüshanın varaklarının sayısı otuz sekiz levhadan ibârettir. Her levhada iki sayfa vardır. Satırlarının sayısına gelince her sayfada yaklaşık yirmi iki satır vardır. Yazısı okunabilirlik yönünden vasat durumdadır. Nüshanın üzerinde ilim ehline ait birçok semâât vardır ki bu ilim ehli nezdinde bu kitabın çok beğenildiğini ve oldukça önem arz ettiğini göstermektedir.

1- Bize Ebu'l Ferec Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Yûnus el-Cessâs haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Alî Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen b. İshâk es-Savvâf kıraat yoluyla haber verdi, ben de işitiyordum, dedi ki: Bize Ebû Ahmed Hârûn b. Yûsuf b. Hârûn b. Ziyâd kendisine okunanlar arasında haber verdi, ben de işitiyordum, dedi ki: Bize Ebû Abdullah Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Ömer el-Mekkî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb el-Mısrî, Usâme b. Zeyd'den onun şöyle dediğini haber verdi: Bana İbn Şihâb, Hanzala b. Alî el-Eslemî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Bekr es-Sıddık (*radıyallahu anh*) Hâlid b. el-Velîd'i (bir seriyyenin başında) gönderdi ve ona insanlarla beş şey uğruna savaşmasını, bunlardan birini terk eden kimseyle tıpkı beşini terk eden kimseyle savaştığı gibi savaşmasını emretti: Allah'tan başka ilâh olmadı-

ğına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve Beyt'i hacetmek.⁷⁷⁰

2- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb el-Mısri tahdis etti. Onun Amr b. el-Hâris'ten, onun Derrâc Ebu's Semh'ten, onun Ebu'l Heysem'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radhyallahu anhu*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Bir adamın sürekli mescide geldiğini gördüğünüz zaman onun mümin olduğuna şehâdet ediniz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a iman eden... kimseler imar eder.*' (Tevbe, 18)"⁷⁷¹

3- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz ed-Derâverdî tahdis etti. Onun Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun babasından, onun Ka'b el-Ahbâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Allah bel-deleri seçti. Allah Teâlâ'ya en sevimli belde Beled-i Harâm'dır. Allah ayları seçti. Allah'a en sevimli ay Şehr-i Harâm (yani haram aylar)dır. Bu aylar arasında O'na en sevimlisi ise Zilhicce'dir. Zilhicce'de O'na en se-

⁷⁷⁰ Ahmed "el-Îmân" da (7) rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁷⁷¹ Ahmed (11725), Tirmizî (2617, 3093) ve İbn Mâce (802) rivâyet etmiştir. İsnâdında Derrâc b. Sem'ân vardır. Bunu İbn Adiyy "el-Kâmil"de (3/112) zikretmiştir. O Ahmed b. Hanbel'den de "Derrâc'ın Ebu'l Heysem kanalıyla Ebû Saîd'den rivâyet ettiği hadislerde zayıflık vardır" dediğini nakletmiştir. İbn Adiyy sonra onun rivâyetlerini ve bu rivâyetlerinden münker olanları zikretmiştir ki onlar arasında bu hadis yoktur. Sonra (3/115) şöyle demiştir: "Derrâc'ı çıkardığım ve onu münker olan bu hadislerden arındırdığım takdirde onun hadislerinin herhangi birinde bir beis olmayacağını ümit ederim. Süreti Yahyâ b. Maîn'in onun hakkında söylediği şeye yakındır."

Derim ki: İbn Maîn (*rahimehullah*)'ın kendisine Derrâc'ın Ebu'l Heysem kanalıyla Ebû Saîd'den rivâyet ettiği hadisler hakkında sorulması üzerine söylediği "Bu isnâd ile öyle (yani zayıf) değildir, bunda bir beis yoktur" sözüne işâret etmektedir. (el-Kâmil, 3/112)

Tirmizî hadis hakkında "hasen garîb bir hadistir" demiştir. Hadisi İbn Huzeyme "Sahîh"inde (1502), yine İbn Hibbân "Sahîh"inde (1712) sahihlemiştir.

vimli günler ilk on gündür. Yine Allah günleri seçmiştir. Allah'a en sevimli gün Cuma günüdür. Yine O geceleri seçmiştir. Allah'a en sevimli gece Kadir Gecesi'dir. Yine O saatleri seçmiştir. Allah'a en sevimli saatler (farz olarak) yazılmış namazların vakitleridir. Yine O sözleri seçmiştir. Allah'a en sevimli sözler 'Lâ ilâhe illallâh', 'Allâhu Ekber', 'Subhânallah' ve 'Elhamdulillah'tır. Kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse -ki o ihlâs sözüdür- ona yirmi hasene yazılır ve ondan yirmi seyyie silinir. Kim 'Allahu Ekber' derse ona yirmi hasene yazılır ve ondan yirmi seyyie silinir. Kim 'Subhânallah' derse şüphesiz Allah her şeyi yaratıp Arş'a istiva edince o O'nu tesbih etmiştir. Kim 'Elhamdulillah' derse ona otuz hasene yazılır ve ondan otuz seyyie silinir. Kim namazı kılar, zekâtı verir, Ramazan'ı oruçlar, Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur."⁷⁷²

4- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. Onun Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, onun Muhammed b. Abdurrahmân b. Sevbân'dan rivâyet ettiğine göre hadisi ref' ederek şöyle demiştir: "Kim üç cuma ezânı işittiği hâlde Cuma'da bulunmazsa münâfıklardan yazılır."⁷⁷³

5- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Hakem

⁷⁷² Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât'ta (326), Ebû Nuaym "el-Hilye"de (6/15) rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe de "el-İmân"da (127, 128) muhtasar olarak rivâyet etmiştir. Tahririnin tamamı için oraya bakınız.

İbnu'l Kayyım "Zâdu'l Meâd"da (1/65) Allah Teâlâ'nın "Rabbini dilediğini yaratır ve seçer" (Kasas, 68) buyruğunu açıklarken şunları söylemiştir: "Burada anlatılmak istenen şudur: Allah (azze ve celle) mahlûkâtın her bir cinsinden en güzelini seçmiş, onu kendisine ayırmış ve başkaları haricinde ancak ondan razı olmuştur. Zira Allah Teâlâ güzeldir ve ancak güzeli sever. Amellerden, sözlerden ve sadakalardan ancak güzel ve temiz olanı kabul eder. Dolayısıyla her şeyin güzeli Allah Teâlâ'nın seçtiğidir..." Sonra bu sözüz Ka'b el-Ahbâr (rahimehullah)'ın sözlerine yakın şekilde uzun uzun açıklamıştır.

⁷⁷³ Abdurrazzâk (5165) ve "el-Mu'cemu'l Kebîr"de et-Taberânî (1/170/422) rivâyet etmiştir. Mu'daldir. Fakat birçok hadis hadisin sahihliğini desteklemektedir ki bunlardan birçoğu Ahmed'in "el-İmân" kitabında (433 ve sonrası) geçmişti.

Mervân b. Abdulhamîd⁷⁷⁴ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Ebî Derm, Vehb b. Münebbih'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Abbâs (*radıyallahu anhumâ*)'ya Mescid-i Harâm'ın Benî Sehm Kapısı tarafında bulunan bir mecliste Kureyş'ten bazı insanların oturduğu, bir araya geldikleri ve (tartışmaları sebebiyle) seslerinin yükseldiği ulaştı. Bunun üzerine İbn Abbâs (bana) "Bizi onlara götür" dedi. Onların yanına gittik ve başlarında durduk. Sonra İbn Abbâs bana "Onlara adamın Eyyûb (*aleyhisselam*)'a musibete maruz kaldığı zaman söylediği sözü haber ver" dedi. Ben de dedim ki: "Adam Eyyûb'a dedi ki: 'Ey Eyyûb! Allah'ın azametinde ve ölümü hatırlamakta senin dilini yoracak, kalbini (diğer şeylerden) koparacak meşgûliyet vardır ve bunlar senin mazeretini ortadan kaldırır. Ey Eyyûb! Bilmez misin, Allah'ın öyle kulları vardır ki dilsiz ya da söz söylemekten âciz olmadıkları hâlde onları Allah korkusu susturmuştur. İşte gerçek âlimler, fasihler, açık sözlüler ve asiller onlardır. Allah'ın günlerini bilenler onlardır. Yalnız Allah'ın azametini hatırladıkları zaman bu sebeple akılları başlarından gider, kalpleri parçalanır, dilleri âdetâ kesilirdi. Bu hâlden çıkıp kendilerine geldiklerinde tertemiz amellerle Allah (*azze ve celle*)'ye koşuşurlardı. Allah için çoğu çok görmezler, O'nun için aza râzı olmazlardı. Çalışkan ve gayretli olmalarına rağmen kendilerini çok geride kalmış kimselerden sayarlardı. Günahlara dalmaktan uzak sâlih kimseler olmalarına rağmen kendilerini zâlimlerden ve günahkârlardan addederlerdi. Câhil kimse onları gördüğü zaman "Bunlar hastadır" derdi. Hâlbuki hasta değillerdi. Onların aklına büyük bir dert girmişti."

Ebu'l Hakem dedi ki: Bir adam bana İbn Abbâs'ın onlara bu sözün arkasından şöyle dediğini yazdı: "Zâlim olman için durmadan çekişmen yeterlidir. Günahkâr olman için durmadan tartışman yeterlidir. Yalancı olman için sürekli Allah'ın zikri dışında konuşman yeterlidir."⁷⁷⁵

⁷⁷⁴ Aslında "Abdulvâhid" diye geçmektedir. Doğru olan "et-Târîhu'l Kebîr"de (7/371) ve "el-Cerhu ve't Ta'dîl"de (8/275) geçtiği üzere yukarıda yazdığımındır.

⁷⁷⁵ İbnu'l Mubârek "ez-Zühd"de (149), Ahmed "ez-Zühd"de (1/43), el-Âcurrî "eş-Şerîa"da (129-130, Din Hususunda Cidâle Girmenin ve Tartışmanın Zemmi) rivâyet etmiştir.

6- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Abdurrahmân el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî tahdis etti. Onun Abdulmelik b. Umeyr'den, onun Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biri bana gelip 'Cihâd etmene engel olan nedir ey Abdullah b. Ömer?' diye sordu. Bunun üzerine dedi(m) ki: 'Yeğenim! İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Beyt'i hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak.'" Adam "(Önce) Ramazan orucunu tutmak, (sonra) Beyt'i hacetmek (değil mi)?" diye sormaya başladı. Abdullah da "Beyt'i hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak" demekten başkasına yanaşmıyor, "Doğru söylemek ve Allah (*azze ve celle*) yolunda cihad etmek de sâlih amellerendir" diye ekliyordu.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶ Abdurrazzâk (5012) İbnu't Teymî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bana Abdulmelik b. Umeyr tahdis etti, dedi ki: Bana el-Havârî b. Ziyâd tahdis etti, dedi ki: "İbn Ömer'in yanında oturuyordum. Yanına genç bir adam geldi ve 'Cihad etmiyor musun?' diye sordu..."

İbn Ebî Şeybe de (19912) Sâlim b. Ebi'l Ca'd- Benî Âmir'in mevlâsı Atıyye kanalıyla Yezîd b. Bişr es-Seksekî'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Medîne'ye geldim ve Abdullah b. Ömer'in yanına girdim. Irak ehlinde bir adam ona gelip "Ey Abdullah b. Ömer, Allah yolunda savaşmadığın hâlde neden hac ve umre yapıyorsun?" diye sordu. Bunun üzerine Abdullah "Yazıklar olsun sana!" dedi. "İman beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'a ibâdet edersin. Namazı kılarırsın. Zekâtı verirsin. Haccadersin. Ramazan'ı oruçlarırsın." Adam "Bunu bana bir daha söyle" dedi. Bunun üzerine Abdullah "Ey Allah'ın kulu!" dedi. "Allah'a ibâdet edersin. Namazı kılarırsın. Zekâtı verirsin. Haccadersin. Ramazan'ı oruçlarırsın. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bize bu şekilde söyledi. Bundan sonra cihad güzeldir."

Buhârî'nin (4513) Nâfi'den rivâyet ettiğine göre bir adam İbn Ömer'in yanına gelip şöyle dedi: "Ey Ebû Abdurrahmân! Neden bir yıl haccedip bir yıl umre yaptığın hâlde Allah (*azze ve celle*) yolunda cihad etmiyorsun? Oysa sen Allah'ın bu husustaki teşviklerini biliyorsun!" Bunun üzerine Abdullah "Yeğenim!" dedi. "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'a ve Resûlü'ne iman etmek..."

Ayrıca Ahmed'in "el-İmân"ına (220) ve el-Mervezî'nin "Ta'zîmu Kadri's Salât"ına (418) bakınız.

7- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Ziyâd tahdis etti, dedi ki: Bana Ziyâd b. Müslim Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti:

“Üç şey vardır ki bir müslümanda bunlardan biri olduğu zaman onda imandan bir şûbe var demektir. Bunlardan ikisi onda bulunduğu zaman onda imandan iki şûbe var demektir. Bunların üçü de onda bulunduğu zaman iman başındaki saçtan ayak tırnağına kadar kendisine sokulmuş demektir: Konuştuğu zaman doğru söyleyen kimse(nin yaptığı), kendisine bir şey emânet edildiği zaman onu yerine teslim eden kimse(nin yaptığı), söz verdiği zaman sözünde duran kimse(nin yaptığı)... Yine üç şey vardır ki kimde bunlardan biri varsa onda nifaktan bir şûbe var demektir. Kimde bunlardan ikisi varsa onda nifaktan iki şûbe var demektir. Kimde bunların üçü de varsa başındaki saçtan ayak tırnağına kadar kendisine nifak sokulmuş demektir: Konuştuğu zaman yalan söyleyen kimse(nin yaptığı), kendisine bir şey emânet edildiği zaman hıyanet eden kimse(nin yaptığı) ve söz verdiği zaman sözünde durmayan kimse(nin yaptığı).”⁷⁷⁷

8- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrazzâk tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Ebî Ravvâd haber verdi, dedi ki: Muhammed b. Ka'b'ı Allah'ın “*Asra yemin olsun*” buyruğu hakkında şöyle derken işittim: “Rabbimiz asra yemin etmiştir. *Şüphesiz insan*, yani bütün insanlar *hüsrandadır*. Sonra ‘*ancak iman edip sâlih amel işleyenler müstesnâ*’ buyurarak istisnada bulunmuştur. Sonra bunları bu şekilde bırakmamış ‘*ve birbirlerine hakkı tavsiye edenler*’ buyurmuştur. Sonra bunları bu şekilde bırakmamış ‘*ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler*’ buyurmuştur. Bunlar O'nun onlara koştugu şartlardır.”⁷⁷⁸

⁷⁷⁷ İsnadı mu'daldır fakat manası sahihtir. Ahmed'in “el-İmân”ında (468, 470-472) bu hadisin gerek Sahîhayn'da gerekse başka kitaplarda bulunan birçok şâhidi zikredilmişti.

⁷⁷⁸ Abdurrazzâk “Tefsîr”inde (2/394) rivâyet etmiştir.

9- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Ebî Necîh'ten, onun Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o İbn Abbâs'ın azatlısı İkrime'yi şöyle derken işitmiştir: “*Kim İslâm'dan başka bir din ararsa bu ondan kabul edilmez ve o âhirette hüsrâna uğrayanlardan olur*” (Âli İmrân, 97) buyruğu nâzil olduğu zaman Yahudiler “O zaman biz de müslümanız” dediler. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) nebîsine “Onlara karşı hüccet ortaya koy” yani “Onlarla tartış” buyurdu. Sonra Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu: “*Yoluna güç yetirebilen kimse için Beyt'i haccetmek Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Din mensuplarından kim küfrederse şüphesiz Allah âlemlerden müstağnîdir.*” (Âli İmrân, 97) Yani Allah Teâlâ nebîsine şöyle demektedir: “Onlara de ki: Allah müslümanlara Beyt'i haccetmeyi farz kıldı.” Onlar ise yüz çevirdiler ve “Bizim haccetme yükümlülüğümüz yoktur” dediler.⁷⁷⁹

10- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri' tahdis

İbn Batta (rahimehullah) “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1150) şöyle demiştir: “Allah si-ze rahmet etsin. Bilin ki Allah (azze ve celle) müminleri ne zaman övmüşse, onlar için hazırlanan kalıcı nimetlerden ve can yakıcı azaptan kurtuluştan ne zaman söz etmişse, onlardan razı olduğunu ne zaman bildirmişse mutlaka sâlih ameli ve kazançlı çabayı söz konusu etmiştir. Sözün yanında amelden, niyetin yanında ihlâstan söz etmiştir. Böylece iman ismi, birbirinden ayrılması mümkün olmayan ve diğerleri olmadan birinin fayda vermeyeceği üç manayı içerir olmuştur. Böylece iman; kalpleri sapan ve şeytanların kendilerinin akıllarıyla oynadığı sapık Mürcie'nin hilâfına dil ile söz, uzuvlarla amel ve kalp ile marifet olmuştur. Bunların tamamını Allah (azze ve celle) kitabında, Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) de sünnetinde zikretmiştir.”

⁷⁷⁹ El-Fâkihî “Ahbâru Mekke”de (784) Süfyân tarîkiyle İbn Ebî Necîh'ten onun İkrime'yi şöyle derken işittiğini rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca Saîd b. Mansûr “Tefsîr”inde (506) yine Süfyân- İbn Ebî Necîh tarîkiyle İkrime'den rivâyet etmiştir.

Derim ki: Bunlardan hiçbirinde “onun Mücâhid'den, onun İkrime'den” lafzı geçmemektedir. Bu eser İkrime'den sahihtir ama mürseldir. Bu tefsir seleften aralarında ed-Dahhâk'ın, Mücâhid'in ve İbnu'l Museyyeb'in de bulunduğu birçok zattan rivâyet edilmiştir. Saîd b. Mansûr'un “Tefsîr”ine (515) ve “el-Ucâb fî Beyâni'l Esbâb”a (2/718) bakınız.

etti, dedi ki: Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki:

“Üç şey hususunda yemin ederim. Dördüncü bir şey daha vardır ki onun hakkında yemin etsem yalancı çıkmayacağımı ümit ederim: Allah İslâm'dan payı olanı payı olmayan gibi kılmamıştır. İslâm'ın payları namaz, zekât ve oruçtur. Bir kimse bir topluluğu sevdi mi Allah onu mutlaka onlarla haşreder. Allah (*azze ve celle*) dünyada bir kulun velîsi olduktan sonra kıyâmet günü onu başkasının velâyeti altına sokmaz. Kendisi hususunda yemin ettiğim takdirde yalancı çıkmayacağımı ümit ettiğim dördüncü şey de şudur: Allah bir kulun kusurunu dünyada örtmüştüğü onun kusurunu âhirette de örteceğini ümit ederim.”⁷⁸⁰

11- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri' tahdis

⁷⁸⁰ Taberânî “el-Mu’cemu’l Kebîr”de (8800) rivâyet etmiştir. Senedinde inkıtâ vardır. Ma’mur “Câmi”inde (20318/Musannef-i Abdurrazzâk) rivâyet etmiştir. Yine Taberânî “el-Mu’cemu’l Kebîr”de (8799) Ebû Ubeyde kanalıyla İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir. Bunun senedi de munkatıdır. Ebû Ubeyde b. Mes’ûd babasından hadis işitemiştir. Fakat ilim ehli onun babasından rivâyetini kabulle karşılamış ve bununla ihticac etmiştir.

Hadisi ayrıca Ebû Dâvûd “ez-Zühâd”de (127) İbn Müdrîk kanalıyla Abdurrahmân b. Yezîd’den rivâyet etmiştir. Benzeri merfû olarak Âişe (*radiyallahu anha*)’dan hasen bir isnad ile rivâyet edilmiştir.

Ahmed (25121), “Müsned”inde İshâk b. Râhûye (863), Ebû Ya’lâ (4566) ve sahihleyerek el-Hâkim (1/19) Şeybe el-Hudârî’den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ömer b. Abdulazîz’in yanında bulunuyorduk. O esnada Urve b. ez-Zubeyr bize Âişe (*radiyallahu anha*)’dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in şöyle buyurduğunu tahdis etti: “Üç şey hususunda yemin ederim: Allah (*azze ve celle*) İslâm’da payı olanı payı olmayan gibi kılmamıştır. İslâm’ın payları üçtür: Namaz, oruç ve zekât. Allah (*azze ve celle*) dünyada bir kulun velîsi olduktan sonra kıyâmet günü onu başkasının velâyeti altına sokmaz. Bir kimse bir topluluğu severse Allah onu mutlaka onlardan kılar. Dördüncüsüne gelince onun hakkında yemin etsem yeminimi bozmuş olmayacağımı ümit ederim: Allah bir kulu dünyada örtmüştüğü mutlaka onu *kıyâmet günü de örter*.” Ömer b. Abdulazîz bunun üzerine şöyle dedi: “Bunun gibi bir hadisi, Urve gibi birinin Âişe kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den rivâyet ettiğini işittiğinizde onu belleyin.”

etti. Onun el-Mes'ûdî'den, onun el-Kâsım'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radıyallahu anh*) dedi ki: "Küfür namazın terkidir."⁷⁸¹

12- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hakkâm b. Selm tahdis etti. Onun Ebû Sinân'dan, onun Amr b. Murra el-Cemeli'den, onun Muhammed b. Alî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Allah'a iman ve amel birbirine bitişiktir. Bunlardan biri ancak diğeriyle tam olur."⁷⁸²

13- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Muhammed ed-Derâverdî tahdis etti. Suheyl b. Ebî Sâlih'ten, onun Ka'b el-Ahbâr'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim namazı kılar, zekâtı verir, Ramazan'ı oruçlar, Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur."⁷⁸³

14- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti, dedi ki: Bana Adiyy b. Sâbit tahdis etti. Onun Zirr b. Hubeyş'ten, onun Alî b. Ebî Tâlib (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana "Seni ancak mümin sever, sana ancak münâfık buğzeder" diye ahid verdi.⁷⁸⁴

⁷⁸¹ Ahmed "el-İmân"da (223), Abdullah "es-Sünne"de (750) rivâyet etmiştir. Tahricinin tamamı için oraya bakınız. İsnâdı munkatıdır. Fakat İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan gelen birçok şâhidi vardır ki bunlar hadisin İbn Mes'ûd'dan sahih olduğuna delâlet etmektedir.

⁷⁸² Lâlekâî (1560) rivâyet etmiştir. İsnâdı mürseldir. Hatîb "İktidâu'l İlmi'l Amel"de (15) Amr b. Murra kanalıyla Alî b. el-Huseyn'den Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyrdüğünü rivâyet etmiştir...

Derim ki: Mukaddimede beyan ettiğim üzere Ehli Sünnet bunun üzerinde icma etmiştir. (Selef İmamlarının Amelsiz İman, İmansız Amel Olmayacağı Hususundaki Sözlerine Dâir Bir Fasıll)

⁷⁸³ 3. maddede uzun hâliyle geçmişti.

⁷⁸⁴ Ahmed (731) ve Müslim (78) rivâyet etmiştir.

15- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Temîm b. Seleme'den, onun Ebû Ubeyde'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) dedi ki:

“Bir kul başına gelmeyenin kendisine isâbet edecek olmadığını, başına gelenin de kendisini ıskalayacak olmadığını bilmedikçe imanın tadını alamaz.”⁷⁸⁵

16- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Hayseme'den, onun Adiyy b. Hâtim (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Sizden hiç kimse yoktur ki Allah kıyâmet günü onunla, kendisiyle arasında bir tercüman olmaksızın konuşacak olmasın.”⁷⁸⁶

17- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Îsâ tahdis etti: El-A'meş şöyle dedi: Amr b. Murra'nın⁷⁸⁷ el-Muğîre b. Sa'd el-Ahram'dan, onun babasından ya da amcasından -el-A'meş burada şüphe etti- rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve*

⁷⁸⁵ Ma'mer “Câmi”inde (20081/el-Musannef) biri Ebû İshâk tarîkiyle, diğeri el-Hâris tarîkiyle olmak üzere iki tarikle İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. El-Hâris zayıftır.

Yine Ma'mer (20081) bunu Katâde tarîkiyle İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. İsnâdı munkatıdır. Bu eserin kendisinin gerek İbn Mes'ûd'dan gerekse başka sahâbîlerden sahih olduğuna delâlet eden birçok şâhidi ve mütabaatı vardır. Eserin benzeri merfû olarak Enes'ten, Ebu'd Derdâ'dan, Câbir'den ve Abdullah b. Amr'dan sahih bir şekilde rivâyet edilmiştir. Ayrıca bakınız: Tirmizî, 2144; Müsned-i Ahmed, 27490; Müsned-i Bezzâr, 4107; el-Mu'cemu'l Evsat, 1955

⁷⁸⁶ Ahmed, 18246, 19373; Buhârî, 6539; Müslim, 2311

⁷⁸⁷ Aslında “el-A'meş dedi ki: Bize Amr b. Murra'dan tahdis etti” diye geçmektedir. Doğru olan eseri tahric eden diğer kimselerin kitaplarında geçtiği üzere yukarıda yazdığımıdır.

sellem)'e ona soru sormak maksadıyla vardım. Onun önünde durdum. Ashâbından bazı kimseler bana bağırıyordu. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Onu bırakın, emelleri suya düşesiceyi, o neyi getirmiş?"⁷⁸⁸ buyurdu. Ben de devenin yularını tuttum. Sonra "Ey Allah'ın Resûlü, bana beni cennete yaklaştıran cehennemden uzaklaştıracak bir amel göster" dedim. "Gerçekten veciz konuştun" dedi. Bir süre sessiz kaldı. Sonra başını göğe kaldırdı ve şöyle buyurdu:

"Allah'a ibâdet edersin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılarsın. Zekâtı verirsin. Ramazan'ı oruçlarsın. Sana ne verilmesini istiyorsan insanlar için de onu istersin. Sana neyin verilmesinden hoşlanmıyorsan insanları ondan uzak tutarsın. Devenin yularını bırak hadi."⁷⁸⁹

⁷⁸⁸ "En-Nihâye"de (1/35) şunlar geçmektedir: "Bu lafız hakkında üç rivâyet vardır. Birincisi 'alime' vezninde 'eribe'dir. Bu beddua manasını içermektedir. Yani emelleri suya düşsün anlamını içermektedir. Bu kendisiyle söylenen şeyin gerçekleşmesinin istenmediği bir sözdür. Örneğin 'Elin topraklansın' ya da 'Allah canını alsın' denir. Hâlbuki bunları ancak hayret anında zikredersin. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu duası hakkında iki görüş vardır.

Birincisi: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) soru soran kimsenin hırsına hayret etmiştir.

İkincisi: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onun bu hırsını gördüğü zaman beşerî doğasına yenik düşmüş ve ona beddua etmiştir. Nitekim o başka bir hadiste 'Allahım, ben ancak bir beşerim, bundan dolayı kime beddua edersem duamı onun için bir rahmet eyle' buyurmuştur. Bunun manasının 'ihtiyaç duydu ve sordu' olduğu da söylenmiştir. Nitekim kişi bir şeye ihtiyaç duyduğunda 'eribe'r raculu ye'rabu' denir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sonra 'Onun neyi var?' buyurmuştur. Yani ne derdi var? Ne istiyor? İkinci rivâyet cemele vezninde 'erabe mâ lehû' şeklindedir. Bu 'ihtiyacı' demektir. Mâ taklîl/az gösterme manasını ifâde eden zâid bir kelimedir. Yani 'onun az bir ihtiyacı vardır'. Başka bir kavle göre 'onu getiren bir hâcet vardır'. Fakat son kısım hazfedilmiştir. Sonra Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Onun nesi var?' diye sormuştur. Üçüncü rivâyet ketifun vezninde eribun şeklindedir. Erib ise uzman ve yetkin demektir. Yani 'o uzmandır'. Böylece mübteda hazfedilmiş olmaktadır. Sonra Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Onun nesi var?' diye sormuştur."

⁷⁸⁹ Abdullah b. Ahmed "Müsned" üzerine yazdığı "Zevâid"inde (16705) el-A'meş tarîkinden rivâyet etmiştir. Ahmed de (15883, 15884) benzerini başka tariklerden rivâyet etmiştir.

18- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Suayr b. el-Hams et-Temîmî'den, onun Habîb b. Ebî Sâbit'ten, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve Beyt'i hacetmek.”⁷⁹⁰

19- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun es-Sirrî b. İsmâîl'den, onun eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Alî (*radıyallahu anh*) dedi ki: “Şu beş sözü benden öğrenin. Vallahi bineklere binip beldeler aşsanız bunlar gibisini bulamazsınız: Kul ancak Rabbinden ummalı ve ancak günahından korkmalıdır. Kendisine cevabını bilmediği bir şey sorulduğunda ‘Bilmiyorum’ demekten çekinmemelidir. Bilmediği zaman öğrenmekten çekinmemelidir. İmana göre sabır bedene göre baş gibidir. Baş olmayan bedende hayır yoktur.”⁷⁹¹

Buhârî'nin (1396) ve Müslim'in (13) Ebû Eyyûb (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre bir bedevî yolculukta olduğu esnada Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in önüne çıktı ve onun devesinin yularını tuttu. Sonra “Ey Allah'ın Resûlü!” ya da “Ey Muhammed!” dedi. “Bana beni cennete yaklaştıran cehennemden uzaklaştıracak bir şey söyle!” Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir karşılık vermedi, sonra ashâbına baktı. Sonra “O gerçekten muvaffak kılındı” ya da “hidâyeteiletildi” buyurdu. “Nasıl demiştin?” dedi. Adam söylediğini tekrar etti. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “Allah'a, O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan ibâdet edersin. Namazı kılarırsın. Zekâtı verirsin. Akralalık bağlarını gözetirsin. Deveyi bırak hadi.”

Bu hadisin Buhârî'nin (1397) ve Müslim'in (14) Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiği bir şâhidi daha vardır.

⁷⁹⁰ Muttefekun aleyh. Tahrici Ahmed'in “el-İmân” kitabında (22) geçmişti.

⁷⁹¹ İbn Abdulberr “el-Câmi”de (548) Süfyân kanalıyla es-Sirrî'den rivâyet etmiştir. Ayrıca Ma'mer “Câmi”inde (21031/Musannef-i Abdurrazzâk) el-Hakem b. Ebân- İkrime kanalıyla Alî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Bunu ayrıca Saîd b. Mansûr “Tefsîr”inde (1246) İbn Şihâb- el-Kâsım b. el-Velîd b.

20- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfîyân b. Uyeyne tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Hamze el-Sümâli haber verdi, dedi ki: Abdullah b. el-Ehtem Ömer b. Abdulazîz'in yanına girip "Ey müminlerin emîri, seni övmemi arzu eder misin?" diye sordu. Ömer "Hayır" dedi. Abdullah "Peki sana öğüt vermemi ister misin?" diye sordu. Ömer "Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine Abdullah kalkıp Allah'a hamd u senâda bulunduktan sonra şöyle dedi: "Bundan sonra: Allah mahlûkâtı büyüklüğüyle ve kudretiyle onların kendisine itaat etmesinden müstağnî olarak ve onların masiyeti kendisine zarar veremeyecek hâldeyken yaratmıştır. İnsanlar o zamanda çeşitli konumlarda farklı farklı görüşlere sâhiplerdi. Araplar bu konumlar arasında en şerli konumdaydı. Kayalara, putlara ve taşlara ibâdet ediyorlardı. Dünyanın güzelliklerini ve refahını onlar elde edemiyor, başkaları elde ediyordu. Allah'tan birlik talep etmiyorlardı. Herhangi bir kitap okumuyorlardı. Gözleri görmeyen pisliklerdi. Değer verilmeyen ve kendisinden yüz çevrilen onca şeye rağmen ölüleri cehen-neme gidiyordu. Allah onlara içlerinden bir resûl göndermek ve onların arasında rahmetini yaymak istediği zaman onların içerisinden kendilerinden bir resûl gönderdi. *Sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelirdi, size pek düşkündü, müminlere karşı çok merhametliydi. (Tevbe, 128)* O Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) idi. Fakat bu onları onun bedenini yaramaktan, ona ismini değiştirerek lakap takmaktan ve onu yurdundan çıkarmaktan alıkoymadı. Onun beraberinde Rabbinden bir öğüt vardı.

el-Hemdânî- Dâvûd b. Ebî Amra kanalıyla Alî (radiyallahu anh)'tan rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe (35645), "el-Mücâlese"de ed-Dîneverî (309) "Târih"inde İbn Asâkir (42/510) Ebû Hâlid el-Ahmer- Amr b. Kays- Ebû İshâk kanalıyla Alî b. Ebî Tâlib (radiyallahu anh)'tan rivâyet etmiştir. İçerisinde şunlar geçmektedir: "Bilin ki imana göre sabır bedene göre baş gibidir. Baş gittiğinde beden de gider. Sabır gittiğinde iman da gider." İsnâdı munkatıdır. Fakat kendisinden öncekiyle kuvvet kazanmaktadır.

Bu İbn Ebî Şeybe'nin "el-Îmân" kitabında da (130) muhtasar olarak geçmişti.

"Mecmû'u'l Fetâvâ"da (8/161) geçtiğine göre İbn Teymiyye'ye bu eser hakkında sorulmuş, o da şu şekilde cevap vermiştir: "Hamd Allah'a mahsustur. Bu söz müminlerin emîri Alî b. Ebî Tâlib'den rivâyet edilmiştir. Bu en güzel, en belîğ ve en tam sözlerdendir..." Sonra bu sözü uzun uzun açıklamıştır.

O'nun emri olmadan hareket edemez, O'nun izni olmadan (yurdundan) çıkamazdı. O zimmet (korunmuşluk) ipini yukarıdan almıştı. Derken onu mağaranın içine sığınmaya zorladılar. O da mağarada gizlendi. Kendisine azim emredilip cihada yönlendirildiği zaman Allah'ın emrine yöneldi ve kendisine emredilenleri yerine getirmeye; risâleti tebliğ etmeye ve sırt çevirenlerle cihad etmeye gayret etti. Sonra Allah onun canını aldı. O Allah'ın üzerindeki hakkını edâ etmişti. Ondan sonra Ebû Bekir başa geçti. Onun sünnetini takip etti. Onun yoluna çağırdı. Araplar -daha doğrusu Araplar'dan irtidad edenler- ona karşı irtidad ettikleri zaman onun yolu üzere ilerledi. Onlardan irtidad edenler namazı kılmakla birlikte zekâtı vermemeye niyetlendiler. Fakat Ebû Bekir onlardan, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in hayattayken onlardan kabul ettiğinden başkasını kabul etmedi. Derken kılıçlar kınlarından sıyrıldı. Ebû Bekir alevli ateşleri tutuşturdu. Hak ehli bâtil ehlinin omuzlarına yüklendi. Onları çıktıkları kapıdan sokana kadar ve kendisinden kaçtıkları şeye döndürene kadar eklemelerini biçmeye ve toprağı kanlarıyla sulamaya ara vermedi. Sonra Allah onun canını da nebîsinin yolu üzere aldı. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.”⁷⁹²

⁷⁹² Dârimî “Müsned”inde (92) Yahyâ b. Saîd el-Emevî- Ma'rûf b. Harbûz el-Mekkî kanalıyla Hâlid b. Ma'dân'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Abdullah b. el-Ehtem Ömer'in yanına girdi... Sonra eseri zikretmiştir.

Yine bunu İbn Asâkir “Târîh”inde (24/147) Hanbel b. İshâk kanalıyla Muhammed b. Yezîd b. Huneys'ten rivâyet etmiştir: Süfyân b. Uyeyne dedi ki: İbnu'l Ehtem Ömer b. Abdulazîz'in yanına girdi... Sonra eseri zikretmiştir.

Bu eserin devamı da vardır ki bunu önemine binaen “Sünen-i Dârimî”den naklen aktaracağım: “...Onları çıktıkları kapıdan sokana ve kendisinden kaçtıkları şeye döndürene kadar eklemelerini biçmeye ve toprağı kanlarıyla sulamaya ara vermedi. Allah'ın malından sütünü içtiği bir dişi deve ve oğlunu emziren habeşli bir câriye elde etti. Kendisine ölüm gelip çattığı zaman bu şeyleri boğazında bir diken olarak gördü. Bundan dolayı bunları kendisinden sonraki halîfeye teslim etti. Sonra o da tıpkı arkadaşı gibi takvalı ve tertemiz bir şekilde dünyadan ayrıldı. Ondan sonra Ömer b. el-Hattâb başa geçti. Ömer şehirler inşâ ettirdi, şiddetle yumuşaklığı karıştırdı, kollarını sıyırdı ve paçalarını sıvadı, her bir iş hususunda ona en uygun olan hazırlığı yaptı, savaş için onun araç ve gereçlerini hazırladı. Sonra Muğîre b. Şu'be'nin kölesi kendisini yaralayınca İbn Abbâs'a insanlara katilini tanıyıp tanımadıklarını sormasını emretti. ‘Muğîre b. Şu'be'nin kölesi’ denince Ömer kendisini

21- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, ez-Zuhrî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebû Bekr'e "Onlardan zekât vermemelerini kabul et" denildi. O da "Benden Rasulullah'a vermeye razı oldukları bir şeyi esirgeyecek olsalar mutlaka bundan dolayı onlarla savaşırım" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr'e "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Lâ ilâhe illallah demelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum, bunu söyledikleri zaman -hakkı ile olması hâriç- kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar, hesapları ise Allah'a aittir' buyurmamış mıdır?" denildi. Ebû Bekir de dedi ki: "Bu da onun hakkındandır. Rasulullah'a vermekte oldukları bir şeyi benden esirgeyecek olsalar mutlaka bundan dolayı onlarla savaşırım. Allah'ın birleştirdiğini ayırmayın!"

Süfyân dedi ki: "Yani namazı ve zekâtı."⁷⁹³

22- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, onun Sevbân (*radıyal-*

yaralayanın fey'de hak sâhibi bir kimse olmadığından dolayı yüksek sesle Rabbine hamd etti. Çünkü o helâl gördüğü hakkını ileri sürerek kendisinin kanını helâl saydığını söyleyebilirdi. Ömer Allah'ın malından bin seksen kûsur (dirhem veya dinar) almıştı. Bundan dolayı mülklerini sattı. Borçlarını çocuklarının yüklenmesine razı olmadı. Borcunu kendisinden sonraki halîfeye verdi. O da dünyadan iki arkadaşı gibi takvalı ve tertemiz bir şekilde ayrıldı. Sonra sen ey Ömer, sen şimdi dünyânın oğulcuğusun. Dünyanın hükümdârlarının çocuğusun. Dünya memesini senin ağzına verdi. Dünyâda dünyanın peşinde dolaşıp durdun. Sonra onun yönetimini eline alınca onu Allah'ın attığı yere attın. Onu terk ettin ve küçük görür oldun. Ondan aldığı azığın haricinde onu pis görür oldun. Seninle tasamızı giderip sıkıntımızı ortadan kaldıran Allah'a hamd olsun. Sen bu yolda yürümeye devam et ve asla sağa sola meyletme! Zira bir şey hak üzereyse zelil olmaz, bâtil üzereyse aziz olmaz. Bu sözlerimi söylüyor, hem kendim hem de mümin erkek ve kadınlar için Yüce Allah'tan bağışlanma diliyorum."

Ebû Eyyûb dedi ki: Ömer b. Abdulazîz bir şeyden bahsediyordu da "İbnu'l Ehtem bana 'Devam et ve asla sağa sola meyletme' dedi" dedi.

⁷⁹³ İsnâdı munkatıdır. Benzeri Sahîhayn'da Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan ri-vâyet edilmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (10) bu hadis hakkında konuşulmuş ve bu hadisin nasıl anlaşılması gerektiğinden söz edilmişti.

lahu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Dosdoğru olun. Siz (dosdoğru olmanın sevâbını saymaya ya da Allah'ın yardımını olmadan dosdoğru olmaya ya da dosdoğru olmanın gerek-tirdiği hasletlerin tamamını kendinizde bulundurmaya) güç yetiremezsi-niz. Yine bilin ki amellerinizin en hayırlısı namazdır ve müminden baş-kası abdestini muhafaza edemez.”⁷⁹⁴

23- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. O Sâlim b. Ebi'l Ca'd'dan, o Sevbân (*radiyallahu anh*)'tan, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den benzerini rivâ-yet etti.

24- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Yahyâ b. Îsâ tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Hayseme'den, onun Adiyy b. Hâtim (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Sizden hiç kimse yoktur ki Allah onunla kendisiyle arasında bir tercüman olmaksızın konuşacak olmasın. Sonra kişi sağına bakacak, hazırladığından başkasını göremeyecektir. Soluna bakacak, yine hazırladığından başkasını göremeyecektir. Önüne bakacak ve ateşi görecektir. Şu hâlde kim yüzünü cehennemden yarım hurmayla bile olsa koruyabiliyorsa bunu yapsın.”⁷⁹⁵

⁷⁹⁴ Ahmed (22378, 22436), İbn Mâce (277) ve Dârimî (681) rivâyet etmiştir. “Misbâhu'z Zücâce” (1/41) müellifi şöyle demiştir: “Bu hadisin ricâli sika ve sebt kimselerdir. Şu kadar var ki Sâlim ile Sevbân arası kopuktur. Çünkü Sâlim ittifakla Sevbân'dan hadis işitmemiştir. Fakat hadisin başka muttasıl tarikleri de vardır ki bunları “Müsned”inde Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, “Müsned”inde ed-Dârimî ve “Sahîh”inde İbn Hibbân Hassân b. Atıyye tarikiyle rivâyet etmiştir. Buna göre Ebû Kebşe Hassân b. Atıyye'ye Sevbân'ı işittiğini tahdis etmiştir.”

Derim ki: Bu hadisin diğer tarîkini et-Tayâlisî “Müsned”inde (1089), et-Taberânî “el-Kebîr”de (1444) ve İbn Hibbân “Sahîh”inde (1037) rivâyet etmiştir. Bunu el-Ukaylî “ed-Duafâ”da (5731) sahihlemiştir. İleride (59) başka bir tarikten mürsel olarak gelecektir.

⁷⁹⁵ Tahrîci 16. maddenin dipnotunda geçmiştir.

25- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-Heceri'den, onun Ebu'l Ahvas'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Kim yarın Allah'ın huzuruna müslüman olarak çıkmayı istiyorsa şu (farz olarak) yazılmış namazlara onlara çağrıldığı zaman devam etsin. Çünkü onlar hidâyet sünnetlerindendir. Allah nebînize hidâyet sünnetlerini emretmiştir. Bizi öyle bir hâlde gördüm ki namazdan ancak münâfıklığı bilinen bir münâfık geri kalırdı. Öyle ki bir adamın iki kişi arasında getirilip safta durdurulduğunu görmüşümdür."⁷⁹⁶

26- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri' tahdis etti. Onun el-Mes'ûdi'den, onun el-Hasen b. Sa'd'dan, onun Abdurrahmân b. Abdullah b. Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'a "Allah Kur'ân'da namazı çokça zikrediyor. Örneğin 'Onlar ki namazlarına devam ederler' (*Meâric*, 23) ve 'Onlar ki namazlarında huşû içerisinde dirler' (*Mü'minîn*, 2) buyuruyor" denildi. Abdullah "yani vakitlerinde" diye karşılık verdi. "Biz bunların ancak namazın terk edilmesiyle ilgili olduğunu düşünüyorduk ey Ebû Abdurrahmân!" denildi. Bunun üzerine Abdullah "Onun terki küfürdür" dedi.⁷⁹⁷

27- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Ziyâd tahdis etti. Onun Abdullah b. Yezid'den, onun Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir adam Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, müslüman kimdir?" diye sordu. Bunun üzerine o "Müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimse-dir" buyurdu. Adam "Peki mümin kimdir?" diye sordu. Rasûlullah "İn-sanların malları ve canları hususunda kendisinden güvende oldukları

⁷⁹⁶ Müslim (654) rivâyet etmiştir.

⁷⁹⁷ Ahmed "el-İmân"da (223) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

kimse" buyurdu. Adam "Peki muhâcir kimdir?" diye sordu. Rasulullah "Kötülüklerden hicret eden kimse" buyurdu. Adam "Peki mücâhid kimdir?" diye sordu. Rasulullah "Allah Teâlâ için nefsiyle cihâd eden kimse" buyurdu.⁷⁹⁸

28- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Süfyân "İman söz ve ameldir, artar ve azalır" dedi. Kardeşi İbrâhîm b. Uyeyne "Ey Ebû Muhammed, azalır deme" dedi. Bunun üzerine Süfyân öfkelen-di ve "Sus çocuk, o kendisinden bir şey kalmayınca ya kadar azalır!" dedi.⁷⁹⁹

⁷⁹⁸ Abd b. Humeyd "el-Müntehab"da (336), el-Mervezî "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (634) rivâyet etmiştir. Buhârî'nin (9) Abdullah b. Amr (*radiyallahu anhumâ*) kan-hıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği şu hadis bunu desteklemek-tedir: "Müslüman müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir. Muhâcir ise Allah'ın yasakladıklarını terk eden kimsedir."

Bunu Ahmed'in (6925) sahih bir isnadla Abdullah b. Amr b. Âs (*radiyallahu anhu-ma*)'dan rivâyet ettiği hadis de desteklemektedir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Müslüman kimdir, bilir misiniz?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. "Müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir" bu-yurdu. Sonra "Mümin kimdir, bilir misiniz?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Buyurdu ki: "Müminlerin canları ve malları hususunda kendisinden güvende oldukları kimsedir. Muhâcir de kötülüğü terk eden ve ondan uzak duran kimsedir." Ayrıca bakınız: Buhârî, 11; Müslim, 39, 41, 42

⁷⁹⁹ "Müsne'd"inde el-Humeydî (2/547), "eş-Şerîa"da el-Âcurrî (244), "el-İbânetu'l Kubrâ"da İbn Batta (1237) ve el-Lâlekâî (28) rivâyet etmiştir. İşte bu, çağımız mür-ciesinden bunu inkâr edip "İman tamamen ortadan kalkmaz, ancak kendisinden zerre ağırlığı kalıncaya dek azalır" diyen bir taifenin hilâfına imanın tamamen or-tadan kalkıp kendisinden bir şey kalmayana dek azalacağı hususunda Ehli Sünnet imamlarının görüşüdür.

İki taife şundan dolayı ihtilâf etmiştir: Ehli Sünnet imamları ameli imanın bir cü-zü ve onun rükünlerinden biri görürler. Dolayısıyla onlara göre amel gittiği zaman iman da tamamen gider ve ondan bir şey kalmaz. Şu mürciiler ise "Amel imanda kemâl şartıdır ve onun fûrûatından bir şeydir" derler. Dolayısıyla onlara göre amel tamamen ortadan kalktığında imanın aslı kalır ki o tasdik ve ikrardır. Bunlar ta-mamen ortadan kalkmaz. Bunlardan zerre ağırlığına bir miktar kalır ki insan bu-nunla cehennemden kurtulur, şefa'at ve cennet ehlinden olur!

Asrımız mürciesinden biri bu sözü dolayısıyla İmam Süfyân b. Uyeyne aleyhinde konuşmuş, bunun onun öfke anında hatayla söylediği bir söz olduğunu, onun bu

29- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Vekî dedi ki: "Ehli Sünnet 'İman söz ve ameldir' der. Mürcie 'İman amel olmaksızın sözdür' der. Cehmiyye de 'İman bilgidir' der."⁸⁰⁰

30- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ca'fer b. Muhammed'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namaz kılan bir adam gördü. Adam karga gibi hızlı hızlı eğilip kalkıyordu. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Şu ölmüş olsa Muhammed'in dininin gayrısı üzerine ölmüş olur" buyurdu.⁸⁰¹

31- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. O Yahyâ b. Subeyh el-Horasânî'den, o Ca'fer b. Muhammed'den, o Amr b. Dînâr'dan, o Abdurrahmân b. Sâbit el-Cumahî'den, o da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den aynısını rivâyet etti.⁸⁰²

32- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eyyûb es-Sahtiyânî'den, onun İbn Ebî Muleyke'den, onun el-Misver b. Mahreme'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer (*radıyallahu anh*) yaralandığı zaman (biri) "Eğer onda hayat varsa onu ancak

söz hususunda tek kaldığını, bu söz hususunda Ehli Sünnet imamlarından hiç kim-
senin ona muvâfakat etmediğini, hatta ve hatta bunu dinden çıkan Havâric'in bile
söylemediğini iddia etmiştir!

Bunun sebebi onun cehâleti, Mürcie'nin görüşüne beslediği taassubu ve Ehli Sünnet imamlarının sözleri hususundaki basîretsizliğidir. Zira bu söz Ehli Sünnet imamları arasında üzerinde icma edilmiş bir sözdür. Onlardan birçoğu bunu açıkça ifâde etmiştir. Nitekim bunu mukaddime beyân ettim. (İmanın Kendisinden Bir Şey Kalmayınca Kadar Azaldığı Hususunda Bir Fasıl)

⁸⁰⁰ Abdullah b. Ahmed "es-Sünne"de (399), el-Âcurrî "eş-Şeria"da (304) rivâyet etmiştir.

⁸⁰¹ Ahmed "el-İmân"da (230) rivâyet etmiştir. Tahrîci için oraya bakınız.

⁸⁰² İsnâdı mürseldir. Bir önceki hadise bakınız.

namazla kendine getirebilirsiniz" dedi. Bunun üzerine "Namaz ey müminlerin emîri!" dediler. Bunun üzerine Ömer "Namaz, namazı terk edenin İslâm'da payı yoktur!" dedi.⁸⁰³

33- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Aclân ve Yezid b. Yezîd b. Câbir'den rivâyet ettiğine göre onlar Mekhûl'ü şöyle derken işitmişlerdir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ailesinden birine şöyle diyerek nasihatte bulundu:

"Ve namazı kasıtlı olarak sakın terk etme. Çünkü kim (farz olarak) yazılmış bir namazı kasıtlı olarak terk ederse onun üzerinden Allah'ın zimmeti kalkar."⁸⁰⁴

34- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Dâvûd b. Ebî Hind'den, onun Saîd b. Cubeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb insanlara her beldede her sene haccı yerine getirecek birer topluluk arz etmeyi istedi. Fakat insanların hacca koştuğunu görünce bundan vazgeçti ve şöyle dedi: "Onu terk ederlerse onlarla namaz ve zekât için savaştığımız gibi hac için de savaşırız."⁸⁰⁵

35- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Zerr el-Hemdanî'den, onun Vâil b. Mehâne'den, onun İbn Mesûd (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Ey kadınlar topluluğu, zinetlerinizden olsa bile tasaddukta bulunun! Çünkü siz cehennem ehlinin çoğunluğundansınız." Bunun üzerine kadınların ileri gelenlerinden bir kadın kalktı ve "Niye ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Bunun üzerine o "Çünkü

⁸⁰³ İbn Ebî Şeybe "el-İmân"da (103), Ahmed "el-İmân"da (209) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir. Tahrîci ve ta'lîki için oraya bakınız.

⁸⁰⁴ Ahmed, el-İmân (234).Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

⁸⁰⁵ Ahmed, el-İmân (411).Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

siz çokça lanet okur, nimetleri inkâr eder ve kocalara küfür (nankörlük) edersiniz” buyurdu.

Abdullah dedi ki: “Akıllı ve dini eksik olup da işleri hususunda sağlam görüş sahibi erkeklere kadınlardan çok üstün gelen kimseyi görmedik.” Ona “Ey Ebû Abdurrahmân, onun aklının ve dininin eksikliği nedir?” diye soruldu. Abdullah “Aklının eksikliği iki kadının şehâdetinin bir adamın şehâdetine denk olması, dininin eksikliği de şu kadar şu kadar süre Allah’a tek bir secde etmeden durmasıdır” diye cevap verdi.⁸⁰⁶

36- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun İbn Cüd’ân’dan, onun Ebû Nadra’dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Dikkat edin, âdemoğulları dört tabaka hâlinde yaratılmıştır: Bazıları mümin olarak doğar, mümin olarak yaşar ve mümin olarak ölür. Bazıları kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Bazıları mümin olarak doğar, mümin olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Bazıları kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve mümin olarak ölür.”⁸⁰⁷

⁸⁰⁶ Hadisin merfû olan kısmını Ahmed (3569), el-Humeydî (92) ve “el-Kubrâ”da en-Nesâî (9257) rivâyet etmiştir. İbn Mes’ûd’dan mevkûf olan kısmının tahrîci ise İbn Ebî Şeybe’nin “el-İmân”ında geçmişti.

Ayrıca Buhârî (304) Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anh*)’tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir Kurbân Bayramı ya da Ramazan Bayramı günü musallaya çıktı ve kadınların yanına uğradı. Buyurdu ki: “Ey kadınlar topluluğu, tasaddukta bulunun! Çünkü bana cehennem ehlinin çoğunluğu olduğunuz gösterildi.” “Ne sebeple ey Allah’ın Resûlü?” diye sordular. Buyurdu ki: “Çokça lânet okuyor, kocalara nankörlük ediyorsunuz. Akıllı ve dini eksik olduğu hâlde akıllı başında olan adamın aklını birinizden daha çok götüren kimseyi görmedim.” “Dinimizin ve aklımızın eksikliği nedir ey Allah’ın Resûlü?” diye sordular. “Kadının şehâdeti erkeğin şehâdetinin yarısına eşit değil midir?” buyurdu. “Öyledir” dediler. “İşte bu onun aklının eksikliğidir” buyurdu. “Peki, o hayız gördüğü zaman namazı ve orucu bırakmıyor mu?” diye sordu. “Öyledir” dediler. “İşte bu da onun dininin eksikliğidir” buyurdu.

⁸⁰⁷ Ahmed (11143, 11587), et-Tayâlisî (2270), et-Tirmizî (2191) ve el-Hâkim (4/505) rivâyet etmiştir. Bazıları *muhtasar* bazıları da muhtasar olarak rivâyet et-

37- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm, İbn Cu-reyc'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdurrahmân b. Abdullah b. Sâbit'ten tahdis edildiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kim azığı ve bineği olduğu hâlde kendisini bir hastalığın, zâlim bir sultanın ya da önemli bir hâcetin alıkoymamasına rağmen hac-cetmezse ister yahudi olarak ölsün, ister hristiyan olarak ölsün, ister câhiliyye ölümüyle ölsün."⁸⁰⁸

38- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm, İbn Cu-reyc'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdullah b. Nuaym'ın ha-ber verdiğine göre ed-Dahhâk b. Abdurrahmân b. Arzem⁸⁰⁹ el-Eş'arî ona

miştir. Tirmizî "Bu hasen sahih bir hadistir" demiştir. İsnâdında Alî b. Yezîd b. Cûd'ân vardır ve kendisine mütabaat edilmiştir. Beyhakî "el-Kadâu ve'l Kader"de (91) el-Muallâ b. Esed tarîkinden rivâyet etmiştir: Bize Vuheyb Dâvûd b. Ebî Hind'den tahdis etti. O da Ebû Nadra'dan rivâyet etti... Sonra "İsnâdî sahihtir" de-miştir Taberânî "el-Evsat"ta (3817) el-Huseyn b. Vâkîd- Atâ b. Meysere- Ebû Nadra kanalıyla rivâyet etmiştir İbn Hacer "el-Emâli'l Mutlaka"da (s. 169) "Bu hasen bir hadistir" demiş, bu hadisin şahidlerini uzun uzun zikretmiştir.

İbnu'l Kayyım "Şifâu'l Alîl"de (1/262) şöyle demiştir: "Denirse ki: Hızır'ın öldür-düğü oğlan yaratıldığı gün kâfir olarak yaratılmıştı. Nûh (*aleyhisselam*) da kavmi hakkında 'Ancak fâcîr ve çok kâfir birini dünyaya getirirler' (Nûh, 27) demiştir. İmam Ahmed'in ve Tirmizî'nin merfû olarak rivâyet ettikleri bir hadiste şöyle buy-rulmuştur: 'Şüphesiz âdemoğulları çeşitli tabakalarda yaratılmışlardır. Onlardan bazıları...' Buna cevaben şöyle denir: Bu, kişinin fitrat üzere yaratılmış olduğuy-la çelişmemektedir. Zira o kendisi hakkında aklı erdiği zaman kâfir olacağı takdir edilmiş olduğu halde yaratılmış ve dünyaya getirilmiştir. Değilse o dünyaya geldiği anda ne küfrü ne de imanı bilmemektedir. Bu (yani küfür) mukadder/takdir edil-miş bir hâldir. Âmilinden ayrılmaz bir hâl değildir. Yani o (ileride kâfir olacak kim-se) fitrat üzerine dünyaya gelir. İki sahih ve sabit itibarla da kâfir olarak dünyaya gelir. Bu, tek başına kaldığı zaman İslâm'ı tercih edeceğinden ve aklı erdiği zaman fiil ve irade ortaya koyacağından dolaydır. Dolayısıyla önceki fitrat, önceki yüce rahmetle, zirveye ulaşmış hikmetle ve eksiksiz zenginlikle bir araya gelince; O'nun fitratı, rahmeti, hikmeti ve zenginliği birleşince meseleyi anlarsın."

⁸⁰⁸ Ahmed "el-İmân"da (415) rivâyet etmiştir. İsnâdı mürseldir. Tahrîcinin ta-mamı için oraya bakınız.

⁸⁰⁹ Aslında "Çurm" olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığım'dır.

Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber vermiştir: “Hac için imkân bulunduğu ve yolu açık olduğu hâlde haccetmeden ölen kimse ister yahudi olarak ölsün ister hristiyan olarak ölsün!” (Son kısmı) üç defa söyledi.⁸¹⁰

39- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm, İbn Cüreyc'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana Amr b. Dînâr'ın haber verdiğine göre Hasen b. Muhammed ona şunu haber vermiştir: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) hac zamanı Arefe'de gömlek giymiş ve sarık takmış bazı kimseler gördü ve onlar üzerine cizye koydu. “Onlar kimlerdendir?” diye sordum. “Bilmiyorum” dedi. “Onları nerede gördü?” diye sordum. “Bilmiyorum” dedi.⁸¹¹

40- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti, dedi ki: Bana İbn Cüreyc haber verdi, dedi ki: Bana mevlâmız Süleymân, Abdullah b. el-Museyyeb b. Ebi's Sâib'den onu şöyle derken işittığını haber verdi: Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “Haccetmeyen bu sene haccetsin. Buna gücü yetmeyen gelecek sene haccetsin. Buna gücü yetmeyen ondan sonraki sene haccetsin. Kim buna da güç yetiremezse ya da bunu da yapmazsa onun eline ‘yahudi’ ya da ‘hristiyan’ yazarız.”⁸¹²

41- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Zeyd b. Vehb'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “Yine insanlar öyle bir hâle gelecek ki birbirleriyle alışveriş yapacaklar da aralarında emâneti yerine teslim eden tek bir kişi bulunmayacak. Öyle ki kalbinde

⁸¹⁰ İsnâdı munkatıdır. Çünkü ed-Dahhâk Ömer (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir. Ahmed “el-İmân”da (410) rivâyet etmiştir. Orada açıklandığı üzere sahihtir.

⁸¹¹ İsnâdı munkatıdır. Çünkü el-Hasen b. Muhammed Ömer (*radiyallahu anh*)'tan hadis işitmemiştir.

⁸¹² El-Fâkihî “Ahhâru Mekke”de (807) rivâyet etmiştir. Bir önceki esere bakınız.

hardal tanesi ağırlığınca iman olmadığı hâlde bir adam hakkında 'Ne sağlam adam, ne zarif adam, ne akıllı adam!' denecek."⁸¹³

42- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Abdullah b. Muhammed el-Muleykî'den, onun İbrâhîm b. Ebî Able'den, onun bir adamdan, onun Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "İman ancak birinizin bazen giyip bazen çıkardığı gömleği konumundadır."

Ebu'd Derdâ sonra şöyle dedi: "Bir kul imanının kendisinden çekilip alınmayacağından emin oldu mu mutlaka imanı kendisinden hızlı bir şekilde alınır da farkında olmaz."⁸¹⁴

43- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Leys b. Ebî Süleym, Şehr b. Havşeb'den onun Allah Teâlâ'nın "*Güzel söz O'na yükselir ve onu da sâlih amel yükseltir*" (*Fâtır, 10*) buyruğu hakkında şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Sâlih amel güzel sözü yükseltir."⁸¹⁵

⁸¹³ İsnâdı sahihtir. Sahihayn'da Huzeyfe (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet edilmiştir. Bunun tahrîcini Ahmed'in "el-İmân" kitabında (426) yapmışım.

⁸¹⁴ Abdullah "es-Sünne"de (707) Suveyd b. Saîd'den rivâyet etmiştir: Bize Rüşdîn b. Sa'd tahdis etti, dedi ki: Bize Ferac b. Fedâle tahdis etti. O Lukmân b. Âmir'den, o da Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etti.

Ayrıca el-Hallâl (1003) şöyle demiştir: Bize Abdullah b. Ahmed babasından onun şöyle dediğini haber verdi: Süfyân dedi ki: Ebu'd Derdâ dedi ki...

"El-İbânetu'l Kubrâ"da da (1037, 1038) Ömer ve Ebû Hureyre (*radiyallahu anhuma*)'dan benzeri rivâyet edilmiştir.

⁸¹⁵ Taberî "Tefsîr"de (22/120), İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"de (17940) rivâyet etmiştir. Ayrıca "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1178) el-Hasen'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "İman kuru bir iddia ve boş bir temennî değildir. İman kalbe yerleşen ve amellerin kendisini doğruladığı şeydir. Kim güzel söyler fakat sâlih amel işlemezse Allah onun sözünü reddeder. Kim güzel söyler ve sâlih amel işlerse amel onu yükseltir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Güzel söz O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.*'"

44- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Sâlim'den, onun babasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kardeşine hayâ hususunda nasihat etmekte olan bir adam gördü de "Hayâ imandandır" buyurdu.⁸¹⁶

45- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Ziyâd b. Sa'd tahdis etti. Onun ez-Zuhrî'den, onun Alî b. Huseyn'den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

"Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi kişinin Müslümanlığının güzelliğindendir."⁸¹⁷

Nehhâs (*rahimehullah*) "İ'râbu'l Kur'ân"da (3/364) şöyle demiştir: "Kelim keliminin çoğuludur. İbn Abbâs, Mucâhid, er-Rabî b. Enes ve Şehr b. Havşeb gibi müfessirler bunun manasının sâlih amelin güzel sözleri yükselteceği olduğunu söylemişlerdir ki bu Mürcie'ye bir reddiyedir."

İbn Kesîr "Tefsîr"inde (6/537) şöyle demiştir: "İbn Abbâs (*radiyallahu anhu*)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Güzel söz Allah'ın zikridir. Allah'ın zikri Allah (*azze ve celle*)'ye yükselir. Sâlih amel ise O'nun farz kıldıklarını yerine getirmektir. Dolayısıyla kim Allah'ı zikrettiği hâlde O'nun farz kıldıklarını yerine getirmezse onun sözü amelîne döndürülür ve bu ona lâyük olur.' Kezâ Mucâhid de 'Sâlih amel güzel sözü yükseltir' demiştir. Kezâ Ebu'l Âliye, İkrime, İbrâhîm en-Nehâî, ed-Dahhâk, es-Süddî, er-Rabî b. Enes, Şehr b. Havşeb ve seleften başka kimseler de böyle söylemiştir."

Âcurrî (*rahimehullah*) "eş-Şerîa"da (2/632) şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ 'Güzel söz O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir' buyurmuştur. Burada Allah Teâlâ hakîkî manada güzel bir sözün kendisine amel ile yükseleceğini bildirmiştir. Amel olmazsa söyleyeninden sâdir olan söz bâtil hâle gelir ve o söz söyleyenine geri döndürülür. Tevhidden daha değerli bir güzel söz yoktur. Sâlih ameller arasında da farızaları eda etmekten daha değerli bir amel yoktur."

⁸¹⁶ Muttefekun aleyhtir. Tahrîcini İbn Ebî Şeybe'nin (67) ve Ahmed'in (38) "el-İmân" kitaplarında yapmışım.

⁸¹⁷ Mâlik (1604), Ahmed (1737), "Câmi"inde Ma'mer (20617/Musannef-i Abdurrazzâk) ve Tirmizî (2318) rivâyet etmiştir. Hepsî mürsel olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca Tirmizî (2317), İbn Mâce (3976), "Sahîh"inde İbn Hibbân (229) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet etmiştir.

46- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. Onun Muhammed b. İshâk'tan, onun Muhammed b. Ka'b b. Mâlik'ten, onun babasından ya da amcasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Ey şu kimseler, bezâzetin (sade giyinmenin) imandan olduğunu öğreniniz.”⁸¹⁸

47- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eyyûb et-Tâî'den, onun Kays b. Müslim'den, onun Târik b. Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “Adamın kişiye ne bir zararı ne bir faydası dokunmaz da kişi ona ‘Sen şöylesin, sen böylesin’ diye yeminler eder. Buna rağmen belki ondan bir şey elde edemez. Sonra evine kendisinde dini

Tirmizî şöyle demiştir: “Ez-Zuhrî'nin ashâbından birçok kimse ez-Zuhrî- Alî b. Huseyn kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den Mâlik'in hadisinin benzerini mürsel olarak rivâyet etmiştir. Bu bize göre Ebû Seleme'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadisten daha sahihtir. Alî b. Huseyn Alî b. Ebî Tâlib (*radıyallahu anh*)'ı görmemiştir.”

Buhârî de “et-Târîhu'l Kebîr”de (4/220) hadisin mürsel olduğunu sahihlemiştir. Ebû Hureyre hadisini ve Muhammed b. el-Hasen'in babasından rivâyetini zayıflamıştır. Kezâ el-Ukaylî “ed-Duafâ”da (2/9) ve ed-Dârakutnî “el-İlel”de (3/108, 8/26) böyle söylemiştir.

İbn Receb “Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem”de on ikinci hadisin şerhinde şunları söylemiştir: “İmamların ekserîsi ‘Bu, bu isnad ile mahfuz değildir; ancak ez-Zuhrî- Alî b. Huseyn- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) isnâdıyla mürsel olarak mahfuzdur’ demiştir. Aralarında Mâlik'in (el-Muvatta), Yûnus'un, Ma'mer'in ve İbrâhîm b. Sa'd'ın da bulunduğu sika kimseler ez-Zuhrî'den bu şekilde rivâyet etmiştir. Şu kadar var ki İbrâhîm b. Sa'd ‘Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi kişinin imanındandır’ demiştir. ‘Bu mürsel olarak ancak Alî b. Huseyn'den sahihtir’ diyen kimselerin arasında İmam Ahmed, Yahyâ b. Maîn, el-Buhârî ve ed-Dârakutnî vardır. Zayıf râviler hadisin ez-Zuhrî'den isnâdı hususunda fâhiş bir hata yapmıştır. Bu hadis hakkında sahih olan onun mürsel olmasıdır... Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den başka vecihlerle de rivâyet edilmiştir ki bunların hepsi zayıftır.”

⁸¹⁸ Ahmed “el-İmân”da (39) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

adına bir şey olmadığı hâlde, dini gitmiş hâlde döner.” Abdullah sonra “Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır” âyetini “açık bir günah olarak bu yeter” (Nisâ, 50) buyruğuna kadar okudu.⁸¹⁹

48- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti. Onun Hişâm'dan, onun Muhammed b. Sîrîn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Ebû Bekr ve Ömer bir adam İslâm'a girdiği zaman şöyle diyerek ona (İslâm'ı) öğretirlerdi: ‘Allah’a ibâdet edersin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Allah (*azze ve celle*)’nin sana farz kılmış olduğu namazı vaktinde edâ edersin. Zira onu eksik yapmakta helâk vardır. Zekâtı da gönül hoşluğuyla edâ edersin. Ramazan'ı oruçlarsın. Allah'ın yönetimi eline verdiği kimsenin sözünü dinleyip ona itaat edersin.” (Muhammed b. Sîrîn devam edip) şöyle dedi: “Yine onlar bir adama ‘Allah için amel edersin, insanlar için amel etmezsin’ demişlerdi.”⁸²⁰

49- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Eyyûb es-Sahtiyânî'den, onun Ğaylân b. Cerîr'den, onun Ziyâd b. Riyâh'tan, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Kim itaatten çıkar, cemaatten ayrılır ve bu hâl üzere ölürse câhiliyye ölümüyle ölmüş olur. Kim bir asabiyyet bayrağı altında savaşır, asabiyyet için taassub gösterir⁸²¹, asabiyyet için savaşır ve asabiyyete çağırırsa (onun öldürülüşü) câhiliyye öldürülüştür.”⁸²²

⁸¹⁹ Ahmed “el-İmân”da (326, 388, 389) rivâyet etmiştir. Tahrîcinin tamamı için oralara bakınız.

⁸²⁰ “Câmi”inde Ma’mer (20683/Musannef), Abdurrazzâk (5013), İbn Ebî Şeybe (3231), “Ta’zîmu Kadri's Salât”ta Muhammed b. Nasr rivâyet etmiştir. İsnâdı mürseldir.

⁸²¹ Müslim ve Ahmed “kör bir bayrak altında savaşır, kavmi için öfkelenirse...” diye geçmektedir.

⁸²² Ahmed (7944, 8061) ve Müslim (1848) rivâyet etmiştir. Benzeri Ahmed'in “el-İmân”ında (158) Cundeb b. Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan rivâyetle geçmişti.

50- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Ubeyd'den, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Kim benim sünnetime uyarsa bendendir. Kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. Sünnet üzere olan az amel bidat üzere olan çok amelden hayırlıdır.”⁸²³

51- Bize Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Birçok kişiden işittim, ashâbımız da bize tahdis etti, dedi ki: Alî (*radiyallahu anh*) dedi ki: “İman dört esas üzerinde; sabır, yakîn, adâlet ve cihâd üzerindedir. Sabır dört şûbe üzerinde durmaktadır ki bunlar iştiyak, korku, zâhidlik ve ölümü gözetlemedir. Cennete iştiyak duyan şehvetlerinden sıyrılır. Cehennemden korkan haramlardan döner. Dünyaya değer vermeyen musîbetleri önemsemez. Ölümü gözetleyen de hayırlara koşuşur. Yakîn de dört şûbe üzerinde durmaktadır ki bunlar keskin görüş, hikmeti yorumlama, ibretten öğüt alma ve öncekilerin sünnetidir. Şöyle ki: Kim keskin görüşlü olursa hikmeti yorumlar. Kim hikmeti yorumlarsa ibreti bilir. Kim ibreti bilirse öncekilerin arasında gibi olur. Adâlet de dört şûbe üzerinde durmaktadır ki bunlar derin anlayış, ilim çiçeği, hükmün şeriatleri ve hilim bahçesidir. Şöyle ki: Anlayışlı olan ilmin güzelini tefsir eder. Bilen hükmün şeriatlerinden haberdar olur. Hi-

⁸²³ Mürseldir. İsnâdında Amr b. Ubeyd el-Mu'tezilî vardır ki yalancıdır. Fakat M'amer'in "Câmi"inde (20568) geçtiği üzere Zeyd- Hasen- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kanalıyla kendisine mutabaat edilmiştir. Yine bunu el-Kudâî "Müsned-i Şihâb"da (1270) Ebu'l Eş'as tarîkinden rivâyet etmiştir: Bize Hazm b. Ebî Hazm tahdis etti, dedi ki: Hasen'i şöyle derken işittim: Bize Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğu ulaştı: "Sünnet üzere az amel bidat üzere çok amelden hayırlıdır."

Buhârî (5036) ve Müslim (1401) Enes (*radiyallahu anh*)'tan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Sünnetimden yüz çeviren benden değildir" buyurduğunu rivâyet etmiştir. "Sünnet üzere az amel bidat üzere çok amelden hayırlıdır" sözüne gelince seleften bu manada rivâyet edilen sözler hem Sahâbe'den hem de Tâbiîn'den tevâtür derecesine ulaşmıştır.

lim sahibi olan da işini kusurlu yapmaz ve insanların arasında övgüye mazhar bir hâlde yaşar. Cihad da dört şûbe üzerinde ayakta durmaktadır ki bunlar marufu emretmek, münkerden sakındırmak, fâsıklara kin gütmek ve (gereken) yerlerde doğru söylemektir. Marufu emreden müminin kuvvetini arttırır. Münkerden sakındıran münâfığın burnunu yere sürter. (Gereken) yerlerde doğru söyleyen üzerindeki sorumluluğu yerine getirir. Kim Allah için öfkelenirse Allah (*azze ve celle*) de onun için öfkele-nir.”⁸²⁴

52- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Ayrıca bana Vehb b. Münebbih'in şöyle dediği ulaştı: “Allah’a akıl gibisiyle ibâdet edilmemiştir. Yine kul, kendisinde on haslet bulunmadıkça imanın hakîkatine eremez. Hidâyeti arzulamadıkça, kibirden güvende olmadıkça, zillet kendisine izzetten daha sevimli olmadıkça, fakirlik kendisine zenginlikten daha sevimli olmadıkça, zenginlikten bağımsızlaşmadıkça, kendisinin çok sayıdaki iyiliğini azımsamadıkça, başkasının az bir iyiliğini çok görmedikçe, kendisinden ihtiyaçlarını talep edenler karşısında bıkkınlık gösterdikçe, ömründen bir süre kaldığı hâlde ilim talep etmekten usandıkça ve yetecek kadarı kendisine daha fazlasından daha sevimli olmadıkça (imanın hakîkatine eremez). Gelelim onuncuya... Nedir onuncu? Onunla şâm yücelir ve şerefi artar: Evinden çıkar da kendisini gördüğü her bir kimsenin altında sayar.”⁸²⁵

53- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Dînâr'dan, onun Ebû Ma'bed'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:

⁸²⁴ “Ahbârün ve Hikâyât”ta el-Ğassânî (s. 15), el-Lâlekâî (1570), “Şuabu'l İmân”da el-Beyhakî (39), “Mûdihu Evhâmi'l Cem'i ve't Tefrîk”te el-Hatîb (1/213), “Târîh”inde İbn Asâkir (42/515) farklı tariklerle Alî (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Nuaym “el-Hilye”de (1/74) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den merfû olarak rivâyet etmiştir ki sahih değildir.

⁸²⁵ “Ğarîbu'l Hadîs”te el-Harbî (3/1228) ve “el-Hilye”de Ebû Nuaym (4/40) rivâyet etmiştir.

"Kim müslümanların bakışlarını kendisine diktikleri değerli bir malı yağmalarsa müslüman değildir."⁸²⁶

54- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Beyân'dan, onun İbn Ebî Hâlid'den, onun Kays b. Ebî Hâzim'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Bekr es-Sıddık (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Ey insanlar! Yalandan sakının. Zira yalan imanla bir araya gelmez."⁸²⁷

55- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Huseyn b. Ali el-Cu'fi, Zâide'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Beyân'ın Kays'tan tahdis ettiğine göre Ebû Bekir (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: "Yalandan sakının! Çünkü yalan imanla bir araya gelmez."

56- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Mervân b. Muâviye el-Fezârî tahdis etti. Onun İsmâîl'den, onun Kays'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Bekr es-Sıddık (*radıyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: "Yalandan sakının! Çünkü yalan imanla bir araya gelmez."

57- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Merzübân b. Mes'ûd el-Kindî tahdis etti. O İsmâîl'den, o Kays'tan, o da Ebû Bekr (*rahimehullah*)'tan aynısını rivâyet etmiştir. Şu kadar var ki o (yani Kays bu rivâyette) "Ebû Bekr'i şöyle derken ya da şu şekilde hutbe verirken işittim" demiştir.

58- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, Yûnus b.

⁸²⁶ Bir yerde bulamadım. Daha önce Ahmed'in "el-İmân"ında (85) Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan şu lafızla rivâyet edilmişti:

"Müminlerin bakışlarını kaldırdığı değerli bir malı yağmaladığı zaman onu mümin olduğu hâlde yağmalamaz."

⁸²⁷ Ahmed, el-İmân (305). Ondan sahihtir. Tahrîcinin tamamı için oraya bakınız.

Ebî İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Ceriyy en-Nehdî'yi Benî Süleym'e mensup bir adamdan onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şunları elimle saydı, buyurdu ki: "Temizlik (abdest) imanın yarısıdır. Oruç sabrın yarısıdır. Subhânallah mîzânın yarısıdır. Elhamdulillah onu doldurur. Allahu Ekber gökle yer arasını doldurur."⁸²⁸

59- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Yahyâ b. Saîd'den, onun İsmâîl b. Evsat Şâmî denen bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Amel edin. Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Müminden başkası da abdestini muhafaza edemez."⁸²⁹

60- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Dînâr, Ubeyd b. Umeyr'den onun şöyle dediğini tahdis etti: "Zor şartlar altında abdesti tam almak imanın içtenliğinden ve iyiliğindendir. Adamın güzel bir kadınla yalnız kaldığı zaman onu ancak Allah (*azze ve celle*) için terk etmesi de imanın içtenliğinden ve iyiliğindendir." Süfyân dedi ki: "(Ubeyd b. Umeyr sonra) imanın içtenliğinden ve iyiliğinden kaynaklanan birçok hususu söz konusu etti."⁸³⁰

61- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti.

⁸²⁸ Ahmed (18287, 23073, 23099, 23139, 23160), Tirmizî (3519), "Müsned"inde ed-Dârimî (680) ve "el-Ahâdu ve'l Mesânî"de İbn Ebî Âsım (2920) rivâyet etmiştir.

Tirmizî şöyle demiştir: "Bu hasen bir hadistir. Bunu Şu'be ve Süfyân es-Sevrî Ebû İshâk'tan rivâyet etmiştir." Müslim (556) benzerini Ebû Mâlik el-Eş'arî'den rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Temizlik imanın yarısıdır. Elhamdulillah mizanı doldurur. Subhânallah ve elhamdulillah göklerin ve yerin arasını doldururlar ya da doldurur. Namaz nurdur. Sadaka burhandır. Sabır ışıktır..."

⁸²⁹ Mürseldir. Benzeri Sevbân (*radiyallahu anh*)'tan (22) rivâyet edilmişti.

⁸³⁰ İbn Ebî Şeybe (36143) ve "el-Hucce fî Beyâni'l Mehacce"de Kivâmussünne (535) rivâyet etmiştir.

Onun el-Evzâî'den, onun Hassân b. Atıyye'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Temizlik (abdest) imanın yarısıdır."⁸³¹

62- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. Onun ez-Zubeyr'in azatlısı Sadaka'dan, onun Sifâl'den, onun Ebû Bekr b. Huveytûb'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Namazı olmayanın imanı yoktur. Abdesti olmayanın da namazı yoktur."⁸³²

63- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Mervân el-Fezârî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ebî İsmâîl es-Sülemî, Ma'kil el-Has'amî'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam Alî'ye namaz kılmayan kadın hakkında sordu. Alî "Namaz kılmayan kâfirdir" dedi. "Ama o istihâza hâlinindedir" dediler. Bunun üzerine o "İçerisinde hayvansal veya bitkisel yağ bulunan bir yün parçası edinir, sonra gusledip namazını kılar" dedi.⁸³³

64- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Mervân el-Fezârî, Ebân b. İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana es-Sabbâh b. Muhammed'in, Murra el-Hemdânî'den tahdis ettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*) ona Allah'ın Nebîsi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittiğini tahdis etmiştir:

⁸³¹ İbn Şâhîn "et-Terğîb ve't Terhîb"de (510) rivâyet etmiştir. Mürsel bir hadistir. İbn Ebî Şeybe (1814, 31071) Hassân b. Atıyye'den onun sözü olarak rivâyet etmiştir. Benzeri Ahmed'in "el-İmân"ında (349) geçtiği üzere Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den Ebû Mâlik (*radiyallahu anh*) kanalıyla sahih olarak rivâyet edilmiştir. Ayrıca İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ına (121) bakınız.

⁸³² Mürsel bir hadistir. İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (7) Enes (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edilmişti.

⁸³³ "El-İmân"da İbn Ebî Şeybe (126) ve Ahmed (231) rivâyet etmiştir.

“Şüphesiz Allah rızıklarınızı aranızda pay ettiği gibi ahlâkınızı da aranızda pay etmiştir. Yine Allah dünyalığı sevdiğine de verir, sevmediğine de verir. Dindarlığı ise ancak sevdiğine verir. Allah kime dindarlık vermişse onu sevmiş demektir. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki bir kul kalbi ve dili teslimiyet göstermediği sürece İslâm'a girmiş olmaz. Komşusu kendisinin bevâikinden güvende olmadığı sürece de iman etmiş olmaz.”

“Ey Allah'ın Nebîsi, bevâiki nedir?” diye sorduk. Buyurdu ki: “Haksızlığı ve zulmüdür. Bir kulun haram bir mal kazandıktan sonra onu infâk edip de onun hususunda kendisine bereket ihsan edilmesi mümkün değildir. Onu tasadduk ettiği zaman onun kendisinden kabul edilmesi mümkün değildir. Onu arkasında bıraksa da mutlaka o cehennem yolunda kendisinin azığı olur. Allah (*azze ve celle*) kötüyü kötüyü silmez. Kötüyü ancak iyiyile siler. Pis pisi silmez.”⁸³⁴

65- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Huseyn b. Alî el-Cu'fî haber verdi, dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme tahdis etti, dedi ki: Bize Leys b. Ebî Süleym tahdis etti. Onun Mücâhid'den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Allah için sev. Allah için buğzet. Allah için dost edin. Allah için düşmanlık göster. Allah'ın dostluğuna ancak bunlarla ulaşılabilir. Namazı ve orucu ne kadar çok olursa olsun bir kul imanın tadını ancak bu şekilde alabilir. İnsanlar birbirleriyle yalnız dünyalık işler için kardeşlik eder hâlâ gelmişlerdir. Bu (dostluk) sahibine bir yarar sağlamaz.”

⁸³⁴ Ahmed (3672), “Ta'zîmu Kadri's Salât'ta Muhammed b. Nasr (624) ve “el-Mu'cemu'l Kebîr”de et-Taberânî (10553) rivâyet etmiştir. İsnâdında es-Sabbâh b. Muhammed vardır ki el-Ukaylî “ed-Duafâ”da (2/213) onun hakkında “Hadisinde vehim vardır, hadisleri ref eder” demiştir.

Derim ki: Dârakutnî de “el-İlel”de (5/271) bunun Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan mevkûf hâlini sahihlemiştir.

İbn Abdulberr “et-Temhîd”de (24/437) şöyle demiştir: “Bu hadisin lafızları ha-sendir ama isnâdı zayıftır. Ekserîsi Alî (*radiyallahu anh*)'ın sözündendir.” Ayrıca Ahmed'in “el-İmân” kitabına (54) bakınız. Bu hadisin bazı lafızları sahihtir.

İbn Abbâs sonra şu iki âyeti okudu: “Dostlar o gün birbirlerine düşmandır.” (Zuhruf, 67) “Allah’a ve âhiret gününe iman eden bir topluluğun...” (Mücâdile, 22)⁸³⁵

66- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A’mes’ten, onun Ebû Vâil’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Mes’ûd (*radıyallahu anh*)’ı işittim, “İslâm nasıl eksilir, bilinir mi?” diye soruyordu. “Nasıl?” dediler. Dedi ki: “Bineğin yağın eksilttiği gibi, elbisenin çok durmaktan eskidiği gibi, dirhemın uzun süre saklanmaktan katılaştığı gibi... Bir kabîlede iki âlim olur da biri gittiği zaman ilimlerinin yarısı gider. Diğeri gittiği zaman da bütün ilimleri gider.”⁸³⁶

67- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Huseyn haber verdi. Onun Ebû Alî er-Rahbî’den, onun İkrime’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Şam’dan kendisinin yanına gelen biri el-Hasen b. Alî (*radıyallahu anhu-ma*)’ya imanın hasletlerini sordu. Bunun üzerine o şu âyeti okudu: “Yüzlerinizi doğu veya batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir...” (Bakara, 177)⁸³⁷

68- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân, İbn Ebî Hâlid’den onun eş-Şa’bî’den işittiğini tahdis etti... (Süfyân) dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebî Hind de eş-Şabî’den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam topluluğu yara yara geldi ve sonunda Abdullah b. Amr’ın yanına vardı. -Başka bir yerde “insanların boyunlarının üzerinden atlaya atlaya”

⁸³⁵ “Ez-Zühâd”de İbnu’l Mubârek (353), İbn Ebî Şeybe (35915), “el-Mu’cemu’l Kebîr”de et-Taberânî (12/417/13537) ve “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta el-Mervezî (396) rivâyet etmiştir. İsnâdı hasendir.

⁸³⁶ Taberânî “el-Mu’cemu’l Kebîr”de (9/203/8991) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

⁸³⁷ Muhammed b. Nasr “Ta’zîmu Kadri’s Salât”ta (410) rivâyet etmiştir. Benzeri Ahmed’in “el-İmân”ında (35) tahrîcını yaptığım üzere hem merfû hem de mevkûf olarak rivâyet edilmiştir.

diye tahdis etti- “Bana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den işittiğin bir şeyi haber ver” dedi. -İbn Ebî Ömer (el-Adenî) dedi ki: Başka bir yerde “Bana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den işittiğin bir hadisi tahdis et, bana iki âdil kimseden hadis aktarma” diye buldum- Bunun üzerine (Abdullah b. Amr) şöyle dedi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’i şöyle buyururken işittim:

“Müslüman müslümanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir. Muhâcir ise Allah’ın kendisine haram kıldıklarını terk eden kimsedir.”⁸³⁸

69- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Süheyl b. Ebî Sâlih’ten, onun Atâ b. Yezîd el-Leysi’den, onun Temîm ed-Dârî (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Din nasihattir. Din nasihattir. Din nasihattir.” “Kimin için ey Allah’ın Resûlü?” diye sorduk. Buyurdu ki: “Allah için, resûlü için, sâlih müminler için, O’nun kitabı için ve müslümanların imamları için...”⁸³⁹

70- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne tahdis etti, dedi ki: Bize bir kûfelimiz ya da kûfelilerimiz tahdis etti. Onun Ebu’s Sevdâ’dan, onun İbn Sâbit’ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “En üstün imanınız en üstün bilginizdir.”⁸⁴⁰

71- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebû Sa’d’dan, onun İkrime’den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu an-*

⁸³⁸ Ahmed (6806) ve Buhârî (9, 6484) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (393) geçmişti. Ayrıca 27. ve 75. eserlere bakınız.

⁸³⁹ Ahmed (16940, 16941) ve “müslümanların imamları ve âmmesi için” ziyâde-
siyle Müslim (55) rivâyet etmiştir. Buhârî de “Sahîh”inde “Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in ‘Din... nasihattir’ buyruğu bâbı” diyerek bir bab açmış fakat bu hadisi tah-
riç etmemiştir. Çünkü bu hadis onun şartına uygun değildir.

⁸⁴⁰ Bir yerde bulamadım.

huma)’dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Kıyâmet günü ruh bedenle davalaşmadıkça insanlar arasındaki davalasma bitmez. Beden der ki: ‘Rabbim, ben ancak içi oyulmuş bir odun gibiydim. Ne kendisiyle tutacağım bir elim ne kendisiyle göreceğim bir gözüm ne kendisiyle duyacağım bir kulağım ne kendisiyle yürüyeceğim bir ayağım ne de kendisiyle düşüneceğim bir aklım vardı. Tâ ki şu geldi ve bana girdi. Şimdi sen beni ondan kurtar da onu bugün ebedî azaba dâçar et.’ Ruh da şöyle der: ‘Rabbim, ruh Sendendir. Onu sen yarattın. Ben ancak bir alev gibiydim. Ne kendisiyle tutacağım bir elim ne kendisiyle göreceğim bir gözüm ne kendisiyle duyacağım bir kulağım ne kendisiyle yürüyeceğim bir ayağım ne de kendisiyle düşüneceğim bir aklım vardı. Tâ ki gelip şu bedenim içine girdim. Şimdi sen onu ebedî azaba dâçar et de bugün beni ondan kurtar.’ Bunun üzerine denir ki: ‘Size bir örnek getirilecek: Siz (ağaçlarının) meyveleri sarkmış bir bahçeye giren biri kör ve diğeri topal iki adama benziyorsunuz. Kör meyveleri görmemektedir ki onları alabilsin. Topal da meyvelere uzanamamaktadır. Bunun üzerine topal körü çağırıp “Beni kaldır ki sana yol göstereyim, böylece hem ben yerim hem de sana yedirim” demiştir. Böyle o onu kaldırmış, o da ona yol göstermiştir. Onlar bu hâlde iken yakalanmışlardır. Şu hâlde hangisi azaba dâçar olur?’ (Beden) ‘İkisi de’ der. (Ruh da) ‘Azap her ikisine uygulanır’ der.”⁸⁴¹

72- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis et-

⁸⁴¹ “El-Hucce fî Beyânî’l Mehacce”de el-İsbehânî (393) ve “ed-Durru’l Mensûr”da (7/227) geçtiği üzere İbn Mende rivâyet etmiştir. İsnâdında Ebû Sa’d el-Bakkâl Saîd b. Merzûbân vardır ki Yahyâ b. Maîn onun hakkında “O bir şey değildir” demiştir. (el-Ukaylî, ed-Duafâ, 2/473)

Bunu ayrıca İbnu’l Cevzî “el-Mevdûât”ta (2/421) Enes (*radıyallahu anh*)’tan merfû olarak rivâyet etmiş ve şunları söylemiştir: “Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’ın üzerine uydurulmuş bir hadistir. Yahyâ ‘Saîd b. Merzûbân ve el-Museyyeb bir şey değildir’ demiştir. El-Fellâs da ‘Onların hadisleri terk edilmiştir’ demiştir.”

Ayrıca el-Ukaylî’nin “ed-Duafâ”sında (2145) rivâyet edildiğine göre Abdullah b. Ahmed şöyle demiştir: “Babamı ‘İbn Uyeyne’nin bize tek bir hadis dışında, Ebû Sa’d’ın “Rûh ve beden davalıştılar” hadisi dışında herhangi bir hadisi yazdırdığını görmedim” derken işittim ve ‘Neden?’ diye sordum. ‘Onun nezdinde Ebû Sa’d’ın za-yıf olduğundan’ diye cevap verdi.”

ti. Onun Amr b. Dînâr'dan, onun Ubeyd b. Umeyr'den rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Deve sahibi olup da onların hakkını ödemeyen her kimse -ki suya vardıkları zaman (ihtiyaç sahipleri için) sütlerini sağmak da onların haklarından- mutlaka geniş bir arazide -ya da bir düzlükte- onların önüne yüz üstü yatırılır. Sonra onlar onun üzerinden geçip onu ayaklarıyla çiğnerler. Sonları geçtiği zaman onun üzerine hemen ilkleri döndürülür. Sığır sahibi olup da onların hakkını ödemeyen her kimse -ki suya vardıkları zaman (ihtiyaç sahipleri için) sütlerini sağmak da onların haklarından- mutlaka geniş bir arazide -ya da bir düzlükte- onların önüne yüz üstü yatırılır. Sonra onlar (onun üzerinden) onu ayaklarıyla çiğneyerek ve ona boynuzlarıyla toslayarak geçerler. Sonları geçtiği zaman onun üzerine hemen ilkleri döndürülür. Koyun sahibi olup da onların hakkını ödemeyen her kimse -ki suya vardığı zaman (ihtiyaç sahipleri için) sütlerini sağmak da onların haklarından- mutlaka geniş bir arazide -ya da bir düzlükte- onların önüne yüz üstü yatırılır. Sonra onlar aralarında hiç boynuzsuz ve boynuzu kırık olmadığı hâlde (onun üzerinden) onu ayaklarıyla çiğneyerek ve ona boynuzlarıyla toslayarak geçerler. Birikmiş mal sahibi olup da onun zekâtını edâ etmeyen her kimseye mutlaka malı başı dazlak, ağzını açmış bir ejderha olarak belirir. Yılan onu kovalar, o yılan-dan kaçır. ‘Ben senin biriktirdiğin servetinim’ der ve (adam) elini onun ağzına koyasıya kadar bunu bırakmaz.”⁸⁴²

73- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Abdülmelik b. A'yen'den ve Câmî' b. Ebî Râşid'den, onların Ebû Vâil'den, onun da Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o Ebû Vâil'e Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tebliğ etmiştir: “Malının zekâtını eda etmeyen her kimsenin boynuna kıyâmet günü mutlaka bir ejderha dolandır.” Sonra Rasulullah bize bunun Al-

⁸⁴² Mürsel bir hadistir. Ubeyd b. Umeyr Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den hadis işitmemiştir. Benzeri Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sahih olarak rivâyet edilmiştir. Bunu Buhârî (1402) ve Müslim (987) rivâyet etmiştir.

lah'ın kitabından kanıtını okudu: *"Allah'ın kendilerine fazlından verdikleri hususunda cimrilik edenleri... sanma."* (Âli İmrân, 180)

Bir seferinde şöyle dedi: Sonra Rasulullah bize bunun Allah'ın kitabından kanıtını okudu: *"Kendisi hususunda cimrilik ettikleri şey kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır..."* (Âli İmrân, 180)⁸⁴³

74- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Muâz tahdis etti. Onun Ma'mer'den, onun ez-Zuhrî'den, onun Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir mal paylaştırırken yanına İbn Zülhuveysıra et-Temîmî geldi ve "Âdil ol ey Allah'ın Resûlü, adâletli davranmadın!" dedi. Rasulullah "Veyl olsun sana, ben de âdil olmadıktan sonra kim âdil olacak?" buyurdu. Ömer "Ey Allah'ın Resûlü, bana izin ver de şunun boynunu vurayım!" dedi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu:

"Bırak onu. Onun öyle ashâbı vardır ki biriniz onların namazı yanında namazını, onların orucu yanında orucunu az görür. Kur'ân'ı okurlar da köprücük kemiklerini geçmez. Dinden, okun hedefi delip çıktığı gibi çıkarlar. Okun yeleşine bakılır da orada bir şey görülmez. Sonra yeleş ile demiri arasına bakılır da orada bir şey görülmez. Sonra demirinin giriş kısmına bakılır da orada bir şey görülmez. Sonra kişi demirine ba-

⁸⁴³ Ahmed (3577) ve "Hasen sahih bir hadistir" diyerek Tirmizî (3012) rivâyet etmiştir. Benzerini Buhârî (4565) şu babda rivâyet etmiştir: *"Allah'ın fazlından kendilerine verdiği hususunda cimrilik edenler sakın onu kendileri için hayır sanmasınlar; bilakis o kendileri için bir şerdir; kendisi hususunda cimrilik ettikleri şey kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır..."* (Âli İmrân, 180) buyruğu bâbı: *Seyutavve-kûne/boyunlarına dolanacaktır* buyruğu 'tavvektuhû bi-tavkin/onun boynuna gerdanlık taktım' sözüne benzemektedir." Buhârî sonra Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan şu hadisi rivâyet etmiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Allah birine bir mal verir de o onun zekâtını edâ etmezse kıyâmet günü mutlaka malı kendisine başı kel ve gözlerinin üzeri noktalı bir yılan şeklinde belirir ve boynuna dolanır. İki lehemesinden -yani iki ağız kenarından- tutar ve 'Ben senin malınım, ben senin birikiminim' der." Sonra *"Allah'ın fazlından kendilerine verdiği hususunda cimrilik edenler... sanmasınlar..."* âyetini sonuna kadar okudu.

kar da orada bir şey görmez. Fıskının ve kanın içinden geçip gitmiştir. Onların alâmeti ellerinden biri kadın memesi gibi ya da sallanan bir et parçası gibi olan siyâhî bir adamdır. İnsanların ayrılık içinde olduğu bir zamanda⁸⁴⁴ çıkarlar.”

Dedi ki: “Onlardan bazıları vardır ki sadakalar hususunda seni eleştirir” (Tevbe, 58) âyeti onlar hakkında nâzil olmuştur.

Ebû Saîd dedi ki: “Ben bunu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’den işittiğime şehâdet ederim. Yine şehâdet ederim ki Alî, ben onun beraberindeyken onları öldürdüğü zaman Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in özelliklerinden bahsettiği adam getirildi.”⁸⁴⁵

75- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mukri’ tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mes’ûdî tahdis etti. Onun Amr b. Murra’dan, onun Abdullah b. el-Hâris’ten, onun Ebû Kesîr ez-Zubeydî’den, onun Abdullah b. Amr b. el-Âs (radıyallahu anhuma)’dan, onun Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’den rivâyet ettiğine göre bir adam ona “Ey Allah’ın Resûlü, hangi islâm daha fazîletlidir?” diye seslendi. Rasulullah buyurdu ki:

⁸⁴⁴ Ahmed’in “Müsned”inde ve Abdullah’ın “es-Sünne”sinde “İnsanların fetret içerisinde olduğu bir zamanda” diye geçmektedir.

⁸⁴⁵ Ahmed (11537), Buhârî (3610, 6163, 6933) ve Müslim (2415, 2421) rivâyet etmiştir. Müslim (2413) benzerini Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)’tan rivâyet etmiştir.

Ebû Ubeyd (rahimehullah) “Ğarîbu’l Hadîs”te (1/335) şunları söylemiştir: “Şuna ve şuna baktı da bir şey göremedi. Yani o okunu bıraktı, ok da (avdan) çıkıp gitti. Süratinden dolayı ona (avın) kanından hiçbir şey bulaşmadı. Kişi okun demirine baktı da onda en ufak bir kan izi göremedi. Sonra risâfa baktı da onda en ufak bir kan izi göremedi. Risâf ru’zun üst tarafındaki kısımdır. Ru’z da demirin oka giriş yeridir. Risâf rasafenin çoğuludur. Kuzez de okun yeleğidir. Tekili kuzzedir. Başka bir hadis olan ‘Onların izlerini kuzze kuzze takip edeceksiniz’ hadisi de bununla ilgilidir. Merfû hadisin tevili şu şekildedir: Hâricîler böylesi bir okun avı delip geçtiği gibi dinden çıkmaktadırlar. Bu okun ava girip ondan çıktığı hâlde ondan hiçbir şeyin kendisine bulaşmadığı gibi onlar da İslâm’a girerler ve onun herhangi bir şeyine tutunmadan ondan çıkarlar.”

“Müslümanların senin dilinden ve elinden selâmette olmasıdır.”⁸⁴⁶

76- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Bişr b. es-Sirri tahdis etti, dedi ki: Bize Zekeriyyâ b. İshâk tahdis etti. Onun Abdullah b. Sayfî'den, onun Ebû Ma'bed'den, onun İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderdi ve şöyle buyurdu:

“Sen kitap ehli bir topluluğun yanına varacaksın. Onların yanına vardığın zaman onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmeye çağır. Bu hususta sana itaat ederlerse onlara kendileri üzerine bir gün ve gecede beş (vakit) namazın vacip olduğunu bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onlara kendileri üzerine zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek bir sadakanın vacip olduğunu bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onların değerli mallarından sakın. Mazlumun duasından da sakın. Zira onunla Allah (*az-ze ve celle*) arasında bir perde yoktur.”⁸⁴⁷

77- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Ebu'z Zinâd'dan, onun el-A'rec'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez.”⁸⁴⁸

78- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Usâme Hammâd b. Usâme tahdis etti. Mücâlid dedi ki: Bize haber verip şöyle

⁸⁴⁶ Ahmed (6487, 6837), Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (2386) ve el-Hâkim (1/11) rivâyet etmiştir. Hadis sahihtir. Gerek Sahîhayn'dan gerek başka hadis kitaplarından birçok şâhidi zikredilmişti. Bakınız: 27, 68

⁸⁴⁷ Buhârî (1496) ve Müslim (19) rivâyet etmiştir.

⁸⁴⁸ Buhârî (5578) ve Müslim (57) rivâyet etmiştir. Tahrîci bundan önceki üç iman kitabında geçmişti.

dedi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dedeme mektup yazdı. İşte onun mektubu yanımızdadır. Bunu bana aşîretin şeyhleri tahdis etti:

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın resûlü Muhammed'den Umeyr Zîmerân'a ve Hemdân'dan İslâm'a girenlere... Selâm üzerinize olsun. Ben size karşı kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamd ediyorum. Bundan sonra: Rum topraklarından döndüğümüz zaman bize müslüman olduğunuz ulaştı. Bundan dolayı müjdeler olsun size! Zira Allah size hidâyetiyle yol göstermiştir. Siz tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ettiğiniz, namazı kıldığınız, zekâtı verdiğiniz takdirde mallarınız, kanlarınız; ovasıyla, dağıyla, otlaklarıyla ve ormanlarıyla üzerinde müslüman olduğunuz topraklar hususunda Allah'ın ve Allah'ın resûlü Muhammed'in zimmeti size zulmedilmeksizin ve bir zorluk çıkarılmaksızın üzerinizdedir.”⁸⁴⁹

79- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. İsâ er-Remlî tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân b. Meysere'den, onun Târık b. Şihâb'dan, onun Râfi' b. Ebî Râfi'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Ebû Bekr es-Sıddık'a ‘Kendim için seni seçtim, bana öğreneceğim bir şey öğret’ dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi: ‘Bunu sen bana söylemeden önce istemiştin: Allah'a ibâdet edersin

⁸⁴⁹ İbn Ebî Şeybe (27784) Ebû Usâme- Mücâlid tarîkinden rivâyet etmiştir: “Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle yazdı...” Sonra hadisi rivâyet etmiştir.

Taberânî “el-Mu'cemu'l Kebîr”de (17/50/107) Süfyân b. Uyeyne- Mücâlid b. Saîd-Umeyr Zîmerân- Babası- Dedesi Umeyr kanalıyla rivâyet etmiştir: “Bize Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mektubu geldi...” Sonra hadisi zikretmiştir.

“El-İsâbe”de (5/162) şunlar söz konusu edilmiştir: “Umeyr Zîmirân b. Eflah b. Şerâhîl b. Rabîa. Bu zat Nâit b. Mersed el-Hemdânî en-Nâit'dir. Meşhur muhaddis Mücâlid b. Saîd'in dedesidir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında müslüman idi. Onun kâtibi idi. Taberânî Mücâlid tarîkiyle şunu tahrîc etmiştir...” Sonra hadisi zikretmiştir. Bu mektubu yine “el-İsâbe” sahibi (5/748) Mâlik b. Murâra'nın tercemesinde aktarmıştır.

ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılarırsın. Zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın. İki adam üzerinde bile yönetici olmazsın.”⁸⁵⁰

80- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Uyeyne tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvâhid b. Eymen tahdis etti, dedi ki: Hasen b. Muhammed b. el-Hanefiyye şu kitabı insanlara okumamı emrederdi:

“Bundan sonra: Biz size Allah'tan korkmayı tavsiye ederiz. O'nun emrine uymaya teşvik ederiz. O'na itaat etmenizden razı oluruz. O'na karşı gelmenizden hoşnutsuzluk duyarız. Allah Kitab'ı ilmiyle indirmiş, onu muhkem kılmış, açıklamış, izzetli kılmış, önünden veya arkasından kendisine bir bâtılın yaklaşmasından onu muhâfaza etmiştir. Onun içindeki misâlleri getirmiş, ibretlerini beyân etmiş; onu şer karşısında bir furkân, karanlık karşısında bir ışık, körlük karşısında bir basîret ve dalâlet karşısında bir hidâyet eylemiştir. Sonra nimet tamam olmuş, ibâdet kemâle ermiş, vasiyyet korunmuş, sünnet cereyân etmiş, öğüt gelip geçmiş, misâk alınmış ve taat gerekmiştir. Bu Allah'ın sapaşağlam ipidir. Kopması mümkün olmayan sapaşağlam kulptur. Öncekiler bununla geçip gitmiştir. Sonrakiler bununla (onlara) yetişmiştir. Bir kitap ki (Allah) onun hükmünü üzerine almıştır. Kendisi için ondan razı olmuştur. Onu kullarına farz kılmıştır. Kim ona riâyet ederse o onu başkasına ulaştırır. Kim onu zâyî ederse ondan başkası kabul edilmez.

Bundan sonra: Allah tebâreke ve teâlâ Muhammed'e nübüvveti indirmiş, onu bütün insanlara bir rahmet olmak üzere risâletle göndermiştir. İnsanlar o zamanda câhiliyye karanlığı ve sapıklığı içindeydi. Câhiliyye'nin putlarına tapıyorlar, fal oklarıyla kismet arıyorlar, işlerini bu şekilde karara bağlıyorlar, helâllerini helâl sayıp haramlarını haram kılıyorlardı. Dinleri bidatti. Duaları iftiraydı. İşte böyle bir zamanda Allah (*azze ve celle*) size olan merhametinin bir eseri olarak ve size bahşettiği bir

⁸⁵⁰ “Telhîsu'l Mütешâbih”te el-Hatîb (2/831) el-A'meş tarikiyle uzun bir siyâkın içerisinde rivâyet etmiştir. Bunu İbn Asâkir de (18/9) çeşitli tariklerle rivâyet etmiştir.

lütuf olarak Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i hak ile gönderdi. Sizi müjdeledi ve uyardı. Sizden önceki ümmetleri söz konusu etti. Kitab'da onların durumunu, resûllerin onlara nasıl nasihatte bulunduğunu, onların resûlleri nasıl yalanladığını, resûllerden nasıl yüz çevirdiğini, Allah'ın onları nasıl cezalandırdığını anlattı. Allah size sizden öncekilerin başına gelenlerle öğüt verdi. Size onların salih amellerini takip etmenizi emretti. Bundan sonra Muhammed risâleti tebliğ etti. Ümmete nasihatte bulundu. Taatte bulundu. Düşmanla cihad etti. Böylece Allah onunla dinini aziz kıldı ve nûrunu üstün eyledi. Sözü onunla tamamen erdi. (Allah) onun için Allah'ın hakkını bilip itiraf eden, kendisi için kanlarını ve mallarını ortaya koyan kimseler seçti. Onlardan bazıları yurdunu ve aşretini bırakıp Allah (*azze ve celle*)'ye hicret etti. Bazıları (onları) barındırdı ve (onlara) destek oldu. Birbirlerinin üzüntüsünü paylaştılar ve onu tesellî ettiler. Kendilerini ona tercih etmediler. Sonra Allah onlarla dinini destekledi. Hak bâtılın beynini parçaladı. Tâğutların daveti ortadan kaldırıldı. Fal okları kırıldı. Putlara ibâdet terk edildi. Allah'ın davetçisine icâbet edildi. Allah'ın dini üstün duruma geldi. İnsanlar Allah (*azze ve celle*)'nin emrini bildiler. Allah'ın hükmünü itiraf ettiler. Hakka şehâdet ettiler. 'Lâ ilâhe illallah, Muhammedun Rasûlullah' dediler. Allah (*azze ve celle*)'nin farizalarını yerine getirdiler. Sonra Allah nebîsi Muhammed'e ve onun davetine icâbet edenlere bir mükâfât, bir zafer, bir vaat ve bir hâkimiyet bahşetti. Kendisinden razı olduğu dinleri hususunda onlara otorite verdi. Korkularından sonra onları emniyete kavuşturdu. Allah kendisine karşı gelmekten iyice sakındırdıktan, davet arındıktan ve İslâm ehline kolaylaştıktan sonra O şeriatlerini emretti, farizalarını farz kıldı. Din için İslâm ehlinin kendisini tanıyacağı bir alâmet ortaya koydu. Sınırlar çizdi. Meşâir'i haram eyledi. Menâsiki öğretti. Sünnet ortaya kondu. Günahkârdan tevbe etmesini istedi. Hicrete davet etti. Kendisinin lehine bir hüccet, kulları için de bir nasihat olmak üzere tevbe kapısını açtı. Ehline göre İslâm'ın değeri büyüktür ve onun yolu bilinmektedir. Onlar İslâm'ın haklarını gözetirler. Ona bağlı kahrılar. Onu bilirler ve onunla bilirler. Bunu yaparken niyet ile gayret ederler, sünnet ile orta yolu tutarlar. Dünyadan kendilerine isâbet eden bir bolluk onları kibirlendirip İslâm'dan uzaklaştırmaz. Yine onlar başlarına gelen bir belânın şidde-

tinden dolayı onu zayıf etmezler. Çünkü onlara Allah'ın emrinden bir emir gelmiştir. Nefisleri ona kesin bir şekilde inanmıştır. Kalpleri onunla itminana ermiştir. Nebisinin işâretleri doğrultusunda onu takip etmişlerdir. Gâyet açık yolları takip etmişlerdir. Bu Allah'ın neticelendirdiği bir hükümdür. Bu hususta hevâlar birbirine karışamaz ve kalpler kayamaz. Bu Allah'ın kullarına bildirdiği bir ahittir.

Bu ümmet de bizden önce gelip geçen diğer ümmetlerden herhangi biri gibi oldu. Onlara kendi içlerinden bir uyarıcı geldi. Bu uyarıcı onları kendilerini diriltecek şeylere çağırdı. Onlara nasihat etti. Gayret gösterdi. Üzerindeki sorumluluğu yerine getirdi. İcâbet edenler ona icâbet etti. Yalanlayanlar onu yalanladı. O da kendisine icâbet edenlerle birlikte kendisini yalanlayanlara karşı savaştı. Tâ ki Allah'ın helâl kıldığını helâl, haram kıldığını da haram kıldı. O'na itaat etti. Sonra bu ümmetin başına Allah'ın vaad ettiği şey geldi. Yani fitne vukû buldu. İnsanlar bu fitnede bazı kimselerden ayrılıyor, bazı kimseleri de dost ediniyordu.

Kim bize hâlimizi ve görüşümüzü sormak istiyorsa bilsin ki biz Rableri Allah, dinleri İslâm, önderleri Kur'ân, nebîleri Muhammed olan bir topluluğuz. Ona dayanır ve işimizi Allah ve Resûlü'ne götürürüz. İmamlarımızdan Ebû Bekir ve Ömer'e razı oluruz. Onlara itaat edilmesi razı oluruz. Onlara isyan edilmesine razı olmayız. Onlara düşmanlık gösterene düşmanlık gösteririz. Onlardan (yani imamlarımızdan) ilk bölünmeye karışanları da (Allah'a) havâle ederiz. Ebû Bekr'in ve Ömer'in vilâyetini (yöneticiliğini) savunuruz. Çünkü ümmet onlar uğruna birbirleriyle savaşmamış ve ayrılığa düşmemiştir. Onların hâli hakkında şüpheye düşülmemiştir. İrcâ (tehir etme) ancak insanların kınadığı ve bizim görmediğimiz kimseler hakkındadır. Sonra ümmetten bazıları ircâ hususunda bizi kınamış ve 'İrcâ ne zaman ortaya çıkmıştır?' diye sormuştur. O Allah'ın nebisi Mûsâ zamanında ortaya çıkmıştır. Firavun '*Önceki nesillerin hâli niceydi?*' diye sorduğu zaman Mûsâ kendisine vahiy nâzil olduğu hâlde '*Onların bilgisi Rabbimin katında bir kitaptadır, Rabbim asla yanılmaz ve unutmaz*' (Tâhâ, 52) demiştir.

Şebîbe-i Mütemenniye de düşman olduklarımız arasındadır. Onlar Allah'ın kitabı ile ortaya çıkmışlar fakat hem Benî Ümeyye'ye hem de Al-

lah'a açıktan iftirada bulunmuşlardır. Onlar insanlardan keskin bir basîret ile veya İslâm hususunda ileri derecede bir akıl ile ayrılmakta degillerdir. Masiyeti onu işleyenin başına kakarlar. Onunla üstün geldikleri zaman ise onu işlerler. Onun fitnesini körüklerler. Fitneden çıkış yolunu bilmezler. Araplardan bir ev halkını önder edinmişlerdir. Dinlerini onlara bağlamışlardır. Onların sevgisini gözeterek dost edinirler, onların buğzunu gözeterek insanlardan ayrılırlar. Kur'ân'a haksızlık ederler. Kâhinlerin takipçileridir onlar. Kıyâmetten önce ya da kıyamet kopmadan önce kurulacak bir devletin hayâlini kurarlar. Allah'ın kitabını tahrif etmişlerdir. Hüküm verirken rüşvet almışlardır. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak için çabalamışlardır. Allah bozgunculuk çıkaranları sevmez. Allah'ın kapattığı kapıları açtılar. Allah'ın açtığı kapıları kapattılar. Bu Şebîbe'nin şahit olduğumuz husûmetlerinden biri de 'Biz insanların yitirdiği bir vayhe ve gizli bir ilme eriştirildik' demeleridir. Onlar Allah'ın nebîsinin Kur'ân'ın onda dokuzunu gizlediğini iddia ederler. Eğer Allah'ın nebîsi Allah'ın indirdiği bir şeyi gizleyecek olsaydı Zeyd'in hanımı hakkındaki '*Hani sen Allah'ın nimetlendirdiği kişiye... diyordun'* (Ahzâb, 31) âyetini, '*Ey nebî, neden Allah'ın sana helâl kıldıklarını harâm kılıyorsun?*' (Tahrîm, 1) buyruğunu ve '*onlara az bir şey meyledecektin'* (İsrâ, 74) buyruğunu gizlerdi.

İşte bizim hâlimiz ve görüşümüz budur. Bize icâbet edecek olanları Allah'a davet ediyoruz. Bizi O'na davet edenlere de icâbet ediyoruz. Bu konuda Rabbimize itaat etmekten ve üzerimizdeki sorumluluğu yerine getirmekten geri durmuyoruz. Kavmimize ve imamlarımızın kim olduğunu sorup kanlarımızı helâl sayan ya da kanlarını bize sunan kimselere bunu öğütlüyoruz. İnsanlar Rablerinin katında sadece doğruların söyleneceği bir yerde; hakkın Allah'ın olacağı, satıcının sattığı şeyden berî olacağı, insanın yok olmayı isteyeceği bir günde toplanacaktır. Şu hâlde Allah katında geçerli olacak hüccetlerinizi hazırlayın. Zira dünyada ortaya koyduğu hüccetle galip gelemeyen kimse onunla âhirette de galip gelemeyecektir. Bu, kabul edenler için bir nasihat, terk edenlerin aleyhine bir

hüccet olsun diye yazdığım bir kitaptır. Selâm resûllerin üzerine olsun. Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.”⁸⁵¹

⁸⁵¹ Bu risâleyi musanniften başka tahric edene vâkıf olamadım. İsnâdı söyleyenine kadar sahihtir.

Mukaddimede ilim ehlerinden “İrcâ hakkında ilk konuşan kimse el-Hasen b. Muhammed b. el-Hanefiyye’dir” diyen kimselerin bu sözde ancak Osmân ile Alî (rhumma) meselesini Allah Teâlâ’ya havâle etme manasındaki ircâyı kastettiklerini, iman hususundaki ircâyı yani ameli imanın arkasına atmayı kastetmediklerini beyân etmiştim.

“Târîhu’l İslâm”da (2/1081) şunlar geçmektedir: Osmân b. İbrâhîm b. Hâtıb şöyle demiştir: “İlk ircâ hakkında konuşanların ilki el-Hasen b. Muhammed b. el-Hanefiyye’dir. Ben onun (bunu) konuştuğu gün yanında bulunuyordum. Amcamla birlikte onun halkasıdaydım. Halkada Cahdeb ve beraberinde bir topluluk da vardı. Alî, Osmân, Talha ve ez-Zubeyr hakkında konuşmaya başladılar ve konuştukça konuştular. Hasen ise konuşmuyordu. Sonra konuşmaya başladı ve şöyle dedi: ‘Söylediklerinizi işittim. Alî’nin, Osmân’ın, Talha’nın ve ez-Zubeyr’in işinin Allah’a havâle edilmesinden daha doğru bir görüş göremedim. Ne dost edinilirler ne de onlardan berî olunur.’ Sonra kalktı. Biz de kalktık. Amcam bana ‘Oğulcuğum, onlar mutlaka bu sözü rehber edinecekler’ dedi. Sonra bunu reisleri Cahdeb b. Temîm er-Rabâb olan yedi kişi dile getirdi ki onların arasında Harmele et-Teymî Teymu’r Rabâb ve Ebû Alî b. Harmele de vardır. Sonra (el-Hasen b. Muhammed’in) söylediği, babası Muhammed b. el-Hanefiyye’nin kulağına gitti. Bunun üzerine o onu değnekle dövüp başını yaraladı ve ‘Atan Alî’yi dost edinmiyorsun ha!’ dedi. Bundan sonra o (el-Hasen) içerisinde ircâyı açıkladığı risâleyi yazdı.”

O bu kitabı yazdığına pişman olmuş ve görüşünden rücû etmiştir. Abdullah b. Ahmed (*rahimehullah*) “es-Sünne”de (643) Atâ b. es-Sâib kanalıyla Zâzân’dan ve Meysere’den onların şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Kitâbu’l Mürchie’yi yazmış olan el-Hasen b. Muhammed’in yanına gittik ve ‘Ortaya attığın şu kitap neyin nesi- dir?’ diye sorduk.” Zâzân dedi ki: “Bana dedi ki: ‘Ey Ebû Ömer! Ben bu kitabı ortaya çıkarmadan ölmüş olmayı isterdim.’ Ya da ‘bu kitabı ortaya koymadan’ dedi.”

Taberî “Tehzîbu’l Âsâr”da (Müsned-i İbn Abbâs, 976) el-Ferrâ er-Râzî’den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “İbn Uyeyne’ye ircânın ne olduğu soruldu. Bunun üzerine o dedi ki: ‘İrcânın iki manası vardır: Bir topluluk Alî’nin ve Osmân’ın durumunu (Allah’a) ertelemiştir. Bu kimseler geçip gitmiştir. Bugünün Mürchie’sine gelince onlar imanın amel olmaksızın söz olduğunu söyleyen kimselerdir. Onlarla oturmayın ve yemek yemeyin.’” Taberî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Mürchie’ye neden bu ismin verildiği hususunda söylenecek doğru söz şudur:

a) İrcânın manası daha önce beyan ettiğimiz şeydir. Yani bir şeyi sonraya bırakmaktır. Dolayısıyla Alî’nin ve Osmân’ın durumunu Rablerine bırakan, onları dost

81- Bize Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Ahmed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis etti. Onun Eyyûb'dan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre bir adam ez-Zubeyr'e "Senin için Alî'yi öldüreyim mi?" dedi. O da "Onu nasıl öldüreceksin?" diye sordu. Adam "Onu pusuya düşüreceğim" diye cevap verdi. Bunun üzerine ez-Zubeyr şöyle dedi:

"Ben Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i 'İman fetkin bağıdır, mümin fetketmez' buyururken işittim."⁸⁵²

da edinmeyen, onlardan berî de olmayan kimse onların durumunu ircâ etmiş olmakta, yani mürci' olmaktadır.

b) Ameli ve taati imandan sonraya bırakan onları ircâ etmiş olmaktadır, yani mürci' olmaktadır. Yalnız şu var ki günümüze kadar gelip geçmiş, din meselelerinde ihtilâf edenlerin görüşleri hususunda bilgi sahibi kimselerin nezdinde bu isim daha çok 'İman söz olmaksızın ameldir' diyen, şer'î buyrukların imandan olmadığı görüşünü benimseyen, imanı onun vacipliğini doğrulayan amel olmaksızın söz ile tasdikten ibâret gören kimseler hakkında kullanılmıştır."

⁸⁵² Ahmed (1426, 1433), Abdurrazzâk (9676) ve İbn Ebî Şeybe (38591) şu lafızla rivâyet etmiştir: Hasen dedi ki: "Cemel Savaşı'nın gerçekleştiği günlerde adamın biri ez-Zubeyr'e gelip 'Senin için Alî'yi öldüreyim mi?' diye sordu. Bunun üzerine ez-Zubeyr 'Nasıl?' dedi. Adam 'Onun yanına gider ve ona kendisinin tarafında olduğumu bildiririm, sonra gaflet anında onu öldürürüm' dedi. Bunun üzerine ez-Zubeyr 'Hayır, ben Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim...' dedi." Bu sahih bir hadistir ve şahidleri vardır. Örneğin:

Ahmed'in (16832) Alî b. Zeyd- Saîd b. el-Museyyeb kanalıyla rivâyet ettiğine göre Muâviye Âişe'nin yanına girdi, Âişe de ona "Senin için bir adam görevlendirmemden, onun da seni öldürmesinden korkmadın mı?" diye sordu. Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi: "Ben güvenli bir evdeyken bunu yapamazdın. Nitekim ben Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i 'İman fetkin bağıdır' buyururken işittim. Seninle aramızdaki hususlarda durumum nasıl? İhtiyâçlarını görüyor muyum?" Âişe "İyi" dedi. Bunun üzerine Muâviye "O hâlde Rabbimize kavuşuncaya dek bizi onlarla yalnız bırak" diye karşılık verdi. Yine bunu Ebû Dâvûd (38590), "et-Târihu'l Kebîr'de Buhârî (1/403) ve Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan sahih olduğunu söyleyerek el-Hâkim (4/352) rivâyet etmiştir. Fetkin manasından Ebû Ubeyd'in "el-Îmân"ında (83) söz edilmişti.

-BEŞİNCİ KİTAB-

“KİTÂBU’L İMAN”

Musannif

Muhammed b. Eslem et-Tûsî
(V.242)

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini sapıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu, bu derlemedeki beşinci kitaptır. Bu kitap, hicrî iki yüz kırk iki yılında vefât etmiş olan Muhammed b. Eslem et-Tûsî (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabının küçük bir parçasıdır.

Muhammed b. Eslem et-Tûsî İslâm'ın ve Sünnet'in imamlarından-
dır. Eser ve ittiba ehli bir kimseydi. Cehmiyye'ye reddiye hususunda hacimli bir kitap kaleme almıştır. İmam Ahmed (*rahimehullah*) bu kitabı okumuş ve onu çok beğenmiştir. Yine onun Mürcie'ye ve Kerrâmiyye'ye reddiye hususunda kaleme aldığı bir kitabı vardır. Bu kitapta onlara eserlerle cevap vermiş, sapıklıklarını beyân etmiş ve görüşlerinin hakîkatini ortaya çıkarmıştır. Ebû Nuaym "el-Hilye"de bu kitabı "Onun kitabı; müsned eserlerle, Sahâbe ve Tâbiîn sözleriyle dolu olan iki cüzden fazlasını içermektedir" diyerek nitelemiştir. Bildiğim kadarıyla bu iki kitap kayıp sünnet kitapları arasındadır. Ebû Nuaym "el-Hilye"de bu iki kitap-
tan bazı şeyler aktarmıştır. Ben de "el-Îmân" kitabını ortaya çıkarırken buradan istifâde ettim. Bu kaynaktan başkasında bu kitaptan nakillerde bulunulduğuna vâkıf olamadım.

Musannifin Tercemesi

İsmi Muhammed b. Eslem b. Sâlim b. Yezîd el-Horasânî et-Tûsî'dir. Künyesi Ebu'l Hasen'dir. Takriben yüz seksen yılında dünyaya gelmiş, iki yüz kırk iki yılında da vefat etmiştir. Allah ona rahmet etsin.

Âlimlerin Onun Hakkındaki Övgüleri:

İshâk b. Râhûye (*rahimehullah*) Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e ref ettiği bir hadisin içerisinde şöyle dedi: "Allah Muhammed'in ümmetini dalâlet üzere birleştirecek değildir. Bundan dolayı siz ihtilâfı gördüğünüz zaman Sevâd-ı A'zam'ı (Büyük Karaltıyı) takip edin." Bunun üzerine bir adam "Ey Ebû Ya'kûb, Sevâd-ı A'zam kimdir?" diye sordu. İshâk "Muhammed b. Eslem, onun ashâbı ve onu izleyenler" diye cevap verdi.

Yine İshâk şöyle demiştir: "Elli seneden beri Muhammed b. Eslem'den daha âlim bir âlim görmedim."

İbn Eslem'in hizmetçisi Ebû Abdullah Muhammed b. el-Kâsım et-Tûsî şöyle demiştir: "Ebû Ya'kûb el-Mervezî'yi (İshâk b. Râhûye'yi) Bağdat'ta işittim. Ona dedim ki: 'Sen hem Muhammed b. Eslem'in hem de Ahmed b. Hanbel'in yanında bulundun. Senin nezdinde hangisi daha üstün, daha büyük ve din hususunda daha basîretli idi?' Ebû Ya'kûb şöyle dedi: 'Ey Ebû Abdullah, bunu neden söylüyorsun? Muhammed b. Eslem'in adını dört şey hususunda ağzıma aldığım zaman onun yanına birini ilîştirme: Din hususunda basîret, dünya hususunda Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in izinden gidiş, dilinin Kur'ân'ı fasih bir şekilde okuması ve dil bilgisi.' Sonra bana şöyle dedi: 'Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Eslem'in yazdığı "er-Reddu ale'l Cehmiyye" kitabına baktı da onu çok beğendi. Sonra "Ey Ebû Ya'kûb, gözlerin Muhammed gibisini gördü mü?" dedi.'"

Ebû Abdullah (Ahmed b. Hanbel) şöyle demiştir: "Bana Ahmed b. Nasr 'Bana Muhammed b. Eslem'in ne hâlde olduğunu yaz, çünkü o İslâm'ın rûkûnlarından bir rûkündür' diye yazdı."

İbn Huzeyme "Bize gözlerimin benzerini görmediği kimse, Ebû Abdullah Muhammed b. Eslem tahdis etti" demiştir. Yine o "Bize bu ümmetin rabbânîsi Muhammed b. Eslem et-Tûsî tahdis etti" demiştir.

Tercemenin Kaynakları:

Hilyetu'l Evliyâ, 9/238

Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 12/195

KİTAPTAN BİR BÖLÜM

Ebü Nuaym “el-Hilye”de şöyle demiştir: Bize Ebu'l Huseyn Muhammed b. Muhammed b. Ubeydullah el-Curcânî el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Zuheyr et-Tûsî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukri' tahdis etti, dedi ki: Bize Kehmes tahdis etti. Onun Abdullah b. Bureyde'den, onun Yahyâ b. Ya'mer'den, onun Abdullah b. Ömer'den, onun Ömer (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Cibrîl (*aleyhisselam*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e geldi ve ona imanı sordu. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe ve hayrıyla şerriyle kaderin tamamına inanmandır...”⁸⁵³

Bu onun ilk olarak zikrettiği, kitabına kendisiyle başladığı ve söyleyeceklerini üzerine bina ettiği hadistir. Muhammed b. Eslem et-Tûsî (*rahimehullah*) şöyle demiştir:

1- İmanın başlangıcı Allah tarafından O'ndan bir lütuf ve rahmettir. O kulları arasından kendisine imanı lutfetmek istediği kimsenin kalbine bir nur atar ki bu nurla onun kalbini nurlandırır, göğsünü genişletir, kalbindeki imanı artırır, imanı ona sevimli kılar. Onun kalbini nurlandırdığı, imanı kalbinde süslediği ve imanı ona sevimli gösterdiği zaman kişinin kalbi Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe ve hayrıyla şerriyle kaderin tamamına iman eder. Yine o yeniden dirilişe, hesaba, cennete ve cehenneme de bunları görüyormuşçasına iman eder. Bu Allah'ın onun kalbine attığı nurdandır.

2- Kişinin kalbi iman ettiği zaman dili kalbin iman ettiğini söyler ve ikrar eder. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna ve kalbin iman ettiği bu hususların tamamının hak olduğuna şehâdet eder.

3- Kalp iman ettiği, dil de şehâdetinde bulunduğu zaman uzuvlar amel eder. Allah'ın emrine itaat eder. İmanın gerektirdiği amelleri işler. Allah'ın kendisi üzerindeki hakkı olan farizaları yerine getirir. Allah'ın

⁸⁵³ Müslim rivâyet etmiştir. Tahrîcî İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân”ında (119) geçmiştir.

haram kıldıklarından kaçınır. Bunları kalpte bulunani ve dilin söylediğini doğruladığının göstergesi olarak yapar. Bütün bunları yaptığı zaman mümin olur.⁸⁵⁴

4- Allah bunu kitabında açıklamış, imanın başlangıcının kendisi tarafından olduğunu beyân etmiştir. Allah Teâlâ “*Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi*” (Hucurât, 7) buyurmuştur. Yine O “*Allah’ın göğsünü İslâm’a açtığı, bundan dolayı Rabbinden bir nur üzere olan kimse bunun gibi midir?*” (Zümer, 22) buyurmuştur. Onlar görmezler mi ki bu süsleme ve bu nur Allah’ın bağışlarından ve rızıklarındandır? Bunu dilediğine dilediği şekilde verir. İnsanların (kıyâmet günü Sırat’ın üzerinden nurları miktarınca) geçeceğini bilmez misin?⁸⁵⁵ Yine Allah kitabında “*kendilerine ilim ve iman verilenler*” (Rûm, 56) buyurmuştur.

5- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) el-Hâris b. Mâlik (radiyallahu anh)’a “Allah’ın kalbinde imanı parlattığı bir kul!” buyurmuştur.⁸⁵⁶

6- Yine o “Kalbe atılan bir nur ki bundan dolayı kalp açılır ve genişler” buyurmuştur. Sonra Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) müminin imanının, kendisine, imanının kendisiyle tanınacağı bir alâmetinin olup olmadığı sorulduğu zaman amel ile belli olacağını beyan etmiştir. Mümin bu soruya cevaben şöyle diyecektir: “Evet. Ebedîlik yurduna yöneliş, aldandış yurdundan uzak durma ve ölüm inmeden önce onun için hazırlanma.”⁸⁵⁷ Görmez misiniz ki Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) onun imanının sözle değil amelle bilineceğini beyan etmiştir. Yine o kalpteki imanın kişi ima-

⁸⁵⁴ Kişi bunların tamamını yapmayıp tasdik ve sözle yetinir, ameli tamamen terk ederse o Selef-i Sâlihîn’in icma ettiği üzere ne müslümandır ne de mümindir. Nitekim bunu mukaddimede açıkladım.

⁸⁵⁵ “Hilyetu’l Evliyâ”da böyle geçmektedir.

⁸⁵⁶ Tahrîcî İbn Ebî Şeybe’nin “el-İmân”ında (115) geçmiştir.

⁸⁵⁷ İbn Ebî Şeybe “el-Musannef”te (35455), Saîd b. el-Museyyeb “Tefsîr”inde (918) ve et-Taberî “Tefsîr”inde (8/26) İbn Mes’ûd (radiyallahu anh)’tan rivâyet etmiştir. İbn Kesîr “Tefsîr”inde (3/335) bu hadisin tariklerini zikretmiş ve şöyle demiştir: “Bunlar bu hadisin mürsel ve muttasıl tarikleridir ve birbirlerini desteklemektedirler. Allah en iyi bilendir.”

nın gerektirdiği amelleri işlediği takdirde fayda vereceğini beyan etmiştir. Kişi imanın gerektirdiği amelleri işlediği zaman imanının alâmeti ve kendisinin mümin olduğu belli olur.

Muhammed b. Eslem şöyle dedi:

7- Mürcîi “İnsanlar birbirlerinden amellerle üstün olurlar” diyerek hata etmiştir.⁸⁵⁸ Çünkü o daha fazla ameli olanın daha az ameli olandan üstün olduğunu söylemiştir. Onun iddiasına göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den sonra gelenler Rasulullah’tan üstün olmaktadır. Çünkü onlar ondan sonra hac, umre, gaza, namaz, oruç ve sadaka gibi birçok amel işlemişlerdir. Buna rağmen Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ittifakla onlardan üstündür. Yine Ebû Bekir ve Ömer (*radiyallahu anhuma*)’dan sonra gelenler Ömer’in yapmadığı ve erişmediği birçok amel işlemişlerdir. Buna rağmen Ömer (*radiyallahu anh*) onlardan üstündür. Yine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in ashâbından sonra gelen Tâbiîn Sahâbe’nin işlediklerinden daha çok amel işlemişlerdir. Hâlbuki Sahâbe onlardan daha fazîletlidir.

8- Hangi hata insanların ameller sebebiyle farklı derecelerde bulunacağını söyleyen şu mürcîinin hatasından daha büyüktür? Fazîlet/üstünlük ancak Allah’ın elindedir. Onu dilediğine verir. Kullarından dilediğini adâletinin ve rahmetinin eseri olarak dilediğine üstün kılar. Allah kimi üstün kılmışsa onun imanı kendisinin altındakinin imanından fazladır. Çünkü iman, Allah’ın, rızıkları üleştirip her kula dilediği kadarını verdiği gibi kulları arasında dilediği şekilde üleştirdiği bir paydır.

9- Abdullah b. Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’ın sözüne bakmaz mısınız: “Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman ona imanı verir.”⁸⁵⁹

⁸⁵⁸ Mürcie amelleri iman müsemmasının dışına çıkarır. Bundan dolayı onlar farklı derecelerde bulunmanın, artmanın ve azalmanın iman hakkında değil ameller hakkında söz konusu olduğu görüşündedirler. Onlara göre iman hakkında artma ve azalma söz konusu değildir. İnsanlar imanda eşittirler!

⁸⁵⁹ Taberânî “el-Mu’cemu’l Kebîr”de (8990) şu lafızla rivâyet etmiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Allah (*azze ve celle*) aranızda rızıkları paylaştığı gibi ahlaklarınızı da paylaştırmıştır. Yine Allah malı sevdiğine de sevmediğine de verir. İmanı ise ancak sevdiğine verir. Allah bir kulu sevdiği za-

10- Demek ki iman Allah'ın dilediğine verdiği, kendisi hususunda dilediğini dilediğinden üstün kıldığı bir bağıştır. Zira Allah Teâlâ *"Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi"* (Hucurât, 7) buyurmuştur. Yine O *"Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı, bundan dolayı Rabbinden bir nur üzere olan kimse bunun gibi midir?"* (Zümer, 22) buyurmuştur.

11- Görmez misiniz ki bu süsleme ve bu nur Allah'ın bağışlarından ve rızıklarındandır? Bunu dilediğine dilediği şekilde verir. Bilmez misin ki insanlar kıyâmet günü Sırat'ın üzerinden nurları miktarınca geçecektir. Onlardan birinin nûru dağ gibi olacaktır. Birinin nûru ev gibi olacaktır. Dağ evden ne kadar çok, ev dağdan ne kadar azdır! Birinin nuru dışarıda dağ gibi, diğerinki ev gibi olduğuna göre onların kalbin içindeki nurları da bu ölçüdedir.

12- Mürcie'nin ve Cehmiyye'nin kıyası birdir. Cehmiyye imanın ikrar ve amel olmaksızın marifetten ibâret olduğunu söylemiştir. Mürcie ise imanın kalbin tasdiki ve ameli olmaksızın söz olduğunu iddia etmiştir.⁸⁶⁰

İki fırka da İblîs'in taraftarıdır. Onların söylediğine göre İblîs mümindir. Çünkü o Rabbini bilmiş ve O'nu birlemiştir. Zira o *"İzzetine yemin olsun ki onların tamamını azdıracağım"* (Sâd, 82) demiştir. *"Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım"* (Haşr, 16) demiştir. *"Rabbim, beni azdırmana karşılık..."* (Hicr, 39) demiştir. Hangi topluluğun sapıklığı İblîs'in mümin olduğunu söyleyenlerinkinden daha açıktır, cehâleti daha nettir, bidati daha büyüktür? Onlar yaptıkları kıyasta hataya düşmüşlerdir. Allah'ın dini üzerinde O'ndan sonra kıyaslamalar yap-

man ona iman verir. Kim malı esirgeyip onu infak etmezse, düşmanla cihad etmeyip ondan kaçarsa, geceyi ihya etmeye dayanamazsa çokça 'Lâ ilâhe illallah', 'Allahu Ekber', 'Elhamdulillah' ve 'Subhanallah' desin."

⁸⁶⁰ Bunlar Kerrâmiyye Mürciesi'dir. "Tehzîbu'l Âsâr"da (Müsned-i İbn Abbâs) şu geçmektedir: Vekî dedi ki: "Cehmiyye'nin sözüyle Mürcie'nin sözü arasında çok fark yoktur. Cehmiyye 'İman kalple bilmektir' demiş, Mürcie ise 'dille ikrardır' demiştir."

mışlardır. Allah'ın dini üzerinde O'ndan sonra kıyas yapılmaz. Putlara ancak kıyasçılar sebebiyle ibâdet edilmiştir.⁸⁶¹

13- Şu hâlde ey Ümmet-i Muhammed, Allah'ın dini hususunda O'ndan sonra kıyaslamalar yapmayın! (Sünnet'e) uyun, bidat çıkarmayın! Zira Allah'ın dini Sünnet'e uyma ve ittiba etmedir. Dinde kıyas ve yenilik diye bir şey yoktur.⁸⁶²

14- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ya'lâ tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. Onun Ebû Seleme'den, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Müminler arasında en kâmil imana sahip kimse onlar arasındaki en güzel ahlâka sahip olan kimsedir."⁸⁶³

15- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân tahdis etti. Onun Âsım'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Adam mümin olduğu hâlde zina etmez. Mümin olduğu hâlde şarap içmez. İman ondan alınır da tevbe edene kadar dönmez. Tevbe ettiği zaman ona döner."⁸⁶⁴

16- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Mûsâ b. Ubeyde tahdis etti. Onun Abdullah b. Dî-nâr'dan, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o

⁸⁶¹ Ehli Sünnet imamları bu sözlerinden dolayı onları tekfir etmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabının beşinci bâbına bakınız.

⁸⁶² Ebû Nuaym şöyle demiştir: "Tafsîlâtını ve Mürcie'ye reddiyesini zikrettiğim kısımla sınırlı tuttum. Değilse onun kitabı; müsned eserlerle, Sahâbe ve Tâbiîn sözleriyle dolu olan iki cüzden fazlasını içermektedir."

Derim ki: Ebû Nuaym'ın "el-Hilye"deki nakli burada sona ermektedir. Kendisinden yardım istenecek olan yalnız Allah'tır. Sonra o Muhammed b. Eslem et-Tüsî (*rahimehullah*)'ın tarikinden rivâyet ettiği bazı hadisleri aktarmıştır. Ben de bu hadislerden "el-İmân" kitabıyla ilgili olanları zikretmekle yetineceğim.

⁸⁶³ Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (17) geçmişti.

⁸⁶⁴ Ebû Nuaym "Âsım'dan garîb bir hadistir, bunu ondan bu lafızla Şeybân'dan başka rivâyet eden kimseyi bilmiyorum" demiştir. Tahrîci Ahmed'in "el-İmân"ında (107) geçmişti.

şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Aklı ve dini eksik olup da akıllı erkeklerin aklını sizden daha çok alan kimseyi görmedim.”⁸⁶⁵

17- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti. Onun İsmâil b. Ebî Hâlid'den, onun eş-Şa'bi'den, onun Sâbit b. Kut-ne'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah -yani İbn Mes'ûd- dedi ki: “Siz taatten ve cemaatten ayrılmayın. Zira o Allah'ın (kendisine yapışmayı) emrettiği ipidir. Cemaat içerisinde hoşlanmadığınız şey ayrılık hâlinde hoşlandığınız şeyden hayırlıdır. Allah Teâlâ bu dünyada neyi yaratmışsa onun için mutlaka bir son belirlemiştir. Sonra o azalır ve artar. İslâm da bugün ilerlemektedir, fakat o duracaktır. Nihâyetine varması yakındır. Bunun alâmeti deveyi aldatmanız, akrabalık bağlarının koparılması, öyle ki zenginin ancak fakirlikten korkması, fakirin kendisiyle ilgilenecek kimseyi bulamaması, kişinin amcasının oğlu zengin olduğu hâlde ihtiyaç sahibi olmaktan şikâyet etmesi, amcasının oğlunun da ona bir şey vermemesidir.”⁸⁶⁶

18- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ca'fer b. Avn tahdis etti, dedi ki: Bize el-Muallâ b. İrfân tahdis etti, dedi ki: Ebû Vâil'i şöyle derken işittim: İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: “İman verada son bulur. Kişinin düşüncesinin Allah (*azze ve celle*)'yi hatırlamaktan boş kalmaması en faziletli ibâdetlerdendir. Kim Allah'ın gökten yere indirdiğine razı olursa cennete girer inşâallah. Kim de kararlı bir şekilde cenneti istiyorsa sakın Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmasın.”⁸⁶⁷

19- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize İbrâhîm b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulhakem, Enes b. Mâlik (*radiyallahu anh*)'tan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti: “Allah zekâtı edâ etmeyen bir adamın namazını, ikisini bir araya getirmedeği

⁸⁶⁵ Ebû Nuaym “Ubeydullah'tan garîb bir hadistir, Mûsâ bu rivâyette tek kalmıştır” demiştir. Buhârî benzerini İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Ayrıca el-Adenî'nin “el-İmân”ına (35) bakınız.

⁸⁶⁶ İbn Ebî Şeybe (38492) ve “el-Mu'cemu'l Kebîr”de et-Taberânî (9/199/8973) rivâyet etmiştir.

⁸⁶⁷ Lâlekâî (1705) rivâyet etmiştir.

müddetçe kabul etmez. Zira Allah bunları bir araya getirmiştir. Şu hâlde siz bunları birbirinden ayırmayın.”⁸⁶⁸

20- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Kabîsa b. Ukbe tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Vâil'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*) dedi ki: “Namazları mescidde kılın. Çünkü bu bir hidâyet ve Muhammed'in sünnetidir.”⁸⁶⁹

21- Muhammed b. Eslem et-Tûsî dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Vefâ Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti. Onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: “Kim felâhı ıstır de ona icâbet etmezse o ne bizimledir ne de tek başınadır.”⁸⁷⁰

22- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Dâvûd tahdis etti. Onun eş-Şa'bî'den, onun Cerîr (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: “İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek...”⁸⁷¹

23- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti, dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. Onun Leys'ten, onun Abdurrahmân b. Sâbit'ten, onun Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kendisini

⁸⁶⁸ Deylemî “el-Firdevs”te (5/133/7725) rivâyet etmiştir. İsnâdında Basralı Abdulhakem b. Abdullah el-Kasmelî vardır. İbn Maîn onun hakkında “Onu tanımıyorum” demiştir. Buhârî de “Abdulhakem'in Enes'ten ve Ebu's Sıddık'tan rivâyet ettiği hadisler münkerdir” demiştir. İbn Adiyy “Hadislerinin hiçbirinde kendisine mutabaat edilmemiştir” demiştir. Ayrıca bakınız: el-Kâmil, 7/30

⁸⁶⁹ Ebû Nuaym “el-A'meş- Ebû Vâil tarîkinden garib bir hadistir” demiştir. Müslim (654) benzerini İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

⁸⁷⁰ Ebû Nuaym “İbn Ömer'den garîb bir hadistir, bunu ancak Ebu'l Vefâ'dan rivâyetle yazdık” demiştir. Bunu musannifin tarîkinden İbn Adiyy “el-Kâmil”de (2/143) rivâyet etmiştir. İsnâdında Ca'fer b. Ebî Ca'fer el-Eşcaî vardır ve hadisi babasından rivâyet etmiştir. Buhârî onun hakkında “Hadisi münkerdir” demiştir.

⁸⁷¹ Muttefekun aleyh. Tahrîci Ahmed'in “el-İmân”ında (22) geçmiştir.

haccdan açık bir hâcetin, alıkoyucu bir hastalığın veya zâlim bir sultânın engellemediği kimse haccetmeden ölürse yahudi ve hristiyan olarak öl-sün (farketmez).”⁸⁷²

24- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Kabîsa tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. Onun el-Evzâî'den, onun İsmâîl b. Ubeydullah'tan, onun Abdurrahmân b. Ğanm'dan, onun Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Gücü yettiği hâlde ölene kadar haccetmeyen kimsenin yahudi veya hristiyan olarak öldüğüne yemin edebilirsiniz.”⁸⁷³

25- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Abdula'lâ b. A'yen tahdis etti. Onun Yahyâ b. Ebî Kesir'den, onun Urve'den, onun Âişe (*radiyallahu anha*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Şirk kapkaranlık gecede kayanın üzerindeki karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir. En hafifi haksızlık olan bir şey karşılığında sevmen, adâlet olan bir şey karşılığında buğzetmendir. Din Allah için sevip Allah için buğzetmekten başka bir şey midir ki? Allah Teâlâ ‘De ki; eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin’ (Âli İmrân, 31) buyurmuştur.”⁸⁷⁴

26- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize el-Huseyn b. Hafs tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî tahdis etti. Onun Saîd el-Cureyrî'den, onun Ebû Nadra'dan, onun Ebû Firâs'tan rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) hutbesinde şöyle demiştir: “Ey insanlar! Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) aramızda olduğu ve vahiy inmekte olduğu zaman sizi biliyorduk. Allah sizin bazı haberlerinizi bize bildiriyordu. Şimdi kim bize hayır gösterirse bundan dolayı onu severiz ve ona aynıyla karşılık veririz. Kim de bize şer gösterirse bundan dolayı ona buğze-

⁸⁷² Sahih değildir. Tahrîci Ahmed'in “el-İmân”ında (416) geçmişti.

⁸⁷³ Tahrîci Ahmed'in “el-İmân”ında (410) geçmişti.

⁸⁷⁴ El-Ukaylî “ed-Duafâ”da (3538), el-Hâkim “el-Müstedrek”te (2/319) rivâyet etmiştir. İsnâdında Abdula'lâ b. A'yen vardır ki el-Ukaylî onun hakkında “Aralarından hiçbir şeyin mahfuz olmadığı münker hadisler getirmiştir” demiştir.

deriz ve ona aynıısıyla karşılık veririz. Gizli hâlleriniz Rabbinizle aranızda olan hususlardadır.”⁸⁷⁵

27- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân tahdis etti. Onun Mansûr'dan, onun Sa'd b. Ubâde'den, onun Muhammed el-Kindî'den, onun İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)*dan, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Baban üzerine yemin etme! Allah'tan başkası üzerine de yemin etme! Çünkü kim Allah'tan başkası üzerine yemin ederse şirk koşmuş olur.”⁸⁷⁶

28- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ tahdis etti, dedi ki: Bize İsrâîl tahdis etti. Onun Hakîm b. Cubeyr'den, onun Saîd b. Cubeyr'den, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Şarap bağımlısı olduğu hâlde ölen kimse Allah'ın huzuruna putperest gibi çıkar.”⁸⁷⁷

29- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Müemmel b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Abdulkerîm'den, onun Mücâhid'den, onun Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Şarap bağımlısı cennete giremez.”⁸⁷⁸

30- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Abdulkakem b. Meysere tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde'nin yâreni Saîd b. Beşîr tahdis etti. Onun Katâde'den, onun Enes (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “Ümmetim-

⁸⁷⁵ Buhârî (2641) ve Abdurrazzâk (6036) rivâyet etmiştir.

⁸⁷⁶ Ahmed (5375). Benzeri onun “el-İmân”ında da (246) geçmişti.

⁸⁷⁷ Abdurrazzâk (17070) ve el-Bezzâr (5080) rivâyet etmiştir. Zayıftır. Ahmed'in “el-İmân”ında (116, 150, 151, 155, 359) mevkuf ve maktû olarak geçmişti.

⁸⁷⁸ Benzeri Ahmed'in “el-İmân”ında (354) geçmişti.

den iki sınıf vardır ki kıyâmet günü şefa'atim onlara nâil olmayacaktır: Bunlar Mürchie ve Kaderiyye'dir.”⁸⁷⁹

31- Muhammed b. Eslem dedi ki: Bize Ammâr b. Abdulcebbâr tahdis etti. Onun el-Heysem b. Cemmâz'dan, onun Ebû Dâvûd'dan, onun Zeyd b. Erkam (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kim ihlâs ile ‘Lâ ilâhe illallah’ derse cennete girer.”⁸⁸⁰

Yine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

“Lâ ilâhe illallah’ı ihlâs ile söyleyen onun seni Allah’ın sana haram kıldıklarından alıkoymasıdır.”

32- Kerdûs olarak bilinen el-Hasen b. Alî et-Tûsî dedi ki: Muhammed b. Eslem et-Tûsî’yi şöyle derken işittim: “Semaya şu üç sözden daha büyük ve daha habîs bir söz yükselmemiştir: Bunlardan ilki Firâvun’un ‘Ben sizin en yüce rabbinizim’ sözüdür. İkincisi Bîşr el-Merîsî’nin ‘Kur’ân yaratılmıştır’ sözüdür. Üçüncüsü ise Muhammed b. Kerrâm’ın ‘Marifet imandan değildir’ sözüdür.”⁸⁸¹

⁸⁷⁹ İsnâdı zayıftır. Bunun tahrîcini “er-Reddu ale’l Mubtedia”daki (82) ta’likimde yapmışım.

⁸⁸⁰ Bu lafızla bir yerde bulamadım. İlk kısmı sahihtir. Ahmed (22060) ve İbn Hibbân (200) tarafından rivâyet edilmiştir.

⁸⁸¹ el-Ebâtîlu ve’l Menâkîr, el-Cevzekânî, 274

-ALTINCI KİTAB-

**“Şerhu’l Îmâni ve’l İslâmi ve
Tesmiyetu’l Firaki ve’r Reddi
aleyhim”**

(İmanın ve İslâmın Açıklaması, Fırka-
ların İsminin Zikri ve Onlara Reddiye)

Musannif

**Ebû Abdullah ez-Zubeyrî eş-Şâfiî
(V.318)**

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini sapırtacak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bu, bu iman kitapları derlemesindeki altıncı kitaptır. Bu kitap hicrî üç yüz on sekiz yılında vefat etmiş olan Ebû Abdullah ez-Zubeyrî eş-Şâfiî (*rahimehullah*)'ın “Şerhu'l İmâni ve'l İslâmi ve Tesmiyetu'l Firaki ve'r Reddi aleyhim/İmanın ve İslâmın Açıklaması, Fırkaların İsminin Zikri ve Onlara Reddiye” kitabıdır. Bu, Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın itikâdının beyânı hususunda kaleme alınan bir kitaptır. Musannif, kitaba, imana ve İslâm'a taalluk eden meseleleri zikrederek başlamıştır. Sonra sapık fırkaların asıllarını zikretmiş ve onlardan bazılarını kısaca tanıtmıştır. Sonra Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın Sünnet ve itikâd ile ilgili konulardaki itikâdının özetini zikretmiş, bununla beraber her bir meselenin Kur'ân'dan ve Sünnet'ten delillerini aktarmıştır.

Burada musannifin sadece iman ve Mürcie'ye reddiye konularında zikrettiklerini aktarmakla yetindim. Kitabın diğer kısmına gelince bu kısmı hacimli kitabım “el-Câmiu fi Akâidi ve Rasâili Ehli's Sünneti ve'l Eser”e dâhil ettim. Kitabın kalanına vâkıf olmak isteyen oraya bakabilir.

Musannifin Tercemesi

İsmi ez-Zubeyr b. Ahmed b. Süleymân b. Abdullah b. Âsım b. el-Münzir b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Esedî el-Basrî eş-Şâfiî ed-Darîr'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. 318 yılında vefât etmiştir.

Âlimlerin Kendisi Hakkındaki Övgüleri:

Et-Taberânî “Mu'cem-i Sağîr”inde (464) onun hakkında şöyle demiştir: “Bize âmâ fakîh... ez-Zubeyr tahdis etti...”

İbn Nâsiruddîn “Tavdîhu’l Müştebih”te (4/280) şöyle demiştir: “Âmâ fakîh Ebû Abdullah... Onun ‘es-Sünne’ diye bir kitabı vardı ki et-Taberânî bunu ondan rivâyet etmiştir.”

Eş-Şîrâzî şöyle demiştir: “Âmâ idi. Birçok güzel eseri vardır.”

El-Hatîb şöyle demiştir: “Şâfiî’nin mezhebine mensup fakihlerden biridir. Fıkıh alanında ‘el-Kâfi’ gibi eserleri vardır. Bağdat’a gelmiş ve orada hadis tahdis etmiştir.”

Ez-Zehebî şöyle demiştir: “Allâme, şâfiîlerin şeyhi... Dev sikalar-dandı. Bir tâife ondan fıkıh öğrenmiştir. Mezhep içerisinde değer verilen bir kimseydi.”

Tercemenin Kaynakları:

Târîhu Bağdâd, 8/471

Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, 15/57

Ebû Abdullah ez-Zubeyr b. Ahmed b. Süleymân b. Abdullah b. Âsım b. el-Münzir b. ez-Zubeyr b. el-Avvâm (*radiyallahu anh*) dedi ki:

Bu; imanın ve hakikatlerinin, İslâm'ın ve şeriatlerinin, ihsânın ve derecelerinin ne olduğunu bildiren, fakihlerin bunların açıklanması hususunda söyledikleri farklı görüşleri, bunların niteliği hakkında beyân ettiklerini, Kitâb'ın ve Sünnet'in hükümlerinin delâlet ettiği şeyi, kıyastan bu konuda hüccet yerine geçebilecek şeyleri beyân eden bir kitaptır.

Bu kitabı te'lif ettim, bir araya getirdim ve sağlam kıldım ki öğrenmek isteyen kimse ondan faydalansın, insanların önünde bulunan âlim onu bellesin, her bir kimse kendisi için ona baksın, Allah (*azze ve celle*)'nin dîni hususunda kendisine farz kılmış olduklarını bilsin. Hatadan koruyan ve başarıya ulaştıran ancak Allah'tır.

Ebû Abdullah ez-Zubeyr -Allah ona rahmet etsin ve ondan râzı olsun- dedi ki: İnsanlar İslâm ve iman hakkında ihtilâf etmişlerdir.

1- Bazıları “Bunlar aynı manaya gelen iki isimdir, yani her müslüman mümindir, her mümin de müslümandır” demiştir.

2- Bazıları “İslâm imandan başkadır, İslâm birinci derecedir, iman ise onun üzerindedir” demiştir.

Bunlara göre İslâm dil ile ikrâr, iman ise kalp ile tasdiktir. Bu tâife hüccetlerinden biri olarak şöyle demiştir: “Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: ‘*Bedevîler “iman ettik” dediler. De ki: İman etmediniz. Fakat “müslüman olduk” deyin. İman henüz kalplerinize girmedir.*’ (Hucurât, 14) Biz bunu imanın kalp ile tasdik, İslâm'ın ise dil ile ikrâr olduğuna delil getiriyoruz.”

3- Bazıları da şöyle demiştir:

“İman; kişinin Allah (*azze ve celle*)'ye, O'nun resûlüne, kitaplarına, hayrıyla ve şerriyle, acısıyla ve tathısıyla kadere, ölümden sonra dirilişe, cennete, cehenneme ve bu ikisinin yaratılmış durumunda olduğuna iman etmesidir.

İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak, Bey'ti hacetmek ve Allah yolunda cihâd etmektir.

İhsan ise kişinin Rabbi (*azze ve celle*)'ye O'nu görüyormuşçasına ibâdet etmesidir. O her ne kadar Rabbini göremiyorsa da, Allah tebâreke ve teâlâ'nın kendisini gördüğünü ve yaptıklarını bildiğini bilmektedir.”

Bu tâife şu haberi rivâyet etmiştir: Bir adam Nebî'ye -Rabbimiz O'na seveceği ve râzı olacağı şekilde çokça, sürekli, tertemiz ve mübârek bir salât ve selâm etsin- geldi ve O'na “İslâm nedir?” diye sordu. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yukarıda zikrettiğimizi söyledi.

Adam iman hakkında sordu. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yine yukarıda zikrettiğimizi söyledi.

Adam ihsan hakkında sordu. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunun üzerine şöyle buyurdu: “Allah'a O'nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor.”

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sonra ashâbına “Bu Cibrîl'dir, size dîninizi öğretmeye gelmiştir” diye bildirdi.⁸⁸²

4- Bazıları da şöyle demiştir: “İslâm, kişinin amma isteyerek amma istemeyerek (İslâm sözünü) söylemesidir. Eğer kişi isteyerek söylerse ve diliyle ikrâr ettiğine kalbiyle itikâd ederse onun imanı ikrâr yönünden kemâle ermiş demektir. Diliyle söylediğini kalp doğrulamazsa onun ikrârının bâtında hiçbir değeri yoktur. Ancak onun sözü zâhırde kanının dökülmesine engel olur, kendisiyle evlenilmesine ve mirasçı olmasına imkân sağlar.”

Bu görüşün savunucuları Allah tebâreke ve teâlâ'nın şu buyruğunu delil getirmişlerdir: “*Münâfıklar sana geldiklerinde 'Şehâdet ederiz ki sen Allah'ın resûlüsün' derler. Allah senin kendisinin resûlü olduğunu bilmektedir. Allah münâfıkların hiç şüphesiz yalancı olduklarına şehâdet eder.*” (*Munâfikûn, 1*)

⁸⁸² Buhârî (50) ve Müslim (6) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir. Müslim ayrıca Ömer (*radiyallahu anh*)'tan da (1) rivâyet etmiştir.

Onlar dilleriyle kalpleriyle inanmadıkları bir sözü söyleyince Allah onların yalancı olduklarına şahitlik etti. Buyurdu ki: “Yeminlerini/imanlarını kendilerini öldürülmekten koruyan bir kalkan kıldılar. Onun arkasına saklandılar. Onu kale gibi kullandılar. Böylece kanlarını koruma altına aldılar.”

Görüldüğü gibi O bunun onları öldürülmekten kurtardığını bildirmiştir. Rasulullah -Allah'ın salâti ve selâmı O'nun ve âlinin üzerine olsun- zâhiren onlarla evlenilmesine izin vermiştir.

Allah (*azze ve celle*) onların iç dünyâlarını haber vermiş, onları sözlerindeki eğrilikleriyle nebisine bildirmiş, onları zâhirlerine delâlet eden şey ile vassetmiştir: “Onları gördüğünde kalıpları hoşuna gider. Konuştukları zaman sözlerine kulak verirsin. Onlar yaslanmış kütükler gibidir.” (*Münâfikûn*, 4) Gördüğü gibi onları en belîğ şekilde anlayışsızlıkla ve akıl eksikliğiyle vasıflandırmıştır. Sonra onların özellikleri arasına şunu da eklemiştir: “Her çığlı aleyhlerinde zannederler. Asıl düşman onlardır, onlardan sakın!” Bu da korkaklığın bir tasvîridir ki belâğatin zirve noktasındadır, asla bir benzeri yoktur.

5- Bir topluluk da şöyle demiştir: “Münâfıklar kalpleriyle inanmadıkları şeyi dilleriyle ikrâr ettikleri zaman bu onlara bir yarar sağlamadı.”

Yine onlar şöyle demişlerdir: “Demek ki iman ancak kalbin tasdikiyle kemâle erer. Kişi bununla beraber amelleri vaktinde yerine getirmeye özen göstermeli, vâcib olduğu zaman namazı kılmalı, vakti geldiğinde zekâtı vermeli ve her bir dînî buyruğu vaktinde yerine getirmelidir. O zaman diliyle ikrârı istikâmet bulur. Kalbiyle tasdîki tamam olur. Kişi ameller(in vucûbiyetin)e iman etmiştir, sonra onları vakitlerine riâyet ederek yerine getirmiştir. İşte onun imanı kemâle ermiştir. Eğer bunlardan bir şey eksilirse eksilen şey ölçüsünde imanı da eksilir. Eğer farz kılınan şer'î buyruklara ve sınırları belirlenen farizalara ek olarak nâfile hayırlar işlerse imanı artar.” Evet, bunlar imanın ameller yerine getirildiği zaman kemâle erdiğini, ameller eksildiği zaman azaldığını, kişinin işlediği nâfile hayırlarla ve amellerle arttığını söylemişlerdir. Bizim nezdimizde tercih edilen ve katımızda kabûl gören görüş de budur. Biz de buna inanıyor ve bunu söylüyoruz.

Allah (*azze ve celle*) bu görüşün tasdiki olarak şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ben tevbe eden, iman eden, sâlih amel işleyen ve sonra hidâyete eren kimseye karşı çok bağışlayıcıyım.” (Tâhâ, 82)

6- Bilgisi az, delili zayıf ve hücceti çürük bir tâife de şöyle demiştir: “İman amel olmaksızın sözden ibârettir. Artmaz ve azalmaz. İman edip sâlih amel işleyen, adâletli olan ve iyilik yapan, muâmelelerinde insaflı davranan, konuştuğunda doğru söyleyen, söz verdiğinde sözünü yerine getiren, zulme uğradığında affeden, nâfile hayırlar ve iyi ameller işleyen; annesinin, babasının, çocuklarının, akrabalarının, komşusunun ve arkadaşının kendisi üzerindeki haklarını yerine getiren, elinden geldiğince hayır işleyen kimse ile; diliyle ‘Lâ ilâhe illallâh’ diyen, sonra farzları yerine getirmeyen, şer’î buyrukları yerine getirme husûsunda kusurlu olan, hayırlı işlerden ve nâfilelerden geri kalan, kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyânet eden, konuştuğu zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünde durmayan, kendisine adâletli davranıldığı hâlde zulmeden ve haksızlık yapan kimse (iman yönünden) aynı derecededir. Ne bunun şuna bir üstünlüğü vardır, ne de şunun buna!”

7- Bu öyle bir sözdür ki akıllar bu aktarıldığı zaman bunu söyleyen kimsenin gâfil olduğuna şâhitlik eder. Bu sözün söylenmesi onun hakkında delil getirmeye ihtiyaç bırakmaz. Bununla beraber bu görüş hakkında, dinleyenlerin kalplerinde onu daha zayıf kılacak bazı hüccetleri zikretmek kaçınılmazdır ki câhil kimse bu söze aldanmasın, bu sözü söyleyen kimsenin taklîd edilmesi gereken kimselerden olduğunu zannetmesin. Biz Kur’ân’ın ve Sünnet’in bu görüşün hilâfına delâlet ettiğini gördük. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: “Yoksa kötülük işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde kendilerini iman edip sâlih amel işleyenlerle bir kılacağımızı mı zannettiler? Ne kötü hüküm veriyorlar!” (Câsiye, 21)

Görüldüğü gibi Allah (*azze ve celle*) kötülük yapanlarla sâlih amel işleyenleri önce hayatta, sonra da ölüm sonrasında birbirlerinden ayırmıştır. Yine O (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: “Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olduğu hâlde sâlih bir amel işlerse mutlaka ona güzel bir hayat yaşatacağız.” (Nahl, 97) Yani hayâtında güzel bir yaşam sürecek.

Allah celle zikruhû ayrıca ona ölümünden sonra da iyilikle karşılık vereceğini haber vermiştir. Bu konuda zikredilecek âyetler çoktur. Hep-sini zikredecek olsaydım söz çok uzardı. Bizim bu kitaptaki gâyemiz me-seleyi açıklamaktır, sözü uzatmak değil.

Rasulullah -Rabbimiz O'na seveceği ve râzı olacağı şekilde çokça, sürekli, tertemiz ve mübârek bir salât ve selâm etsin- ashâbını söz konu-su ettikten sonra şöyle buyurmuştur: “Sizden biri Uhud Dağı kadar altı-nı infâk etse, bu onların infâk ettiği bir müdde, hatta yarım müdde ulaşmaz.”⁸⁸³

O ayrıca onların bir kısmının diğerlerinden üstün olduğunu söyle-miştir. Yine biz Allah'ın bazı nebîleri diğerlerine üstün kıldığını görüyo-ruz. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “İşte resûller, onların bazılarını di-ğerlerine üstün kıldık.” (Bakara, 253) Görüldüğü gibi O resûllerin bir-birlerinden farklı derecelerde bulunduklarını beyân etmiştir.

Yine Allah celle zikruhû şöyle buyurmuştur: “Müminlerden zor du-rumda olmadığı hâlde oturanlar ile Allah yolunda mallarıyla ve canla-rıyla cihâd edenler bir olmaz. Allah mallarıyla ve canlarıyla cihâd edenlerin derecesini oturanların derecesinden üstün kılmıştır.” (Nisâ, 95) Bundan sonra hepsi için en güzelinin olduğunu bildirmiştir.

Evet, Allah onların bir kısmını elde ettikleri cihâdın fazîleti sebe-biyle diğerlerine üstün kılmıştır. Diyelim ki bu adamlar Kur'an'ı işitme-diler, eserlerden haberleri olmadı, haberleri bilemediler; bu hâlde bile aklın hücceti bu görüşü reddeder.⁸⁸⁴

8- Diğerleri de şöyle demiştir: “İman artar ama azalmaz. Çünkü Al-lah (azze ve celle) onun artacağını söylemiştir. Allah (azze ve celle) “Âyetleri okunduğu zaman onların imanını arttırır” (Enfâl, 2) buyurmuştur. Biz

⁸⁸³ Buhârî (3673) ve Müslim (6580) Ebû Saîd el-Hudrî (radiyallahu anh)'tan ri-vâyet etmiştir.

⁸⁸⁴ Fakat onların akılları yoktur. Bu sebeple selef onlara çok sert tepki göstermiş, onlara en çirkin sıfatları yakıştırmış, ittifakla onlardan sakındırmış, insanların on-ların bidatinin içine düşmelerinden endişe etmiştir. Mukaddimedede onların bu ko-nudaki birçok sözü geçmişti.

de onun artacağını söyleriz ama azalacağını söylemeyiz. Biz neyi(n arttığını) biliyorsak mutlaka azalmaktadır.”

Bu görüş birinci görüşe yakındır.⁸⁸⁵ Ben neye itikâd ettiğimizi daha önce beyân etmiştim. Bu konuda Allah (*azze ve celle*)’nin kitabı ortadadır. Yalnız Allah’tan yardım isteriz. O bize yeter. O ne güzel vekildir!

[Musannif daha sonra fırkaların ismini zikretmiş, Ehli Sünnet ve’l Cemaat’in itikad konularındaki akîdesinin özetini beyân etmiştir. Örneğin:]

9- Bidatlerin aslı dörttür: Havâric, Râfıza, Kaderiyye ve Mürcie...

Bunlardan her bir fırka on sekiz fırkaya ayrılmıştır. Bunların toplamı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır, onlardan biri kurtuluşa erecektir ki o da cemaattir” buyurduğu üzere yetmiş iki fırka etmektedir.

10- Onların isimlerinden bazıları şunlardır...

Mürcie. Bunlar “İmanımız Cibrîl’in imanı gibidir” ve “İman amel olmaksızın sözden ibârettir” diyenlerdir. Hâlbuki iman söz, amel ve niyettir. Artar ve azalır...

Allah; hakkı söyleyen, esere tâbî olan, Sünnet’e yapışan ve sâlihlerin peşinden giden kimseye rahmet etsin! Allah Mürcie’nin hüccetini çürütsün. Kaderiyye’nin tuzağının arkasını kessin. Râfızîlerin devletini ortadan kaldırsın. Rey ashâbının sünnetini yok etsin. Hâzimîlere karşı bize yardım etsin. Cehmiyye’den en kısa zamanda intikamını alsın!

⁸⁸⁵ Bu derlemenin mukaddimleri arasında bu mesele için özel bir bölüm açtım ve bu bölümde Ehli Sünnet’ten bazı kimselerin imanın azaldığını söylemekten neden geri durduklarını beyan ettim.

-YEDİNCİ KİTAB-

**“Nüketu’l Kur’âni’d Dâletu ale’l
Beyâni fî Envâi’l Ulûmi
ve’l Ahkâm”**

(Çeşitli İlimlerin ve Hükümlerin
Beyânına Delâlet Eden
Kur’ân Nükteleri)

Musannif

Muhammed b. Alî el-Kercî el-Kassâb

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini sapıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu kitap iman kitapları derlemesindeki kitapların yedincisidir. Bu, hicrî dördüncü asrın âlimlerinden Muhammed b. Alî el-Kercî el-Kassâb (*rahimehullah*)'ın "Nüketu'l Kur'âni'd Dâlletu ale'l Beyâni fi Envâi'l Ulûmi ve'l Ahkâm/Çeşitli İlimlerin ve Hükümlerin Beyânına Delâlet Eden Kur'ân Nükteleri" kitabıdır.

Onun bu kitabı akîdeyle, fıkıhla, usûlle, lügatle, edebiyatla ve daha birçok konuyla alakalı olarak Allah Teâlâ'nın bu imama açtığı birçok meseleyi içerisinde barındıran en değerli kitaplardandır.

Bu tefsiri diğer tefsir kitaplarından ayıran şey Sünnet ve Eser Ehli'nin itikâdını beyan etmeye gösterdiği ileri derecedeki itina ve açıkça görülen ihtimam; Cehmiyye, Mutezile, Kaderiyye, Havâric, Mürcie ve Râfıza gibi onlara muhâlif fırkalara reddiye vermesidir. Bu kitapta ne zaman Allah Teâlâ'nın kitabından sünnet ve itikad konularıyla alakalı olan ve muhâliflere reddiye barındıran bir âyet geçse musannif mutlaka âyetin delâlet yönünü beyân etmiş, o âyetle bidat ehline kuvvetli üslûbuyla ve anlaşılır açıklamalarıyla reddiye vermiştir.

İman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili konular da el-Kassâb (*rahimehullah*)'ın bu kitapta ele aldığı konulardandır. Bu kitapta ne zaman Ehli Sünnet'in lehine Mürcie'nin aleyhine hüccet barındıran bir âyet geçse musannif mutlaka ona dikkat çekmiş, onu hüccet getirmiş, onunla ona muhâlefet edenlere reddiye vermiştir. Bu meseleler bu büyük tefsirin içinde dağınık hâlde bulunuyor olunca Allah'tan hayırlısını isteyip bu meseleleri farklı kısımlardan alıp bir araya getirdim. Sonra bunları iman

kitaplarındaki babların tertibine göre bablandırıdım. Böyle yaptım ki bu meselelere vâkıf olmak isteyen, Ehli Sünnet'in iman ve Mürcie'ye reddiye konularında Allah Teâlâ'nın kitabından getirdiği delilleri araştıran kimsenin işi kolaylaşsın.

Bu kitabın ancak tek bir baskısına vâkıf oldum ki bu baskıyı İbnu'l Kayyım Yayınevi neşretmiştir. Bu baskı birçok araştırmacıya ait akademik makâlelerden ibârettir. Onlar Ehli Sünnet'in kitapları arasında saklı kalan bu önemli kitabı gün yüzüne çıkarmak için oldukça çaba sarf etmişlerdir.

Allah'tan bu çalışmamı yalnızca vechi için yapılan ve nebîsinin sünnetine muvâfık olan çalışmalardan eylemesini niyaz ediyorum. O bize yeter. O ne güzel vekildir!

Musannifin Tercemesi

İsmi Muhammed b. Âlî b. Muhammed el-Fakîh el-Kercî'dir. Künyesi Ebû Ahmed'dir. Savaşlarında çokça kâfiri öldürdüğünden dolayı el-Kassâb (Kasap) diye meşhûr olmuştur. Yaklaşık hicrî üç yüz altmış yılında vefat etmiştir. Buna göre o aşağı yukarı seksen yıl yaşamış olmaktadır. Allah ona rahmet etsin.

Hakkındaki Övgüler:

Es-Safedî onun hakkında "Hâfız, imamlardan biri" demiştir.

İbn Teymiyye "Dördüncü asırda yaşamış olan meşhur imam" demiştir.

Ez-Zehebi "İmam, âlim, hâfız... savaşçı, mücâhid" demiştir.

İbn Abdulhâdî "İmam, hâfız, mücâhid" demiştir.

Tercemenin Kaynakları:

el-Vâfi ve'l Vefeyât, 4/114

Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 16/213

Tezkiratu'l Huffâz, 3/937

Tabakâtu'l Muhaddisîn, İbn Abdulhâdî, 2/163

"Nüketu'l Kur'ân" kitabının mukaddimesi, orada müellif hakkında bir araştırma bulunmaktadır.

Musannifin Kitaba Yazdığı Mukaddime

Şeyh, imam, allâme, el-Kassâb olarak bilinen Ebû Ahmed Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Fakih el-Kercî (*rahimehullah*) şöyle dedi:

Bu "Nüketu'l Kur'âni'd Dâlletu ale'l Beyâni fi Envâi'l Ulûmi ve'l Ah-kâm/Çeşitli İlimlerin ve Hükümlerin Beyânına Delâlet Eden Kur'ân Nüktesi" kitabıdır. Bu kitap insanların dinin asıllarına, şariatlerine, taf-silâtına ve genel kâidelerine dâir hangi hususlarda ihtilâfa düştüklerini bildirmektedir. Gizlisiyle, açığıyla, anlaşılması gerek zor gerek kolay ola-mıyla âyetlerin delâlet ettiği her bir daldaki ince manaları ve güzel anlam-ları Allah Teâlâ'nın yardımıyla muhâliflere karşı bir savaş hazırlığı, bi-datçilerin aleyhine de bir hüccet olsun diye bu kitabımda bir araya getir-dim. Bu kitap -Allah'a hamdolsun ki- tatmin edicidir, özetlenmiştir ve yeterlidir. Kim inatçılıktan vazgeçip doğru yola girmeye niyet ederse akıl-ları bulandırıp meseleleri sulandıran kimselerin kafa karıştırıcı hilelerini bu kitapla anlar. Zira onlardan sapanların çoğu, Rabbinin, önünden ve arkasından kendisine bâtılın yaklaşamayacağı kitabını anlamayıp kelâm-cıların saçmalıklarıyla, kulağa hoş gelen nazımlı sözler ile süsledikleri hiçbir mana ifâde etmeyen ve hiçbir akılla bağdaşmayan görüşleriyle ye-tindiğinden dolayı sapmıştır. O hiç düşünmez mi ki Ebû Huzeyl ve takip-çileri, en-Nazzâm ve taraftarları yaratılmadan önce de Allah'a bu din ile ibâdet edilmişti ve O'nun kulları üzerindeki hücceti kitabı vâsıtasıyla açıktı? (Ehli Sünnet) ona (yani Allah'ın kitabına) dayanırlar. Muhâlif-lerini ona çağırırlar. Onun hakkında Allah tebâreke ve teâlâ'nın şu buy-ruğuna uyarlar: *"Ve bu benim dosdoğru yolumdur. Şu hâlde ona uyun. Başka yollara uymayın. Sonra sizi O'nun yolundan ayırır."* (En'âm, 153)

Güvenilir olup olmadığını bilmediği kimselerin peşinden gitmesi, dinini düşünerek araştırmaması, bir şeye en kolay ve doğru kapısından girmemesi, bundan dolayı Allah'ın her şey için bir açıklama kıldığı Kur'ân'ın beyân etmediği bir hususun başkası tarafından da beyân edilmediği bilmemesi hususunda aklının kendisine yardımcı olması akıl sa-

hibi birinden beklenir mi?! Bidatçiler arasından süslü sözler söyleyen ve ortaya attığı bidat hususunda imam sayılan kimseler de onun gibi birer beşer değil midir? Şu hâlde ona ne oluyor da bu kimselere itimad etmektedir, onun tercih ettiği görüşe muhâlefet ettiği zaman kendisinden şüphelenmektedir?

Muhammed b. Ali (el-Kassâb) dedi ki: Bu kitapta ilk söz konusu edeceğimiz şey bizi güzelce hidâyete ilettiğinden dolayı Allah'a hamd ettiğimiz, O'ndan bize yetmesini dilediğimiz ve resûllerin efendisi olan Muhammed'e salât ettiğimizdir. Allah'ın salâtı onun ve bütün âlinin üzerine olsun. Güç ve kuvvet ancak Aliyy ve Azîm olan Allah iledir.

İman; Söz, Amel ve İkrardır

1- Muhammed b. Ali el-Kercî el-Kassâb rahimehullah (1/92) şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın *"İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'a ve âhiret gününe iman ettik derler, hâlbuki onlar mümin değillerdir"* (Bakara, 8) buyruğu Mürcie'ye iki yönden bir reddiyedir.

Birincisi: Kendileri nezdinde imanın ancak kendisiyle gerçekleşeceği sözle iman reddedilmiştir.

İkincisi: Onlar iman ile yakîni birbirinden ayırır, yakînin imandan ayrı olduğunu söylerler. Öyle ki onlar Allah'ın Müddessir Sûresi'ndeki *"iman edenlerin imanı artsın diye..."* (Müddessir, 31) buyruğunu bile tevîl edip *"iman edenlerin yakîni artsın diye"* derler. İmanın arttığı hususunda kendileri aleyhinde hüccetin kaçınılmaz olmasından kaçtıklarından dolayı böyle yaparlar.

Ben Allah tebâreke ve teâlâ'nın âhirete imanı bu âyetten önceki şu buyruğunda yakîn olarak isimlendirdiğini görüyorum: *"Yine onlar ki sana indirilene de senden önce indirilene de iman ederler. Onlar ahirete de kesin olarak (yakîn üzere) inanırlar."* (Bakara, 4)

Bu âyette onlar aleyhine üçüncü bir hüccet bulunmaktadır: İman cüzlerden oluşmaktadır. Onlar ise imanı bir cüzden ibâret görürler. Onların (yani âyetteki sözü söyleyen münâfıkların) âhirete imanı iman olarak isimlendirmeleri reddedilmemiştir. Çünkü âhirete imanının iman ol-

duğunda şüphe yoktur. Allah'ın imanı onlardan nefyetmesinin sebebi sözlerinde sâdık olmamalarıdır.

2- El-Kassâb rahimehullah (1/499) şöyle demiştir:

Allah Teâlâ'nın şu buyruğu iman hususunda Mürcie'ye reddiyedir: *"İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler Allah katında daha üstün dereceye sahiptirler. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir. Rableri onları kendisinden bir rahmet, bir rıza ve içerisinde kendileri için kalıcı nimetler bulunan cennetlerle müjdeler. Orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz Allah katında büyük bir mükâfât vardır."* (Tevbe, 20-22)

Bu, kişinin sadece ihlâs sözünü (kelîme-i tevhîdi) telaffuz ettiği takdirde kâmil imana sahip olacağını iddia edip kâmil imana sahip olan kimsenin de cennetlik olduğunu söylemeleri hususunda Mürcie'ye bir reddiyedir. Ben görüyorum ki Allah (*azze ve celle*) bu âyette ancak hicret eden, mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerin kurtuluşa ereceğine, cenneti elde edeceğine, rahmete ve rızaya mazhar olacağına şehâdetle bulunmuştur. Kezâ O Bakara Sûresi'nde de şöyle buyurmuştur:

"Onlar ki gayba iman ederler, namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden infakta bulunurlar. Yine onlar sana indirilene de senden önce indirilene de iman ederler. Onlar âhirete de kesin olarak inanırlar. İşte onlar Rablerinden bir hidâyet üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (Bakara, 3-5)

Görüldüğü üzere O ancak namaz kılan ve infakta bulunan kimsele-
rin hidâyet üzere olduklarına ve kurtuluşa ereceklerine şehâdet etmiştir
ki bunların ikisi de birer ameldir. İçerisinde olduğumuz sûrede ayrıca şu
âyet-i kerîme vardır:

*"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimse-
ler imar eder. İşte onların doğru yolda olanlardan olmaları umulur."*
(Tevbe, 18)

Şu hâlde namazı ve zekâtı terk edenin imanını tıpkı bunları yerine getirenin imanı gibi kâmil gören, bunlardan birini iman yönünden diğerinden yüksek derecede görmeyen kimse nasıl hidâyet üzere olabilir? Zira imanın hidâyet olduğu hususunda şüphe yoktur.

Allah (*azze ve celle*) hidâyeti sözde ve amelde kıldıktan sonra bizim hidâyetin kemâlini yalnız sözde kılmamız ve “Söz hidâyetin cüzlerinden biridir” demememiz mümkün müdür? Allah başarıyı elde etmeyi, kurtuluşu ermeyi ve cenneti kazanmayı bu ikisine (yani söze ve amele) bağladıktan sonra bizim bu hususları bunlardan yalnızca birine bağlamamız olacak şey midir? Şüphesiz bu Allah’ın göğsünü genişlettiği ve akıllı kibreye kapılmayan kimseye karışık gelecek bir şey değildir.

Onların imanın sözle sınırlı olduğu, sözle kemâle erdiği ve cennetin sözle vacip olduğu hususunda getirdikleri en ilginç hüccetlerden biri de kendisine yalnız bunun (yani sözün, şehâdeteynin) emredildiği kimsenin farizalar başkalarına nâzil olmadan önce vefât etmesidir.

Onlara denir ki: Yazıklar olsun size! Tek bir şeyi yerine getiren kimse nasıl onu tamamen sağlamış olmasın ki? Allah’ın bu tek şeye karşılık kendisine cenneti vaad ettiği kimse nasıl cenneti hak etmesin? Bunlar mümkün müdür ki siz bu tek şeyi onlardan sonra gelen insanların imanının kemâline götüren bir yol kılıyorsunuz? Hâlbuki onlardan sonra gelenlere onlara emredilenlerden ve farz kılınanlardan daha fazlası emredilmiştir. İhlâs (tevhid) sözü öncekilere farzdı da; namaz, zekât ve diğer farizalar sonrakilere farz değil miydi ki öncekine söz emredildiği zaman bunu iman görüyor, sonrakilere namaz ve zekât emredildiği zaman bunu iman görmüyorsunuz?

Şüphesiz bu açık bir gaflettir yahut ileri derecede bir kibirdir. Akıllı bir kimse imanın herkesin kendisi hususunda eşit olduğu şekillendirilmiş bir sûret olmadığı hususunda şüphe eder mi? Yine akıl sahibi bir kimse şüphe eder mi ki iman kendisine emir yöneltilen muhdes bir hadesten ortaya çıkan bir masdardır. Hadeslerin (bir şeyden ortaya çıkanların) kendisine emrin yöneltildiği muhdesin bedeninin farklı yerlerinde bulunması; örneğin dile getirme, kalben inanma ve uzuvları hareket ettirme şeklinde gerçekleştirilmesi sebebiyle azaları hareket ettirmekle em-

rolunmayıp yalnız (şehâdeti) dile getirmekle ve kalben inanmakla emrolunan kimse kendisine emredilen bu hususları bu hususlar kendisine emredildiği zaman yerine getirdiğinde mümin olmuştur. Onun hadesi (fili) yani dilinin ortaya koyduğu söz ve bunun kalbin barındırdığı tasdiki de iman olmuştur. Ona bundan başka bir şey vacip olmamıştır. Böylece o kendisine emredileni tam olarak yerine getirmiştir. Fakat ondan başkasına ona emredilenin aynısı emredilip buna ilâveten uzuvların hareketi gibi başka şeyler de emredilince onun uzuvların hareketini dil veya kalp ile yapması mümkün olmamıştır. Bu sebeple o bunu Allah (*azze ve celle*)*'nin emrine uyarak uzuvlarıyla yerine getirmiştir. Tıpkı öncekinin kendisine emredileni yerine getirdiği gibi... Şu hâlde dilin ve kalbin kendisine emredileni yerine getirmesi iman olarak isimlendiriliyor da uzuvların kendisine emredileni yerine getirmesi nasıl iman olarak isimlendirilmiyor?

İnsaf sahibi hiç kimse böyle bir görüşü benimsemez. Kendisine emrettiklerinin tamamı hususunda Allah'a boyun eğen, O'nun sakındırdıklarının tamamından kaçınan her bir kimse kendisinden istenen imanı kâmil olarak barındırmaktadır. Nitekim farızaların nâzil olmasından önce şehâdeti ikrar eden kimse de kendisinden istenen imanı kâmil olarak barındırmakta idi. Biz imanın farızların yerine getirildiği ölçüye göre cüzlerden ve derecelerden meydana geldiğini söyledik ki şehâdet de bu cüzlerden ve derecelerden biridir. Hatta şehadet imanın cüzlerinin ve derecelerinin en üstünüdür. Dolayısıyla kendisine vacip olduğu zaman farızalardan şehâdet, namaz ve zekât dışında herhangi birini terk eden kimsenin imanı bunları terk etmeyen kimsenin imanından eksiktir. Bunları yapan kimsenin imanı da bunları yapmayan kimsenin imanından fazladır. Bundan sonra nafileler, sünnetler ve fazîletli ameller de imandan olur. Fazîlet yönünden imanın bir sonu olmaz. Çünkü bunlar sınırlı olmayan, çokluk ve azlık yönünden sonlu olmayan şeylerdir.

Farızalara gelince mümine bunlar sebebiyle mümin isminin verilmesinin bir sınırı vardır. Çünkü farızalar sınırlıdır ve isimleri belirlidir.

Nâfilelerin, sünnetlerin ve fazîletlerin imandan olduğunun delili şudur: Namazın imandan olduğunu daha önce delillendirmiştik. Na-

mazda farz da vardır, sünnet de vardır, nâfile de vardır. Bunların bir kısmının imandan olup bir kısmının imandan olmaması mümkün değildir.

Yine infakta bulunmanın imandan olduğunu delillendirmiştik. İn-fakın da bir kısmı farz, bir kısmı nâfiledir. Fakat her ikisi de imandandır.

İşte bu, Kur'ân'da gerek bu âyetin gerekse benzerlerinin ifâde ettiği manadır. İnşâallah sûrelerin sırasına göre yerleri geldiği zaman zikredeceğimiz diğer âyetler de bu manayı ifâde etmektedir.

Nitekim Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

“İman yetmiş küsur babdır. En yücesi Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en düşüğü ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir.”

Görüldüğü gibi o imanın cüzlerinin en yücesinin şehâdet olduğunu, en düşüğünün ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak olduğunu söylemiştir. Şehâdet farz, eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak ise fazîlettir. Buna rağmen o bunların ikisini de imandan saymıştır. Hâlbuki şehâdet, kalbin inancıyla birlikte, çocuğun büluğa ermesiyle ya da kâfirin müslüman olmasıyla İslâm'a girilirken tek bir defa farz olan bir şeydir. Ezan okunduğunda, dualardaki kelime-i tevhidin söyleneceği yerlerde, kelime-i tevhidin tesbihle, istiğfarla, teşrîk günlerinde tekbirle birlikte söylendiğinde veya farzların arkasından tekrar edilmesine ve Allah'a yaklaşılabilecek yerlerde dile getirilmesine gelince bunlar fazîlettir. Beş vakit namaz, bir sene geçtikten sonra zekât ya da belirlenmiş bir vakti olan, bu vakit girdiği zaman farz olan diğer ameller gibi değildir.

Yazıklar olsun onlara! Onlar ihlâs sözünün farz olduğu zaman iman olduğunu, fazîlet olduğu zaman iman olmadığını mı söylüyorlar? Sonra bizim onlarla uğraşmamıza gerek bırakmıyorlar mı? Yoksa sadece bu nüktayı beyan etmemiz bile onların nezdinde imanın sonunun olmadığı anlamına mı gelmektedir? Zira bizzat şehâdetin durumu budur. Faziletler arasında iman olan hususlar vardır.

Yoksa onlar ihlâs sözünün muvahhidlerin hiç ara vermeden her vakitte kendisi hakkında şehâdetde bulunmaları gereken bir farz olduğunu mu söylemektedirler? Böyle diyorlarsa dine mensup insanların sözünün dışına çıkmış olurlar. İçerisinde şehâdeti dile getirmeye imkânı olduğu hâlde bunu yapmadığı bir an geçiren her kimsenin mürted olması- nı gerekli kılmış olurlar. Çünkü şehâdet için namazın ve zekâtın vakitleri gibi bazı vakitler belirlemeleri mümkün değildir.

Bir kimse derse ki: Farzlar senin nezdinde iman olduğuna göre onlardan birini terk edenin cennete gireceği hususundaki delilin nedir? Zira sen bölüme kendisiyle başladığın âyetin başında Allah tebâreke ve teâlâ'nın cenneti ancak cihad eden ve hicret eden kimselere vacip kıldığını söylemiştin. Hâlbuki bunları terk edenler senin nezdinde imanı eksik mümindir. Bununla beraber sen imanları fazla olanların cennete gireceği gibi imanları eksik olduğu hâlde onların da cennete gireceğini söylemekteisin?

Şöyle denir: Ben âyeti cihadı ve hicreti imandan saymayanların aleyhine hüccet olarak zikrettim. Bu kimselere imanın cüzlerden oluştuğunu, farzlardan ve nâfilelerden meydana geldiğini göstermek istedim. Dolayısıyla mümin farzların tamamını yerine getirirse, onlardan herhangi birini terk etmezse ya da terk ettikten sonra bundan tevbe ederse, böylece kötülükleri iyiliklere dönüştürülürse ilim hükmüne göre ateş ona haram kılınır ve cennet ona vacip olur. Sünnetleri ve nâfileleri terk etmesi ona bir zarar vermez. Bunun kendisine farz kılınmış olan imanına ve vacip olan cüzlerine bir etkisi olmaz.

İmanın faziletlerinin cüzleri yönünden derecesi eksik olan kimse kendisinden yerine getirmesi istenen şeyleri tam olarak sağlamıştır. Kor-kunun, murâkabenin, rahbetin ve düşünceyi vermenin ziyâdesi de farz-daki nâfilelerden olmaktadır. Farzı yerine getirenler onun dereceleri hususunda farklı konumlarda olurlar. Kişi farzlardan birini terk edip de bundan tevbe etmeden ölürse af bekleyenlerden olur. Rabbi onu cehenneme sokmadan affedip cennete koyarsa bu O'nun lütfundandır. Onu cehenneme sokarsa bu da kişinin bunu hak ettiğinden dolayıdır. Bununla birlikte O şu buyruğunda ona onu orada bırakmayacağını sözünü

vermiştir: "Sonra takva sahiplerini kurtarırsınız ve zâlimleri orada diz çökmüş hâlde bırakırsınız." (Meryem, 72)

Yerine vardığımız zaman bunu Meryem Sûresi'nde açıklayacağız inşaallah. Bununla birlikte gerek cehenneme girmeden önce gerek cehenneme girdikten sonra günahkârları affetme lütfu onların terk etmekle borçlu duruma düştükleri amellerin imandan olmadığı anlamına gelmez. Çünkü Allah (*azze ve celle*)'in kendisine cenneti haram edip cehennemde ebedi kalmayı vacip kıldığı kimse ancak imanın farzlarının cüzlerinden kendisinde hiçbir şey bulunmayan kimsedir. Yani kâfir olan kimsedir. İşte Mürcie'nin hataya düştüğü nokta burasıdır. Onlar kâfirin ihlâs sözüyle küfürden imana çıktığı zaman imanın tamamının kendisinde bir araya geldiğini zannederler. Bilmezler ki o söz her ne kadar imanın cüzlerinin en kuvvetlisi olsa da, kâfir bu sözü söylediği zaman onunla mümin ismini hak etse de, ondan önce başka herhangi bir şeyle bu ismi almaya hak kazanmıyor olsa da bu imanın kendisinden başka bazı cüzlerinin olmasına mani değildir. Yine bu söz müminin imanın kemâlini başka bir şey olmadan sadece kendisiyle sağlayacağı anlamına gelmemektedir.

Onlar hiç düşünmezler mi ki Allah tebâreke ve teâlâ onların iman değil de imanın şeriatleri olarak gördükleri farizaların bazılarını tekid etmiş, bazılarını tekid etmemiştir; örneğin mümine anne ve babasını öldürmeyi haram kıldığı gibi onları azarlamayı da haram kılmıştır?

Şimdi birinin çıkıp da "Öldürmenin haramlığı imanın şeraitlerindendir ama azarlama imanın şeriatlerinden değildir, çünkü öldürmenin haramlığı kendisine karşılık uygulanacak cezadan ötürü azarlamadan daha müekked kılınmıştır" demesi mümkün müdür? Nitekim onlar (ilk defa söylenen kelime-i tevhidin haricindeki) diğer kelime-i tevhidlerin de farz oldukları hâlde imandan olmadığını söylerler. Çünkü onlara göre sonrakiler tekid yönünden ilk olan gibi değildir. Düşünüldüğü zaman bir isimle isimlenen herhangi bir şeyin cüzlerinin içerisine tekid yönünden onun misli olmayan bir şeyin dâhil edilmesi mümkün olmamasına rağmen onlar böyle derler.

Yine bu baptan olmak üzere insan ismi insanın tamamı hakkında kullanılır. Hâlbuki o bir araya gelmiş parçalardan oluşmuştur ve bu par-

çaların bir kısmı diğerlerinden daha kuvvetli, daha yararlı ve daha parlaktır. Fakat böyle olduğundan dolayı şöyle denemez: "İnsan ismi onun uzuvlarından hangisi daha yararlıysa, organlarından hangisi daha kuvvetliyse ona mahsustur. Bedenin diğer parçaları da hareket ve hareket-sizliğe sahip olmaları yönünden onun tabileridir. Değilse bunlar ismin ancak kendisiyle alındığı şahsın bazı parçaları değildir."

3- El-Kercî rahimehullah (1/130) şöyle demiştir:

Allah'ın şu buyruğu Mürcie'ye bir reddiyedir: "*Onlara 'Allah'ın indirdiğine iman edin!' denildiğinde 'Biz bize indirilene iman ederiz' derler ve onun arkasındakini kendilerinin yanında bulunamı tasdik eden bir hak olduğu hâlde yalanlarlar.*" (Bakara, 91)

Zira Furkân indirilmeden önce Mûsâ (aleyhisselam)'ın dinine yapışanlar onların nezdinde kâmil imana sahip kimselerdir. Allah tebâreke ve teâlâ Kur'ân'a inanmayıp Tevrât'a inanmakla yetindiklerinden dolayı onları kâfirler diye isimlendirmiştir. Onların kendisine çağrıldıkları Kur'ân'a iman Mürcie'ye göre ya imanın aslına dâhildir ya da şer'i buyruklar kapsamındadır. İmanın aslına dâhilse bu onların sözünü geçersiz kılar. Çünkü onlar imanın cüzlerden meydana geldiğini ve artabileceğini inkâr etmektedirler. Eğer Kur'ân'a iman şer'i buyruklar kapsamındaysa onlar şer'i buyruklardan herhangi birini iman olarak isimlendirmemektedirler ki! Hâlbuki Allah Teâlâ bu âyette Kur'ân'a imanı iman olarak isimlendirmiştir. Yine onlar şer'i bir buyruğu terk edeni kâfir olarak isimlendirmezler. Hâlbuki Allah bu âyette Kur'ân'a iman etmeyi kâfir olarak isimlendirmiştir.

4- El-Kercî rahimehullah (1/151) şöyle demiştir:

Allah Teâlâ'nın "*Allah imanınızı zâyi edecek değildir*" (Bakara, 143) buyruğu Mürcie'ye bir reddiyedir. Çünkü Allah bizzat namazı iman olarak isimlendirmiştir. Görmez misin ki O âyetin başında şöyle buyurmuştur: "*Her ne kadar bu Allah'ın hidâyet ettiği kimselerden başkasına ağır gelse de yönelmekte olduğun ciheti ancak Resûl'e uyanları ökçeleri üzerinde dönenlerden ayırt edelim diye kible yaptık.*" (Bakara, 143)

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yönelmekte olduğu kıbleden yani Beyt-i Makdis kiblesinden Ka'be'ye çevrilince "Ey Allah'ın Resûlü, Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldıkları hâlde ölenler hakkında ne dersin?" diye sordular. Bunun üzerine Allah "Allah imanınızı zâyi edecek değildir" buyruğunu indirdi. Yani sizden o kibleye yönelmekte olduğu hâlde ölenlerin imanını (zâyi edecek değildir). Allah en iyi bilendir. Bu nükte Allah Teâlâ'nın "Hani denizi sizin için yarmıştı" (Bakara, 50) buyruğunda söz konusu edilmiş, bunun manasının "Kendilerinin soyundan geldiğiniz kimseler için..." olduğu açıklanmıştı.

5- El-Kercî rahimehullah (1/155) şöyle demiştir:

Allah'ın şu buyruğu Mürcie'ye karşı onların ümüğünü sıkın bir hüccettir: "Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. İyilik Allah'a, âhîret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekâtı veren kimsenin yaptığıdır. Böyleleri anlaşıma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takvâ sahipleri bunlardır." (Bakara, 177)

Bu gerçekten Mürcie'yi boğan bir hüccettir. Çünkü Allah (azze ve celse) namaz kılmadıkları, zekât vermedikleri ve bunların beraberinde zikretmiş olduğu amelleri yerine getirmedikleri takdirde onların sâdık olmayacaklarını bildirmiştir. Onlar (yani Mürcie de) sâdık olmayan kimsenin imanının sâbit olmadığına karşı çıkmamaktadır.

6- El-Kercî rahimehullah (1/302) şöyle demiştir:

Allah'ın şu buyruğu Mürcie'ye bir reddiyedir: "Ey Resûl! Ağzlarıyla 'İman ettik' deyip de kalpleri iman etmeyenlerden küfürde yarışan kimseler seni üzmesin." (Mâide, 41)

Bu âyet Mürcie'ye bir reddiyedir. Çünkü onların imanın sözden ibâret olduğu hususundaki sözleri ya buna kalplerin dahilî söz konusu olmadan kendileri için geçerlidir ya da şehâdeti dile getirmek buna insanın içi iştirâk etmedikçe ve kalpler bunu doğrulamadıkça iman olarak

isimlendirilemez. Eğer söz bâtının inancından hâlî ise -ki bu onlara göre imandır- Allah celle ve teâlâ onları “*kalpleri iman etmediği hâlde*” (*Mâide, 41*) buyurarak açıkça yalanlamıştır. Sözle yetinip kalpleriyle iman etmediklerinden dolayı onları küfürde yarışanlar olarak isimlendirmiştir.

Eğer iman kendisine kalpler yardım edene kadar tek başına ikrarla gerçekleşmiyorsa amelin imandan olduğunu ikrar etmiş olurlar. Çünkü bâtının tasdîki ümmetin icmasıyla kalbin bir fiilidir. Bunu hiç kimse inkâr edemez. Yine kalp bedenın organlarından biridir. Hatta bedenın hükümdarı ve reisidir. Söz ise bedende ancak dile izâfe edilecek bir şeydir. Çünkü söz ancak dille meydana getirilebilir. Şu hâlde onlara ne oluyor ki amelin iman olarak isimlendirilmesine karşı çıkıyorlar? Düşünen hiç kimseye karışık gelmeyen bu isimlendirmeyi yaptıkları hâlde? Nasıl oluyor da bedenın bir kısmının ameli iman ismini hak ettiğı hâlde diğer kısmının ameli iman ismini hak etmiyor?

Dilin şehâdeti dile getirmesi, kalbin de bunun doğruluğuna inanması Allah'ın kullarına (küfürden) kendisine çıkmalarını emrettiğı hususlardan değil midir? Onlar O'nun emrettiğini yerine getirdiğı zaman O'nun emrettiğini yerine getirmeleri iman olarak isimlendirilmekte değil midir? Namaz ve zekât da bu ikisi gibi birer emir değil midir? Bir kimseye namaz ve zekât emredildiğı zaman bu emri yerine getirme iman olarak isimlendirilmez mi? Bu iş kendisinde hiçbir karışıklık söz konusu olmayan apaçık meselelerden değil midir?

Bundan sonra onlardan birinin akli kibirli davranmakta ısrar ederse, gözlerin şahit olduğı bir şeyi inkâr etmekte diretirse, bütün insanların nezdinde delilere yaraşır bir düşünceyi tasavvur ederse; kalbin bir şeye inanmasının ve o şeyi söylemesinin kalbe izâfe edilecek bir amel olmadığını, elin tutmasının ele izâfe edilecek bir amel olmadığını, elin tutmasının elin amellerinden olmadığını iddia ederse yahut kalbin inancının dilden başka hiçbir şeyin üzerinde hâkimiyeti olmayan sözün cüzlelerinden biri olduğunu savunursa sözü berbat olmuş, dengesi bozulmuş demektir. Aksi takdirde tafsîlâta inildiğı zaman inkâr ettiğı şeyi mücmel olarak kabul ettiğini kesin olarak bilmelidir. Yine bilmelidir ki amel iman olarak isimlendirildiğı zaman onun farklı organ isimlerine ve bu organla-

rın hareketlerine nispet edilmesi onun hükmünü değiştirmez. Câhil bunu isterse kabul etsin isterse reddetsin.

7- El-Kassâb rahimehullah (1/461) şöyle demiştir:

Allah (*azze ve celle*)'nin şu buyruğu Mürcie'ye bir reddiyedir: "*Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, O'nun âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını arttırır ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Onlar ki namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden harcarlar. İşte onlar hakîkî müminlerdir. Onlar için Rableri katında dereceler, bağışlanma ve bol bir rızık vardır.*" (Enfâl, 1-4)

Bu âyetler Mürcie'ye birkaç yönden reddiyedir:

Birincisi: Allah gerek zâhirî gerekse bâtinî sâlih amellerin genelini zikretmiş ve bunların tamamını imandan kılmıştır. şöyle ki O "*Müminler ancak o kimselerdir ki...*" buyurmadan önce takvayı ve arayı düzeltmeyi söz konusu etmiş, sonra bu âyette birçok ameli birbiri ardınca zikretmiştir. Yine bu âyette bâtinin ameli olan tevekkülü de zikretmiştir.

İkincisi: O, âyetlerin kendilerine okunduğu zaman bunun onların imanını arttıracağını söz konusu etmiştir. Hâlbuki onlar (Mürcie) bunu inkâr etmektedir.

Üçüncüsü: O, zâhirî ve bâtinî amellerden oluşan hayır hasletlerini kendilerinde bir araya getirmedikleri sürece onların hakîkî mümin olmayacaklarını söylemiştir. Onlar ise sadece sözle hakîkî mümin olunabileceğini savunurlar.

Dördüncüsü: Allah celle ve teâlâ bütün bunlardan sonra "*onlar için dereceler vardır*" buyurmuştur. Bunu, onların şartlılarıyla ve hakîkatıyla bir imana sahip olduklarını bildirdikten sonra söylemiştir. Hâlbuki onlar (Mürcie) müminin imanı hususunda tek bir dereceye sahip olduğunu savunurlar. İmanı cüzlerden ibâret görmezler. şu hâlde, Allah (*azze ve celle*) âyetin içerdiei bütün hususları iman olarak isimlendirmişken kişi yalnız ikrarla nasıl kâmil mümin olarak isimlendirilebilir?

Denirse ki: Peki Allah bu âyette onların mümin olduklarına şehâdet etmişken neden onların kendilerinin hakîkî mümin olduklarına şehâdetde bulunmalarına karşı çıkıyorsun?

Şöyle denir: Ben hakîkî imanın yaratılmışların birçoğunda bulunmasının mümkün olduğunu inkâr etmiyorum. Allah'ın melekleri ve nebîleri için kemâle erdirdiği, âyetteki hususları barındıranlarda bulunduğu şehâdetde bulunduğu bir şeyi nasıl inkâr ederim? Ben kendisi hususunda onlara karşı çıktığım hususta onlara iki sebepten dolayı karşı çıktım:

Birincisi: Allah bu âyetteki birçok hususu kendisinde barındıranların hakîkî mümin olduğuna şehâdetde bulunmuştur. Onların kendilerinde bulunduğu şehâdet ettikleri haslet ise tek bir haslettir. Benim ihlâs sözünü ikrar eden, onu doğrulayan ama Rabbi yanında anıldığı zaman kalbi ürpermeyen, namazını aksatan ve zekâtını vermeyen bir kimsenin Allah celle ve alâ onun hakîkî bir mümin olduğuna şehâdetde bulunmadığı hâlde hakîkî bir mümin olduğuna şehâdetde bulunmam ve onu bu hasletlerin tamamını kendisinde barındıran kimseyle bir tutmam mümkün müdür? Bu ikisinin imanının bir olması, birinin imanının diğerinin imanından fazla olmaması nasıl mümkün olabilir? Bir şey diğerinden fazlaysa o diğeri o şeyden eksik olduğu hâlde bir şeyin artması ve azalması nasıl inkâr edilir?!

Eğer bu ikisinin ihlâs sözündeki imanının tek bir söz olduğunu söylüyorlarsa biz buna karşı çıkmıyoruz. Eğer iman isminin bu sözden başkası hakkında kullanılamayacağını söylüyorlarsa biz Rabbimizin kitabına muhâlefet edemeyiz: Gerek bu âyette gerekse sûrelerin sıralamasına göre yerleri geldiği zaman ileride inşaallah söz konusu edeceğimiz diğer âyetlerde iman olarak isimlendirilen ameller zikredilmiştir.

İkincisi: Hakîkî lafzı iki manaya gelir. Eğer onlar “Onlar kendilerinde bulunan bu hasletlerle birlikte bu sözü söyledikleri zaman kendileri nezdinde hakîkî müminlerdir” diyorlarsa biz buna karşı çıkmıyoruz. Yok, Allah (*azze ve celle*)’nin imanı almasından onları güvende görerek ve âkıbetleri hususunda net konuşmaktan sakınmayarak “Onlar hakîkî müminlerdir” diyorlarsa işte kendisi hususunda onlara katılmadığımız

ve onları onaylamadığımız münker budur. Çünkü bu hem haberi hem de gözün gördüğünü yalanlamaktır.

8- El-Kassâb rahimehullah (1/476) şöyle demiştir:

Allah'ın şu buyruğu iman konusunda Mürcie'ye bir reddiyedir: *"İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler; bir de (onları) barındıranlar ve (onlara) yardım edenler; işte onlar hakîkî müminlerdir."* (Enfâl, 74)

Bu âyet; hicreti, cihadı, yardımı ve barındırmayı imana katması yönünden Mürcie'ye bir reddiyedir. Nitekim Allah sûrenin baş tarafında da bu şartları söz konusu etmeden bir topluluğun hakîkî müminler olduğuna şehâdetle bulunmuştur. Onlar hakkında bunlar hakkında söz konusu etmediği şartları söz konusu etmiştir. Bu imanın cüzlerden oluştuğunu, müminin Allah'a yaklaşmak maksadıyla yaptığı her hayrın ister farz olsun ister nâfile olsun imandan olduğunu göstermektedir. Çünkü cihad, yardım ve barındırma bazı zamanlarda, örneğin kendisine yardım edilecek ve barındırılacak kimse zulüm ve baskı altında olmadığı zamanda nâfile olur. Aynı şekilde cihad da kendisini yerine getirecek bir tâife bulunduğunda takdirde diğerleri için bir fazilettir, farz değildir.

Biri çıkıp "Buradaki yardım ve barındırma ile kastedilen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yardım etmek ve O'nu barındırmaktır; bunlar O'nun hakkında farz idi" dese geriye cihad kalır ki kifâyetten sonra cihada çıkan kimsenin bir nâfileyi yerine getirdiğini söylemekten kaçışı yoktur. Burada mümin isminin hem az imana sahip mümini hem de çok imana sahip mümini kapsadığının, farızaların farz kılınmasından önce ihlâs sözünü söyleyerek mümin ismini hak edenlerin imanın sonraki derecelerini kemâle erdirmediklerinin, onun o zamanda mümin olarak isimlendirilmesinin sebebinin ihlâs sözünden başka bir şeye muhâtap olmaması olduğunun delili de vardır. Kişi ne zaman muhatabı olduğu emri yerine getirirse o zaman bu iman olarak isimlendirilir. Zira Allah tebâreke ve teâlâ (önceleri) sadece bu sözü söylemeyi iman olarak isimlendirmiş ve bu ismi başkalarından men etmiştir. Şu hâlde Allah'ın emirlerinden birini yerine getiren kimsenin yaptığı şey imandır. Tıpkı ihlâs

sözünü söyleyenlerin bu sözü söylemek sûretiyle emri yerine getirmele-
rinin iman olduğu gibi...

Ben zavalı Mürcie'nin düştüğü duruma ancak dil hususundaki basiretsizliğinden dolayı düştüğünü düşünüyorum. Şöyle ki onlar bir şe-
ye bir isim verildiği zaman başka bir şeye de o ismin verilmesinin müm-
kün olmadığını ya da ismin müsemma hakkında ancak kendisiyle isim-
lenen o şeyin kemâlinden sonra kullanılabileceğini var sayarlar. Allah
celle ve alâ'nın kendisini Alîm/bilen ve Hakîm/hikmet sahibi olarak
isimlendirdiğini -ki O her şeyi bilendir, yaptığı her şeyde hikmet sahibi-
dir- sonra başkasının da alîm ve hakîm olarak isimlendirilmesine izin
verdiğini gözden kaçırmazlar. Hâlbuki başkaları Allah cella ve teâlâ'nın tam
olarak sahip olduğu şeylere sahip değildir. Onlar ismi onun bir kısmı se-
bebiyle hak ettikleri hâlde onu tamamen kendilerinde bulundurmaları
mümkün olmamıştır. Yine insan güzel, çirkin, uzun ve kısa gibi isimleri
güzelliğin, çirkinliğin, uzunluğun ve kısalığın bir kısmını kendisinde bu-
lundurduğundan dolayı alır. Bununla birlikte insanlar arasında bu hu-
suslarda kendisinden ileride olanlar bulunur. Dereceleri farklı olsa da,
kendisi hususunda insanların bir kısmı diğerlerinin üzerinde yer alsada
isim birdir.

Mümin de imanının dereceleri hususunda böyledir. Zira kendisi
hakkında iman isminin kullanıldığı şey emri yerine getirmektir. Bu ister
bir şeyde bulunsun ister iki şeyde, tek bir şeydir. Tıpkı güzelliğin yüzde,
gözlerde ve dudaklarda olduğu hâlde tek bir şey olduğu gibi...

9- El-Kassâb rahimehullah (1/594) şöyle demiştir:

İmanın ve islâmın zikri: Allah'ın "*Mûsâ dedi ki: Ey kavmim, Al-
lah'a iman ettiyseniz yalnız O'na tevekkül edin müslimler iseniz*"
(Yûnus, 84) buyruğu "Aralarını isim ayırsa da iman ile islâm birdir" di-
yen kimseye karşı bir hüccettir. Burada tevekkülün imandan olduğunun
da delili vardır ve bu Mürcie'nin aleyhine bir delildir.

10- El-Kassâb rahimehullah (2/344) şöyle demiştir: Allah
Teâlâ'nın şu buyruğu Mürcie aleyhine açık bir hüccettir: "*Müminler ger-*

çekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında huşû içerisinde-
dirler... İşte onlar vârislerdir.” (Müminler, 1-10)

Allah'ın müminleri nasıl amellerle nitelediğini, onları ancak bu amellerle cennetinin ve Firdevs'inin varisleri kıldığını görmüyor musun? Şu hâlde müminlerin özellikleri kapsamında zikredilmiş olan bu sıfatlardan soyutlanmış bir kimse nasıl kâmil bir imana sahip olabilir?

11- El-Kercî el-Kassâb rahimehullah (2/502) şöyle demiştir: Allah'ın şu buyruğu amellerin imandan olmadığını söylemeleri hususunda Mürcie aleyhine bir hüccettir: *“Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Resûlü'ne iman ederler. Onunla birlikte geneli ilgilendiren bir iş üzere olduklarında ondan izin istemeden gitmezler. Senden izin isteyenler var ya işte onlar Allah'a ve Resûlü'ne iman edenlerdir.”* (Nûr, 62) Görüldüğü üzere Allah celle ve teâlâ Resûl'den izin istemeyi imandan kılmıştır. Çünkü bunu imanın sıfatlarına dâhil etmiştir. Onların imanına ancak bununla şehâdetle bulunmuştur.

12- El-Kassâb rahimehullah (3/541) şöyle demiştir: Dilin ikrarı olmadan kalbin marifeti/bilgisi: Allah'ın *“Âyetlerimiz onlara basîret verir hâlde geldiği zaman 'Bu açık bir sihirdir' dediler”* (Neml, 13) buyruğunda dilin ikrarı olmadan kalbin marifetinin ve içte bir inancı barındırmanın faydasız olduğunun delili vardır. Aynı şekilde inanç olmadan ikrarın da bir faydası olmaz. Mutlaka ikisinin bir arada bulunması gerekir. Nefislerin dilin söylediğine inanması, dille birlikte amel etmesi gerekir.

13- El-Kassâb rahimehullah (3/634) şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın *“Âyetlerimize ancak onlar kendilerine hatırlatıldığı zaman büyüklemeden secdeye kapanan ve Rablerini hamd ile tesbih eden kimseler iman eder”* (Secde, 15) buyruğu bazı hususlara delildir. Örneğin:

Secde imandandır ve bu Mürcie'ye bir reddiyedir. Zira Allah'ın *“Âyetlerimize ancak onlar kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapanan kimseler iman eder”* buyruğunda onların secdeye kapanmadıkları takdirde mümin olmayacaklarının delili vardır. Bu onların büyüklenerek farz veya nâfile olarak secde etmekten geri durdukları takdirde söz konusudur. Secde nâfile ise, onlar secdeyi hak gördükleri hâlde tembellikle-

rinden dolayı ya da onun farz kılınmamış olduğunu bilerek secde etmezlerse secde edenlerin sevâbını alamazlar. Bununla birlikte kendilerine zorluk çıkarılmaz.

Fakat her hâlükârda ettikleri secde imandandır. Secde farzsa iman farz olan kısmının cüzlerinden biri olur. Nâfileyse iman nâfile olan cüzlerinden biri olur. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbından birinin "Gelin de bir süre iman edelim" dediğinden haberin yok mu? O bunu mescidde söylüyordu. Orada oturmayı iman olarak görüyordu. Hâlbuki orada oturmak farz kılınmış değildi. Bu nâfile olan iman kapsamındaydı. Bu âyetin delâlet ettiği şeylerden bir diğeri de büyüklemenin secdeden imtina etmek olduğu; Allah'a secde eden, yüzündeki toprakla Allah karşısında boyun büken ve alçalan kimsenin kibirden selâmette olacağıdır.

14- El-Kassâb rahimehullah (3/695) şöyle demiştir:

Allah "Güzel söz O'na yükselir ve onu da sâlih amel yükseltir" (Fâtır, 10) buyurmuştur. Bu âyet imanı sâlih amelden soyutlamaları hususunda Mürcie aleyhine bir hüccettir. Bu sözü (yani güzel sözü) gördüğün üzere ancak sâlih amel yükseltir. Şu hâlde o nasıl imandan olmaz? Onların nezdinde iman kemâli olan sözü ancak amel yükseltir.⁸⁸⁶

15- El-Kassâb rahimehullah (4/123) şöyle demiştir:

Allah'ın "Onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye soracak olsan mutlaka 'Onları Azîz ve Alîm olan yarattı' derler" (Zuhruf, 9) buyruğu insanın sırf hak olan bazı hususları ikrar etmekle mümin olmayacağının, ancak hakkın tamamını ikrar ettiği zaman mümin olacağının, hakkın bir kısmını inkâr etmenin ise onun tamamını inkâr etmek olduğunun delili-

⁸⁸⁶ Âcurrî (rahimehullah) "eş-Şeria"da (2/633) şöyle demiştir: "Görüldüğü üzere Allah Teâlâ güzel sözün hakkının Allah Teâlâ'ya amel ile yükseltmek olduğunu bildirmiştir. Amel olmazsa söyleyeninden sâdır olan söz geçersiz olur ve söyleyenine geri döndürülür. Tevhidden daha yüce bir söz yoktur. Sâlih ameller arasında da farizaları yerine getirmekten daha üstünü yoktur." Onun bu âyet hakkında söyledikleri daha önce geçmişti.

dir. Görmez misin ki onlar hakkı söylediler ama hak olan diğer hususları reddettikten sonra hakkı ikrar etmeleri onlara bir fayda sağlamadı?

16- El-Kassâb rahimehullah (4/185) şöyle demiştir:

Mürcie ve Cihad: Allah Teâlâ'nın şu buyruğu Mürcie aleyhine açık bir hüccettir: *"Müminler Allah'a ve Resûlü'ne iman eden, bundan sonra şüpheye düşmeyen, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad eden kimselerdir."* (Hucurât, 15)

Şöyle ki onlar kendisinde hakîkî imanın bulunmadığı kimsenin müslüman olmadığını ikrar etmektedirler. Diğer taraftan gördüğün üzere Allah cihâd hakîkî imanın şartlarından saymıştır. Denirse ki: Peki cihad imanın cüzlerinden biriye imanında sâdık olduğu hâlde cihad etmeyen kimsenin durumu nice olur?

Şöyle denir: Allah tebâreke ve teâlâ *"Allah bir kimseyi ancak ona verdiği kadarıyla yükümlü tutar"* (Talâk, 7) buyurmuştur. Yine O *"Allah bir kimseye ancak kaldırabileceğini yükler"* (Bakara, 286) buyurmuştur. Dolayısıyla kim canıyla ve malıyla cihad etmeye güç yetiremediği hâlde cihada inanır, onu hak görür ve severse o cihad ehliendir. Onun bunun haricinde bir sorumluluğu yoktur. Bununla birlikte cihad farz-ı kifâyedir ve iman artıp azalır. Dolayısıyla kim canıyla ve malıyla cihad ederse mazeretinden dolayı ya da ruhsatı tercih ettiğinden dolayı cihad etmeyip oturandan daha üstün dereceye ve daha ziyâde imana sahip olur. İkisi de mümindir ama birinin imanı diğerininkinden daha fazladır. Bununla birlikte her ikisi sahip olduğu cüzü ölçüsünce imanında sâdıktır. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah mallarıyla ve canlarıyla cihad edenleri oturanlara bir derece üstün kılmıştır. Bununla birlikte Allah hepsine en güzelini vaad etmiştir."* (Nisâ, 95) Bu O'nun âyetin baş tarafında *"Müminlerden özür sâhibi olmaksızın oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"* buyurarak özür sahiplerini mazur saymasından sonra gelmektedir.

Ameli Terk Edenin Tekfiri

17- El-Kassâb rahimehullah (1/480-486) şöyle demiştir: Namazı ve Zekâtı Terk Edenin Zikri: Allah'ın *"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir"* (Tevbe, 11) buyruğu ve bundan önceki *"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse yollarını bırakın"* (Tevbe, 5) buyruğu bazı hususlara delâlet etmektedir:

Birincisi: Şirkten tevbe tıpkı günahdan tevbe gibi tevbe olarak isimlendirilir. Çünkü tevbenin manası kişinin üzerinde bulunduğu şeyden dönmesi ve aynısına bir daha dönmemeye azmetmesidir. Kendisinden tevbe edilen şey ister küfür olsun ister günah olsun, fark etmez.

İkincisi: Namazı ve zekâtı terk eden zâhiren kâfir olur. Çünkü Allah celle ve teâlâ tevbe etmelerinin yanında namazı kılmadıkları ve zekâtı vermedikleri sürece müşriklerin yollarını bırakmaya izin vermemiş ve onları müminlerin kardeşleri olarak isimlendirmemiştir. Bu üç şarttır. Kişi bunlardan birini ya da ikisini terk ederse diğer şartlar ona fayda sağlamaz. Küfürden imana çıkan kimsenin "Ben Allah'a iman ediyorum, namazın ve zekâtın hak olduğuna inanıyorum fakat bunları yerine getirmiyorum, şehâdeti dile getirmekle yetiniyorum" dediği takdirde bunun ondan kabul edilmeyeceği, onun kanı ve malı helâl bir kâfir olduğu, onun kanını şehâdet sebebiyle haram kılan şeyin savaşta kendisine saldırıldığı zaman şehâdeti dile getirmesi ya da kendi rızasıyla gelip şehâdeti dile getirdikten sonra birkaç gün içinde kendisine namazın ve zekâtın emredilmesi için kendisine bir şey denmemesi olduğu hususunda ümmet arasında bir ihtilâf bilmiyorum. Fakat müslüman olduğu süreçte ona namazı ve zekâtı terk etmesi şart koşulmaz.

Durum zikrettiğim gibi olduğu hâlde, kişi üç şartı kendisinde bulundurmadığı sürece islâmı sâbit olmayacağı hâlde; müslüman olduktan sonra bu üç şartın birini terk ettiği takdirde islâmından bir şey eksilmek sizin olduğu gibi müslüman kalması nasıl mümkün olabilir? Yahut namazı kılip zekâtı verdiği hâlde Allah'ın bir ortağı olduğunu iddia etmek sûretiyle imanı terk ettiği zaman onun durumu nice olur? Kâfir olur mu? Peki sözü üzere sâbit kalsa fakat namazı ve zekâtı terk etse kâfir olmaz mı?

Biri dese ki: "Ben üç şartın tamamını sağlamadığı müddetçe onun (İslâmının) başlangıcını kabul etmem. Çünkü bunlar Allah'ın Kur'ân'da açıkça belirttiği şartlardır. Dolayısıyla kişi bunları kabul edip İslâm eh-linden olduktan sonra (bunlardan birini) terk ettiği zaman bu terki gü-nah sayarım ama onu bundan dolayı tekfir etmem. Çünkü o bu şartlarla İslâm ehlinden olmuştur."

Ona şöyle sorulur: Peki sadece şehâdeti terk ettiği zaman onu onaylar, ondan tevbe etmesini istemez ve onu mürted olarak isimlen-dirmez misin?

Eğer "Hayır, onu mürted olarak isimlendirir ve ondan tevbe etme-sini isterim; tevbe ederse ne âlâ, aksi takdirde onu öldürürüm" derse "Bunu yapmanın sebebi ancak onun İslâm'a ancak kendileriyle girmiş olduğu şartlardan birini terk etmiş olmasıdır" denir. "Evet" derse -ki evet demekten kaçışı yoktur- şöyle denir: O zaman namazı ve zekâtı terk eden kimse de İslâm'a ancak kendileriyle girmiş olduğu şeylerden birini terk eden bir kimse olmaktadır. Namazı ve zekâtı terk ettiğinden dolayı onu da mürted olarak isimlendirsen ya! Onu da tevbeye davet etsen ya! Tevbe ederse bıraksan, tevbe etmezse öldürsen ya!

Buna karşılık "Bunu namaz ve zekât hususunda yapmam, şehâdet hususunda yaparım" derse kibirliliği ortaya çıkmış olur ve onun iki nok-tadan birinde hataya düşmüş olması kaçınılmazdır: O ya başlangıçta onun imanını ancak ve ancak üç şartla kabul ederek hataya düşmüştür ya da o İslâm'a girdikten sonra bu şartlardan bir kısmının haricinde bir kısmını terk etmesi sebebiyle onu tekfir ederek hataya düşmüştür.

Yine ona denir ki: Namazı ve zekâtı terk etmesi sebebiyle onu tev-beye davet etmiyor ve onu kâfir olarak isimlendirmiyorsun. Fakat şehâdeti terk etmesi sebebiyle onu kâfir olarak isimlendiriyorsun. Namaz ve zekât imandan değil midir ki?

"Değildir" derse Mürcie'ye muvafakat etmiş olur ve bizzat bu âyet onu yalanlar ki bu âyetin delâlet ettiği manaların üçüncüsüdür. Böylece o başlangıçta kâfirin imanını şehâdet ile birlikte namaz ve zekât olmadan mabûl görmemesi şeklindeki görüşünden dönmüş olur.

Denirse ki: "O zaman sen de Allah'ın emrettiği her bir şeyi yerine getirmenin ve O'nun yasakladığı her bir şeyden sakınmanın imandan olduğunu söylüyor ve bu hususta Mürcie ile cîdâle giriyorsun. Kişi bu hususlardan birini terk etmesi ya da kendisinden sakındırılan büyük bir günah işlemesi sebebiyle kâfir olur mu ki? Sen böyle bir kimseyi tevbeye davet eder misin? Yoksa onu günahkâr olarak isimlendirir fakat tevbeye davet etmez misin?"

Şöyle denir: Onu bu üç hususun dışındaki bir şeyi terk etmesi sebebiyle günahkâr olarak isimlendiririm. Onun kendisine farz kılınmış olduğunu itiraf ettiği sürece ondan tevbe etmesini istemem.

"Onunla üç hususu birbirinden ayıran şey nedir?" diye sorulursa şöyle denir: Bu ikisini birbirinden ayıran şey, Allah tebâreke ve teâlâ'nın müşrikleri bulundukları yerde öldürölmelerini emretmiş olduğunu görmemdir. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Haram aylar çıktığı zaman müşrikleri onları bulduğunuz yerde öldürün, onları tutun, hapsedin ve onlar için her gözetleme yerinde oturun." Bundan sonra *"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse yollarını bırakın"* buyurarak bu şartlar gerçekleştiği takdirde onlardan el çekilmesini emretmiştir.

Yine O *"Müminler ancak kardeşirler"* (Hucurât, 10) buyurmuştur. Sonra *"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir"* (Tevbe, 11) buyurarak onları imandan olan bu üç cüz ile kardeşimiz kılmıştır.

Bu üç cüzün haricindekiler imandan olsalar da imanın cüzleri olarak isimlendirilirler ve yapılmaları imanda ziyâde, terk edilmeleri de imanda eksiklikler. İşte "İman artar ve azalır; taatle artar, masiyetle azalır" sözümüzün manası budur.

Yine ben Allah tebâreke ve teâlâ'nın kendisinin yasaklarını çiğneyenlere onları İslâm'dan çıkarmayan bazı hadleri vacip kıldığını fakat onların öldürölmesini emretmediğini görüyorum. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Hırsızlık yapan erkeğin ve kadının ellerini yaptık-*

larına karşılık olmak üzere ve Allah'tan bir ceza olarak kesin." (Mâide, 38)

Yine O "Zinaya yaklaşmayın, çünkü o çok büyük bir çirkinlik ve kötü bir yoldur" (İsrâ, 32) buyurarak zınayı haram kılmıştır. Sonra "Zina eden kadın ve erkekten her birine yüz değnek vurun" (Nûr, 2) buyurmuş, bunlardan birini öldürmeyi emretmemiştir. Eğer zina eden kadın ve erkek küfre girmiş olsalardı Allah onları öldürmeyi emrederdi. Nitekim O "Küfredenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun!" (Muhammed, 4) buyurmuştur.

İşte bu iki husus, yani hırsızın elinin kesilmesi ve zina edene değnek vurulması günahların tamamının küfür olduğunu söylemeleri hususunda Şurât'a (yani Havâric'e) birer reddiyedir.

Yine biz Allah celle ve teâlâ'nın kendisinin haramlarının çiğnenmesine karşılık öldürme emrini verdiğinde bu emri küfür sebebiyle değil bir had cezası olarak verdiğini görüyoruz. Örneğin O "Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın" (En'âm, 151) buyurarak cana kıymayı haram kılmış, sonra "Kim mazlum olarak öldürülmüşse Biz onun velisine yetki vermişizdir, şu hâlde o öldürmede ileri gitmesin" (İsrâ, 33) buyurmuştur. Böylece O yetkiyi veliye vermiş, öldürmeyi kendisinin üzerine almamıştır. Eğer öldüren öldürmesi sebebiyle küfre girseydi veli onu öldürmese bile Allah onun mutlaka öldürülmesini emrederdi.

Yine O şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın olmak üzere öldürülenler hususunda size kısas farz kılındı. Fakat kime kardeşi tarafından bir şey bağışlanırsa artık gereğe uygun davranmak ve ona (yani veliye diyeti) güzelce ödemek gerekir." (Bakara, 178)

Görüldüğü gibi O adam cana kıydığı hâlde onu kardeş isminin dışına çıkarmamıştır. Eğer o kâfir olsaydı Allah onu kardeş olarak isimlendirmezdi. Çünkü kâfir müslümanın kardeşi değildir. Bu da Şurât aleyhine bir hüccettir. Zira bu Kur'ân'da geçmektedir. Bunun benzerleri Kurân'da çoktur.

Yine biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in müslümanlardan (zina eden) muhsan kimseleri recm ettiği zaman onların cenâze namazını kıldığını, onları müslümanların kabristanına defnettiğini, varislerini onların mirasından mahrum bırakmadığını görüyoruz. Eğer küfre girmiş olsalardı Rasulullah onların cenâze namazlarını kılmaz, onları Müslümanların kabristanına defnetmez ve mirasçılarını onlara mirasçı kılmazdı. Çünkü müslümanın kâfire mirasçı olmayacağı onun sünnetindendir.

İşte üç şartın dışındaki bu hususlar ve benzerleri her ne kadar imandan olsalar da imanın kişinin kendisini terk etmesi sebebiyle kâfir olmayacağı cüzlerinden sayılırlar. Üç şartın durumu ise farklıdır.

Bu, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şu lafızla rivâyet edilmiştir:

“Lâ ilâhe illallah demelerine, namazı kılmalarına ve zekâtı vermelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.”⁸⁸⁷

“Lâ ilâhe illallah demelerine kadar (insanlarla savaşmakla emrolundum). Bunu söyledikleri zaman hakkı ile olması hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar.”⁸⁸⁸

Şu durumda ilk rivâyet ikinci rivâyetin açıklayıcısı olabilir. Namazın ve zekâtın şehâdetin hakkından olması da mümkündür.

Nitekim Ebû Bekir es-Sıddık (*radiyallahu anh*) da zekât vermeyenlerle savaştığı zaman “Zekât da şehâdetin hakkındandır” demiştir ve Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbının icması savaş hususunda onu desteklemiştir. İcma hüccettir. Ben öyle zannediyorum ki o mutlaka “Sana zekât vermeyeceğiz, kendi ellerimizle onu sana çıkarmayacağız” demelerinden sonra onlarla savaşmıştır.⁸⁸⁹ Allah en iyi bilendir.

⁸⁸⁷ Ahmed “el-İmân”da (12) rivâyet etmiştir.

⁸⁸⁸ Buhârî (2946) ve Müslim (21-22) Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet etmiştir.

⁸⁸⁹ Ebû Bekir (*radiyallahu anh*)'ın zekât vermeyenlerle savaşması meselesi hususunda Ebû Ubeyd'in “el-İmân” (10) kitabına bakınız.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Kul ile küfür arasında namazın terki vardır. Namazı terk eden kâfir olur.”⁸⁹⁰

(Yine o şöyle buyurmuştur:) “Kim bir namazı kasıtlı olarak terk ederse Allah'ın zimmeti ve Resûl'ünün zimmeti ondan beri olur.”⁸⁹¹

Bu el-Mezhicî'nin Ebû Muhammed'den rivâyet ettiği hadisten daha sahihtir. Çünkü bu iki kimse meçhûldür.⁸⁹² Diğer taraftan es-Sunâbihî

⁸⁹⁰ Sahih bir hadistir. Tahrîci ve yorumu İbn Ebî Şeybe'nin “el-Îmân” (44-46) kitabında ve Ahmed'in “el-Îmân” kitabında (211-215) geçmiştir.

⁸⁹¹ Tahrîci Ahmed'in “el-Îmân” kitabında (234) geçmiştir.

⁸⁹² Ubâde b. es-Sâmit (*radiyallahu anh*)'ın hadisine işâret etmektedir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Beş (vakit) namaz vardır ki Allah bunları kullarına farz kılmıştır. Kim O'na bunlardan hiçbir şeyi zâyî etmemiş hâlde kavuşursa O'na kendisi için O'nun katında bundan dolayı onu cennete sokacağına dâir bir söz olduğu hâlde kavuşmuş olur. Kim de O'na bunlardan bir şeyi hakkını hafife aldığından dolayı yapmamış hâlde kavuşursa O'na kendisi için bir söz olmadığı hâlde kavuşur. Dilerse ona azap eder, dilerse onu bağışlar.” Bu hadisi Ahmed (22804), Ebû Dâvûd (1420), İbn Mâce (1401) ve İbn Hibbân (1732) rivâyet etmiştir.

İbn Teymiyye “el-Îmân”da (s. 487-489) şunları söylemiştir: “Namazın ve benzeri ibâdetlerin terki sebebiyle kişiyi tekfir etmeyenlere gelince onların bu hususta bir hücceti yoktur. Yalnızca terk edeni içine aldığı gibi inkâr edeni de içine alan hüccetler getirirler. İnkâr eden hakkında hangi cevabı veriyorlarsa terk eden hakkında da aynı cevabı verirler. Hâlbuki daha önce geçtiği üzere naslar küfrü yüz çevirmeye bağlamıştır. Bu onların Mürcie'nin hüccet getirdiği ‘Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna, İsâ'nın Allah'ın kulu, resûlü, Meryem'e attığı bir kelimesi ve O'ndan bir ruh olduğuna şehâdet ederse... Allah onu cennete sokar’ buyruğu gibi genellik ifâde eden nasları delil getirmelerine benzetmektedir. Onların dayandıkları en sağlam nas Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu buyruğudur: ‘Beş (vakit) namaz vardır ki Allah onları bir günde ve gecede kullarına farz kılmıştır. Kim onları sürekli yerine getirirse Allah katında onun için kendisini cennete sokacağına dair bir söz vardır. Kim de onları aksatırsa Allah katında onun için bir söz olmaz. Dilerse ona azap eder, dilerse onu cennete sokar.’ Demişlerdir ki: ‘Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazını aksatanı meşiet altında kılmıştır. Kâfir ise meşiet altında olmaz.’ Oysa bunun delil olma yönü yoktur. Çünkü vaad namazı muhafazaya karşılıktır. Namazı muhafaza ise onu emredildiği şekilde vakitlerinde yerine getirmektir. Nitekim Allah Teâlâ ‘*Namazları muhafaza edin, orta namazı da...*’ (Bakara, 238) buyurmuştur. Namazı muhafaza etmemek, onu vaktinden sonra kılmak sûretiyle olur. Nitekim Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Hendek Günü ikinci namazını geciktirmiş, bunun üzerine Allah hem orta namazı hem de

diğer namazları muhafaza etme emrini indirmiştir. Yine Allah Teâlâ *'Onlardan sonra namazı zâyi eden ve şehvetlerin peşinden giden bir nesil geldi, onlar Ğayy'ı boylayacaklardır'* (Meryem, 59) buyurmuştur. İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'a ve başkalarına *'Namazın zâyi edilmesi nedir?'* diye sorulmuş, İbn Mes'ûd da *'Onu vaktinden sonra kılmaktır'* diye cevap vermiştir. *'Biz bunun ancak namazı terk etmek olduğunu düşünüyorduk'* demeleri üzerine de *'Eğer onu terk etselerdi şüphesiz kâfir olurlardı'* demiştir. Allah'ın *'Veyl olsun o namaz kılanlara ki namazlarından gâfildirler'* (Mâûn, 4-5) buyruğu da bu kapsamdadır. O namaz kıldıkları hâlde onları yermiştir. Çünkü onlar namazın vacip olan haklarını önemsememişlerdir ki namazı vaktinde kılmak ve onun farz olan fiillerini tastamam yerine getirmek bu haklardandır. Nitekim Sahîh-i Müslim'de Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *'İşte bu münâfiğin namazıdır, bu münâfiğin namazıdır, bu münâfiğin namazıdır. O güneşi gözetler de şeytanın iki boynuzu arasına geldiği zaman kalkıp içerisinde Allah'ı pek az zikrettiği hızlı hızlı dört rekat kılar.'* Görüldüğü üzere Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu namazın münâfıkların namazı olduğunu söylemiştir. Çünkü münâfık namazı vaktinden sonraya geciktirmiş ve sonra onu hızlı hızlı kılmıştır. Sahîh'te Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edildiğine göre o kendisinden sonra gelecek ve hoş görülmeyen işler yapacak yöneticileri söz konusu etmiş, *'Ey Allah'ın Resûlü, onlarla savaşmayalım mı?'* diye sormaları üzerine de *'Namaz kıldıkları sürece hayır'* buyurmuştur. Yine ondan *'İleride namazı vaktinden sonraya geciktiren bazı yöneticiler olacaktır, siz namazı vaktinde kıln, sonra onlarla birlikte kıldığınız namazı da nâfile yapın'* buyurduğu sahih olarak rivâyet edilmiştir. Görüldüğü üzere o namaz kıldıkları takdirde onlarla savaşmayı yasaklamıştır. Bu onların namaz kılmadıkları takdirde kendileriyle savaşılacağına delâlet etmektedir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onların namazı vaktinden sonraya geciktireceklerini beyan etmiştir ki bu namazı terk etmek değil onu muhafaza etmektir. İkisinin arasındaki fark anlaşıldığı zaman görülür ki Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in meşiet altına soktuğu kimse namazı terk eden kimse değil ancak namazı muhafaza etmeyen kimsedir. Muhafazanın olumsuzlanması onların namaz kıldıklarını fakat namazlarını muhafaza etmediklerini gerektirir. Bu namazı muhafaza etmeyenleri kapsamına almaz. Kapsamına alıyor olsaydı hiç şüphesiz onlar kâfirler ve mürtedler olarak öldürülürlerdi. Kalbiyle iman eden, Allah'ın kendisine namazı vacip kıldığını ikrar eden, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şeriatine ve getirdiklerine bağlı olan bir adamın yönetici kendisine namaz kılmasını emrettiği zaman bundan geri durması ve bunun sonucunda öldürülmesi, bununla birlikte onun bâtinen mümin olması âdeten düşünülemez. Bu kimse ancak kâfir olabilir. *'Ben namazın vacip olduğunu biliyorum ama namaz kılmıyorum'* dese de bu hâlin beraberindeki bu söz ondan sâdır olan bir yalan olur. Nitekim o mushafı tuvalete atsa ve *'Ben bunun içindekinin Allah'ın kelâmı olduğuna şehâdet ediyorum'* dese ya da nebîlerden birini öldürse ve *'Ben onun Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ediyorum'* dese yahut kalbin imanıyla çelişen bunlara benzer başka fiiller sergilese du-

bunu Ubâde b. es-Sâmit (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet etmiş ve “Namazı terk eden kimse için Allah katında bir söz yoktur, dilerse ona azap eder, dilerse onu cennete sokar” buyruğunun namazda tam bir huşû üzere olmamak, rükûlarını ve secdelerini tam yapmamak ile ilgili olduğuna, kişinin namazı terk edip kılmaması ile ilgili olmadığına delâlet eden sözler söylemiştir.⁸⁹³

Ayrıca Abdullah b. Amr b. el-Âs (*radıyallahu anhuma*) Rasulullah (*salallahu aleyhi ve sellem*)’den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “Kim namazı terk ederse Firavun, Hâmân, Kârûn ve Ubeyy b. Halef ile haşre edilir.”⁸⁹⁴ Bu üçü dışında herhangi bir ameli tembelliğinden ya da mühimsemediğinden dolayı terk eden kimsenin bu yaptığı; günahını bildiği, hatasını itiraf ettiği ve amelin vacipliğini inkâr etmediği sürece büyük bir masiyettir. Kişi Allah’ın huzuruna onunla çıkacaktır. Allah dilerse ona azap edecek, dilerse onu bağışlayacaktır.

rum yine aynıdır. Kişi o hâlin içerisinde bulunmasına rağmen ‘Ben kalbimle iman ediyorum’ diyorsa açığa vurduğu sözü hususunda yalancı durumuna düşer. Bunun üzerinde düşünmek gerekir. Zâhir ile bâtının birbirine bağlı olduğunu bilen kimsenin bu konuda herhangi bir şüphesi kalmaz ve o bilir ki ‘(Namazı terk eden kimse) namazın vacipliğini ikrar ettiği fakat namaz kılmadığı takdirde öldürülmez’ ya da ‘O müslûman olduğu hâlde öldürülmez’ diyen fakihlerin aklına Mürcie’nin, Cehmîyye’nin ve tam yapabilirlik ile birlikte kesin irâdenin fiil adına bir şey ortaya çıkarmayacağı görüşünde olanların aklına giren şüphe girmiştir. Bu yüzdendir ki bu kimseyi öldürmekten imtina eden fakihler bu görüşlerini iman meselesi hakkındaki görüşleri üzerine bina etmişlerdir. Amellerin imandan olmadığı görüşü üzerine bina etmişlerdir. Amellerin cinsinin kalbin imanının gereklerinden olduğu, zâhirî amellerden hiçbir şey olmadan kalbin tam manadaki imanının imkânsız olduğu daha önce geçmişti. Zâhir ister imanın gereklerinden sayılsın ister imandan bir cüz sayılsın, fark etmez. Nitekim bu daha önce açıklanmıştır.”

⁸⁹³ Örneğin Ahmed’in (22704) ve Ebû Dâvûd’un (425) rivâyetleri şu lafızla gelmiştir: “Beş (vakit) namaz vardır ki Allah onları kullarına farz kılmıştır. Kim onların abdestini güzelce alır, onları vakitlerinde kılar, rükûlarını ve secdelerini tam yapar, onları tam bir huşû içerisinde kılsa onun için Allah katında onu bağışlayacağına dair söz vardır. Bunları yapmayana gelince onun için Allah katında bir söz yoktur. Dilerse onu bağışlar, dilerse ona azap eder.”

⁸⁹⁴ Sahih bir hadistir. Tahrîci Ahmed’in “el-Îmân”ında (34) geçmişti.

Ya'kûb el-Kummî'nin Leys b. Ebî Süleym'den, onun da Saîd b. Cu-beyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim namazı kasıtlı olarak terk ederse kâfir olur. Kim zekâtı terk ederse kâfir olur. Kim hacı kasıtlı olarak terk ederse kâfir olur. Kim Ramazan'dan bir günü (oruç tutmayarak) terk ederse kâfir olur. Kim Cuma'yı kasıtlı olarak terk ederse kâfir olur."⁸⁹⁵

En-Nadr b. Şumeyl'in Eş'as'tan, onun da el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o namazını kasıtlı olarak terk eden kimsenin onu iâde etmeyeceğini söylemiştir. En-Nadr da "Çünkü bu küfürdür" demiştir.⁸⁹⁶ Denirse ki: "Oruç ve hac da İslâm'ın kendileri üzerine bina edildiği şeyler kapsamındadır. Peki, bunları terk eden senin nezdinde kâfir olur mu, olmaz mı?"

Şöyle denir: Durum her ne kadar öyle olsa da kişi bunları terk etmesi sebebiyle kâfir olmaz. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ramazan günü cima etmek sûretiyle kasıtlı olarak iftar eden kimseye kefâret vermesini emretmiş, dinini değiştirenin öldürülmesi onun hükümünden olduğu hâlde onu öldürmemiş ve "Sen kâfir oldun" dememiştir. Yine o bir adama ve bir kadına babaları öldükten sonra onun adına hacetmelerini emretmiştir. Eğer o kâfir olarak ölmüş olsaydı onun adına yapılan hac kendisine fayda sağlamazdı.

⁸⁹⁵ el-Lâlekâî, 1540

⁸⁹⁶ Muhammed b. Nasr "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta (1078) rivâyet etmiştir.

Yine Muhammed b. Nasr bu esere ta'lîk olarak şunları söylemiştir: "Hasen'in bu sözünün iki manaya gelme ihtimali vardır. Birincisi: O namazı kasıtlı olarak terk eden kimseyi tekfir ediyordu ve bu sebeple ona kazâyı vâcip görmüyordu. Çünkü kâfire küfrü döneminde terk etmiş olduğu farzları kazâ etmesi emredilmez. İkinci mana: Hasen her ne kadar namazı terk edeni tekfir etmese de şu görüşteydi: Allah (*azze ve celle*) ona namaz kılmasını ancak belli bir vakitte farz kılmıştır. Dolayısıyla kişi namazı vakti çıkasıya kadar terk ettiği zaman farzı emredilen vakitte yerine getirmede için masiyet işlemiş olur. Eğer kişi namazı bundan sonra kılacak olsa onu emredilmeyen bir vakitte kılmış olur. Dolayısıyla onun emredilmeyen şeyi yapması emredilen şeyi yapmamasının yerini doldurmaz. Bu görüş, âlimlerin hilâfı üzerinde icma ettiklerini bir kenara koyarsak, aklın reddedeceği bir görüş değildir."

Bu meselede daha fazla açıklama istiyorsan İbn Receb'in "Fethu'l Bâri"sine (3/357) bakınız.

Bir gün oruç tutmadığından dolayı kâfir olmayan kimse bir ay oruç tutmaması sebebiyle de kâfir olmaz. Fakat (hatasından) dönene dek müslümanlığının kendileri üzerine bina edildiği kısımları kendisinden kalkmış olur. Diğer taraftan binanın bir kısmını yıkmak tamamını yıkmak değildir. Allah doğruya iletecek olandır.

18- El-Kassâb rahimehullah (2/256) şöyle demiştir:

Namazı Terk Edenin Tekfirinin Zikri: Allah Teâlâ'nın "Onlardan sonra namazı zâyi eden...bir nesil geldi" (*Meryem*, 59) buyruğunda "Namazın zâyi edilmesi onun vaktinden sonraya geciktirilmesi değil terk edilmesidir" diyen kimsenin lehine olmak üzere insanın kâfir olduğunu idrâk edeceğinin delili vardır. Nitekim bazı müfessirler böyle söylemiştir. Çünkü Allah tebâreke ve teâlâ hemen sonra "Ancak tevbe eden ve iman eden... başka" (*Meryem*, 60) buyurmuş, tevbe ile birlikte imanı da söz konusu etmiştir. Bu, namazı mazeretsiz olarak terk eden kimsenin kâfir olacağı hususundaki görüşümüzü desteklemektedir.⁸⁹⁷

⁸⁹⁷ İbn Cerîr et-Taberî (rahimehullah) "Tefsîr"inde (16/98) gerek Sahâbe'den gerekse başkalarından olan müfessirlerin bu âyet hakkındaki kavillerini zikretmiştir. Onlardan bazıları namazı zâyi etmenin onu geciktirmek ve vakitlerini zayi etmek olduğu görüşünü tercih etmiştir. İbn Cerîr isnadıyla İbn Mes'ûd'dan şunu aktarmıştır: "İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'a 'Allah Kur'ân'da sık sık namazdan söz ediyor, 'Onlar ki namazlarından gâfildirler' (Mâûn, 5) ve 'Namazlarını muhafaza ederler' buyuruyor' denildi. Bunun üzerine İbn Mes'ûd (radiyallahu anh) 'Yani namazlarını vakitlerinde kılarlar' dedi. 'Biz bunun ancak namazın terki hakkında olduğunu düşünüyorduk' demeleri üzerine de 'O küfürdür' diye karşılık verdi. Ayrıca el-Kâsım b. Muhaymira'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Onlar ancak vakitleri zâyi ettiler. Terk olsaydı bu küfür olurdu...' Başkaları ise 'Onların namazı zayi etmeleri onu terk etmeleridir' demiştir."

Taberî sonra şöyle demiştir: "Benim nezdimde bu iki tevil arasından âyetin doğru yorumuna daha yakın olanı 'Onların namazı zâyi etmeleri namazı terk etmeleridir' diyen kimsenin sözüdür. Çünkü Allah teâlâ zikruhû'nun bundan sonra gelen buyruğu bunun böyle olduğuna delâlet etmektedir. O celle senâuhû 'Ancak tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işleyen başka...' buyurmuştur. Eğer Allah'ın namazı zâyi etmekle vafettiği kimseler mümin olsalardı, mümin oldukları hâlde onlardan iman edeni istisna etmezdi. Fakat onlar Allah'a namaz kılmayan ve O'nun için hiçbir farizayı yerine getirmeyen kâfirlerdi. Nefislerinin isteklerini Allah'a itaatın önüne geçiren fâsıklardı."

19- El-Kercî el-Kassâb rahimehullah (4/66) şöyle demiştir:

Allah'ın "*O müşriklere veyl olsun ki zekâtı vermezler ve âhireti de inkâr ederler*" (*Fussilet*, 6-7) buyruğu zekât vermeyenin kâfir olacağı şeklindeki görüşümüzü desteklemektedir.

Ayrıca ben Muhammed b. Abdulğaffâr'ı Ebû Amr ed-Darîr'den onun şöyle dediğini tahdis ederken işittim: "Abdullah b. el-Mubârek'e '*O müşriklere veyl olsun ki zekâtı vermezler ve âhireti de inkâr ederler*'" (*Fussilet*, 6-7) buyruğunu sordum. 'Zekâtı ikrar etmezler' dedi. 'Bunu kimden öğrendin?' diye sordum. 'Saîd kanalıyla Katâde'den' dedi."

İkrar etmek vermekten ayrı olduğu hâlde "vermezler" lügatte nasıl "ikrar etmezler" oluyor, bilmiyorum. "*Onlar âhireti de inkâr ederler*" buyruğunun tevili "Âhireti inkâr eden zekâtı vermez" de olabilir. Allah kendilerinden cizye almayı emrettiği kitap ehlinin âhiret gününe iman etmediğini bildirmiş, "*Allah'a ve âhiret gününe iman etmeyenlerle savaşın*" (*Tevbe*, 29) buyurmuştur. Hâlbuki onlar zekâtı ikrar ediyor ve her bin dirhemde bir dirhem, her bir dinarda bir dinar olmak üzere mallarından onu çıkarıyorlardı. Nitekim Mûsâ (*aleyhisselam*)'ın şeriatinde durum böyleydi. Yine onlar kendi dinlerinden olan kimselere tasaddukta bulunuyorlardı. Buna rağmen Allah celle ve alâ onları âhirete inanmayanlar olarak isimlendirdi. Şu durumda hüccet değeri olmayan bir ihtimâlden dolayı "verme"nin zâhirini terk etmek doğru olmaz.

Zekâtı vermemek sûretiyle kâfir olan kimse küfrüne ister başka bir küfür eklesin ister eklemesin, fark etmez. Ebû Bekir es-Sıddık (*radiyallahu anh*)'ın savaşı bu kimselerle idi. Onlar İslâm'ın (zekât haricindeki) diğer şer'î buyruklarına bağlılık gösteriyorlardı. Bu onların kâfir olduklarına delildir. Bu icmâyı a'sâr olarak isimlendirdiğimiz icmâyı muhassaldır ki hüccettir.⁸⁹⁸

20- El-Kassâb rahimehullah (4/550) şöyle demiştir: Allah "*Veyl olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarından gâfildirler*" (*Mâûn*, 4-5) buyurmuştur. Onlar namazı vaktinden sonraya geciktirenler, bunun ya-

⁸⁹⁸ Ebû Bekir (*radiyallahu anh*)'ın zekât vermeyenlerle savaşması hakkında Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (10) bazı şeyler söylenmişti.

ında namaz kılma niyeti barındıranlardır. Değilse kâfir olurlardı. Onlar namazı geciktirmeleri sebebiyle böylesi bir tehdidin muhatabı oldular.

21- El-Kassâb rahimehullah (2/57) şöyle demiştir:

Allah'a secde etmenin kibirden berâet olması hakkında: “Göklerde ve yerde bulunan her canlı ve melekler büyüklenmeksizin Allah'a secde eder” (Nahl, 48) buyruğu Allah'a secde eden kimsenin kibirden selâmette olacağına, nefesine mütevâzılığı yerleştireceğine, büyüklüğü ve azameti hususunda Rabbiyle çekişmeyeceğine delildir. Bunu bu âyetten önceki “Boyun eğmiş oldukları hâlde gölgeleri sağa ve sola dönerek Allah'a secde etmektedir” (Nahl, 48) buyruğu desteklemektedir. Kibir secdenin kendisini küçülttüğü ve Rabbi celle ve teâlâ karşısında zelil kıldığı kimseye nasıl sokulabilir?

Ben öyle zannediyorum ki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Rabbin-den haber vererek buyurduğu “Büyüklik ridam, azamet ise izarımdır”⁸⁹⁹ buyruğu büyüklendiği için Rabbine secde etmeye yanaşmayan ve O'nun birliğini ikrar etmekten geri duran kimseye yöneliktir. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ne Mesih ne de yakınlaştırmış melekler Allah'a kul olmaktan geri durmazlar. Kim O'na kul olmaktan geri durur ve büyüklense O onların tamamını kendisinin huzurunda toplayacaktır. Sonra iman edip sâlih ameller işleyenlere ecirlerini verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını verecektir. (Kulluktan) geri durup büyüklenenlere gelince onlara can yakıcı bir şekilde azap edecektir.” (Nisâ, 172-173) Bu, büyüklenenlerin iman edip kendilerini Allah tebâreke ve teâlâ'nın karşısında secde ile küçültenlerden olmadıklarını göstermektedir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

⁸⁹⁹ Ebû Dâvûd (4090) ve İbn Mâce (4174) Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'tan rivâyet etmiştir.

Müslim (2620) Ebû Saîd el-Hudrî'den ve Ebû Hureyre'den onların şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “İzzet O'nun izarıdır, büyüklük de ridâsıdır; kim Benimle (bunlar hususunda) çekişirse onu azaplandırırm.”

“Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir bulunan kimse cennete giremez.”⁹⁰⁰

Bu hadis söz konusu kimsenin kibrine kendisini secdeye sevk edecek ve kibirden kurtaracak kadar bile iman karıştırmamış bir kâfir olduğuna delâlet etmektedir.

Ben müminler arasında kendisini başkalarından yukarıda gören ve çalılımlı çalılımlı yürüyen kimsenin -her ne kadar ortaya koyduğu bu fiil büyük günahlardan sayılsa da- büyüklüğü hususunda Rabbi ile çekişen bir mütekebbir olmayacağını ümit ederim. Çünkü kendini beğenmişlik her ne kadar bir çeşit büyüklenme olsa da günahlar kapsamında değerlendirilir. Küfür olan büyüklenme ise secdeden imtina etme ve geri durmadır. Bu nifakın imanda küfür, amellerde ise günah olmasına benzetilmektedir.

Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz münâfıklar cehennemden en alt tabakasındadırlar. Onlar için asla bir yardımcı bulamazsın.” (Nisâ, 145)

Yine O şöyle buyurmuştur: “Münâfıklar sana geldiklerinde ‘Şehâdet ederiz ki sen Allah’ın resûlüsün’ derler. Allah biliyor ki şüphesiz sen O’nun resûlüsün. Allah münâfıkların yalancı olduklarına şehâdet eder. Yeminlerini kalkan yapıp Allah’ın yolundan alıkoydular. Onların yapmakta oldukları ne kötüdür... Fakat münâfıklar bilmezler.” (Münâfikûn, 1-8)

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa oruç tutsa da namaz kılsa da müslüman olduğunu söylese de o hâlis münâfıktır: Konuştuğu zaman yalan söyleyen kimse(nin yaptığı), söz verdiği zaman sözünde durmayan kimse(nin yaptığı) ve kendisine bir şey emânet edildiği zaman hıyânet eden kimse(nin yaptığı).”⁹⁰¹ Bunlar münâfıkların ahlâkî hasletleridir. Fa-

⁹⁰⁰ Müslim (148) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (540) İbn Mes’ûd’dan rivâyetle geçmişti.

⁹⁰¹ Müslim (110) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (472) Ebû Hu-reyre (radiyallahu anh)’tan rivâyetle geçmişti.

kat bunlar küfür nifâkı değildir. Sâhibinin kâfirlerle birlikte cehennemde ebedi kalmasını gerektirmeyen büyük günahlardır. Büyükleme de buna benzemektedir. Kişi büyükenip secde etmekten geri durduğu zaman kâfir olur. Fakat kendisini başkasından yukarıda görürse, çalımlı çalımlı yürürse ya da elbisesini böbürlenerek yerlerde sürüklerse bu büyük bir günah olur, daha önce gerek âyetin başında gerekse diğer âyetlerin tefsirinde söz konusu ettiğimiz delillerden dolayı küfür olmaz.

Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Gece ve gündüz, güneş ve ay da O’nun âyetlerindendir. Güneşe de aya da secde etmeyin. O’na ibâdet ediyorsanız onları yaratana secde edin. Bundan sonra büyüknirlerse Rabbinin katında bulunanlar O’nu gece gündüz bıkmadan tesbih ederler.”* (Fussilet, 37-38)

Rivâyet edildiğine göre firavunlardan biri secde etmeyi gururuna yediremediğinden dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’e “Ben secde etmem, edersen kırım benden yukarıda olur” demiştir.⁹⁰² Çünkü secde alçalmanın ve boyun eğmenin zirve noktasıdır. Kul Allah’a secde ettiği zaman küfür kibrinden tamamen selâmette olur.

Kezâ İblis, Allah’ın emri olan Âdem’e secde etmekten geri durduğu zaman bu onun ortaya koyduğu bir tekebbür oldu. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurdu: *“Ey İblis! Seni iki elimle yarattığıma secde etmekten ne alıkoydu? Büyüklendin mi yoksa yüksektekilerden mi oldun?”* (Sâd, 75)

Yine O şöyle buyurdu: *“Bunun üzerine meleklerin tamamı secde etti. İblis hâriç. O büyüklendi ve kâfirlerden oldu.”* (Sâd, 73-74)⁹⁰³

⁹⁰² İbn Adiyy “el-Kâmil”de (3/434) rivâyet etmiştir. İbnu’l Cevzî de “el-İlelu’l Mütênâhiye”de (1/272) rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: “Ebû Bekr el-Hatîb dedi ki: ‘Bu hadisin Süfyân’dan rivâyeti hususunda Seyf tek kalmıştır. Ondan da bunu es-Semtî’den başkasının rivâyet ettiğini bilmiyoruz.’ Derim ki: Seyf hakkında Ahmed ‘Hadis uydurur’, Yahyâ ‘Pis bir yalancı idi’, ed-Dârekutnî ise ‘Metrûktur’ demiştir. Es-Semtî’ye gelince er-Râzî ve ed-Dârekutnî onu zayıflamıştır.”

⁹⁰³ İshâk b. Râhûye (rahimehullah) şöyle demiştir: “İlim ehlinin icmâ ettiği üzere İblis Âdem’e ancak kendisini ondan daha hayırlı görmesi sebebiyle secde etmemişti. O büyükenip Âdem (aleyhisselam)’a secde etmeye yanaşmamış, ‘Ben ondan daha

Denirse ki: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Kibir, hakkı tanımayan ve insanları ğams eden kimse(nin yaptığıdır)"⁹⁰⁴ buyruğunun manası nedir?

Şöyle denir: Allah en doğrusunu bilir ya bunun manası şudur: Kibir resûllerin Allah katından getirdikleri hakkı tanımayan ve ondan kaçan kimsenin yaptığıdır. Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde ümmetlerden birinden daha doğru yol üzere olacaklarına dair var güçleriyle yemin ettiler. Kendilerine bir uyarıcı geldiğinde ise bu ancak yeryüzünde büyüklenecek uzaklaşmalarını arttırdı." (Fâtır, 42-43)

"İnsanları ğams eden" -Allah en doğrusunu bilir ya- onları küçümseyen; onlar fakir kendisi zengin diye onlarla oturmaktan imtina eden demektir. Nitekim müşriklerin ileri gelenleri Allah'ın resûlünü kendileri sebebiyle azarladığı bazı kimseleri küçümsemiş ve onlarla birlikte oturmayı gururlarına yedirememişlerdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de onları bırakıp müslüman olacakları ümidiyle ileri gelenlere yönelmişti. Bunun üzerine Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurdu:

hayırlıyım; beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın (A'râf, 12); ateş ise çamurdan daha kuvvetlidir' demıştır. Görüldüğü üzere İblîs Allah'ın kendisine secde etmeyi emretmiş olduğu hususunda şüpheye düşmemiş, secdeyi inkâr da etmemiştir. O Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirmedeği ve Âdem'e secde ederek onun önünde boyun eğmeye yanaşmadığı için kâfir olmuştur. Onun secde etmemesinin sebebi Allah Teâlâ'ya karşı büyüklük taslaması ya da O'nun emrini inkâr etmesi değildi. İşte bir topluluk namazın terkinin bununla kıyaslamıştır. Demişlerdir ki: Allah'ın kendisine farz kılmış olmasına rağmen kasıtlı olarak O'na secde etmeyi terk eden kimse -ne kadar vâcip olduğunu ikrâr ederse etsin- Âdem'e secde etmeyen İblîs'ten daha günahkârdır. Çünkü Allah Teâlâ namazları kullarına ancak kendisi için farz kılmıştır. Namaz ile yarattıklarına değil ancak kendisine boyun eğmelerini emretmiştir. Dolayısıyla namazı terk eden kimse Âdem (*aleyhisselam*)'a secde etmeyen İblîs'ten daha günahkârdır ve (emri) hafife alma yönünden daha ileridedir. Nasıl ki İblîs'in (emri) hafife alması ve Âdem'e secde etmekten büyüklenmesi onun aleyhine bir hüccet olmuşsa ve bunun sonucunda o kâfir olmuşsa; aynı şekilde namazı kasıtlı olarak vakti çıkıncaya kadar terk eden kimse de kafir olur." (Ta'zîmu Kadri's Salât, 997)

⁹⁰⁴ Ahmed (6583) ve Tirmizî (1999) rivâyet etmiştir. Sahih bir hadistir.

"Rablerinin yüzünü arayarak sabah akşam O'na dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayâtının zînetini arayarak gözünü onlardan ayırma. Kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız, hevâsının peşinden giden ve işi hep aşırılık olan kimseye itaat etme." (Kehf, 28)

Allah en doğrusunu bilir ya bunların tamamı kâfirlerin durumuna râcîdir. İslâm'a giren, onun şer'î buyruklarını yerine getiren, namaz kılan, oruç tutan ve kible ehlinde olan kimseye gelince onun İslâm ehlinin ahlâkına uygun davranması, müminler karşısında kanatlarını indirmesi, güçsüzlere karşı merhametli olması, yoksulları sevmesi, onları kendisine yaklaştırması, Allah'ın nimetine karşılık büyülenmemesi, yeryüzünde huşû ve tevâzu ile ağırbaşlı bir şekilde yürümesi gerekir.

İslâm'a bağlı olduğu hâlde İslâm ehlinin ahlâkına aykırı davranarak emretme yasaklama gücü olduğundan, otoriteyi elinde bulundurduğundan veya benzeri sebeplerden dolayı kendisini insanlardan yukarıda görürse, çalımı çalımı yürürse bunların hepsi ondan sâdır olan büyük birer günah olur.

Görmez misin ki Allah tebâreke ve teâlâ Benî İsrâîl Sûresi'ndeki on âyete "Çocuklarınızı öldürmeyin, zinaya yaklaşmayın" diye başladıktan sonra şöyle buyurmuştur:

"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Şüphesiz sen ne yeri delebilsin ne de boyun dağlara ulaşabilir. Bütün bunların kötüsü Rabbinin katında hoşlanılmayan şeylerdir." (İsrâ, 37-38)

Görüldüğü üzere O bunu küfürden saymamış, günahlardan ve maysiyetlerden saymıştır. Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "Yün giymek, koyun-keçi bağlamak, fakir müminlerle oturmak, birinizin ailesiyle beraber yemesi kibirden berâettir."⁹⁰⁵

22- El-Kassâb rahimehullah (4/192) şöyle demiştir:

⁹⁰⁵ Benzerini et-Taberânî "el-Kebîr"de (7/153/6668) es-Sâib b. Yezîd (radiyallahu anh)'tan rivâyet etmiştir. Yine benzerini Temmâm "Fevâid"inde (501) Ebû Hu-reyre (radiyallahu anh)'tan rivâyet etmiştir. Bu çok zayıf bir hadistir.

Zekât Vermeyen: "Yanındaki 'Bu yanımdaki hazırdır' der. Atın cehenneme her inatçı kâfiri, hayra engel olanı/hayrı esirgeyeni, haddi aşanı ve şüpheciyi!" (Kâf, 22-25)

"Hayrı esirgeyeni" buyruğu zekât vermeyen kimseye yöneltilen büyük bir tehdittir ve Allah'ın "Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir" (Tevbe, 11) buyruğunun delâletiyle zekâtı vermeyenin kâfir olacağı şeklindeki görüşümüzü desteklemektedir.

İman Artar ve Azalır

23- El-Kercî el-Kassâb rahimehullah (1/278) şöyle demiştir:

"Ey iman edenler, Allah'a ve Resûlü'ne iman edin!" (Nisâ, 136) buyruğu imanının artmasını inkâr etmeleri hususunda Mürcie'ye bir reddiyedir. Zira müminlere iman etmeleri emredilmiştir.

24- El-Kassâb rahimehullah (1/461) şöyle demiştir:

Allah (azze ve celle)'nin şu buyruğu Mürcie'ye birkaç yönden reddiyedir: "Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, O'nun âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını arttırır ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Onlar ki namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden harcarlar. İşte onlar hakîki müminlerdir. Onlar için Rableri katında dereceler, bağışlanma ve bol bir rızık vardır." (Enfâl, 1-4)

...İkincisi: O, ayetlerin onlara okunmasıyla imanlarının artacağını söz konusu etmiştir. Hâlbuki onlar bunu inkâr ederler. Bu yönler daha önce zikredilmişti.

25- El-Kassâb rahimehullah (1/582) şöyle demiştir:

"Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazıları 'Bu hanginizin imanını arttırdı?' der; iman edenlere gelince bu onların imanını arttırmıştır ve onlar müjdelenirler." (Tevbe, 124) buyruğu imanının artmasını ve azalmasını inkâr etmeleri hususunda Mürcie aleyhine bir hüccettir. Bu Kur'an'ın nassıdır ve gördüğün üzere o imanının artacağını söylemektedir.

26- El-Kassâb rahimehullah (2/277) şöyle demiştir:

İmanın Arttığının Zikri: “Allah hidâyet üzere olanların hidâyetini arttırır” (Meryem, 76) buyruğu imanın artması meselesinde Mürcie aleyhine bir hüccettir.

27- El-Kassâb rahimehullah (4/150) şöyle demiştir:

Allah Teâlâ'nın “Hidâyet üzere olanların ise hidâyetlerini arttırmış ve onlara takvalarını vermiştir” (Muhammed, 17) buyruğu hidâyetin artması meselesinde Mürcie aleyhine bir hüccettir.

28- El-Kassâb rahimehullah (4/156) şöyle demiştir:

Allah “Biz sana açık bir fetih ihsan ettik ki Allah geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın ve seni dosdoğru bir yola iletin” (Fetih, 1-2) buyurmuştur ki bu bazı hususlarda hüccettir. Örneğin Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in nübüvvetten sonra doğru yola iletilmesi ancak imanındaki artışla söz konusu olabilir. Bu da Mürcie'ye bir reddiyedir.

29- El-Kassâb rahimehullah (4/156) şöyle demiştir:

Mürcie'nin Zikri: “O imanlarına iman katılsın diye müminlerin kalplerine sekînet indirendir” (Fetih, 4) buyruğu Mürcie aleyhine açık bir hüccettir.

30- El-Kassâb rahimehullah (4/223) şöyle demiştir:

Allah Teâlâ'nın “Allah'ın zikri ve nâzil olan hak karşısında iman edenlerin kalplerinin ürpermesinin zamanı gelmedi mi?” (Hadîd, 16) buyruğu Mürcie'ye bir reddiyedir. Çünkü bu şekilde azarlanan muhataplarda, yavaştanmalarından ve azarlanmalarından önce kesinlikle huşûdan bir pay vardı. Çünkü onlarda az da olsa bir miktar huşû bulunmuyor olsaydı mümin olamazlardı. Onlardan istenen huşûlarının ve kendilerinden çoğu talep edilmeden önce azıyla mümin ismini hak ettikleri şeyin artışı değil midir?

İmanda İstisna

31- El-Kassâb rahimehullah (1/139) şöyle demiştir:

El-Kassâb rahimehullah (1/139) şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın İbrâhîm ve İsmâîl'den haber vererek "*Rabbimiz, bizi Sana teslim olan iki kimse kıl, zürriyetimizden de Sana teslim olacak bir ümmet kıl*" (Bakara, 128) buyurması imanda istisnanın imanda şüphe olduğunu söylemeleri hususunda Mürcie'ye bir reddiyedir. Sence İbrâhîm ve İsmâîl zaten iki müslim oldukları hâlde Rablerinden kendilerini iki müslim kılmasını istemelerinden dolayı onların nezdinde islâmlarında şüpheyi düşen iki kimse midir? Yoksa onlara göre İbrâhîm ve İsmâîl duadan önce müslim değillerdi de O'ndan kendilerini islâm ile rızıklandırmasını mı istediler?!

Yazıklar olsun onlara! Onlar ikisinin de hiç şüphesiz müslim olduklarını, müslim olmalarıyla beraber nebî olduklarını bilmiyorlar mı da faziletlerinin ve farizalarının ikâmesindeki haşyetin artışının sonu olmayan islamlarının ziyâdeleştirilmesini kabullenemiyorlar?

Amelin tıpkı söz ve tasdik gibi iman olarak isimlendirileceğinin, başkaları ikisini birbirinden ayırsa da imanı ve islâmı bir ismin topladığının delillerini imanın sıfatına, artmasının ve azalmasının açıklanmasında dâir müstakil kitabımızda söz konusu etmiştik.

Onların duasının islâmlarının artması için olduğuna, dua ettikleri zaman zürriyetlerinden henüz yaratılmamış olanların orada şirk koşmasından başka delil olmasaydı bile bu, bu konuda hakîkate ulaşmayı engelleyen her türlü şüpheyi ve karışıklığı izâle ederdi.

Hangi manayı tercih ederlerse etsinler hüccet onları susturur: Onların dua etmeden önce kâmil islâma sahip olduklarını söylerlerse istisnayı inkâr hususunda söyledikleri sözle çelişmiş olurlar. Onların islâmın nihâyetine ermediklerini söylerlerse islâmda ziyâde hususunda söyledikleri sözle çelişmiş olurlar. Bunların dışında üçüncü bir yol yoktur. Geriye ancak onlara kaçınılmaz kıldığımız şey, yani istekte bulunmalarından önce onlarda islâm adına bir şeyin bulunmadığı kalır. Bu ise küfrün ta kendisidir. Onlar akıldan geçirilmesi bile korkunç olduğundan dolayı bunu savunamamışlardır. Şu hâlde bu nasıl dile getirilebilir?

Onların bulundukları konuma rağmen Allah'tan tevbelerin kabûlünü istemeleri, Rasulullah'ın büyüklüğüne rağmen *"Bazen kalbim perdelenir ve ben Allah'a günde yüz kere tevbe ederim"*⁹⁰⁶ buyurduğu üzere istiğfarda bulunması bizim için şiddetli bir sakındırmadır. Terte-miz oldukları hâlde Allah (*azze ve celle*) karşısında nasıl bu konumdaydılar? Biz ise kirler içerisindeyiz.

32- El-Kassâb rahimehullah (4/163-164) şöyle demiştir: İmanda İstisnanın Zikri: *"Mescid-i Harâm'a mutlaka güven içerisinde ve başla-rınızı kazımış olarak gireceksiniz inşâallah"* (Feth, 27) buyruğu imanda istisna yapan kimsenin lehine bir hüccettir. Bu imandan şüphe etmek manasına gelmez. Bunu bizden önce ilim ehlinde birçok kimse söyle-miştir.

Görüldüğü üzere O dini, milleti ve islâmı tek âyette bir araya ge-tirmiştir. Mâide Sûresi'nde *"Sizden her biri için bir şeriat ve yol belirle-dik"* (Mâide, 48) buyurmuştur. En'âm Sûresi'nde *"Ve bu benim dosdoğ-ru yolumdur, şu hâlde ona uyun"* (En'âm, 153) buyurmuştur. Ayn-Sîn-Kâf Sûresi'nde *"Şüphesiz sen dosdoğru bir yola, Allah'ın yoluna iletiyor-sun"* (Şûrâ, 52-53) buyurmuştur. Başka bir yerde *"Şüphesiz iman eden-ler, yahudi olanlar..."* (Hacc, 17) buyurmuştur. Sonra bütün bunlardan iki isimle söz etmiş, bunları bu iki isimde toplamış, Âli İmrân Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: *"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa bu ondan ke-sinlikle kabul edilmez ve o âhirette hüsrana uğrayanlardan olur."* (Âli İmrân, 85) Mâide Sûresi'nde de şöyle buyurmuştur: *"Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'dan razı oldum."* (Mâide, 3)

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de Cibrîl (aleyhisselam) kendisine bazı sorular yönelttiği zaman ona *"İman şudur, islâm da şudur"* diye ce-vap vermiş, dinin isimlerini parça parça tafsilatıyla zikretmiştir ki tek bir şey (yani din) bunların tamamının yerine geçmektedir. Şu kimselerin bu

⁹⁰⁶ Ahmed (18291) ve Müslim (2702) rivâyet etmiştir.

konuda düştükleri en büyük hata ve kafa karışıklığı, imanın cüzlerinden habersiz olmaları ve imanı tek bir cüz olarak tasavvur etmeleridir.

Bu kitap nüktelerle sınırlı olmasaydı, bu kitapla amaçlanan en ince ayrıntılara girmek olsaydı bu meseleyi bundan daha fazla açar, amelin iman olarak isimlendirileceğine delâlet eden bütün âyetleri zikrederdik. Bunlardan bazılarını sûrelerin sırasına göre mücmel olarak değineceğiz ki bu nüktelere vâkıf olan kimsenin bu konuda müstakil olarak kaleme alınan kitabımızdaki açıklamalara ihtiyacı kalmaz inşaallah.

Vaîd Ayetleri ve Ehli Sünnet'in Bu Meseledeki Konumu

33- El-Kassâb rahimehullah (1/537-538) şöyle demiştir:

Masiyetleri Küfür Sayanların Zikri: Muhammed b. Alî (el-Kercî) dedi ki: “*Şüphesiz cehennem kâfirleri kuşatacaktır*” (Tevbe, 49) buyrugunu delil getirmeleri masiyetleri küfür sayan ya da cehenneme ancak kâfirin gireceğini söyleyen kimselerin ahmaklıklarındandır. Günah işleyen mümini cehennemini kuşatacağı kimseler arasından çıkarmaları, kuşatmanın vasıfları belirli bir topluluk hakkında zikredildiği hâlde onlarla birlikte başkalarının da oraya girmesinin kendilerinin nezdinde imkânsız olduğunu iddia etmeleri de onların ahmaklıkları arasındadır. Bu cehâletin son noktasıdır ve ahmaklıkta ileri gitmektir.

Onlara göre şöyle bir şey mümkün değil midir: Bir adamın bir kısmı sığır bir kısmı koyun olmak üzere hayvanları var ya da sadece koyunları var. Bunların bir kısmı yağız bir kısmı siyah. Adam onları bir ağıla sokuyor. Bunun üzerine koyunları söz konusu edilmeksizin “Falanın ağılı sığırlarını kuşattı” deniyor. Yahut yağızları söz konusu edilmeksizin “Koyunlarının siyahlarını kuşattı” deniyor. Hâlbuki o iki kısmı da sokuyor. Evet, bu, ağılın zikredileni de zikredilmeyeni de kuşatması yönünden imkân dâhilinde bir söz oluyor. Onlar Allah'ın şu buyruğu hakkında ne derler acaba:

“*Ya da gökten bir sağanak ki içinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek vardır. Yıldırımlardan dolayı ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına koyarlar. Allah kâfirleri kuşatandır.*” (Bakara, 19)

Bir bilsem, “O müminleri, hayvanları ve bütün mahlûkâtı kuşatmamıştır” mı derler ki?! Cehâletten Allah’a sığınırız.

34- El-Kassâb rahimehullah (1/609) şöyle demiştir:

Şurât’ın Zikri: O’nun Yûsuf’un kardeşlerinden haber vererek “*Hani onlar “Biz güçlü bir topluluk olmamıza rağmen Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevimlidir, şüphesiz babamız açık bir yanılığ içinde” demişlerdi”* (Yûsuf, 8) buyurması, bunun yanında kardeşlerine vefasızlık etmeleri, onu kuyuya atmaları, babalarının yanına döndükten sonra yalan söylemeleri gibi onlar hakkında zikrettikleri; günahların küfür olduğunu söylemeleri hususunda Şurât’a birer reddiyedir. Çünkü onlar nebî oldukları hâlde onları tekfir edemezler. Onlar bütün bu fiilleri işlemişlerdir. Buna rağmen Allah sûrenin sonunda pişmanlıklarından sonra onların “*Babamız, günahlarımızın bağışlanmasını dile, şüphesiz biz hata edenlerdik*” (Yûsuf, 97) dediklerini bildirmiştir. Görüldüğü üzere onlar “Biz kâfir olduk” dememişlerdir. Allah da babaları da onların sözünü reddetmemiştir.

35- El-Kassâb rahimehullah (4/176) şöyle demiştir:

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in “Müslümana sövmek fâsıklıktır” buyruğunun tefsiri: Allah’ın “*Müminlerden iki tâife birbirleriyle savaşırsa aralarını düzeltin*” (Hucurât, 9) buyruğu çoğulluk barındırmaktadır⁹⁰⁷ ve bu çoğulluk iki tâifenin çoğulluğuna râcidir. Zira tâife tek kişi de olabilir birçok kişi de olabilir. Burada çoğuldur.

Birbirleriyle savaşmalarına rağmen Allah’ın onları müminler diye isimlendirmesi Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in “Müslümana sövmek fâsıklık, ona sövmek küfürdür” buyruğunun müslümanı onunla savaşmayı helâl görerek öldüren kimse hakkında olduğuna delildir. Kişi müslümanla günahkârlığından dolayı ya da tevilde bulunarak savaşırsa bu küfür değildir. Çünkü Allah celle ve teâlâ mümin ismini ne haddi aşan tâîfeden ne de diğerinden zâil etmemiştir. Sonra O tâifenin müennes bir lafız olması sebebiyle müennes lafız kullanarak “*Eğer ikisinden biri di-*

⁹⁰⁷ Ayette geçen اقْتُلُوا çoğulluk ifâde etmektedir. (Mütercimin Notu)

ğesine karşı haddi aşmışsa Allah'ın emrine dönünceye kadar haddi aşanla savaşın" (Hucurât, 9) buyurmuştur. Sonra "Müminler ancak kardeşlerler, o hâlde kardeşlerinizin arasını düzeltin" (Hucurât, 10) buyurarak onların mümin olduğunu iyice pekiştirmiştir. Bu Alî ile savaşanları tekfir etmeleri hususunda râfizilerin boğazına yapışan bir reddiyedir. Allah ondan da onlardan da razı olsun. Yine bu günahları küfür saymaları hususunda Şurât'a bir reddiyedir. Çünkü Allah gördüğün üzere iki tarafı da mümin olarak isimlendirmiştir.

36- El-Kassâb rahimehullah (4/142) şöyle demiştir:

Vâid: Allah Teâlâ'nın şu buyruğu bir düşünseler vâid konusunda Mutezile aleyhine bir hüccettir: "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince Rableri onları rahmetine dâhil edecektir. İşte apaçık başarı budur. Küfredenlere gelince (onlara şöyle denir:) âyetlerim size okunmuyor muydu? Sizse büyüklendiniz ve mücrim bir topluluk oldunuz." (Câsiye, 30-31) Çünkü O kıssanın başında "Her ümmeti diz çökmüş görürsün. Her ümmet kitabına çağrılır" (Câsiye, 28) buyurmuştur. Sonra her bölüğün barınağını ve karşılığını haber vermiş, "İman edip salih ameller işleyenlere gelince..." buyurmuş, bunun yanında "günah işlemeyenler" dememiştir. Mümin; namaz kıldığı, oruç tuttuğu, abdest aldığı ve cenâbetten guslettiği takdirde salih amel işlemiş olur. Sen her ne kadar günah işlese de bunları hatta daha fazlasını yapmayan bir mümin göremezsin.

O diğer fırka hakkında da "Küfredenlere gelince..." buyurmuştur. Böylece imandan soyutlanmış olduklarından dolayı vâid onlara hak olmuştur. Şu hâlde Allah kime başarıya ulaşmayı vacip kılmışsa ve kime kendisini rahmetine dâhil edeceğini vaad etmişse diğerlerinin barınağından ve karşılığından güvende olmuş demektir. Eğer biz Kur'an'ın tamamında Allah'ın rahmeti, başarıyı ve cenneti ancak kendisine göz kırpması süresince bile isyan etmemiş ya da kendisine isyan ettikten sonra tevbe etmiş hâlde ölmüş kimseye vacip kıldığını görüyorsak hak söz onların söylediğidir. Aksi takdirde (cehennemde) ebedî kalmanın iman edip sâlih amel işleyenler hakkında vacip olmadığını kabul etmeleri gerekir. Yine O'nun adâletinin bilgisi hususunda felsefeye başvuranların bilmeleri gerekir ki o Âdil hiçbir müminin imanını ve sâlih amelini işle-

diği bir gûnahtan ötürü zâyî edip de onunla göz kırpmaya süresince bile iman etmemiş ve hiçbir sâlih amel işlememiş olan kâfiri bir tutmaz. Bu nasıl iştir ki Allah celle ve teâlâ'nın onların anlayışındaki adâletine halel getirmemek maksadıyla günahların cezasını verme yetkisi O'ndan alınıyor fakat müminle kâfiri (cehennemde) ebedî kalma hususunda bir kılma fiili O'ndan alınmıyor?! Bu nasıl bir iştir ki kâfir bir an iman edince bu ömrünün tamamındaki küfre galip geliyor fakat müminin ömrü boyunca işlediği iyiliği, iman gibi bir iyiliğiyle beraber işlemiş olduğu bir günaha galip gelemiyor? Şimdi günah küfürden daha büyük ve mizanda ondan daha ağır mı olmaktadır? Şüphesiz onların bu sözü, söylediklerinden münezze olan Allah'ı zulümle vasfetmeye O'nu adâletle vasfetmekten daha yakındır.

Kezâ O şöyle buyurmuştur: *"Mümin olan fâsık olan gibi olur mu? Bunlar bir olmazlar. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince..."* (Secde, 18-19) Sonra da *"Fâsık olanlara gelince..."* demiştir.

Bu âyetteki fâsiklar kâfirlerdir. Çünkü O âyetin sonunda *"Onlara 'Yalanlamakta olduğunuz ateşin azabını tadın.' denir"* (Secde, 20) buyurmuştur. Mümin ameli ne kadar kötü olursa olsun ateş azabını yalanlamamıştır.

Yine O *"Biz müslimleri mücrimler gibi kılar mıyız; size ne oluyor, nasıl hüküm veriyorsunuz?"* (Kalem, 35-36) buyurmuştur. Bunun benzerleri Kur'ân'da çoktur.

Allah'ın *"Şüphesiz 'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra istikâmet üzere olanlar..."* (Fussilet, 30) buyruğunu hüccet getirirlerse şöyle denir: Onların istikâmet üzere olmaları söyledikleri hususunda istikâmet üzere olmalarıdır. Görmez misin ki O söylediklerinden başka bir şey hususunda istikâmet üzere olmalarını söz konusu etmemiştir? Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den de rivâyet edildiğine göre o bu âyeti okumuş ve şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar bunu söylemişlerdi de sonra çoğu kâfir oldu.*

Kim bunu ölene dek söylerse onda istikâmet üzere olanlardandır.”⁹⁰⁸ Şu hâlde günah işleyen kimse cezayı hak etmektedir, ona ceza vaad edilmiştir. Şu kadar var ki o kâfirlerle birlikte (cehennemde) ebedî kalmayı hak etmemektedir. Rabbi onu affeder ve bağışlarsa O af ve mağfiret ehlidir. Onu işlediği kötü amele karşılık cezalandırsa bile ona vaad etmiş olduğu sâlih amele karşılık hayrı da ihsan eder. Çünkü O şöyle buyurmaktadır: “*Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu görür. Kim de zerre ağırlığınca şer işlerse onu görür.*” (Zelzele, 7-8)

Bu nasıl iştir ki affın sözde durmama değil bir cömertlik olduğunu delillendirdiğimiz hâlde af “*Kim zerre ağırlığınca şer işlerse onu görür*” buyruğuna aykırılık oluyor da işlediği bir günahı tevbe etmeden ölen müminin kâfirle birlikte cehennemde ebedî kalması “*Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu görür*” buyruğuna aykırılık olmuyor? Mümin cehennemde ebedî kalacaksa bu hayrın karşılığını ne zaman görecektir, bir bilsem! Onların sözündeki hata bütün bu açıklamalara gerek bırakmayacak derecede açık ve belirgindir.

37- El-Kassâb rahimehullah (4/226) şöyle demiştir: Vaîd: “*Rabbimizden bir bağışlanmaya ve genişliği göklerin ve yerin genişliği gibi olan, Allah’a ve resûllerine iman edenlere hazırlanmış bir cennete doğru yarışın*” (Hadîd, 21) buyruğu vaîd konusunda Mutezile aleyhine kuvvetli bir hüccettir. Bir düşünseler! Zira anlayamadıkları hulf/sözde durmama burada onların boğazına yapışmaktadır. Onlara denir ki: Allah (azze ve celle)’nin bu âyette kendisine ve resûlüne iman edenlere hiçbir şart koşmadan cenneti hazırladığını haber verdiği hâlde onlardan tek bir günah işleyen kimseye o tek günahı dolayısıyla kendisine ve resûlüne iman edenlere hazırladıklarından hiçbir şeyi nasip etmemesi mümkün müdür? Yoksa o günahı imanı tamamen sildiğinden ve kişiye küfrü söylettiğinden dolayı mı böyle oluyor?!

⁹⁰⁸ Tirmizî (3250), “el-Kubrâ”da Nesâî (11470), “es-Sünne”de İbn Ebî Âsım (30) ve “Tefsîr”de et-Taberî (24/114) rivâyet etmiştir. Tirmizî “Bu hasen-garîb bir hadistir, bunu ancak bu vecihten biliyoruz” demiştir.

“Hayır fakat Allah günahına karşılık ona ateşi vaad etmiştir” derlerse onlara şöyle denir: Ona sadece onu ateşe sokmayı mı vaad etmiştir yoksa ateşe sokmayla birlikte (orada) ebedî kalmayı da vaad etmiş midir?

“Ona ikisini de vaad etmiştir” derlerse iddiaları hususunda büyüklük taslamış olurlar ve kendilerinden bunu destekleyen bir âyet okumaları istenir ki bunu asla yapamazlar. “Ona ateşi vaad etmiş, (orada) ebedî kalmayı vaad etmemiştir” derlerse şöyle denir: Şu hâlde günahının cezasını tamamen çektikten sonra onun ateşte ebedî kalacağını nasıl söyleyebiliyorsunuz? Hâlbuki siz adâlet ve tevhid gibi konularda akıl delilinin peşinden giden, Allah'ın kullarına yönelik fiillerini yaratılmışların birbirlerine yönelik fiillerinden çıkaran kimselersiniz.

Bir adam kölesine herhangi bir fiili yaptığı takdirde onu döveceğine dair tehditte bulunuyor. Köle de adamın yasaklamasından sonra o fiili yapıyor. Onu dövüp bıraktığı zaman da onu dövdükten sonra bırakması sebebiyle bu onun bir yalanı sayılıyor ve sözünde durmaması olarak görülüyor. Merak ediyorum, acaba böyle bir şeyi onların akılları kabul ediyor mu? Size göre adam kölesini ömrünün sonuna kadar sürekli olarak dövmediği sürece sözünde sâdık olmamakta ve tehdidini gerçekleştirmemiş olmaktadır!

Nitekim onlar Allah'ın adâletiyle hatasının karşılığı olarak cehennem ateşine soktuğu kimseyi hatasının cezasını tam olarak çektikten sonra çıkarmasının tehdidine muhâlefet olduğunu söylerler.

Bir adam var ki kölesine onu hapsedeceğine dair yemin ediyor. Sonra onu bir gün ya da kısa bir süre hapsediyor. Sonra da onu bırakıyor. Onun yemini kölesini ebediyen hapiste tutana kadar üzerinde kalmış mı olur? Sizin aklınız bunu kabul ediyor mu? Verilecek buna benzer çok örnek vardır.

Yahut görürsünüz ve bilirsiniz ki dövme tehdid edilen köleye uygulandığında ve o hapiste kaldıktan sonra oradan salındığında yemin eden kimsenin yemininin gereğini yerine getirmiş ve sözünde durmuş olacağı gibi Allah (*azze ve celle*) de günahkâr kimseyi ateşine soktuğu zaman teh-

didini gerçekleştirmiş olmakta, cezâsını tamamen çektikten sonra onu oradan çıkardığında ise bunun kendisinin tehdidi üzerinde bir tesiri olmamaktadır.

“Fakat Allah tebâreke ve teâlâ *‘Kim Allah’a ve Resûlü’ne isyan ederse onun için cehennem ateşi vardır, orada ebedî kalacaklardır’* (Cinn, 23) buyurmuştur” derlerse şöyle cevap verilir: İsyân küfür de olabilir, günah da olabilir. Çünkü isyanın manası bir şeyi emredene yahut bir şeyden sakındırana karşı gelmek ve onun emrini ya da yasağını çiğnemektir. İsyana günah manası verildiği takdirde bunun Allah’ın “*Genişliği göklerin ve yerin genişliği gibi olan, Allah’a ve resûllerine iman edenlere hazırlanmış cennete...*” (Hadîd, 21) buyruğuyla uyum içerisinde olduğuna, küfür manası verildiğinde ise bunun bu âyetle uyuşmayıp küfre karşılık tehdid içeren diğer âyetlerle uyuştuğuna göre bu ayetteki isyana küfür isyanı manası vermek doğruya daha yakın gözükmektedir. Ayrıca gerek bu âyetin öncesi gerekse sonrası buradaki isyanın kâfirden sâdır olan küfür isyânı olduğunu göstermektedir. Görmez misin ki O şöyle buyuruyor: “*Allah’ın kulu O’na dua etmek üzere kuyâma durduğu zaman neredeyse birbirlerine geçeceklerdi. De ki: Ben ancak Rabbime ibâdet ederim ve O’na hiç kimseyi ortak koşmam. De ki: Ben size ne bir zarar verebilirim ne de sizi doğruya iletebilirim. De ki: Beni Allah’tan kimse koruyamaz ve ben O’ndan gayrı bir sığınak bulamam. Ben ancak Allah’tan gelenleri tebliğ eder ve O’nun elçiliğini yerine getiririm. Kim Allah’a ve Resûlü’ne isyan ederse onun için cehennem ateşi vardır, orada ebedî kalacaklardır. Tâ ki kendilerine vaad edileni gördüklerinde kimin yardımcısının daha zayıf ve kimin sayısının daha az olduğunu bilecekler.*” (Cinn, 19-24)

Görüldüğü üzere O kâfirlerin Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)’in dua etmesini büyük görmelerini ve yapayazdıkları şeyi haber vermiş, sonra resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)’e emrettiğini yani O’nun mesajlarını tebliğ etmediği takdirde kendisini Allah’tan koruyacak kimsenin olmadığını söylemesini söz konusu etmiş, bunun arkasından “*Kim Allah’a ve Resûlü’ne isyan ederse onun için cehennem ateşi vardır, orada ebedî kalacaklardır*” buyurmuştur. Sonra “*Tâ ki kendilerine vaad edileni gör-*

düklerinde kimin yardımcısının daha zayıf ve kimin sayısının daha az olduğunu bilecekler” buyruğuyla bunun manasını beyân etmiş ve bu konudaki her türlü şüpheyi izâle etmiştir.

Görüldüğü üzere O kendilerini çok gören, birbirlerini destekleyen, Allah’a dua eden Resûl’ü yalanlamak ve getirdiğini reddetmek üzere birbirlerine geçecek derecede toplanan cinlerin ve insanların cehennemi gördükten, oraya girdikten ve orada ebedî kalmak adına kendilerine vaad edilenle karşılaştıktan sonra yardımcısız kalacaklarını, Rasulullah’a karşı birbirlerine yardım etmek üzere toplandıkları ve birbirlerine yapıştıkları gibi kendileriyle çoğalacakları kimsenin bulunmayacağını, bunun kendilerine bir fayda vermeyeceğini bildirmiştir. Allah resûlüyle gönderdiği şeyi yürürlüğe koymaktan başkasına razı olmamıştır. Bu kendisinde hiçbir karışıklık bulunmayan açık bir husustur.

Muhammed b. Ali (el-Kercî) dedi ki: Ben öyle görüyorum ki her ne kadar iki fırka da hata etmiş olmaları yönünden eşit olsa da Şurât görüşleri hususunda onlardan (yani Mutezile’den) daha mazurdur. Çünkü onlar (Şurât) günahkârı kâfir olarak isimlendirmenin ve günahı küfür saymanın aslı hususunda hata etmiş, sonra cehennemde ebedî kalma ve kendilerinin nezdindeki kâfir hakkında şehâdetle bulunma hususundaki görüşlerini oluşturmuşlardır. Ötekiler (yani Mutezile) ise günahkâra kâfir ismini değil fâsık ismini vermişler, sonra fâsıklık ismine karşılık cehennemde ebedî kalmayı vacip görmüşlerdir. Böylece birçok hatayı kendilerinde bir araya getirmişlerdir.

Birincisi: Fusûk lügatte sıçramak manasına gelir. Bundan dolayı fareye fuveysika/sıçrayancık denmiştir. Çünkü o oradan oraya sıçrar durur. Allah tebâreke ve teâlâ İblis hakkında “*Rabbinin emrinden fusûk etti*” (*Kehf, 50*) buyurmuştur. Yani O’nun emrinin önüne atladı. O’nun emrini arkasında bıraktı. Fısk emrin ya da yasağın önüne geçmekse, emir ve yasak birçok hususu kapsıyorsa, bunlardan Allah’ın çocuğu ya da eşi olduğunu iddia etmek, O’nun denginin olduğunu söylemek gibi bazıları küfürse; zina, hırsızlık, içki içmek gibi bazıları da günahsa; fâsığa her iki kısma karşılık aynı yol takip edilerek tek bir ismin verilmesi mümkün olamaz. Ona iki farklı yol takip edilerek iki farklı ismin verilmesi de

mümkün olamaz. Onlar (günahkâr kimseye verilecek) isim hususunda tağlîz/şiddetle sakındırma manasında Şurât ile aynı görüşü paylaştıkları hâlde aslında bu görüşü benimsemiyor olsalar bile cehennemde ebedî kalma hususundaki görüşleri kuşkusuz hatadır. Çünkü günahlar arasında küfre denk bir fiil olmadığı hâlde küfürden başka bir fiilin cezasının (cehennemde) ebedî kalmak olması, bununla birlikte kişinin küfrün zıddı olan fiili (yani imanı) işlediği takdirde karşılığının yine (cehennemde) ebedî kalmak olması imkânsızdır. Onlar (yani Mutezile) görüşlerinin aslı itibariyle diğerleriyle (yani Şurât'la) aynı çizgide oldukları ve isim meselesinde onların benimsediğini benimsedikleri hâlde münâfıkça konuşmuşlar, böylece muhâliflerini ilzâm etmeyi hedeflemişlerdir.

İkincisi: Onlar, kendisi hakkında günahı takdir ettiği kimseyi azaplandırması hususunda Rabbimiz azze ve alâ'yı adâletle vasıflandırmamız şeklindeki görüşümüz hususunda bizi hatalı görmektedirler. Bunu bizden bir zulüm saymaktadırlar. Diğer taraftan onlar ömründe kendisinden tevbe etmediği tek bir günah işleyen ve hayatının kalanını Rabbine itaat üzere geçiren kimseye cehennemde ebedî kalmayı gerekli kılarken kendilerini hatalı görmemektedirler! Onlar bu kimseyi kâfir olarak isimlendirmemekte fakat ona kâfir muamelesi yapmakta, sonra da bunu adâlet saymaktadırlar.

Üçüncüsü: Onlar söz konusu mücrimin dünyadaki cezasıyla ahretteki cezası arasında ayrıma giderler. Günah olan fiilleri işleyerek fâsık olan kimsenin harb ve riddet ehli gibi öldürülmeyeceğini ve tevbeye davet edilmeyeceğini, bununla birlikte cehennemde ebedî kalmayı hak edeceğini; küfür olan fiilleri işleyerek fâsık olan kimsenin ise öldürüleceğini ve cehennemde ebedî kalmayı hak edeceğini, bununla birlikte mirasçı olacağını ve kendisine mirasçı olunacağını söylerler. Hâlbuki kâfir ne mirasçı olabilir ne de kendisine mirasçı olunabilir. Onun malı haram kılınmıştır. Cezâsı cehennemde ebedî kalmak olan kâfirin malı helâldir.

Dördüncüsü: Allah (azze ve celle)'nin delil olarak getirdikleri "İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir!" (Hucurât, 11) buyruğu konulması gerekenden farklı bir yere konulmuştur. Çünkü bu buyruğun içerisinde olduğu ayetin baş tarafı kaş göz işâretleriyle birbirleriyle alay eden ve

birbirlerine lakaplar takan bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Örneğin onlardan bir adam diğerine lakap takarak “Ey kâfir!” ya da “Ey fâsık!” diyordu. Ona ismiyle seslenmiyordu. Bunun üzerine Allah (*azze ve celle*) imandan sonra fâsıklıkla isimlenen kimsenin isminin kendisine uygun olmayan bir isimle değiştirilmiş olacağını bildirmiş, şöyle buyurmuştur: “*Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki onlar diğerlerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınlarla alay etmesin. Belki onlar diğerlerinden daha hayırlıdır. Birbirinizle kaş göz işâreti yaparak alay etmeyin. Birbirinize lakaplar takmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü isimdir!*” (*Hucurât, 11*) Yani müminin mümin olarak isimlendirilmesinden sonra onu fâsık olarak isimlendirmek ne kötü bir tercihtir! Değilse küfür olmayan fâsıklığından dolayı mümin ismi ondan zâil olmuş değildir.

Mürcie'den bir muâırız bize itiraz edip bizim bu meselede Mutezile aleyhine hüccet getirdiğimiz şeyin imanın amelden soyutlanmışlığı hususunda kendisinin lehine bir hüccet olduğunu, çünkü “*Allah’a ve resûllerine iman edenler için hazırlanmış olan*” (*Hadîd, 21*) buyruğunda amelin söz konusu edilmediğini söylerse çok büyük bir hata etmiş olur. Çünkü Allah *celle celâluhû* genel olarak kendisine ve resûllerine imanı söz konusu etmiştir. Herhangi bir imanı özel olarak söz konusu etmemiştir. Bu genel ifâde, bu bölümden önceki sûrelerde delillendirdiğimiz üzere hem sözü hem de ameli içine alır. Allah özel olarak sözü zikretmiş bile olsaydı bunda onların lehine bir hüccet olmazdı. Çünkü biz “Mümin Allah affederse imanın cüzlerinin bir kısmı ile, hatta şehâdetin yanında hardal tanesi (kadar amel) ile de cennete girer” diyoruz. Onun cehennemden çıkarılmasından sonra cennete girmesinden önce cehenneme girmesinde bizim imanın cüzlere sahip olduğu ve amelin iman olarak isimlendirileceği hususundaki görüşümüzü çürütecek herhangi bir hüccet yoktur. Bizim, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Kim Lâ ilâhe illallah derse zina etse de hırsızlık yapsa da onun için cennet vardır” buyruğu hakkındaki görüşümüz de budur. Yani o cehennemden çıktıktan sonra cennete girer. Bundan sonra cennet onun ebedî yurdu olur. Zira bu hadiste “Lâ ilâhe illallah diyen cehenneme girmez” denmemiştir. Ancak “*onun için cennet vardır*” buyrulmuştur. Cennete girdiği zaman cennet

onundur. Bizim bu konudaki tevlimiz “Bu farizaların nâzil olmasından önceydi” diyen kimsenin tevilinden daha güzeldir. Çünkü bu tevil her ne kadar güzel olsa da ancak haberle bilinebilir. Ayrıca bizim sözümüz ayırt etme kâbiliyetine sahip olan kimse için aynı manayı barındırmaktadır.

38- El-Kassâb rahimehullah (1/546) şöyle demiştir: Vaîdin Mana-sı: *“Allah münâfık erkeklere, münâfık kadınlara ve kâfirlere cehennem ateşini vaad etmiştir”* (Tevbe, 68) buyruğu vaadin hayır hususunda da şer hususunda da olabileceğinin delilidir. Îâd (tehdid) ise hayır haricinde yalnız şer hususunda olur. Allah'ın münafıklarla kâfirleri birbirlerinden vav ile ayırması -Allah en doğrusunu bilir- onların niteliklerinin farklı olduğuna değil isimlerinin farklı olduğuna delâlet eder. Çünkü münâfık da kâfirdir. Bu şu buyruğa benzemektedir: *“Kitap ehlinde ve müşriklerden küfredenler kendilerine bir beyyine gelene kadar ayrılacak değillerdi.”* (Beyyine, 1)

Kitap ehli de Uzeyr ve Mesih hakkındaki sözlerinden dolayı müşriktir. Fakat -Allah en doğrusunu bilir- müşrik isminin putperestlere, kitap ehli isminin de yahudilere ve hristiyanlara verilmesi yaygın olduğu için iki tâife birbirinden ayrılmıştır. Aynı şekilde kâfir isminin küfrünü açığa vuranlara, münâfık isminin de küfrünü gizleyenlere verilmesi yaygın olduğu için ikisi birbirinden ayrılmıştır.

Yine Allah *“ve usûlüne uygun kestiğinizin haricinde canavarın yediği”* buyruğuna kadar *“Size leş, kan, domuz eti haram kılındı...”* (Mâide, 3) buyurmuştur. Hâlbuki ayette zikredilenlerin tamamı leş kapsamındadır. Onları vav ile birbirinden ayıran şey kendilerinde ortak olarak bulundurdıkları özellik değil kendileri hakkında ağırlıkla kullanılan isimlerdir.

39- El-Kassâb rahimehullah (2/137) şöyle demiştir: Bir kimse dese ki: *“Zikretmiş olduğun, Allah tebâreke ve teâlâ'nın Bakara Sûresi'nde kı-sası söz konusu ettikten sonraki şu buyruğundan dolayı kasıtlı olarak ca-na kıyan kimseye diyet sorumluluğunun yükleneceğine dair söylediğini kabul ettik: ‘Ey iman edenler! Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın olmak üzere öldürülenler hususunda size kısas farz kılındı. Fakat kime kardeşi tarafından bir şey bağışlanırsa artık*

gereğе uygun davranmak ve ona (yani velîye diyeti) güzelce ödemek gerekir. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra kim haddi aşarsa ona can yakıcı bir azap vardır.’ (Bakara, 178) Peki ona bunun yanında neden köle azat etme sorumluluğu, bunu yapamadığı takdirde de arka arkaya iki ay oruç tutma sorumluluğu yükledin? Hâlbuki bunlar tevbesi kabul edilecek olan hatayla cana kıyan kimsenin keffâretleridir. Kasten cana kıyanın ise tevbesi kabul edilmez. Keffâret adı üstünde hatayla öldürme suçuna keffâret olur. Kasten cana kıyma suçuna ise hiçbir şey keffâret olmaz. Buna bir şey keffâret olacak olsaydı yaptığından ettiği tevbenin kabul edilmesi de mümkün olurdu.”

Ona “Onun tevbesi neden kabul edilmesin ki?” diye sorulur. “Çünkü Furkân Sûresi’ndeki âyeti Nisâ Sûresi’ndeki âyet nesh etmiştir; zira Furkân Sûresi mekkî, Nisâ Sûresi ise medenîdir” derse şöyle denir: Bu iki sûrenin nâzil oldukları dönem söylediğın gibidir. Fakat Allah celle ve teâlâ Nisâ Sûresi’nde bir mümini kasıtlı olarak öldüren kimsenin cezasını zikretmiş, onun tevbesinin asla kabul edilmeyeceğini söz konusu etmemiştir.

“Ama O cehennemde ebedî kalmayı, gazabı ve laneti söz konusu etmiştir ki bunlar onun tevbesinin asla kabul edilmeyeceğinin delilleridir” derse şöyle denir: Bunun delil getirilmesi doğru değildir. Çünkü Allah celle ve teâlâ cehennemde ebedî kalmayı, gazabı ve laneti kâfirin cezâsı hususunda söz konusu etmiş, bununla birlikte O kâfiri tevbeden mahrum bırakmamıştır. O tebâreke ve teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Küfredip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennem ashâbıdır. Orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 39)

“Şüphesiz kitap ehlinde ve müşriklerden küfredenler orada ebedî kalmak üzere cehennem ateşindedirler. İşte onlar yaratılmışların en şerlileridir.” (Tevbe, 6)

“Şüphesiz kim Allah’a şirk koşarsa Allah ona cenneti haram kılar ve onun barınağı cehennemdir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.” (Mâide, 72)

"Bildikleri şey kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfîrlerin üzerine olsun!" (Bakara, 89)

"De ki: Size Allah katında karşılık olarak bundan daha kötüsünü bildireyim mi? Allah'ın lanetlediği, öfkelendiği, aralarından maymunlar ve domuzlar çıkardığı tağuta ibâdet eden kimselerdir. İşte onlar yerce daha kötü ve doğru yoldan daha sapmış durumdadırlar." (Mâide, 60)

Bununla birlikte O onları tevbeden mahrum bırakmamıştır. İki medenî sûre olan Nûr Sûresi'nde ve Tahrîm Sûresi'nde şöyle buyurmuştur:

"Hep birlikte Allah'a tevbe edin ey müminler ki kurtuluşa erişebilirsiniz." (Nûr, 31)

"Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tevbe edin. Umulur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar." (Tahrîm, 8)

Mümin ismi bilerek cana kıyan kimseden zâil değildir. Bilerek cana kıyan kimse de bu iki ayette kötülüğünün keffâreti için tevbeye davet edilenler arasındadır. *"Umulur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter"* buyruğuna muhataptır.

O aynı şekilde medenî olan Âli İmrân Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: *"Yine onlar ki bir fâhişe işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve günahları için bağışlanma dilerler. Günahları Allah'tan başka kim bağışlar ki? Yaptıklarında bile bile ısrar etmezler. İşte onların karşılığı Rablerinden bir mağfiret ve içerisinde ebedî kalacakları altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. Bu çalışanlar için ne güzel bir karşılıktır!" (Âli İmrân, 135-136)*

Yine O Nisâ Sûresi'nde şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar." (Nisâ, 48)*

Görüldüğü üzere O bu iki ayette mağfireti genel olarak gerekli kılmış, bundan hiç kimseyi istisna etmemiştir. Mağfiret lügatte keffâret gi-

bidir. Çünkü hem mağfiret hem de keffâret günahları örter. Başa takılan miğfere de bu manadan hareketle miğfer denilmiştir. Çünkü miğfer başı örter. Çiftçilikle uğraşanlara kâfir denmesi de bu yüzdendir. Çünkü onlar tohumu saçtıktan sonra onu toprak ile örterler.

Aynı şekilde keffâret de günahı örter. Böylece mağfiretle birlikte günah işleyen kimse için ateşe ve âhiretteki diğer cezalara karşı bir perde ve örtü olur. Dolayısıyla Allah'ın kasıtlı olarak cana kıyan kimsenin cezası hakkında âyette zikrettiği şeyi ileri sürerek onun hakkında tevbeyi geçersiz kılmak ve onu tevbeden mahrum bırakmak düşünen kimse için temelsizdir.

Eğer bu kimse “Kasıtlı olarak cana kıyan ve bundan tevbe etmeden ölen kimse Allah'ın söz konusu ettiği cezası sebebiyle cehennemde ebedî kalır, ayette zikredilen cezayı hak eder” demekle birlikte onunla tevbe arasına girmeseydi daha doğru ve daha isâbetli bir söz söylemiş olurdu. Zira cezası cehennemde ebedî kalmak, lânetlenmek ve gazaba uğramak olarak zikredilen kâfirin cezâsı tevbe etmeden küfrü üzere öldüğü takdirde kasıtlı olarak cana kıyan kimsenin cezâsıyla aynı olmaktadır. O da küfrü sebebiyle zikredilen şeyi hak etmekte ve cehennemde ebedî kalmaktadır. Bu söz yorum olarak güzel olsa da biz tevbe etmeden ölseler bile muvahhidlerin bununla karşılaşacağı hususunda ona katılmıyoruz. Çünkü sûrelerdeki ayetlerin tertibine göre düzenlenmiş olan bu kitabımızın bölümlerinin içerdiği hüccetler, Mutezile'ye ve Şurât'a reddiye verirken zikrettiklerimiz, muvahhidlerin cehenneme gireceğine ve sonra kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunanların oradan çıkarılacağına dair Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edilen sahih haberler bunu desteklemektedir.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisine nâzil olan şeyin yani kasıtlı olarak cana kıyanın söz konusu edildiği âyetteki ağır tehdidin tevilini daha iyi bilir. Biz Rasulullah'ın ashâbından, Tâbiîn'den ve onlardan sonra gelen imamlardan olan bütün müslüman fakihler ile birlikte Kur'ân'ın genel ifâdelerini sahih sünnet ile özelleştirir, sahih sünneti Kur'ân'ın mücmelinin beyânı kılarız.

Bundan sonra biz -her ne kadar tevbenin ondan kabul edilebileceğini ortaya koyan doyurucu açıklamalarda bulunmuş olsak da- Mâide Sûresi'nde tevbe lafzı kullanılarak tevbenin kasıtlı olarak cana kıyan kimseden kabul edileceğine delâlet eden bir âyet görüyoruz. Allah tebareke ve teâlâ medenî bir âyette şöyle buyurmuştur: *“Allah ve Resûlü ile savaşıp yeryüzünde bozgunculuk için çalışanların karşılığı ancak öldürülmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onlar için dünya hayatında bir rezilliktir. Onlar için âhirette de büyük bir azap vardır. Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe edenler müstesna. Bilin ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”* (Mâide, 33-34)

Hiç kimse savaşçıların uzun süre savaştıkları takdirde mutlaka öldürme suçuna bulaşacakları hususunda şüphe etmez. Buna rağmen Allah onlar arasından kâtili istisna etmemiştir. Hatta öncü fakihlerin ve seçkin imamların tamamının görüşü Alî ve İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'nın tefsiridir: Bu ayetteki *أولئك*/veya, tahyîr/muhayyer bırakma manası içermemektedir ve onlardan ancak öldüren öldürülür.

Bununla beraber Allah tevbe ile birlikte onlardan bütün cezalarını düşürmüş ve bizzat tevbe lafzını kullanmıştır. Gördüğün üzere dünya hayatındaki rezilliği söz konusu ettikten sonra onlara ahirette mağfireti ve Nisâ Sûresi'nde *“ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır”* (Nisâ, 93) lafzıyla zikrettiği büyük azabı kaldıracağını vaad etmiştir.

-SEKİZİNCİ KİTAB-

**“et-Tenbîhu ve’r Reddu alâ
Ehli’l Ehvâi ve’l Bida”**

Musannif

**Ebu’l Huseyn el-Melatî eş-Şâfiî
(V. 377)**

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini saptıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek kimse yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed onun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Bundan sonra: İman kitapları derlemesindeki bu sekizinci kitap hicrî üç yüz yetmiş yedi yılında vefât etmiş olan Ebu'l Huseyn el-Melaî eş-Şâfî (*rahimehullah*)'ın "et-Tenbîhu ve'r Reddu alâ Ehli'l Ehvâi ve'l Bida" kitabıdır. Bu kitap fırkalar ve dinler hakkında kaleme alınan ilk eserlerdendir. Yine bu kitap, müellifinin sünnet ehli olması yönünden diğer kitaplardan ayrılmaktadır. O bu kitapta fırkalar hakkında konuşmuş, onlara Sünnet ve Eser Ehli'nin cevaplarıyla reddiye vermiştir. Bu fırkalara ve dinlere dair kaleme alınan eserlerde nadir görülen bir şeydir.

Müellifin hakkında uzun uzun konuştuğu ve Ehli Sünnet'e muhâlefetini beyân ettiği fırkalardan biri de Mürcie fırkasıdır. Müellif onların mezhebinin hakikatini beyân etmiş, onlara Allah Teâlâ'nın kitabıyla, Nebîsi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetiyle ve Selef-i Sâlihîn'in eserleriyle cevap vermiştir. Allah onlara rahmet etsin.

Burada onun mukaddimesinden sonra Mürcie hakkında söylediklerini ve onlara verdiği cevapları toplayıp bir araya getirdim. Çünkü bunlar birçok fâideyi içermektedir ve iman meselelerindeki araştırmanın tamamına ulaşmasına yardımcı olmaktadır.

Bu kitabı ortaya çıkarırken el yazması nüshaya itimad ettim. Sonra bu nüshayı "el-Ma'hedu'l Elmâniyyi li'l Ebhâsi's Şarkıyye"nin (Almanya Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nün) baskısıyla karşılaştırdım.

Musannifin Tercemesi

İsmi Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahmân el-Melatî el-Fakîh el-Mukri' eş-Şâfiî'dir. Künyesi Ebu'l Huseyn'dir. El-Melatî olarak meşhur olmuştur. Hicrî üç yüz yetmiş yedi yılında Askalân'da vefat etmiştir. Allah ona rahmet etsin.

Âlimlerin Hakkındaki Övgüleri:

İbnu'l Cezerî şöyle demiştir: "Ebu'l Huseyn el-Melatî eş-Şâfiî. Askalân'a yerleşmiştir. Fakih, mutkin ve sikadır. Kıraati İbn Mücâhid-den ve İbnu'l Enbârî'den arz yoluyla öğrenmiştir."

Ed-Dânî şöyle demiştir: "Sika (güvenilirlik) ve itkan (sağlamlık) ile meşhurdur. İsmâîl b. Racâ'yı şöyle derken işittim: 'İlmi çok idi. Fıkıh alanında çok sayıda eser kaleme almıştı. Fıkıhta eş-Şâfiî'nin mezhebine uyardı. Ayrıca şiir söylerdi.' Gerek fıkıh alanında gerek başka alanlarda birçok eser kaleme almıştır. 'Et-Tenbihu ve'r Reddu alâ Ehli'l Ehvâi ve'l Bida' ve Mûsâ b. Ubeydullah el-Hâkânî'nin kıraat ve kârîler hakkında yazdığı kasîdesine muâraza yaparak yazdığı elli dokuz beyitlik kasîdesi de bu eserler arasındadır."

Tercemenin Kaynakları:

Tabakâtu's Şâfi'iyye, 3/77

el-İ'lâm, 5/311

Ğâyetu'n Nihâye, 2/67

Musannifin Mukaddimesi

Ebu'l Huseyn Muhammed b. Ahmed el-Melaî (*rahimehullah*) dedi ki: Size "et-Tenbîh" isimli bu kitabımızda kendisinde başka hiçbir şeye ihtiyaç bırakmayacak delilleri barındıran ve üzerinde düşünen kimseye yeterli gelecek hususları yazdım inşaallah. Bu kitaptaki şartım ihtiyardır. Bir meseleyi açıklamak için bir şeyi tekrar etmem beni sözü uzatmış kılmaz. Bana bu yakıştırmada bulunma. Tekrarım meseleyi açıklamak içindir. Yine benim bir şeyi bir yerde zikrettikten sonra ona başka bir yerde daha işâret etmem farklı şekilde varid olan lafızlar ve sözü uzatmak endişesi olsa bile terk etmemin mümkün olmadığı hususlar sebebiyledir.

Allah'a hamd u senâda bulunduktan, Nebîsi'ne salât ettikten, O'ndan⁹⁰⁹ yardım talep ettikten ve muvaffakiyet diledikten sonra bu üçüncü cüzde öğrenciyi ve âlimi mutlu edecek, kendisini iştmesi câhile fayda verecek, basîret sahibi kimsenin basîretini arttıracak şeyler zikrettim. Bunun arkasına dördüncü bir cüz daha ekledim ki onda aşırıların inkâr ettiği hilâfetin hüccetleri ve delilleri vardır. Bu meseleyi muhkem ayetlerle ve haberlerle açıkladım...

Müellif sonra Hudeybiye Sulhü kıssası hadisini bütün uzunluğuyla zikretmiş, sonra buna şu sözleriye ta'likte bulunmuştur:

1- Ebu'l Huseyn el-Melaî (*rahimehullah*) dedi ki: Bu hadisi ve benzerlerini bu dinin başlangıcının nasıl olduğunu, bu din uğrunda ne sıkıntılar çekildiğini, Rasulullah'ın kavminin cahillerinden neler gördüğünü, müminlerin kalplerinin onu nasıl desteklediğini, ona nasıl saygı duyduklarını, onları haktan nasıl hiç kimsenin alıkoymadığını, bir kısmı belki kulağına gelmiş olan sıkıntılara maruz kaldıkları hâlde onların hiçbir şeyi Allah'a tercih etmediklerini bilmen için zikrettim.

Peki, sen bu öncülerin neresindesin ey kahraman? Onların amellerinin yanında senin amelin nerede? Şu asrımızda birinin herhangi bir vakitte ya da herhangi bir anda onların zamanını ya da öncülüğünü yansıtan bir ameli kaldı mı ki? Onlar şerefi ancak İslâm'a giren ilk kimseler

⁹⁰⁹ Yani Allah Teâlâ'dan. Bundan dolayıdır ki sonra "O'ndan muvaffakiyet diledikten sonra" demiştir.

olmakla, canlarını ve her şeylerini Allah yolunda ortaya koymakla elde ettiler. Sonunda Allah nebisini onlarla destekledi. Dinini onlarla üstün getirdi. Hakkı onlarla açığa vurdu. Doğruluğu onlarla üstün kıldı. Şu hâlde ömründe bir an olsun Allah'ı bilen kimse onlara saldırmaya nasıl cesâret edebilmektedir? Müslüman olduğunu söyleyen kimse onlara sövmeye nasıl cüret edebilmektedir? Hâlbuki Allah (*subhanehu ve teala*) şöyle buyurmaktadır: “Yurtlarından çıkarılıp mallarından koparılan, Allah'tan lütuf ve rıza isteyen fakir muhâcirler için... Rabbimiz, şüphe-siz Sen Raûfsun, Rahîm'sin.” (Haşr, 8-10)

Peki, sen neredesin? Onların yanında senin neyin var? Zamanın-dakilerin nesi var? Senin onların sahip olduklarının bir kısmına bile erişmen ne kadar uzaktır! Onlardan birinin bir müddüne ya da yarım müddüne ulaşman ne kadar ıraktır! Buna rağmen sen nasıl bütün işle-rinde bozuk aklına ve total görüşüne müracaat edip “Falan kimse şöyle yaptı, şu niye şöyle oldu, bu niye böyle oldu?” diyebiliyorsun?

Ey câhil! Senin sözün İblis'in kıyas yaptığı zamanki sözüne benze-mektedir. O da “*Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın*” (A'râf, 12) demişti. Sen de tıpkı dostun şeytan gibi itirazda bulunuyor-sun!

Şu da en açık delillerdendir: Sen kendini parçalasan da bütün ça-banı ortaya koysan da kendisiyle rahatlamaman için bir yalan söylemediğin ve yalanı aktarmadığın sürece kendisine dayanacağın bir aslın olması mümkün değildir. Oysa yalancıya rahat yoktur. Allah (*azze ve celle*) “*Quti-le'l harrâsûn*” (Zâriyât, 10) buyurmuştur. Yani yalancılar lanete uğrasın!

Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de “Kim benim aleyhime kasıtlı olarak yalan söylerse cehennemde oturacağı yere hazırlansın”⁹¹⁰ buyurmuştur. Diğer taraftan sen Kur'an'ı yorumlanması gerekenden farklı şekilde yo-rumluyorsun. Onun hakkında söylediklerin zavallı görüşüne, selefe mu-halefetine, ilmin dışına çıkışına, sıfat olarak sana daha lâıyk olan cehâle-

⁹¹⁰ Buhârî (107) ve Müslim (2) rivâyet etmiştir.

te müracaatına, hüccet ortaya koyarken “Sedîr es-Sayrafi⁹¹¹, falan ve filan şunu ve şunu rivâyet etti” demene dayanmaktadır. Hâlbuki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’den itibâren kıyâmet saatine kadar bütün bölgelerdeki âlimler onu reddeder ve seni yalanlarlar.

Şu durumda sen bir sapıksın ve saptırıcısın! Sevâd-ı A’zam’ı bırakmışsın. Apaçık yolu terk etmişsin. Hâlbuki Allah Teâlâ “*Bu benim dosdoğru yolumdur, şu hâlde ona uyun ve başka yollara uymayın*” (En’âm, 153) buyurmuştur.

Peki, sen Allah (azze ve celle)’nin bu buyruğunu anladın mı? Yoksa Kitab’ın bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr ederek en büyük zarara uğrayanlardan mısın?

Bil ki Kitab’dan bir ayeti inkâr eden onun tamamını inkâr etmiş olur. Tek bir hadisi inkâr eden kendisine şeriat verileni inkâr etmiş olur. Ona hiçbir amel fayda vermez ve onun gideceği cehennemden başka bir yer yoktur. Şu hâlde kendin hususunda Allah’tan kork Allah’tan! Dikkatli ol. Sana şüphe veren şeyi bırakıp şüphe vermeyene yönel. Hevanın peşinden gitme. Yeryüzünde Sünnet’ten, Cemaat’ten ve ülfetten sapan kim varsa mutlaka hevasının peşinden gider. Aklı eksiktir. İlimden ve irfandan uzaktır. Şu hâlde sen haktan ayrılma, doğru yolu bulursun inşaallah.

Ben bu üçüncü cüzde sana fırkaları, yetmiş iki fırkayı zikredeceğim. İsimleriyle onların kim olduklarını, din edindikleri küfürlerini ve haddi aşmalarını, görüşleri ve fiilleri sebebiyle ateşte olduklarını söz konusu edeceğim. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ümmetleri zikrederken buyurduğu gibi:

“Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldı. Bir fırka kurtulandır. Yetmiş ateştedir. Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Bir fırka kurtulandır. Yetmiş biri ateştedir.”

Sonra o yahudilerden kurtulan fırkanın Mûsâ (aleyhisselam)’ın ashâbından olduğunu, hristiyanlardan kurtulan fırkanın da Îsâ (aleyhisse-

⁹¹¹ İbn Adıyy “el-Kâmil”de (4/547) “Onun aşırı bir şii olduğu söylenmiştir” demıştır.

lam)'ın ashâbından müslüman olan havârîler olduğunu zikretmiştir. Bundan sonra şöyle buyurmuştur: "Benim ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri kurtulandır. Yetmiş ikisi ateştedir."

"Kurtulan hangisidir ey Allah'ın Resûlü?" denildi. Buyurdu ki: "Bugün benim ve ashâbımın üzerinde olduğumuz şey (üzere olanlar)..."⁹¹² Yine o "Siz Sevâd-ı A'zam'ı takip edin" buyurdu.⁹¹³

Sense ey bidatçi, buna razı olmuyor ve onun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) emrini kabul etmiyorsun. Yine o "Ümmetim dalâlet üzere birleşmez"⁹¹⁴ buyurmuş ve onları "sâdıklar" olarak isimlendirmiştir. Sense Selmân, Ammâr, el-Mikdâd ve Ebû Zerr (*radiyallahu anhum*) dışında Sahâbe'nin tamamını tekfir ediyorsun.

Sana bunu kim söyledi? Bunu hangi ilim dile getirdi? Buna ulaşmak için katıksız hevâdan ve küfürden başka yol var mıdır? İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!

Ben sana bu cüzde fırkaları sana söylediğim şekilde zikredeceğim inşâallah. Sonra kitabı dördüncü bir cüzle sonlandıracağım ki bu cüzde her bir fırka aleyhine hüccetler vardır. Bu cüzde hüccetleri muhtasar olarak zikredeceğim. Birinci ve ikinci cüzde mukaddime niteliğinde bazı şeyler zikrettim. Sonra bunun süreğini getirdim. Sana selâmet yolunu

⁹¹² Tirmizî (2641) rivâyet etmiştir.

⁹¹³ İbn Ebî Âsım, es-Sünne, (68), Muhammed b. Nasr el-Mervezî, es-Sünne (55).

Âcurrî "eş-Şerîa"da (1/302) şöyle demiştir: "Sonra ona 'Kurtulan kimdir?' diye sorulmuş, o da bir hadiste 'Benim ve ashâbımın üzerinde olduğumuz şey (üzere olanlar)...' buyurmuş, başka bir hadiste 'Sevâd-ı A'zam'dır' buyurmuş, başka bir hadiste de 'Biri cennettir ki o da cemaattir' buyurmuştur. Ben derim ki: Bunların tamamının manası birdir inşâallahu teâlâ."

Bu hadisin tarikleri ve haklarındaki ta'lîkler için el-Âcurrî'nin "eş-Şerîa"sına (1/302/Ümmetlerin Dinleri Hususunda İhtilâf Etmelerinin ve Bu Ümmetin Kaç Fırkaya Ayrılacağına Zikri), İbn Batta'nın "el-İbânetu'l Kubrâ"sına (7/Ümmetlerin Dinleri Hususunda Fırkalara Ayrılmalarının ve Kaç Fırkaya Ayrıldıklarının... Zikri Bâbı), "el-Muhtârü fî Usûli's Sünne"ye (s. 36-41) ve İbn Teymiyye'nin "Mecmû'u'l Fetâvâ"sına (3/345) bakınız.

⁹¹⁴ Tirmizî (2167) İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet etmiştir. Hadis benzer olarak Sahâbe (*radiyallahu anhum*)'dan bir topluluktan rivâyet edilmiştir.

gösterdim. Bu kitabımı müslümanlar için bir kale kıldım inşaallahu teâlâ.

Kim manalarını anlamaya çalışarak, asıllarını bellemeye gayret ederek, kısımlarını hüccet kılarak bu kitaba bakar ve üzerinde düşünürse basîreti artar. Zira ben bu hususta bütün çabamı ortaya koymuş durumdayım. Müslümanların en fazîletlilerinin hakkında konuşmuş olduğu asılları aktarmış bulunmaktayım. Bunlardan bazılarını açarak izah ettim. Bazılarını ise başka bir yerde zikretmiş olduğumdan dolayı açıklama gereği duymadım. Bundan dolayı bu bazıları bir yerde tam bir şekilde açıklanmışken başka bir yerde kendisinde kâim olan bir delil sebebiyle kendisine işâretle yetinilmiştir. Bununla amaçladığım, kitabı sonundan yazmaya başlayan kimsenin ondan nasibini alması, kitabın bir kısmını yazan kimsenin de tam açıklamadan kaçırdıklarının bir kısmını telâfi etmesidir. İşte ben bunu gösterdim ve buna işârette bulundum. Bundan sonra bu kitabımıza bakan kimse “Bu adam başka bir yerde zikretmiş olduğu şeyi bir daha zikretmiş, hâlbuki önceki zikrettiği sonraki zikrettiğine ihtiyaç bırakmamaktadır” demesin. Sana maksadımı bildirdim ve amaçladığım şeyi anlattım ki bu konuda kafanı karıştıran bir şey varsa aklından atasın ve bunun bana halel getirmeyeceğini bilesin.

Yemin olsun ki ben bütün hususlarda işi kısa tutmayı severim. Ne var ki ben zamanın zorluğundan dolayı bir topluluğun Ehli Sünnet'e buğzetmeye ve onlar aleyhinde araştırmalar yapmaya soyunduklarını, onları üzecek sözlere ve amellere yöneldiklerini gördüm. Bu sebeple Allah'ın yardımından sonra elimden geleni ortaya koyarak bu kitabı kaleme aldım. Allah dâimî yardımıyla, her şeyi kuşatan kifâyetiyle, sonu gelmez izzetiyle, kullarının gözlerindeki celâliyle; canları, aileleri, çocukları ve malları korumasıyla, dönülecek yerdeki güzel âkibetle, onları ehli olduğu lütuflarına ve ihsanlarına ulaştırmasıyla Ehli Sünnet'i destekleyecektir. Onlar şu asrımızda yüce dağlardır. Parlayan dolunaylardır. Allah'ın kendilerini yardımıyla ve örtüsüyle sarmaladığı seçkin kimselerdir. Onların yüzleri bu yardımla parıl parıldır. Dilleri sürekli doğruyu söyler. Allah takva sahipleriyle ve muhsinlerle beraberdir.

Mürcie'nin Zikri Bâbı

El-Melati (*rahimehullah*) dedi ki:

2- Mürcie'yi bu kitabımızın gerek başında gerek ilerleyen bölümlerinde söz konusu etmiştim. Çünkü Mürcie'nin sözü ilmin ve aklın dışındadır. Görmez misin ki onlardan bazıları şöyle diyor: "Kim 'Lâ ilâhe illallah' ve 'Muhammedun Resûlullah' derse, Allah'ın haram kıldıklarını haram. O'nun helâl kıldıklarını helâl sayarsa; zina etmiş, hırsızlık yapmış, cana kıymış, içki içmiş, namuslu kadınlara zina iftirası atmış, namazları, zekâtı ve orucu terk etmiş olsa bile bunları ikrar ediyorsa fakat tevbeyle ertelemişse öldüğü zaman cennete girer. Büyük günahları işlemiş, farzları terk etmiş ve fuhşiyatı işlemiş olması ona bir zarar vermez. Fakat bunları helâl görerek yapmışsa Allah'a kâfir ve müşrik olur. İmanının dışına çıkar. Cehennem ehlinde olur. İman artmaz ve azalmaz. Meleklerin, nebilerin, ümmetlerin, insanların âlimlerinin ve câhillerinin imanı biridir. İmanın bir kısmı asla diğer kısmının üzerine eklenmez."

3- Onlar Allah (*azze ve celle*)'nin "Allah kendisine şirk koşulmasını başıslamaz, bunun dışındakileri dilediği kimse için başıslar" (*Nisâ, 48*) buyruğunu hüccet olarak getirip "Yalnız kâfir başıslanmaz, küfür dışındaki cürümleri işleyenler başıslanır" demişlerdir.

4- Onlar Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun "Kim 'Lâ ilâhe illallah' derse zina etmiş, hırsızlık yapmış ve cana kıymış olsa da cennete girer"⁹¹⁵ buyurduğunu rivâyet etmişlerdir. Ben bunun delilini kitabın sonunda hüccetler bölümünde zikredeceğim inşâallah.

5- Onlara "Bize iman ne olduğunu söyleyin" demek gerekir. "Bilmiyoruz" derlerse sözlerindeki dehâ ortadan kalkmış olur. Bir şeyi bilmeye bilmeye söyleyen kimsenin konumuna düşerler. Bilmeyen kimsenin de hücceti yoktur. "İman ikrardır" derlerse doğru söylemiş olurlar. Sonra onlara "İkrar dille mi olur yoksa kalple mi olur?" denir. "Sadece dille olur" derlerse onlara şöyle denir: O zaman dilleriyle ikrarda bulunup şirklerini gizleyen münâfıkların durumu ne olmaktadır? Sizin nez-

⁹¹⁵ Buhârî (5827) ve Müslim (154) rivâyet etmiştir.

dinizde iman dille ikrar olduğuna göre onlar dilleriyle ikrarda bulundukları zaman imanları sahih mi olmaktadır? “Onlar dilleriyle ikrarda bulundular ama o şeyi içlerinde gizlediler, bundan dolayı imanları sahih olmadı” derlerse sözleriyle ters düşmüş olurlar. Çünkü onlar dille söylemenin ancak kalbin ikrarıyla sahih olacağını, kalp dilin ikrar ettiklerinden herhangi biri hakkında şüpheye düştüğü takdirde (imanın sahih olmayacağını) bilmektedirler. Şu durumda onların “İman dille söz ve kalple ikrardır” demeleri gerekir. Kalple ikrar da bir ameldir. Hatta o uzuvlar ile yerine getirilen bütün amellerin aslıdır. Çünkü uzuvlar(ın ameli) kalpten sâdır olur. Bu böyle olduğuna göre “İman söz ve ameldir” demeleri ve imanın amel olmaksızın söz olduğu şeklindeki sözlerini nakzetmeleri gerekir.

6- Aynı şekilde imanın dille söz ve kalple tasdik olduğunu ikrar ettikleri zaman “uzuvlarla amel” de demeleri gerekir. Bunu söylemeye yanaşmazlarsa önceki söylenene döndürülürler. Böylece cehâletleri ortaya çıkar. Bunu câiz görürlerse sözlerini terk edip “İman dille söz, kalple tasdik, uzuvlarla ameldir; artar ve azalır” demiş olurlar ki bu kendisinden başkası mümkün olmayan hakîkattir.

7- Yine onlara “Allah (*azze ve celle*) kullarına emir ve yasak barındıran birtakım farizalar farz kılmuş mıdır?” diye sorulur. “Kılmamıştır” derlerse câhillik etmiş ve büyülenmiş olurlar. “Kılmıştır” derlerse denir ki: Peki Allah’ın emrettiği şeyi yerine getiren ve O’nun sakındırdığı şeyden kaçınan kimse hakkında ne diyorsunuz? Bu kimse emirleri ve yasakları hususunda O’na isyan eden kimse gibi midir?

“İkisi Allah katında da bizim nezdimizde de eşittir” derlerse masiyeti taat gibi, taati de masiyet gibi kılmış olurlar. Bu söyleyeninin bir cehâleti ve küfrüdür. Yok, “Taati masiyetten ayrıdır, emirleri ve yasakları hususunda Allah’a itaat eden kimse O’na isyan eden kimse gibi değildir” derlerse önceki söylediklerini terk etmiş ve hakkı dile getirmiş olurlar.

8- Yine onlara şöyle denir: Bize Allah tebâreke ve teâlâ’nın şu buyruğundan haber verin bakalım: “*Kötülükler işleyenler kendilerini hayatlarında ve ölümlerinde iman edip salih ameller işleyenler gibi kılacakımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!*” (Câsiye, 21)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Kötülükler işleyenler önümüze geçebileceklerini sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!” (Ankebût, 4) O bunu hakîki manada mı söylemiştir yoksa mecâzî manada mı? “Mecâzî manada söylemiştir” derlerse Allah’ın vaadi hakkındaki haberini mecaz kalmış olurlar. Bu ise söyleyeninden sâdır olan bir küfürdür. Çünkü bu takdirde Allah’ın haberinin açık bir hakîkati olmadığı için hiç kimse Allah’ın haberine kesin bir şekilde inanamaz. Yok, “Hakîkî manada söylemiştir” derlerse onlara “Allah (azze ve celle) kendisinin katında dost ile düşmanın bir olmayacağını bildirmiştir” denir.

9- Yine onlara şöyle denir: Bize zina eden ya da büyük günahlardan birini işleyen kimseden haber verin. Onun tevbe etmesini gerekli görüyor musunuz, görmüyor musunuz? “Görmüyoruz” derlerse cehâletleri ortaya çıkmış olur. “Görüyoruz” derlerse “O hangi sebepten dolayı tevbe etmelidir?” diye sorulur. “Allah’ın tevbesini kabul etmesi ve kendisini bağışlaması için” diye cevap verilerse önceki söylediklerini terk etmiş, günah işleyen kimselerin yaptıklarından tevbe edeceklerini ve bağışlanacaklarını kabul etmiş olurlar. “Onların bağışlanmaya ve tevbelerinin kabul edilmesine ihtiyaçları yoktur” derlerse İslâm Dini’nden çıkmış ve Cemaat’e muhâlefet etmiş olurlar.

10- Yine onlara şöyle denir: Neden “Allah günahında ısrar edenleri onlar tevbe etmeseler de bağışlar” dediniz? Bunu işittiğiniz bir şeye dayanarak mı yok aklınıza dayanarak mı söylediniz? Zira hikmet sahibi bir Zât’ın katında O’nun kendisine itaat eden dostu ile kendisine isyan eden düşmanının bir olmayacağına dâir aklın birçok delili vardır. Böyle bir şey hikmete terstir.

11- Yine “İman artmaz ve azalmaz” şeklindeki sözleri hususunda onlara şöyle denir: Allah’ı ve dinini bilerek iman eden kimse ile Allah’ı ve dinini bilmeyerek iman eden kimse hakkında ne diyorsunuz?

“İkisi birdir” derlerse câhilce davranmış olurlar. “Allah’ı ve dinini bilen mümin daha fazîletlidir” derlerse önceki söylediklerini terk etmiş, imanın amel ve ilim ile artıp ilmin ve amelin eksilmesiyle de eksileceği hakikatini dile getirmiş olurlar.

12- Yine onlara şöyle denir: Masiyet ehli ile taat ehli arasında bir üstünlük farkı görüyor musunuz? "Aralarında bir üstünlük yoktur" derlerse câhilce davranmış olurlar. "Vardır" derlerse "Aralarında ne gibi bir üstünlük görüyorsunuz?" diye sorulur. "Taata ehli için vaad ve mükâfat, masiyet ehli içinse ceza vardır" derlerse habîs sözlerini terk etmiş ve hakkı dile getirmiş olurlar. "Bilmiyoruz" derlerse câhilce davranmış olurlar.

13- Yine onlara şöyle denir: Allah tebâreke ve teâlâ'nın şu buyruğu hakkında ne diyorsunuz: *"Kim bir hasene ile gelirse ona onun on misli vardır. Kim de bir seyyie ile gelirse kendisine ancak misliyle karşılık verilir ve onlar zulme uğramazlar."* (En'âm, 160)

Size göre de bir dirhemi tasadduk eden kimsenin on hasenesi, bir dirhemi çalan kimsenin bir dirhem kadar günahı olur, değil mi? "Öyledir" derlerse onlara şu sorulur: O zaman on dirhem çaldıktan sonra bunlar arasından bir dirhemi tasadduk eden kimse hem dokuz haseneye hem de dokuz dirheme sahip olmaktadır, öyle mi? "Hırsızlıktan elde ettiği malı tasadduk etmesi ona fayda sağlamaz, çünkü hırsızlık onun ecrini boşa çıkarır" derlerse önceki söylediklerini terk etmiş olurlar. "Verdiği sadakanın ona faydası olur" derlerse hasenenin karşılığının on misli, seyyienin karşılığının ise bir misli olduğundan dolayı on dirhem çaldıktan sonra bunlar arasında bir dirhemi tasadduk eden kimsenin elinde dokuz dirhem bulunmasıyla birlikte dokuz haseneye sahip olacağını söylemiş olurlar ki bundan öte bir kâr yoktur! İnsanların mallarını çalan hırsızın yaptığı hırsızlık sebebiyle birçok günahı olduğu ve bu günahlara karşılık cezalandırılacağı hâlde!

Fırkaların Beyânı, Zikri, Açıklaması ve Bunlardan Her

Birinin Mezhebi Bâbı; Tevfik Allah'tandır

Ebu'l Huseyn el-Melatî (rahimehullah) dedi ki: Ben bu mezhepleri sahîh bir beyanla aktaracağım inşaallah.

14- Allah size rahmet etsin. Bilin ki bu mezheplerden fırkalara ayrılanların başlıcaları şunlardır: Zındıklar ki onlar beş fırkadır. Cehmiyye sekiz fırkadır. Kaderiyye yedi fırkadır. Mürcie on iki fırkadır. Râfıza on

beş fırkadır. Harûriyye de on beş fırkadır. İşte bunlar toplamda yetmiş iki fırkadır.

15- Ebû Âsım Haşîş b. Asram -ki ondan gelen isnad kitabın baş tarafında yer almaktadır- şöyle demiştir: “Sonra bu fırkaların her biri birçok fırkaya ayrılmıştır ki hepsi bir asla dayanmaktadır. Sonra fer’î bazı meselelerde ihtilâf etmişlerdir. Sonra birbirlerini tekfir etmişler ve birbirlerini câhillikle suçlamışlardır...”

16- Seleme b. Kuheyl şöyle demiştir: Şu dördü; Bukeyr et-Tâî, Ebu'l Bahterî, Meysere ve ed-Dahhâk el-Meşrîkî Cemâcim Günleri'nde bir araya gelip ircânın bidat olduğu şehâdetin bidat olduğu, velâyetin bidat olduğu ve berâetin bidat olduğu üzerinde icma ettiler. Bu aynı zamanda Ebû Saîd el-Hudrî'nin ve İbrâhîm'in görüşüdür.”⁹¹⁶

17- Eş-Şa'bî şöyle demiştir: “Bilmediğini Allah'a ircâ et ama mürcî olma.”⁹¹⁷

18- Zerr şöyle demiştir: “Bir şey -ya da din dedi- ortaya koydum ki onun yol edinilmesinden endişeleniyorum.”⁹¹⁸

19- İbrâhîm dedi ki: “Zerr ile karşılaştığın zaman ondan uzaklaşip bana gel.”

⁹¹⁶ Ahmed “el-Îmân”da (66, 197, 204) rivâyet etmiştir. Manası için oraya bakınız.

⁹¹⁷ Abdullah b. Ahmed “es-Sünne”de (1284) rivâyet etmiştir.

⁹¹⁸ Abdullah “es-Sünne”de (668) rivâyet etmiştir. Zerr Mürcie'nin büyüklerindendir. Selefin onu terk ettiği daha önce söz konusu edilmişti. Ayrıca Ahmed'in “el-Îmân”ında (378) Seleme b. Kuheyl'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “İrca hakkında ilk konuşan kimse olan Zerr ircâyı anlattı ve sonra ‘Ben bunun din edinilmesinden endişeleniyorum’ dedi. Kendisine uzak bölgelerden kitaplar gelmeye başlayınca onu ‘Bundan başka bir şey mi olacaktı ki?’ derken işittim.”

Mürcie, Fırkaları ve Görüşleri Bâbı

Mürcie on iki fırkadır.

20- Onların bir sınıfı hak olan şehâdeti dile getiren kimsenin hangi ameli işlerse işlesin cennete gireceğini, şirk ile beraber hiçbir hasenenin fayda vermediği gibi tevhid ile birlikte hiçbir seyyenin zarar vermeyeceğini söylemiştir. Yine bu sınıf bu kimsenin büyük günahları işlemiş ve farzları terk etmiş olsa bile asla cehenneme girmeyeceğini söylemiştir.

21- Bunu söyleyen yalan söylemiştir. Zira Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır: “Onlar ancak dini Allah’a has kılarak, hanifler olarak O’na ibâdet etmekle, namazı kılmakla ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte dosdoğru din budur.” (*Beyyine*, 5)

“Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir... İşte onlar vârislerdir.” (*Mü’minûn*, 1-10)

“Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik Allah’a, âhiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekâtı veren kimsenin yaptığıdır. Böyleleri anlaşıp yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takvâ sahipleri bunlardır.” (*Bakara*, 177)

22- Enes (*radiyallahu anh*)’tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kul ile küfür arasında namazın terki vardır.”⁹¹⁹

23- Bunu Câbir (*radiyallahu anh*) da rivâyet etmiştir.⁹²⁰

24- İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’a “İslâm’da hangi derece daha üstündür?” diye sorulmuş, o da “Namaz, namaz kılmayanın dini yoktur” demiştir.⁹²¹

⁹¹⁹ İbn Mâce (1080) ve “es-Sünne”de Abdullah b. Ahmed (710) rivâyet etmiştir.

⁹²⁰ Müslim (160). Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (211) geçmiştir.

25- Ebû Kılâbe'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah buyurdu ki: "Kim namazı kasıtlı olarak terk ederse amelini boşa çıkarmış olur."⁹²²

26- El-Misver b. Mahrame şöyle demiştir: "Ben ve İbn Abbâs, yaralandığı zaman Ömer'in yanına girdik. 'Namaz!' dedim. Bunun üzerine (Ömer) şöyle dedi: 'Evet, namazı zâyi eden bir kimsenin İslâm'da nasîbi yoktur.'⁹²³

27- İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'ya "Cihad etmiyor musun?" diye sorulmuş, o da şöyle demiştir: "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Beyt'i hacetmek ve Ramazan'ı oruçlamak. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bize böyle tahdis etti. Bunlardan sonra cihad güzeldir."⁹²⁴

28- Huzeyfe (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "Ben iki din biliyorum ki bu iki dinin ehli ateştedir. 'İman (kişi) zina etse de cana kıysa da sözden ibârettir' diyen bir topluluk ve 'Beş vakit namaz da nereden çıktı, bunu ancak bizden öncekiler ortaya atmıştır, namaz ancak sabah namazı ve akşam namazı olmak üzere ikidir'⁹²⁵ diyen bir topluluk."⁹²⁶

29- Abdullah el-Yeşkurî şöyle demiştir: "Kûfe'ye ticâret amacıyla birkaç katır toplamaya gitmiştim. Mescide girdim. Baktım ki Kays kabî-

⁹²¹ Tahrîci Ahmed'in "el-İmân"ında (225) geçmişti.

⁹²² Mürsel bir hadistir. Benzeri İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (50) Ebû Kılâbe kanalıyla Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edilmişti ama o rivâyette sadece ikinci namazı söz konusu edilmişti. Ayrıca Buhârî "Sahîh"inde (552) Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "İkinci namazını kaçırın kimse ehlini ve malını kaybetmiş gibidir."

⁹²³ Ahmed'in "el-İmân"ında (219) geçmişti.

⁹²⁴ Ahmed'in "el-İmân"ında (22) ve el-Adenî'nin "el-İmân"ında (6) geçmişti.

⁹²⁵ Aslında şöyle geçmektedir: "Dalâlet önderleri her gün beş vakit namazın olduğunu söylemiyorlar, ancak iki vakit namazın olduğunu söylüyorlar." Yukarıda yazdığım ise "el-İbânetu'l Kubrâ"da (1333) geçmektedir.

⁹²⁶ Tahrîci Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ında (74) ve el-Adenî'nin "el-İmân"ında (194) geçmişti.

lesinden İbnu'l Müntefik denen bir adam şöyle diyor: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana anlatıldı ve güzel tanıtıldı. Bunun üzerine onu aramaya Mekke'ye gittim. 'O Minâ'da' denildi. Bunun üzerine Minâ'ya gittim. Sonra 'Arafât'ta' denildi. Bunun üzerine oraya gittim. Ona doğru atıldım ve sonunda onun yanına vardım. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bineğinin yularını tuttum. Öyle ki bineklerimizin boyunları birbirinden ayrıldı. Dedim ki: 'Sana iki şeyi soracağım: Beni cehennemden ne kurtarır ve beni cennete ne sokar?' Bunun üzerine göğsüne baktı, sonra yüzünü bana çevirdi ve şöyle buyurdu:

"Her ne kadar kısa bir soru sormuş olsan da büyük ve uzun bir soru sordun. Benden iyi anla: Allah'a ibâdet et ve O'na hiçbir şeyi ortak koşma. Farz kılınmış namazı kıl. Ramazan ayını oruçla (geçir). İnsanların sana ne yapmasını istiyorsan sen onlara aynıını yap. İnsanların sana ne yapmalarını istemiyorsan insanlara onu yapma. Bineğin yularını bırak hadi." ⁹²⁷

30- Hasen'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ey âdemoğlu! Şüphesiz namaz fahşâdan ve münkerden alıkoyar. Buna rağmen sen namaz kılmıyorsun!"

31- İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan şu rivâyet edilmiştir:

"Güzel söz ona yükselir ve onu sâlih amel yükseltir. (Fâtır, 10) Güzel söz Allah'ın zikridir. Sâlih amel de O'nun farzlarını eda etmektir. Şu hâlde kim O'nun farzlarını eda ettiği hâlde Allah subhânehû'yu zikrederse Allah (*azze ve celle*)'nin zikri onun üzerinde taşınır ve onunla semâya yükselir. Kim de Allah'ı zikreder fakat O'nun farzlarını yerine getirmezse sözü amelîne döndürülür ve ona lâîk olur." ⁹²⁸

32- Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kulun kendisinden hesaba çekileceği ilk şey farzlardır. Farzlar arasında bir eksik bulurlarsa (Allah) 'Bakın, kulumun hiç nâfilesi var mı?' buyurur.

⁹²⁷ Ahmed (27153) rivâyet etmiştir. Benzeri el-Adenî'nin "el-İmân"ında (17) geçmişti.

⁹²⁸ İbn Cerîr "Tefsîr"inde (22/121) rivâyet etmiştir.

Onun bir nâfilesi bulunursa (Allah) ‘Farzları nâfilelerden tamamlayın’ buyurur.”⁹²⁹

33- Ka’b’dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kim namazı kılar, zekâtı verir, iştir ve itaat ederse imanı ortalamış olur. Kim de Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için alır ve Allah için esirgerse imanı kemâle erdirmiş olur.”⁹³⁰

34- Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Abdulkays Heyeti’ne “Size dört şeyi emrediyorum, Allah’a iman, Allah’a iman ne olduğunu biliyor musunuz?” demiş, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir demeleri üzerine de şöyle buyurmuştur: “Allah’tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek ve ganimetlerden beşte biri vermeniz.”⁹³¹

35- İbn Ömer (*radiyallahu anhum*a) şöyle demiştir: “Üç şey vardır ki kim bunların ikisini yerine getirdiği hâlde üçüncüsünü yerine getirmezse (hiçbiri) ondan kabul edilmez: Namaz, oruç ve cenâbetten gusül.”⁹³²

36- İbn Ömer (*radiyallahu anhum*a)’ya “Biz şu uzak bölgelerde yolculuk ediyoruz da karşımıza ‘Kader diye bir şey yoktur’ diyen kimseler çıkıyor” denmiş, bunun üzerine o “Onlarla karşılaştığınız zaman onlara Abdullah’ın kendilerinden berî olduğunu bildirin” demiş, sonra şunları söylemeye başlamıştır: “Biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in yanında bulunuyorken bir adam çıkageldi ve ‘Yaklaşayım mı?’ diye sordu. Rasu-

⁹²⁹ Ahmed (16949) ve Tirmizî (413) rivâyet etmiştir. Ahmed’in lafzı şu şekildedir: ...Onun Yahyâ b. Ya’mer’dan, onun Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in ashâbından bir adamdan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Kulun kendisinden hesaba çekileceği ilk şey namazdır. Kul namazını tam kılmışsa o kendisine tam olarak yazılır. Tam kılmamışsa Allah ‘Bakın, kulumun bir nâfilesini bulup da onunla farzını tamamlayabilecek misiniz?’ buyurur. Sonra zekâtta aynısı uygulanır. Sonra bütün ameller buna göre alınır.”

Bu sahih bir hadistir. Ahmed (9494) bunu ayrıca Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan da rivâyet etmiştir.

⁹³⁰ Tahrîci İbn Ebî Şeybe’nin “el-Îmân”ında (128) ve Ahmed’in “el-Îmân”ında (385) geçmişti.

⁹³¹ Muttefekun aleyh. Tahrîci Ebû Ubeyd’in “el-Îmân”ında (15) geçmişti.

⁹³² Bir yerde bulamadım.

lullah 'Yaklaş' buyurdu. Adam o kadar yaklaştı ki dizleri Rasulullah'ın dizlerine değecek oldu. Sonra 'İman nedir?' diye sordu..." (İbn Ömer) sonra hadisi ve (Rasulullah'ın) "O Cibril idi, size dininizin niteliğini size öğretmeye geldi" buyruğunu zikretmiştir.⁹³³

37- İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah için sev, Allah için buğzet, Allah için dost edin ve Allah için düşmanlık besle. Zira sen Allah'ın velâyetine ancak bununla ulaşırsın. Yine bir adam bu hâl üzere olmadığı sürece imanın tadını alamaz."⁹³⁴

38- Yine Mürcie'den bir sınıf imanın kalp ile bilmekten ibâret olduğunu, dil ile fiil de beden ile amel de olmadığını, kalbi ile Allah'ın benzeri hiçbir şeyin olmadığını bilen kimsenin doğruya veya batıya doğru namaz kılrsa da, beline zünnar bağlasa da mümin olduğunu söylemiştir.⁹³⁵

Yine onlar "Kişiyi dil ile ikrarı vacip kılacak olursak beden ile ameli vacip kılmış oluruz" demişlerdir. Hatta bazıları "Namaz iman zayıflığındandır, namaz kılan kimsenin imanı zayıflar" demiştir.

39- Deriz ki: Allah (*azze ve celle*) "Seni mutlaka râzı olacağın bir kıbleye çevireceğiz, artık yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir..." (Bakara, 144) buyurmuşken doğruya doğru namaz kılmak nasıl câiz olur?

40- Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Kim bir kavme benzerse onlardandır" buyurmuşken bele nasıl zünnar bağlanabilir?⁹³⁶

⁹³³ Müslim (1) rivâyet etmiştir. Tahrîci benzer şekilde İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (119) geçmişti.

⁹³⁴ "Ta'zîmu Kadri's Salât"ta Muhammed b. Nasr (396) ve el-Lâlekâî (1691) rivâyet etmiştir. Taberânî "el-Kebîr"de (12/417/13537) benzerini İbn Ömer (*radiyallahu anhumâ*)'dan mevkuf olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca "el-Hilye"de benzeri İbn Ömer (*radiyallahu anhumâ*)'dan merfû olarak rivâyet edilmiştir.

⁹³⁵ Bu Cehmiyye'nin iman konusundaki görüşüdür. Ehli Sünnet onların kâfir oldukları üzerinde icma etmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ına bakınız. (5- İmanı Amel Olmasa da Kalp ile Marifetten İbâret Görenler Bâbı)

⁹³⁶ Ahmed (5114, 5115, 5667) ve Ebû Dâvûd (4033) rivâyet etmiştir. İbn Teymiyye "İktidâu's Sirâtî'l Müstakîm"de (1/236) "Bu ceyyid bir isnaddır" demiştir.

41- Allah (*azze ve celle*) “Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin, sizden olan emir sahiplerine de...” (Nisâ, 59) buyuruyorken söz olmadan kalple bilmek nasıl söz konusu olabilir? Bu itaat ancak söz ve amelle olur.

42- El-Evzâî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “İnsanları gördüm, ‘İman söz ve ameldir’ diyorlardı.” Bunu kitabın sonunda ayrı olarak zikrettik inşâallahu teâlâ.

43- Görmez misin ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) on yedi ay veya on sekiz ay boyunca Beyt-i Makdis’e doğru namaz kılmıştı ve bu sürede Ka’be’ye döndürülmeyi istiyordu. Sonra Allah (*azze ve celle*) “Biz gerçekten yüzünün semaya çevrilmekte olduğunu görüyoruz” (Bakara, 144) buyruğunu indirdi. Bunun üzerine bazı beyinsiz insanlar yani yahudiler “Onları kiblelerinden ne çevirdi?” dediler. Allah tebâreke ve teâlâ da “De ki, doğu da batı da Allah’ındır” (Bakara, 144) buyruğunu indirdi. Bundan sonra bir adam Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte namaz kıldı. Namaz kıldıktan sonra dışarı çıktı ve Ensâr’dan Beyt-i Makdis’e doğru ikinci namazını kılmakta olan bir topluluğa rast geldi ve Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte Ka’be’ye doğru namaz kıldığına dair şehâdetle bulundu. Bunun üzerine o topluluk yönlerini değiştirip Ka’be tarafına yöneldiler.⁹³⁷

44- Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Yemen halkına şöyle yazmıştır: “Kim namazımızı kılar, kiblemize yönelir, davetimize icâbet eder, kestiğimizi yerse işte o müslümandır. Müslümanın hakkı onun hakkı, müslümanın sorumluluğu onun sorumluluğudur.”⁹³⁸

⁹³⁷ Buhârî (399) ve Müslim (1117) rivâyet etmiştir.

⁹³⁸ Buhârî Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Lâ ilâhe illallah demelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri, namazımızı kıldıkları, kiblemize yöneldikleri, kestiğimizi kestikleri zaman -hakkı ile olması hariç- kanları ve malları bize haram olur. Hesapları ise Allah’a aittir.”

Alî b. Abdullah dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris tahdis etti, dedi ki: Bize Humeyd tahdis etti, dedi ki: Meymûn b. Siyâh Enes b. Mâlik’e “Ey Ebû Hamza, kulun kanını ve malını ne haram kılar?” diye sordu. O da şöyle dedi: “Kim Allah’tan başka ilah olmadığına şehâdet eder, kiblemize yönelir, namazımızı kılar ve kestiğimizi yerse

45- Onların bir sınıfı daha vardır ki Lâ ilâhe illallah şehâdetini, nebileri, Allah katından gelenlerin Allah katından geldiği gibi olduğunu dil ikrar etmenin kaçınılmaz olduğunu, kişinin bunları ikrar ettikten sonra ameli terk etse bile mümin olduğunu, tenzilin ondan bir şey eksiltmeyeceğini söylerler.

46- Onlara denir ki: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu rivâyet edilmişken tenzil nasıl ondan bir şey eksiltmez: "İman yetmiş küsur babdır. En fazîletlisi Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en düşüğü ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."⁹³⁹

47- Ebû Zerr (radıyallahu anh) Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e imanı sormuş, o da "Yüzlerinizi doğu ya da batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir..." (Bakara, 177) âyetini okumuştur.⁹⁴⁰

48- Atâ b. Yesâr'dan "sâlih amel işleyen ve sonra doğru yolu bulan" (Tâhâ, 82) ayeti hakkında "Yani sonra sözüyle ve ameliyle Sünnet'e isâbet eden" dediği rivâyet edilmiştir.⁹⁴¹

49- Onlardan bir sınıf daha vardır ki tenzili ikrar etmenin kaçınılmaz olduğunu söylerler fakat teville dilediklerini inkâr ederler. "Biz Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ediyoruz" derler fakat sonra "Muhammed Mekke ve Medîne'deki Muhammed midir, yoksa Horasan'daki bir nebî midir, bilmiyoruz" diye eklerler. Bunu söyleyen kimseyi mümin görürler. Yine onlar "Biz haccı ikrar ediyoruz" derler fakat sonra "Haccedilecek ev Mekke'deki midir, yoksa Horasan'da bulunan bir ev midir, bilmiyoruz" diye eklerler. Bunu söyleyen kimseyi mümin görürler. Yine onlar domuzun haram olduğunu ikrar ederler fakat sonra "O domuz mudur yoksa eşek midir, bilmiyoruz" diye eklerler. Bunu söyleyen kimseyi mümin görürler. Onlardan birine

işte o müslümandır. Müslümanın hakkı onun da hakkı, müslümanın sorumluluğu onun da sorumluluğudur."

⁹³⁹ Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ında (19) ve Ahmed'in "el-İmân"ında (41) geçmişti.

⁹⁴⁰ Tahrîci Ahmed'in "el-İmân"ında (35) geçmişti.

⁹⁴¹ Bir yerde bulamadım.

"İblis de diliyle ikrarda bulunmuştu?" diye sorulmuş da o "O bir hezeyandan ibâretti, İblis ikrar ettiği şeyi bilmiyordu" diye cevap vermiş.

50- Biz ona şöyle deriz: "Kim ondan (yani Kur'ân'dan) bir âyeti inkâr ederse onun tamamını inkâr etmiş olur?" sözü rivâyet edildiği hâlde inkâr ona nasıl câiz olur? Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Ben nebîyim bunda yalan yok ve ben Abdulmuttalib'in torunuyum" buyurmuşken⁹⁴² kişi "Hangi Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğunu bilmiyorum" dediği hâlde nasıl mümin olabilir? Allah'ı bilenler onun Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib olduğu bilmektedirler. Kim bu hususta şüpheyeye düşerse İslâm'dan çıkmış olur ve o mümin değildir. Kim onun Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib olduğuna, Allah'ın onu bütün insanlara gönderdiğine, ona Mekke'de vahyettiğine, sonra onun Medine'ye hicret ettiğine, Allah canını alana kadar kendisine vahiy gelmeye devam ettiğine şehâdetle bulunmazsa (kâfirdir). Hâlbuki Allah (azze ve celle) şöyle buyurmaktadır:

"O ki resûlünü hidâyet ve hak din ile onu bütün dinlere üstün getirmek için göndermiştir. Şâhid olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın resûlüdür. Onun beraberindekiler kâfirlere karşı sert, birbirlerine karşı ise merhametlidirler..." (Feth, 28-29)

Allah onları kahretsin! Horasan'a kim nebî olarak gönderilmiş ki?⁹⁴³

⁹⁴² Buhârî (2864) ve Müslim (4638) rivâyet etmiştir.

⁹⁴³ Hallâl'ın "es-Sünne"sinde (1085) Süfyân es-Sevrî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bize Abbâd tahdis etti, dedi ki: Ebû Hanîfe'ye "Ey Ebû Hanîfe, bir adam 'Ben Ka'be'nin hak olduğunu biliyorum, fakat onun Mekke'deki mi yoksa Horasan'daki mi olduğunu bilmiyorum' diyor, o mümin midir?" diye sordum. "Evet!" dedi. Müemmel dedi ki: Es-Sevrî dedi ki: "Ben şehâdet ederim ki o Ka'be'nin Harem'de dikilmiş olan Ka'be olduğunu beyân etmedikçe Allah katında kâfirlerdendir. Yine (Abbâd) şöyle dedi: (Ebû Hanîfe'ye) "Bir adam 'Ben Muhammed'in nebî olduğunu biliyorum, o aynı zamanda resûldür, fakat onun Medîne'deki Kureyş kabilesinden olan Muhammed mi yoksa başka bir Muhammed mi olduğunu bilmiyorum' diyor, o mümin midir?" diye sordum. "Evet, mümindir" dedi.

Müemmel dedi ki: Süfyân dedi ki: "O Allah katında kâfirlerdendir."

51- Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Nefsim elinde olana yemin ederim ki yahudi olsun hristiyan olsun şu ümmetlerden beni işittiği hâlde benim kendisiyle gönderildiğim şeye iman etmeden ölen her kimse mutlaka cehennem ashâbından olur.”⁹⁴⁴

52- Es'ad b. Zürâre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in elini tuttu ve şöyle dedi: “Ey insanlar! Muhammed'e ne üzere bey'at ettiğinizi biliyor musunuz? Ona; Araplarla, Acemlerle, cinlerle ve insanlarla savaşmak üzere bey'at ediyorsunuz!” Bunun üzerine “Biz savaşıma karşı savaş, barışana karşı barışız” dediler. Es'ad da ona “Ey Allah'ın Resûlü, şart koş!” dedi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:

“Bana Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmeniz, namazı kılmanız, zekâtı vermeniz, işitip itaat etmeniz, emirlik hususunda ehli ile çekişmemeniz, kendinizi ve aileleri-

“Târîhu Bağdâd”da (15/502) Muhammed b. Muhammed el-Bâğendî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. ez-Zubeyr'in yanındaydım. O esnâda Ahmed b. Hanbel'in “Bana Ebû Hanîfe'den rivâyet edilen en çirkin soru-cevabı yaz” diye bir mektubu geldi. Bunun üzerine Abdullah b. ez-Zubeyr şöyle yazdı: Bana el-Hâris b. Umeyr tahdis etti, dedi ki: Ebû Hanîfe'yi şöyle derken işittim: “Bir adam ‘Ben Allah'ın bir beyti olduğunu biliyorum fakat onun Mekke'deki beyt mi yoksa başka bir yerdeki beyt mi olduğunu bilmiyorum’ dese mümin midir? Evet! Yine bir adam ‘Ben Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in öldüğünü biliyorum ama Medîne'ye mi yoksa başka bir yere mi defnedildiğini bilmiyorum’ dese mümin midir? Evet!”

Ayrıca el-Lâlekâî (1831) Hanbel kanalıyla el-Humeydî'den şunu rivâyet etmiştir: Bize Hamza b. el-Hâris babasından onun şöyle dediğini tahdis etti: “Bir adamın Mescid-i Haram'da Ebû Hanîfe'ye ‘Ben Ka'be'nin hak olduğunu biliyorum fakat Ka'be'nin bu olup olmadığını bilmiyorum’ diyen kimseyi sorduğunu işittim. ‘O hakîkî mümindir’ dedi. Yine ona ‘Ben Muhammed b. Abdullah'ın nebî olduğuna şehâdet ediyorum fakat onun kabri Medîne'de olan mı yoksa başkası mı olduğunu bilmiyorum’ diyen kimseyi sordu. Yine ‘O hakîkî mümindir’ dedi.”

Hanbel dedi ki: El-Humeydî dedi ki: “Kim bunu söylerse kâfir olur.” Ahmed b. Hanbel'i de “Kim bunu söylerse kâfir olur” derken işittim.

⁹⁴⁴ Müslim (303) rivâyet etmiştir.

nizi neden koruyorsanız beni de ondan korumanız üzere bey'at ediyorsunuz.” “Tamam” dediler. Sonra Ensâr'dan bir adam “Bu senin içindir, bizim için ne var?” diye sordu. Rasulullah da “Zafer ve cennet” buyurdu.⁹⁴⁵

53- Aleyhissalâtuvesellâm, el-Hâris b. Mâlik'e “Sen nesin ey Hâris?” diye sordu. Hâris “Hakîkî müminim ey Allah'ın Resûlü” diye cevap verdi. (Rasulullah) “Her sözün bir hakîkati vardır, senin imanının hakîkati nedir?” diye sordu. (Hâris) dedi ki: “Nefsim dünyadan ayrıldı. Gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Sanki ben hesap için getirildiği zaman ortaya çıkarılmış hâlde Rabbimin Arş'ına bakıyorum. Sanki ben cennette birbirlerini ziyâret eden cennet ehline bakıyorum. Sanki ben cehennem ehlinin çığlıklarını duyuyorum.” Bunun üzerine Nebî “Allah'ın kalbini nurlandırdığı bir mümin!” buyurdu.⁹⁴⁶

Zeyd el-Ensârî ondan aynısını ya da benzerini zikretmiştir.

54- Fudayl b. Ğazvân şöyle demiştir: Medîne'nin otlağına saldırı düzenlendi de el-Hâris b. Mâlik (onlarla savaşılmaya) çıktı. Onların sekizini öldürdükten sonra öldürüldü. O Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendisi hakkında “Nasıl sabahladın?” buyurduğu kimsedir.⁹⁴⁷

55- Onların bir sınıfı da imanlarının Cibrîl'in, Mîkâîl'in, mukarreb meleklerin ve nebîlerin imanı gibi olduğunu söyler. Biz deriz ki: Melekler Allah'a hiç isyan etmemişken ve nebîler Allah'ın seçkin kullarıyken onlar böyle bir iddiada nasıl bulunabilir?!⁹⁴⁸

⁹⁴⁵ İbn Sa'd “et-Tabakâtü'l Kubrâ”da (3/609), et-Taberânî “Bu hadisi Hammâd b. Seleme'den ancak Behz b. Esed rivâyet etmiştir ve ondan rivâyette de Kuteybe tek kalmıştır” diyerek “el-Evsat”ta (4538) rivâyet etmiştir.

⁹⁴⁶ Tahrîcî İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân” kitabında (114, 115) geçmişti.

⁹⁴⁷ “El-İsâbe fî Temyîzi's Sahâbe”de geçtiği üzere Haşîş b. Asram “el-İstikâme”de rivâyet etmiştir.

⁹⁴⁸ Abdullah'ın “es-Sünne”sinde (352) Ebû İshâk el-Fezârî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Ebû Hanîfe şöyle derdi: “İblîs'in imanıyla Ebû Bekir es-Sıddık'ın imanı birdir. Ebû Bekir de ‘Rabbim!’ dedi, İblîs de ‘Rabbim!’ dedi.”

56- Onların bir sınıfı da kâmil imana sahip müminler olduklarını, imanlarında bir eksikliğin veya lekenin olmadığını söyler. Kendilerinden biri anasıyla veya kız kardeşiyle zina etse, büyük günahları irtikab etse, her türlü fuhşiyatı işlese, şarap içse, cana kıysa, haram ve ribâ yese; namazı, zekâtı ve bütün farzları terk etse, gybet yapsa, kaş göz işâretleriyle insanları çekiştirse ve dedikodu yapsa bile! Bu çok büyük bir cehâletin eseridir. İmanın şartlarına, hasletlerine ve şeriatlerine aykırı davranan kimse nasıl kâmil bir imana sahip olabilir? Allah'ın kitabında hem kabul edilecek imandan hem de reddedilecek imandan söz edildiğini görmez misin? Hakîkî mümin olduğunu iddia eden kimse bilmediği bir şeyi bildiğini iddia etmiş olur. Peki, imanın tamamına muhâlefet eden kimse hakkında ne düşünülür?

57- Nitekim Ebû Hureyre ve Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anhuma*) şöyle demektedir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Kişi çaldığı zaman mümin olduğu hâlde çalmaz. Öldürdüğü zaman mümin olduğu hâlde öldürmez. Şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez."⁹⁴⁹

58- Yine Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "İman nezih-tir. (Temizdir, kirlerden uzaktır.) Dolayısıyla kim zina ederse iman ondan ayrılır. Bundan sonra nefsini kınarsa iman ona geri döner."⁹⁵⁰

59- İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) şöyle demiştir: "Bir kul zina ederse Allah mutlaka imanı ondan alır. Bundan sonra onu dilerse ona geri verir, dilerse ondan esirger."⁹⁵¹

Bu "Târihu Bağdâd"da (15/509) şu ziyâdeyle rivâyet edilmiştir: Ebû İshâk dedi ki: "Kim Mürcie'den olduğu hâlde bunu söylemezse kendi sözüyü çelişmiş olur." İsnâdı sahihtir.

Yine "Târihu Bağdâd"da (15/510) sahih bir isnad ile el-Fezârî'nin şöyle dediği ri-vâyet edilmiştir: Ebû Hanîfe şöyle dedi: "Âdem'in imanı ile İblîs'in imanı birdir. Zira İblîs 'Rabbim, beni azdırmana karşılık...' (Hicr, 39) ve 'Rabbim, diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver' demiş, Âdem de 'Rabbimiz, biz kendimize zulmettik' (A'râf, 27) demiştir."

⁹⁴⁹ Müttefekun aleyh. İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (38) geçmişti.

⁹⁵⁰ İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (16) geçmişti.

60- Onların bir sınıfı da kendilerinin Allah'ın “İşte onlar hakîkî müminlerdir” (*Enfâl, 4*) buyruğunda hakîkî müminler olduklarını söylediği cennet ehli kimseler gibi hakîkî müminler olduklarını iddia ederler. Kim cennetlik olduğunu söylerse cehennemliktir. Kim âlim olduğunu söylerse câhildir. Kim -imanında- sâdık olduğunu söylerse yalancıdır.⁹⁵²

61- Onların bir sınıfı da imanlarının kesinlikle artmayacağını iddia ederler. Kişi isterse en büyük haseneleri işlesin, dinde vera sahibi olsun, haramları terk etsin, Beyt'i sürekli haccetsin, durmadan namaz kılsın, oruç tutsun; fark etmez. Yine onlar imanlarının kesinlikle azalmayacağını iddia ederler. Kişi isterse bütün büyük günahları ve her türlü fuhşiyatı işlesin, haramları açıktan irtikab etsin, namazı terk etsin, hiç oruç tutmasın ve haccetmesin; fark etmez.

62- İlim ehlinin tamamı demiştir ki: Bunlar Kur'ân'a muhâliftir. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır:

“İmanlarıyla beraber imanları artsın diye...” (*Feth, 4*)

“Ey iman edenler! Seslerinizi Nebî'nin sesinin üzerine çıkarmayın. Birbirinize karşı yüksek sesle konuştuğunuz gibi ona karşı yüksek sesle konuşmayın. Sonra amelleriniz boşa çıkar da farkında olmazsınız.” (*Hucurât, 2*)

63- Onların bir sınıfı da imanın amellerin artmasıyla artacağını, bunun bir nihâyetinin ve sonunun olmadığını, fakat mücrimlerin işlediği

⁹⁵¹ İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân”ında (94) geçmişti.

⁹⁵² “Târîhu Bağdâd”da (15/502) şu rivâyet edilmiştir: Bize Vekî' tahdis etti, dedi ki: Es-Sevrî'yi şöyle derken işittim: “Biz müminleriz. Kible ehli de nikâh, miraslar, namaz ve ikrar konularında bizim nezdimizde mümindir. Bununla birlikte günahlarımız vardır. Allah katında hâlimizin ne olduğunu bilemeyiz.” Vekî' şöyle dedi: Ebû Hanîfe de şöyle dedi: “Kim Süfyân'ın bu söylediğini söylerse bizim nezdimizde şüphecidir. Biz burada da Allah katında da hakîkî müminleriz.” Vekî' şöyle dedi: “Biz de Süfyân'ın söylediğini söylüyoruz. Ebû Hanîfe'nin sözü bizim nezdimizde cüretkârlıktır.”

“Kim cennetlik olduğunu söylerse...” sözüne gelince bunun benzeri Ahmed'in “el-İmân”ında (120) geçtiği üzere Ömer (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edilmiştir.

ameller sebebiyle, farzların terki sebebiyle ya da zâlimlerin irtikab ettiği ameller sebebiyle azalmayacağını iddia ederler.⁹⁵³

64- İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*) “İman artar ve azalır” demiştir.⁹⁵⁴

65- Alî (*aleyhisselam*) şöyle demiştir:

“İman kalpte beyaz bir nokta⁹⁵⁵ olarak belirir. İman arttıkça noktanın beyazlığı artar. İman kemâle ulaştığı zaman kalbin tamamı bembeyaz olur. Nifâk da kalpte siyah bir nokta olarak belirir. Nifâk arttıkça o siyahlık artar. Nifâk kemâle ulaştığı zaman kalbin tamamı siyah olur. Allah’a yemin ederim ki bir müminin kalbini yaracak olsanız onun kalbini beyaz bulursunuz. Bir münâfiğin kalbini yaracak olsanız onun kalbini siyah bulursunuz.”⁹⁵⁶

66- Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Mesîh (*aleyhisselam*) havârîlerden birkaçı ile birlikteydi. O esnâda bir nehir akmaktaydı ve kokuşmuş bir balçık vardı. Güzel renkli bir kuş renklerini sergileye sergileye geldi. Sanki altındı. Derken onun (Mesîh’in) yanına düştü. Cildi kendisinden sıyrıldı. Böylece zapzayıf kaldı. Bunun üzerine kokuşmuş balçığa gitti. Orada yatıp yuvarlandı. Balçığa bulaşmasıyla çirkinliğine çirkinlik kattı, kötü kokusunu daha da kötü hâle getirdi. Sonra şırl şırl akan berrak bir nehre gitti. Orada yıkandı. Derken yerine döndü. Soyulmuş yumurta gibiydi. Sonra yürüyerek cildinin yanına gitti ve onu tıpkı önceki hâlinde olduğu gibi giydi. İşte günahını bırakasıya kadar günah işleyen kimsenin durumu budur. Tevbe de kuşun şırl şırl

⁹⁵³ Lâlekâî (1739) şunu rivâyet etmiştir: Fudeyk b. Süleymân dedi ki: El-Evzâî’ye iman soruldu da o şöyle dedi:

“İman artar ve azalır. Kim imanın arttığını fakat azalmadığını söylerse bidat ehlidir.”

⁹⁵⁴ İbn Mâce “Sünen”inde (74) rivâyet etmiştir. İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)’dan sahih değildir.

⁹⁵⁵ Aslında “parıltı” olarak geçmektedir. Yukarıda yazdığım, hadisi tahric eden diğer kimselerin kitaplarından alınmıştır.

⁹⁵⁶ Tahrîci Ebû Ubeyd’in “el-İmân”ında (38) ve İbn Ebî Şeybe’nin “el-İmân”ında (8) Alî (*radiyallahu anh*)’tan geçmişti.

akan nehirde yıkanmasına benzer. Sonra kişi dinine döner de cildini giyer. İşte bunlar misâllerdir.”⁹⁵⁷

67- Onların bir sınıfı da bu ümmet arasında nifak diye bir şeyin olmadığını iddia eder.

68- Huzeife (*radiyallahu anh*)’a nifak sorulmuş, o da “Dil ile söylediğin hâlde söylediğinle amel etmemendir” demiştir.⁹⁵⁸

69- Onların bir sınıfı da imanın ve islâmın tek bir isim olduğunu, imanın derece olarak islâmdan hiçbir üstünlüğünün bulunmadığını iddia eder.⁹⁵⁹

70- İşte Sa’d b. Ebî Vakkâs (*radiyallahu anh*) şöyle demektedir: “Rasulullah bazı kimselere mal verdi fakat onlardan bir adama hiçbir şey

⁹⁵⁷ İbnu’l Mubârek “ez-Zühâ”de (171, İyiliklerin Kötülükleri Silmesi Bâbı) Şehr b. Havşeb kanalıyla Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir.

Bunu ayrıca Ebû Nuaym “el-Hilye”de (6/60) iki isnad ile rivâyet etmiştir. Birinde Şehr kanalıyla Ebû Hureyre’den, diğerinde de Şehr’in sözü olarak rivâyet etmiştir. Lafzı şöyledir: ...o da Şehr b. Havşeb’den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “İsâ (*aleyhisselam*) havâriler ile birlikte oturmaktayken kanatlarına inci ve mercan dizilmiş bir kuş çıkageldi. Bir kuşun güzelliğinden öte bir güzelliğe sahipti. Derken onların elleri arasında gezinmeye başladı. Bunun üzerine İsâ (*aleyhisselam*) ‘Onu bırakın, kaçırmayın, zira o size bir âyet olarak gönderildi’ dedi. Derken cildini çıkardı. Baş kel ve kızıl bir hâlde kaldı. Olabileceği en çirkin hâldeydi. Sonra bir su birikintisine gitti ve onun çamuruna bulandı. Sonra kapkara ve çirkin bir hâlde çıktı. Sonra su akıntısına yöneldi ve orada yıkandı. Sonra cildinin yanına döndü ve onu giydi. Böylece güzelliği ve cemâli ona geri döndü. İsâ (*aleyhisselam*) dedi ki: ‘Şüphesiz bu size bir âyet olarak gönderilmiştir. Bunun durumu müminin durumuna benzer. Mümin günahlara ve hatalara bulaştığı zaman güzelliği ve cemâli kendisinden alınır. Allah’a tevbe ettiği zaman güzelliği ve cemâli kendisine geri döner.’”

Ebû Nuaym dedi ki: “Bu Hammâd’ın Dâvûd’dan rivâyet ettiği hadisın lafzıdır. O bu hadiste Şehr’i aşmamıştır. İbnu’l Mubârek’in lafzı da buna yakındır fakat o bunu Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)’a kadar götürmüştür.”

⁹⁵⁸ Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (478) “İslâmı dile getiren ama onunla amel etmeyen kimse” lafzıyla geçmişti. Mürcie’nin nifak hakkındaki görüşü için mukadimeye bakınız.

⁹⁵⁹ İslâm ile iman arasındaki fark hususunda Ebû Ubeyd’in “el-İmân”ı (15) ve Ahmed’in “el-İmân”ında (78) bazı şeyler söylenmişti.

vermedi. 'Ey Allah'ın Resûlü, falana verdin ama mümin olduğu hâlde falancaya vermedin?' dedim. Bunun üzerine o (sallallahu aleyhi ve sellem) üç defa 'Ya da müslümandır' buyurdu."⁹⁶⁰

71- Ez-Zuhrî şöyle demiştir: "Bundan dolayı biz imanı söz, islâmı ise amel görüyoruz."⁹⁶¹

İşte bunlar Mürcie'nin görüşlerinin derlemesidir.

⁹⁶⁰ Sahih bir hadistir. Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân" kitabında (36) geçmişti.

⁹⁶¹ Sahih bir hadistir. Tahrîci Ahmed'in "el-İmân" kitabında (537) geçmişti.

-DOKUZUNCU KİTAB-

“Mesâilu’l Îmân”

Musannif

**Kâdı Ebû Ya’lâ Muhammed b. el-Huseyn b. el-Ferrâ
(V. 458)**

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini saptıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu, iman kitapları derlemesindeki dokuzuncu kitaptır. Bu kitap, hicrî 458 yılında vefat etmiş olan Kâdî Ebû Ya'lâ Muhammed b. el-Huseyn b. el-Ferrâ el-Hanbelî'nin "Mesâilu'l İmân" kitabıdır. Müellif bu kitapta imanın en önemli meselelerini söz konusu etmiş, her meselenin altında İmam Ahmed (*rahimehullah*)'tan aktarılan söz ve rivâyetleri zikretmiş, sonra bu söz ve rivâyetleri cem' edip yorumlamıştır. Bu kitap bazı özellikleriyle diğer kitaplardan ayrılmaktadır. Şöyle ki:

- Müellif bu kitapta kayıp kitaplardan nakillerde bulunmuştur ki bu kayıp kitaplardan biri İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın "el-Îmân" kitabıdır. Müellif bu kitaptan sık sık nakillerde bulunmuştur. Yine müellif İbn Şâhîn'in "el-Îmân" kitabından, İbnu'n Nakkâş'ın kitabından, el-Hallâl'in kölesinin kayıp bir cüzünden ve başka kitaplardan nakillerde bulunmuştur.

- Müellif söz konusu ettiği iman meselelerini ayrı bablar altında incelemiştir.

- Müellif Mürcie'nin bütün fırkalarını; Fukahâ Mürciesi'ni, Kerrâmiyye'yi, Cehmiyye'yi ve Eş'ariyye'yi söz konusu etmiş, bunların görüşlerini ve delillerini aktarmış, sonra bunlara uzun ve karışık olmaktan uzak bir şekilde muhtasar olarak cevap vermiştir. Bu kitabın son kısmı kayıp durumdadır. Bu kısım imana dair üç meseleyi içermektedir ki müellif bu meseleleri kitabın mukaddimesinde zikretmiş ve cevaplarını vermiştir. Bu meseleler şunlardır:

- Kendisinden iman hâsıl olan kimseye “Ben hakîkî müminim” demesi câiz olur mu?

- Mümin daha sonra kâfir olacak olsa bile mümin olduğu esnâda hakîkî mümin olur mu? İman üzere olduğu zamanda mükelleften sâdır olan imana ve sâlih amellere karşılık mükâfatlandırılır mı? İman üzere vefat etmese ve amelini imanla noktalayamasa da bu söz konusu olur mu? Yoksa olmaz mı?

- İman yaratılmış mıdır, yaratılmamış mıdır?

Ben bu meseleleri itimad ettiğim aslî nüshada bulamadım. Allah'tan bu kitabın kalanıyla Ehli Sünnet'i faydalandırmasını, bunu onlardan ayrılıp onların yolundan başkasına uyan Mürcie'ye ve diğer fırkalara karşı bir reddiye kılmasını niyaz ediyorum. Allah'ın salâtı ve selâmı Muhammed'in, onun âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Musannifin Tercemesi

İsmi Muhammed b. el-Huseyn b. Muhammed b. Halef b. Ahmed b. el-Ferrâ el-Bağdâdî'dir. Künyesi Ebû Ya'lâ'dır. Kâdı olarak meşhûrdur. Hicrî üç yüz seksen yılında dünyaya gelmiştir.

İlmi Konumu:

İbn Kesîr “el-Bidâye ve'n Nihâye”de (12/102) şöyle demiştir: “Hanbelîler'in şeyhi ve onların fer'î meselelerdeki mezhebinin sistemleştiricisi.”

Zehebî “Siyeru A'lâmi'n Nubelâ”da (18/90) şöyle demiştir: “Fetva vermiş ve ders okutmuştur. Mezhep âlimleri onun dizinin dibinde yetişmiştir. Fıkıhta imamlık ona dayanır. Zamanında Irak'ın âlimi idi.”

Hocaları:

Hocaları arasında en öne çıkan kimse hicrî dört yüz üç yılında vefat etmiş olan el-Hasen b. Hâmid b. Alî el-Bağdâdî'dir ki o zamanında Hanbelîler'in şeyhi idi. Yaklaşık on yıl onun yanında bulundu.

Talebeleri:

1- el-Hatîb el-Bağdâdî Ahmed b. Alî b. Sâbit

2- Ebu'l Vefâ Alî b. Akîl el-Bağdâdî

3- Kâdı Muhammed b. Muhammed b. Ebî Ya'lâ

İlmî Eserleri:

1- İbtâlu't Te'vîlât

2- el-Ahkâmu's Sultâniyye

3- el-Emru bi'l Ma'rûfî ve'n Nehyi ani'l Mûnker

4- el-Hilâfu'l Kebîr

5- er-Rivâyeteyni ve'l Vecheyne

6- Şerhu'l Hirakî

7- el-Udde fî Usûli'l Fıkh

8- Muhtasaru'l Mu'temed

9- Mesâilu'l İmân

Onun bunların haricinde birçok kitabı vardır.

Akîdesi:

Kâdı Ebû Ya'lâ Küllâbiyye ve Eş'ariyye gibi fırkalara mensup olan kelâmcıların tesirinde kalmış, "Muhtasaru'l Mu'temedi fî Usûli'd Dîn" isimli kitabını onların metodunu takip ederek kaleme almıştır. Onun "İbtâlu't Te'vîlât" kitabına gelince o bu kitabında isnâdıyla zikrettiği hadisleri ve eserleri delil getirme hususunda Ehli Hadis'in metodunu takip etmiştir. Sıfatlara gelince o sıfatlar hususunda tafvîz ehlinin yolunu izlemiştir ki İbn Teymiyye tafvîz hakkında "O bidat ve ilhad ehlinin en şerli mezheplerindendir; bu mezhebin aslı sıfatın hakîkati ve manası haricinde mücerred olarak lafzın isbât edilmesine dayanmaktadır" demektedir. Nitekim bunu "el-İhticâcu bi'l Âsâri's Selefiyye alâ İsbâti's Sıfâti'l İlâhiyye" kitabında beyan etmişim.

Yine İbn Teymiyye "Der'u't Teârud"da (7/34-35) Cehmiyye ve Mutezile gibi sıfatları nefyeden fırkaların imamlarının tesirinde kalan kimselerden söz ederken şunları söylemiştir: "Üçüncü bir sınıf daha vardır ki

onlar hadisleri ve eserleri işitmişler, selefın mezhebine saygı duymuşlar fakat diğerk prensiplerinin bazıları hususunda cehmî kelimacılar ile aynı çizgiyi paylaşmışlardır. Onlar Kur'ân, hadis ve eserler hususunda sünnet ve hadis imamları kadar uzman değillerdi. Hadislerin ve eserlerin sahihini zayıfından ayırma ve onların manalarını anlama hususunda da onlar gibi değillerdi. Bundan dolayı sıfatları nefyeden Cehmîyye'nin bazı aklı prensiplerinin doğru olduğunu sanmışlardı. Sonra bu prensipler arasındaki çelişkileri gördüler. İşte... Kâdı Ebû Ya'lâ'nın, İbn Akıl'in ve benzerlerinin durumu budur. Bu yüzden onlardan bazıları Kâdı Ebû Ya'lâ'nın ve bu konuda kendisiyle aynı çizgide olan kimselerin yaptığı gibi sıfatların manalarını tafvîz eder ve sonra 'Bunlar zâhirleri üzere anlaşılır' der."

Vefâtı:

Kâdı Ebû Ya'lâ hicrî dört yüz elli sekiz yılında vefat etmiştir.

Tercemenin Kaynakları:

Müellifin tercemesi için "Tabakâtu'l Hanâbile"ye (2/361), "Târîhu Bağdâd"a (2/354), "el-Menhecû'l Ahmed"e (2/128-142) ve "Siyeru A'lâmî'n Nubelâ"ya (18/89) bakınız.

El Yazması Hakkında:

Bu kitabın sadece bir nüshasını bulabildim ki bu nüsha Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu nüshaya Şeyh Hammâd el-Ensâr Kütüphanesi üzerinden ulaştım.

El yazmasının ilk levhasında şunlar yazmaktadır: "Kitâbu'l İmân'ın İlk Cüzü, Büyük Şeyh Ebû Ya'lâ Muhammed b. el-Huseyn b. Muhammed el-Ferrâ el-Bağdâdî'nin Tasnîfi"

El yazmasının varaklarının sayısı otuz dört levhadan ibârettir. Her levhada yaklaşık on dokuz satır vardır. Nüsha güzel bir yazıyla yazılmış okunaklı bir nüshadır. Sonu kayıp durumdadır.

Kitabı daha önce Dr. Suûd el-Halef ilmî bir risâle gibi tahkîk etmiştir. Kitabın tahrîcini yaparken ondan istifâde ettim.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hamd Allah'a mahsustur. Ancak O'ndan yardım isteriz. O'nun salavâtı nebîsi Muhammed'in ve âlinin üzerine olsun. Onu şereflendirsın ve saygın kılsın.

Allah sizi güzelce muvaffak eylesin, bana Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel rahmetullahi aleyh'in şu meselelerdeki mezhebini sordunuz:

1- İmanın hakîkati nedir?

2- Şeriat imanı lügat manasından başka bir manaya çekmiş midir?

3- Millî (İslâm dinine mensup olan) fâsık mümin olarak isimlendirilir mi?

4- İmanın artması ve azalması mümkün müdür, mümkün değil midir?

5- Mükelleflerin tamamının imanı birbiriyle eşit midir?

6- İman ve islâm tek bir manayı mı yoksa iki farklı manayı mı ifâde eden isimlerdir?

7- Kendisinden iman hâsıl olan kimseye "Ben hakîkî müminim", "Ben Allah katında müminim" demesi ya da kendisinin nezdinde mümin olduğunu söylemesi câiz olur mu, olmaz mı? Yahut o "Ben müminim inşâallah" diyebilir mi, diyemez mi?

8- Mümin daha sonra kâfir olacak olsa bile mümin olduğu esnâda hakîkî mümin olur mu? İman üzere olduğu zamanda mükelleften sâdır olan imana ve sâlih amellere karşılık mükâfatlandırılır mı? İman üzere vefat etmese ve amelini imanla noktalayamasa da bu söz konusu olur mu? Yoksa olmaz mı?

9- İman yaratılmış mıdır, yaratılmamış mıdır?

Bu fasıllardan her biri hakkında konuşulacaktır. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Birinci Fasıl

1- İmanın hakîkati lügatte ve vaz' edilîş itibâriyle kalbin tasdik edilen şeyi bilmeyi içeren tasdikidir. Ebû Abdullah İbn Batta "el-İbânetu's Sağîr" kitabında şöyle demiştir: "İman bir isimdir ve manası tasdiktir. Allah Teâlâ '*Biz doğru söyleyenler olsak da sen bize iman edecek değilsin*' (Yûsuf, 17) buyurmuştur. Yani bizi tasdik edecek değilsin."⁹⁶²

2- İmanın Şeriat'taki tanımına gelince o bâtinî ve zâhirî taatlerin tamamıdır. Bâtinî taatler kalbin amelleridir. Bu kalbin tasdikidir. Zâhirî taatler ise bedenîn vâcip ve mendub olan fiilleridir. Ahmed birçok yerde bunu ifâde etmiştir. Ebu'l Hâris'ten gelen bir rivâyette "Sünnet 'İman söz ve ameldir, artar ve azalır' demendir" demiştir. Yine o Muhammed b. Mûsâ'nın rivâyetinde şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir. Artar ve azalır. Güzel ameller işlersen artar, kusurlu davranırsan azalır. Amelsiz iman olmaz."

Yine o el-Merrûzî'nin rivâyetinde şöyle demiştir: "Allah Teâlâ '*Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir*' (Tevbe, 11) buyurmuştur. Yine Allah subhânehü '*Namazı kılın ve zekâtı verin*' (Bakara, 43) buyurmuştur. İşte bunlar imandandır. Demek ki iman söz ve ameldir. Ziyâde ameldedir. Eksilme ise zinadadır. Kişi zina ettiği ve hırsızlık yaptığı zaman (imanı eksilir)."

Yine o Ebû Bekr el-Merrûzî'nin ve Muhammed b. Hâtim el-Mervezî'nin rivâyet ettiği Ebû Abdurrahîm Muhammed b. Ahmed b. el-Cerrâh el-Cûzcânî'ye yazdığı mektupta şöyle demiştir: "İmanın ikrardan ibâret

⁹⁶² el-İbânetu's Suğrâ, 249. İbn Batta (*rahimehullah*) bunun öncesinde iman hakkında şöyle demiştir: "Allah (*azze ve celle*)'ye iman ki bunun manası O'nun resûllerin kendisinin katından getirdiği ve kitaplarda nâzil olan şeyler içerisindeki; söylediği, emrettiği, farz kıldığı ve yasakladığı her bir şeyi tasdik etmektir... Bunu tasdik; dille söyleyerek, kalple doğrulayarak ve uzuvlarla amel ederek olur."

Görüldüğü üzere Ehli Sünnet'in nezdinde iman bütün fırkalarıyla birlikte Mürcie gibi bidat ehlinin savunduğu gibi tasdikten ibâret değildir. İbnu'l Kayyım'ın "es-Salât"ta (s. 71) dediği gibi: "İman daha önce açıklandığı üzere tasdikten ibâret değildir. O taati ve boyun eğmeyi gerektiren bir tasdiktir." Bu meseleden mukaddime söz etmişim. Daha fazla açıklama istiyorsan oraya bak.

olduğunu söyleyen kimse marifet/bilmek hakkında ne demektedir? Kişinin marifet ile birlikte ikrarda bulunması gerekir mi? Bildiğini tasdik etmesi gerekir mi? Kişinin ikrar ile birlikte marifete ihtiyacı olduğunu söylerse imanın iki şeyden ibâret olduğunu söylemiş olur. Kişinin ikrar etmesi ve bunun yanında bildiği şeyi tasdik etmesi gerektiğini söylerse iman üç şeyden meydana gelmiş olur. Bunu inkâr eder ve 'Kişinin bilmesi ve tasdik etmesi gerekmez' derse büyük bir söz söylemiş olur. Ben herhangi bir kimsenin marifet ve tasdiki(n gerekliliğini) inkâr edeceğini sanmıyorum. Bunların yanında amel de vardır. Abdulkays Heyeti Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e imanı sormuştu da Rasullullah şöyle buyurmuştu: 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan'ı oruçlamak ve ganîmetten beşte biri vermeniz...' Böylece bunların tamamının imandan olduğunu söylemişti. Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Hayâ imandandır' buyurmuştur. Yine o 'Müminler arasında en kâmil imana sahip kimse onların en güzel ahlaka sahip olanıdır' buyurmuştur. Yine o 'Bezâzet imandandır' buyurmuştur. Yine o şöyle buyurmuştur: 'İman yetmiş küsur babdır. En aşağısı eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak, en yükseği ise Lâ ilâhe illallah demektir.'⁹⁶³ Bunların yanında zikredilecek çok şey vardır."

İmam Ahmed sonra uzun uzun konuşmuştur.⁹⁶⁴ Ahmed'in sözünden anlaşılan budur. İman şer'î manada vacip olsun mendup olsun bâtını ve zâhirî taatlerin tamamıdır. Bu aynı zamanda Mutezile'nin çoğunluğunun görüşüdür.

3- Onlardan Ebû Hâşim ve el-Cubbâi "Bu, nâfilelerin haricinde vaciplerle sınırlıdır" demiştir.

4- İbn Kuteybe "Ğarîbu'l Hadîs"te "Mü'min de onun sıfatlarından" demiş ve sözü şuraya getirmiştir: "Kulun Allah'a imanı; O'nu sözüyle, inancıyla ve ameliyle tasdik etmesidir. Allah namazı da iman olarak

⁹⁶³ Bu hadislerin tamamı sahihtir. Tahrîci Ahmed'in "el-İmân" kitabında (32, 38, 39, 41, 51) geçmişti.

⁹⁶⁴ Hallâl "es-Sünne"de (1084) rivâyet etmiştir.

isimlendirmiş, *'Allah imanınızı zâyi edecek değildir' (Bakara, 143)* buyurmuştur. Yani Beyt-i Makdis'e doğru kıldığınız namazlarınızı."

5- Eş'ariyye "İman hem lügatte hem de Şeriat'te tasdikdir" demiş, fiillerin ve amellerin imanın kendisinden değil şeriatlerinden olduğunu söylemiştir.

6- Mürcie ve Kerrâmiyye şöyle demiştir: "İman dil ile tasdikten ibârettir. Dil ile tasdik kalbin inancı olmadan şehâdeteyni ikrar etmektir." Bu fiillerin imanın kendisinden de şeriatlerinden de olmamasını, kişinin şehâdeteyni telaffuz ettiği zaman hiçbir fiil işlemese bile kâmil imana sahip bir mümin olmasını gerektirir.

7- Cehmiyye ise "İman Allah'ı bilmekten ibârettir" demiştir.

8- Taatlerin iman olduğunun delilleri: Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, ayetleri kendilerine okunduğu zaman bu onların imanını arttırır ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Onlar ki namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infâk ederler. İşte onlar hakîkî müminlerdir."* (Enfâl, 2-4)

Görüldüğü üzere O yukarıda geçenlerin tamamının müminin mümin olması için gerekli hususlar olduğunu beyân etmiştir. Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında huşû içerisindeyler"* (Müminûn, 1-2)

Yine O *"Allah imanınızı zâyi edecek değildir" (Bakara, 143)* buyurmuştur. O burada onların Beyt-i Makdis'e yönelerek kıldıkları namazları kastetmiştir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velîleridirler. Mârufu emreder, münkerden sakındırır, namazı kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederler. İşte Allah onlara rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir."* (Tevbe, 71)

Bu, yukarıdakilerin tamamının müminin mümin olması için gerekli hususlar olduğunu göstermektedir.

9- Denirse ki: “O namazı, zekâtı ve mârufu emretmeyi imanın şeriatlerinden yani yapılması vâcib olan hükümlerinden olmak üzere zikretmiştir. İmanın kendisinden olmak üzere zikretmemiştir. Yahut biz bunu Allah'ın bunları mecâzen iman olarak isimlendirdiğini söyleyerek yorumlarız. Yahut bunların imandan olmasını imana delâlet eden hususlar olmalarıyla yorumlarız. Çünkü bunlar kişinin tasdikine delil kılınır.”

Şöyle denir: Bunların imanın şeriatlerinden olduğunu söylemene gelince eğer bununla bunların imanın vaciplerinden olduğunu kastediyorsan bu bizim bunların imandan olduğunu, kişinin imanının bunlar bulunduğu takdirde kemâle ereceğini, bunların yokluğu durumunda eksileceğini söylememizle aynı manaya gelir. Böylece aramızdaki ihtilâf ibâredeki bir ihtilâftan ibâret olur.

Bir şeyin şeriatlerinin o şeyin kendisinden olması da bunu beyân etmektedir. Bundan dolayı “Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in şeriatı” ve “Mûsâ (*aleyhisselam*)’ın şeriatı” denir. Bu onların emirlerinin ve yasaklarının tamamını ifâde eder.

“Bunu bunların imana delâlet eden hususlar olmasıyla yorumlarız” şeklindeki sözlerine gelince bu da doğru olamaz. Çünkü bu fiiller kâfirde de bulunabilir ve bu onun mümin olduğuna delâlet etmez.

Bunun mecaza hamledilmesine gelince Allah Teâlâ’nın kelâmında asıl olan hakîkattir. Mecâz için bir delil gerekir. Bundan dolayı O bazı yerlerde “İşte onlar hakîkî müminlerdir” (*Enfâl, 4*) buyurmuştur. Böylece bu hususların iman olduğunu te’kîd etmiştir. Sahih isnadlarla rivâyet edilmiş hadisler de bunu desteklemektedir:

Ahmed “Kitâbu’l İmân”da isnâdıyla en-Nu’mân b. Murre’den rivâyet ettiğine göre bir adam Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in yanında hayayı söz konusu etmiş, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz imanın şübeleri vardır. Hayâ da imandan bir şübedir.”⁹⁶⁵

Yine Ahmed isnâdıyla İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)’dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Abdulkays heyeti Rasulullah (*sallallahu aleyhi*

⁹⁶⁵ Ahmed, el-İmân, 24

ve sellem)'e geldiği zaman Rasulullah onlara Allah'a iman etmelerini emretti. 'Allah'a iman nedir, bilir misiniz?' diye sordu. 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: 'Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan'ı oruçlamak ve ganîmetten beşte biri vermeniz.'⁹⁶⁶

Yine Ahmed'in rivâyet ettiğine göre Ebû Zerr (*radiyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e imanı sormuş, Rasulullah da ona "Yüzle-rinizi doğu veya batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir" (*Bakara, 177*) âyetini sonuna kadar okumuştur.⁹⁶⁷

Yine Ahmed Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"İman doksan dokuz şûbedir. Bunların en büyüğü Lâ ilâhe illallâh demek, en aşağısı da eziyet veren şeyi insanların yolundan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."⁹⁶⁸

Yine Ahmed isnâdıyla Ebû Umâme (*radiyallahu anh*)'tan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Bezâzet imandandır" buyurduğunu rivâyet etmiştir.⁹⁶⁹

Yine Ahmed isnâdıyla el-Hasen kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun "Hayâ imandandır, iman da cennettedir" buyurduğunu rivâyet etmiştir.⁹⁷⁰

Yine Ahmed isnâdıyla Ebû Mâlik el-Eş'arî (*radiyallahu anh*)'tan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Temizlik imanın yarısıdır" buyurmakta olduğunu rivâyet etmiştir. Ayrıca o "(Temizlik) imanın nısfıdır" lafzını da rivâyet etmiştir.⁹⁷¹

⁹⁶⁶ Ahmed, el-İmân, 32

⁹⁶⁷ Ahmed, el-İmân, 35

⁹⁶⁸ Ahmed, el-İmân, 36

⁹⁶⁹ Ahmed, el-İmân, 39

⁹⁷⁰ Ahmed, el-İmân, 516

⁹⁷¹ Ahmed, el-İmân; 349, 430, 431

Yine Ahmed isnâdıyla Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Nefsim elinde olana yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey bildireyim mi: Aranızda selâmı yayın.”⁹⁷²

Yine Ahmed isnâdıyla Sehl b. Muâz b. Enes el-Cuhenî kanalıyla babasından Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “Kim Allah için verir, Allah için esirger, Allah için sever, Allah için buğzeder ve Allah için evlendirirse imanını kemâle erdirmiş olur.”⁹⁷³

Yine Ahmed isnâdıyla Enes (*radıyallahu anh*)'tan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in “Emâneti olmayanın dini yoktur” buyurduğunu rivâyet etmiştir.⁹⁷⁴ Ebû Ubeyd “Kitâbu'l İmân”da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şunları söylediğini aktarmıştır:

“Kıskançlık imandandır.”

“Vefâ imandandır.”

“Müminler arasında en kâmil imana sahip kimse onların en güzel ahlaka sahip olanıdır.”

“Kişi şakasında yalanı ve haklı olsa bile tartışmayı bırakmadığı sürece tam olarak iman etmiş olmaz.”

Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e vesvese sorulmuş, o da “Bu sarîh imandır” buyurmuştur.⁹⁷⁵

Ebû Abdullah İbn Batta “el-İbânetu'l Kebîr”de isnâdıyla Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İman altmış küsur ya da yetmiş kü-

⁹⁷² Ahmed, el-İmân, 69

⁹⁷³ Ahmed, el-İmân, 455

⁹⁷⁴ Ahmed, el-İmân, 460

⁹⁷⁵ Ebû Ubeyd, el-İmân; 28, 30, 33, 34, 37

sur cüzdür. Bunların en üstünü Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en aşağısı da eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir.”

Başka bir lafız şöyledir: “İman yetmiş küsur babdır. En aşağısı eziyet veren şeyi yoldan kaldırmak, en yükseği ise Lâ ilâhe illallah demektir.”⁹⁷⁶

Bu haberlerin tamamı doğru olduğunu zikrettiğimiz şeyi yani taatlerin iman olduğunu desteklemektedir. Çünkü Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yukarıda geçenlerin tamamının iman olduğuna işârette bulunmuştur.

Yine Ebû Abdullah b. Batta şunu rivâyet etmiştir: Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd en-Neysâbûrî tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Harb tahdis etti, dedi ki: Bize Abdusselâm⁹⁷⁷ b. Sâlih el-Horasânî tahdis etti, dedi ki: Bana Alî b. Mûsâ er-Rızâ tahdis etti. Onun babasından, onun Ca'fer b. Muhammed'den, onun babasından, onun Alî b. el-Huseyn'den, onun babasından, onun Alî b. Ebî Tâlib kerramallâhu vec-heh'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Allah'a iman kalp ile kesin bir inanç, dil ile ikrar ve uzuvlar ile ameldir.”⁹⁷⁸

Bu oğulların babalarından naklettiği bir hadistir. Eski bir cüzde şunu gördüm: Ahmed dedi ki: “Bu isnâd deliye okunsa akli yerine gelir.”⁹⁷⁹

Müstakil bir cüzde Ebû Bekr Abdulazîz'in el yazısıyla isnâdı ile Câbir b. Abdullah (*radıyallahu anhuma*)'dan onun şöyle dediğinin rivâyet edildiğini gördüm: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Üç şey var ki ne onlar bendendir ne de ben onlardanım: Alî b. Ebî Tâlib'e

⁹⁷⁶ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (884) rivâyet etmiştir.

⁹⁷⁷ Aslında “Abduşşekûr” olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

⁹⁷⁸ İbn Batta “el-İbânetu'l Kubrâ”da (1185) rivâyet etmiştir. Dârakutnî “Mevzû bir hadistir” demiştir.

⁹⁷⁹ Bu, “er-Reddu ale'l Mubtedia”daki (234) tahkîkimde beyan ettiğim üzere İmam Ahmed (*rahimehullah*)'tan sâbit değildir.

buğzetmek, ehlibeytimi nasbetmek ve 'İman sözdür' diyen kimse(nin yaptığı)."⁹⁸⁰

Bunu Ebû Hafs b. Şâhîn "Kitâbu'l İmân"da bu lafızla isnâdıyla rivâyet etmiştir.

10- Denirse ki: "Bu haberlerin tamamı zikredilen hasletlerin iman nın kendisinden değil şeriatlerinden olduğunu ya da bu hasletlerin imana delâlet eden hasletler olduğunu göstermektedir. Yahut Rasulullah'ın bu hasletleri mecâzî manada iman olarak isimlendirdiğini söyleriz. Ya da bunların imandan oluşunu imana delâlet etmekte olmalarıyla yorumlarız. Çünkü bunlar kişinin tasdikine delil kılınır."

"Bunların cevabını yukarıda vermiştik" denir.

11- Denirse ki: "Rasulullah'ın 'İman yetmiş küsur haslettir' buyruğunu onun iman ile islâmı kastettiğini söyleyerek yorumlarız. Yani Rasulullah islâmdan iman olarak söz etmiştir ve bunların biri diğerinden ayrıdır. Görmez misin ki Allah Teâlâ '*Bedevîler iman ettik dediler; de ki, iman etmediniz fakat islâm olduk deyin*' (Hucurât, 14) buyurmuştur? Cibrîl hadisinde de 'İman nedir?' ve 'İslâm nedir?' soruları (ayrı ayrı) geçmektedir. İşte biz de haberi, beraberinde kalbin inancının hâsıl olmadığı islâm hakkında yorumlarız. Rasulullah'ın '*yetmiş küsur haslet*' buyruğunun Allah'ı, O'nun ezeli sıfatlarını, hakkında neyin câiz olduğunu bilmek; resûlünün nübüvvetini ikrar etmek ve onu bilmek gibi hususlarda verdiği haberleri tasdik etmek ile ilgili olması da muhtemeldir. Bütün bunlar yetmiş küsur haslete ulaşır. Diğer taraftan Rasulullah 'En yücesi Lâ ilâhe illallah demektir' buyurmuş olsa da bu hadiste dil ise söylemek geçmemektedir. Bu yüzden biz bu hadisi kalp ile şehâdet ve kalp ile itiraf hakkında yorumlarız."

⁹⁸⁰ Âcurrî "eş-Şerîa"da (1544) rivâyet etmiştir. Isnâdında Kûfeli Abbâd b. Ya'kûb Ebû Useyd er-Ravâcinî vardır. İbn Adiyy "el-Kâmil"de (5/559) şöyle demiştir: "Kûfe ehli arasında bilinen bir kimsedir. Kendisinde bulunan şiilik hususunda aşırıydı. Ehli Beyt'in faziletleri ve başkalarının olumsuz özellikleri hususunda münker hadisler rivâyet etmiştir."

Yine hadisin isnadında bilinmeyen biri vardır.

Şöyle denir: Bu hadisin, beraberinde kalbin inancının hâsıl olmadığı islâm hakkında yorumlanması mümkün değildir. Çünkü böyle bir şey islâm değildir ki! Zira islâm tasdik bulunmadığı sürece hâsıl olmaz. Allah'ın “*Bedevîler iman ettik dediler; de ki, iman etmediniz fakat islâm olduk deyin*” buyruğuna gelince bu “Malımızın güvende olması için teslim olduk” manasına gelmektedir. Burada kastedilen islâm değildir. Bu âyetin Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Ğifâr ve Eşca' kabîleleri hakkında nâzil olması da bunu desteklemektedir. Onların konakları Mekke ile Medîne arasında idi. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in seriyyelerinden biri kendilerine uğradığında canlarını ve mallarını korumak için “İman ettik!” diyorlardı. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) (Mekke'den) Medîne'ye yürüdüğünde onlara uğradı ve onlardan kendisiyle birlikte gazâyâ çıkmalarını istedi. Fakat onlar onunla yürümediler. Bunun üzerine onlar hakkında bu âyet nâzil oldu.⁹⁸¹

İslâmın Şeriat'te şehâdeteyn anlamına geldiğinden dolayı bir kimse “Ben müslüman olmayacağım” diye yemin etse sonra da şehâdeteyni dile getirse yeminini bozmuş olur. İslâm bu manayı ifâde ettiğine göre haberi bu şekilde yorumlamak doğru olmaz.

İtirazcının “Ben bu hadisi dil ile söz ve beden ile fiil olmayan, sadece tasdikten ibâret olan iman hakkında yorumluyorum” şeklindeki söz de doğru olamaz. Çünkü Rasulullah “*En yücesi Lâ ilâhe illallah demektir*” buyurmuştur. Şehâdeteyn emrinin mutlak olması Şeriat'te onu dil ile söylemek manasını içerir. Bundan dolayı Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “Lâ ilâhe illallah demelerine kadar insanlarla savaşmakla emrolundum” buyurmuştur.⁹⁸² Yine o “Müşrik düşmanlarınızla karşılaştığınız zaman onları Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmeye çağırın” buyur-

⁹⁸¹ Beğavî bu rivâyetin benzerini “Tefsîr”inde (4/268) zikretmiş, şöyle demiştir: “Süddî dedi ki: Bu âyet Allah'ın Fetih Sûresi'nde söz konusu ettiği bedevîler hakkında nâzil oldu. Bunlar Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Eşca' ve Ğifâr kabîlelerine mensup bedevîlerdi. Canlarını ve mallarını koruma altına almak için ‘İman ettik’ diyorlardı. Hudeybiye'ye gazaya çıkmaları istendiğinde ise geri kaldılar. Allah (*azze ve celle*) de onlar hakkında bu âyeti indirdi.”

⁹⁸² Ahmed, el-Îmân, 12

muştur.⁹⁸³ Onun bunlara benzer başka buyrukları da vardır ki hepsi şehâdeteyni dille söylemek manasını içermektedir. İşte burada da bu manayı içermektedir. Tasdik kısımlara ayrılmayacağına göre haber çeşitli sözleri ve fiilleri kapsamaktadır.

12- Denirse ki: “Bu haberlerdeki sayıların farklılık arz etmesi haberlerin birbirleriyle çelişki içerisinde olduklarını göstermektedir.”

Şöyle denir: Ebû Ubeyd bunun cevabını “Kitâbu'l İmân”da vermiş, şöyle demiştir: “İmandan olan farzlar ayrı ayrı nâzil oluyordu. Farzlardan biri nâzil olduğunda Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onu imanın içine katıp imandan sayıyordu. Öyle ki sonunda bu cüzlerin sayısı yetmiş geçti. Hadisteki hasletlerin sayısı daha fazla olsa da bu hadis kendisinden önceki hadislerle muhalif değildir. Önceki hadislerde zikredilenler temeller ve asıllardır. Bu hadiste zikredilenler ise temellerin hâricinde imanın şubelerinin içerisine eklenmiş dallardır. Allah en doğrusunu bilir ya bize göre bu söz Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’ın kendisi ile imanı vasfettiği son sözdür. Çünkü zikredilen en büyük sayı bu hadistedir. İmanın hasletleri ancak bu hasletlerle kemâle ulaşır. Allah Teâlâ’nın şu buyruğu bunu doğrulamaktadır: ‘Bugün dininizi sizin için kemâle erdirdim, sizin üzerinizdeki nimetimi tamamladım...’ (Mâide, 3)

Târik b. Şihâb’ın rivayet ettiğine göre yahudiler Ömer b. Hattâb (*radiyallahu anh*)’a ‘Siz bir ayet okuyorsunuz ki o ayet bize nâzil olsaydı onun nâzil olduğu günü bayram edinirdik’ deyip bu ayeti zikrettiler. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Ben bu ayetin nerede indirildiğini ve hangi gün indirildiğini biliyorum. Bu ayet Arefe günü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Arefe’de vakfedeyken indirildi.’⁹⁸⁴

13- Denirse ki: “Bu yetmiş yedi haslet nedir? Bunları zikretmeniz gerekir ki bilinsinler ve mükellef kimse imanını kemâle erdirmek için bunları elde etmeye çalışsın.”

⁹⁸³ Ebû Ya’lâ “Müsned”inde (1413) Ebû Mûsâ el-Eş’arî (*radiyallahu anh*)’tan rivayet etmiştir.

⁹⁸⁴ Ebû Ubeyd, el-İmân, 18-22

Ona şöyle denir: Ebû Ubeyd buna şu cevabı vermiştir: “Bunların isimleri bize toplu hâlde zikredilmedi ki biz de isimlerini o şekilde zikre-
delim. Fakat bunlar her ne kadar bize tek bir hadiste zikredilmemiş olsa
da bunların Allah’a itaat ve O’na karşı takva kapsamında olduğunu her-
kes bilir. Hadisleri incelediğin takdirde bu hasletleri hadisler içerisinde
dağılmış bir hâlde bulabilirsin.”⁹⁸⁵

14- Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Şâhîn müstakil bir cüzde Rasulul-
lah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in saydığı iman hasletlerinin isimlerini zik-
retmiştir. Bunların tamamını kendisinde bulunduran imanın hasletleri-
nin tamamını güzelce kendisinde bulundurmuş olur (demiştir). Sonra
bunları isnadları ile açmış, şöyle demiştir:

- 1- İmanın şûbelerinin ilki Lâ ilâhe illallah demektir. (Sonra:)
- 2- Muhammedun Rasûlullah (demek)
- 3- Namaz kılmak
- 4- Zekât vermek
- 5- Temizlik (abdest, gusûl)
- 6- Sabır
- 7- Şükür
- 8- Allah (*azze ve celle*) için sevmek
- 9- Allah (*azze ve celle*) için buğzetmek
- 10- Allah’a,
- 11- Meleklerine,
- 12- Kitaplarına,
- 13- Resûllerine,
- 14- Ölüme,
- 15- Ölümden sonra dirilmeye iman etmek

⁹⁸⁵ Ebû Ubeyd, el-Îmân, 25

16- Kişinin hayrıyla, şerriyle, tatlısıyla ve acısıyla kaderin tamamına iman etmesi

17- Başına gelen şeyin seni ıskalayacak olmadığını, sana isâbet etmeyen şeyin de başına gelecek olmadığını bilmen

18- Sabır

19- Müsâmaha

20- Her sözde istisnâ

21- Kişiyi bâtıla sürüklemeyen öfke

22- Kişiyi hakkın dışına çıkarmayan rızâ

23- Kişinin gücü yettiği hâlde kendisinin olmayan şeye meyletmemesi

24- Nerede olursa olsun Allah (*azze ve celle*)'nin kendisiyle beraber olduğunu bilmesi

25- Cimrilikten uzak olmak

26- Kişinin dilini tutması

27- Allah'ın ve Resûlü'nün kişiye onların haricinde her şeyden daha sevimli olması

28- Kişinin bir kulu ancak Allah (*azze ve celle*) için sevmesi

29- Allah kendisini ondan kurtardıktan sonra küfre dönmekten ateşe atılmaktan çekindiği gibi çekinmesi

30- Allah için sevmesi

31- Allah için vermesi

32- Allah için esirgemesi

33- Ülfet duyması ve kendisine ülfet duyulması

34- İslâmı, imanı ve hayır amellerini; açın yiyeceği, susuzun içeceği sevdiği gibi sevmesi

35- İslâmın amellerinin onda görünür olması, imanın amellerinin kalbinde bulunması

36- Güzel ahlakla mevsûf olması

37- Her türlü mal, eşyâ ve emânet hususunda güvenilir olması

38- Kendisi için istediğini müslüman kardeşi için de istemesi

39- Takvâ elbisesini giymiş olması

40- Hayâ

41- İffet

42- Kişinin zina etmemesi

43- Şarap içmemesi

44- Hırsızlık yapmaması

45- Cana kıymaması

46- Bir malı aşırması

47- Allah (*azze ve celle*)'den ve Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen her şeye kesin olarak inanmak ve bunları tasdik etmek

48- İnsanların eziyetlerine sabrederek onların arasına karışması

49- Düşmandan bir vesvese işittiği zaman gökten düştükten sonra kuşların kendisini kapışmasının kendisine onu söylemekten daha sevimli olması

50- Kendisindeki imanın; dili ile ikrar, kalbi ile marifet ve uzuvlarıyla amel olması

51- Mescidlere gitmeyi alışkanlık hâline getirmesi

52- Maddî imkânsızlık içindeyken infakta bulunması

53- Kendisi aleyhinde olsa bile insaflı davranması

54- Bütün insanlara selâm vermesi

55- Güzel ahlak sahibi olması

56- Öfkesini dindirmemesi

57- İnsanlar arasında ehline karşı en yumuşak kimse olması

58- Kendisinden konuşmayı beceremeyen biri olarak söz ettirecek derecede tartışmayı terk etmesi

59- Müminleri sevmesi

60- Bütün müminlere karşı merhametli olması

61- Bütün müminlere, bir kısmı diğer kısmını destekleyen bina gibi yardımcı olması

62- Bütün işleri hususunda kendisinden ahmak olarak söz ettirecek derecede yumuşak olması

63- Dünyada bazen eğrilen bazen doğrulan bir başak gibi olması

64- Sabaha çıktığı zaman akşamı edeceğini, akşamı ettiği zaman sabaha çıkacağını düşünmeyecek derecede emelini kısa tutması, bir adım attığı zaman diğerini atmayacağını düşünmesi

65- Kıyâmet hakkındaki vaadleri, cennet ehlini ve cehennem ehlini onların yanındaymışçasına görmesi

66- Nefsinin dünyayı terk etmesi

67- Gündüzünü susuz geçirmesi

68- Gecesini uykusuz geçirmesi

69- Belâya sabretmesi

70- Bolluk zamanında şükretmesi

71- Kazâya razı olması

72- Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbını, Muhâcirler'in ve Ensâr'ın tamamını sevmesi

73- Yalandan uzak durması

74- Mümin kardeşinle karşılaştığın zaman bir elin diğerini yıkaadığı gibi günahlarınızın yıkanacağını bilmen

75- Kişinin Araplar'ı sevmesi

Bu da sonuncusudur. Bu fiillerin tamamının kendisinde bulunduğu kimsenin kâmil imana sahip olmakla övülmesi ve imanın kemâli kapsamına imandan olmayan bir şeyin girmesinin mümkün olmaması bunu desteklemektedir. Çünkü bir şey kendisine dâhil olmayan bir şey ile kemâle ermez. Dolayısıyla iman dille ya da kalple tasdikten ibâret olsaydı yahut marifet ile birlikte tasdikten ibâret olsaydı sadece bunu yerine getiren veya vacipleri aksatıp yasakları işleyen kimsenin kâmil imana sahip olmakla övülmesi gerekirdi. Bunun imkânsızlığı imanın bütün bunları kapsadığını ortaya koymaktadır. Bu kendisine dayanılacak bir delildir.

Bazıları büyüklük taslayıp bu kimseyi mümin olarak vasfedip bundan dolayı onu övdüğünü söyleyecek olursa şüphesiz bu büyüklenmekten ve boş sözden başka bir şey olmaz. Çünkü bunu hiç kimse söylememiştir. Zira onlar da büyük günah işleyenleri ve farzları terk edenleri övmeyiz. Kim bunu reddederse icma karşısında büyüklenmiş olur.

15- Denirse ki: "Terki küçük günah olan bir taatin de iman olduğunu söylemeniz sizi çelişkiye sokar. Çünkü o taatin yokluğu durumunda da kişi kâmil mümin olarak vasfedilir ve bundan dolayı övülür."

Şöyle denir: Bu konuda sana katılmıyoruz. Bu kimsenin imanı eksiktir. Bizim prensibimize göre bu, kişinin küçük günahlar sebebiyle yerilmeyi hak etmekte olmasına dayanmaktadır. Nitekim nâfilelere karşılık da tıpkı vâciplere karşılık olduğu gibi mükâfat verilir.

16- Denirse ki: "İman bunların tamamını içine alsaydı kişinin küfür hasletlerinden herhangi biri sebebiyle kâfir olduğu gibi bu hasletlerden herhangi biriyle mümin olması gerekirdi."

Şöyle denir: İkisinin arasındaki fark şudur: Kişi övgüyü bu hasletlerin (yani iman hasletlerinin) tamamı kendisinde bulunduğu zaman hak eder. Büyük cezayı ise küfür hasletlerinden herhangi biri kendisinde bulunduğu zaman hak eder. Bundan dolayı küfür hasletlerinden herhangi biri sebebiyle kâfir olur fakat iman hasletlerinden herhangi biri sebebiyle mümin olmaz. Bilakis onun imanı ile mümin, işlediği büyük günah ile fâsık olması mümkündür.

İman etmeye zorlanan kimsenin (dünya ahkâmında) imana girişi-
nin sahih olması da bunu desteklemektedir. Eğer iman kalbe has olsaydı
bu kimsenin imana girişi sahih olmazdı. Çünkü kalbin imanının zorla
sağlanması mümkün değildir. Ancak zâhirî fiiller ve sözler zorla sağlana-
bilir.

Keza iman müminlerin dinidir. Din de taatlerden ibârettir. İşte bu,
özellği bu olan imandır. Allah Teâlâ'nın şu buyruğu da buna delâlet et-
mektedir: *"Onlar ancak dini O'na has kılanlar olarak, hanifler olarak
Allah'a ibâdet etmekle, namazı kılmakla ve zekâtı vermekle emrolun-
muşlardı. İşte dosdoğru din budur."* (Beyyine, 5) Görüldüğü üzere O di-
ni bu sıfatlarla nitelemiştir.

Ahmed rahmetullâhi aleyh el-Merrûzî rivâyetinde buna Allah
Teâlâ'nın *"Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kar-
deşlerinizdir"* (Tevbe, 11) buyruğunu hüccet getirmiştir. Bu iman ve
dinin aynı manaya geldiğini göstermektedir. Çünkü Ahmed bu âyeti
imanın taatlerin ta kendisi olduğuna hüccet getirmiştir.

Âcurrî "eş-Şerîa"da isnâdıyla İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan
onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i
şöyle buyururken işittim:

"Din beş şeydir ki Allah (*azze ve celle*) bunlardan biri olmadan diğ-
erini kabul etmez: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Al-
lah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmek, beş (vakit) namaz, Ramazan Ayı
orucu ve hacc. Allah farizalarının bir kısmını diğerlerinin haricinde kabul
etmez."⁹⁸⁶

⁹⁸⁶ Bunu el-Âcurrî'nin "eş-Şerîa" kitabında bulamadım.

İbn Receb "Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem"de (1/150) şunları söylemiştir: "Osmân b.
Atâ el-Horasânî- babası kanalıyla İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan onun şöyle
dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: 'Din
beş şeydir ki Allah bunlardan birini diğerlerinin haricinde kabul etmez: Allah'tan
başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet et-
mek; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine, cennete ve cehenneme, ölümden
sonra hayâta iman etmek. Bu birincisidir. Beş (vakit) namaz dinin direğidir. Allah
imanı ancak namazla kabul eder. Zekât günahlardan temizlenmedir. Allah imanı ve

17- Muhâlif imanın tasdikten ibâret olduğuna Allah Teâlâ'nın şu buyruğunu hüccet getirmiştir: *"Bedevîler 'iman ettik' dediler. De ki: İman etmediniz fakat 'islâm olduk' deyin. İman henüz kalplerinize girmedi."* (Hucurât, 14)

(Sonra muhâlif şöyle demiştir:) "Görüldüğü üzere Allah Teâlâ zâhiri fiillerin fayda vermediğini, bunların imandan olmadığını, imanın ancak kalpte bulunan şey olduğunu bildirmiştir."

Cevap: Allah zâhirî fiillerin imandan olmasını fiillerin sıhhatinin şartı olan inancın yokluğu durumunda nefyetmiş ve iman ismini mutlak olarak kalpteki şey hakkında kullanmıştır. Her ne kadar itikad imanın tamamı olmasa da biz bu isimlendirmeye karşı çıkmıyoruz ki! Nitekim Allah Teâlâ *"Allah imanınızı zâyi edecek değildir"* (Bakara, 143) buyurmuştur. Yani namazınızı. Görüldüğü üzere O namaz imanının tamamı olmadığı hâlde burada namaza iman ismini vermiştir.

18- Yine muhâlif Allah Teâlâ'nın *"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Resûlü'ne iman ederler, sonra şüpheye düşmezler"* (Hucurât, 15) buyruğunu hüccet getirmiştir. -Yani ikrar ettikleri ve doğruladıkları hususlarda şüphe etmezler, kesin bir şekilde iman ederler-

Cevap: Ayet bizim lehimize hüccettir. Çünkü O âyetin devamında *"mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler, işte onlar sâdiklardır"* buyurmuştur. Böylece canlarıyla ve mallarıyla cihad ettikleri takdirde sâdik olduklarını söylemiştir. Cihad ise bir fiildir. Hâlbuki senin sözüne göre onlar cihad etmeseler de sâdiktır.

namazı ancak zekâtla kabul eder. Kim bunları yapar, sonra Ramazan geldiğinde kasıtlı olarak orucunu terk ederse Allah ondan imanı da namazı da zekâtı da kabul etmez. Kim bunları yapar, sonra hacca imkân bulduğunda haccetmez ya da (kendisi adına) haccedilmesini vasiyet etmezse, ailesinden biri de onun adına haccetmezse Allah ondan bundan önceki dördünü kabul etmez.' Bunu İbn Ebî Hâtim zikretmiş ve şöyle demiştir: 'Babama bunu sordum. "Bu münker bir hadistir, bunun Atâ el-Horasânî'nin sözünden olması muhtemeldir" dedi.' Ben derim ki: Bu Atâ'nın İbn Ömer'in hadisini tefsiri gibi görünmektedir. Atâ Şam âlimlerinin en değerlilerindendir."

19- Diğer taraftan “sonra şüpheye düşmezler” buyruğu taatlerin iman olmasını nefyetmemekte, taatlerin şüphe ile birlikte iman olmasını nefyetmektedir. Çünkü taatlerin iman olması için şüphe olmaması şarttır.

20- Yine muhâlif Allah Teâlâ'nın şu buyruğunu hüccet getirmiştir: *“Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir topluluğun; babaları, oğulları, kardeşleri ve aşiretleri olsa bile Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelenlere sevgi beslediğini göremezsin. İşte (Allah) onların kalplerine imanı yazmıştır.”* (Mücâdile, 22)

Cevap: “Onların kalplerine imanı yazmıştır” buyruğuna gelince biz itikada iman isminin verilmesine karşı çıkmadığımızı daha önce beyân etmiştik.

21- Yine muhâlif Allah Teâlâ'nın şu buyruğunu hüccet getirmiştir: *“Kalbi imanla mutmain olduğu hâlde ikrah altında bırakılan kimse hariç kim imanından sonra Allah'a küfrederse, küfre göğüs açarsa işte onlara Allah'tan bir gazap vardır.”* (Nahl, 106)

Cevap: Bu kalbin tasdikine iman isminin verilmesini gerektirmektedir ki zaten biz Allah Teâlâ'nın namazı iman olarak isimlendirdiği gibi kalbin tasdikini iman olarak isimlendiriyoruz. Biz de âyetin zâhirini söylüyoruz.

22- Yine muhâlif, Allah Teâlâ'nın daha kendilerinden zâhirî ameller sâdır olmamışken onları müminler olarak isimlendirmesini hüccet getirmiştir. (Sonra şunları eklemiştir:) Bu onların önce de müminler olduklarını göstermektedir. Allah Teâlâ *“Ey iman edenler! Oruç sakınursunuz diye sizden öncekilere yazıldığı gibi size de yazıldı.”* (Bakara, 183) buyurmuştur. Yine O *“Ey iman edenler, namaza kalktığınız zaman...”* (Mâide, 6) buyurmuştur. Yine O *“Namaz müminlere belirli vakitlerde farz kılınmıştır”* (Nisâ, 103) buyurmuştur. Görüldüğü üzere O onları abdest almalarından, namaz kılmalarından ve oruç tutmalarından önce de müminler olarak isimlendirmiştir.

Cevap: Biz diyoruz ki: Onlar farizaların nâzil olmasından önce kâmil imana sahip müminlerdi. Sonra (farizalar) nâzil oldu. Şeriat onla-

rın uygulamakta olduklarını yerinde bıraktı ama buna bazı şeyler ilâve edildi. Nitekim namaz, oruç ve hac lügatte gerektirdikleri manayı ifâde ederler fakat bununla birlikte haklarında ilâve olarak bazı hükümler vârid olmuştur.

Buna binaen Ahmed el-Hasen b. Alî el-Huseyn'in rivâyetinde "Onu azat et, zira o müminedir"⁹⁸⁷ buyruğunun farizalar nâzil olmadan önce varid olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir.⁹⁸⁸ Yine o İshâk'ın rivâyetinde "İmanın başlangıcı ne idi, o önceden (son hâline göre) eksik olduğu hâlde sonradan artmaya başlamadı mı?" demiştir.⁹⁸⁹ Böylece bizim zikrettiğimiz manayı ifâde etmiştir.

Başka bir cevap: İman edenlere gelecekteki ibâdetler söz konusu edilerek hitapta bulunulması mümkündür. Bu, ibâdetlerin imandan olmadığı göstermez. Nitekim Allah Teâlâ *"Ey iman edenler, Allah'a ve Resûlü'ne iman edin"* (Nisâ, 136) buyurmuştur ki bu Allah'a ve Resûlü'ne iman etmenin imandan olmadığını göstermez. İşte buradaki mana da budur. Bu güzel bir cevaptır.

23- Yine muhâlif Allah Teâlâ'nın *"İman edip sâlih amel işleyene gelince..."* (Kehf, 88) buyurarak imanı ve sâlih amelleri birbirinden ayırdığını hüccet getirmiş ve şöyle demiştir: "Görüldüğü üzere Allah subhânehû iman ile uzuvlarla işlenen sâlih amelleri vav harfiyle birbirinden ayırmıştır. Eğer bu taatler imandan olsaydı ayrılmaları caiz olmazdı."

Cevap: Bu, farklılık ve atıf ifâde etmez. Ancak te'kid ifâde eder.

Şöyle de denmiştir: Bu Allah Teâlâ'nın *"Kim Allah'ın, meleklerinin, resûllerinin, Cibrîl'in ve Mikâl'in düşmanıysa..."* (Bakara, 98) buyruğuna benzer. Cibrîl ve Mikâl meleklerden olduğu hâlde O burada onları meleklerle atfetmiştir. *"Namazları ve orta namazı muhâfaza edin..."* (Bakara, 238) buyruğu da buna benzemektedir. Bunun başka örnekleri de vardır.

⁹⁸⁷ Müslim (537) rivâyet etmiştir.

⁹⁸⁸ Hallâl "es-Sünne"de (974) rivâyet etmiştir.

⁹⁸⁹ Hallâl "es-Sünne"de (942) rivâyet etmiştir.

Ebû Bekr en-Nakkâş bunu Allah Teâlâ'nın "küfredenler ve yalananlar" (Bakara, 39) buyurmuş olmasıyla cevaplamıştır. Zira yalananın küfür olduğu hususunda ihtilâf yoktur. Yine O "İblîs hariç, o geri durdu ve büyüklendi" (Bakara, 34) buyurmuştur. Hâlbuki büyüklenme küfürdür. Yine O "O resûlünü hidâyet ve hak din ile gönderendir" (Fetih, 28) buyurmuştur. Hâlbuki hidâyet ve hak din dinin ta kendisidir. Aynı şekilde iman amelin, amel de imanın ta kendisidir.

24- Yine muhâlif Allah'ın "Kim de O'na sâlih ameller işlemiş bir mümin olarak gelirse..." (Tâhâ, 75) buyruğunu hüccet getirmiş (ve şöyle demiş)tir: Görüldüğü üzere Allah iman ile birlikte sâlih ameller işlemeyi şart koşturmuştur. Bu onun sâlih ameller işlemese bile mümin olduğunu göstermektedir.

Cevap: Âyet bizim lehimize hüccettir. Çünkü Allah sâlih ameller işleyen kimseyi mümin olarak vâsfetmiştir. Zira "qad" mâzî fiilin alâmetlerindendir.

25- Yine muhâlif Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den Cibrîl'in iman hakkındaki sorusunun cevabı olarak rivâyet edilen "İman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve ölümden sonra dirilmeye inanmandır" buyruğunu hüccet getirmiştir: Sonra Cibrîl "Bunu söylediğim zaman ben mümin miyim?" diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Evet" buyurdu. Cibrîl "Doğru söyledin" dedi. Sonra Cibrîl islâmı sordu. (Rasulullah) "İslâm Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı kılman, farz kılınmış olan zekâtı vermen, Ramazan Ayı'nı oruçlaman ve yoluna güç yetirebildiğin takdirde Beyt'i haccetmendir" buyurdu. Bunun üzerine Cibrîl "Bunları yaptığım zaman ben müslim miyim?" diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Evet" buyurdu. Cibrîl de "Doğru söyledin" dedi.⁹⁹⁰

(Muhâlif şöyle demiştir:) "Görüldüğü üzere Rasulullah islâmın dil ve uzuvlar ile duyumsanan zâhirî ameller olduğunu, bunların da hissedilmesi mümkün olmayan fakat akledilebilen Allah'a, meleklerine ve

⁹⁹⁰ Müslim (1) müminlerin emîri Ömer b. el-Hattâb (radiyallahu annh) ٢٨٨ rivayet etmiştir.

ölümden sonra dirilmeye inanma gibi bâtınî iman üzerine mebnî olduğunu bildirmiştir. Allah Teâlâ'nın 'Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, resûllerini ve âhiret gününü inkâr ederse uzak bir sapmayla sapmış olur' (Nisâ, 136) buyruğu da bu manayı ifâde etmektedir.

Cevap: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) imanın fiillerini, imanın bir kısmının bâtın -ki bu itikaddır- bir kısmının da zâhir -ki bu uzuvların amelidir- olduğunu, bunların birinin diğeri üzerine mebnî olduğunu beyan etmek istemiştir. Muhâlifimizin iman ve islâm arasında gerek isimlendirme gerekse mana yönünden ayrıma gitmemesi bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Ebû Bekr en-Nakkâş bunu İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ)'nın bir hadisinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisine iman sorulduğu zaman "Kişi Allah'a iman eder, namazı kılar, zekâtı verir" buyurduğunun rivâyet edilmiş olmasını zikrederek cevaplamıştır. O bunu "er-Risâle"de zikretmiştir.

26- Yine muhâlif şu rivâyeti hüccet getirmiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine keffâret olarak azat edilmesi için siyâhî bir câriye getirdiği zaman ona "Allah nerede?" diye sordu. O da semâya işâret etti. Sonra "Ben kimim?" diye sordu. O da onun Allah'ın resûlü olduğunu gösterecek şekilde işârette bulundu. Bunun üzerine (Rasulullah) "Onu azat et, zira o müminedir" buyurdu.⁹⁹¹ (Muhâlif şunu ekledi:) İşte o, câriyeyi bu sözünden dolayı mümin saymıştır.

Cevap: Ahmed rahmetullahi aleyh bunu bu olayın farizaların nâzil olmasından önce gerçekleştiğini söyleyerek cevaplamıştır.

Başka bir cevap: Bu iman köle azat etmede şart koşulan imandır ki açığa vurulan şehâdeteynden ibârettir. Tıpkı kanı koruma altına alan imanın şehâdeteyn olduğu gibi...

27- Yine muhâlif imanın lügatte tasdik olmasını hüccet getirmiş ve şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ 'Sen bize iman edecek değilsin' (Yûsuf, 17) buyurmuştur. Bu 'Sen bizi tasdik edecek değilsin' anlamına gelir.

⁹⁹¹ Müslim (537) rivâyet etmiştir.

İmanı lügavî manasından başka bir manaya taşıyacak bir delil de vârid olmuş değildir. Bundan dolayı mananın aslı üzere kalması gerekir.”

Cevap: Biz imanın lügatte bu manaya geldiğini inkâr etmiyoruz. Bizim ayrıldığımız nokta imanın Şeriat'teki tanımıdır. Şeriat'ın imanın lügatteki karşılığına ilâve olarak ona bazı taatler eklediğinin delillerini beyân etmiştik.

28- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Eğer taatler iman olsaydı insanların hiçbirisi kâmil imana sahip bir mümin olamazdı. Çünkü nebîlerin bile hiçbirisi taatlerin tamamını yapmamıştır. Yine bu takdirde küçük günah işleyen kimsenin kendisine farz kılınmış olan bir şeyi zâyi ettiği için yani günahlardan el çekmediği için kâmil imana sahip olmaması gerekirdi. Yine Allah Teâlâ *‘Bugün dininizi sizin için kemâle erdirdim’* buyurmuştur. Hâlbuki nâfilelerin bir sonu ve sınırı yoktur.”

Cevap: Senin nezdinde nâfileleri sonu olmayan taatler ve ibâdetler şeklinde vasfetmek mümkünse, sonu olmasa bile iman bunlarla vasfetmene engel olan nedir? Ayrıca imanın fiil yönünden bir sonu olmasa bile vasıf yönünden bir sonu vardır. Tıpkı farızaların fiil yönünden bir sonunun olmadığı hâlde vasıf yönünden bir sonunun olduğu gibi... Çünkü “Farızaların bir sınırını söyleyin ki onun ötesi olmasın” dense bu olmaz. Zira kişi ecelinin ne zaman geleceğini bilemez ki yerine getireceği farızaların miktarını bilsin.

“Bu küçük günah işleyen kimsenin kâmil imana sahip olmamasını gerektirir” şeklindeki sözlerine gelince; evet, biz böyle söylüyoruz. Nitekim bunu daha önce zikretmiştik.

“Bugün dininizi sizin için kemâle erdirdim” buyruğuna gelince burada kastedilen dinin beyânıdır. Allah dini tam olarak anlatmış ve nitelemiştir.

29- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Siz bu sözü (yani amellerin iman olduğunu) söyleyerek Mutezile'nin sözünün peşinden gitmiş oluyorsunuz. Çünkü bunu ilk söyleyen Vâsıl b. Atâ ve Amr b. Ubeyd'dir.”

Cevap: Bu, selevin bu meseledeki görüşünü bilmeyen birinin sözüdür. Bu sözü Ahmed “el-Îmân” kitabında seleften bir topluluktan rivâyet etmiştir. Örneğin o isnâdıyla Abdullah b. Nâfi’den⁹⁹² onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Mâlik ‘İman söz ve ameldir, artar ve azalır’ derdi.”

Yine o Mücâhid’den onun “İman artar ve azalır, söz ve ameldir” dediğini rivâyet etmiştir. Yine o İbrâhîm b. Şemmâs’tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Cerîr b. Abdulhamîd’i ‘İman söz ve ameldir, iman artar ve azalır’ derken işittim.”

İbrâhîm dedi ki: “Fudayl b. İyâd’a iman soruldu da o ‘Dil ile ikrar, kalp ve amel ile kabûl’ dedi.”

İbrâhîm dedi ki: “Yahyâ b. Suleym’i ‘İman söz ve ameldir’ derken işittim.”

Ebû İshâk el-Fezârî’den de “İman söz ve ameldir” dediği rivâyet edilmiştir.

İbnu’l Mubârek’ten de “İman söz ve ameldir” dediği rivâyet edilmiştir.

Nadr b. Şumeyl’den de “İman söz ve ameldir” dediği rivâyet edilmiştir.⁹⁹³

Ebû Abdullah İbn Batta da “el-İbânetu’l Kebîr” kitabında çeşitli beldelelerde bulunan ve bu sözü söyleyen birçok kimseyi söz konusu etmiştir.

En-Nakkâş “er-Risâle”de isnâdıyla Abdurrazzâk’tan onun şöyle dediğini aktarmıştır: “Aralarında Ma’mer’in, es-Sevrî’nin, el-Evzâî’nin, el-Velîd b. Muhammed el-Kuraşî’nin, İbn Bukeyr’in, Hammâd b. Seleme’nin, Hammâd b. Zeyd’in, Süfyân b. Uyeyne’nin, Şuayb b. Harb’in, Vekî b. Cerrâh’ın, Mâlik b. Enes’in, İbn Ebî Leylâ’nın, İsmâîl b. Ayyâs’ın, el-Velîd b. Müslim’in ve ismini zikretmediğim kimselerin bulunduğu

⁹⁹² Aslında “İbn Ebî Râfi” olarak geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımıdır.

⁹⁹³ Bütün bu eserler Ahmed’in “el-Îmân” kitabında (1, 528, 530) rivâyet edilmiştir.

yetmiş iki şeyhi gördüm. Hepsi 'İman söz ve ameldir, artar ve azalır' di-yordu."

30- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer bütün taatler iman veya imanın bir kısmı olsaydı bütün masiyetlerin de küfür olması gere-kirdi. Çünkü küfür imanın zıddıdır."

Cevap: Masiyetler küfür olmamıştır çünkü masiyetlerin karşılığı küfür değil fısktır. Zira her masiyet küfür değildir. Ancak kalbin itikâ-dının zıddı küfürdür. Kişi bunu ihlâl ettiği zaman kâfir olur. Nebîlerden sâdır olan masiyetlerin küfür olmaması fakat masiyetlerin terkinin onlar hakkında iman olması da bunu göstermektedir.

Dilersen şöyle de diyebilirsin: Bir masiyet diğer masiyetlerin küfür olmasının şartıdır ki bu masiyet inanmamaktır. Kişi masiyetin (küfür olması için) şartını sağlamadıkça her durumda kâfir olarak isimlendiril-mesi gerekmez.

31- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Araplar efendisinin kendisine bir fiili yapmasını emretmesi üzerine onun emrini yerine geti-ren köle hakkında 'O efendisine iman etti' ya da 'efendisini tasdik etti' demezler. Ancak 'Kendisine emrettiği şey hususunda efendisine itaat etti' ve 'Efendisinin emrini yerine getirdi' derler. Efendisi kendisine bir haber verdiğinde bu haber hususunda onu diliyle doğruladığı zaman ise 'Efen-disini tasdik etti ve ona iman etti' derler. Diliyle yalanladığı zaman da 'Onu yalanladı ve ona küfretti' derler. Zira onun kalbinin doğruladığına veya yalanladığına muttali olamazlar."

Cevap: Bu lügatin gereği olan bir delillendirmedir. Biz imanın lü-gatte tasdik olduğunu zaten beyan etmiştik. Bizim ayrıldığımız nokta şer'î manadaki imandır. Ayrıca bu onların aleyhine bir hüccettir. Çünkü onlar kölenin dilindeki şeyi iman olarak isimlendirmişlerdir. Hâlbuki muhâlifimizin nezdinde dil ile söylemek imanın şeriatlerindendir, hakî-katte imandan değildir.

32- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: Biz sadece şehâdeteyni telaffuz etmesi, bu taatlerin vakitlerinde vacip olduğunu ikrar etmesi, Al-lah'ın haram kıldıklarını haram sayması, O'nun mübah kıldıklarını mü-

bah görmesi sebebiyle, kendisinde bunlar bulunmasa (yani farzları yerine getirmese ve haramlardan kaçınmasa) bile ona müminlerin hükmünü veriyormuşuz. Buradan bütün bu hususların iman kapsamında olmadığı; sadece vaciplerin vacip, haramların da haram olduğunu bilmekle birlikte ikrarın ve tasdikın imandan olduğu anlaşılmış. Ahmed de İbrâhîm b. el-Hâris'in rivâyetinde Rasulullah'ın "Onu azat et, zira o müminedir" buyruğu hakkında "Rasulullah bununla onun hükmünün müminenin hükmü olduğunu bildirmiştir" diyerek bunu ifâde etmiş.⁹⁹⁴

Cevap: Kişide taat adına bir şeyin bulunmaması ona mümin hükmünün verilmesine engel teşkil etmez ve bu taatlerin imandan olmadığını göstermez. Nitekim bazen kişide tasdik bulunmaz da ona yine mümin hükmünü veririz. Ana babasının ya da ikisinden birinin müslüman olması sebebiyle müslümanlığına hükmedilen çocuk buna örnektir. Buna rağmen bu tasdîkin hakikatte iman olmadığını göstermez.

33- Yine muhâlifimiz şunu hüccet getirmiştir: "Eğer taatler iman olsaydı her hâlde ve her mükellef hakkında iman olmaları gerekirdi. Hayızlının namazının bile iman olması gerekirdi. Aynı şekilde hayızlının orucunun ve Kur'ân okumasının da tasdik gibi her hâlükârda iman olması gerekirdi. Çünkü iman kula (herhangi bir zamanda) haram kılınmış değildir."

Cevap: Fiiller cinsleri itibariyle değil kendilerine karşılık mükâfat verilen taatler olmaları itibariyle bu şekilde (yani iman olarak) vasıflandırılmışlardır. Bu da durumların değişiklik göstermesiyle değişiklik gösterir. Bir taat bir durumda iman olduğu hâlde diğer durumda iman olmayabilir. Dolayısıyla bu tasdikten ayrıdır. Çünkü tasdik her durumda ve her mükellef hakkında bir taattir. Bu sebeple her hâlükârda iman olmuştur.

34- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer (taat olan) fiiller imandan olsaydı bu fiillerin kendisinde bulunduğu münafığın da mümin olduğuna hükmedilmesi gerekirdi."

⁹⁹⁴ Hallâl, es-Sünne, 977

Cevap: Bizim bu hükmü vermememizin sebebi onun tasdikten ibâret olan aslı ihlâl etmesidir. Eğer biz "İman sadece fiillerden ibârettir" deseydik söylediğin şey bizi ilzâm ederdi.

35- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer namaz ve başka taatler iman olsaydı, tasdikten ibâret olan iman gibi tasdik olmaları da gerekirdi. Yine bu takdirde taatlerin tıpkı tasdik gibi Allah'a iman olarak isimlendirilmesi mümkün olurdu. Tasdik hakkında Allah'a iman denildiği gibi namaz hakkında da Allah'a iman denebilirdi."

"Bu takdirde namazın ve diğer taatlerin tasdik gibi birer tasdik olmaları gerekirdi" şeklindeki itirazlarının cevabı, bunun ancak her imanın tasdik olması durumunda geçerli olduğu, her iman tasdik olmadığına göre bunu söylemenin gerekmeyeceğidir. "Namaz hakkında da Allah'a iman denmesi gerekirdi" şeklindeki sözlerine gelince namazın Allah'a yöneltilen bir ibâdet ve O'na bir yakınlaşma olması yönüyle Allah'a iman olarak nitelenmesi imkân hâricinde değildir. Bu tıpkı tasdikin iman olduğunu söylediğimiz gibi "Namaz Resûl'e imandır, çünkü bir yönüyle onu ta'zimdir" ya da "Namaz yeniden diriltilmeye imandır" demeni daha önce zikretmiş olduğumuz şu sebepten dolayı gerektirmez: Namaz, şartlarından birinin Allah subhânehû'ya ibâdet olması yönünden Allah'a imandır. Bu ona mahsustur. Allah'ı tasdik de yeniden diriltilmeyi tasdikten ayırır. Allah'ı tasdikten yeniden dirilmeyi tasdik olması gerekmiyorsa aynısı nasıl namaz hakkında gerekebilir?

36- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer taatler iman olsaydı sahih olmaları için kalbin marifeti gibi marifetten ibâret olan imana ihtiyaç duymazlardı."

Cevap: Bu tezi yine marifet çürütmektedir. Zira marifet de nazara (düşünmeye) ihtiyaç duyar. Bunun kaçınılmaz olması marifetin iman olmasına engel teşkil etmez. Çünkü bu ibâdetlerin durumu farklılık arz eder. Bazen onların bir kısmı bir kısmının şartı olur. Fakat bu onların tamamının vâcib birer ibâdet olmasına engel teşkil etmez.

37- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer her taat iman iman olsaydı kişinin herhangi bir taati yaparak mümin olabilmesi gerekirdi.

Zira kişi herhangi bir küfrü işlediği zaman kâfir, herhangi bir fıskı işlediği zaman da fâsık olmaktadır.”

Cevap: Bazen taatlerin bir kısmı bir kısmının şartı olur. Dolayısıyla şartı sağlanmamış bir taatin her hâlükârda iman olarak isimlendirilmesi gerekmez. Bilakis taatin ancak şartı sağlandığı zaman iman olarak isimlendirilmesi gerekir. Buradan bu taatlerin bir arada bulunmasının ismin verilmesinin caiz olması hususunda aranan şart gibi olduğu anlaşılır. Bu küfürden ve fısktan ayıdır çünkü “kâfir” ya da “fâsık” sözümüzün ifâde ettiği mana küfür ya da fık hasletlerinden yalnız biriyle hâsıl olur.

38- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Eğer durum söylediğiniz gibi olsaydı yani her taat iman olsaydı onların artmaları ve azalmaları gerekirdi. Ayrıca mükelleflerin durumlarının bu taatler hususunda farklılık arz etmesi gerekirdi. Bu takdirde ‘Onların bazılarının imanı diğerlerinden fazladır’ denmesi mümkün olurdu. Öyle ki Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den başkasının imanının, zengin olduğu ve malı hususunda bazı sorumluluklarla yükümlü olduğu takdirde Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in imanından fazla olduğu söylenebilirdi.”

Cevap: Biz imanın arttığını ve azaldığını söylemekten geri durmuyoruz. Ahmed de bunu açıkça ifâde etmiştir. Bu ilerde söz konusu edilecek bir bahistir.

Diğer taraftan onlar marifetin ve tasdikın artıp azalacağını söylemişler, şöyle demişlerdir: “Müminler iki sınıftır. Bazıları Allah (*azze ve celle*)’nin verdiği haberleri mufassal (ayrıntılı) olarak bilir. Bazıları da bunları mücmel (genel) olarak bilir. Kim bu haberleri mücmel olarak bilir ve bunlara mücmel olarak iman ederse bunların tafsîlâtını öğrendiği zaman ilmi ve tasdiki artar. Yine onların bazıları vakitlerinin çoğunda Allah’ı, Resûlünü ve O’nun haberlerini anar. Bu bazılarının ise ancak bir süre sonra hatırına gelir. Hâlleri bu şekilde farklılık arz eder.”

Onlar takva hakkında da aynısını (yani onun artıp azalacağını) söylemişlerdir. Takvanın azalması ondan takva ismini almaz. O iki cevherden meydana gelmiş bir cisme benzer ki ona başka parçalar eklendiğinde ve bu parçalar onunla bir bütün hâline geldiğinde cisim yine tek bir cisim

olur. Bir araya gelmiş iki parçaya inene kadar bazı parçalar ondan eksilse bile zâtında bir noksanlık meydana gelmiş olmasına rağmen cisim ismi kendisinden zâil olmaz.

İman da böyledir. Bizim taatlerden ibâret olan imanın arttığını, azaldığını ve farklı derecelerde bulunduğunu söylememize engel teşkil eden bir şey yoktur. Şu kadar var ki biz iman hakkında ihtilâf lafzını kullanmayı doğru bulmuyoruz. Çünkü bu küfür milletleri hakkında kullanılan bir lafızdır.⁹⁹⁵

Bununla birlikte iman, cinsi ve sûreti hususda kendi içinde farklılık gösterir. Çünkü imanın bir kısmı namaz, bir kısmı zekât, bir kısmı da hacdır. Fakat taat olması ve kendisi karşılığında bir mükâfâtın olması yönünden bir bütünlük arz eder. Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den başkasının imanın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in imanından fazla olmasını gerektirmez. Çünkü bizim "Bazılarının imanı diğerlerinkinden fazladır" sözümüz "Daha fazla amel işlemiş olmaları sebebiyle mükâfâtları onlarınkinden fazladır" manasına gelmektedir ve Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mükâfâtının başkalarının mükâfâtından fazla olduğunda şüphe yoktur.

Ayrıca başkasının imanın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'inkinden fazla olduğunun söylenebilmesi için başkasının onun yerine getirmekle yükümlü olduğu ve ayrıcalıklı kılındığı şeyler hususunda ona ortak olması, bundan sonra kendisinde onun sahip olmadığı bir özelliğin bulunması gerekir ki Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e vacip olanlar hususunda hiç kimse ona ortak olmadığı bilinen bir şeydir. Diğer taraftan bunlar ondan en meşakkatli ve en faydalı şekilde sâdir oluyordu. Her ne kadar ona vacip olmayan zekât ve bazı sorumluluklar başkasına vacip olsa da...

39- Denirse ki: "Eğer (iman hususunda) artma ve azalma taatlerle ilgili olsaydı bununla kastedilenin kulluğun artıp azalması ya da fiilin artıp azalması olmasından başka bir seçenek bulunmazdı. Bununla kaste-

⁹⁹⁵ Yani müminlerin iman yönünden farklı derecelerde bulunduğu manasını ifâde etmek için "Müminler iman hususunda ihtilaf ederler" demiyoruz. Çünkü bu onların dinlerinin farklı olduğu manasına gelir. (Mütercimim Notu)

dilenin kulluğun artması olması mümkün değildir. Çünkü fiili ortada olmayan şey iman olarak isimlendirilemez. Zira bunlar ortada olmayan hususlardır. Durum böyleyken nasıl arttığı ve azaldığı söylenebilir? Bununla kastedilenin mevcut olan zâhirî fiiller olması da mümkün değildir. Çünkü bu, bir farzı terk eden kimsenin imanının birçok nâfileyi yaptığı takdirde sadece vacipleri yerine getiren kimsenin imanından fazla olmasını gerektirir.”

Şöyle denir: İman zâhirî fiillerin artmasıyla artar, zâhirî fiillerin azalmasıyla da azalır. Ahmed bunu açıkça ifâde etmiş ve “Taât ile artar, masiyet ile azalır” demiştir.

“Bu çok nâfile işleyen kimsenin sevabının bir farzı terk eden kimsenin sevabından çok olmasını gerektirir” şeklindeki sözleri de doğru değildir. Çünkü çok sayıdaki nâfilenin iman olmasının şartı öncesinde vaciplerin ve farzların yerine getirilmiş olmasıdır. Şart gerçekleşmediği takdirde bu söz konusu olmaz. Durum bu olduğuna göre bizim söylediğimiz şey onların söylediğine yani taabbüdün zâhir olmayan hususlarla hâsıl olduğuna sevk etmez.⁹⁹⁶

40- Denirse ki: “Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kadınlar hakkında şöyle buyurmuştur: ‘Siz akılları ve dinleri eksik kimselersiniz. Biriniz zamanının yarısında namaz kılmadan oturur.’⁹⁹⁷ Görüldüğü gibi o kadının dininin eksik olmasının sebebinin namazı terk etmesi olduğunu söylemiştir. Bilindiği üzere kadın hayız hâlinde namaz kılacak olsa dininin eksikliği ortadan kalkmaz. Dolayısıyla ziyâde taatlerin işlenmesiyle meydana gelseydi bir şey kendisinden olmayan bir şey ile kemâle ermiş ve kendisinden olmayan bir şey sebebiyle eksilmiş olurdu.”

Şöyle denir: “Namazla kulluk etmek başkası hakkında iman olduğu hâlde kadın namazla kulluk etmediği için imanı eksiktir” demek yanlış olmaz ve bu bir şeyin kendisinden olmayan bir şeyle kemâle ereceğini söylemeye sevk etmez. Nitekim biz ondan bir eksildiği zaman dokuzun

⁹⁹⁶ Bu cümle kendisinden önce zikredilenlerle aynı doğrultuda gözükmemektedir. Muhtemelen bu kısımda bazı kelimeler sâkıt olmuştur. (Mütercimim Notu)

⁹⁹⁷ Buhârî (304) rivâyet etmiştir.

ondan eksik olduğunu söylüyoruz. Bir onu tamamlıyor olsa da bu birin dokuzdan olduğunu gerektirmemektedir.

41- Denirse ki: "Eğer artma ve azalma fiillere râci olsaydı, mükellefin imanın kemâlini ve eksikliğini bilebilmesi için fiillerin sayısının belirli olması gerekirdi. Oysa sizin nezdinizde taatlerin her biri imandır."

Cevap: Taatlerin sayısı belirli olmasa da onlarla kulluğun gerçekleşmesine engel teşkil eden bir şey yoktur. Nitekim kişi namazla, zekâtla ve oruçla kulluk eder. Hâlbuki bunlarla ne kadar kullukta bulunacağını sınıırı belli değildir. Yine kişi bunların sınırını bilmez. Buna ilâveten onun kendisiyle kullukta bulunacağı fiiller; sınırlanmış vacipler, sınırlanmış nâfileler ve sınırlanmamış nâfileler olmak üzere üç kısımdır.

Sınırlanmış vaciplerin ve nâfilelerin arttığı ve azaldığı söylenebilir. Bunlar yapıldıkları takdirde artarlar, terk edildikleri takdirde azalır. Sınırlanmamış nâfilelere gelince bunlar her ne kadar iman olsa da kendilerinde artma ve azalma meydana gelmez. Çünkü bunların eksikliği günahı gerektirmez. Dolayısıyla imanın eksikliğini gerektirmez. Yani bu sınıf vaciplerden ve terki alışkanlık hâline getirildiği takdirde râtibe (sürekli yerine getirilmesi gereken) nâfilelerden ayrılır. Çünkü bu ikisi günahı gerektirir. Dolayısıyla iman eksikliğini gerektirir.

42- Denirse ki: "Eğer iman artıp azalsaydı Allah subhânehû tekliif (sorumlu tutma) yönünden bazılarını kayırmış olurdu. Bu kayırma, bazıların O'na başkalarından daha çok kullukta bulunmasıdır. Onun herkesi yükümlü tutmaktaki gâyesinin onları mükâfâtlandırmak olduğu bilindiğinden dolayı bu mümkün değildir."

Şöyle denir: Kayırmacılık O'nun hakkında düşünülemez. Onların söz konusu ettikleri ise kayırma değildir. Bunun kayırma olması mümkünse O'nun bazı kimseleri tasdik yönünden diğerlerine üstün kılmasının da kayırma olması mümkündür ki onlar tasdik hakkında bunu söylemişler, insanların tasdik yönünden kendilerinden naklettiğimiz şekilde farklı derecelerde bulunabileceklerini savunmuşlardır.

43- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer taatlerin hepsi iman olsaydı bu taatlerin millet (din) olmaları gerekirdi. Zira Müslüman-

ların dini onların milletidir. Böyle olsaydı orucu ya da zekâtı terk eden kimse hakkında 'Milleti (dini) terk etti' denebilirdi. Küfür manasını ifâde etmesi sebebiyle bunu söylemek mümkün olmadığına göre tıpkı millet hakkında söylediğimiz gibi imanın terki küfür olan hususlardan ibâret olduğu ortaya çıkmış olur."

Cevap: Zaten biz bu lafzı (yani milleti) ancak Allah'ı ve Resûlü'nü bilmek gibi terki kişiyi küfre sokan hususlar hakkında kullanıyoruz. Zira onlar da kişinin "târîku'l mille/dini terkeden" ifâdesini küfür ibâresi olarak yorumlamaktadırlar.

44- Eğer "milletin birer parçası olan zekâtın ve orucun terki" deseydi o zaman olurdu. Çünkü bu kullanım küfrü gerektirmemektedir.

45- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer namaz iman olsaydı kişinin namazı bâtil olduğu zaman 'imani bâtil oldu' ya da 'imanına baştan başladı' denmesi câiz olurdu. Nitekim kişinin namazı bâtil olduğu zaman 'namazı bâtil oldu' ve 'namazına baştan başladı' denir."

Cevap: Böylesi bir kullanım daha önce zikretmiş olduğumuz sebepten dolayı yani bu sözün akıllara küfrü getirebileceğinden dolayı câiz değildir. Hâlbuki kişinin 'namazı bâtil oldu' ve 'namaza başladı' sözünde akıllara küfrü getirebilecek bir husus yoktur. Bundan dolayı ikisini birbirinden ayırıyoruz.

46- Ebû Bekr en-Nakkâş "er-Risâle"de Süleymân b. Mansûr b. Ammâr'dan onun şu kasîdeyi inşâd ettiğini nakletmiştir:

Ey ben müminim diyen, iman söz ve ameldir

Sonradan ortaya atılmış bir dindir ircâ

Cehm b. Safvân'ın yoludur, bırak onu

Şüphesiz Allah'ın dini dosdoğrudur

Onda oruç ve kılınan namaz vardır

Zekat ve bunun yanında cihad

Dinle savaşına, haddi aşana ve öldürene karşı

*İmanı kâmil bir mümin değildir
 Namazı istediği zaman kılıp istediği zaman kılmayan
 Pislikleri hususunda bir topluluğa uyup da
 Tembelliğinden dolayı guslü terk eden
 Bunun ismi Kur'ân'ın müminidir ama
 Hakîkaten iman etmemiş ve (şehâdeti) söylememiştir
 Ben ne mürcü'yim ne de hürremîyim⁹⁹⁸
 Görüşüm mutezilînin görüşü de değildir
 Benim görüşüm Süfyân'ın görüşüdür ki
 Onun görüşü kıymetsiz bir görüş değildi*

FASIL

47- Bu zikrettiklerimiz, nâfilelerin de bu vasıflarla nitelenebileceğinin delilleridir. Allah'ın “İşte onlar hakîkî müminlerdir” (Enfâl, 4) buyruğu da bunun delillerindendir. Âyet hem Allah anıldığı zaman kalplerin ürpermesi gibi bir nâfileyi hem de Allah'a tevekkül etmeyi, namazı kılmayı ve kendilerine rızık olarak verilenlerden infakta bulunmalarını bir araya getirmiştir.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in “Hayâ imandandır”, “Vefa imandandır” ve “İman yetmiş küsur şûbedir” buyrukları ve bunlara benzer haberler de bu kapsamdadır.

Ayrıca biz beyân ettik ki iman müminlerin dinidir ve din farzıyla nâfilesıyla taatlerin tamamını içine alır. Müslümanların vitrin, sabah namazının iki rek'at sünnetinin, Âşûrâ ve Arefe günü orucu gibi diğer nâfilelerin dinden olduğu ve bunu inkâr edenin hata etmiş olacağı üzerinde icma etmiş olmaları bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır.

⁹⁹⁸ Hürremî: Farsça kökenli bir kelimedir. Şehvetlerin peşinden gidip onları mübâh sayan kimse anlamına gelir. (Mu'cemu'l Buldân, 2/362)

48- “Onlar bu ismi mecâzen kullanmışlardır” denirse “Hayır, bu hakîkattir; bunu inkâr eden ve bu isimlendirmede bulunmaktan geri duran kimse bu sebeple hata etmektedir” denir.

49- “Bu ismi kullananların söylemek istediği ‘bunları bilmenin dinden olduğu’dur” denirse şöyle denir: Bu doğru değildir. Çünkü onlar iki hususu da ayrı ayrı söz konusu etmekte ve “Nâfileleri bilmek de dindendir, nâfilelerin kendisi de dindendir” demektedirler. İkisinden birinin dinden olmadığını söyleyenlere de karşı çıkmaktadırlar. Ayrıca bizim “mümin” sözümüz, kişide kendisi sebebiyle övüleceği hususların bulunmasından dolayı ona bir övgü olarak vaz’ edilmiştir ve biz biliyoruz ki nâfileler de tıpkı vâcipler gibi övgü ve mükâfât sebebidir. Bundan dolayı nâfilelerin de iman olması gerekir. Bunun doğruluğunu şu ortaya koymaktadır: Yergi manası ifâde etmesi sebebiyle fâsık fâsık olarak isimlendirildiğine göre kişiye yergiyi müstehak kılan her iş fısk olarak isimlendirilir. İman da bunun gibidir. Aynı şekilde namaz, oruç ve hac gibi farzların tamamı imandır. Bunların kapsamına nâfileler de girer. Çünkü namaz kılan kimse namazı içerisinde nâfile olan şeyler yapar. Yine o hacında da nâfile ameller işler. Kişinin namazına amel-i kalil (namazı bozmayacak kadar az hareket) ve sehv (yanılma) gibi nâfile olmayan bazı şeyler dâhil olduğunda bunların farz ve nâfile olmadıklarından ötürü iman olarak vafedilmemesi de bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır.

50- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Nâfilelerin sonu yoktur. Dolayısıyla nâfileler imandan olsaydı, -Allah’ın salâtları üzerlerine olsun- nebîler dâhil herhangi bir kimse imanı kâmil bir mümin olmakla vafedilemezdi ve herkesi imanı eksik kimseler olmakla vafetmek gerekirdi. Bu ise müslümanların nezdinde reddedilen bir şeydir.”

Cevap: Farzlarla birlikte sürekli yapılan râtibelerin hâricindeki nâfilelerin terki kişinin imanının eksik olmasını gerektirmez. Biz bu nâfileleri terk eden kimseyi imanı eksik olmakla nitelemeyiz. Çünkü eksiklik yergi manası ifâde eder. Bu nâfilelerin terki ise yergiyi gerektirmez. Durum bu olduğuna göre söyledikleri şey yani nâfilelerin imandan olduğunu söylemenin her bir kimseden kâmil mümin vasfını düşürmeye sevk edeceği söz konusu olmaz. Çünkü kâmil iman ancak zemmi gerektiren

şeyler sebebiyle ortadan kalkar. Bu da sayıları sınırlı olan vâciplerde, kişinin terk etmeyi alışkanlık hâline getirdiği râtibe sünnetlerde, küçük olsun büyük olsun işlediği yasaklanmış fiillerde açığa çıkar.

Ahmed rahmetullahi aleyh bu manadaki bir itirazı Ebû Abdurrahîm Muhammed b. Ahmed b. el-Cerrâh el-Cûzcânî'ye yazdığı mektupta söz konusu etmiş ve bu itirazı şu sözleriyle cevaplamıştır: "İmanın artmasının ne olduğunu bilmediklerinden ve (taatlerin) sayısının belirli olmadığından dolayı imanın artmasını kabul etmediklerini söylerlerse Allah'ın nebîleri, kitapları ve resûlleri hakkında ne diyecekler? Onlar bunları cümleten ikrar etmiyor ve bunun imandan olduğunu söylemiyorlar mı? Peki bunları herhangi bir sayıyla sınırlandırıyorlar mı? Bunların sayısını biliyorlar mı? Hayır, bunları ancak cümleten ikrar ediyorlar."⁹⁹⁹

51- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Bu imanın bir nihâyetinin olmadığını söylemeye sevk eder. Hâlbuki Allah Teâlâ '*Bugün dininizi sizin için kemâle erdirdim*' (Mâide, 3) buyurmuştur."

Bunun cevabı daha önce verilmişti.

52- Yine muhâlif hüccet olarak Şeriat'ın mübahlarının iman olmadığını, nâfileler hakkında da aynısının söz konusu olduğunu ileri sürmüştür.

Cevap: Mübahların yapılmasına övgüyle ve mükâfâtla karşılık verilmez. Yine onlar (yani nâfileleri iman olarak isimlendirenler) koyununu ya da keçisini boğazlayan yahut pahalı elbisesini giyen kimsenin yaptığına iman ismini vermezler. Nâfileler ise böyle değildir. Çünkü nâfilelerin yapılmasına övgüyle ve mükâfâtla karşılık verilir. Nâfilelerin cümleten dinden ve imandan olduğu söylenir. Nitekim bunu farzların içerdiği nâfile fiillerden söz ederken beyân etmiştik.

53- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Eğer nâfileler imandan olsaydı kişi bir nâfileyi terk ettiğinden dolayı tıpkı vacipleri terk ettiği ya da yasaklanmış fiilleri işlediği zaman yergiyi hak ettiği gibi yergiyi hak ederdi."

⁹⁹⁹ Hallâl, es-Sünne, 1084

Cevap: Kişi bu durumlarda kendisine emredileni terk ettiğinden ya da kendisine yasaklananı işlediğinden dolayı yergiyi hak etmektedir ki bu nâfileler hakkında söz konusu değildir. Nâfileler hakkında iman isminin kullanılmasına gelince bu kişinin kendisi sebebiyle övüldüğü ve kendisini yapması sebebiyle sevâba nâil olduğı şeye karşılıktır ve bu nâfileler hakkında söz konusudur.

FASIL

54- Mürcie'nin ve Kerrâmiyye'nin hilâfına, tasdikten soyutlanmış oldukları takdirde sözlerin imandan olmadığının delili Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur: *"Bedevilەر 'iman ettik' dediler. De ki: İman etmediniz fakat islâm olduk deyin. İman henüz kalplerinize girmedir."* (Hucurât, 14)

Bilindiği üzere onlardan şehâdeteyni telaffuz etmekten ibâret olan zâhirî söz sâdır olmuştu fakat Allah onları bundan dolayı müminler olarak isimlendirmedir. Çünkü iman kalplerine girmemiştir. Allah'ın *"İşte (Allah) onların kalplerine imanı yazmıştır"* (Mücâdile, 22) buyruğu buna delâlet etmektedir. Görüldüğü üzere O imanı onların dillerine ya da başka uzuvlarına yazdığını söylememiştir. Ayrıca münâfıklar da şehâdeteyni açıktan söylemiş olmalarına rağmen icma ile kâfirdir. Bundan dolayı Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Münâfıklar sana geldiklerinde 'Senin gerçekten Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet ederiz' derler. Allah biliyor ki sen gerçekten O'nun resûlüsün. Allah münâfıkların yalancı olduğuna şehâdet eder."* (Münâfikûn, 1) Allah subhânehû müminleri yalanlamaz, ancak kâfirleri yalanlar. Onların şehâdeteyni açıktan söyledikleri de bilindiği hâlde durum budur.

55- Denirse ki: "Bu zâhirî ikrar iman olarak isimlendirilebiliyor olması bu imanın sahih olduğunu gösterir."

Şöyle denir: Bu isimlendirme, bu ikrarın imana delâlet ettiği ve onun emâresi olduğu manasına gelir. Yani ikrar, kendisine delâlet ettiği şeyle isimlenmiştir. Nitekim işitilen bir kelâm hakkında "Zeyd'den çok ilim işitilmiştir" ya da "Zeyd'den büyük bir câhillik işitilmiştir" denir. Hâlbuki bu sözlerle kastettikleri ondan bir şeyin kendisine delâlet ettiği ve kendisiyle alakalı olduğu bir şeyin ismiyle sâdır olmuş olmasıdır. (Yani Zeyd'in söylediği söz ilim veya câhillik değildir fakat ilme veya câhilliğe delâlet eder. Bundan dolayı ilim ya da câhillik olarak isimlenir.) Şehâdet iman olarak; kendisini ikrar edenin kanının koruma altına alınması, kalbinde iman hâsıl olan kimselerin lehine ve aleyhine olan hükümlerin ona da uygulanması sebebiyle de isimlendirilmiş olabilir. Evet, şehâdetin bu yönden iman olarak isimlendirilmiş olması da mümkündür.

FASIL

Kalplerin Tasdik Etmesi Gereken Hususları Bilmek

Hakkında

56- Bunlar; Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve âhiret gününe iman olmak üzere beş husustan ibârettir. *Kim Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve âhiret gününe küfrederse uzak bir sapıklıkla sapmış olur. (Nisâ, 136)*

Allah'a iman; Allah Teâlâ'yı, zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olduğunu, ortağının bulunmadığını, saltanatında, hükümranlığında ve rubûbiyetinde tıpkısının olmadığını, kendisi hakkında olmazsa olmaz sıfatlarını, olması mümkün sıfatları ve olması imkânsız sıfatları kalp ile bilmektir.

O'nun meleklerine iman; onların Allah (*azze ve celle*)'nin yarattığı varlıklar olduğunu, kendilerine emrettikleri hususunda O'na isyan etmeyen kulları olduğunu, O kendilerine ne emrederse onu yaptıklarını, kâfirlerin söylediği gibi Allah (*azze ve celle*)'nin kızları olmadıklarını bilmektir. Allah Teâlâ "Kızları Allah'a nispet ediyorlar, O bundan münezzehdir" (*Nahl, 57*) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ "Rahmân'ın kulu olan melekleri dışı yapıp çıktılar..." (*Zuhruf, 19*) buyurmuştur.

O'nun nebilerine ve resûllerine indirilmiş olan kitaplarına iman, bu kitapların tamamının hak olduğunu ve Allah (*azze ve celle*)'nin indinden indirildiğini bilmek, ikrar etmek ve doğrulamaktır.

Resûllere iman onların Allah'ın resûlleri olduğunu ve Allah'ın katından hakkı getirdiklerini bilmek, ikrar etmek ve doğrulamaktır.

Âhiret gününe imana ve ölümden sonra dirilmeye iman, bu hususların hak olduğunu ve kesinlikle gerçekleşeceğini bilmek ve ikrar etmektir. Uzuvarın fiillerine gelince bunlar farz, vâcip¹⁰⁰⁰, sünnet ve mendub olmak üzere sınıf sınıftır. Farz olan; Kitab'ın, nassı, mütevâtir sünnet ve

¹⁰⁰⁰ Bu farz ile vacibi birbirinden ayıran kimselere göredir ki musannif de onlardandır.

icma gibi kat'î bir yoldan sâbit olan, yanılma ile sâkıt olmayan fiillerdir. Beş vakit namaz, Ramazan orucu, zekât ve hac bu fiillere örnektir. Vacip olan; yapılması gerektiği âhâd haberler ve kıyas gibi kat'î olmayan bir yoldan sâbit olan, yanılmanın sâkıt olmasına etki ettiği fiillerdir ki namazın ihram tekberi haricindeki tekbirleri, rükû ve secdedeki tesbihler, "Semi'allâhu limen hamideh" ve "Rabbi'ğfir li" demek, ilk teşehhüd, kesilecek hayvan üzerine Allah'ın adını anmak gibi fiiller bunlara örnektir. Sünnet olan fiiller, farzların öncesinde ve sonrasında sürekli olarak yapılan sünnetlerdir. Mendub olanlar ise herhangi bir vakitle sınırlanmamış olan nâfilelerdir.

FASIL

57- Şeriat imanı, lügatte kendisi için vaz' edildiği manadan başka bir yere taşınmamıştır. Bilakis imanı bu manada ikrar etmiştir. Bununla birlikte imana namaz, oruç, hac ve kendileriyle Allah'a yaklaşılacak diğer ameller gibi zâhirî taat olan amelleri eklemiştir. Namazın hakikati hakkında söylenecek söz de aynıdır. Namaz lügatte dua demektir. Şeriat buna bazı fiilleri eklemiştir. Aynı şekilde hac da (lügatte) yönelme manasına gelmektedir. Şeriat ise hac için bazı fiiller belirlemiştir. Aynı şekilde oruç da (lügatte) tutmak demektir. Şeriat ise oruca niyeti eklemiştir. Nitekim Ahmed, İshâk b. Mansûr'un rivâyetinde "İmanın başlangıcı (sonuna göre) eksikti, sonra artmaya başladı" demiştir. Görüldüğü üzere bu onun sözünden de anlaşılmaktadır: Lügatteki imanın üzerine ilâvede bulunulmuştur. İmanın lügatteki manası başka yere taşınmamıştır. Bu, Şeriat'ın imanın lügat manasını kendisi için vaz' edildiği manadan söz konusu zâhirî fiiller bütününe taşıdığını söylemeleri hususunda Mutezile'ye muhâlifdir.

Bu ihtilâf şu manaya gelmektedir: İmanın lügavî manasının taatle nakledildiği sâbit olduğu zaman imanın zıddının yani masiyetlerin bulunması sebebiyle isim (yani mümin ismi) ortadan kalkar. Yok, imanın lügavî manası başka bir manaya nakledilmemişse (masiyetlerin bulunması sebebiyle) isim ortadan kalkmaz. Çünkü onun zıddı ortada yoktur. Bu ancak onun (imanın) kemâl isminin ortadan kalkmasını gerektirir, isminin tamamen ortadan kalkmasını gerektirmez.

İmanın lügat manasının başka bir yere taşınmadığının ve kaydırılmadığının delili şudur: Eğer imanın lügat manası başka bir yere taşınmış olsaydı bunun yayılması, şöhret bulması, insanlara ulaşması ve doğruluğunun zarûrî olarak bilinmesi gerekirdi. Çünkü böylesi bir şey Resûl'den görüldüğü zaman zihinler bu nakli genellikle kabulle karşılar ve kalpler bunun doğruluğunu kabullenir. Ümmetten onlara muhâlefet eden herkes bu iddianın bâtıllığına, imanın Şeriat'te başka bir manaya nakledilmediğine inanmaktadır. Onların ismin hangi manaya taşındığı hususunda ihtilâf etmeleri de bunu desteklemektedir. Onlardan (yani Mutezile'den) bir topluluk Resûl'ün imanı dinin nâfilelerinin haricinde farzlarının tamamının ismi kıldığı görüşünü tercih etmiştir. El-Allâf, en-Nazzâm ve onlara tâbi olanlar Resûl'ün imanı dinin farzlarının ve nâfilelerinin tamamının ismi kıldığı görüşünü tercih etmiştir. Aralarındaki bu ihtilâf imanın lügat manasının başka bir yere taşınması hususundaki iddialarını çürütmektedir.

Ayrıca Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.”* (Yûsuf, 2)

Yine O şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz Biz onu Arapça bir Kur'ân kıldık.”* (Zuhruf, 3)

Yine O şöyle buyurmuştur: *“Hiçbir eğriliği olmayan Arapça bir Kur'ân...”* (Zümer, 28)

Yine O şöyle buyurmuştur: *“Eğer onu yabancı dilde bir Kur'ân kıl-saydık mutlaka ‘Ayetleri açıklanmalı değil miydi, yabancı dilde bir ki-tap ve Arap bir resûl mü?’ derlerdi.”* (Fussilet, 44)

Yine O şöyle buyurmuştur: *“Kendisine meylettikleri kişinin dili yabancıdır. Bu ise açık bir Arapçadır.”* (Nahl, 103)

Eğer Allah Teâlâ'nın lügatte yer alan bu isimleri Arapların onları kendisi için vaz' etmedikleri müsemmâlara naklettiğini mümkün görürsek bu isimlerden bir şey anlaşılması mümkün olmaz ve bu isimler apa-cık bir Arapça olmaz.

58- Muhâlif şunu hüccet getirmiştir: Dili konuşan kimselerin başlangıçta bir ismi bir müsemmâ için vaz' etmeleri mümkünse, bir ismin onların vaz'ından sonra -Şeriat bir hikmete işâret ettiği zaman- geçerli bir sebepten dolayı başka bir müsemmâyâ nakledilmesine engel teşkil eden nedir? Zanaatların aslı buna örnektir.

Cevap: Biz bunu akıl yönünden imkânsız görmüyoruz. Ancak şer'î açıdan imkânsız görüyoruz. Daha önce geçtiği üzere dilin Arapça olması ve onun başka bir yere aktarılmasının kendisini Arapça olmaktan çıkarcığı bunu göstermektedir. Ayrıca dil başka bir yere aktarılmış olsaydı bu aktarmayı ancak Şeriat yoluyla bilebilirdik. Hâlbuki ortada Şeriat yönünden kat'î bir delil yoktur. Yine bu isimler zanaatlerden farklıdır. Çünkü biz zanaatlerin başka manalara aktarıldığını insanların konuşma âdetlerinden çıkarıyoruz. Bu ise burada (yani taatler hakkında) söz konusu değildir.

59- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Manalar farklı olduğu hâlde iki lügatin bir isimde aynı anda bulunması mümkünse ismin başka bir manaya aktarılmasına engel olan nedir? Örnek verecek olursak ayn¹⁰⁰¹ tek bir isimdir fakat farklı manalara gelir."

Cevap olarak deriz ki: Bahsettiğiniz şey bir yerde mümkün diye neden diğer yerde de mümkün olsun ki? Aradaki birleştirici özellik nedir? Diğer taraftan biz bunu akıl yönünden imkânsız görmüyoruz. Ancak söz konusu ettiğimiz sebeplerden dolayı şer'î açıdan imkânsız görüyoruz. Hem ismin başka manaya nakledilmesi mümkün olsaydı buna bir delilin delâlet etmesi gerekirdi. Oysa ortada ismin başka bir manaya nakledildiğine delâlet eden bir delil yoktur.

60- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Bu yapıldığı (yani isim başka bir manaya nakledildiği) zaman isim dilin sınırları dışına çıkmaz. Çünkü bizim lafzı dile mensup olmakla vasfetmemiz onun insanlar kendisini hangi mana için vaz' etmişlerse o mana için kullanılmakta olduğunu ifâde etmez. Bundan dolayıdır ki himâr (eşek) lafzı bazen mâlum hayvan hakkında bazen de tembel insan hakkında kullanılır."

¹⁰⁰¹ Arapça'da ayn, göz ve pınar gibi birçok manaya gelir. (Mütercimim Notu)

“Bu yapıldığı zaman isim dilin sınırlarının dışına çıkmaz” şeklindeki sözü çelişkinin ta kendisidir. Kişi onu lügatten alıp Şeriat’ın sınırları içine dâhil ettiği, Şeriat de lügatten ayrı bir şey olduğu hâlde nasıl lüğatin sınırlarının dışına çıkmaz?

“Lafzın dilin sınırları içinde olması, sadece kendisi için vaz’ edildiği mana için kullanılacağı anlamına gelmez” şeklindeki sözlerine gelince bu doğrudur. Çünkü dili konuşanlar ismi bir hakikat için vaz’ etmişlerdir. Bazen de onu mecaz olarak başka bir şey hakkında kullanmışlardır. Örneğin mâlum hayvan hakkında hakikî manada, tembel adam hakkında da mecâzî manada eşek demişlerdir. Bu onların dilinde yer almıştır ama bir ismin onların dilinden başka bir yere taşınması manasında değil. Bizim meselemiz de bununla ilgili değildir.¹⁰⁰²

¹⁰⁰² Kelâmî hakikat ve mecaz olarak ikiye ayırmanın bâtil olduğu hususunda İbnu’l Kayyım’ın “es-Savâiku’l Mürsele” isimli kitabına müracaat ediniz. İbnu’l Kayyım bu kitapta mecazı tâğût/put olarak adlandırmış ve şöyle demiştir: “Cehmiyye’nin isimlerin ve sıfatların hakikatlerini işlevsiz kılmak için ortaya attığı üçüncü putun kırılması hakkında fasıl: Bu put mecaz putudur...” Sonra şunları söylemiştir: “Sonradan gelenler bu puta yapışmış, ta’til ehli bu puta sığınmıştır. Onu okçuların oklarından kendisiyle korunacakları ve insanları apaçık vahiyden kendisiyle saptıracakları bir kalkan edinmişlerdir...” Sonra şunları söylemiştir: “Lafızların hakikat ve mecaz olarak kısımlara ayrılması ne şer’î, ne aklî ne de lügavî bir taksimdir. Bu bir terimden ibârettir. Bu, nas ile faziletli kılınmış üç nesilden sonra ortaya çıkmış bir terimdir. Çıktığı yer Mutezile, Cehmiyye ve onların yolunu takip eden kelâmcılardır.”

İbnu’l Kayyım bunun arkasından bu taksimin bâtilliğini elliden fazla yönden açıklamaya başlamıştır ki bu kadarı kâfidir. Bakınız: Muhtasaru’s Savâik, 2/690-700

FASIL

Millete Mensup Fâsık Hakkında¹⁰⁰³

61- Bu, kendisinde kalp ve dil ile tasdik mevcut olan fakat namaz hâricindeki¹⁰⁰⁴ taatleri terk eden veya münkerleri işleyen kimsedir. Bu kimseye mümin denir mi, denmez mi?

İmam Ahmed rahmetullahi aleyh'in sözünün zâhiri bu kimsenin imanı eksik mümin olarak isimlendirileceğini, mümin isminin ondan büsbütün alınmayacağını göstermektedir. Bilakis onun hakkında "İmanı sebebiyle mümindir, işlediği büyük günah sebebiyle fâsıktır" deriz. Ahmed birçok yerde buna işârette bulunmuştur:

Örneğin Ebu'l Hâris'in rivâyetinde o "İman söz ve ameldir, artar ve azalır" demiş, imanı azalmakla nitelemiştir ki iman ancak farzların terki veya mahzurların işlenmesi sebebiyle azalır. Buna rağmen Ahmed kişiden mümin ismini almamıştır.

Yine o Muhammed b. Mûsâ'nın rivâyetinde "İman söz ve ameldir, artar ve azalır; hayır işlediğin zaman artar, kusur işlediğin zaman azalır" demiş, kusurundan dolayı kişiden mümin ismini almamış, onun hakkında imanının eksik olduğunu söylemiştir.

Yine o el-Merrûzî'nin rivâyetinde "İman söz ve ameldir; kişi amel ettiği zaman artar, zina ettiği ya da hırsızlık yaptığı zaman azalır" demiştir.

Yine o İsmâîl b. Saîd'in rivâyetinde şöyle demiştir: "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Bizi aldatan bizden değildir'¹⁰⁰⁵ ve 'Bizim aleyhimize silah

¹⁰⁰³ Yani İslâm milleti (dini) üzere olan fâsık ki bu şirk hâricinde büyük ve küçük günahlar işleyen kimsedir.

¹⁰⁰⁴ Zira namazın terki, onu tembelliğinden ve gevşekliğinden dolayı terk eden ile inkâr ederek terk eden arasında ayrıma gidilmeksizin büyük küfürdür. Nitekim bunu kitabın mukaddimesinde beyân ettim.

¹⁰⁰⁵ Ahmed, el-İmân, 501

taşıyan bizden değildir'¹⁰⁰⁶ buyurmuştur. Bunun manası te'kîd (pekiştirme) ve teşdîd (şiddetle sakındırma)dır. Ben birini ancak namazı terk ettiğinden dolayı tekfir ederim."¹⁰⁰⁷

Görüldüğü üzere o Havâric'in hilâfına kişiyi masiyetinden dolayı tekfir etmediğini ve ondan mümin ismini almadığını açıkça ifâde etmiş, yukarıdaki ifâdeleri şiddetle sakındırma olarak yorumlamıştır. Yine o Sâlih'in rivâyetinde şöyle demiştir: "İman farklı derecelerde bulunur. Bazısı bazısından üstündür. Artar ve azalır. Artması amelde, azalması amelin terkindedir. Kişinin namazı, zekâtı, haccı ve diğer farizaları yerine getirmeyi terk etmesi buna örnektir. İman amelle de artar."

Yine o "(İman) artmadan önce tamsa tam nasıl artar ki?" demiştir.¹⁰⁰⁸ Yine o İbnu'l Kâsım'ın rivâyetinde şöyle demiştir: "İman artar ve azalır. Kişi kendilerinden sakındırıldığı bu şeyleri işlerse onun imanı bunları işlemeyenlerin imanından eksik olur. Onların imanı da bunun imanından fazla olur. Böylece imanın bir kısmı diğer kısmından daha fazla olur."¹⁰⁰⁹

Yine o İshâk b. Mansûr'un rivâyetinde şöyle demiştir: "İmanda istisna yapılmasını güzel görürüm. Çünkü iman söz ve ameldir. Biz sözü söylemiş bulunuyoruz. Amellerimizi eksik yapmış olmaktan da endişe

¹⁰⁰⁶ Ahmed, el-İmân, 297

¹⁰⁰⁷ el-Hallâl, es-Sünne, 984

¹⁰⁰⁸ Bu eseri İmam Ahmed (*rahimehullah*)'tan Sâlih "Mesâil"de iki ayrı yerde rivâyet etmiştir. Musannif ise iki rivâyeti birbirine dâhil etmiştir.

1- Sâlih (*rahimehullah*) "Mesâil"inde (1519) şöyle demiştir: Yine (Ahmed) şöyle dedi: "İman farklı derecelerde bulunur. Bazısı bazısından üstündür. Artar ve azalır. Artması amelde, azalması amelin terkindedir. Çünkü kişi sözü zaten ikrar etmektedir."

2- Yine Sâlih (681) şöyle demiştir: Babama "İman artıp azalır mı; onun artması ve azalması nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Artması amelle, azalması ise amelin terkiyle olur. Kişinin; namazı, zekâtı, haccı ve farizaları yerine getirmeyi terk etmesi buna örnektir. Dolayısıyla iman amel sebebiyle azalır ve artar." Sonra şöyle dedi: "Eğer artmasından önce tamsa tam nasıl artar ki? İşte o arttığı gibi azalır da."

¹⁰⁰⁹ el-Hallâl, es-Sünne, 1027

duyuyoruz.”¹⁰¹⁰ Görüldüğü üzere Ahmed istisnaya cevaz vermiş ve bunun sebebinin imanın eksik olması endişesi olduğunu beyân etmiştir. İşte Ahmed'in sözünün zâhiri budur: Fısk mümin ismini mutlak olarak ortadan kaldırmaz ancak imanın kemâlini ortadan kaldırır. Ayrıca Hanbel, Ahmed'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Kişi zina ya da hırsızlık gibi bir günaha bulaştığı zaman gömleğin adamdan çıkarıldığı gibi iman kendisinden çıkarılır. Tevbe ettiği ve döndüğü zaman imanı ona geri döner.”¹⁰¹¹

Hanbel, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in “Zina eden zina ettiği zaman mümin olarak zina etmez” buyruğu hakkında da ondan şu şekilde başka bir lafız nakletmiştir: “İmandan islâma çıkar. İman islâmın içindedir. Dolayısıyla kişi zina ettiği zaman imandan islâma çıkar.”¹⁰¹²

Bundan anlaşılan Ahmed'in büyük günah işlemesi sebebiyle kişiden mümin ismini aldığıdır. Çünkü o “imandan çıkar” ve “iman ondan çıkarılır” demiştir. Buna göre bu kimse fâsık bir müslim olur.

Bu aynı zamanda Ebû Abdullah İbn Batta'nın “el-İbânetu'l Kebîr” kitabında söylediğinden anlaşılandır. O şöyle demiştir: “İman artar ve azalır. Temiz ameller ve erdemli huylar imanı artırır, çoğaltır ve yükseltir. Pis ameller ve aşağılık hasletler ise fâilinden imanı eksiltir.”¹⁰¹³

Bana göre Ahmed'in bu meseledeki sözü tevîl edilmelidir. O “İman ondan çıkarılır, iman ondan çıkar” sözüyle “kâmil imandan çıkar” manasını kastetmiştir. Değilse o iman isminin (delâlet ettiği mananın) tamamını kastetmiş değildir. Ondan çeşitli tariklerle rivâyet ettiklerimiz bunu göstermektedir.

62- İnsanlar millî (dine mensup) fâsığın hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Havâric fâsığın her bir günah sebebiyle kâfir olacağı görüşünü tercih etmiştir. Onlardan bazıları kişiyi diğer günahların haricinde

¹⁰¹⁰ Benzeri el-Hallâl'in “es-Sünne”sinde (1048) geçmektedir.

¹⁰¹¹ el-Hallâl, es-Sünne, 1063

¹⁰¹² el-Hallâl, es-Sünne, 1068. Bu Muhammed b. Alî (*radiyallahu anh*)'tan da rivâyet edilmiştir.

¹⁰¹³ el-İbânetu'l Kubrâ, 1257

sadece büyük günahlar sebebiyle tekfir eder. Hasen'den ve Amr b. Ubeyd'den bu kimsenin münâfık olacağı nakledilmiştir. Mutezile ise "O ne mümin olur ne de kâfir olur, o fâsık olur" demiştir. Böylece onlar mümin ismini ondan bütünüyle almış ve onu iki konum arasında bir konuma yerleştirmişlerdir. Bunu ilk söyleyenlerin Amr b. Ubeyd ve Vâsıl b. Atâ olduğu, Mutezile'nin bu sebeple mutezile (ayrılanlar) diye isimlendirildiği söylenmiştir.

Eş'arîler "Bu kimse kâmil imana sahip bir mümindir" demiş, bunu imanın kendilerinin nezdinde tesdikten ibâret olduğuna, taatlerin terkini ve mahzurları işlemenin tasdik üzerinde bir etkisinin olmadığına binâen söylemişlerdir.

63- "Bu kimse kâfir olur" demeleri hususunda Havâric'in sözünün bâtil olduğunun birçok delili vardır. Örneğin Allah Teâlâ "*Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını başıslamaz, bunun aşağısındakileri dilediği kimse için başıslar*" (Nisâ, 48) buyurmuştur. Burada O şirk hâricindeki günahların başıslanacağını bildirmiştir. Eğer büyük günahlar küfür olsaydı küfür olmaları sebebiyle başıslanmazlardı.

Yine Allah Teâlâ "*Küfrü, fıska ve isyanı size çirkin gösterdi*" (Hucurât, 7) buyurmuştur. Burada O masiyetleri sınıflara ayırmış ve onları birbirine atfetmiştir. Bu günahların bir kısmının küfür olmamasını gerektirir. Aksi takdirde atfın bir manası olmazdı. Bu bir tekrar ve bir şeyin aynısına atfı olurdu.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Eğer sakındırıldıklarınızın büyüklerinden kaçınırsanız seyyielerinizi başıslarsınız...*" (Nisâ, 31)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Onlar ki küçük günahlar hariç büyük günahlardan ve fuhşiyattan kaçınırlar.*" (Necm, 32)

Bu kişinin büyük günahlar haricindeki günahlarının başıslanacağını göstermektedir. Hâlbuki onlardan bazılarına göre kişi herhangi bir günahı işlediği zaman kâfir olur.

Kezâ Allah Teâlâ zina suçlamasında bulunduktan sonra şahit getirmeyen kimseye değnek vurulmasını ve bir daha şehadetinin kabul

edilmemesini vacip kılmış, ayrıca onu fâsık olarak isimlendirmiştir. Eğer bu küfür olsaydı Allah onun şehâdetinin reddedilmesini vacip kılmazdı. Çünkü bu ancak hayatta olmakla gerçekleşebilecek bir hükümlerdendir. Küfür ise kişinin hayatına devam etmesine engeldir.

Kezâ Allah Teâlâ zevcesine zina suçlamasında bulunan kimseye (zevcesiyle) lanetleşmesini emretmiştir. Eğer zina küfür olsaydı bazı sebeplerden dolayı bu söz konusu olmazdı:

Birincisi: Kişi bu suçlamada bulunduğu zaman zevcesini suçlamış olmazdı. Çünkü onların söylediğine göre kadın zina etmişse kocasından ayrılmış olurdu, zina etmemişse adam kendisine iftira attığından dolayı yine ondan ayrılmış olurdu. Çünkü onlara göre bu küfürdür. Dolayısıyla bu durumda adam yabancı bir kadına suçlama yöneltmiş olurdu.

İkincisi: Lanetleşme sebebiyle birbirlerinden ayrılmaları gerekirdi. Çünkü onların söylediğine göre ikisinden biri küfre girmiş ve mürted olmuştur. Bundan dolayı kadının adamdan ayrılması gerekir. Bu takdirde de icmanın dışına çıkmış olur.

Üçüncüsü: Lanetleşmenin maksadı -ortada çocuk yoksa- yatağı ayırmaktır ki onların söylediğine göre yatak zaten ayrılmıştır ve lanetleşerek kullukta bulunmanın bir anlamı yoktur.

Yine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edilen meşhur hadiste Ebû Saîd (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Cehennem ehli olan cehennem ehli ne ölürlere ne de yaşarlar. Fakat bazı insanlar vardır ki ateş onlara günahları -ya da hataları dedi- sebebiyle onları tek bir defa öldürmek üzere dokunur. Ta ki küle dönüşükleri zaman şefaate izin verilir de yığınlar hâlinde getirilirler. Sonra cennetin nehirlerine atılırlar. Sonra ‘Ey cennet ehli, onlara (su) akıtın’ denir. Bunun üzerine selin taşıdıkları arasındaki tanenin bittiği gibi biterler.”¹⁰¹⁴

¹⁰¹⁴ Ahmed (11077, 11151) ve Müslim (306) rivâyet etmiştir.

Yine bu Sahâbe (*radiyallahu anhum*)'ın icmasıdır. Şöyle ki: Onlar zekâtı vermeyen kimseye küfrü nispet etmişler, onunla savaşmışlar ve onun mürted olduğuna hükmetmişlerdir. Fakat onlar aynısını kendisinden büyük bir günah sâdır olan kimseye uygulamamışlardır. Eğer bunların her biri küfür olsaydı hepsini bir tutarlardı.¹⁰¹⁵

Kezâ günahlardan herhangi biri sebebiyle küfre girileceğini savunmak nebîlerin tekfirini gerektirir. Allah'ın salâtları onların üzerine olsun. Çünkü onlardan küçük günahların sâdır olduğu görülmüştür.

Aynı şekilde küfre mahsus bazı hükümler vardır ki bunlar büyük günah işleyen kimse hakkında söz konusu değildir. Örneğin müslüman ile kâfir arasındaki mirasçılık ilişkisinin kopması ve nikâhın yasaklığı sadece küfrün gerektirdiği hükümlerdendir. Fakat bunlar büyük günah işleyenle işlemeyen arasında söz konusu değildir. Bunu kabul etmeyip "Bunu ispatla!" derlerse icmâ onları susturur. Zira hâlifeler zamanında içki içenler ve fıska bulaşanlar vardı. Bu kimselere had uygulanırdı. Fakat eşlerinden ayrılmazlardı. Onları mirastan men etmezlerdi. Bunlar Âlî (*aleyhisselam*) zamanında görülmüştü de o bu hükümleri vermemişti. Bu onların sözünün bozukluğuna delâlet eder.

64- Onlar bu meselede bazı şeyleri hüccet getirmişlerdir. Allah Teâlâ'nın "*O sizi yaratandır; bundan sonra bir kısmınız kâfir, bir kısmınız mümindir*" (*Teğâbun*, 2) buyruğu bunlara örnektir. Bu mümin olmayan her bir mükellefin kâfir olduğunu göstermektedir (demişlerdir).

Cevap: Ayet O'nun yarattıklarının bir kısmının kâfir bir kısmının da mümin olduğuna delâlet etmektedir. Bu üçüncü bir sınıfın olmasına engel teşkil etmez. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Allah her canlıyı sudan yaratmıştır. Onlardan bazıları karnı üzerinde yürür, bazıları iki ayak üzerine yürür, bazıları da dört (ayak) üzerinde yürür.*" (*Nûr*, 45) Fakat bu onların arasında daha fazla ayak üzerinde yürüyen şeytan gibi varlıkların olmasına engel değildir. Diğer taraftan biz zaten âyetin zâhiri-ni, yaratılmışların ya mümin ya da kâfir olduğunu söylüyoruz. Bize göre

¹⁰¹⁵ Bu mesele hakkında Ebû Ubeyd'in "el-İmân" kitabında (10) bazı şeyler söylenmiştir.

bu (yani günah işleyen) kimse bize göre hakikatte mümindir. Fakat onun imanı eksiktir. İmanının eksik olması ise ondan mümin ismini almaz. Çünkü günah işlemesi onu imanından dolayı mümin olmaktan çıkarmaz. Çünkü bu hususlardan biri diğeriyle çelişmez.

65- Yine muhâlif Allah Teâlâ'nın "*Biz küfürde ileri gidenden başkasını cezalandırır mıyız?*" (Sebe, 17) buyruğunu hüccet getirmiştir. Bu cehennemle cezalandırılacak kimsenin küfürde ileri giden kimse olduğunu göstermektedir ki günah işleyen kimse de cehennemle cezalandırılacaklar arasındadır (demoştir).

Cevap: Bu ceza daha önce Sebe Kıssası'nda zikredilmiş olan cezaya hamledilir. Zira Allah celle ve azze şöyle buyurmuştur: "*Biz de onların üzerine Arim Seli'ni gönderdik. Sahip oldukları iki bahçeyi; meyveleri ekşi ağaçlar, acı ılgın ağaçları ve biraz da sidr ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik. İşte küfretmelerine karşılık onları böyle cezalandırdık. Biz küfürde ileri gidenden başkasını cezalandırır mıyız?*" (Sebe, 16-17) Allah subhânehû dünya hayatındaki toplu helâk şeklindeki muaccel cezayı ancak resûlleri inkâr eden ve onları yalanlayan kimselere vereceği şeklindeki âdetini uygulamıştır.

66- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ '*Biz ona yolu gösterdik, ya şükreden biri olur ya da kâfir olur*' (İnsan, 3) buyurmuştur. Bu gösterir ki mükellefin bulunacağı bundan başka bir konum yoktur. Allah Teâlâ'nın '*Dedi ki: Bu benim Rabbimin fazlındandır, (bunu) şükreden mi yoksa küfreden mi olacağım diye beni denemek için (yaptı)*' (Neml, 40) buyruğu da bu baplandır."

Cevap: Fâsığın şükreden olması imkânsız değildir ve fâsık bu sınıflardan birinin dışına çıkmaz. Çünkü onun zina etmesi ya da cana kıyması kendisini Allah'ın nimetlerine şükreden biri olmaktan çıkarmaz. Çünkü bu hususlardan biri diğeriyle çelişmez.

67- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Yoluna güç yetirebilen kimse için Beyt'i haccetmek Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır, kim de küfrederse Allah herkesten müs-*

tağnîdir.' (Âli İmrân, 97) Bu haccın terkinin küfür olduğunu göstermektedir."

Cevap: Bu haccın vacip olduğunu inkâr etme hakkında yorumlanır. Zâhir olan budur. Çünkü bundan (yani küfürden önce) geçen şey haccın vacip olduğudur. Bu da buradaki küfrün, kişinin kendisine vacip kılınan şeyi inkâr etmesi küfrü olduğunu gerektirmiştir. Ona (yani muhâlife) göre kişinin hac haricindeki taatleri terk ettiği takdirde de kâfir olduğu düşünülüğünde Allah'ın bu meselede haccı diğerlerinden ayırmasında bir fâidenin olmaması da bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır.

68- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.'* (Mâide, 44) Bunun zâhiri zâlim yöneticilerin tekfir edilmesini gerektirmektedir ki bizim görüşümüz budur."

Cevap: Bununla kastedilen yahudilerdir. Allah celle ve azze'nin (bunun öncesinde) yahudileri söz konusu etmiş olması bunu desteklemektedir. O şöyle buyurmuştur: *"Eğer sana gelirlerse aralarında hüküm ver ya da onlardan yüz çevir... Yanlarında içerisinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrât olduğu hâlde nasıl seni hakem kılmak istiyorlar?"* Bundan sonra da *"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir"* buyurmuştur. Bundan sonra onlardan söz etmeye devam etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Onlara orada cana karşılık can... diye yazdık. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar zâlimlerin ta kendileridir. Sonra arkalarından Meryem oğlu İsrâ'yı gönderdik."* (Mâide, 42-47) Kıssanın başı da sonu da yahudiler hakkında olduğuna göre âyet yahudilere hamledilir.

69- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Artık kimlerin mizanı ağır basarsa işte onlar felâha erenlerdir. Kimlerin mizanı da hafif gelirse işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Cehennemde ebedî kalacaktır onlar. Ateş yüzlerini yalar ve orada onlar (dişlerinin ortaya çıkmasından dolayı) sırttır hâldedirler. Âyetlerim size okunmuyor muydu ve siz onları yalanlamıyor muydunuz?' (Mü'minûn, 102-105)* Bu cehenneme giren herkesin mutlaka kâfir olacağını göstermektedir."

Cevap: Bu, mizanı küfrü sebebiyle hafif gelen kimselerin cehennemde ebedî kalacakları şeklinde yorumlanır.

70- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'O gün ki bazı yüzler ağarır, bazı yüzler de kararır. Yüzleri kararanlara gelince (onlara) "İmanınızdan sonra kâfir mi oldunuz?" (denir.)' (Âli İmrân, 106) Burada yüzü kararacak herkesin mutlaka kâfir olduğunu görüyoruz. Çünkü cehennem ehlinin sıfatının bu olması kaçınılmazdır."

Cevap: Biz büyük günah işleyenlerin yüzlerinin kararmasının kaçınılmaz olduğunu kabul etmiyoruz. Çünkü onlar bağışlanabilirler. Allah Teâlâ'nın şu buyruğu hususunda verilecek cevap da aynıdır: "O gün bazı yüzler parıl parıldır. Güler ve sevinir. Yine o gün bazı yüzlerin üzerinde toz vardır. Onları bir karalık bürür. İşte onlar kâfirler ve fâcirlerdir." (Abese, 38-42) Çünkü biz kâfir ismini taşımadıkları sürece onların yüzlerini mutlaka tozun ve karalığın bürüyeceğini söylemeyiz.

71- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Mümin olan fâsık olan gibi olur mu? Bunlar bir olmaz. İman edip salih ameller işleyenlere yapmakta olduklarına karşılık bir ikram olmak üzere Me'vâ cennetleri vardır. Fâsıklık edenlere gelince onların barınağı cehennemdir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya döndürülürler ve onlara "Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın!" denir.' (Secde, 18-20) Bu göstermektedir ki cehenneme giren her fâsık mutlaka kâfir olacaktır."

Cevap: Burada fâsıkla kastedilen kâfirdir. Çünkü bizim nezdimizde millî (dine mensup) fâsığın barınağı cehennem değildir.

72- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Kim de zikrimden yüz çevirirse onun için dar bir geçim vardır ve kıyâmet günü onu kör olarak haşrederiz.' (Tâhâ, 124)

Cevap: Biz onun (yani günah işleyen kimsenin) Rabbinin zikrinden yüz çevirdiğine katılmıyoruz. Çünkü onda iman vardır. Buradan kastedilenin kâfir olduğu anlaşılır.

73- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Allah ‘Bundan sonra kim küfrederse işte onlar fâsıkların ta kendileridir’ (Nûr, 55) buyurmuştur. Bu her fâsığın mutlaka kâfir olduğuna delâlet etmektedir.”

Cevap: Bu âyet dininden dönenler hakkında vârid olmuştur. Çünkü Allah Teâlâ önce “Allah sizden iman edip sâlih ameller işleyenlere şunu vaad etmiştir...” buyurmuş, sonra şöyle demiştir: “...ve korkularından sonra onları emniyete kavuşturacaktır. Bana hiçbir şeyi ortak koşmadan Bana ibâdet ederler. Bundan sonra kim küfrederse işte onlar fâsıkların ta kendileridir.” Durumu bu olan kimse kâfirdir.

74- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Allah Teâlâ İblis’ten haber vererek ‘Dedi ki: İzzetine yemin olsun ki onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların müstesna onların hepsini azdıracağım.’ (Sâd, 82-83) Bu göstermektedir ki ihlâsa erdirilmemiş kimse kâfirdir.”

Cevap: Bu buna delâlet etmez. Kişinin fâsık bir mümin olması mümkündür.

75- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Allah (azze ve celle) (kendisini) bilmeyi, tevhîdi ve resûlleri doğrulamayı emrettiği gibi namazı ve zekâtı da emretmiştir. Sonra bunları (yani marifeti, tevhîdi ve resûlleri tasdîki) terk eden kimse kâfir olmuştur. Aynı şekilde farzları yerine getirmeyen kimsenin hükmü de budur. Birini inkâr eden nasıl kâfir oluyorsa diğeri de inkâr eden de aynı şekilde kâfir olur.”

Cevap: (Allah’ı) bilmek ve resûlleri tasdik etmek imanın aslıdır. Kişi İslâm’ın başlangıcında bununla mümin olmuştur. Sonradan buna bazı ibâdetler eklenmiştir. Şu hâlde bu (Allah’ı bilmek ve resûlleri tasdik etmek) kendisinin haricinde emredilen hususlardan daha önemlidir. Dolaşısıyla kendisinin altında bulunanlara ilhâk edilmesi gerekmez. Nitekim günahın vebâli ve tehdid yönünden büyük günahlar da küçük günahlara ilhâk edilmez. “Onların karşılaşacağı ceza birdir” diyen kimsenin “Onların karşılaşacağı mükâfât da birdir” demesi gerekir. Diğer taraftan taatte bulunanların taat yönünden birbirlerinden farklı derecelerde bulunmaları gerekir. Oysa Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Sizden fetihten önce infakta bulunup savaşıyanlar(la bunları yapmayanlar) bir olmaz. On-

ların dereceleri sonradan infakta bulunup savaşanlarınkinden daha büyüktür.” (Hadîd, 10)

76- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Masiyetlerin tamamı İblis’e itaattir. Çünkü masiyetlerin tamamına İblis çağırmaktadır. Ona itaat ise ona ibâdet demektir. Bu ise küfürden başka bir şey değildir.”

Cevap: Masiyetin ona itaat olması ona ibâdet olduğu anlamına gelmez. Çünkü ibâdet derinden saygı duymak, tazimde bulunmak ve büyükmektir. Bunlar ise İblis’e itaat eden kimse hakkında söz konusu değildir. Allah’a her itaatin O’na ibâdet olmaması da bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır. Gerekmekten önce Allah’ı bilmek hususunda düşünmek buna örnektir. Ayrıca bu çocuğun babasına itaat etmesinin ona ibâdet etmesi anlamına gelmesini gerektirir. Bunu da hiç kimse söylememiştir.

77- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Allah Teâlâ’ya din yönünden dostluğun kaçınılmaz olarak iman olması din yönünden her düşmanlığın kaçınılmaz olarak küfür olmasını gerektirir. Fısk da din yönünden düşmanlıktır.”

Cevap: Biz her taatin dostluk ve her masiyetin düşmanlık olduğunu söylüyor değiliz. Bundan dolayı nebîlerin küçük günahlarının Allah’a düşmanlık olduğunu ya da kâfirin taatinin O’na dostluk olduğunu söylemiyoruz. Kişi bunlarla (yani taat ve masiyetle) din yönünden ancak mükâfât elde edeceklerden ya da cezaya uğrayacaklardan olur.¹⁰¹⁶

78- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’le barışın müminlerle barış, onunla savaşın da müminlerle savaş olduğu ortadadır. Onunla barışın ona iman etmek olduğu da ortadadır. Kezâ müminlerle barış da bunun gibidir. Bu müminlerle savaşmanın Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’le savaşma ve küfür olmasını gerektirir.”

¹⁰¹⁶ Yani kişi taat işlerse mükâfâtı elde edeceklerden olur fakat bu onun Allah’ın dostu olmasını gerektirmez. Aynı şekilde kişi masiyet işlerse azaba uğratılmayı hak edenlerden olur fakat bu onun Allah’ın düşmanı olmasını gerektirmez. (Müterci-min Notu)

Yine onlar “Bu âsîlerin ve müminlerle savaşılanların tamamının kâfir olmasını gerektirir ki bizim görüşümüz budur” demişlerdir.

Cevap: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’le savaşmanın küfür olmasının sebebi bunun bir günah ve masiyet olması değildir. Bunun sebebi onunla savaşmanın onu küçümsemek olmasıdır. Resûl’ü küçümsemek ise küfürdür. Müminle savaşmak da onu küçümsemektir. Mümini küçümsemenin ise küfür olması gerekmez. Bu sebeple ikisini birbirinden ayırmış bulunuyoruz.

FASIL

79- Namaz kılan fâsıkların el-Hasen’den ve Amr b. Ubeyd’den nakledilenin hilâfına münâfık olarak isimlendirilmeyeceğinin delili şudur: Münâfık küfrünü gizleyip islâmını açığa vuran kimsedir. Bundan dolayı yahudi ve hristiyan münâfık olarak isimlendirilmez. Çünkü yahudi ve hristiyan inandığını açığa vurmaktadır. Bundan dolayı Sahâbe (radiyallahu anhum) görünen masiyetleri işleyen kimseyi münâfık olarak isimlendirmemiştir. Bu münâfık isminin bu manaya karşılık gelmediğini gösterir. Ayrıca nifak lügatte tarla faresinin yuvasından alınmıştır. Çünkü tarla faresi yuvasına iki giriş yeri yapar ve bu iki yerden girer ki yeri belli olmasın. Münâfığa da bu isim iki sebepten dolayı verilmiştir.

Birincisi: Dinden çıkması sebebiyle. Bu, tarla faresinin yuvasının iki kapısından birinden çıkmasına benzetilmiştir.

İkincisi: Açığa vurduğu şeyin hilâfını içinde gizlemesi sebebiyle. Bu da tarla faresinin yuvasının iki kapısından birini gizlemesine benzetilmiştir. Sonra bunun kapsamı; kişinin sakladığının küfür, açığa vurduğunun ise islâm olmasıyla daraltılmıştır. Bu özellik açıktan günah işleyen kimsede bulunmamaktadır. Çünkü nifâkın miras bağının kopması ve nikâhın haram olması gibi hükümleri vardır ve bu hükümler günah işleyen kimse hakkında söz konusu değildir. Bu da bu kimsenin münâfık olarak isimlendirilmeyeceğini gerektirmiştir. Ayrıca günah işleyen kimse işlediği günahı korkuyla, endişeyle, tevbe etme niyetiyle ve onun cezasından kurtulacağı düşüncesiyle işlemektedir. Günah işleyen kimsenin hâlinin bu olduğu bilinen bir şeydir.

Ayrıca büyük günah işlediğinden dolayı kişiye münâfık ismini vermek mümkünse küçük günah işlemesi sebebiyle de ona bu ismi vermek mümkün olur. Bunu kabul ederlerse nebilerin de münâfık olduklarını söylemeleri gerekir! Çünkü nebiler de küçük günah işlemiş bulunmaktadırlar. Buna cüret etmek ise nebilerin nebiliklerini geçersiz kılmaya götürür.

80- Muhâlif, Allah Teâlâ'nın "*Münâfıklar fâsıkların ta kendileridir*" (Tevbe, 67) buyruğunu hüccet getirmiştir.

Cevap: Bu ayette herhangi bir hüccet yoktur. Çünkü ayet münâfığın fâsık olduğunu ifâde etmektedir. Biz zaten buna karşı çıkmıyoruz. Ayette fâsığın münâfık olduğu geçmemektedir. Bu Allah Teâlâ'nın "*Ayetlerimizi ancak zâlimler inkâr eder*" (Ankebût, 49) buyruğuna benzemektedir. Burada inkârcının fâsık olduğunun delili vardır, fâsığın inkârcı olacağının delili yoktur.

81- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Onlardan "Bize fazlından verirse muhakkak tasaddukta bulunuruz ve muhakkak sâlihlerden oluruz*" diye Allah'a ahit verenler vardır. Onlara fazlından verdiği zaman ise onda cimrilik ettiler ve yüz çevirerek dönüp gittiler. Bu da arkasından kalplerine kendisiyle karşılaşacakları güne kadar bir nifak getirdi.' (Tevbe, 75-77) Görüldüğü üzere O sözlerinde durmadıkları için onları münâfıklar olarak isimlendirmiştir."

Cevap: Allah Teâlâ bunu nifak olarak isimlendirmemiştir. O ancak "*Bu da arkasından kalplerine bir nifak getirdi*" buyurmuştur. Arkasından nifâkı getiren şeyin (yani cimriliğin) nifak olması gerekmez. Zira öyle olsaydı nifâkın bir başlangıcı olmazdı. Ayrıca ayette kastedilenler daha önce ayette zikri geçen kimselerdir. Onlardan başkasına delâlet etmez.

82- Yine muhâlif Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilen bir hadisi hüccet getirmiştir: Ahmed "Kitâbu'l İmân"da isnâdıyla Abdullah b. Amr (radiyallahu anhumâ)'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

“Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o münâfıktır: Söz verdiği zaman sözünde durmaz. Konuştuğu zaman yalan söyler. Tartıştığı zaman haddi aşar. Ahit verdiği zaman ahidini yerine getirmez.”¹⁰¹⁷

Cevap: Bu kâfirliğinden dolayı içinde olmayanı söyleyen kimse hakkında yorumlanır. Örneğin kişi Allah’a ve Resûlü’ne iman etmediği hâlde Allah’a ve Resûlü’ne iman ettiğini söyler. Hadis buna hamledilir. Bunun doğruluğunu şu ortaya koymaktadır: Hadis zâhirine hamledilecek olursa kişinin basit bir yalan söylediği zaman münâfık olması gerekir ki biz kişinin bu sebeple münâfık olmayacağını beyân etmiştik. Ayrıca hadis zâhirine hamledilecek olursa yahudiye de münâfık ismini vermemiz gerekir. Çünkü o da verdiği haber hususunda yalan söylemektedir.

Bunun başka bir cevabı daha vardır ki zikrettiğimizden daha sahihtir: Biz “münâfıktır” buyruğunun söz konusu kimseyi şiddetle sakındırmak ve onun içerisinde bulunduğu durumun tehlikesinin büyüklüğünü vurgulamak maksadıyla söylendiği şeklinde bir yorumda bulunuruz. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Kim bir kadına dübüründen varırsa Muhammed’in kalbine indirilene küfretmiş olur”¹⁰¹⁸ buyurmuştur. Yine o “Az da olsa bir nesepten teberrî etmek Allah’a şirk koşturur”¹⁰¹⁹ buyurmuştur.

¹⁰¹⁷ Ahmed, el-Îmân, 481

¹⁰¹⁸ Ahmed, el-Îmân, 89-90

¹⁰¹⁹ Ahmed (7019) Abdullah b. Amr (radiyallahu anhumâ)’dan “Nesepten teberrî etmek küfürdür” lafzıyla rivâyet etmiştir. Yine Ahmed “el-Îmân”da (93) bunu Ebû Bekr es-Siddîk (radiyallahu anh)’ın sözü olarak rivâyet etmiştir ki sahihtir.

FASIL

83- Bizim “Ne mümin olur ne de kâfir olur, iki konum arasında bir konumda bulunur” demeleri hususunda Mutezile'nin hilâfına bu kimse-den mümin ismini almamamızın delili -ki bu aynı zamanda Hanbel'in Ahmed'den rivâyetinden anlaşılandır- Allah Teâlâ'nın “*İman edip imanlarına hiçbir zulüm karıştırmayanlar*” (En'âm, 82) buyruğundadır.¹⁰²⁰ Burada Allah zulüm işledikleri hâlde onların mümin olduklarını bildirmiştir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “*İman eden fakat hicret etmeyen kimselere gelince, hicret etmelerine kadar onların velâyetleri size ait değildir.*” (Enfâl, 72) Burada O onların hicret etmeseler bile mümin olduklarını bildirmiştir.

Yine Allah Teâlâ “*Kim de O'na sâlih ameller işlemiş bir mümin olarak gelirse...*” (Tâhâ, 75) buyurmuştur. Burada O iman ile birlikte sâlih amel işlemeyi şart koşmuştur. Bu kişinin sâlih ameller işlemese bile mümin olacağını göstermektedir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “*Müminlerden iki tâife savaşıacak olursa aralarını düzeltin. İkisinden biri diğerine karşı haddi aşmışsa haddi aşanla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın... Müminler ancak kardeştir. Şu hâlde kardeşlerinizin arasını düzeltin.*” (Hucurât, 9-10) Görüldüğü üzere O haddi aştıkları ve masiyet işledikleri hâlde onları müminlerin kardeşleri olarak isimlendirmiştir.

¹⁰²⁰ Musannif Ahmed'in (4031) ve Buhârî'nin (4776) Abdullah (radiyallahu anh)'tan rivâyet ettiği hadise işâret etmektedir: “*İman edip imanlarına hiçbir zulüm karıştırmayanlar...*” âyeti nâzil olduğu zaman bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbına çok ağır geldi. “Hangimiz imanına zulüm karıştırmamıştır ki?” dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Bu o değildir. Lukmân'ın oğluna söylediği sözünü iştirah edin mi: ‘Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür.’ (Lukmân, 13)”

Görüldüğü üzere Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) masiyet işlemenin de bir zulüm olduğu hususunda onları onaylamıştır. Bununla birlikte onlara buradaki zulmün Allah Teâlâ'ya şirk koşmak olduğunu beyân etmiştir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Nitekim Rabbin seni evinden, müminlerden bir topluluk istemeye istemeye hak ile çıkarmıştı. Hak ortaya çıktıktan sonra göz göre göre ölüme götürülüyorlarmışçasına seninle hak hususunda tartışıyorlardı.”* (Enfâl, 5-6) Görüldüğü üzere O burada onların Allah'ın onu hak ile çıkarmasından hoşnutsuz olduklarını, hak ortaya çıktıktan sonra hak hususunda tartışıklarını bildirmiş, bununla birlikte onlara müminler ismini vermiştir.

Bu âyetlerin zâhiri mümin isminin kâmil müminler hakkında kullanılmasını gerektirmektedir fakat (günah işleyenlerden) imanın kemâlini nefyeden ve onlar hakkında mutlak olarak mümin isminin kullanılmasına engel olan bazı deliller vardır.

Aynı şekilde mümin ismi ondan zâil olsaydı onun yaptığı ibâdetler tıpkı kâfirin ibâdetleri gibi geçersiz olurdu. Fâsığın yaptığı ibâdetlerin sahîh olması onun imandan çıkmadığına delildir. Yine fâsık fîskından dolayı imandan çıkacak olsaydı mümine bir kadınla evlenmesi câiz olmazdı. Onunla evlenmiş fakat gerdeğe girmemişse derhal, gerdeğe girmişse kadının iddetinin sonra ermesinden sonra nikâhının fesh edilmesi gerekirdi. Bunun bâtil olduğu üzerinde ittifak edilmiş olması bu kimse- nin imandan çıkmadığının delilidir.

Ayrıca “iki konum arasında bir konum” görüşünü savunan kimse bundan önce zikredilen icmaya da muhâlefet etmektedir. Şöyle ki: Sahâbe (*radıyallahu anhum*) ve başkaları millî (dine mensup) fâsığın mümin olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Sahâbe “O imanı sebebiyle mümin, fıskı sebebiyle fâsıktır” demiştir. Havâric “Fâsık mümin değildir, kâfirdir” demiştir. Şu hâlde kim önceki icmaya muhâlif üçüncü bir görüş ortaya atarsa onun sözünün bir değeri yoktur.

Ayrıca fâsığın büyük bir günah işlemesi sebebiyle imandan çıkması mümkün olsa küçük bir günah işlemesi sebebiyle imandan çıkması da mümkün olur. Çünkü küçük günah da bizâtihî zulümdür ve Allah'a itaat- ten dışarı çıkma manasını içerir.

84- Muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Allah Teâlâ şöyle buyurmuş- tur: *‘Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi. Küfrü,*

fıskı ve isyânı da size sevimsiz kıldı.' (Hucurât, 7) Bu imanın fısk ile bir arada bulunmayacağını göstermektedir."

Cevap: Burada bir hüccet yoktur. Çünkü Allah burada imanı sevdirdiğini ve fıskı sevimsiz kıldığını beyân etmiştir. Bunda ikisinin bir arada bulunmayacağını gösteren bir delil yoktur.

85- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ 'İmandan sonra fâsıklık ne kötü isimdir!' (Hucurât, 11) buyurmuş, böylece fâsıklığın imanla bir araya gelmeyeceğini beyân etmiştir."

Cevap: Bu fâsıklığın kâmil imanla bir araya gelmeyeceğine hamledilir. Biz de böyle söylüyoruz. Fâsıklığın genel olarak imanla bir araya gelmeyeceğine gelince bu söz konusu değildir.

86- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ müminleri bir sıfatla, fâsikları da bu sıfata muhâlif bir sıfatla nitelemiştir. Bu iman ve fıskın bir araya gelmeyeceğine delildir. Örneğin o müminlerin sıfatından söz ederken 'Allah müminlere büyük bir ecir verecektir' (Nisâ, 146) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ 'Müminleri kendileri için Allah tarafından büyük bir lütuf olduğuyla müjdele' (Ahzâb, 47) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ 'İman edenleri kendileri için Rableri katında bir doğruluk makamı olduğuyla müjdele' (Yûnus, 2) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ 'Allah'ın Nebî'yi ve onunla birlikte iman edenleri rüsâvâ etmeyeceği gün...' (Tahrîm, 8) buyurmuştur. Sonra O fâsığı bunun hilâfıyla nitelemiş, yol kesiciler hakkında 'Bu onlar için dünyadaki bir rezilliktir, onlara âhirette de büyük bir azap vardır' (Mâide, 33) buyurmuştur. Yine O 'Onları can yakıcı bir azapla müjdele' (Tevbe, 34) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ 'Müminlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.' (Tevbe, 128) buyurmuştur. Diğer taraftan Allah Teâlâ zina eden kimse hakkında 'Allah'ın dini hususunda onlara acıyacağınız tutmasın' (Nûr, 2) buyurmuştur."

Cevap: Allah Teâlâ kâmil imana sahip mümini kâmil sıfatlarla nitelemiştir. Eksik imana sahip mümini de eksik sıfatlarla nitelemiştir.

87- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: "Allah Teâlâ 'Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir' (Tevbe,

11) buyurmuştur. Görüldüğü üzere O onları ancak bu şartlar ile kardeşle-
rimiz kılmıştır. Bu namazı ve zekâtı terk eden kimsenin din kardeşimiz
olamayacağını göstermektedir. Din ise imandır. Zira Allah Teâlâ *'Bugün
size dininizi kemâle erdirdim' (Mâide, 3)* buyurmuştur. Yine O *'Onlar
ancak dini Allah'a has kılarak ve hanîfler olarak O'na ibâdet etmekle,
namazı kılmakla... emrolunmuşlardı' (Beyyine, 5)* buyurmuştur. Yine
Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Müminler ancak o kimselerdir ki Allah
anıldığı zaman kalpleri ürperir, ayetleri kendilerine okunduğu zaman
bu onların imanını arttırır ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Onlar
ki namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infâk
ederler. İşte onlar hakikî müminlerdir.'* (Enfâl, 2-4) Allah onları ancak
bu hasletler sebebiyle mümin olarak nitelemiştir. Bu onlarda bu hasletler
bulunmadığı takdirde mümin olamayacaklarına delâlet eder.”

Cevap: O, onların bizimle kâmil manada ancak bu şartları yerine
getirdikleri takdirde kardeş olacaklarını bildirmiştir. Aynı şekilde onların
ancak bu şartları bulundurdıkları takdirde kâmil müminler olacaklarını
bildirmiştir. Biz de bu hasletlerin bir kısmının yokluğu durumunda kişi-
nin kâmil bir mümin olamayacağını söylüyoruz.

88- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: Ahmed “el-Îmân” kita-
bında isnâdıyla Ebû Hureyre (radıyallahu anh)‘tan Nebî (sallallahu aleyhi ve
sellem)’in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “Zina eden zina ettiği za-
man mümin olduğu hâlde zina etmez. Hırsız çaldığı zaman mümin oldu-
ğu hâlde çalmaz. Kişi şarap içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez.
Bundan sonra tevbe kapısı açıktır.”¹⁰²¹

Buna iki şekilde cevap verilebilir:

Birincisi: Zina eden zina ettiği zaman kâmil mümin olduğu hâlde
zina etmez.

İkincisi: Zina eden zinayı helâl sayarak zina ettiği zaman mümin
olduğu hâlde zina etmez.

¹⁰²¹ Ahmed, el-Îmân, 84. Asılda “(tevbe) farz kılınmıştır” diye geçmektedir. Yukarıda yazdığım “el-Îmân”dan alınmıştır.

Enes (*radıyallahu anh*)'ın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği şu hadis hakkında verilecek cevap da budur: "Biriniz kendisi için istediğini kardeşi ya da komşusu için istemedikçe iman etmiş olmaz."¹⁰²² Onun "Mümin insanların kendisinden emin olduğu kimsedir"¹⁰²³ ve "Emâneti olmayanın imanı yoktur, ahdi olmayanın da dini yoktur"¹⁰²⁴ buyrukları hakkında verilecek cevap da aynıdır.

Kezâ Ebû Bekr b. Huveytîb'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Namazı olmayanın imanı yoktur."¹⁰²⁵

İbn Mes'ûd (*radıyallahu anh*) şöyle demiştir: "Mümin sürekli ta'n eden, sürekli lanet okuyan, hayâsızca konuşan ve edepsizce söz söyleyen değildir."¹⁰²⁶

89- Yine muhâlif Ahmed'in rivâyet ettiği hadisi hüccet getirmiştir: Bize Vekî' tahdis etti. Onun el-Fadl b. Delhem'den, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Kişi şarabı içtiği zaman onu mümin olduğu hâlde içmez. Birinin gömleğini çıkardığı gibi imanın nûru ondan çekilip alınır. Tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder."¹⁰²⁷ Başka bir lafızda "İman ondan çekilip alınır, tevbe ederse iman ona geri döner"¹⁰²⁸ buyrulmuştur.

Demişlerdir ki: "Bu, imanın şarap içen kimseden alınacağıın delilidir."

Cevap: Bu imanın kemâlinin ondan alınacağı şeklinde yorumlanır. Yahut şarap içmeyi helâl saydığı takdirde imanın ondan alınacağı şeklinde yorumlanır. Ebû Abdullah İbn Batta'nın isnâdıyla Fudayl b. Yesâr'dan

¹⁰²² Ahmed, el-İmân, 518

¹⁰²³ Ahmed, el-İmân, 539

¹⁰²⁴ Ahmed, el-İmân, 60

¹⁰²⁵ Ahmed, el-İmân, 33

¹⁰²⁶ Ahmed, el-İmân, 28

¹⁰²⁷ Ahmed, el-İmân, 111

¹⁰²⁸ Ahmed, el-İmân, 107

rivâyet ettiği hadis hakkında da aynı cevap verilir: Muhammed b. Alî (bir dâire çizip) “Bu islâmdır” dedi. Sonra onun ortasına başka bir dâire çizdi ve “Bu da onun ortasındaki imandır, iman islâmın içerisinde” dedi.

(Sonra şöyle devam etti:) “Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez’ buyurmaktadır. O imandan islâma çıkar. İslâmdan ise (günahından dolayı) çıkmaz. Tевbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder.”¹⁰²⁹

90- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Bizim prensibimize göre de sizin prensibinize göre de imanın taatleri, sözleri ve fiilleri kapsadığı sâbittir. Dolayısıyla kişi vacipleri aksattığı¹⁰³⁰ zaman mümin isminin kendisinden zâil olması gerekir. Çünkü iman şartı bulunmamaktadır.

Cevap: Bu gerekmez. Çünkü kişinin bazı vacipleri terk etmesi onu vaciplerin bir kısmının mümini olmaktan çıkarmaz. Çünkü biri diğerine zıt değildir. Ayrıca kişinin büyük günah işlemiş olması amelinin boşa çıkmasını gerektirmez. Bizim prensibimize göre onun amelinin sevâbı kalıcıdır. Bundan dolayı mümin ismi ondan tamamen zâil olmaz. Ondan ancak kendisindeki imanın kemâli zâil olur. Böylesi bir durum şer’î ibâdetler hakkında da imkânsız değildir. Örneğin haccın şeytan taşlama, Minâ’da geceleme, vedâ tavaflı gibi bazı vacipleri terk edildiği zaman onun hakkında “eksik hac” denir. Bu, hac isminin tamamen ortadan kalkmasını gerektirmez. Aynen bunun gibi.

Cenaze namazını kılmak, mirasçı yapmak, nikâhını sürdürmek gibi mümine uygulanacak ahkâmın bu kimse hakkında hâlen geçerli olması bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca onlar ismin kalmasıyla birlikte imanın arttığı ve azaldığı hususunda bize muvâfakat etmişlerdir. Ayrıca nasıl ki bir cisim büyük bir parçası kendisinden eksilmiş olsa bile iki cevhere düşene kadar sahip olduğu ismi taşımaya devam ediyorsa imanın eksik olması da mümin isminin kalmasına engel teşkil etmez.

¹⁰²⁹ el-İbânetu'l Kubrâ, 118

¹⁰³⁰ Aslında “tam olarak yerine getirdiği zaman” diye geçmektedir. Doğru olan yukarıda yazdığımdır.

91- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Fısk lügatte belirli bir şekilde bir hâlden çıkıp diğerine girmektir. Bundan dolayı fareye de ‘fuveysika (fâsıkçık)’ demişlerdir. Yonca kabuğundan çıktığı zaman da ‘fesekat (er-ratbetu)’ demişlerdir.”

Cevap: Buradaki çıkışın manası imanın kemâlinden eksikliğine çıkmaktır. Çünkü mümine uygulanan hükümler bu kimse hakkında zikrettiğimiz şekilde geçerlidir.

Başka bir cevap: Zikrettiğim şekilde fısk lügatte çıkmak demektir. Bu da imanın lügavî manası olan tasdikın dışına çıkmayı gerektirir. (Yani fıskın lügavî manası alınıyorsa imanın da lügavî manası alınmalıdır. Dolayısıyla kişi tasdikın dışına çıkmadığı sürece imanın dışına çıkmaz.)

92- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Bâtînî fiillerin terki mümin ismini ortadan kaldırıyorsa zâhirî fiillerin terkinin de mümin ismini ortadan kaldırması gerekir.”

Cevap: Bu gerekmez. Çünkü icma ettiğimiz üzere mümin hükmü bâtinî fiiller terk edildiği zaman ortadan kalkar. Zâhirî fiiller terk edildiği zaman ortadan kalkmaz. Çünkü bâtinî fiili terk etmesiyle kişinin nikâhı fesh edilir. Miras bağları kopar. Cenaze namazı kılınmaz. Ona bunlara benzer kâfire uygulanan hükümler uygulanır. Bu zâhirî fiiller hakkında söz konusu değildir.

93- Yine muhâlif şunu hüccet getirmiştir: “Büyük günah işleyen kimse kalıcı cezayı hak eder ki bu mümin hakkında söylenemez. Bundan dolayı mümin isminin büyük günah işleyen kimseden zâil olması gerekir.”

Cevap: Biz büyük günah işleyen kimsenin cezayı hak edeceğini kabul etmiyoruz. Onun bağışlanmasını ve cehenneme girmemesini de mümkün görüyoruz. Bu bizi sizden ayıran büyük bir prensiptir.

94- Yine muhâlif bizim “Mümin övgü isimlerindendir, büyük günah işleyen kimse ise övgüye mazhar değildir” sözümüzü hüccet getirip “İşte bundan dolayı büyük günah işleyen kimseden mümin isminin zâil olması gerekir” demiştir.

Cevap: Övgü ismi ondan, kendisinde yergiyi gerektirecek bir şey ortaya çıktığı zaman ondan kemâli giderecek şekilde zâil olur. İsmi tamamı zâil olmaz. Çünkü kendisinden sâdır olan şey onu bazı şeylerin mümini olmaktan çıkarmaz. Çünkü biri diğeriyle çelişmez. Bu kimsenin ameli de boşa çıkmaz. İşte bundan dolayı imanın tamamının değil kemâlinin ortadan kalkması gerekir.

95- Ebû Abdullah “el-İbânetu’l Kebîr”¹⁰³¹ kitabında şunu aktarmıştır: Avn b. Abdullah Medîne ehlinin edebiyattan en çok anlayanı ve en fakihi idi. Mürcîi idi. Sonra görüşünden döndü ve şöyle demeye başladı:

İlk ayrılacağın şey hiç şüphe etmeksizin

Mürcie’nin dediğidir şüphe etmeyesin

Dediler ki: Zulmedenlerden olan bir mümin!

Oysaki müminler değildir zâlim

Yine kanı helâl bir mümin dediler

*Hâlbuki müminlerin kanı haram kılındı*¹⁰³²

¹⁰³¹ el-İbânetu’l Kubrâ, 1366

¹⁰³² Avn’ın müminlerin zâlim olmadıklarını söyleyerek mümin isminin bir övgü ismi olduğunu ve bu ismin kâmil imana sahip olmayanlara verilmeyeceğini ifâde etmesi, büyük günah işleyenden mümin ismini tamamen alan Mutezile’ye bir reddiyedir ve musannif bu nakli bu sebeple burada zikretmiştir. (Mütercim’in Notu)

FASIL

96- Eş'arîler'in hilâfına (büyük günah işleyen kimseden) kâmil mümin isminin zâil olacağının delili şudur: Bizim prensibimize göre imanın -kalbin fiili olsun uzuvların fiili olsun- taatlerin tamamının ismi olduğu sâbittir ve bu mana vaciplerin bir kısmı terk edildiği zaman bulunmaz. Bundan dolayı kâmil mümin isminin zâil olması gerekir. İsmi tamamen zâil olmayıp da sadece kâmil mümin isminin zâil olması imkânsız değildir.

Kişinin haccın bazı vaciplerini yerine getirmediği zaman hacdan hac isminin zâil olmaması da bunu desteklemektedir. Ayrıca orucu ve zekâtı terk eden, fuhşiyâtı işleyen kimse hakkında kâmil mümin isminin kullanılmayacağı hususunda ihtilâf yoktur. Ayrıca Mutezile'ye karşı zikretmiş olduğumuz bütün âyetler ve haberler onlara karşı da birer delildir. Çünkü bu âyetlerin ve haberlerin zâhirî imanın tamamını nefyetmektedir. Diğer taraftan biz mümin isminin tamamının nefyedilmeyeceği hususunda icma etmiş bulunuyoruz. Geriye bir tek nefyin kemâle râci olduğu seçeneği kalmaktadır. Muhâlif bunu iman tasdikten ibâret olduğu, taatlerin ise imanın şeriatlerinden ve delillerinden olduğu esası üzerine bina etmiştir. Bu takdirde imana artma ve azalma ilişmez. Bu ancak sevâbın azalması hususunda söz konusu olabilir. İmanın kendisine râci olan azalmaya gelince bu mümkün değildir.

Cevap: Biz bu prensip hakkında bazı şeyler söylemiş, iman taatlerin tamamı olduğunu beyân etmiştik. Dolayısıyla bazı vacipler terk edildiği zaman bu söz konusu olmaz. (Yani taatlerin tamamı kişide bulunmaz ve bundan dolayı kişi kâmil imana sahip bir mümin olmaz.)

Onların bizim (büyük günah işleyen kimsede) mümin isminin kalması hususunda Mutezile'ye karşı hüccet olarak getirdiğimiz âyetleri hüccet olarak getirmeleri mümkündür fakat bunlarda (onların lehine) delil olacak bir şey yoktur. Çünkü bu âyetler mümin ismini genel olarak isbât etmektedir ki zaten biz buna karşı çıkmıyoruz. Biz (büyük günah işleyen kimseye) kâmil mümin isminin verilmesine karşı çıkmıyoruz.

FASIL

İmanda Artmanın ve Azalmanın Mümkün Oluşu

97- İmanın artması taatleri yapmakla, azalması da taatleri terk etmekle ve masiyetleri işlemekle olur. Ahmed; Ebu'l Hâris'in, Muhammed b. Mûsâ'nın ve el-Merrûzî'nin rivâyetlerinde bunu açıkça ifâde etmiştir ki bunun lafzı kitabın baş tarafında geçmişti.

O başka bir yerde "Hayır işlediğin zaman artar, kusur işlediğin zaman azalır" demiştir. Başka bir yerde de "Artma ameldedir; azalma ise kişi zina ettiği ya da hırsızlık yaptığı zamandır" demiştir. Bu yukarıda söz konusu edilen asıl üzerine mebnîdir: İman taatlerin tamamıdır ve yasaklananları terk etmektir. Dolayısıyla iman taatlerin varlığıyla artar, taatlerin terki sebebiyle azalır. Bu Mutezile'nin görüşüne muhâlifdir.

98- Eş'arîler'e gelince Ebû Bekr İbnu'l Bâkılânî şöyle demiştir: "İman kalbin marifeti ve tasdiki olduğuna göre bu ikisi kalplerin arazlarından birer araz ve kalplerin sıfatlarından birer sıfattır. Artma ve azalma ise arazlar hakkında söz konusu olamaz. Ancak cisimler artar ve azalır."

İbnu'l Lebbân ise "Artma ve azalma fiillere değil tasdike râcidir" demiştir. Zira fiiller onların nezdinde imanın kendisinden değildir. Onlara göre iman tasdikten ibârettir. (Sonra şöyle devam etmiştir:) "İnsanlardan bazıları Allah Teâlâ'nın verdiği haberleri mufassal olarak bilir. Bazıları da bu haberleri mücmel olarak bilir. Bu haberleri mücmel olarak bilip bunlara iman eden kimsenin bunların tafsilatını bildiği zaman ilmi ve tasdiki artar. Şöyle ki: Vahiy Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e ayet ayet ve sûre sûre nâzil oluyordu. Bir âyet ya da sûre nâzil olduğunda, müminler de onu işittiğinde, bildiğinde, ikrar ettiğinde, ondan öncekiler hakkında yaptıkları gibi onun hakkında da Allah'ı ve Resûlü'nü tasdik ettiğinde ilimlerine ilim ekleniyordu, tasdiklerine tasdik katılıyordu. Yine onlardan bazıları vakitlerinin büyük kısmında Allah (*azze ve celle*)'yi, Resûlü'nü ve verdiği haberleri anıyordu. Diğer taraftan bunlar bazıları'nın hatırına ancak bir müddet sonra geliyordu. İşte onlar bu şekilde farklı hâllerde bulunuyorlardı. Allah Teâlâ'nın 'Onlar ki ayaktayken, otura-

rak ve yanları üzerinde iken Allah'ı anarlar...' (Âli İmrân, 191) buyruğu da bunu ifâde etmektedir. Ebu'd Derdâ (radiyallahu anh) da 'Bir sûre te-fekkür geceyi kıyâm üzere geçirmekten hayırlıdır' demiştir. Görüldüğü üzere ayaktayken, otururken ve uyurken Allah'ı anan kimsenin hâli, O'nu vaktinin büyük kısmında anan kimsenin hâlinde yukarıda olmaktadır. Yine bu kimsenin imanı kendisiyle aynı durumda olmayan kimsenin imanından fazla olmaktadır. Kezâ kişi O'nun haberlerinden bir kısmını unuttuğu zaman durum aynıdır. Tasdik edilen Zât'ı bilmeyinceye, O'nu ve sıfatlarını ikrar etmeyinceye, verdiği her bir haber hususunda O'nu mufassal değil mücmel olarak tasdik etmeyinceye kadar imanı azalır ama (bu noktaya varmadığı sürece) mümin olmaktan çıkmaz." (İbnu'l Lebbân'ın sözleri burada sona erdi.)

99- Ahmed de el-Merrûzî'nin rivâyetinde kalbin marifetinin farklı derecelerde bulunacağını ve artacağını açıkça ifâde etmiştir.

100- Artmanın ve azalmanın hepsi hakkında mümkün olduğunun delili Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur: *"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu onların imanını arttırır ve yalnız Rablerine tevekkül ederler... İşte onlar hakîkî müminlerdir."* (Enfâl, 2-4)

Kezâ Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazıları 'Bu hanginizin imanını arttırdı?' der. O, iman edenlerin imanını arttırmıştır ve onlar sevinirler. Kalplerinde hastalık olanlara gelince onların da pisliklerine pislik katmıştır..."* (Tevbe, 124-125) Yani küfürlerine küfür katmıştır. Yani bir sûre veya âyet indirildiği zaman onu da tıpkı ondan önceki âyetleri ve sûreleri inkâr ettikleri gibi inkâr ederler. Böylece küfürlerine küfür katılmış olur.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O ki imanlarına iman katıl-sın diye müminlerin kalplerine sekînet indirmiştir."* (Fetih, 4) *"Hidâyet üzere olanlara gelince onların hidâyetini arttırmış ve onlara takvalarını vermiştir."* (Muhammed, 17)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kulları arasında Allah'tan ancak âlimler korkar."* (Fâtır, 28)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “...ki kendilerine kitap verilenler kesin bir şekilde bilsin, iman edenlerin de imanı artsın.” (Müddessir, 31)

101- “Bu âyetler fiillerin değil Allah’ın haberlerini tasdik etmenin ve bilmenin arttığına ve azaldığına delâlet etmektedir” denirse “Bu hepsi hakkında geneldir” denir.

102- Denirse ki: “Biz ‘imanlarına iman eklensin diye’ buyruğunu onların imanlarındaki sebâtlarının kuvvetlenmesine, imanlarına daha sıkı yapışmalarına ve imanlarını daha fazla azimle sürdürmelerine yoruyoruz.”

Şöyle denir: “Ziyâdeden bir şey üzerinde sebât etmek anlaşılır. Ziyâdeden ancak ziyâde/artış anlaşılır. Ayrıca artma ve azalma Allah’ın haberlerini doğrulama ve bilme hakkında mümkünse fiiller hakkında da mümkündür. Çünkü bunların tamamı imandandır. Ayrıca imana artmanın ve azalmanın ilişkisi iman isminin ortadan kalkmasını gerektirmez. Nitekim bir cisim iki cevherden (özden) meydana gelir de kendisine başka parçalar eklendiğinde ve kendisi onlarla bütünleştiğinde yine tek bir cisim olur. Kezâ ondan bazı parçalar eksildiği takdirde de birbirine kaynaşmış iki parçadan ibâret kalana dek cisim ismini yitirmez. İman da böyledir.

Aynı şekilde Ehli Sünnet âlimleri “İman taatle artar, masiyetle azalır” demektedirler. Ahmed isnâdıyla Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’tan onun “İman artar ve azalır” dediğini rivâyet etmiştir.¹⁰³³ Yine o isnâdıyla Ebu’d Derdâ (*radıyallahu anh*)’tan onun “İman artar ve azalır” dediğini rivâyet etmiştir.¹⁰³⁴ Ebû Abdullah İbn Batta isnâdıyla İbn Abbâs (*radıyallahu anhuma*)’dan Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’ın sözünün aynısını rivâyet etmiştir.¹⁰³⁵ Yine o Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*)’tan onun halkalarda bir iki adamın elinden tutup “Gelin, imanımızı arttıralım” dediğini ri-

¹⁰³³ Ahmed, el-İmân, 526

¹⁰³⁴ Ahmed, el-İmân, 527

¹⁰³⁵ el-İbânetu’l Kubrâ, 1212

vâyet etmiştir.¹⁰³⁶ Yine o Muâz (*radiyallahu anh*)'tan onun "Bizimle otur da iman edelim" dediğini rivâyet etmiştir.¹⁰³⁷ Yine o Ebu'd Derdâ (*radiyallahu anh*)'tan onun "İbn Ravâha (*radiyallahu anh*) elimden tutup 'Gel de bir süre iman edelim' derdi" dediğini rivâyet etmiştir.¹⁰³⁸ Ebû Hafs İbn Şâhîn "el-İmân" kitabında isnâdıyla İbn Abbâs'tan, Ebû Hureyre'den ve Ebu'd Derdâ'dan onların "İman artar ve azalır" dediklerini rivâyet etmiştir. Ebû Muhammed el-Hallâl isnâdıyla Muâz (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun "İman artar ve azalır" buyurduğunu rivâyet etmiştir.¹⁰³⁹

103- Denirse ki: "Biz bunu kişinin tasdikinin artmasına ve azalmasına yoruyoruz. Şöyle ki kişi her vakitte iman etmekle memurdur. Yine o vaktinin tamamında ya da büyük kısmında kalbinde Allah'ı anmakla memurdur. Bunu yaptığı zaman imanı artar. Bunu uyanıkken, uyurken ve unutupca yapmadığı takdirde de imanı azalır. Çünkü devamı gelmesi gereken şey ortada yoktur. Nitekim su Dicle'den ve Fırat'tan sürekli aktığı zaman 'Dicle ve Fırat arttı' denir. Bununla kastedilenin imanın sevabına onun beraberindeki taatin sevabının katılması, masiyetle birlikte de imanın sevabının azalması olması da mümkündür. Yani iman söz konusu masiyetin bedeli olan taatin sevâbından bağımsızdır. Zira mümin o masiyeti terk etse onu terk etmesi sebebiyle imanın sevâbının yanında bir sevap elde eder. Evet, artma ve azalma bu şekilde yorumlanır."

Şöyle denir: Birinci tevil doğru olamaz. Çünkü selef "İman taat ile artar, masiyet ile azalır" demiştir. Unutan ve uyuyan ise masiyet işlemiş değildir. Bu yüzden selefın sözünü bu manaya hamletmek doğru olmaz.

İkinci teville yani imanın artmasının sevâbın artmasına yorulmasına gelince bu da doğru olamaz. Çünkü onlar (yani selef) imanı artmakla

¹⁰³⁶ el-İbânetu'l Kubrâ, 1317

¹⁰³⁷ el-İbânetu'l Kubrâ, 1218

¹⁰³⁸ el-İbânetu'l Kubrâ, 1220

¹⁰³⁹ Mevzû hadis. Bakınız: İbn Adiyy, el-Kâmil, 1/331; el-Cûrkânî, el-Ebâtîlu ve'l Menâkîr ve's Sihâhu ve'l Meşâhîr, 24

ve azalmakla nitelemişlerdir. İman ise fiilleri de içine alır. Bu yüzden bu sözün amellerin sevabının artmasına hamledilmesi doğru olmaz.

Başka bir cevap da şudur: Selefın sözü imanda artmayı ve azalmayı gerektirir. İmanın sevabı ise iman değildir.

Bir güzel cevap daha vardır ki o da şudur: İman onların nezdinde tasdikten ibârettir. Tasdik ise tasdik edilen şeyin hâlini bilmenin husûle gelmesidir ki insanlar bu hususta farklı derecelerde bulunamazlar. Çünkü kendisinde bu nitelikte bir bilgi bulunmayan kimse ârif/bilen olamaz. Bunun üzerindeki bilgi ise vacip değildir, ancak nâfiledir. Vacip olmayan bir şey de onlara göre iman olamaz. Bundan dolayı o farklı derecelerde bulunmakla nitelenemez.

FASIL

104- Melekler olsun, nebîler olsun, onların altında bulunan şehidler ve sıdıklar olsun mükelleflerin imanı bir olmaz. Allah subhâne-hû'nun kudretini, O'nun rubûbiyetinin delillerini, O'na delâlet eden şeylerin sınıflarını bilme hususunda sahip oldukları rütbeğe göre farklı derecelerde bulunurlar. Onlardan her birinin sevabı gayreti ve Allah'ın birliğinin delillerini bilmesi ölçüsünce dir.

Ahmed el-Merrûzî'nin rivâyetinde bunu açıkça ifâde etmiştir. Ona “el-Haccâc b. Yûsuf'un imanının Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in imanı gibi olduğunu söyleyebilir miyiz?” diye sorulmuş, o da “Hayır” demiştir. “Peki, onun imanı Ebû Bekr (radiyallahu anh)’in imanı gibi olur mu?” diye sorulmuş, o da yine “Hayır” diye cevap vermiştir.¹⁰⁴⁰

Yine Ahmed Sâlih’in rivâyetinde “Sen el-Haccâc’ın imanını Ebû Bekr rahmetullahi aleyh’in imanı gibi mi görüyorsun?!” demiştir. Görüldüğü üzere Ahmed bundan men etmiştir.

105- Ebû Bekr el-Bâkullânî şöyle demiştir: “İmanın kalbin marifetten ibâret olan tasdiki olduğu anlaşıldığına göre imanın O’nu bilmek olması yönünden farklı derecelerde bulunmasının mümkün olmaması ge-

¹⁰⁴⁰ el-İbânetu'l Kubrâ, 1363

rekir. Onlar ancak ilim yönünden sahip oldukları rütbeler ölçüsünce farklı derecelerde bulunurlar.”

106- Bunun delili şudur: Allah (*azze ve celle*)'yi birçok yoldan, birçok delille ve sanatının incelikleriyle tanıyan kimsenin O'nu sadece bir yoldan tanıyan kimsenin konumunda olması mümkün değildir. Değilse Allah subhânehû kendisine delâlet eden şeylerin sınıflarını birbirinden ayırmazdı.

Örneğin O (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: “*Attığınız meniyi görüyor musunuz? Onu siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz...*” (Vâkıa, 58-59) Bu ve sonraki âyetler...

Yine Allah Teâlâ “*Sizi topraktan yaratmış olması da O'nun âyetlerindendir, sonra birden (yeryüzünde) yayılan insanlar olmuşsunuz*” (Rûm, 20) buyurmuştur. Bu da O'nun âyetlerindendir, şu da O'nun âyetlerindendir, şu da O'nun âyetlerindendir... Şüphesiz bunda tefekkür eden bir topluluk için, bilenler için, işiten bir topluluk için, akleden bir topluluk için, bilen bir topluluk için, iman eden bir topluluk için, bilen bir topluluk için âyetler/deliller vardır.

Yine O şöyle buyurmuştur: “*Kendinizde de (âyetler vardır), hâlâ görmez misiniz?*” (Zâriyât, 21)

Yine Allah subhânehû “*Deveye bakmazlar mı, nasıl yaratılmış?*” (Ğâşiye, 17) buyurmuştur.

Yine O “*Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün birbiri ardına gelişinde akıl sahipleri için âyetler vardır*” (Âli İmrân, 190) buyurmuştur.

Yine Allah Teâlâ “*Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bahçeleri... vardır*” (Ra'd, 4) buyurmuştur.

Yine Allah Teâlâ “*Şüphesiz Biz insanı süzölmüş bir çamurdan yarattık*” (Mü'minûn, 12) buyurmuştur.

Yine O “*Onunla sizin için ekinler, zeytinler, hurmalıklar ve üzüm bahçeleri bitiriyor...*” (Nahl, 11) buyurmuştur.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Eğer yeniden dirilmekten şüphe içindeyseniz... İnsanlardan bazıları Allah’a kıydan köşeden ibâdet eder.” (Hacc, 5-11)

Aynı şekilde Allah’ın yaratmış olduğu bütün cevherler, ulvî ve süflî cisimler, cevherlerin ve cisimlerin sıfatı olan arazlar Allah subhânehû’ya, O’nun birliğine, rubûbiyetine ve sıfatlarına delâlet etmektedir. Zikrettiğimiz bütün bu mahlûkat hakkında ve O’nun diğer âyetleri hakkında tefekkür etmek ve bunlardan ibret almak Allah Teâlâ’yı bilmek için bir yol olmasaydı bunların sayılıp dökülmesinin bir anlamı olmazdı. Allah’ı bu yolların her biriyle bilen kimsenin O’nu bir veya iki yolla bilen kimse gibi olması imkânsızdır.

Seleften; meleklerin, nebîlerin, resûllerin ve onları izleyen sıdıkların imanının kendilerinin altında bulunanların imanından daha üstün olduğunu söyledikleri rivâyet edilmiştir. Onların bununla kastettikleri söz konusu ettiğimiz şeydir. Bunun doğruluğunu Hârîse’nin sözü ortaya koymaktadır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine “Sabaha nasıl çıktın?” diye sorduğu zaman o “Hakîkî bir mümin olarak çıktım” diye cevap vermiş, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Her hakkın bir hakîkati vardır, senin imanının hakîkati nedir?” diye sorması üzerine de şöyle demiştir: “Nefsim dünyayı terk etti. Gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Sanki ben açık bir şekilde Rabbimin Arş’ına bakıyorum. Sanki ben cennette birbirlerini ziyâret eden cennet ehline bakıyorum. Sanki ben cehennemde bağrıışan cehennem ehline bakıyorum.” Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “İyi bildin, böyle devam et” buyurmuştur.¹⁰⁴¹

Görüldüğü üzere Hârîse Allah (azze ve celle)’nin bildirdiği, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in de O’ndan haber verdiği her şeyi -ki bunları gözüyle görmemiş ve hiç bir şekilde idrâk etmemiştir- (âdetâ gözüyle gördüğünü ve idrâk ettiğini) haber vermiştir. Biz bunu gözle görülen şeylerin bilineceği şekilde bilmiyoruz. Çünkü burada bir benzerlik söz konusu değildir.

¹⁰⁴¹ İbn Ebî Şeybe, el-İmân, 115

Ahmed isnâdıyla Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Eğer Ebû Bekr'in imanı bütün yeryüzü halkının imanıyla tartılsaydı şüphesiz onlara ağır basardı.”¹⁰⁴²

Alî b. Ebî Tâlib (*radıyallahu anh*) da “Örtü kaldırılsaydı yakînim artmazdı” demiştir.¹⁰⁴³

Allah Teâlâ'nın “İşte resûller, onların bir kısmını diğerlerine üstün kıldık” (*Bakara*, 253) buyruğu ve “Gerçekten Biz nebîlerin bir kısmını diğerlerine üstün kıldık” (*İsrâ*, 55) buyruğu da buna delâlet etmektedir.

Onların bir kısmının diğerlerine üstün olması ancak taatlerin ziyâdesiyle husûle gelir. Ayrıca iman taatleri de içine alır. Yine insanların taatler yönünden farklı derecelerde bulunduğu bilinen bir şeydir.

FASIL

İman ve İslam Tek Bir Manaya mı Gelir?

Yoksa İki Farklı Manayı mı İfade Eder?

107- Ahmed rahmetullahi aleyh bunların iki farklı manayı ifâde ettiğini, islâmın Şeriat'te kalbin tasdîki ile birlikte şehâdeteynden ibâret olduğunu imanın ise taatlerin tamamını kapsadığını söylemiştir.

O Hanbel'in rivâyetinde “İman islâmdan başkadır” demiştir.¹⁰⁴⁴ Sâlih'in rivâyetinde “İbn Ebî Zi'b ‘İslâm söz, iman ameldir’ demiştir” demiştir. Kendisine “Peki sen ne diyorsun?” diye sorulması üzerine de “İslam imandan başkadır” diye cevap vermiştir.¹⁰⁴⁵ Yine o el-Meymûnî'nin rivâyetinde “İman ve islâm arasında ayrıma gidilir, meselâ ben istisnâ yapmaksızın ‘müslüman’ derim”¹⁰⁴⁶ demiştir.¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴² Ahmed, el-İmân, 537

¹⁰⁴³ Bir yerde bulamadım.

¹⁰⁴⁴ el-Hallâl, es-Sünne, 1057

¹⁰⁴⁵ el-Hallâl, es-Sünne, 1059

¹⁰⁴⁶ Yani imanda istisna yaptığım gibi islâmda istisna yapmam. “Ben inşâallah müslümanım” demem. İstisna yapmaksızın “Müslümanım” derim. (*Mütercimim*)

¹⁰⁴⁷ el-Hallâl, es-Sünne, 1060

Görüldüğü üzere Ahmed iman ve islâmın birbirinden farklı olduğunu açıkça ifâde etmiştir. Bu fark söz konusu ettiğimiz manaya râcidir. Bu imanda istisnâ yapıp “Ben inşâallah müminim” demenin mendûb olduğunu ifâde etmektedir. Çünkü kişinin taatlerin tamamını yerine getirip getirmediği ortaya çıkmamıştır. Fakat istisna islâm hakkında câiz değildir. Çünkü kişinin kalbin tasdikiyle birlikte şehâdeteyni dile getirdiği ortadadır.

Yine bu kâmil mümin isminin tasdik ile birlikte şehâdeteyni dile getiren fakat taatlerin tamamını yerine getirmeyen ve haramların tamamını terk etmeyen müslümanda bulunmayacağı anlamına gelmektedir. Buna göre her mümin kâmil bir müslüman olmaktadır fakat her müslüman kâmil bir mümin olmamaktadır.

108- İslâmın ve imanın iki farklı manayı ifâde eden isimler olduğu anlaşıldıktan sonra, imanın mutlak olarak islâmdan ayrı olduğu söylenebilir mi?

Ahmed bunu mutlak olarak söylemiştir. Bana göreyse mutlak olarak imanın islâmdan ayrı olduğunu söylemek doğru değildir. Ahmed’in “İman islâmdan ayrıdır” sözü “İslâm imanın tamamı değildir” manasında olabilir. Nitekim bunu başkaları dile getirmiştir. Ahmed’in “ondan ayrıdır” sözü sanki bu manadadır. Bunun (yani imanın mutlak olarak islâmdan ayrı olduğunu söylemenin) câiz olmamasının sebebi islâmın imanın hasletlerinden biri ve imanın taatlerinin en büyüğü olmasıdır. Bir şeyin cüzü hakkında “O ondan ayrıdır” denmez. Zira bu bir şeyin kendisinden başkası olduğu sonucuna götürür. Bundan dolayı “On birden ayrıdır” denmez. Ayrıca islâm imandan ayrı olsaydı kuldan kabul edilmezdi. Çünkü Allah Teâlâ “*Kim İslâm’dan başka bir din ararsa bu ondan kabul edilmez*” (Âli İmrân, 85) buyurmuştur.

Söylenmesi gereken şudur: Din, millet ve şeriat imandır. Dinin, milletin ve şeriatın tamamı imandır. İmanın tamamı da din, millet ve şeriat. Çünkü din haramlardan kaçınmakla birlikte kendisiyle (Allah’a) boyun eğilen her bir taattir. İşte imanın niteliği budur. Allah Teâlâ’nın şu buyruğu da bunu ifâde etmektedir: “*Onlar ancak dini O’na has kılanlar olarak, hanifler olarak Allah’a ibâdet etmekle, namazı kılmakla ve*

zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte dosdoğru din budur.” (Beyyine, 5) Yine O “Bugün size dininizi kemâle erdirdim” (Mâide, 3) buyurmuştur.

Aynı şekilde şeriat de haramları terk etmekle birlikte Allah'ın meşrû kıldığı taatlerin bütünüdür. ¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴⁸ El yazması burada sona ermektedir.

-ONUNCU KİTAB-

“el-Hucce alâ Târiki'l Mehacce”

Musannif

Kıvâmuşşünne el-İsbehânî

(V. 535)

Tahkik

Adil b. Abdullah Âl-u Hamdan

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ister ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötüsünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet ettiğini sap-tıracak, O'nun saptırdığını hidâyet edecek yoktur. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir ve ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür. Allah'ın salâtı ve selâmı onun, âlinin ve ashâbının üzerine olsun.

Bundan sonra: Bu, iman kitapları derlemesindeki onuncu kitaptır. Bu kitap hicrî beş yüz otuz beş yılında vefat etmiş olan Kıvâmussünne el-Isbehânî (*rahimehullah*)'ın "el-Hucce alâ Târîkî'l Mehacce" kitabında dağınık hâlde bulunan iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili babların derlemesinden ibârettir.

Bu kitap Ehli Sünnet'in büyük kitaplarından sayılmaktadır. Musannif (*rahimehullah*) bu kitapta Ehli Sünnet ve'l Cemaat'in sünnet ve itikad konularındaki akîdesini zikretmiş, Ehli Sünnet'e muhâlif olan fırkaların birçoğuna reddiye vermiş, yine bu kitapta nâdir, sünnet ve ittiba ehlinin kendisinden müstağni olamayacağı fakat kayıp durumda olan kitaplardan birçok önemli nakil aktarmıştır.

Bu kitabın önemine, içerdiği çok sayıdaki fâideye ve nakle rağmen musannifi (*rahimehullah*) kitabı kendisinden önce kaleme alınan sünnet kitaplarının büyük kısmında olduğu gibi bablara göre düzenlememiştir. Bundan dolayı ben Allah Teâlâ'dan hayırlısını isteyip dağınık hâlde bulunan iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili babları ve meseleleri toplayıp bunları bablar hâlinde tertip etmeye giriştim ki alınacak fâide tam olsun.

Bunu yaparken "Dâru'l Fârûk"un, hicrî bin dört yüz otuz üç yılında basılmış olan ve tahkikini Muhammed Abdullatîf Muhammed el-Cemel'in yaptığı nüshasına itimâd ettim. Onun tahriçlerinden ve metni zabtından istifâde ettim.

Musannîfîn Tercemesi

İsmi İsmâîl b. Muhammed b. el-Fadl b. Alî b. Tâhir b. Ahmed el-Kuraşî et-Teymî et-Talhî el-İsbehânî'dir. Künyesi Ebu'l Kâsım'dır. Kıvâussünne diye meşhur olmuştur. Hicrî dört yüz elli yedi yılında doğmuş, beş yüz otuz beş yılında da vefat etmiştir. Allah ona rahmet etsin.

Alimlerin Onun Hakkındaki Övgüleri:

Ebü Mûsâ el-Medîni şöyle demiştir: "Hâfız Ebu'l Kâsım İsmâîl. Zamanındaki imamların imamı. Asrındaki âlimlerin hocası. Döneminde Ehli Sünnet'in örneği. Bir topluluk bize ondan o henüz hayattayken hadis tahdis etmiştir."

Hâfız Yahyâ b. Mende şöyle demiştir: "Ebu'l Kâsım güzel bir itikada ve güzel bir yola sahipti. Az konuşurdu. Zamanında benzeri yoktu."

İbnu'l Kayyım "İctimâu'l Cuyûş"ta (s. 105) şöyle demiştir: "İmam İsmâîl b. Muhammed b. el-Fadl et-Teymî ki 'et-Terğîb ve't Terhîb' kitabının ve 'el-Hucce fi Beyâni'l Mehacce ve Mezhebi Ehli's Sünne' kitabının sahibidir. Zamanında Şâfiîler'in imamı idi. Allah Teâlâ ona rahmet etsin. Ebü Mûsâ el-Medîni bulunduğu yüksek konumdan dolayı onun menkıbelerini bir araya getirmiştir."

İbn Kesîr "Tabakâtü's Şâfiyye"de (2/591) şöyle demiştir: "İmam, hâfız, büyük fakih. Kıvâussünne lakaplı Ebu'l Kâsım et-Temîmî et-Talhî el-Cevzî. Şâfiîler'in imamlarından, hadis üstadlarından ve tenkitçilerinden."

İlmî Eserleri:

el-Hucce fi Beyâni'l Mehacce

et-Terğîb ve't Terhîb

Siyeru's Selefi's Sâlihîn

el-Meb'asu ve'l Meğâzî

Delâilu'n Nubuvve. Bu kitapların tamamı onun basılmış eserlerindendir.

Tercemenin Kaynakları:

Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 20/84

Tezkiratu'l Huffâz, 4/51

Musannifin Kitaba Mukaddimesi

Hamd Allah'a mahsustur. O ki hakkın alâmetlerini açıklayıp izah etti. Dinin yollarını aydınlatıp beyân etti. Kur'ân'ı indirdi ve onda çeşit çeşit hüccetler ortaya koydu. Muhammed'i gönderip onunla mazeretleri geçersiz kıldı. Resûl de tebliğ etti. Bütün çabasını ortaya koydu. Cihad etti. Ümmete doğru yolu gösterdi. Onlara yolu açtı ki "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmemişti" demesinler, diri olan kim varsa onu uyarsın ve kâfırlar aleyhindeki hakikat gerçekleşsin. Beni kendisine yaklaştıracak doğru sözlere ve amellere güzelce muvaffak kılması için Allah'a yöneliyor, O'ndan beni hatadan ve sürçmeden selâmette kılmasını niyâz ediyorum. Şüphesiz koruyacak ve başarıya ulaştıracak olan O'dur. Hidâyet ve doğruya iletme O'nun elindedir.

İslâm'ın özünün Sünnet'e yapışmak olduğunu, bidatlerin çoğaldığını, Ehli Sünnet hakkında kötü konuşmanın yayıldığını, insanlar nezdinde Sünnet'e uymanın bir eksiklik, kelâma dalmanın ise yüksek bir derece olduğunu gördüğümde; Sünnet hususunda Sünnet'e uymak isteyen ve bidatçilikten kaçınan kimsenin itimâd edeceği bir kitap yazdırmayı, bu kitapta büyük şehirlerdeki selef imamlarının ve sünnet ehlinin, çeşitli beldelelerdeki ilimde derinleşen kimselerin akîdesini beyân etmeyi düşündüm ki kişi önceki imamlara uymaktan ayrılmasın, bidatçilerin yolundan uzak dursun, sâlih selefın sâlih halefinden olsun. Buna "Kitâbu'l Hucce fi Beyâni'l Mehacce ve Şerhi't Tevhîdi ve Mezhebi Ehli's Sünne" (Yolun Beyânı Hususunda Hücce, Tevhîdin ve Ehli Sünnet Mezhebinin Açıklaması Kitabı) ismini verdim.

Allah bizi Sünnet'e muhâlefet etmekten ve bidatçiliğe bulaşmaktan muhafaza buyursun. Bizi Sünnet'e ittiba yolundan ayrılmayanlardan eylesin. Allah Muhammed'e en üstün, en temiz, en güzel ve en bol şekilde salât etsin. Bizi onun milleti üzere yaşatsın, canımızı onun sünneti üzere

alsın ve bizi onun zümresi içinde haşretsın. Şüphesiz O Mün'im ve Vehhâb'dır. (Nimet veren ve bolca bahşedendir.)

İmanın Manası

Kıvâmussünne rahimehullah (1/328) şöyle demiştir:

İman Meseleleri Bâbı

1- İman Şeriat'te bâtınî ve zâhirî taatlerin tamamını içine alır.

2- Eş'arîler "İman tasdikten ibârettir, fiiller ve sözler ise imanın kendisinden değil şeriatlerindendir" demiştir. Bu ihtilâf şu manaya gelmektedir: (Vacip) fiilleri yerine getirmeyen ve yasaklanan şeyleri işleyen kimse mutlak olarak mümin ismini almaz. "Onun eksik imanlıdır" denir. Çünkü imanın bir kısmına hâlel getirmiştir. Onların nezdinde ise bu kimse mutlak olarak mümin ismini alır. Çünkü onlara göre iman tasdikten ibârettir ve kişi bu tasdiki gerçekleştirmiştir.

3- Bizim delilimiz Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur: *"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, O'nun ayetleri okunduğu zaman onların imanını arttırır... İşte onlar hakîkî müminlerdir."* (Enfâl, 4)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ onları bu fiillerin kendilerinde bulunması kaydıyla hakîkî müminler olarak nitelemiştir.

Yine Allah Teâlâ *"Allah imanınızı zâyî edecek değildir"* (Bakara, 143) buyurmuştur. Yani namazınızı zâyî edecek değildir. Görüldüğü üzere O fiillerden meydana gelen namaz hakkında iman ismini kullanmıştır.

4- Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)'ın rivâyet ettiği hadis de buna delâlet etmektedir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: *"İman yetmiş küsur şûbedir. -Bir rivâyette iman altmış küsur şûbedir- En üstünü Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en aşağısı da eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."*¹⁰⁴⁹

Ayrıca imana girmeye zorlanan kimsenin imana girişi geçerlidir. Dolayısıyla iman kalp ile sınırlı olsaydı zorlanan kimsenin imana girişi

¹⁰⁴⁹ Buhârî (9) ve Müslim (35) rivâyet etmiştir. Tahrîci Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ında (19) geçmişti.

geçerli olmazdı. Çünkü kalpte iman zorla hâsıl olmaz. Zorla ancak zâhirî fiiller ve sözler hâsıl olur. Ayrıca iman müminlerin dinidir. Din de taatleri içine alır. Dinin kendisinin sıfatı olduğu iman da böyledir. (Yani iman da taatleri içine alır.) Ayrıca orucu ve zekâtı terk edip fuhşiyâtı işleyen kimseye imanı kâmil mümin denmez.¹⁰⁵⁰

Cehmiyye'nin İman Hakkındaki Görüşü

Kıvâmussünne rahimehullah (2/550) şöyle demiştir:

5- Cehmiyye'den bir topluluk şöyle der: "İman, beraberinde dille şehâdet ve nübüvveti ikrar olmasa da Allah'ı kalp ile bilmektir. Zira melekler Allah resûlleri yaratmadan önce de müminlerdi."

İman Söz ve Ameldir Bâbı

Kıvâmussünne rahimehullah (2/268) şöyle demiştir:

6- Selef âlimleri demişlerdir ki: ...İman söz, amel ve niyettir. Artar ve azalır. Artması iyilik ve takvâdır. Azalması fık ve fücûrdur.

Kıvâmussünne rahimehullah (1/140) şöyle demiştir:

7- Bize Ahmed b. Abdulğaffâr b. Eşte haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Mansûr Ma'mer b. Ahmed haber verdi, dedi ki: "Sünnet'in garipliğini, yeniliklerin çoğaldığını ve hevâların peşinden gidildiğini gördüğüm zaman arkadaşlarıma ve bütün müslümanlara Sünnet'ten bir tavsiyede bulunmak ve hikmetten bir öğüt vermek, Hadis ve Eser Ehli'nin ve gerek önceki seleften gerek sonraki bakiyyeden marifet ve tasavvuf ehli kimse-lerin görüşlerini bir araya getirmek istedim. Allah'ın tevfiği ile derim ki: Sünnet Allah'ın kazâsına rızâ göstermek, Allah'ın emrine teslim olmak, Allah'ın hükmüne sabretmek, Allah'ın emrettiğini almak, Allah (*azze ve celle*)'nin sakındırdığından da sakınmaktır. İman; söz, amel, niyet ve

¹⁰⁵⁰ Mukaddimeye bakınız. (Birinci Mevzû: İmanın Lügat Manası ve Şeriat İle İltis-
tisi)

Sünnet'e uygunluktur. Taat ile artar, masiyet ile azalır..." Akîdenin sonuna kadar..."¹⁰⁵¹

Kıvâmussünne rahimehullah (2/135) şöyle demiştir:

8- Hişâm b. Ammâr dedi ki: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet edilen şu hadisler de akıl sahibi kimselere imanın söz ve amel olduğunu, arttığını ve azaldığını beyân eden hususlardandır:

"Haya imandandır."¹⁰⁵²

"Hüsn-ü ahd imandandır."¹⁰⁵³

"İmanın kulpları vardır ve imanın kulplarının en sağlamı Allah için sevip Allah için buğzetmektir."¹⁰⁵⁴

9- Bize Ebû Muhammed el-Hasen b. Ahmed es-Semerkindî haber verdi, dedi ki: Bize Abdussamed b. Nasr el-Âsımî haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Ahmed b. İmrân eş-Şâî haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Hafs el-Buceyrî haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahîm el-Berkî haber verdi, dedi ki: Bize Saîd b. Ebî Meryem haber verdi, dedi ki: Bize Yahyâ b. Eyyûb ve İbn Lehîa haber verdi, dediler ki: Bize İbnu'l Hâd tahdis etti. Onun Abdullah b. Dînâr'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan, onun da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "İman yetmiş -ya da yetmiş iki- cüzdür. En yükseği Lâ ilâhe illallâh, en aşağısı da eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şûbedir."¹⁰⁵⁵

¹⁰⁵¹ Bu akîdeyi tam olarak "el-Câmiu fî Akâidi ve Rasâili Ehli's Sünneti ve'l Eser" kitabımda (54. akîde) zikrettim.

¹⁰⁵² Muttefekun aleyh. İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet edilmiştir. Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ına (27) bakınız.

¹⁰⁵³ Tahrîci Ebû Ubeyd'in "el-İmân"ında (30) geçmişti.

¹⁰⁵⁴ Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (134) geçmişti.

¹⁰⁵⁵ Tahrîci daha önce geçmişti.

10- Bize Ahmed b. Alî el-Mukrî haber verdi, dedi ki: Bize Hibetullah b. el-Huseyn haber verdi, dedi ki: Bize Alî b. Ömer b. İbrâhîm haber verdi, dedi ki: Bize İsmâîl b. Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Abbâs b. Muhammed haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Bişr haber verdi, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer haber verdi. Onun Yûnus'tan, onun el-Hasen'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bir bedevî Ömer (*radıyallahu anh*)'a geldi ve "Ey müminlerin emîri, bana dini öğret!" dedi. Bunun üzerine (Ömer) şöyle dedi: "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet edersin. Namazı kılarısın. Zekâtı verirsin. Beyt'i haccedersin. Ramazan'ı oruçlarsın. Sen alenî olana bak. Gizliyle ve kendisi sebebiyle utanılan şeyle ilgilenme. Allah'ın huzuruna çıktığın zaman 'Bunu bana Ömer söyledi' de."¹⁰⁵⁶

İmanın Arttığı ve Azaldığı Hakkında Bir Bab

Kıvâmussünne rahimehullah (1/330) şöyle demiştir:

11- Mesele: İman hakkında artma ve azalma mümkündür. Onun artması taatleri yaparak, azalması da taatleri terk ederek ve masiyetleri işleyerek gerçekleşir. Bu "İman kalbin marifetinden ve tasdikinden ibârettir, bu ikisi de birer arazdır, artma ve azalma ise arazlar hakkında mümkün değildir" diyen kimsenin hilâfinadır.

12- Bizim delilimiz Muâz (*radıyallahu anh*)'tan merfû olarak rivâyet edilen hadistir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "İman artar ve azalır."¹⁰⁵⁷

¹⁰⁵⁶ "El-Müstedrek'te el-Hâkim (1/116) ve el-Lâlekâî (334) rivâyet etmiştir.

¹⁰⁵⁷ İbnu'l Cevzî "el-Mevdûât'ta (1/84) rivâyet etmiştir.

İbnu'l Kayyım "el-Menâru'l Münîf'te (119) şöyle demiştir: "İçerisinde imanın artmadığının ve azalmadığının söz konusu edildiği her hadis uydurulmuş bir yalandır. Başka bir tâife de onlara mukâbeledle bulunarak Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) aleyhine 'İman artar ve azalır' hadisini uydurmuşlardır. Bu söz doğrudur ve selefın icmâsıdır. Bu icmâyı eş-Şâfiî ve başkaları aktarmıştır. Fakat bu lafız Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) aleyhine uydurulmuş bir yalandır. Bu Sahâbe'nin, Tâbiîn'in, Ehli Sünnet'in ve fıkıh imamlarının tamamının Kur'ân'ın Allah'ın yaratılmamış ve indirilmiş kelâmı olduğu üzerindeki icmâlarına benzemek-

13- İbn Abbâs'tan, Ebû Hureyre'den ve Ebu'd Derdâ'dan "İman artar ve azalır" dedikleri rivâyet edilmiştir.¹⁰⁵⁸

İman taatlerin tamamını içine alıyorsa, kişi bu taatlerden birini yerine getirmediği ya da yasaklanan şeyleri işlediği zaman imanın fiillerinden bir kısmına hâlel getirmiş oluyorsa imanın azalmayla ve artmayla nitelenmesi mümkündür.

14- Kıvâmussünne (1/341) şöyle demiştir: Bize Hibetullah b. el-Hasen haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer en-Nahvî haber verdi, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Sâbit el-Harîrî haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Mansûr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Sâlih tahdis etti. Onun Alî b. Ebî Talha'dan, onun İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın "Allah göklerin ve yerin nûrudur" (Nûr, 35) buyruğu hakkında şöyle demiştir:

"O şöyle diyor: Allah subhânehû hem semâ ehlini hem de yeryüzü halkını hidâyet edendir. Onun müminin kalbindeki hidâyetinin misâli daha kendisine ateş değmeden ışık saçan, kendisine ateş değdiğinde ise ışığına ışık katılan saf yağa benzer. İşte müminin kalbi bunun gibidir. Daha ilim kendisine gelmeden hidâyet onda etkindir. Ona ilim geldiğinde ise hidâyetine hidâyet, nûruna nûr katılır. İbrâhîm (*aleyhisselam*)'ın kendisine bilgi gelmeden ve herhangi bir kimsenin kendisine bir rabbi olduğunu bildirmeden önce yıldızı gördüğü zaman 'İşte benim rabbim!' dediği gibi... Allah ona kendisinin rabbi olduğunu bildirdiği zaman da hidâyetine hidâyet eklenmiştir."¹⁰⁵⁹

tedir. Fakat bu lafızlar Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen birer hadis değildir. Bunları ondan rivâyet eden kimse hata etmiştir."

¹⁰⁵⁸ İbn Mâce (74, 75) rivâyet etmiştir. Sahih değildir. Benzeri Ahmed'in "el-İmân"ında (526, 527) geçmiştir.

¹⁰⁵⁹ Tefsîru't Taberî, 18/138; el-Lâlekâî, 330

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bu İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan sahih olarak rivâyet edilmiş olsa bile onun bununla maksadı Allah Teâlâ'dan nûru nefyetmek ve O'nun bir nûr olmadığını ya da O'nun bir nûrunun olmadığını söylemek değildir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gece namazında 'Hamd Sana'dır; Sen gök-

15- Kıvâussünne rahimehullah (1/332) şöyle demiştir:

Mesele: “İman kalp ile tasdikten ibârettir, farklı derecelerde bulunma ancak Allah’ın delillerinin çeşitlerini bilme hususunda söz konusudur” diye kimsenin hilâfına mükelleflerin tamamının; meleklerin, nebîlerin, onların aşağısında bulunan şehidlerin ve sıddıkların imanı bir olmaz. Onların imanı taat yönünden sahip oldukları rütbelere göre farklı derecelerde bulunur. Nitekim biz taatlerin imandan olduğunu zikretmiştik. İnsanların taat yönünden farklı derecelerde bulunduğu mâlumdur. Bundan dolayı onların bir kısmının imanı diğerlerinininkinden fazla olur. Böylece üstünlük açısından farklılık meydana gelir.

Kıvâussünne rahimehullah (2/129-134) şöyle demiştir:

İmanın Sınırlarının, En Yücesinin, En Aşağısının, Haklarının ve Şûbelerinin Zikri

16- Bize İshâk b. Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize İsmâîl b. Yezîd tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Süleym tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Aclân tahdis etti. Onun Suheyl b. Ebî Sâlih’ten, onun Abdullah b. Dînâr’dan, onun Ebû Sâlih’ten, onun Ebû Hureyre (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “İman yetmiş küsur babdır. En yücesi Allah’tan

lerin, yerin ve bunların arasındakilerin nûrusun! dediğini işiten İbn Abbâs olduğu hâlde bu nasıl mümkün olur? İkrime kendisine ‘*Gözler O’nu idrâk edemez*’ (*En’âm, 103*) buyruğu hakkında sorduğu zaman ‘Yazık sana; bu O’nun nûru olan nûrudur, O kendi nûruyla tecellî ettiği zaman O’nu hiçbir şey idrâk edemez!’ diyen İbn Abbâs olduğu hâlde bu nasıl mümkün olur? Ayrıca âyetin ve hadisin lafzı nûrun hidâyet eden olarak tefsir edilmesini kabul etmemektedir. Çünkü sadece canlı varlıklar hidâyet edilir. Arzın ve semânın kendisine gelince bunlar hidâyete iletilmekle nitelememezler. Diğer taraftan Kur’ân, hadis ve Sahâbe’nin kavli Allah subhânehu’nun göklerin ve yerin nûru olduğu hususunda açıktır. Fakat sefelin âdetidir ki onlardan biri bir lafzın tefsiri olarak onun manalarından ya da gereklerinden birini yahut onunla kastedilen gâyeyi zikreder. Ya da bir misâl getirir de dinleyen kimsenin dikkatini onunla benzerine çeker. Bunlar düşünen kimse için onların sözlerinde çokça mevcuttur. Sözün özü Allah subhânehu’nun hidâyet eden olması nûr olmasıyla çelişmez.” [Muhtasarı’s Savâik, 3/1047. Benzeri “Beyânu Telbîsî’l Cehmiyye”de (5/523) geçmektedir.]

başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en aşağısı da eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır.”¹⁰⁶⁰

17- Dedi ki: Bize Ahmed b. Hâlid er-Râzî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Yahyâ en-Neysâbûrî tahdis etti, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten, onun Abdullah b. Damra'dan, onun da Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Kim namazı kılar, zekâtı verir, iştir ve itaat ederse imanı ortalamış olur. Kim Allah'ın için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanı kemâle erdirmiş olur.”¹⁰⁶¹

18- Dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. İmrân ve Ahmed b. İshâk tahdis etti, dediler ki: Bize İbn Ebî Ömer tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Amr b. Dinâr'dan, onun Ubeyd b. Umeyr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Zor şartlar altında abdesti tam bir şekilde almak da imanın sıdkından ve iyiliğindendir. Kişinin güzel bir kadınla yalnız kaldığı zaman onu ancak Allah için terk etmesi de imanın sıdkından ve iyiliğindendir.”

Süfyân dedi ki: “İmanın sıdkından ve iyiliğinden olan birçok şey saydı.” Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Huseyn et-Taberkî de tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Nuaym tahdis etti. O Süfyân'dan, o da bana ismini söylediği bir adamdan rivâyet etti.¹⁰⁶²

19- Dedi ki: Ömer b. Abdulazîz dedi ki: “İman farzlar, şeriatler ve sünnetlerdir. Bunları tam olarak yerine getiren kimse imanını kemâle erdirmiş olur. Bunları tam olarak yerine getirmeyen kimse imanını kemâle erdirmiş olmaz. Ömrüm olursa bunları size beyan edeceğim. Ölürsem de sizinle birlikte olmaya çok istekli değilim.”¹⁰⁶³

¹⁰⁶⁰ Tahrîci az önce geçmişti.

¹⁰⁶¹ Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân”ında (128) geçmişti.

¹⁰⁶² Tahrîci el-Adenî'nin “el-İmân”ında (60) geçmişti.

¹⁰⁶³ Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin (135) ve Ahmed'in (392) “el-İmân” kitaplarında geçmişti.

20- Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Huseyn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Mihrân tahdis etti, dedi ki: Bize Muâviye b. Amr, Ebû İshâk'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: El-Evzâî dedi ki: “Onlar Allah'ın kulları üzerindeki farizalarının imandan olmadığını, imanın amel olmadan da talep edilebileceğini, insanların imanları hususunda farklı derecelerde bulunamayacaklarını, onların iyisinin de günahkârının da iman hususunda eşit olduğunu söylüyorlar. Hâlbuki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’den bize böyle ulaşmamıştır. Bize ulaştığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: ‘İman altmış -ya da yetmiş- küsur cüzdür. En önde olanı Allah’tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek, en aşağısı ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şübedir.’¹⁰⁶⁴ Yine Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: ‘O, Nûh’a buyurduklarını, sana vahyettiklerimizi, İbrâhim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya buyurduklarımızı size din kıldı ki o dini ayakta tutasınız, o konuda ayrılığa düşmeyesiniz.’ (Şûrâ, 13) Din tasdiktir. Tasdik de iman ve ameldir. Yine Allah (azze ve celle) dini söz ve amel olarak nitelemiş, ‘Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse dinde kardeşlerinizdir’ (Tevbe, 11) buyurmuştur. Şirkten tevbe imandır.”

21- Dedi ki: Bize Abdullah b. Süleymân tahdis etti, dedi ki: Bize el-Abbâs b. el-Velîd tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Ben el-Evzâî'nin şöyle dediğini işittim: Yahyâ b. Ebî Kesîr'i şöyle derken işittim: “Allah (azze ve celle) hangi nebîyi göndermişse mutlaka şu beşiyle göndermiştir: Tevhid, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan'ı oruçlamak ve Beyt'i haccetmek. Bundan sonra da diğer şeriatler...”¹⁰⁶⁵

22- Dedi ki: Bize İshâk b. Ahmed el-Fârisî tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Abdurrahîm el-Cûcânî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Sâlih tahdis etti, dedi ki: Bana Muâviye b. Sâlih tahdis etti. Onun Alî b. Ebî Talha'dan, onun İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ)'dan rivâyet ettiğine göre o Allah (azze ve celle)'nin “İmanlarına iman katılsın diye” (Fetih, 4) buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Allah (azze ve celle) Nebîsi (sallallahu aleyhi ve sel-

¹⁰⁶⁴ Tahrîci az önce geçmişti.

¹⁰⁶⁵ Bir yerde bulamadım.

lem)'i Lâ ilâhe illallah şehâdetiyle gönderdi. Müminler bunu tasdik edince onlara ilâve olarak namazı emretti. Müminler bunu tasdik edince onlara ilâve olarak zekâtı emretti. Müminler bunu tasdik edince onlara ilâve olarak orucu emretti. Müminler bunu tasdik edince onlara ilâve olarak haccı emretti. Müminler bunu tasdik edince onlara ilâve olarak cihâdı emretti. Sonra dinlerini onlar için kemâle erdirdi ve '*Bugün size dininizi kemâle erdirdim*' (Mâide, 3) buyurdu."¹⁰⁶⁶

23- Dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Abdulkerîm haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Zur'a tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ebî Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Hakkâm, el-Hasen b. Umeyra'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Hasen'e "Bazı insanlar 'Kim Lâ ilâhe illallah derse cennete girer' diyorlar" dendi. O da şöyle dedi: "Kim Lâ ilâhe illallah der, onun hakkını ve farzını yerine getirirse cennete girer."¹⁰⁶⁷

24- Dedi ki: Bize İshâk b. Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. İbân el-Belhî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulmelik b. Abdurrahmân es-San'ânî tahdis etti. Onun Muhammed b. Saîd b. Rummâne'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Vehb b. Münebbih'e "Cennetin anahtarı Lâ ilâhe illallah değil midir?" diye soruldu. Bunun üzerine Vehb şöyle dedi: "Evet. Ancak dişsiz anahtar yoktur. Kim dişlerini sağlarsa (kapı) açılır. Değilse açılmaz."¹⁰⁶⁸

25- Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Huseyn tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Mihrân tahdis etti, dedi ki: Bize Mihrân tahdis etti, dedi ki: Bize İsâ b. Yûnus tahdis etti. Onun Avf'tan, onun Abdullah b. Amr b. Hind el-Cemelî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Alî (radıyallahu anh) dedi ki:

"İman kalpte beyaz bir lumza olarak belirir. İmanın büyüklüğü artıkça kalbin beyazlığı da artar. Kişi imanını kemâle erdirdiği zaman kal-

¹⁰⁶⁶ et-Taberî, 26/72; Ta'zîmu Kadri's Salât, 353; eş-Şerîa, 220. İsnâdı munkatıdır

¹⁰⁶⁷ Bir yerde bulamadım.

¹⁰⁶⁸ Buhârî bunu "Sahîh"inde muallak olarak zikretmiştir. (Cenâzeler ve Son Söz) Lâ ilâhe illallah Olan Kimse Hakkında Bir Bâb) Ayrıca "Tağlîku't Ta'lik'e (2/45) bakınız.

bin tamamı beyaz olur. Nifak da kalpte siyah bir lumza olarak belirir. Nifak arttıkça kalbin siyahlığı da artar. Kişi nifakı kemâle erdirdiği zaman kalbin tamamı siyah olur. Allah'a yemin ederim ki bir müminin kalbini yaracak olsanız onu mutlaka beyaz görürsünüz. Bir münâfiğin kalbini yaracak olsanız onu mutlaka siyah görürsünüz.¹⁰⁶⁹ Şeyh imam -Allah onu korusun- dedi ki: Lumza nokta demektir.¹⁰⁷⁰

Ehli Sünnet İmanın Rükünlerinin, Temellerinin, Zirvesinin, Hakîkatinin, Hâlisinin, Sarîhinin, Doğruluğunun, İyiliğinin, Tâdının, Zînetinin, Elbisesinin ve Yarısının Olduğunu Söyler

Kıvâmussünne rahimehullah (2/137) şöyle demiştir:

26- Demişlerdir ki: İmanın rükünleri, temelleri, zirvesi, hakîkâti, hâlisi, sarîhi, doğruluğu, iyiliği, tadı, zîneti, elbisesi ve yarısı vardır. Allah'ın emrine teslim olmak, Allah'ın kaderine rıza göstermek, işleri Allah'a havâle etmek ve Allah'a tevekkül etmek imanın rükünlerindendir. Sabır, yakîn, adâlet ve cihâd imanın temellerindendir. Kişinin kendisiyle bağı koparanla bağı koparmaması, kendisinden esirgeyene vermesi, kendisine zulmedeni affetmesi, kendisine hakâret edeni bağışlaması, kendisine kötülük yapana iyilik yapması imanın sarîhidir. (Apaçık imandır.) Fakirliğin kişiye zenginlikten daha sevimli olması, tevâzunun kendisine yüksek mevkîden daha sevimli olması, hak hususunda kendisini yeren ile övenin kendisi nezdinde eşit olması imanın zirvesidir. İmanın hakîkatine gelince rivâyette zikredilen şu haslettir: *“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın hakîkatini elde etmiş olur: Kişiyi Allah için sevmek...”*¹⁰⁷¹ İmanın kemâli rivâyette zikredilen şu hasletlerdir: *“Kul kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe, yağmurlu günde namaza girişmedikçe ve şakasında bile yalandan uzak durmadıkça imanını kemâle erdiremez.”* Yine rivâyette zikredilen şu haslettir: *“Bir kul dilini*

¹⁰⁶⁹ Tahrîci Ebû Ubeyd'in (38) ve İbn Ebî Şeybe'nin (8) “el-İmân” kitaplarında geçmişti.

¹⁰⁷⁰ Bunun manası hakkında Ebû Ubeyd'in “el-İmân”ında (38) bazı şeyler söylenmişti.

¹⁰⁷¹ Benzeri Ahmed'in “el-İmân”ında (62) geçmişti.

tutmadığı sürece hakikî imanı kemâle erdiremez.”¹⁰⁷² İmanın tadı; kişinin kendisine isâbet edenin kendisini ıskalayacak olmadığını, başına gelmeyen de kendisine isâbet edecek olmadığını bilmesi, “şu olmasaydı, şöyle olsaydı” dememesi, haklı olduğu hâlde tartışmayı terk etmesi ve şakada bile yalan söylememesidir. Bu İbn Mes’ûd (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet edilmiştir.¹⁰⁷³ İmanın hâlisi rivâyette zikredilen şu haslettir: “Ey Allah’ın Resûlü, birimiz bazen içinden söylemek istemediği bir şeyi geçiriyor?” diye sordular. Rasulullah da “İşte o hâlis imandır” buyurdu.¹⁰⁷⁴ İmanın doğruluğuna ve iyiliğine gelince Ubeyd b. Umeyr’den gelen rivâyette zikredilen hasletlerdir: “Zor şartlar altında abdesti tam bir şekilde almak da imanın doğruluğundan ve iyiliğindendir. Kişinin güzel bir kadınla yalnız kaldığı zaman onu yalnız Allah için terk etmesi de imanın doğruluğundan ve iyiliğindendir.”¹⁰⁷⁵ İmanın elbisesi Vehb b. Münebbih’ten rivâyet edildiği üzere takvadır.¹⁰⁷⁶

İmanın tadına gelince Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den onun şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: “Üç şey vardır ki bunlar kimse bulunursa imanın tadını alır: Allah ve Resûlü’nün kişiye onların dışındaki her şeyden daha sevimli olması, kişinin bir kulu ancak Allah için sevmesi, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra ona dönmekten ateşe atılmaktan çekindiği gibi çekinmesi.”¹⁰⁷⁷

¹⁰⁷² İbn Adiyy “el-Kâmil”de (5/365) Enes (*radiyallahu anh*)’tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Bir kul dilini tutmadığı sürece imanın tadını alamaz.” İsnâdında basralı Atâ b. Aclân el-Attâr vardır. Yahyâ onun hakkında “Bir şey değildir, yalancıdır” demiştir.

¹⁰⁷³ el-İmân, el-Adenî, 15; Şuabu’l İmân, 5244, 5245.

¹⁰⁷⁴ Müslim (259) rivâyet etmiştir. Benzeri Ebû Ubeyd’in “el-İmân”ında (37) geçmişti.

¹⁰⁷⁵ El-Adenî’nin “el-İmân”ında (60) geçmişti.

¹⁰⁷⁶ Bunu İbn Ebî Şeybe (36383) rivâyet etmiş, şöyle demiştir: Bize Kabîsa tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân tahdis etti. Onun Abdulazîz b. Rufey’ el-Esedî’den, onun İbn Münebbih’ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: “İman çıplaktır; elbise-i takvadır, malî fıkıhtır, süsü hayâdır.”

¹⁰⁷⁷ Tahrîci Ahmed’in “el-İmân”ında (62, 124) geçmişti.

İmanın yarısına gelince, Ebû Mâlik el-Eş'arî (*radiyallahu anh*) kanalıyla Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun "Temizlik (abdest) imanın yarısıdır" buyurduğu rivâyet edilmiştir. Bir rivâyette de şöyle buyrulmuştur: "Abdesti tam olarak almak imanın yarısıdır. Elhamdulillâh mizânı doldurur. Tekbir ve tesbih gökleri ve yeri doldurur. Namaz nurdur. Sadaka burhândır. Sabır ışıktır. Kur'ân lehine ya da aleyhine hüccettir. Her insan sabahdan çıkar ve nefsinı satar; onu ya azat eder ya da helâk eder."¹⁰⁷⁸ İmanın nısfına (yarısına) gelince Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan "Sabır imanın yarısıdır, yakîn imanın tamamıdır" dediği rivâyet edilmiştir.¹⁰⁷⁹

İman ve İslâm Arasındaki Fark Bâbı

Kıvâmussünne (2/128) şöyle demiştir: Ebu's Şeyh (*rahimehullah*) şöyle demiştir: İman ve islâm arasındaki farkın zikri:

27- Bize Ahmed b. Abdulğaffâr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ebî Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Muhammed İbn Hibbân tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Ahmed b. Useyd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Esram tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize Sellâm b. Ebî Mutî' tahdis etti, dedi ki: Ma'mer'i işittim, onun ez-Zuhri'den, onun Âmir b. Sa'd'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir miktar mal üleştirdi. Bazı insanlara verip diğerlerine vermedi. (Sa'd dedi ki:) "Ey Allah'ın Resûlü, falana ve falana verdin fakat mümin olduğu hâlde falancadan esirgedin?" dedim. Bunun üzerine "Mümin deme, müslüman de" buyurdu.¹⁰⁸⁰

İbn Şihâb dedi ki: "Bedevîler 'iman ettik' dediler. De ki: İman etmediniz. Fakat islâm olduk deyin." (Hucurât, 14)

¹⁰⁷⁸ Müslim (223) rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin (121) ve Ahmed'in (349) "el-İmân" kitaplarında geçmişti.

¹⁰⁷⁹ Ahmed'in "el-İmân"ında (348) geçmişti.

¹⁰⁸⁰ Müslim rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin (36) ve Ahmed'in (535, 536) "el-İmân" kitaplarında geçmişti.

Başka bir rivâyete göre ez-Zuhrî şöyle demiştir: “Biz islâmı söz, imanı ise amel görüyoruz.”¹⁰⁸¹

28- Dedi ki: Bize Ebu’ş Şeyh tahdis etti, dedi ki: Bize Selm b. İsâm tahdis etti, dedi ki: Bize Ruste tahdis etti, dedi ki: Abdurrahmân’a iman-
nın ve islâmın aynı şey olup olmadığını sordum. Bunun üzerine o bu ko-
nuda içerisinde Cibrîl (*aleyhisselam*)’ın islâmı ve imanı sorduğu hadisi,
Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in biri hususunda ayrı bir cevap, diğeri hu-
susunda ayrı bir cevap verdiğini hüccet getirdi.

29- Rivâyet edildiğine göre Hammâd b. Zeyd iman ile islâmı birbi-
rinden ayırırdı. İslâmın daha genel, imanın daha özel olduğunu söyler-
di.¹⁰⁸²

30- Mâlik b. Enes, Şerîk ve Hammâd b. Seleme “İman; marifet, ik-
rar ve ameldir” demiştir.¹⁰⁸³

31- Dedi ki: Bize Ebu’ş Şeyh tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b.
Yahyâ b. Mende tahdis etti, dedi ki: Bize Büндâr tahdis etti, dedi ki: Bize
İbn Mehdî tahdis etti. Onun Süfyân’dan, onun Alkame b. Mersed’den,
onun Süleymân b. Bureyde’den, onun babasından rivâyet ettiğine göre o
şöyle demiştir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabristana girdiği zaman
“Bu yurdun müminlerden ve müslümanlardan olan ehline selâm olsun!”
derdi.¹⁰⁸⁴

Kıvâmus-sünne rahimehullah (1/333) şöyle demiştir:

32- Mesele: “Beraberinde kesin inanç hâsıl olduğu takdirde islâm
ile iman birdir” diyenlerin hilâfına iman ve islâm iki farklı manaya gelen
iki isimdir. İslâm kalbin tasdîki ile birlikte şehâdeteyni dile getirmekten
ibârettir. İman ise taatlerin tamamını içine alır.

33- İkisinin birbirinden farklı olduğunun delili Allah Teâlâ’nın
“Şüphesiz müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler

¹⁰⁸¹ Ahmed’in “el-İmân”ında (537) geçmişti.

¹⁰⁸² Ahmed’in “el-İmân”ında (87) geçmişti.

¹⁰⁸³ Ahmed’in “el-İmân”ında (87) geçmişti.

¹⁰⁸⁴ Müslim (2217) rivâyet etmiştir.

ve mümin kadınlar...” (Ahzâb, 35) buyruğudur. O burada imanı islâma attetmiştir. Bir şey kendisine atfedilmez. Buradan imanın manasının islâmın manasından daha kapsayıcı olduğu anlaşılır.

34- Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)’ın hadisi buna delildir: Cibrîl (*aleyhisselam*) önce “Bana islâmı bildir” demiş, sonra “Peki iman nedir?” diye sormuştur.¹⁰⁸⁵ Bu ikisinin birbirinden farklı olduğunu gösterir.

35- Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın Sa’d b. Ebî Vakkâs (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet ettiği haber de buna delildir: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir gruba (mal) verdi fakat onlardan bir adama vermedi. Sa’d “Ey Allah’ın Resûlü, onların hepsine verdin ama falancaya vermedin; hâlbuki ben vallahi onun mümin olduğunu düşünüyorum” dedi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “*ya da müslüman*” buyurdu.¹⁰⁸⁶ Böylece iman ile islâmın arasını ayırdı.

36- Huzeyfe (*radiyallahu anh*)’tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyururdu: “*Allah’ım, bana islâmı ve imanı sevdirdi!*”¹⁰⁸⁷

İmanın bütün taatleri kapsadığını, islâmın ise kalbin inancıyla birlikte şehâdeteyni dile getirmekten ibâret olduğunu daha önce söz konusu etmiştim. Durum bu olduğuna göre aralarında ayrıma gidilmesi gerekir.

Kıvâmussünne rahimehullah (1/336) şöyle demiştir:

37- Bize Hakîm b. Ahmed el-İsferâyînî yanımıza gelip tahdis etti, dedi ki: Bize dedem el-Hâkim Ebu’l Hasen el-İsferâyînî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Ya’kûb el-Esamm tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ca’fer Muhammed b. Ubeydullah b. el-Münâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Muhammed el-Mueddib tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mu’temir b. Süleymân tahdis etti. Onun babasından, onun Yahyâ b. Ya’mer’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Cuheyne kabîlesinden biraz câhil bir

¹⁰⁸⁵ Az sonra gelecek.

¹⁰⁸⁶ 27. maddede geçmişti.

¹⁰⁸⁷ Ed-Deylemî “el-Firdevsu bi-Me’sûri’l Hitâb”da (1958) Huzeyfe (*radiyallahu anh*)’tan rivâyet etmiştir.

adam vardı. Komşularına zulmederdi. Sonra Kur'ân okur, mirasları üleştirir, insanlara kıssalar anlatırdı. Yine o amelin rastgele (bir kadere bağlı olmaksızın) meydana geldiğini; dileyenin hayır işleyeceğini, dileyenin de şer işleyeceğini söylerdi. Sonra Ebu'l Esved ile karşılaştım ve ona bunu aktardım. Dedi ki: “Yalan söylemiş. Biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in ashâbından birinin kaderi inkâr ettiğini görmedik. Ayrıca ben ve Humeyd b. Abdurrahmân el-Hımyerî haccetmiştik. Haccımızı bitirince ‘Medîne’ye gidelim de orada Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in ashâbından olan çok sayıda kimselerle görüşelim ve onlara kaderi soralım’ dedim. Medîne’ye gittiğimizde Ensâr’dan bir insanla karşılaştık, ona bir şey sormadık. ‘İbn Ömer’le ya da Ebû Saîd el-Hudrî ile karşılaşana kadar (kimseye sormayalım)’ dedik. Derken İbn Ömer’le aniden (kefeten an keffetin) karşı karşıya geldik. Ben sağında durdum, arkadaşım da solunda durdu. ‘Sen mi soracaksın yoksa ben mi sorayım?’ dedim. ‘Sen sor’ dedi. Çünkü ben konuşma hususunda ondan daha yetenekliydim. Dedik ki: ‘Ey Ebû Abdurrahmân! Irak’ta etrafımızda bulunan bazı insanlar Kur’ân’ı okuyorlar, mirasları üleştiriyorlar, insanlara kıssalar anlatıyorlar. Bununla beraber amellerin rastgele meydana geldiğini, dileyenin hayır işleyeceğini, dileyenin de şer işleyeceğini söylüyorlar.’ Dedi ki: ‘Onlarla karşılaştığınız zaman “İbn Ömer sizden berîdir, siz de ondan berîsiniz” deyin. Allah’a yemin olsun ki onlardan biri Uhud kadar amel işlese kadere iman etmediği sürece kendisinden kabul edilmez. Bana Ömer’in Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den tahdis ettiğine göre Mûsâ Âdem ile karşılaştı ve “Ey Âdem, Allah seni eliyle yarattı, melekleri sana secde ettirdi, seni cennete yerleştirdi, vallahi senin yaptığın olmasaydı zürriyetinden hiç kimse cehenneme girmezdi” dedi. Bunun üzerine Âdem şöyle dedi: “Ey Mûsâ! Sen Allah’ın kendisini risâletiyle ve kelâmıyla seçkin kıldığı kimsesin. Beni ben yaratılmadan önce hakkımda yazılan bir şeyden dolayı mı kınıyorsun?” Sonra Allah (*azze ve celle*)’nin huzurunda tartıştılar. Âdem’in hücceti Mûsâ’nınkine gâlip geldi. (Rasulullah) bunu üç defa söyledi.’

‘Yine bana Ömer’in tahdis ettiğine göre bir adam Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in hayatının sonlarına doğru Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e geldi ve “Ey Allah’ın Resûlü, sana yaklaşayım mı?” dedi. Ra-

sulullah “Evet” buyurdu. Bunun üzerine adam geldi, ellerini onun dizlerinin üzerine koydu ve “İslâm nedir?” diye sordu. Rasulullah “*Namazı kı-larsın, zekâtı verirsin, Ramazan’ı oruçlarsın ve Beyt’i haccedersin*” buyurdu. Adam “Bunları yaptığım zaman müslim olmuş olur muyum?” diye sordu. Rasulullah “Evet” buyurdu. Adam “Doğru söyledin” dedi. Bunun üzerine insanlar onu garipsemeye ve “Bakın, hem ona soru soruyor hem de onu doğruluyor” demeye başladılar. Sonra adam “İhsan nedir?” diye sordu. Rasulullah “Allah’a O’nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir, her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni görüyor” buyurdu. Adam “Bunu yaptığım zaman ihsân üzere olur muyum?” diye sordu. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) “Evet” buyurdu. Adam “Doğru söyledin” dedi. Bunun üzerine insanlar şaşkırmaya ve “Bakın, hem ona soru soruyor hem de onu doğruluyor” demeye başladılar. Sonra adam “Peki iman nedir?” diye sordu. Rasulullah “Allah’a, âhiret gününe, meleklerle, nebîlere, Kitâb’a, cennete, cehenneme, ölümden sonra dirilişe ve kaderin tamamına inanmandır” buyurdu. Adam “Bunu yaptığım zaman iman etmiş olur muyum?” diye sordu. Rasulullah “Evet” buyurdu. Adam “Doğru söyledin” dedi. Bunun üzerine insanlar şaşkırmaya ve “Bakın, hem ona soru soruyor hem de onu doğruluyor” demeye başladılar. Adam “Kıyâ-met saati ne zaman?” diye sordu. Rasulullah “Kendisine sorulan sorandan daha bilgili değil” buyurdu. Adam “Peki alâmetleri nedir?” diye sordu. Rasulullah “Câriyenin hanımefendisini doğurması; yalın ayak, çıplak, sağır ve dilsiz kimseleri birbirleriyle bina yarıştıran hükümdarlar olarak görmendir” buyurdu. Sonra adam oradan ayrıldı.

Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ömer ile karşılaştı. “Size gelen adam kimdi, biliyor musun?” diye sordu. “O Cibrîl idi, size dininizi size öğretmeye geldi” buyurdu.”

Bunu Müslim “es-Sahîh”te Abdullah b. Bureyde kanalıyla Yahyâ b. Ya’mer’den bazı lafız fazlalıklarıyla ve eksiklikleriyle rivâyet etmiştir. Örneğin orada “Bunu yaptığım zaman iman etmiş olur muyum?” lafzı yoktur.

38- Bize Ahmed b. Alî el-Mukri’ haber verdi, dedi ki: Bize Hibetullah b. el-Hasen haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Ubeyd haber verdi,

dedi ki: Bize Alî İbn Abdullah b. Mübeşşir haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Sinân haber verdi, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn tahdis etti. Onun Kehmes b. el-Hasen'den, onun Abdullah b. Bureyde'den, onun Yahyâ b. Ya'mer'den, onun Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Bana Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*) tahdis etti, dedi ki: "Bir gün biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanında bulunuyorken elbisesi bembeyaz ve saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde herhangi bir yolculuk alâmeti göremiyorduk ve onu hiçbirimiz bilmiyordu. Derken Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in karşısına oturdu. Dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini onun uyluklarının üzerine koydu. Sonra 'Ey Muhammed, bana islâm'dan haber ver!' dedi. Rasulullah 'İslam; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan'ı oruçlaman ve yoluna güç yetirdiğin takdirde Beyt'i haccetmendir' buyurdu. Adam 'Doğru söyledin' dedi. Bunun üzerine biz hem ona soru sorup hem de onu doğrulamasına şaşırdık. Adam sonra 'Bana imandan haber ver' dedi. Rasulullah 'Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe, hayrıyla ve şerriyle kadere inanırsın' buyurdu. Adam 'Doğru söyledin' dedi."

Şeyh dedi ki: Rahak/رحاك câhillik demektir. Amellerin unuf/rastgele olması, Allah tarafından sebkât eden bir kader olmaksızın amelleri ilk olarak mahlûkâtın meydana getirmesidir. "Benim dilim onunkinden daha uzun/geniş idi" "Ben konuşma hususunda ondan daha yetenekliydim" demektir. "Keffeten an keffetin" "sürpriz şekilde, neredeyse birbirimize çarpacağımız şekilde" demektir. Cârîyenin hanımefendisini doğurmasının manası odalık cârîyelerin çocuklarının sayısının artmasıdır. Nitekim insanlar önceleri hür kadınların çocuklarına rağbet ediyorlardı. Onlardan odalık cârîye edinenlerin sayısı azdı. "Âle" "âil" in çoğuludur. Âil ise fakir demektir.

İmanda İstisnâ

Kıvâmussünne rahimehullah (1/334) şöyle demiştir:

39- Mesele: Kendisinden iman sâdır olan kimsenin "Ben hakikaten müminim" ya da "Allah katında müminim" demesi mekruhtur. Fakat o

“Mümin olduğumu ümit ederim” veya “Müminim inşâallah” der. Yahut “Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettim” der. Bu onun imanında şüphe ettiği anlamına gelmez. Bunun manası onun kendisine emredilenlerin tamamını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini ve yasaklananların tamamından kaçınıp kaçınmadığını tam olarak bilmediğidir. Bu “Kişi kendisinin mümin olduğunu bildiği zaman ‘Ben hakîkaten müminim’ diyebilir” diyen kimsenin sözünün hilâfıdır. Kişinin kesin olarak mümin olduğunu söyleyemeyeceğinin ve istisnada bulunulması gerektiğinin delili:

40- Selefin icmâsıdır.

41- İbn Mes’ûd (*radiyallahu anhu*)’a “Şu kimse kendisinin mümin olduğunu söylüyor” dendi. Bunun üzerine İbn Mes’ûd “Ona sorun bakalım, cennetlik miymiş yoksa cehennemlik miymiş?” dedi. Adama bunu sordular. O da “Allah en iyi bilendir” dedi. Bunun üzerine Abdullah “Sonrakini (Allah’a) havâle ettiğin gibi öncekini de havâle etseydin ya!” dedi.¹⁰⁸⁸

Ayrıca imanın haramların terki ile birlikte taatlerin tamamı olduğu sâbittir. Kişi ise içerisinde bulunduğu zamanda üzerine vacip olan şeylerin tamamını yerine getirip getirmediğini, kendisine haram kılınan şeylerin tamamından kaçınıp kaçınmadığını kesin olarak bilmemektedir. O ancak ikincisini (yani Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettiğini) bilmektedir. Dolayısıyla kişinin kendisinin mükâfâtı hak eden bir mümin olduğunu bilmesi mümkün değildir.

Kıvâmussünne rahimehullah (2/568) şöyle demiştir:

42- Selef ehli şöyle demiştir: Kim Allah (*azze ve celle*)’nin “*Deyin ki: Biz Allah’a, bize indirilene; İbrâhîm’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Ya’kûb’a ve torunlara indirilene iman ettik*” (*Bakara, 136*) buyruğundaki manada “Ben müminim ve imanda istisnâ yapmayız” derse bu güzeldir. Kendisinin cennetlik olduğu manasında “Ben müminim” diyen kimseye gelince bu ancak imanda istisna yapıldığı takdirde câiz olur.

¹⁰⁸⁸ Tahrîci Ebû Ubeyd’in (42) ve Ahmed’in (180) “el-İmân” kitaplarında geçmiştir.

43- Süfyân es-Sevrî şöyle demiştir: “Kible ehli bizim nezdimizde hükümler, miraslar, nikâhlanmalar, hadler, cenaze namazlarının kılınması, arkalarında namaz kılınması hususunda müslüman ve mümindir. Dirileri hesaba çekmeyiz, ölüler hakkında hüküm vermeyiz. İyilikleri sebebiyle iyilik yapanlar için ümit besleriz. Masiyetleri sebebiyle de günahkârlar için endişeleniriz. Onların Allah (*azze ve celle*) katında ne olduklarını bilemeyiz.”¹⁰⁸⁹

Kendisine “Sen Hakîkten Mümin Misin?” Diye Sorulan

Kimsenin Vereceği Cevap

Kıvâmussünne rahimehullah (1/20) şöyle demiştir:

44- Bize Ebû Alî Nasrullah b. Ahmed el-Haşnâmî Neysâbûr'da haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Saîd es-Sayrafi haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Ya'kûb el-Esamm haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Abdulhamîd haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Usâme haber verdi. Onun İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Kendisine “Sen hakîkten mümin misin?” diye sorulması üzerine el-Evzâî şöyle dedi; “Kişiye sorulan bu soru bidattir. Bu hususta şehâdette bulunmak dinimizde kendisiyle yükümlü tutulmadığımız ve Nebîmizin bize emretmediği bir derine dalıştır. Bunu soran kimsenin bir imamı yoktur. Onun imamı ancak kendisi gibi biridir. Bunu dile getirmek tartışmadan ibârettir. Bu konuda çekişmek sonradan ortaya çıkmış bir şeydir. Yeminle söylüyorum ki senin kendi lehine şehâdette bulunman eğer söylediğin gibi değilsen seni o hakîkate ulaştıracak değildir. Kendi lehine şehâdette bulunmaman da eğer müminsen seni imandan çıkaracak değildir. Sana imanını soran kimse aslında senin imanından şüphe ediyor değildir. O ancak bu konudaki ilmi hususunda Allah ile çekişmek istemektedir. Zira o bu konuda kendisinin ilmi ile Allah'ın ilminin bir olduğunu iddia etmektedir. Şu hâlde sen Sünnet üzere sabret! Onlar (öncekiler) nerede durmuşsa sen de orada dur. Onların konuştukları konular hakkında konuş. Hakkında konuşmadıkları konular hakkında konuşma.

¹⁰⁸⁹ Tahrîci Ebû Ubeyd'in (108) ve Ahmed'in (189) “el-İmân” kitaplarında geçmişti.

Senden önceki sâlih kimselerin yolunu takip et. Onlara yeten sana da yeter. Şam ehli önceleri bu bidatten habersizdi. Tâ ki Irak ehlinden bu bidate bulaşanlardan biri, (Irak ehlinin) âlimlerinin ve fakihlerinin bu bidat hususunda ona karşı çıkmalarından sonra Şam ehlinin arasına bunu soktu.”¹⁰⁹⁰

Kıvâmussünne rahimehullah (1/201) dedi ki:

45- Süfyân b. Uyeyne şöyle dedi: Bir adam İbn Şübrüme'ye iman hakkında sordu. İbn Şübrüme cevap vermedi. Sonra şu iki beyitle misâl getirdi:

İbâdet hususunda gayret edin ve sabır gösterin desen

Ayak diretir ve tartışma daha fazîletlidir derler

Nebî'nin ashâbına muhâlefet edip bidat atarlar böylece

Hakkın yolunu görmezler, câhilidirler hak yolunun

İmanın Cibrîl'in İmanı Gibi Olduğunu Söyleyene Reddiye

Kıvâmussünne rahimehullah (2/568) şöyle demiştir:

46- Selef ehli demiştir ki: Biz imanımızın Cibrîl'in ve Mikâîl'in imanı gibi olduğunu söylemeyiz. “Cibrîl'in ve Mikâîl'in iman ettiği her şeye iman ettik, tamamına erdirmek Allah'a aittir” deriz.

Allah'ın Müminleri Övmesi ve Onların Mertebesini

Yüceltmesi Hakkında

Kıvâmussünne rahimehullah (1/78) şöyle demiştir:

Bazı Âlimlerin Zikrettiği Bir Fasıl

47- Allah müminlerin değerini yüce, mertebelerini âlî kılmıştır. Onları kendisi için ayırmıştır. Onları kendisi için ve kendisiyle kılmıştır. Onları kendi isimleriyle isimlendirmiştir. Örneğin O (*azze ve celle*) “*Se-lam'dır, Mü'min'dir...*” (*Haşr*, 23) buyurmuş, diğer taraftan “*Şüphesiz*

¹⁰⁹⁰ el-Hılye, 8/254; el-Lâlekâî, 5/984

müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar..." (Ahzâb, 35) demiştir.

Yine O "Şüphesiz O Berr'dir (İyidir), Rahîm'dir (Merhametlidir)" (Tûr, 28) buyurmuş, diğer taraftan "Şüphesiz berrler (iyiler) nimetler içindedir" (Mutaffîfîn, 22) buyurarak onları berrler olarak isimlendirmiştir.

Yine O "Müminlere Rahîm'dir (çok merhametlidir)" (Ahzâb, 43) buyurarak kendisini Rahîm olarak isimlendirmiş, diğer taraftan "Birbirlerine karşı rahîmdirler (merhametlidirler)" (Feth, 29) buyurarak onları da rahîmler olarak isimlendirmiştir.

Yine O "ve gerçekten biz Sâdık olanlarız (doğru söyleyenleriz)" (En'âm, 146) buyurarak kendisini Sâdık olarak isimlendirmiştir. Diğer taraftan O "sâdık erkekler ve sâdık kadınlar" (Ahzâb, 35) buyurmuştur.

Yine O "Allah Şâkir'dir (iyiliğin karşılığını verendir), Âlîm'dir (bilendir)" (Nisâ, 147) buyurarak kendisini Şâkir olarak isimlendirmiş, diğer taraftan "şâkirlerin (şükredenlerin) karşılığını vereceğiz" (Âli İmrân, 145) buyurarak onları da şâkirler olarak isimlendirmiştir.

Yine O birçok isimle isimlenmiştir ki bu isimlerle onların değerini yüceltmek için müminleri de isimlendirmiştir.

Yine O onları kendi sıfatlarından ilim, hilm, kerem, sıdk ve izzet gibi birçoğuyla nitelemiştir. Örneğin "İzzet Allah'ın, Resûlü'nün ve müminlerindir" (Münâfikûn, 8) buyurmuştur.

Yine O onların fiillerinin kendi fiilleri olduğunu söyleyerek onları ayrıcalıklı kılmıştır. Örneğin O "Onları siz öldürmediniz fakat onları Allah öldürdü" (Enfâl, 17) buyurmuştur. Yine O Nebisine "Attığın zaman sen atmadın fakat Allah attı" (Enfâl, 17) buyurmuştur.

Yine O münâfıkların müminleri aldatmaya çalışmalarının kendisini aldatmaya çalışmak manasına geldiğini söylemiş, "Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya çalışırlar fakat ancak kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir" (Bakara, 9) buyurmuştur.

Yine O onlarla savaşmanın kendisiyle savaşmak manasına geldiğini söylemiş, “Allah ve Resûlü ile savaşanların cezası ancak...” (Mâide, 33) buyurmuştur.

Münâfıklar “Biz ancak alay ediyoruz” (Bakara, 14) dedikleri zaman “Allah onlarla alay eder ve azgınlıkları içinde bocaladıkları hâlde onlara mühlet verir” (Bakara, 15) buyurarak müminleri savunmayı kendi üzerine almıştır. Yine O “Onlarla alay ederler, Allah da onlarla alay eder” (Tevbe, 79) buyurmuştur. Yine “Dikkat edin, asıl beyinsizler onlardır!” (Bakara, 13) buyurarak müminler adına cevap vermiştir.

Onların değerini, kusur manası içeren bir sıfatla nitelenmeleri söz konusu olmayacak şekilde yüce kılmış, “Allah onlarla alay eder” (Bakara, 15) ve “Allah da onlarla alay eder” (Tevbe, 79) buyurarak onların karşılığını vermeyi kendisi üstlenmiştir. Çünkü bu iki sıfat Allah hakkında kullanıldığı zaman sefeh (gereksizlik, hikmetsizlik) manası içermez. Zira Allah Hakîm’dir. (Hikmet sahibidir.) Hakîm olan ise hikmete aykırı bir şey yapmaz. Bilakis O’ndan sâdir olan ne varsa doğru ve hikmet olur.

Kıvâmussünne rahimehullah (2/142) şöyle demiştir:

İmanı Bozan Hususlar Hakkında Bir Fasil

48- Bize Ahmed b. Abdulğaffâr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ebî Nasr haber verdi, dedi ki: Bize Ebu’s Şeyh haber verdi, dedi ki: Bize İbn Ebî Âsım haber verdi, dedi ki: Bize Ya’kûb b. Ka’b el-Antâkî haber verdi, dedi ki: Bize Yahyâ b. el-Mütevekkil haber verdi, dedi ki: Bize Hilâl b. Ebî Hilâl el-Basrî’nin Enes b. Mâlik (radiyallahu anh)’tan haber verdiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Acı ilacın yemeği bozduğu gibi kötü ahlak da kulun imanını bozar.”¹⁰⁹¹

49- Dedi ki: Bize Ahmed b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Ammâr tahdis etti, dedi ki: Bize Şihâb b. Hirâş tahdis etti, dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî tahdis etti, dedi ki: Bize Abdumelik b. Ebî Beşîr’in Ab-

¹⁰⁹¹ İbn Adıyy “el-Kâmil”de (7/119) rivâyet etmiştir. İsnâdı zayıftır. İsnâdında Hilâl b. Meymûn Ebû Zilâl vardır ki Yahyâ onun hakkında “Zayıftır, bir şey değildir” demiştir.

dullah b. el-Müsâvir'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'nın şöyle dediğini işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "Komşusu aç yatarken karnı doyan kimse mümin değildir."¹⁰⁹²

50- Dedi ki: Bize Ebû Ya'lâ haber verdi, dedi ki: Bize Kâmil b. Talha haber verdi, dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Esved tahdis etti. Onun Abdullah b. Ebî Râfi'den, onun Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "İman ve küfür bir kalpte asla bir arada bulunmaz. Doğruluk ve yalan da bir araya gelmez. Hiyânet ve emânet de bir arada bulunmaz."¹⁰⁹³

51- Dedi ki: Bize Ahmed b. Saîd tahdis etti, dedi ki: Bize Hişâm b. Ammâr tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Ayyâş, Yahyâ b. Yesâr'dan onun kendisine Alî b. Bezîme kanalıyla el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis ettiğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Emâneti olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki bir kulun imanı dili doğru olmadıkça doğru olmaz. Kalbi doğru olmadıkça da dili doğru olmaz. Komşusu kendisinin bevâikinden korkan kimse de cennete giremez."

"Ey Allah'ın Resûlü, onun bevâiki nedir?" diye soruldu. Buyurdu ki: "Haksızlığı ve zulmüdür. Bir adam helâl olmayan yoldan bir miktar mal elde edip onun bir kısmını infak etse onda kendisine bereket verilmez. Tasadduk ettiği şey kendisinden kabul edilmez. Kalanı ise kendisini ateşe götürür. Şüphesiz Allah kötüyü kötüyle örtmez. Kötüyü ancak iyiyle örter. Pis pisi silmez."¹⁰⁹⁴

Fasıl

52- Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

¹⁰⁹² Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin "el-İmân"ında (100) geçmişti.

¹⁰⁹³ Ahmed (8593) rivâyet etmiştir. İsnâdında İbn Lehîa vardır ki zayıftır.

¹⁰⁹⁴ İsnâdı mürseldir. Bazı lafızları bazı sahih hadislerde sabittir. Bir kısmı Ahmed'in "el-İmân"ında (60, 394, 539) yer almaktadır.

“Müminde her huy bulunabilir, hıyânet ve yalan hâriç.”¹⁰⁹⁵

53- Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

“Mümin sürekli ta’n eden, sürekli lânet eden, hayâsızca konuşan ve edepsizce söz söyleyen kimse değildir.”¹⁰⁹⁶

Bunu bize Ahmed b. Abdulğaffâr haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ebî Nasr haber verdi, dedi ki: Bize Ebu’s Şeyh haber verdi, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Şerîk el-Esedî haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Yûnus haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş haber verdi. O el-Hasen b. Amr’dan, o Muhammed b. Abdurrahmân b. Yezîd’den, o babasından, o da Abdullah (*radiyallahu anh*)’tan bunu rivâyet etti.

54- Dedi ki: Bize Ebu’s Şeyh tahdis etti, dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Zur’a tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Süleymân el-Cu’fî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana Ebû Hânî’ haber verdi. Onun Amr b. Mâlik el-Cebnî’den, onun Fadâle b. Ubeyd’den, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den rivâyet ettiğine göre o Vedâ Hutbesi’nde “Size mümini(n kim olduğunu) bildireyim mi?” diye sordu. “Bildir ey Allah’ın Resûlü!” dediler. Bunun üzerine o şöyle buyurdu:

“İnsanların malları ve canları hususunda kendisinden güvende oldukları kimse... Müslüman ise insanların kendisinin dilinden ve elinden selâmette olduğu kimsedir. Mücâhid Allah’a itaat hususunda nefsiyle cihâd eden kimsedir. Muhâcir ise hataları ve günahları terk eden kimsedir.”¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹⁵ Benzeri İbn Ebî Şeybe’nin “el-İmân”ında (82) geçmişti.

¹⁰⁹⁶ Tahrîci İbn Ebî Şeybe’nin (79) ve Ahmed’in (29) kitaplarında geçmişti.

¹⁰⁹⁷ Benzeri el-Adenî’nin “el-İmân”ında (27) geçmişti.

Allah İçin Sevmek ve Allah İçin Buğzetmek İmandandır

Kıvâmuşşünne rahimehullah (2/593) şöyle demiştir: Fasil:

55- Allah'a itaat eden kimsenin, bununla birlikte bazı masiyetler işliyor olsa bile taati sebebiyle sevilmesi gerekir. Allah'a isyân eden kimseye de, bununla birlikte bazı taatleri yerine getiriyor olsa da masiyeti sebebiyle buğz edilmesi gerekir. Kimin taati (masiyetinden) fazlaysa imanı artar ve onu sevmek gerekir. Kimin masiyeti (taatinden) fazlaysa imanı azalır ve ona buğzetmek gerekir. Tâ ki Allah için sevgi ve Allah için buğz gerçekleşsin.

Kıvâmuşşünne rahimehullah (2/595) şöyle demiştir: Fasil:

56- Ashâb-ı Hadîs bidat ehlinin arkasında namaz kılmayı câiz görmezler. Bunun amacı avâmın onu o şekilde görüp de bundan dolayı bozulmamalarıdır.

Kıvâmuşşünne rahimehullah (2/598) şöyle demiştir: Fasil:

57- Bidat ehliyle oturmamak ve onlarla ahbaplık etmemek sünnettir. Böyle olmalıdır ki onların bidatlerinden biri zayıf müslümanların kalplerine yapışmasın, insanlar onların bidat olduğunu bilsinler, onlarla oturmak bidatlerinin yayılması için bir yol olmasın.

Kible Ehlini Tekfir Etmekten Sakındırma

Kıvâmuşşünne rahimehullah (2/484-488) şöyle demiştir:

Müslümanı Tekfir Etmekten Sakındırma Hususunda

Bir Fasil

58- Bize el-Fadl b. Muhammed el-Müezzîn kitabında haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekr Ahmed b. Ca'fer tahdis etti, dedi ki: Bize Ahmed b. Abdurrahmân el-Esedî ve Ebû Selm Abdurrahmân b. Muhammed b. Şehdel haber verdi, dediler ki: Bize Muhammed b. Muhammed b. Yûnus el-Ebherî haber verdi.

Dedi ki: Bize yine Ahmed b. Ca'fer tahdis etti, ayrıca Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed en-Nîlî haber verdi, dediler ki: Bize Alî b. el Hasen b. Alî el-Kâdî imlâ yoluyla tahdis etti, dediler ki: Bize İbrâhîm b.

Fehd haber verdi, dedi ki: Bize Süleymân b. el-Ferac tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Hâşim Ebû Mâlik tahdis etti. Onun Muhammed b. İshâk'tan, onun Âsım b. Amr b. Katâde'den, onun Mahmûd b. Lebîd'den, onun Ebû Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anhu*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Bir adam bir adamı tekfir ederse mutlaka ikisinden biri bununla döner. Eğer adam kâfirse dediği gibidir. Müslümansa, onu tekfir ettiği için kendisi kâfir olur."¹⁰⁹⁸

59- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca'fer el-Fakîh haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk lafzen haber verdi, dedi ki: Bize Alî b. Ya'kûb haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdulmelik Ahmed b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Semmâa tahdis etti, dedi ki: Bize Damra tahdis etti. Onun İbn Şevzeb'den, onun Matar el-Verrâk'tan, onun Şehr b. Havşeb'den, onun Ma'dikerib'den, onun Muâz b. Cebel (*radiyallahu anhu*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki:

"Sizin için en çok korktuğum şey Allah'ın kendisine bir miktar Kur'ân ilmi verdiği bir adamdır ki İslâm'ı bildiği ve onun parlıtısı üzerinde görüldüğü zaman kılıcını sıyrır, onunla komşusuna vurur ve onu küfürle itham eder."

"Ey Allah'ın Resûlü, hangisi küfre daha yakındır, itham eden mi yoksa itham edilen mi?" diye sordular. "İtham eden" buyurdu.¹⁰⁹⁹

60- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize el-Kâdî Ebu'l Hasen Sivâr b. Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Ahmed b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Abbâs b. el-Fadl tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Abdullah el-Medînî tahdis etti, dedi ki: Bize el-Bursânî -yani Muhammed b. Bekr- tahdis etti. Onun es-Salt b. Behrâm'dan, onun el-Hasen'den, onun Cundeb'den, onun Huzeyfe (*radiyallahu anhu*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Ümme-

¹⁰⁹⁸ İbn Hibbân "Sahîh"inde (248), et-Tahâvî "Muşkilu'l Âsâr"da (864) Ebû Saîd (*radiyallahu anhu*)'tan rivâyet etmiştir.

¹⁰⁹⁹ İbn Ebî Âsım "es-Sünne"de (43), et-Taberânî "el-Kebîr"de (20/88/169) rivâyet etmiştir.

tim için en çok korktuğum şey Kur'ân'ı okuyan bir adamdır ki kendisi üzerinde hiçbir elif ve vav kalmayınca komşusunu küfürle itham eder ve ona karşı kılıçla hurûc eder.”

“Ey Allah'ın Resûlü, hangisi küfre daha yakındır, itham eden mi yoksa itham edilen mi?” diye sordum. “İtham eden” buyurdu.¹¹⁰⁰

61- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Abdullah b. Mende haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Hamza b. Umâra haber verdi.

Ahmed b. Ca'fer dedi ki: Bize Ebu'l Abbâs el-Esedî de haber verdi, dedi ki: Bize el-Fadl b. el-Hasib tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Mes'ûd Ahmed b. el-Furât tahdis etti, dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. el-Muallim tahdis etti. Onun Abdullah b. Bureyde'den, onun Yahyâ b. Ya'mer'den, onun Ebu'l Esved ed-Deylemî'den, onun Ebû Zerr (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Bir adam diğerini fıkla ya da küfürle itham ederse adam öyle değilse (bu söz) mutlaka sahibine geri gelir.”¹¹⁰¹

62- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Amr b. Abdulvehhâb haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer b. Hafs haber verdi, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Abdullah el-Cumahî haber verdi, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis etti. Onun el-A'meş'ten, onun Ebû Süfyân'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Câbir (*radıyallahu anh*) altı ay boyunca Mekke'de kalırdı. Onun yanına, Benî Fihri mahallesinde bulunan evine giderdik. Bir adam ona “Siz kible ehlinde birini

¹¹⁰⁰ “El-Metâlibu'l Âliye”de (4356) geçtiği üzere Ebû Yalâ, “Müsned”inde el-Bezzâr (2793) ve “Sahîh”inde İbn Hibbân (81) rivâyet etmiştir.

El-Bezzâr şöyle demiştir: “Bu lafızla gelen bu hadisin bu isnad ile ancak Huzeyfe'den rivâyet edildiğini biliyoruz. Hadisin isnâdı hasendir. Es-Salt Basra ehlinde meşhur bir adamdır. Onan sonrakilere gelince meşhur olduklarından dolayı onları tanıtmaya gereği duymuyoruz.”

İbn Kesîr “Tefsîr”inde (3/509) Ebû Ya'lâ'nın rivâyetini zikrettikten sonra “Bu ceyyid bir isnaddır...” demiştir.

¹¹⁰¹ Buhârî (6045) rivâyet etmiştir.

müşrik diye isimlendirir miydiniz?” diye sordu. Câbir “Allah muhafaza buyursun!” dedi. Adam “Peki kible ehlinde birini kâfir diye isimlendirir miydiniz?” diye sordu. Câbir “Hayır” dedi.¹¹⁰²

63- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca’fer haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Mansûr b. Yûsuf haber verdi, dedi ki: Sehl b. Abdullah et-Tüsterî’nin yâreni Ebû Alî el-Hasen b. Ahmed el-Haddâd’ı Basra’da şöyle derken işittim: Bize Hâmid b. Şuayb haber verdi, dedi ki: Bize Şurayh b. Yûnus tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Abdussamed el-Ammî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebân Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*)’tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Allah göklerde ve yerde bulunanlara bir müslümanın kanından dolayı azap etseydi onlara onlara zulmetmeksizin azap etmiş olurdu. Bir adamın Rabbinin huzûruna göklerde ve yerde bulunanların tamamının kanıyla çıkması kendisi için müslüman kardeşine ‘Ey kâfir!’ demesinden daha ümit vericidir.”¹¹⁰³

Ahmed b. Mansûr dedi ki: Bu hadisi benden Bündâr b. Huseyn işitti, dedi ki: Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in “Kim müslüman kardeşine ‘Ey kâfir!’ derse mutlaka ikisinden biri bununla döner” buyruğunun te’kididir. Cana kıyma günahlardan bir günahdır. Küfür ise kul ile Rabbi (*azze ve celle*) arasına ayrılık düşürür.

64- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca’fer haber verdi, dedi ki: Bize Ebu’l Mansûr Muhammed b. Abdulazîz el-Hîrî ve başka biri daha haber verdi, dediler ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ca’fer haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Yahyâ b. Mende tahdis etti, dedi ki: Bize Alî b. Nasr

¹¹⁰² Ebû Ya’lâ (2317) ve el-Lâlekâî (2008) rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.

¹¹⁰³ İsnâdında Ebân b. Ebî Ayyâş vardır ki Ahmed onun hakkında “Hadisi metrûktur, insanlar hadisini bir süreden beri terk etmişlerdir” demiştir. (Tehzîbu’l Kemâl, 2/21)

Fakat yukarıda zikredilenler, ayrıca Ahmed’in (21611) Zeyd b. Sâbit (*radıyallahu anh*)’tan rivâyet ettiği hadis bunu desteklemektedir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’i şöyle buyururken işittim: “Allah semâvâtında ve arzında bulunan herke-se azap etseydi onlara onlara zulmetmeksizin azap etmiş olurdu. Onlara rahmet etseydi rahmeti onlar için amellerinden daha hayırlı olurdu.” Bu sahih bir hadistir.

tahdis etti, dedi ki: Bize Amr b. Âsım tahdis etti, dedi ki: Bize Mu'temir tahdis etti. Onun babasından, onun el-Hadramî'den, onun Ebu's Sivârdan, onun Cundeb b. Abdullah (*radıyallahu anh*)'tan, onun da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

“Kim namazımızı kılarsa, kiblemize yönelirse, kestiğimizi yerse işte o müslümandır. Allah'ın zimmeti ve Resûlü'nün zimmeti onun üzerindedir.”¹¹⁰⁴

65- Dedi ki: Bize Ahmed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Mansûr Muhammed b. Abdulazîz haber verdi, dedi ki: Bize İbrâhîm b. Muhammed b. Hamza tahdis etti, dedi ki: Bize el-Hasen b. Alî b. İshâk es-Serrâc el-Kâdî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Hâlid b. Hidâş tahdis etti, dedi ki: Bize Sâlim b. Kuteybe tahdis etti. Onun Mansûr b. Dînâr'dan, onun Ubeydullah'tan, onun Nâfi'den, onun İbn Ömer (*radıyallahu anhuma*)'dan rivâyet ettiğine bir adam İbn Ömer'e “Benim komşum olan bir adam benim müşrik olduğumu söylüyor” dedi. Bunun üzerine İbn Ömer “Lâ ilâhe illallâh deyip onu yalancı çıkarsaydın ya!” dedi.¹¹⁰⁵

Muvahhidlerden Büyük Günah İşleyen Kimseler İçin

Ümitvâr Olmak

Kıvâmussünne rahimehullah (2/275) şöyle demiştir:

66- Âlimlerden biri şöyle demiştir: “İmanın aslı; Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olduğuna, ortağının bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmek, resûllerin ve nebîlerin getirdiği her şeyi ikrar etmek, kişinin dilinden çıkana kalbiyle inanması, imanında şüphe etmemesi, tevhid ehlini günahından dolayı tekfir etmemesi, kapalı olan hususları Allah (*azze ve celle*)'ye havâle etmesi, Allah tarafından günahlardan korunduğunu kesin bir şekilde söylememesi, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ümmetinden iyilik yapan kimse için amellerinin iyiliğinden dolayı ümit beslemesi, işlediği günah sebebiyle de onun için endişelenmesidir...”

¹¹⁰⁴ Buhârî (391) rivâyet etmiştir.

¹¹⁰⁵ Tahrîci İbn Ebî Şeybe'nin “el-İmân”ında (31) geçmişti.

Kuvâmussünne rahimehullah (2/276) şöyle demiştir:

Kasıtlı Olarak Cana Kıyan Kimse İçin Tevbenin

Söz Konusu Olduğunun Beyânı Hususunda Bir Fasil

67- Ayrıca Allah Teâlâ'nın “*Kim kasıtlı olarak bir mümini öldürürse karşılığı içerisinde ebedî kalacağı cehennemdir*” (Nisâ, 93) buyruğunun tefsîri ve bu âyetin “*Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındakileri dilediği kimse için bağışlar*” (Nisâ, 116) buyruğuyla neshedilmiş olduğunun beyânı.

68- İbn Ömer (*radiyallahu anhum*a)’dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Biz ‘*Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındakileri dilediği kimse için bağışlar*’ âyeti inene kadar kâtil hakkında (cehennemlik olduğunu söyleyerek) kesin konuşuyorduk. Bu âyet inince sustuk.”¹¹⁰⁶

69- Alî b. Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*a)’dan “*Kim bir kötülük işler ya da nefsine zulmeder, sonra da Allah’tan bağışlanma dilerse Allah’ı Ğafûr (çok bağışlayan) ve Rahîm (çok merhamet eden) olarak bulur*” (Nisâ, 110) buyruğu hakkında şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Allah Teâlâ kullarına hilmini, affını, keremini, rahmetinin ve mağfiretinin genişliğini haber vermektedir. Kim küçük ya da büyük bir günah işler, sonra da Allah’tan bağışlanma dilerse Allah’ı Ğafûr ve Rahîm olarak bulur. Günahları göklerden, yerden ve dağlardan daha büyük olsa bile...”¹¹⁰⁷

70- Ebû İshâk es-Sebîî’den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir adam Ömer (*radiyallahu anh*)’a gelip “Ey müminlerin emîri, cana kıyarsam benim için tevbe var mıdır?” diye sordu. Bunun üzerine Ömer ona şu

¹¹⁰⁶ “El-Kâmil”de İbn Adiyy (6/309) ve el-Lâlekâî (1955) rivâyet etmiştir.

¹¹⁰⁷ Taberî Tefsîri, 5/273; İbn Ebî Hâtim Tefsîri, 6174

âyetleri okudu: “Hâ-mîm. Kitâb'ın indirilmesi Azîz, Alîm, günahları ba-
ğışlayan, tevbeleri kabul eden, azâbı şiddetli olan, lütfu bol Allah tara-
fındandır. O'ndan başka ilah yoktur. Varış ancak O'nadır.” (Ğâfir, 1-3)

Sonra “Amel et ve ümitsizliğe kapılma!” diye ekledi.¹¹⁰⁸

71- İbn Ebî Necîh kanalıyla Mücâhid'den onun “Mümini öldüren
için tevbe vardır” dediği rivâyet edilmiştir.¹¹⁰⁹

72- Ebû Hureyre (radiyallahu anh) kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve
sellem)'den “onun karşılığı cehennemdir” buyruğu hakkında “Bu, Allah
ona bu karşılığı verirse onun karşılığıdır” buyurduğu rivâyet edilmiş-
tir.¹¹¹⁰

Günahlardan Tevbe Etmiş ve Onlarda Israr Etmez Hâlde Öldük-
leri Takdirde Günahların Müslümanlara Zarar Vermeyeceğinin, Tev-
be Etmeden Öldükleri Takdirde İse İşlerinin Allah'a Kaldığının, Diler-
se Onlara Azap Edeceğinin, Dilerse Onları Bağışlayacağını Beyânı
Hakkında Bir Fasl

73- Muhammed b. Sîrîn şöyle demiştir: Ne Muhammed'in ashâbın-
dan ne de onların dışında Tâbiîn'den olan kimselerden birinin kible eh-
linden birinin cenaze namazını günahından dolayı terk ettiğini bilmiyo-
ruz.”

74- Rabîa “Kişi Allah'ı bildiği zaman cenaze namazının kılınması
bir haktır.”

75- Bize Ahmed b. Alî b. el-Huseyn haber verdi, dedi ki: Bize Hibe-
tullah b. el-Hasen haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdur-
rahmân haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Hârûn el-Hadramî ha-

¹¹⁰⁸ İbn Ebî Şeybe “Musannef”te (28321), et-Taberî “et-Tefsîr”de (24/41) rivâyet etmiştir.

¹¹⁰⁹ İbn Ebî Şeybe “Musannef”te (28317) rivâyet etmiştir.

¹¹¹⁰ “Ed-Duafâ”da el-Ukaylî (3/346), “el-Evsat”ta et-Taberânî (8606) ve el-Lâlekâî (1962) rivâyet etmiştir. Zayıf bir hadistir. Ayrıca “Mecmeu'z Zevâid”e (7/8) bakı-
nız. Bu lafız seleften birçok kimseden rivâyet edilmiştir. “Taberî Tefsîri”ne (5/217)
bakınız.

ber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Yahyâ el-Kita'î haber verdi, dedi ki: Bize Ömer b. Alî el-Mukaddemî, Mûsâ b. el-Museyyeb'den onun şöyle dediğini haber verdi: Sâlim b. Ebi'l Ca'd'i, el-Ma'rûr b. Suveyd- Ebû Zerr (*radıyallahu anh*) kanalıyla Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun şöyle buyurduğunu tahdis ederken işittim:

“Rabbiniz (*azze ve celle*) buyurur ki: Âdemoğlu! Bana yeryüzü dolusu günah ile gelsen Bana bir şeyi ortak koşmadıktan sonra yeryüzü dolusu mağfıret ederim de umursamam.”¹¹¹¹

76- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Müslim b. Yahyâ haber verdi, dedi ki: Bize el-Huseyn b. İsmâîl haber verdi, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Yûnus es-Serrâc haber verdi, dedi ki: Bize Bakıyye haber verdi, dedi ki: Bana Buhayr, Hâlid'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebû Ruhm'un tahdis ettiğine göre Ebû Eyyûb (*radıyallahu anh*) ona Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis etmiş: “Kim O'na bir şeyi ortak koşmadan Allah'a ibâdet eder, namazı kılar, zekâtı verir ve Ramazan'ı oruçlar hâlde gelirse onun için cennet vardır.”¹¹¹²

77- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. el-Huseyn el-Fârisî haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Saîd es-Sekafî haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Ömer tahdis etti. Onun Yûnus'tan, onun ez-Zuhrî'den, onun İdrîs'ten, onun Ubâde b. es-Sâmit (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Biz bir mecliste oturuyorken Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bize buyurdu ki:

“Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, hırsızlık yapmayacağınıza, zina etmeyeceğinize, çocuklarınızı öldürmeyeceğinize, ellerinizle ayaklarınız arasından uydurduğunuz bir bühtân ile gelmeyeceğinize, bana mârûf hususunda karşı çıkmayacağınıza dâir bana bey'at edin. Kim bunlara tam olarak riâyet ederse onun ecri Allah'a aittir. Kim bunlardan

¹¹¹¹ Müslim (6931) rivâyet etmiştir.

¹¹¹² Ahmed (23502) rivâyet etmiştir.

birine bulaşır da Allah onu dünyada örterse onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu cezalandırır, dilerse onu bağışlar.”¹¹¹³

78- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Müslim b. Yahyâ ve Abdurrahmân b. Ömer -ki lafız onundur- haber verdi, dediler ki: Bize el-Huseyn b. İsmâil haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Amr b. el-Abbâs el-Bâhilî haber verdi, dedi ki: Bize Merhûm b. Abdulazîz haber verdi, dedi ki: Bize İshâk b. İbrâhîm haber verdi. Onun Sa'd b. İshâk b. Ka'b b. Acra'dan, onun babasından, onun dedesi (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ashâbına “Allah yolunda öldürülen bir adam hakkında ne dersiniz?” diye sordu. “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dediler. Rasulullah “Cennet inşâallah” buyurdu. “Peki, ölen ve adâlet sahibi iki adamın kalkıp kendisi hakkında ‘Biz onun ancak hayrını biliyoruz’ dediği kimse hakkında ne dersiniz?” diye sordu. “Cennet inşâallah” dediler. “Peki, ölen ve iki adamın kalkıp kendisi hakkında ‘Onun ancak şerri-ni biliyoruz’ dediği kimse hakkında ne dersiniz?” diye sordu. “Ateş!” dediler. Bunun üzerine Rasulullah “Günahkârdır, Allah ise Ğafûr’dur, Rahîm’dir” buyurdu.¹¹¹⁴

79- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Ahmed b. Alî haber verdi, dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhîm el-Bezzâz haber verdi, dedi ki: Bize Ahmed b. Mansûr haber verdi, dedi ki: Bize Haremî b. Umâra, Şeddâd Ebû Talha er-Râsibî'den onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Ğaylân b. Cerîr tahdis etti. Onun Ebû Burde b. Ebî Mûsâ'dan, onun babası (*radıyallahu anh*)'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: “Ümmetimden bazı insanlar mutlaka dağlar gibi günahlarla gelecektir. Allah bu günah-ları onlardan bağışlayacak ve bunları yahudilere ve hristiyanlara yükleyecektir.”

¹¹¹³ Buhârî (18) ve Müslim (1790) rivâyet etmiştir.

¹¹¹⁴ “El-Mu'cemu'l Kebîr”de et-Taberânî (19/147/323), el-Lâlekâî (1765, 1985) ve başkaları rivâyet etmiştir. Zayıftır. Nitekim bunu İbnu'l Bennâ'nın “er-Reddu ale'l Mubtedia”sındaki (266) tahrîcimde beyân ettim.

Dedi ki: Bunu Ömer b. Abdulazîz'e tahdis ettim. "Allah için söyle, gerçekten babanı bunu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den tahdis ederken işittin mi?" diye sordu. "Evet" dedim.¹¹¹⁵

80- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Îsâ b. Alî haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed el-Begâvî haber verdi, dedi ki: Bize Alî b. el-Ca'd haber verdi, dedi ki: Bize Abdulhamîd -yani İbn Behrâm- haber verdi, dedi ki: Bana Şehr b. Havşeb tahdis etti, dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Ğanm'ın tahdis ettiğine göre Ebû Zerr (*radıyallahu anh*) ona Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu tahdis etmiş: "Allah buyurur ki: Ey kulum! Bana ibâdet ettiğin ve Benden umduğun sürece sende bulunan şeye rağmen seni bağışlarım. Ey kulum! Benim huzuruma yeryüzü dolusu günah ile çıksan Bana bir şeyi ortak koşmadığın sürece sana yeryüzü dolusu mağfîret getiririm."¹¹¹⁶

81- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Haşîş haber verdi, dedi ki: Bize Yezdâd haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ haber verdi, dedi ki: Bize Ömer b. Ebî Halife haber verdi, dedi ki: Ebû Bedr'i Sâbit kanalıyla Enes (*radıyallahu anh*)'tan şunu zikrederken işittim: Bir adam "Ey Allah'ın Resûlü, ben istiğfar ediyorum ama tekrar (hatama) dönüyorum" dedi. Rasulullah "Sen tevbe et" buyurdu. "Günah işlediğin zaman Rabbinden bağışlanma dile" dedi. Dördüncüsünde ona "Yorgun düşen şeytan olana kadar Rabbinden bağışlanma dile" buyurdu.¹¹¹⁷

82- Dedi ki: Bize yine Hibetullah haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdurrahmân haber verdi, dedi ki: Bize Yahyâ b. Muhammed b. Sâid haber verdi, dedi ki: Bize el-Huseyn b. el-Hasen haber verdi, dedi ki: Bize el-Heysem b. Cemîl haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî, Muâviye İbn Kurra'dan onun şöyle dediğini haber verdi: Abdul-

¹¹¹⁵ Müslim (2767) rivâyet etmiştir.

¹¹¹⁶ Ahmed (21345) ve Müslim (2687) rivâyet etmiştir.

¹¹¹⁷ El-Bezzâr (6913) ve el-Lâlekâî (1998) rivâyet etmiştir. İsnâdında Ömer b. Ebî Halife vardır. Ed-Dârakutnî onun hakkında "Zayıftır" demiştir. Ebû Bedr, Beşşâr b. el-Hakem'dir. Ebû Zur'a onun hakkında "Hadisi münkerdir" demiştir. (el-Kâmil, 2/23)

lah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Allah'ın kitabında, Nisâ Sûresi'nde bir âyet vardır ki müslümanlar için dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: 'Eğer sakındırıldıklarınızın büyüklerinden uzak durursanız kötülüklerinizi bağışlarız ve sizi kerîm bir yere sokarız.' (Nisâ, 31) Yine O 'Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun dışındakileri dilediği kimse için bağışlar' (Nisâ, 116) buyurmuştur. Yine O şöyle buyurmuştur: 'Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelip Allah'tan bağışlanma dileselerdi, Resûl de onlar için bağışlanma dileyseydi mutlaka Allah'ı Tevvâb (Tevbeleri çokça kabul eden) ve Rahîm (Çok merhametli) bulacaklardı.' (Nisâ, 64) Yine O 'Kim bir kötülük işler ya da nefisine zulmeder, sonra Allah'tan bağışlanma dilerse Allah'ı Ğafûr ve Rahîm bulur' (Nisâ, 110) buyurmuştur."

Ayrıca el-Huseyn şöyle dedi: "Ben de şöyle diyorum: Yine Nisâ Sûresi'nde beşinci bir âyet vardır ki müslümanlar için dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır: 'Şükrederseniz ve iman ederseniz Allah size niye azap etsin ki? Allah Şâkir'dir (iyiliğin karşılığını verendir), Alîm'dir.' (Nisâ, 147)"

83- Ebu'd Duhâ'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Şuteyr b. Şekl'e şöyle denildi: "Sen Abdullah'ı şöyle derken işittin mi: 'Allah'ın kitabında tafvîz¹¹¹⁸ açısından şundan daha ileride bir âyet yoktur: "De ki: Ey nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O Ğafûr'dur, Rahîm'dir." (Zümer, 53)" Bunun üzerine (Şuteyr) "Evet" dedi.¹¹¹⁹

84- Nâfi kanalıyla İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Biz önceleri büyük günah işleyenler için bağışlanma dilemekten geri duruyorduk. Tâ ki Nebîmizden şunu işittik: "Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun altındakileri

¹¹¹⁸ Burada günahların bağışlanıp bağışlanmayacağını Allah'a havâle etme ve Allah'tan günahların bağışlanmasını umma manasındadır. (Mütercimim Notu)

¹¹¹⁹ el-Lâlekâî, 2004

dilediği kimse için bağışlar. (Nisâ, 116) Ben de duâmı kıyâmet günü ümmetimden büyük günah işleyenlere şefaât olmak üzere sakladım.”¹¹²⁰

85- El-A'meş kanalıyla Ebû Süfyân'dan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Câbir'e "Siz kible ehline 'Siz kâfirsınız' diyor muydunuz?" diye sordum. "Hayır" diye cevap verdi. "Peki, 'Siz müslümansınız' diyor muydunuz?" diye sordum. "Evet" dedim.¹¹²¹

86- Süleymân el-Yeşkurî'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Câbir b. Abdullah (*radıyallahu anh*)'a "Siz günahı şirk sayıyor muydunuz?" diye sordum. "Hayır, ancak putlara ibâdet etmeyi (şirk sayıyorduk)" dedi.¹¹²²

87- İbn Avn şöyle demiştir: Bu ümmete Muhammed b. Sîrîn'den daha çok ümit aşıl原因 kimseyi görmedim. O Kur'ân'dan şu âyetleri tevîl ederdi: "Sizi Sekar'a sokan nedir? 'Namaz kılanlardan değildik' derler." (Müddessir, 42-43) "Ona ancak yalanlayan ve sırt çeviren en şakî kimse girer." (Leyl, 15-16)¹¹²³

88- Ebû Umâme (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Sıffîn'de bulundum. Yaralıları öldürmüyorlar, kaçanın peşine düşmüyorlar ve ölenin üzerindeki alımlarını almıyorlardı."¹¹²⁴

89- Ukbe b. Alkame el-Yeşkurî şöyle demiştir: "Âlî (*radıyallahu anh*)'ı gördüm ve onunla birlikte Sıffîn'de bulundum. Kendisine Muâviye (*radıyallahu anh*)'ın ashâbından on beş esir getirildi. Onlardan öldürülenleri yıyor, kefenliyor ve cenâze namazını kılıyordu."¹¹²⁵

90- Ebû Usâme (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bir adam Süfyân'a 'Haccâc'ın ve Ebû Müslim'in cehennemlik ol-

¹¹²⁰ el-Lâlekâî, 2001. Sahih bir hadistir. Nitekim bunun tahrîcini "er-Reddu ale'l Muhtedî"deki (219) ta'lîkimde yaptım.

¹¹²¹ Tahrîci daha önce geçmişti.

¹¹²² el-Lâlekâî, 2007

¹¹²³ el-Lâlekâî, 2005

¹¹²⁴ el-Lâlekâî, 2014

¹¹²⁵ el-Lâlekâî, 2016

duklarına şehâdette bulunayım mı?’ diye sordu. Süfyan da ‘Tevhid’i ikrar ediyorlarsa hayır’ diye cevap verdi.”¹¹²⁶

91- El-Evzâî'ye fâsıklığıyla meşhûr olmuş bir fâsığa lânet ediliyor edilmeyeceği soruldu. O da “Sen Ebû Müslim’i ve Mervân’ı bu ümmetin en şerhilerinden görmene rağmen ben onlara lânet etmek istemem” diye cevap verdi. Sonra ona “Ne işlerse işlesin, kible ehlinde birinin cenâze namazını kılmayı bırakmayalım mı?” diye soruldu. Bunun üzerine şöyle dedi: “Hayır. Onlar [Allah’ın haramlarının büyüklüğü hususunda Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’den] hadisler aktarıyorlardı ama bir günahı küfür veya şirk saymıyorlardı. Yine denirdi ki: Mümin Allah’ın haramları karşısında âdetâ demirdir.”¹¹²⁷

92- Muhammed b. el-Münkedir’den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Medîne’de bir adam vardı. Nefsine zulmediyordu. Öldüğü zaman cenâzesi getirildi de insanlar hemen oradan dağıldılar. Bense olduğum yerde kaldım. Allah (*azze ve celle*)’nin onun için kendisinin rahmetinden ümit kestiğimi bilmesini istemedim.”¹¹²⁸

93- Muhammed b. el-Kâsım şöyle demiştir: Bir bedevîyi işittim. Çadırından çıktı ve kapısının önünde durdu. Sonra ellerini kaldırıp şöyle dedi: “Allahım! Günahımda ısrar ettiğim hâlde Senden bağışlanma dilemem kınanacak bir davranıştır. Rahmetinin genişliğine rağmen istiğfârı terk etmem ise acziyettir. Allahım! Benden müstağnî olduğun hâlde kaç seferdir kendini bana sevdiriyorsun ve ben Sana muhtaç olduğum hâlde kaç seferdir Seni kendime buğzettirmeye çalışıyorum! Bir güzellik vaad ettiği zaman yerine getiren, bir tehditte bulunduğunda ise affeden Zât bütün noksan sıfatlardan münezzehtir!”

Derken bedevî dışarı çıktı ve şöyle dedi: “Allahım! Ben adâletinden dolayı Senden korkuyorum. Affından dolayı Senden umuyorum. Beni beni Sana dava edecek kimselerden kurtar. Zira beni Sana ancak zulme uğramış kimse dava eder. Sense asla haksızlık etmeyen bir Hakem’sin.

¹¹²⁶ el-Lâlekâî, 2021

¹¹²⁷ el-Lâlekâî, 2023. İki köşeli parantez arası oradandır.

¹¹²⁸ el-Lâlekâî, 2024

Kereminle onlara (uğradıkları zulmün) bedelini ver ve affınla beni kurtar ey Kerîm!”

94- Ka'b b. Zuheyr kendisini tehdit eden Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i methetmiş, şöyle demiştir:

Haber verdiler Rasulullah'ın beni tehdit ettiğini

*Buna rağmen aftar Rasulullah'ın huzûrunda umulan*¹¹²⁹

Kıvâmussünne rahimehullah (1/411-413) şöyle demiştir:

Muvahhidlerin Cehennemden Çıkarılacağını İnkâr Eden

Kimseye Reddiye Hususunda Bir Fasil

95- Bu kimse Allah Teâlâ'nın “*Ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değildir*” (*Mâide*, 37) buyruğunu ve “*Ne zaman üzüntüden dolayı oradan çıkmak isteseler oraya döndürülürler ve tadın yangın azâbını (denir)*” (*Hacc*, 22) buyruğunu hüccet getirmektedir. Hâlbuki bunlarda onların lehine bir hüccet yoktur. Çünkü bunlar kâfirler hakkındadır.

96- Bize Muhammed b. Muhammed b. Abdulvehhâb haber verdi, dedi ki: Bize Ebu'l Hasen b. Abd Kûye haber verdi, dedi ki: Bize et-Taberânî haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Ahmed b. Hanbel haber verdi, dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Abdulmelik b. Ebî Ğunye tahdis etti. Onun el-Avvâm b. Havşeb'den, onun Yezîd el-Fakîr'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Câbir b. Abdullah (*radiyallahu anh*)'a dedik ki: “Ey Muhammed'in ashâbı! Siz bir topluluğun cehennemden çıkacağını söylüyorsunuz. Hâlbuki Allah (*azze ve celle*) ‘*Ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değildir*’ buyurmaktadır.” Bunun üzerine o “Siz özel olanı genelleştiriyorsunuz” dedi ve “Öncesini okuyun, o ancak kâfirler hakkındadır” diye ekledi.¹¹³⁰

¹¹²⁹ “El-Mu'cemu'l Kebîr”de et-Taberânî (19/177), el-Hâkim (3/670) ve el-Lâlekâî (2031) rivâyet etmiştir. Ayrıca “el-İsâbe fî Temyîzi's Sahâbe”ye (5/592) bakınız.

¹¹³⁰ el-Lâlekâî, 2054. Câbir (*radiyallahu anh*)'tan sahihtir.

97- Dedi ki: Bize yine et-Taberânî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Hayyân el-Mâzinî tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Velîd et-Tayâlisî tahdis etti, dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle tahdis etti, dedi ki: Yezîd b. Suheyb'i şöyle derken işittim: Câbir b. Abdullah (*radıyallahu an-huma*)'ın yanına uğradım. Halkasında insanlara hadis tahdis ediyordu. Bu esnâda bize cehennemden çıkacak bazı insanlardan da söz ediyordu. Dedim ki: "Vallahi ben insanlara şaşırmıyorum. Ben size şaşırmıyorum ey Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbı! Hâlbuki Allah (*azze ve celle*) 'Ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değillerdir...' buyurmaktadır." Bunun üzerine (Câbir'in) ashâbı beni azarlayıp kovmaya kalktı. (Câbir) onların en akıllısıydı. Dedi ki: "Bırakın adamı! Otur şöyle! Bu kâfirler içindir. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur: 'Küfredenler var ya yeryüzündekilerin tamamı ve bunun yanında bir o kadarı kıyâmet gününün azabından kurtulmak için fidye olarak vermeleri için onların olsa onlardan kabul edilmez ve onlar için can yakıcı bir azap vardır. Ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değillerdir. Onlar için kalıcı bir azap vardır.' (Mâide, 36-37)"¹¹³¹

98- Dedi ki: Bize yine et-Taberânî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Hadramî tahdis etti, dedi ki: Bize Şeybân b. Fer-rûh tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu Hilâl er-Râsibî tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti: "Şakî olanlara gelince onlar ateştedir" (Hûd, 106) âyetini okudu ve orada "Bunlar kâfirlerdir" dedi.

Yine Katâde dedi ki: "Bize Enes b. Mâlik (*radıyallahu anh*) da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun 'Bir topluluk cehennemden çıkar' buyurduğunu tahdis etti. Biz Harûrâ ehlinin söylediği gibi söylemeyiz."¹¹³²

99- Dedi ki: Bize yine et-Taberânî tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd b. Abdurrahmân et-Tüsterî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahyâ b. Muallâ İbn Mansûr tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Gâssân Mâlik b. İsmâîl tahdis etti, dedi ki: Bize Abdusselâm b. Harb tahdis etti. Onun Muhammed b. Sûka'dan ve Halef b. Havşeb'den, onun Yezîd el-Fakîr'den, onun Câbir b.

¹¹³¹ Müslim (191) ve el-Lâlekâî (826) rivâyet etmiştir.

¹¹³² Tefsîru't Taberî, 1875. Harûrâ ehli Hâricîler'dir.

Abdullah (*radiyallahu anhum*)’dan rivâyet ettiğine göre o Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’i şöyle buyururken işitmiştir:

“Şüphesiz tevhid ehlinden bazı insanlar işledikleri birtakım günahlardan dolayı (cehenneme girdikten sonra) cehennemden çıkacak ve cennetin nehirlerinden bir nehre atılacaklardır. Cennet ehli de onların üzerine su serpecektir.”¹¹³³

Mürcie’nin Zemmi

Kıvâmussünne (2/123) dedi ki:

100- Bize Mahmûd b. İsmâîl haber verdi, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Şâzân haber verdi, dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed el-Kabbâb haber verdi, dedi ki: Bize İbn Ebî Âsım da tahdis etti, dedi ki: Ben el-Museyyeb b. Vâdih’i şöyle derken işittim: Yûsuf b. Esbât’ın yanına gidip ona şöyle dedim: “Ey Ebû Muhammed! Sen gelip geçmiş âlimlerin kalıntısısin. Karşılaştığın kimsenin aleyhine hüccetsin. Sen Sünnet’in imamısın. Ben senin yanına senden hadis işitmeye gelmedim. Senin yanına ancak hadislerin tefsirini sormaya geldim. Şu hadis vârid olmuştur: ‘İsrâîloğulları yetmiş bir fırkaya ayrıldı. Bu ümmet de yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır.’ Bu fırkalar kimlerdir? Söyle de onlardan uzak duralım.”

Dedi ki: “Bu fırkaların asılları; Kaderiyye, Mürctie, Şîa ve Havâric olmak üzere dördtür. Bunların on sekizi Şîa’ya dâhildir.”

Kıvâmussünne (2/439) şöyle demiştir:

101- Âlimlerden biri şöyle demiştir: Fırkaların kendisi sebebiyle saptığı asıllar yedi asıldan ibârettir: Allah subhânehû’nun zâtı hakkında konuşmak, O’nun sıfatları hakkında konuşmak, O’nun fiilleri hakkında konuşmak, vâid hakkında konuşmak, iman hakkında konuşmak, Kur’ân hakkında konuşmak ve imâmet hakkında konuşmak.

Teşbih ehli Allah’ın zâtı hususunda sapmıştır. Cehmiyye Allah’ın sıfatları hususunda sapmıştır. Kaderiyye Allah’ın fiilleri hususunda sap-

¹¹³³ Ahmed (15198) ve Tirmizî (2801) rivâyet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: “Bu hasen sahih bir hadistir. Câbir (*radiyallahu anhu*)’tan birçok vecihle rivâyet edilmiştir.

mıştır. Havâric vaîd hususunda sapmıştır. Mürcie iman hususunda sapmıştır. Mutezile Kur'ân hususunda sapmıştır. Râfıza imâmet hususunda sapmıştır. Teşbih ehli Allah'ın bir misli olduğuna inanır. Cehmiyye Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını nefyeder. Kaderiyye hayrın ve şerrin tamamının Allah tarafından olduğuna inanmaz. Havâric müslümanın işlediği bir büyük günahtan dolayı kâfir olacağını iddia eder. Mürcie "Amel imandan değildir, büyük günah işleyen kimse mümindir, iman artmaz ve azalmaz" der. Râfıza cisimlerin yeniden yaratılacağını inkâr eder. Alî (*radıyallahu anh*)'ın ölmediğini ve kıyâmet gününden önce geri döneceğini iddia eder. Fırka-i Nâciye (kurtulan fırka) ise Ehli Sünnet ve'l Cemaat'tır, Ashâb-ı Hadîs'tir. İşte onlar Sevâd-ı A'zam (Büyük Karaltı)'dır.

Kurtulan fırkanın Ehli Sünnet ve'l Cemaat olduğunun delili şudur: Hiç kimse kurtulan fırkanın Allah'ın dinine yapışan fırka olduğu hususunda şüphe etmez. Allah'ın dini ise Allah'ın kitabının kendisiyle indiği, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetinin beyân ettiği şeydir. Onlar (kurtulan fırka) şöyle diyenlerdir: Allah birdir ve tektir. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O Semî'dir (İşitendir), Basîr'dir (Göreendir). (Şûrâ, 11) Varlıklardan hiçbirisi hiçbir yönden O'na ortak olamaz. Zira bir şey O'na bir hususta ortak olsaydı O'na ortak olduğu hususta O'nun misli olmuş olurdu. O kitabında kendisini ne ile isimlendirmişse ya da Resûlü O'nu ne ile isimlendirmişse veya ümmet O'nu ne ile isimlendirme hususunda icma etmişse ancak onunla isimlendirilir. Yine O kendisini ne ile vafsetmişse ya da Resûlü O'nu ne ile vafsetmişse veya müslümanlar O'nun ne ile vasıflanması hususunda icma etmişse ancak onunla vasıflanır. Kim O'nu bunların dışında bir şey ile vaffederse sapıktır.

Bundan sonra deriz ki: O Kâdir'dir, Âlim'dir, Hayy'dır, Semî'dir, Basîr'dir, Mütেকellim'dir, Râzık'tır, Muhyî'dir, Mümî'tir. (Kudret sahibidir, Bilendir, Diridir, İşitendir, Göreendir, Konuşandır, Rızıklandıran-dır, Hayat verendir ve Öldüreendir.) Onun kudreti, ilmi, hayâtı, işitmesi, görmesi, konuşması, irâdesi ve daha başka sıfatları vardır. O ezelden beri bütün bu sıfatlarla muttasıftır. Önceden kendisinin olmayan bir sıfatı sonradan elde etmiş değildir. Diğer fırkalar her ne kadar kendilerinin Allah'ın dinine yapışanlar olduklarını iddia etse de bidatler ve yenilikler or-

taya atmuşlardır. Fitne çıkarmak isteyerek ve tevilini arayarak müteşâbihin peşine düşmüşlerdir. Ehli Sünnet ve'l Cemaat ise Kitâb'ın, Sünnet'in ve Selef-i Sâlihîn'in icmasını aşmaz. Fitne çıkarmak için müteşâbihin ve onun tevilinin peşine düşmez. Onlar ancak Sahâbe'yi, Tâbiîn'i, onlardan sonra gelen müslü-manların üzerinde icma ettikleri sözleri ve amelleri takip eder. Hakkında ihtilâf ettikleri, Kitâb'da ve Sünnet'te bir aslı olmayan, ümmetin de kendisi hakkında bir icma ortaya koymadığı meselelere gelince bu meseleler sonradan ortaya atılan meselelerdir ve "Kim bizim işimizde (dinimizde) ondan olmayan bir şey ortaya atarsa reddedilir" buyruğunun kapsamındadır.

Hakkında ihtilâf ettikleri, Kitâb'da ve Sünnet'te aslı olan hususlara gelince bunlara iman etmek ve tevillerini Allah'a havâle etmek gerekir. Bunlar hakkında Allah'ın buyurduğu söylenir: *"Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde derinleşenler ise 'Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır' derler."* (Âli İmrân, 7) Onun tevili adına herhangi bir şey söylenmez. Hakkında ihtilâf ettikleri ictihâdi ve dînin fûruatına âit meselelere gelince insan bu meseleler sebebiyle bidatçi olmaz, yerilmez ve tehdi-de muhatap olmaz.

İman Yaratılmış Mıdır?

Kıvâmussünne rahimehullah (2/627) şöyle demiştir:

102- El-Merrûzî şöyle demiştir: Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'e "İman yaratılmıştır" diyen kimseyi sordum. Bunun üzerine öfkелendi ve "Neredenmiş bu adam, kime misâfir olmuş, kiminle oturuyormuş bana söyle!" demeye başladı. Dedim ki: "Bu yabancı bir adamdır. Sûr'dan geldiği söyleniyor. Bir kâğıda 'Ebû Abdullah bu hususta bana karşı çıkarsa tevbe ederim' yazmış."

Bunun üzerine (Ahmed) şöyle dedi: "Allah'ın düşmanına bak sen! 'Ebû Abdullah bana karşı çıkarsa tevbe ederim' diyerek nasıl da önceden tevbesini hazırlamış ve kendisinden tevbe etmesinin gerekeceği bir söz söylemek istememiş? Bu adam cehmîdir. Bu mesele de Lafziyye'nin ortaya attığı bir meseledir. Ondaki en sert şekilde sakındırın!"

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ KİTAB

El-İman (Hafız Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî)

İbn Ebî Şeybe'nin Müstakil el-Îmân Kitabıyla el-Musannef Kitabının İçeri-
sinde Bulunan "el-Îmân" Kitabının Karşılaştırılması.....12

İman Kitabı.....13

İman Hakkında Söylenenler.....14

Musannef'in İçerisinde Bulunan "İman" Kitabındaki Hadisler ve Eserler...71

ÜÇÜNCÜ KİTAB

Kitabu'l İman (el-İrca) Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel

Kitabın Güvenilirliği.....79

İmam Ahmed'in "el-Îmân" Kitabının Râvîleri.....81

Abdullah b. Ahmed'in "Kitâbu's Sünn"deki İman Bablarında Babasından
Tek Başına Rivâyet Ettikleri.....265

DÖRDÜNCÜ KİTAB

Kitabu'l İman (Hafız Muhammed İbn Ebî Ömer el-Adenî)

Musannifin Tercemesi.....278

BEŞİNCİ KİTAB

Muhammed b. Eslem et-Tûsî

KİTAPTAN BİR BÖLÜM.....330

ALTINCI KİTAB

Şerhu'l İmâni ve'l İslâmi ve Tesmiyetu'l Firaki ve'r Reddi aleyhim

(Ebû Abdullah ez-Zubeyrî eş-Şâfî)

İmanın ve İslâmın Açıklaması, Fırkaların İsmi Zikri ve Onlara Reddiye.....343

YEDİNCİ KİTAB

Nüketu'l Kur'âni'd Dâlletu ale'l Beyâni fi Envâi'l Ulûmi ve'l Ahkâm

(Muhammed b. Alî el-Kercî el-Kassâb)

Musannifin Kitaba Yazdığı Mukaddime.....	355
İman Söz, Amel ve İkrardır.....	356
Ameli Terk Edenin Tekfiri.....	373
İman Artar ve Azalır.....	389
İmanda İstisna.....	392
Vaîd Ayetleri ve Ehli Sünnet'in Bu Meseledeki Konumu.....	393

SEKİZİNCİ KİTAB

et-Tenbîhu ve'r Reddu alâ Ehli'l Ehvâi ve'l Bida

(Ebu'l Huseyn el-Melatî eş-Şâfiî)

Musannifin Mukaddimesi.....	411
Mürcie'nin Zikri Bâbı.....	416
Fırkaların Beyânı, Zikri, Açıklaması ve Bunlardan Her Birinin Mezhebi Bâbı; Tevfik Allah'tandır.....	419
Mürcie, Fırkaları ve Görüşleri Bâbı.....	421

DOKUZUNCU KİTAB

Mesâilu'l İmân (Kâdı Ebû Ya'lâ Muhammed b. el-Huseyn b. el-Ferrâ)

Kalplerin Tasdik Etmesi Gereken Hususları Bilmek Hakkında.....	480
Millete Mensup Fâsık Hakkında.....	485
İmanda Artmanın ve Azalmanın Mümkün Oluşu.....	507
İman ve İslam Tek Bir Manaya mı Gelir? Yoksa İki Farklı Manayı mı İfade Eder?.....	514

ONUNCU KİTAB

El-Hucce alâ Târîki'l Mehacce (Kivâmussünne el-İsbehânî)

İmanın Manası, İman Meseleleri Bâbı.....	525
Cehmiyye'nin İman Hakkındaki Görüşü.....	526
İman Söz ve Ameldir Bâbı.....	526

İmanın Arttığı ve Azaldığı Hakkında Bir Bab.....	528
İmanın Sınırlarının, En Yücesinin, En Aşağısının, Haklarının ve Şûbelerinin Zikri.....	530
İman ve İslâm Arasındaki Fark Bâbı.....	536
İmanda İstisnâ.....	541
Kendisine “Sen Hakîkaten Mümin Misin?” Diye Sorulan Kimsenin Vereceği Cevap.....	543
İmanının Cibrîl’in İmanı Gibi Olduğunu Söyleyene Reddiye.....	544
Allah’ın Müminleri Övmesi ve Onların Mertebesini Yüceltmesi Hakkında.....	544
İmanı Bozan Hususlar Hakkında Bir Fasil.....	547
Allah İçin Sevmek ve Allah İçin Buğzetmek İmandandır.....	548
Kible Ehlini Tekfir Etmekten Sakındırma.....	549
Muvahhidlerden Büyük Günah İşleyen Kimseler İçin Ümitvâr Olmak.....	553
Kasıtlı Olarak Cana Kıyan Kimse İçin Tевbenin Söz Konusu Olduğunun Beyânı Hususunda Bir Fasil.....	554
Muvahhidlerin Cehennemden Çıkarılacağını İnkâr Eden Kimseye Reddiye Hususunda Bir Fasil.....	562
Mürcie’nin Zemmi.....	564
İman Yaratılmış Mıdır?.....	567

لَقَدْ كُنَّا
فِي الْإِيمَانِ
فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ
وَالسِّرِّ بِحَقِّ الْإِيمَانِ

İlim ehlinin hak olandan kısır gevşeklik gösterenlere reddiye amacıyla tasnif ettiği faydalı kitaplardan birkaçı, iman ve sapık Mürcie'ye reddiye konusunda kaleme alınan on kitaptan oluşan bu mübârek derlemede, önünde durmaktadır. Bu kitaplar şunlardır:

- 1- Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın (rahimehullah)'ın (v. 224) "el-İmân" kitabı
- 2- İbn Ebî Şeybe (rahimehullah)'ın (v. 235) "el-İmân" kitabı
- 3- Ahmed b. Hanbel (rahimehullah)'ın (v. 241) "el-İmân" kitabı
- 4- El-Âdenî (rahimehullah)'ın (v. 243) "el-İmân" kitabı
- 5- Muhammed b. Eslem et-Tûsî (rahimehullah)'ın (v. 242) "el-İmân" kitabından küçük bir bölüm
- 6- Zubeyr b. Ahmed ez-Zubeyrî (rahimehullah)'ın (v. 318) "Şerhu'l İmâni ve'l İslâmi ve Tesmiyetu'l Firakî ve'r Raddu aleyhim/İmanın ve İslâm'ın Açıklaması, Fırkaların İsimleri ve Onlara Reddiye" kitabı
- 7- Yaklaşık olarak hicrî 360 yılında vefât etmiş olan Muhammed b. Alî el-Kercî el-Kassâb (rahimehullah)'ın "Nüketu'l Kur'âni'd Dâleti ale'l Beyâni fî Envâi'l Ulûmi ve'l Ahkâm" kitabından alınan iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili meseleler
- 8- Ebu'l Huseyn el-Malatî eş-Şâfiî (rahimehullah)'ın (v. 377) "et-Tenbîhu ve'r Reddu alâ Ehli'l Ehvâi ve'l Bida" kitabından alınan iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili meseleler
- 9- Kâdî Ebû Ya'lâ el-Hanbelî'nin (v. 458) "Mesâillu'l İmân" kitabı
- 10- Kivâmu'ssünne et-Teymî el-Asbahânî (rahimehullah)'ın (v. 535) "el-Hucce fî Beyâni'l Mehacce fî Şerhi't Tevhîdi ve Ehli's Sünne" kitabından alınan iman ve Mürcie'ye reddiye ile ilgili meseleler

